

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Збірник
студентських наукових праць*

Випуск XVII

Чернівці, 2015

Збірник студентських наукових праць Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Випуск XVII. – Чернівці, 2015. – 252 с.

До збірника наукових праць увійшли статті, які містять результати студентських досліджень у галузі міжнародної економіки, економіки підприємства, менеджменту, маркетингу, фінансів, обліку тощо.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

© ЧТЕІ КНТЕУ, 2015

Підписано до друку 15.05.2015 р.

Зміст

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Володимир Бикалюк Наук. кер. – Вдовічен А.А. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОШИРЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ	12
Боршан Олена Наук. кер. – Галушка Є.О. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ	14
Винник Крістіна Наук. кер. – Галушка Є.О. РОЗВИТОК КОН'ЮНКТУРИ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО РИНКУ АВТОМОБІЛІВ	16
Галінзовська Надія Наук. кер. – Вдовічен А.А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН	17
Кохал Ігор Наук. кер. – Вдовічен А.А. НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОСТЕЙ ТА МАЙБУТЬОГО ЧЛЕНСТВА	22
Кравчук Сергій Наук. кер. – Вдовічен А.А. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ, ЩО НАПРАВЛЕНА НА ОПТИМІЗАЦІЮ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ КРАЇН В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	25
Миндреску Крістіна Наук. кер. – Вдовічен А.А. УМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕНСІЙНИХ ФОНДАХ УКРАЇНИ	26
Назарук Леся, Назар Аліна Наук. кер. – Галушка Є.О. РОЗВИТОК ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	28
Пецеля Христина Наук. кер. – Вдовічен А.А. РИЗИКИ ТОРГІВЕЛЬНОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ В УМОВАХ ТЕХНОГЛОБАЛІЗМУ	29
Савчук Ірина Наук. кер. – Галушка Є.О. ТОВАРНІ БІРЖІ ЯК ЧИННИК ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	31

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Багрій Аліна Наук. кер. – Романчук А.Л. ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «АКТИВИ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА НОРМАТИВНИХ АКТАХ КРАЇН СНД	34
Білоус Анастасія Наук. кер. – Грицюк Е.О. ФІНАНСОВИЙ СТАН ЯК ПЕРШООСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА КРИЗИ В УКРАЇНІ	35

Блонська Альона Наук. кер. – Рилєєв С.В. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	38
Доголіч Іван Наук. кер. – Гутафель В.В. ПОЛІТИКА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	42
Козакова Ірина Наук. кер. – Полянко В.В. ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	44
Матієк Надія Наук. кер. – Бозуленко О.Я. ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	46
Попович Олена Наук. кер. – Бозуленко О. Я. ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ ПЕРСОНАЛУ НА КОМЕРЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	48
Семенюк Артур Наук. кер. – Вудвуд В.В. ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	50
Семенюк Марина Наук. кер. – Бозуленко О. Я. КАДРОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ	53
Шутак Катерина Наук. кер. – Бикова Н.В. ОЦІНКА СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	55
Яшан Вадим, Кантемір Павло Наук. кер. – Долга Г.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ	58

ТУРИЗМ

Бунько Анастасія Наук. кер. – Гутафель В.В. ВПЛИВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	60
--	----

МАРКЕТИНГ, РЕКЛАМА

Буряк Іванна Наук. кер. – Бозуленко О.Ю. ЧИННИКИ І УМОВИ РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ	62
Іліка Ганна Наук. кер. – Нікульча В.А. ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМУВАННЯ ТОВАРІВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ	63
Красноголовець Мар'яна Наук. кер. – Бозуленко О.Ю. СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ - СКЛADOVA ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	64

Назар Аліна, Назарук Леся Наук. кер. – Нікульча В. А.	67
БРЕНДИНГ НАЙПОПУЛЯРНІШИХ МІСТ ДЛЯ ТУРИСТІВ	
Онуляк Наталія Наук. кер. – Бозуленко О.Я.	68
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	
Скігар Юлія Наук. кер. – Жалба І.О.	70
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ (НА МАТЕРІАЛАХ ТОВ «УНІВЕРСАМ»)	
Фінгерман Олена Наук. кер. – Лошенко І.Р.	72
ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
Юхимець Ганна Наук. кер. – Лошенко І.Р.	74
ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Агеєва Іванна Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	76
КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
Амаркулес Ганна Наук. кер. – Простебі Л.І.	77
МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ОСНОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	
Атаманчук Оксана Наук. кер. – Юрій С.М.	80
ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ – ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
Бабух Оксана Наук. кер. – Каспрук А. Ю.	82
РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	
Бакай Ірина Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	84
КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ ТА ВИДАТКАМИ	
Берездецький Дмитро Наук. кер. – Черватюк М.В.	86
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	
Боднаршек Богдан Наук. кер. – Табенська Ю.В.	88
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	
Боюк Богдан Наук. кер. – Рошило В.І.	89
БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ УСТАНОВ ОСВІТИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ	
Буджак Ольга Наук. кер. – Грицюк І.В.	91
ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ	

Василевська Мар'яна Наук. кер. – Юрій С.М. ДЕРЖАВНА КАЗНАЧЕЙСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН	94
Гавронська Юліана Наук. Кер. – Табенська Ю.В. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ	97
Гайдамасюк Ірина Наук. кер. - Томнюк Т.Л. ПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА	98
Гончарик Наталія Наук. кер. – Простебі Л.І. МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	100
Гораль Ольга Наук. кер. - Рошило В.І. РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	102
Гриджук Лідія Наук. кер. – Каспрук А.Ю. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	104
Гуйван Катерина Наук. кер. – Маначинська Ю.А. СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАЙБУТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	106
Дашкевич Марта Наук. кер. – Кіндрат В.Р. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	108
Демчук Роман, Друтчак Вікторія Наук. кер. – Ковалевич Д.А. РОЗРАХУНКОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В ОРГАНАХ КАЗНАЧЕЙСТВА	110
Джаман Олександр Наук. кер. – Столяров В.Ф. МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	111
Єпуре Анна Наук. кер. – Гогіна О.М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРОЦЕСІВ СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ	113
Жовнір Олександра Наук. кер. - Томнюк Т.Л. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ У ПЕНСІЙНІЙ СИСТЕМІ, ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	115
Жуковська Еліза Наук. кер. - Рошило В.І. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ	117
Ісмаїлова Олександра Наук. кер. – Томнюк Т.Л. ОЦІНКА ЗМІН МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	118
Капрун Анастасія Наук. кер. – Ковалевич Д.А. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА РЕЗЕРВИ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	120

Кіронда Ігор Наук. кер. – Грицюк І.В. ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА В КОНТЕКСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	122
Кирилова Роксолана Наук. кер. – Ковалевич Д.А., ПРО ЗВІТНІСТЬ ПРО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	124
Кондро Павло Наук. кер. – Галушка Є.О., ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ	126
Корбут Оксана, Симонов Володимир Наук. кер. – Рошило В.І. ДОХОДИ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	127
Косівчук Юрій Наук. Кер. – Томнюк Т.Л. НЕПРЯМІ ПОДАТКИ: ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	131
Курінна Любов Наук. кер. – Перепічка П.В. ФІНАНСОВА ТА БЮДЖЕТНА ЗВІТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ	133
Лагодяк Алла Наук. кер. – Простебі Л.І. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ ЯК СКЛАДОВА ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	135
Майстер Надя Наук. кер. – Томнюк Т.Л. НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	138
Максимчук Олена Наук. кер. – Томнюк Т.Л. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	140
Малярчук Анна-Марія Наук. кер. – Простебі Л.І. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	142
Мосійчук Андрій, Варякін Дмитро Наук. кер. – Ковалевич Д.А. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК СКЛАДОВА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	143
Новак Анастасія Наук. кер. – Рошило В.І. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ	145
Олійник Володимир, Петрюк Крістіна Наук. кер. – Ковалевич Д.А. РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ	147
Олюхно Богдан Наук. кер. – Рошило В.І. МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	149

Паламарюк Оксана, Ілюк Іванна Наук. кер. - Рошило В.І., НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	151
Петращук Леся Наук. кер. – Табенська Ю.В. РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ	152
Пилип'юк Роман Наук. кер. - Рошило В.І. ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ	154
Покричук Олександр Наук. кер. – Юрій С.М. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ: ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ	156
Полякова Тетяна Наук. кер. – Табенська Ю.В. ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	158
Рус Діана, Шинкарюк Марія Наук. кер. - Рошило В. І. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ФІНАНСОВА ОСНОВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	160
Руснак Іван Наук. кер. - Рошило В. І. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ЛАНКА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	162
Руснак Оксана Наук. кер. - Простебі Л.І., ПОРЯДОК КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	163
Савка Микола Наук. кер. – Простебі Л.І. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКИХ БЮДЖЕТІВ	166
Сергеев Андрій Наук. кер. – Ковалевич Д.А. ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	168
Сташкевич Анастасія Наук. кер. – Каспрук А. Ю. БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ – ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	169
Ткачук Анастасія Наук. кер. Черватюк М. В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	171
Токар Альона Наук. кер. – Табенська Ю.В. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК УСОБЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ РЕГІОНУ	173
Топорівський Іван Наук. кер. – Томнюк Т.Л. ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	175
Тріщук Вікторія Наук. кер. – Ковалевич Д.А., УПРАВЛІННЯ ФОНДОМ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ	177

Храб Наталя Наук. кер. – Грицюк І.В. ЗМІНИ В МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМИ	179
Цібій Христина Наук. кер. – Грицюк І.В. НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	182
Шеленко Микола Наук. кер. – Ковалевич Д.А. ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	183
Щавінська Анна Наук. кер. – Галушка Є.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	185
Юрчук Ренат Наук. кер. – Грицюк І.В. ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ	187

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

Боднараш Лілія Наук. кер. – Юрій С.М. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ РОЗПОРЯДНИКІВ ТА ОДЕРЖУВАЧІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ	189
Брідкова Аліна Наук. Кер. – Багрій К.Л., ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	190
Григоряк Наталія Наук. кер. – Багрій К.Л. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	192
Заморняк Катерина Наук. кер. – Машталяр Г.П. ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ПРОВЕДЕНІ АУДИТУ	194
Кіселейчук Вікторія, Ракевич Тетяна Наук. кер. – Адамова І.З. АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ ЯК СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	195
Крокош Євгенія Наук. кер. – Багрій К.Л. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ РИТМІЧНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	197
Падучак Лілія Наук.кер. –Адамова І.З. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	198
Решетілова Олена Наук. кер. – Труфен А.О. ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ	200
Саінчук Оксана Наук. кер. – Багрій К.Л. УНІФІКАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	204

Сідлярчук Наталія Науков. кер. – Багрій К.Л. ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	205
Стронар Ольга Наук. кер. – Адамова І.З. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	207
Товстецька Руслана, Письменна Оксана Наук. кер. – Скрипник Н.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РЕЗУЛЬТАТІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	210
Чобан Наталія Наук. кер. – Багрій К.Л. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	212
Шепіт Аліна, Свирид Іванна Наук. кер. – Скрипник Н.В. РОЛЬ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКОВИМИ ОПЕРАЦІЯМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	214
Штефанович Оксана Наук.кер. – Ковалевич Д.А. ОБЛІК І АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ	216

**МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ**

Збіглей Михайло Наук. кер. – Косяченко С.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ФРЕЙМВОРКІВ RYTHON ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ	219
Іваненко Ганна Наук. кер. – Готинчан І.З. КОМП'ЮТЕРНА РЕАЛІЗАЦІЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ДИНАМІКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА УЧАСТЮ ЗОВНІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ	221
Леонов Євгеній Наук. кер., – Остапов С. Е. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ	224
Мінюк Анна Наук. кер. – Лучик В.Є., ВИКОРИСТАННЯ CRM-СТРАТЕГІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДЛЯ ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТАМИ	225

ТОВАРОЗНАВСТВО ПРОДОВОЛЬЧИХ І НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

Боршан Олена Наук. кер. – Хотинь Л.В. ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	228
Винник Крістіна Наук. кер. – Гончарова О.М. БІОРОЗКЛАДНІ ПОЛІМЕРНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПАКУВАННЯ ТОВАРІВ	229

Голованова Ірина Наук. кер. – Хотинь Л.В. ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ЧОРНОГО ШОКОЛАДУ	231
Лобач Олена Наук. кер. – Хотинь Л.В. ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВАРУ НА РИНКУ	233
Мендришора Уляна Наук. кер. – Хотинь Л.В. ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	234
Прокопюк Анастасія Наук. кер. – Хотинь Л.В. БЕЗПЕЧНІСТЬ ПЛОДОВО-ОВОЧЕВИХ КОНСЕРВІВ	236
Савчук Ірина Наук. кер. – Гончарова О.М. СУЧАСНИЙ РИНОК СПОЖИВЧОЇ ТАРИ Й УПАКОВКИ В УКРАЇНІ	238
Савчук Ірина Наук. кер. – Хотинь Л.В. ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	240
Ярмолюк Ярослава Наук. кер. – Гончарова О.М. АНАЛІЗ, СПОЖИВЧІ ПЕРЕВАГИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ВЗУТТЯ НА УКРАЇНІ	241

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Вірста Анастасія Наук. кер. – Федорюк А.Л. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	245
Івасенко Надія Наук. кер. – Федорюк А. Л. НАБУТТЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИНАХОДИ	246
Красноголовець Мар'яна Наук. кер. – Федорюк А.Л. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	248

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОШИРЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

В даній статті досліджено теоретико-методологічні засади технологічного розвитку та поширення технологій в глобалізованій економіці а також визначені механізми ефективного залучення світових технологій та знань заради зростання продуктивності економіки України.

Одним із проявів глобалізації світогосподарських відносин є міжнародне поширення технологій, яке може здійснювати багатьма каналами, такими як міжнародна торгівля, прямі іноземні інвестиції в науково-дослідну діяльність, використання іноземних прав інтелектуальної власності, зовнішні ефекти переміщення результатів науково-дослідної діяльності інших країн. В сучасній світовій літературі технології розглядають як головний рушій економічного зростання та тривають дискусії щодо значення міжнародного поширення технологій для економічного розвитку країн світу. В економічних працях, присвячених ендегенному зростанню, відображені дуже складні зв'язки між економічним зростанням та різними каналами міжнародного поширення технологій. Загалом, можна зробити такий загальнотеоретичний висновок, що в глобалізованій економіці розгляд не лише питання, де створюються провідна технологія, але й також куди вона поширюється, і чи цей процес дає віддачу та впливає на первинне джерело технології, є вирішальним для розуміння часових лагів розвитку розвинутих і менш розвинутих країн.

Аналіз економічного зростання країн, що ґрунтується на «новій теорії зростання», якому присвячені праці П.Ромера, Р.Лукаса, Дж.Гроссмана і Е.Гелпмана, Л.Прітчетта, Д.Ко, В.Келлера та інших, показує, що якщо економічне зростання країни спричиняється зростанням сукупної продуктивності факторів, то канали міжнародного поширення технологій забезпечують доступ до найпередовіших технологічних знань, більших інвестицій в науково-дослідні розробки та ширшого використання імпортованих проміжних інноваційних товарів. Абсорбція іноземних технологій разом з розвитком внутрішнього ринку і відкритості (торговельної і/чи фінансової) можуть вести до постійного економічного зростання. Крім того, вільніший доступ до ринку технологій разом з інституційним захистом прав інтелектуальної власності надає більше стимулів вітчизняним та іноземним суб'єктам господарювання для науково-дослідної діяльності. Крім того, різні канали міжнародного поширення технологій, головне міжнародна торгівля, заохочують віддачу від інновацій через їх продаж на світовому ринку, а також через забезпечення доступу до нових технологічних продуктів і ресурсів.

Групу вітчизняних фахівців з відзначеної проблематики очолюють такі вчені, як М.Туган-Банановський, В.Александрова, А.Амоша, В.Андрійчук, Ю.Бажал, Л.Безчасний, Ю.Біленко, В.Будкін, В.Геєць, І.Грабинський, В.Голіков, В.Денисов, І.Єгоров, І.Кульчицький, О.Лапко, Д.Лук'яненко, Ю.Макогон, Б.Малицький, А.Мельник, А.Мокий, В.Новицький, Б.Панасюк, О.Попович, Ю.Пахомов, С.Писаренко, А.Поручник, Є.Савельєв, І.Школа й інші. У дослідження механізму міжнародного поширення технологій вагомих внесок зробили такі автори, як Й.Шумпетер, Дж.Гікс, Р.Солоу, М.Кондратьєв, М.Познер, Ф.Казеллі, Х.Фрідмен, Дж. Темпл та інші.

Проте, на нашу думку, в опублікованих працях українських та зарубіжних вчених не знайшли достатньо повного висвітлення явища і проблеми, пов'язані із теоретичним обґрунтуванням причинного впливу каналів міжнародного поширення технологій на сукупну продуктивність факторів та економічне зростання. Оскільки дослідники концентрують увагу на обґрунтуванні доцільності залучення міжнародних технологій та знань, мало дослідженою залишається проблема виявлення впливу міжнародного поширення технологій на посилення розриву економічного розвитку країн з різним рівнем доходу. У зв'язку з цим постає проблема виявлення величини економічних ефектів різних каналів міжнародного поширення технологій на зростання сукупної продуктивності факторів для країн в різних станах економічного розвитку. Актуальність дослідження цієї проблеми пов'язана з потребою обґрунтування доцільності запровадження заходів щодо залучення іноземних технологій та знань в контексті технологічного розвитку економіки України.

Поряд з цим в світовій практиці нагромаджений досвід оцінки зв'язку різних форм міжнародного поширення технологій на економічне зростання, результати емпіричних досліджень показують досить контрверсійні результати. Залишається проблема оцінки саме причинного впливу форм міжнародного поширення технологій на зростання.

Метою цієї роботи є дослідити теоретико-методологічні засади технологічного розвитку та поширення технологій в глобалізованій економіці а також визначити механізми ефективного залучення світових технологій та знань заради зростання продуктивності економіки України.

Провівши огляд економічної літератури з питання технологічного розвитку та поширення технологій, ми можемо зробити узагальнення, що всі вони розглядають технології як двигун розвитку економіки (в тому числі глобалізованої економіки), ключовим чинником зростання продуктивності, виробництва, конкурентоспроможності, причиною зближення або віддалення економік країн світу, необхідною передумовою для переходу на вищий етап розвитку чи то постіндустріального чи інформаційного суспільства.

Економічна теорія пояснює взаємозв'язки між технологічним розвитком і розвитком економіки, соціальної сфери, суспільства загалом. Важливим для нашого дослідження міжнародного поширення технологій є розглянути чинники, які впливають на технологічний розвиток країни та роль міжнародного поширення технологій в цьому процесі. Нерозробленими проблемами на сьогодні є віднайдення нових факторів, які б могли пояснити вплив каналів міжнародного поширення технологій на зростання продуктивності сукупних факторів, конвергенцію та дивергенцію, а також дали змогу прогнозувати перебіг цих процесів у середньо - та довгостроковій перспективі. Відкритим питанням залишається й те, як впливає бурхливий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій останнім часом на скорочення технологічного розриву між країнами. Можна погодитися з думкою деяких дослідників, що відкритим питанням є врахування все зростаючого впливу інновацій на економічний розвиток, що вимагає перегляду ряду моделей, висновки яких не пояснюють існуючу динаміку економічного зростання та впливу різних факторів на нього.

Таким чином, важливо дати відповідь на питання, яким способом країна абсорбує ці технології, які можливі механізми міжнародного поширення технологій у сучасній глобалізованій економіці, які економічні ефекти можливі від такого поширення.

Стратегія зростання повинна бути зосереджена на діях, спрямованих на вироблення заходів для руху країни зі стану, у якому вона перебуває, у більш сприятливий стан (наприклад, від економічного краху до зростання, що не

приводить до конвергенції, або з «пастки бідності» до швидкої конвергенції). Виробити рекомендації з економічної політики на підставі такої стратегії економічного зростання видається набагато складніше, ніж перелік заходів для економічної політики, які обґрунтовані на основі часткових кореляцій в регресії зростання. Пропозиції повинні відповідати ситуації в країні та її потенціалі й урахувувати специфіку її поточного стану в умовах обмежених емпіричних даних, на які можна опиратися.

Процес передавання технологій тісно пов'язаний з теорією життєвого циклу інновації. На етапі «дослідження і розробка» передавання технології (новації) не відбувається, бо ще не відомі сфери її використання і витрати на розробку. На етапі «впровадження» з'являється новий товар, виробництво якого є монопольним. Конкуренція відсутня. Дифузія інновації здійснюється у формі експорту товарів та інших каналів поширення. На етапі «зростання» інновація поширюється в інших країнах, проте ще повністю не освоєна. З настанням періоду «зрілості» виникає поширення і обмін інноваціями між різними країнами. Поступово нова технологія удосконалюється і стандартизується, іде активне її передавання в країни, що розвиваються. Вона одержує загальне поширення, цінність її знижується, в розвинених країнах припиняється виробництво, експорт товару змінюється імпортом. Виникає нова хвиля передавання технології з країн, що розвиваються, в слаборозвинуті країни.

Нашими основними емпіричними результатами є:

1. Технологічно інтенсивна відкритість торгівлі, яку ми вимірюємо як імпорт з високо інноваційних країн до ВВП, з високою статистичною значимістю має позитивний та економічно великий причинний вплив на зростання продуктивності в країнах, що розвиваються. На противагу цьому, технологічно неінтенсивна відкритість торгівлі має слабкий навіть негативний вплив на сукупну продуктивність факторів, хоча змінна є статистично не значимою. Так ми можемо стверджувати, що саме технологічно інтенсивний імпорт є важливим чинником зростання продуктивності для країн, що розвиваються, в тому числі країн з перехідною економікою. Цей висновок є сумісним з теорією нового зростання. Ми можемо пропонувати подальше дослідження феномену технологічно інтенсивної відкритості торгівлі та її впливу на зростання продуктивності на більш дисагредованому рівні, використовуючи альтернативний підхід вимірювання ТІТО як імпорту високотехнологічних товарів та послуг до ВВП.

2. Країни, що розвиваються, які намагаються підвищити свій рівень пов'язаних з торгівлею ефектів переміщення результатів НДД високо інноваційних країн, також мають вищі темпи зростання СПФ. Цей результат надає докази того, що ефекти переміщення результатів іноземної НДД є важливим джерелом зростання продуктивності, можливо навіть важливішим ніж ТІТО. Цей висновок сумісний з теорією нового зростання й іншими емпіричними працями. Таким чином, ми можемо емпірично довести, що технологічно інтенсивний імпорт, а також ефекти переміщення результатів НДД високо інноваційних країн залишаються головними каналами міжнародної поширення технологій, які впливають на зростання продуктивності в країнах, що розвиваються.

3. Абсорбція та використання іноземних прав інтелектуальної власності (у формі міжнародних ліцензійних угод) може позитивно впливати на зростання продуктивності. Проте економічний ефект цього показника на зростання в країнах, що розвиваються, очевидно є меншим ніж ефект технологічно інтенсивного імпорту або пов'язаних з торгівлею ефектів переміщення результатів НДД високо інноваційних країн. Більше того, ми можемо підтвердити, що змінні ТІТО та використання іноземних ПІВ можуть мати ефект взаємодії, впливаючи на продуктивність. Тобто ефект використання в країні, що розвивається, іноземних ПІВ є більшим, чим відкритішою є економіка до технологічно інтенсивного імпорту, а також ефект ТІТО на продуктивність є більшим чим більше в країні використовуються іноземні ПІВ.

4. Внутрішня НДД може позитивно та суттєво збільшити СПФ. Ми конструємо два альтернативних вимірника внутрішньої НДД, як поточні річні інвестиції в НДД та запас науково-дослідного капіталу. Емпіричні результати надали підтримку ідеї, що внутрішні інновації стають важливими для зростання продуктивності не лише в розвинених країнах, а й в країнах, що розвиваються. В попередніх емпіричних дослідженнях такого плану показники внутрішньої науково-дослідної діяльності часто не включали в аналіз, аргументуючи, що вона є настільки незначною, а тому постійною в країнах, що розвиваються. На нашу думку, феномен впливу внутрішньої НДД на продуктивність потребує подальшого дослідження, зокрема в динамічному аспекті, оскільки наші вимірники НДД можуть мати помилки вимірювання через брак достовірних даних витрат на науково-дослідні роботи в динаміці для великої вибірки країн, що розвиваються.

5. Наші емпіричні результати підтверджують думку, що вищий рівень людського капіталу, який ми вимірюємо як рівень освіченості робочої сили країни, може мати позитивний та економічно суттєвий ефект на зростання продуктивності. Також ми виявляємо сильний ефект взаємодії між рівнем освіченості та технологічно інтенсивним імпортом в деяких специфікаціях. Ефект рівня освіченості є більшим чим відкритішою є економіка до технологічно інтенсивного імпорту, та ефект ТІТО на продуктивність є більшим чим вищим є рівень освіченості. Результати є сумісними з економічною літературою. Ми можемо висловити міркування щодо необхідності подальшого дослідження впливу на зростання продуктивності показника освіченості робочої сили, який слід декомпонувати за рівнями здобуття початкової, середньої та вищої освіти.

6. Ми засвідчуємо, що ефект показника якості інституцій на зростання продуктивності ймовірно буде позитивним в деяких специфікаціях, хоч і з граничною статистичною значимістю. Ми повинні відзначити, що ефект якості інституцій на зростання СПФ може бути чутливим до конкретного вибору вимірника якості інституцій. Слідуючи за існуючими економічними працями, а також маючи власні результати, ми можемо вказати на можливі погрешності у зв'язку з вимірюванням та зворотнім причинним зв'язком між покращенням інституцій та зростанням продуктивності.

7. Важливим результатом дослідження є, що продуктивність країн ЦСЄ, СНД та України більше залежить від технологічно-інтенсивної торгівлі та зовнішніх ефектів від іноземної науково-дослідної діяльності, ніж інших країн, що розвиваються. Цей результат підтримує точку зору про необхідність створення всіх умов для стимулювання розвитку саме технологічно-інтенсивної торгівлі в Україні.

Таким чином, в Україні необхідно, виходячи із закономірностей довгострокового економічного зростання, глобальних напрямків техніко-економічного розвитку та національних конкурентних переваг, вибрати і реалізувати пріоритети техніко-економічного розвитку. При цьому обрані пріоритети повинні відповідати перспективним напрямкам становлення нового технологічного укладу. З економічної точки зору, вони повинні сприяти зростанню попиту і ділової активності. З виробничої точки зору, пріоритетні виробництва повинні стати «локомотивами зростання» всієї

економіки, додатково супроводжуючись розширенням зайнятості, підвищенням реальної зарплати і кваліфікації працюючого населення, загальним зростанням добробуту народу.

До пріоритетних напрямків, здійснення яких задовольняє всі необхідні критерії, належать, зокрема, такі: освоєння сучасних інформаційних технологій; розвиток біотехнологій; розвиток нанотехнологій і заснованих на них засобів автоматизації, що дозволяють різко підняти конкурентоспроможність і ефективність вітчизняного машинобудування; розвиток лазерних технологій; стимулювання розвитку сонячної електроенергетики; розвиток сучасних транспортних вузлів, що дозволяють істотно поліпшити швидкість і надійність комбінованих перевезень; розвиток житлового будівництва й модернізації ЖКГ з використанням сучасних технологій; розвиток інформаційної інфраструктури на основі сучасних систем супутникового і оптико волоконного зв'язку, стільникового зв'язку в містах тощо.

Сьогодні в Україні потребує стимулювання інноваційна активність суб'єктів господарювання. Для цього необхідно: пріоритетність розвитку науки і техніки на державному рівні, забезпеченість рівноправ'я наукових організацій різних форм власності, усунення ринкових перешкод утворенню малих інноваційних фірм та здійснення реального моніторингу розвитку процесів у науково-технологічній сфері; облік усіх витрат підприємств на цілі проведення НДДКР, звільнення їх від оподаткування; субсидування витрат на захист інтелектуальної власності на вітчизняні винаходи та розробки; дозвіл страховим компаніям і пенсійним фондам брати участь у венчурних проектах; збереження інформаційної інфраструктури науково-дослідних робіт, підтримання мережі науково-технічних бібліотек, субсидування їх діяльності з надання послуг користування інформаційними мережами та базами даних; активне залучення до здійснення пріоритетних напрямів НТП науково-технічного потенціалу СНД; захист інтелектуальної власності, забезпечення прав на неї тощо.

Олена Боршан,

Наук. кер. – Галушка Є.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ

В статті наведено значення торгівлі послугами у міжнародній спеціалізації України. Проаналізовано динаміку експорту та імпорту послуг і способи регулювання цієї торгівлі на національному та глобальному рівнях.

Міжнародна торгівля є однією з найбільш розвинених і традиційних форм зовнішньоекономічних відносин, сучасний етап розвитку яких характеризується поглибленням процесів регіонального міждержавного співробітництва й інтеграції окремих країн у світове господарство. Світова фінансово-економічна криза призвела до глобального зниження виробництва та стала серйозним випробуванням для всіх країн світу [1, с.93].

Міжнародна торгівля безпосередньо впливає на економічний розвиток будь-якої країни. Зовнішня торгівля, з одного боку, є фактором росту економіки, а з іншого, фактором росту залежності країн від міжнародного товарообміну. Торгівля послугами самостійна і важлива сфера міжнародних економічних відносин, в останні десятиліття вона не тільки порівняно швидко збільшується і значно доповнює світовий товарообіг, але й багато в чому сприяє його зростанню і розвитку національних господарств. Україна в міжнародній торгівлі послугами поступається позиціями в міжнародному товарообігу країнам з постіндустріальною економікою, що не дозволяє повністю реалізувати потенціал сфери послуг в країні, а тому необхідним є проведення комплексного аналізу тенденції та закономірності розвитку сфери послуг на сучасному етапі перехідної економіки країни.

Проблеми розвитку міжнародної торгівлі розглядали такі економісти як: Л. Оппельд, О.Навроцький, Р. Кулинич, Л. Рождественської, З. Адаманова, Л. Андреева, І. Багрова, М. Гельвановський та ін. Дослідженню світового ринку послуг традиційно відводиться набагато менше уваги ніж міжнародній торгівлі товарами. Дана стаття присвячена аналізу динаміки експорту та імпорту послуг та регулюванню торгівлі на національному та глобальному рівні.

Зовнішня торгівля як вид діяльності надає можливість різним країнам продемонструвати свої переваги за цих умов споживачі мають великий вибір товарів, ціна та якість яких варіюється. В сучасних умовах зовнішньоекономічні зв'язки виступають засобом прискорення науково-технічного розвитку України. Міжнародну торгівлю зазвичай можна розглядати як вид взаємовідносин між країнами, що є обміном товарів та послуг між різними державами, зокрема, між товаровиробниками та споживачами.

- Сучасний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України характеризується зростаючим значенням сфери послуг, що певною мірою відображає загальносвітову тенденцію. У міжнародній практиці торгівля послугами розглядається як сукупність різних видів діяльності, які виробляють в основному нематеріальний продукт, що характеризується низкою особливостей: існування взаємозалежності між торгівлею послугами і товарами; виробництво і споживання послуг відбувається практично одночасно, їх неможливо виробити і зберігати в очікуванні сприятливої ринкової кон'юнктури, як це може бути здійснено при торгівлі товарами; регулювання світової торгівлі послугами забезпечується в великій мірі на основі внутрішніх, національних законів, правил і норм; при експорті або імпорті багатьох видів послуг ці операції не носять транскордонного характеру, тобто послуга як товар не перетинає митного кордону постачальника або імпортера [2, с.76].

Слід зазначити, що зовнішньоекономічні послуги є товаром, який не проходить митного контролю і на який не оформлюється митна декларація. Послуги не набувають форми матеріальних об'єктів, на які поширюються права власності. Реалізація послуг та їх виробництво невідокремлені один від одного. Головним у торгівлі послугами є те, що має відбутися операція купівлі-продажу, яка охоплює діяльність суб'єктів господарської діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності (резидентів та нерезидентів), побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на економічній території України, так і за її межами.

Галузева структура економіки будь-якої держави виражає галузі національного господарства у виробничій сфері та сфері надання послуг, визначається часткою кожної галузі у загальному валовому випуску, характеризуючи співвідношення між валовими випусками окремих галузей. Структура експорту з наданням послуг в Україні за частками кожної галузі є віддзеркаленням значущості кожної з галузей у формуванні ВВП (внутрішнього національного продукту). Географічна структура експорту та імпорту послуг, свідчить про розподіл наданих та отриманих послуг Україною по відношенню до інших країн світу, виражений в грошовому еквіваленті у сфері міжнародної торгівлі.

У структурі зовнішньої торгівлі України з перших років незалежного розвитку торгівля послугами посідала важливе місце, забезпечуючи реалізацію сприятливого, у певній мірі унікального гео економічного розташування між Російською Федерацією та іншими країнами СНД та Європою, зокрема, Європейським Союзом. Експорт послуг Україною завжди переважав над імпортом, ніколи не фіксувалося негативне сальдо. Структура зовнішньої торгівлі послугами за 2010-2014 рік наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура зовнішньої торгівлі послугами в Україні за 2010-2014 рік

Рік	Експорт, тис. дол. США	Імпорт тис. дол. США	Сальдо
2010	11759405,7	5447694,3	6311711,4
2011	13792217,6	6235194,6	7557023,0
2012	13527575,8	6706251,8	6821324,0
2013	14836264,2	7608976,2	7227288,0
2014	11273340,1	5676107,9	5597232,2

Обсяги експорту та імпорту торгівлі послугами в Україні з 2010 року наглядно зростають, за винятком 2014 року. У географічному розподілі українського експорту та імпорту послуг переважаючим напрямком є країни СНД. У 2014 році переважаючими статтями українського експорту послуг з п'ятьма найбільшими країнами-партнерами світу: Російською Федерацією, Великою Британією, Німеччиною, Швейцарією та США.

Серед галузей вищого рівня в структурі експорту вагому частку займає транспорт з абсолютним показником 6011959,2 тис.дол.США, що за відносним показником складає 53,3% від всього обсягу експорту послуг здійснених у 2014 році [4].

Значною є частка послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг. Імпортувались Україною з цих країн здебільшого послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю та будівництвом, транспортні, ділові послуги, а також роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності. До особливостей зовнішньої торгівлі України послугами слід віднести досить обмежену номенклатуру експорту українських послуг та незначну питому вагу в структурі експорту сучасних послуг пов'язаних з використанням інтелектуальної власності. Позитивною тенденцією можна вважати високу питому вагу в експорті країни послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг. Головною проблемою української зовнішньої торгівлі послугами є структурна незбалансованість експорту та імпорту послуг країни.

У даний час більше 55% українського експорту послуг припадає на транспортні послуги, по 12% припадає на послуги з переробки матеріальних ресурсів та послуги в сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги, а також близько 11% - це питома вага ділових послуг. Варто відзначити, що зазначені види також складають основний обсяг світової торгівлі послугами, проте в Україні низький, як в абсолютному, так і у відносному вираженні експорт фінансових, страхових, державних і урядових, рекреаційних та культурних послуг, а також роялті та ліцензійних платежів. Сукупна частка цих видів послуг в українському експорті складає більше 3%. Стосовно структури імпорту України, 21% українського імпорту послуг припадає на транспортні послуги, майже по 18% на фінансові та ділові послуги, а також більше ніж 11% на урядові та державні послуги.

Структурна незбалансованість експорту та імпорту послуг спостерігається і у регіональному розрізі. Найбільша питома вага зовнішньої торгівлі послугами припадає на Київ, при цьому спостерігається зменшення асиметрії експорту послуг та її збільшення щодо імпорту послуг за регіонами України.

Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг у 2014 році традиційно становили транспортні послуги - 53,3%, ділові послуги - 11,0%, фінансові послуги - 14,1%, туристичні послуги - 11%, державні та урядові послуги - 10,3%, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, - 7,5%.

Обсяг імпорту ділових послуг знизився на 322,1 млн. дол. США за рахунок скорочення професійних і консалтингових, наукових і технічних послуг, транспортних послуг - на 141 млн. дол. США роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, - на 69,8 млн. дол. США, послуг у сфері телекомунікацій, комп'ютерних і інформаційних послуг - на 39,6 млн. дол. США [3].

Водночас збільшився імпорт туристичних послуг - на 3,1 млн. дол. США послуг з ремонту і технічного обслуговування, і не віднесені до інших категорій послуги - на 2 млн. дол. Частка імпорту послуг, одержаних від країн ЄС, знизилася до 50,7% загального обсягу імпорту послуг.

Як повідомляв УНІАН, профіцит зовнішньої торгівлі послугами в Україні за підсумками 2014 року становив 3,173 млрд дол. США, що на 155,7 млн. дол. США, або на 8,31%, менше профіциту за підсумками аналогічного періоду минулого року в 1,874 млрд дол. США.

Головною проблемою української зовнішньої торгівлі послугами є структурна незбалансованість експорту та імпорту послуг країни. У даний час більше 55% українського експорту послуг припадає на транспортні послуги, по 12% припадає на послуги з переробки матеріальних ресурсів та послуги в сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги, а також близько 11% - це питома вага ділових послуг. Стосовно структури імпорту України, 21% українського імпорту послуг припадає на транспортні послуги, майже по 18% на фінансові та ділові послуги, а також більше ніж 11% на урядові та державні послуги

Зовнішня торгівля послугами України може розглядатися як перспективна область її зовнішньоекономічних зв'язків, а також послужити джерелом збільшення валютних доходів. Ця область торгівлі заслуговує пріоритетної уваги, спрямованої на встановлення оптимальних умов для динамічного зростання. Послуги іноземних постачальників України могли б стати одним з головних чинників прискорення розвитку продуктивних сил за умови, що структура імпорту та експорту послуг буде зорієнтована на перехід до постіндустріальної економіки, а на внутрішньому ринку буде підтримуватися стійкий баланс інтересів між вітчизняними та іноземними постачальниками послуг, що максимально задовольняє споживачів і забезпечує повноцінну конкурентне середовище.

На ринку України недостатньо розвинене виробництво ділових, консультаційних, інжинірингових, банківських та інших видів послуг, значна питома вага яких є характерною для постіндустріального суспільства, в зв'язку з цим на світовому ринку послуг Україна посідає низькі позиції, зумовлені недостатньою розвиненістю сектора послуг, обмеженою структурою вироблених послуг, а також незначною незбалансованістю експорту та імпорту. Для розвитку експорту послуг необхідна підтримка держави. Насамперед це стосується поліпшення інвестиційного клімату в країні,

так як для компаній сфери послуг важливою є якість підприємницького середовища: рівень і швидкість надання державних послуг, ступінь розвитку правоохоронної системи та регулюючого законодавства, доступність фінансових послуг, включаючи можливість залучення іноземного капіталу, наявність адекватного ринку праці та інше.

Отже, зовнішня торгівля послугами України носить асиметричний характер: більшість національного експорту послуг припадає на поставки традиційних низько технологічних видів – транспортних послуг і послуг з переробки матеріальних ресурсів, з іншого боку, майже по 18% імпорту припадає на фінансові та ділові послуги проти 3% у структурі експорту. З метою нарощування вітчизняного зовнішньоекономічного потенціалу та ефективності експорту та імпорту послуг необхідно є підтримка держави у напрямках, що є пріоритетними для постіндустріальної економіки та суспільства знань: формування нового економічного потенціалу країни, розвиток інноваційних технологій, розвиток інфраструктури та інші.

Список використаних джерел:

1. Опфельд Л.І. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі України / Л.І. Опфельд // Економіка і регіон. – 2011. – №4(31). – С.93-98.
2. Навроцький О.О. Дослідження тенденцій розвитку міжнародної торгівлі послугами в Україні / О.О. Навроцький. – 2014. – С.75-81.
3. Профіцит зовнішньої торгівлі послугами скоротився до \$3,2 млрд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/951364-profitsit-zovnishnoji-torgivli-poslugami-skorotivsia-do-32-mlrd.html>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Крістіна Винник,

Наук. кер. – Галушка Є.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЗВИТОК КОН'ЮНКТУРИ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО РИНКУ АВТОМОБІЛІВ

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції ринків питання автомобільної промисловості, як провідної галузі світової економіки має особливу актуальність. Метою роботи є дослідження кон'юнктури сучасного світового ринку автомобілів. В роботі окреслені загальні тенденції з виробництв автомобілів, а також їх продаж в різних регіонах і країнах світу.

Автомобільна промисловість є галуззю транспортного машинобудування. З середини ХХ ст. автомобілебудування належить до провідних галузей промисловості із постійно зростаючим ступенем монополізації. Щодня близько 600 млн автомобілів виїжджає на дороги світу. За оцінками Міжнародного валютного фонду до 2050 р. їхня кількість зросте до 3 млрд шт., а упродовж 100 років світ чекає майже 60-кратне збільшення їх кількості. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції питання розвитку автомобільної промисловості набирає особливої актуальності.

Теоретичні та практичні аспекти розвитку галузі автомобілебудування відображені в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: О. Кузьміна, В. Немцова, Й. Завадського, А. Кредісова, М. Мартиненка, В. Сенченка, Є. Панченка, В. Шинкаренка, І. Ансоффа, Дж. Гібсона, Р. Дафта, П. Друккера, М. Мескона, Е. Мулена, Р. Білоусова, О. Віханського, Д. Гаврилова, І. Герчикової, Б. Мельнера та ін.

Метою даної роботи є дослідження кон'юнктури сучасного світового ринку автомобілів та окреслення перспектив його розвитку.

Світове виробництво автомобілів в 2014 році перевищило 89,5 мільйонів одиниць, що на 2,6% більше показників 2013 року, і на 34% перевершує рівень 2005 року. Такі дані наводить Всесвітня асоціація виробників автомобілів (ОІСА). Світові продажі, що включають кількість зареєстрованих автомобілів (за виключенням транспорту для армії, поліції та інших державних установ), склали 88,2 мільйони авто [1]. Україна посіла 37 місце за обсягом виробництва автотранспорту і залишається майже непомітною на фоні провідних країн-виробників галузі. Її частка в загальносвітовому виробництві складає усього 0,032%.

В географічному розрізі, ситуація щодо виробництва автомобілів серйозно модифікується в різних регіонах і країнах планети (Табл.1). Азійські країни та країни Близького Сходу тепер забезпечують близько 50% від глобальних результатів як у виробництві автомобілів (47,4 млн. шт. +3%) так і в їх продажах (42,6 млн. шт. +6%). Найбільш потужним гравцем в цьому регіоні залишається Китай – +7% зростання у виробництві та продажах в 2014 році. Деякі з азійських ринків переживають скорочення виробництва. Зокрема в Таїланді обсяги виробництва автомобілів знизились на 23,5%, в Індії на 1,5%, в Малайзії на 0,8% [2].

Таблиця 1

Виробництво автомобілів в 2014 році (Топ 10 країн)

	Країна	Легкові автомобілі (млн. од.)	Комерційні автомобілі (млн. од.)	Всього (млн. од.)	% зміни (проти 2013 р.)
1	Китай	19,9	3,8	23,7	7,3%
2	США	4,3	7,4	11,6	5,4%
3	Японія	8,3	1,5	9,7	1,5%
4	Німеччина	5,6	0,3	5,9	3,3%
5	Південна Корея	4,1	0,4	4,5	0,1%
6	Індія	3,2	0,6	3,8	-1,5%
7	Мексика	1,9	1,4	3,4	10,2%
8	Бразилія	2,3	0,8	3,1	-15,3%
9	Іспанія	1,9	0,5	2,4	11,1%
10	Канада	0,9	1,4	2,4	0,6%

Нинішні показники європейського автомобільного ринку все ще залишаються суттєво нижчими докризових рівнів, хоча й спостерігається відчутний тренд на відновлення продажів. В 2014 році виробництво автомобілів в ЄС досягло 17 млн.од. (+5%), а продажі склали 14,9 млн. шт. (+6%). Виробництво, яке в докризовий період перебувало на рівні 18 млн. авто, потроху відновлюється. Що ж стосується продажів, не дивлячись на погравлення в 2014 році, їм ще далеко до звичних «докризових» обсягів. Для інших країн Європи, включаючи Росію та Туреччину, характерним є зниження обсягів виробництва на 7% та продажів на 6% [2].

Північна Америка в минулому році продемонструвала потужні результати. Виробництво в регіоні навіть перевищило докризові рівні. Зокрема було вироблено 17,4 млн. авто, а продажі перевищили 19,9 млн. шт. В усіх трьох країнах регіону (Канаді, США та Мексиці) спостерігається позитивний тренд. В Центральній та Південній Америці, після декількох років поступового зростання, було зафіксоване суттєве просідання ринку: продажі впали на 11% а

виробництво скоротилось на 17%. Найгірша картина спостерігалась в Аргентині, де продажі знизились на 36%, а виробництво просіло на 22%.

Виробництво та продажі автомобілів в Африці поступово зростають. Проте показники все ще виглядають доволі скромно: 0,71 млн. шт. вироблених авто (+11%); 1,56 млн. шт. проданих автомобілів (+3%).

За підрахунками OICA середня світова частка автомобілів на 1000 жителів в 2014 році склала 174 шт., що перевищує показник 2005 року на 21% [2].

Японська автомобілебудівна компанія Toyota Motor Corp. в 2014 році третій рік поспіль зберігає лідерство за обсягом продажів автомобілів на світових ринках, незважаючи на зростання конкуренції. Загалом 2014 року Toyota наростила продажі на 3% до 10,23 млн автомобілів, з урахуванням підрозділів Hino Motors Ltd. і Daihatsu Motor Co. Проте керівництво групи стримане в оцінках на 2015 рік, прогнозуючи зниження продажів на 1% до 10,14 млн автомобілів. Успіху Toyota сприяли рекордні продажі позашляховиків компанії в США, зокрема RAV4 і Highlander.

Другу позицію за обсягом продажів посідає німецький автоконцерн Volkswagen AG (VW), який оголосив про продаж 10,14 млн автомобілів минулого року, що на 4,2 % більше, ніж минулого року. Volkswagen (VW) вперше продав понад 10 млн автомобілів у всьому світі за один рік і, завдяки цьому, досягнув своєї мети на 4 роки раніше, ніж було заплановано.

На третьому місці – американська General Motors Corp., що підвищила продажі на 2,1% до рекордних для себе 9,92 млн машин [3].

Автомобільний альянс Renault-Nissan повідомляє про зростання продажів вже п'ятий рік поспіль, реалізувавши в 2014 році 8,5 млн машин на тлі зростаючих ринків у США та Західній Європі. У порівнянні з 2013 роком, продажі виросли на 2,5%. Один з десяти проданих автомобілів у світі в 2013 році був проведений Альянсом Renault-Nissan, якому також належить контрольний пакет акцій російського «АвтоВАЗу». Renault SAS, третій найбільший автовиробник Європи, продає у всьому світі 2,7 млн. автомобілів в 2014 році, що на 3,2% більше, ніж у попередньому. У Західній Європі продажі Renault склали 1464611 автомобілів і, таким чином, зросли на 12,5%, більш ніж в два рази перевищивши зростання ринку. Ринкова частка Renault в Європі досягла 10% (+0,6). Dacia стала найбільш швидко зростаючою маркою в Європі, збільшивши свою ринкову частку на 0,4 %. Nissan Motor Co., Ltd. в 2014 році продала рекордні 5,3 млн. легкових і вантажних автомобілів по всьому світу, досягнувши 4,1% ринкової частки. Nissan продовжує продавати більше 1 млн автомобілів на двох найбільших ринках, США та Китаю. У 2014 році ключовими для альянсу Renault-Nissan стали наступні ринки: США, Китай, Росія, Японія, Франція, Мексика, Бразилія, Великобританія, Німеччина та Італія [4].

За минулий рік в Україні було вироблено 28,8 тис. одиниць автотранспортної техніки, що на 43% менше показника 2013 року. Найбільше падіння відбулося в автобусному сегменті українського автопрому, де за 12 місяців було вироблено всього 906 одиниць техніки, що на 63,5% менше показника річної давності. При цьому 38% всього виробництва автобусів припало на завод "Черкаський автобус". Випуск легкових автомобілів за 2014 рік скоротився на 43,3% до 25,9 тис. штук. Найбільшу кількість легкових автомобілів було вироблено на конвеєрі Запорізького автомобілебудівного заводу – 12 779 штук або 49% від усього річного обсягу виробництва. Виробництво комерційних авто продемонструвало найменше падіння – 15,2% і склало 1904 автомобіля. У виробництві комерційних автомобілів лідером 2014 став "АвтоКрАЗ" з результатом 1388 авто, що відповідає 73% виробництва в цьому сегменті [5].

Сталий розвиток автомобільної промисловості залишається поки що в недосяжному майбутньому. Однак його контури вже зараз намагаються передбачити фахівці. За оцінками експертів PricewaterhouseCoopers, нині для галузі набуває актуальності систематизація проблем та пошук шляхів виходу з кризи. Ключова мета – адаптація галузі до обмежень, що накладаються суспільством, і пов'язана з цим необхідність дотримання усіх технічних та технологічних стандартів. Однак тиск екологічних вимог – не просто данина справедливості, саме в цій галузі бізнес-консультанти радять шукати широкі горизонти для розвитку. Експерти стверджують, що нові джерела прибутку й конкурентоспроможних переваг отримують тільки ті компанії, чий підхід до бізнесу потягнуть за собою виробництво безпечних, зручних, простих транспортних засобів. Приклад такого підходу – індійська Tata, що зробила ставку на недорогі та екологічні моделі. І в подальшому конкуренція тільки буде посилюватися.

Список використаних джерел:

1. Підсумки світового автовиробництва за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrautoprom.com.ua/uk/itogi-mirovogo-avtoproizvodstva-za-2014-god>
2. Україна посіла 37 місце в світі за обсягом виробництва автомобілів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mashyna.com.ua/ukrayina-posila-37-mistse-v-sviti-za-obsyagom-vyrobnystva-avtomobiliv/>
3. Top-3 найбільш продаваних автомобілів у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.ua/ua/news/1387035-top-3-najbilsh-prodavanih-avtomobiliv-u-sviti>
4. Світові продажі Renault-Nissan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rivnist.in.ua/news/2015/02/06/8811>
5. Виробництво автомобілів в Україні в 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theinsider.ua/business/54b68f1e943bf/>

Надія Галінзовська,

Наук. кер. – Вдовічен А.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН

В даній статті проводиться визначення особливості формування міжнародних партнерських відносин.

На сучасному етапі розвитку глобальної економіки неможливо реалізувати значні інноваційно-інвестиційні проекти зусиллями однієї, навіть потужної ТНК, натомість, використання досвіду, інтелектуальних та інших активів міжнародних партнерів дозволяє в процесі співпраці досягати синергетичних ефектів та вирішувати завдання стратегічного розвитку кожного із них. В умовах посилення глобальної конкуренції за ринки збуту та природні ресурси, особливістю сучасного розвитку світової економіки є стрімке зростання вартості інновацій, що, в свою чергу, актуалізує завдання формування стратегічних міжнародних партнерських відносин підприємств різних країн для утримання лідерських позицій.

Досвід міжнародного партнерства підприємств країн Європи свідчить, що ефективність функціонування підприємства залежить від вдало побудованої моделі партнерських відносин між компаніями, що сприяє появі у підприємств-партнерів значної кількості переваг, які в подальшому дозволяють розширити обсяги виробництва,

збільшити обсяги прибутку, зменшити витрати, здобути досвід та знання, отримати конкурентні переваги, чи навіть подовжити період життєвого циклу бізнесу та забезпечити його стійке функціонування у певній сфері взаємодії партнерств.

Дослідженням розвитку міжнародних партнерських відносин у світовій економіці присвячені роботи таких зарубіжних дослідників як Р.Коуз, Б.Райзберг, А.Томсон, вітчизняних – Л.Антонюк, С.Банашов, В.Будкін, К.Гаджієв, І.Гладій, А.Ігнатюк, В.Куриляк, Н.Мікула, В.Мельник, Д.Лук'яненко, Т.Орехова, І.Школа, Є.Панченко, А.Поручник, Є.Савельєв, П.Сєдов, С.Соколенко, Д.Фельдман, Г.Филук, П.Циганков, С.Чеботар, О.Ястремська та інші.

Моделі розвитку стратегічних партнерств вивчали Р.Уоллес, Г.Хемел і К.Прахалад, Б.Гаррет та П.Дюссож. Розгляду стратегічного партнерства з точки зору теорії трансакційних витрат присвячені роботи К.Ерроу, Дж.Коммонса та Д.Норта. Вивченням партнерських відносин як інтеграційних зв'язків на мікро – та на макрорівні займалися такі науковці як В.Гетьман, Б.Майданчик, М.Карпунін, Я.Любинецький, І.Носков.

Проте, в науковій літературі відсутнє комплексне дослідження процесів формування міжнародних партнерських відносин підприємств країн Європи, які є успішними у багатьох сферах. Вітчизняні підприємства, як правило, не мають досвіду створення стратегічних міжнародних партнерств, державне регулювання цієї сфери є недосконалим. Актуальність дослідження міжнародних партнерських відносин між підприємствами країн Європи та можливість реалізації їх форм в Україні, зумовила вибір теми статті.

Отже, транснаціоналізація економіки сьогодні характеризується двома аспектами: з одного боку активною конкурентною боротьбою між провідними компаніями, з іншого – формуванням цілої системи взаємозв'язків між ними. Навіть невеликі підприємства можуть бути задіяні в стратегічних партнерствах та інших формах бізнесу, що перетинають кордони, не будучи такими великими, як компанія Exxon, або поширеними у світі, як Procter&Gamble, що особливо актуально для українських підприємств, які прагнуть до транснаціоналізації та розширення партнерських відносин.

Переваги формування моделей міжнародних партнерських відносин сьогодні є очевидними. Адже розробка нової продукції і проникнення на неосвоєні ринки вимагають вкладення значних коштів, і більшість зарубіжних, а тим паче вітчизняних підприємств, не здатні впоратися із цим самотійно.

Проте, співпраця у бізнесі сьогодні уже не обмежується традиційними моделями партнерських відносин у формі альянсів двох компаній, таких як спільні підприємства чи угода по маркетинговій політиці. Досягнення спільних цілей та стратегічних завдань поєднує цілі групи компаній. На ринках виникла нова форма конкуренції – змагання між групами. Уявлення про те, що окремі компанії можуть отримувати конкурентні переваги від створення партнерських союзів не є новим. Японські підприємства вже давно об'єднуються в кейрецу (групах), тоді як американські і європейські компанії – створювали картелі, що активізували свою діяльність після Першої світової війни. Проте сучасні групи альянсів відрізняються певними особливостями та новизною. Групи альянсів, як правило, є партнерським союзом окремих компаній, об'єднаних угодами співробітництва.

Так, наприклад, японські компанії, що входять в кейрецу, мають довготривалі взаємовідносини, вони допомагають один одному в різних сферах бізнесу.

Групи альянсів сфокусовані чіткіше, мають високі стратегічні цілі, а функції їх учасників чітко спеціалізовані. В свою чергу, американські та європейські компанії, що займалися виробництвом цукру, резини, азоту, сталі, алюмінію, магнію, ламп в період між Першою та Другою світовими війнами, об'єднувалися в загальногалузеві картелі з метою розподілу світового ринку. Їх завданням було знищення конкуренції. Тепер в будь-якій галузі існує загалом більш ніж одна група, а конкуренція між деяким групами є досить високою.

Наприклад, в автомобілебудуванні, мережа партнерів General Motors, в яку входять Toyota, Isuzu, Suzuki і Saab, конкурує у світовому масштабі з групою партнерів Ford, до якої належать Nissan, Mazda, Kia і Jaguar. Так, сьогодні компанії об'єднують свої зусилля, навики та досвід для створення ефективних моделей партнерських відносин у протистоянні з конкурентами та для розвитку і розширення власного бізнесу [1].

Формування партнерських відносин підприємств залежить від ряду факторів зовнішнього та внутрішнього середовища фірми та включає поетапний процес створення спільних підприємств та стратегічних партнерств.

Так, компанії об'єднуються у партнерства, якщо:

по-перше, інвестиційний проект є надто дорогим та ризикованим, щоб бути запровадженим однією фірмою, компанії можуть поєднати сили для досягнення результату. Наприклад, проектування нового літака є дорогим проектом та потребує співробітництва багатьох МНК (мультинаціональних корпорацій);

по-друге, створюючи партнерство, компанії мають змогу поєднати здібності та можливості, яких жодна з МНК не могла досягти поодинож;

по-третє, стратегічне партнерство дозволяє зменшити конкуренцію або уникнути її [2, с. 450-452].

У більшості випадків основними мотивами при створенні стратегічних партнерств є посилення конкурентної боротьби, прагнення підприємств вийти на нові ринки, економія на масштабах виробництва, розширення каналів розповсюдження продукції та асортиментного ряду підприємств, можливість використання технологій, брендів та інших ресурсів партнерів. Компанії обирають певну модель партнерських відносин, що найкраще відповідатиме стратегії розвитку підприємства, його цілям та поставленим завданням.

Так, можна помітити, що створення нових продуктів та послуг, вдосконалення виробничих процесів, завоювання нових ринків, скорочення витрат та економія на масштабах виробництва є важливими мотивами при створенні підприємств у більшості країн ЄС. Для Франції, наприклад, головним пріоритетом при формуванні партнерства є вихід на нові ринки, для Португалії, Фінляндії, Німеччини та Данії – зменшення операційних витрат та економія на масштабах виробництва, для Швеції – створення та розвиток нових продуктів та послуг. Не менш важливе значення має галузь, у якій співпрацюють компанії, а особливо – наявність певних ресурсів для виробництва.

Проте, існує безліч бар'єрів на шляху побудови партнерських відносин між компаніями, серед яких: культурна диференціація, різні початкові очікування з боку партнерів, труднощі контролю, та інші. Дуже важливим є аналіз даних розбіжностей на початкових етапах побудови партнерства задля уникнення конфліктів та створення довгострокової співпраці.

Реалізація мети та виконання основних завдань розвитку підприємства передбачає розроблення стратегій, в рамках якої формуються моделі співпраці. За Р.Уоллесом усі стратегії підприємства зводяться до наступних трьох:

1. обмежений ріст, що передбачає вклад нерозподіленого прибутку назад у компанію для розширення її операцій та освоєння нових ринків;

2. розвиток шляхом поглинання, що сприяє збільшенню поставок товарів та послуг на існуючі ринки та допомагає розширити присутність на нових ринках, шляхом використання внутрішнього капіталу і фондів зовнішніх інвесторів для придбання дієвих підприємств;

3. створення спільних підприємств, управління стратегічними партнерствами та формування відносин «співпраця-конкуренція» [3, с. 23-33].

Остання стратегія передбачає об'єднання підприємств задля досягнення спільних цілей та можливості отримання безлічі вигод, шляхом розвитку довгострокових партнерських відносин. В рамках цієї стратегії формуються основні моделі партнерства компаній шляхом їх реалізації у конкретних організаційно-економічних формах взаємодії.

Крім того, як зазначає Р.Уоллес, існують CHES-фактори, які впливають на формування моделей партнерських відносин підприємств, серед яких: конкуренція, історична традиція, економічний клімат, соціальні події, стратегічні альянси-виживання. Переважно вплив цих факторів на фірми спонукає інтеграційні процеси між малим та великим бізнесом, що реалізуються у таких організаційно-економічних формах як субпідряд (субконтракт), франчайзинг, лізинг, венчурний бізнес, та інші [3, с.54-62].

Так, об'єднання технологічних можливостей підприємств з різних галузей, що не є конкурентами сприяє розширенню сфер діяльності фірм. У випадку об'єднання компаній однієї галузі важливим стратегічним орієнтиром є вихід на нові ринки.

В залежності від виду економічної діяльності фірми та сфери взаємодії, партнерство компаній набирає певних форм, що окреслюють спосіб реалізації моделі партнерських відносин підприємств. Наприклад, у сфері виробництва найхарактернішими формами є управління за контрактом, лізинг, ліцензування, виробнича кооперація, проектне фінансування, у сфері маркетингу, інформаційно-комунікаційних послуг – субконтракт, аутсорсинг, створення віртуальних партнерств, у сфері інновацій – контракти НДДКР, проектне фінансування, ліцензування технологій, та інші.

У свою чергу, форми партнерських відносин підприємств залежать від інтенсивності взаємозв'язків між компаніями (рис. 1) [3].

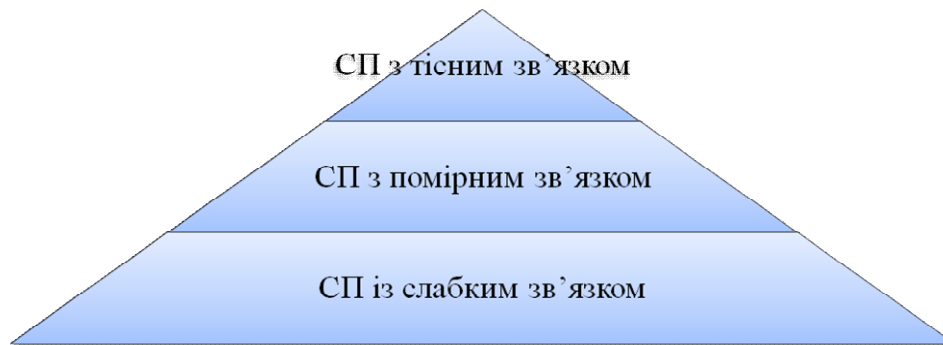

Рис. 1. Типи спільних підприємств

Спільні підприємства із слабким зв'язком, що функціонують у схожих галузях, об'єднуються задля отримання великих контрактів чи спільного проникнення на нові ринки.

Консорціум – один із варіантів угоди співробітництва, коли подібні компанії із суміжних галузей об'єднують свої ресурси, щоб отримати вигоду, досягнути якої поодиночі було б занадто дорого, – такою вигодою може бути, наприклад, доступ до передових технологій.

В центрі вказаного діапазону знаходяться спільні підприємства, які можуть працювати самостійно або можуть пов'язувати поточні операції партнерів. Ці спільні підприємства зберігають повну ділову незалежність у всіх інших операціях, забезпечують безперервний доступ до активів колишньої компанії, переваг бренду, систем та послуг. Іншим прикладом таких спільних підприємств може бути віртуальне партнерство, що характерне для сфери маркетингу та сприяє підписанню контрактів із великими компаніями.

Підприємство із помірним зв'язком характеризується переходом компаній від неформальних до більш офіційних взаємозв'язків, у процесі розвитку яких фірми розширюють сферу економічних можливостей, що сприяє їх об'єднанню у економічно-організаційні форми співпраці. Це можуть бути відносини між підрядчиками та субпідрядниками. Аутсорсинг (використання зовнішніх ресурсів), що повністю характеризує даний тип підприємств, є формою партнерських відносин, в процесі якого компанії поступаються своїми інформаційними технологіями чи маркетинговими функціями на користь іншої організації.

Спільні підприємства із тісним зв'язком, переважно, характеризуються формальною інтеграцією ресурсів, інфраструктури, процесів та обслуговування. У таких спільних підприємствах партнери із різних галузей співпрацюють у багатьох сферах, об'єднуючи різні, але взаємодоповнюючі навички та можливості для створення спільної цінності.

Успішна співпраця означає вклад кожного з партнерів у вигляді фундаментальних досліджень, навичок розробки нової продукції, виробничих потужностей, доступу до системи дистрибуції, та інше.

Учасники партнерства, роблячи внесок у вигляді інтелектуальних чи матеріальних ресурсів, отримують свою частку інтелектуальної власності відповідно до укладеної угоди.

У свою чергу формування партнерства передбачає певні етапи: 1) встановлення довіри, 2) визначення місії, цілей та завдань, 3) визначення спектра товарів та послуг для покупців, 4) різнопланова самооцінка, 5) знайомство із партнером, 6) аналіз зовнішнього та внутрішнього оточення партнера, 7) встановлення рамок у взаємовідносинах, 8) визначення меж першочергового проекту, 9) збереження незалежності, 10) збереження відносин, 11) юридичний супровід, 12) стратегія виходу [3].

Головна ціль партнерства – здійснення поетапної оцінки власних можливостей та переваг партнера при створенні спільного підприємства.

Поетапне формування моделі партнерства компаній допоможе краще вивчити партнера по бізнесу. Так, аналіз оточення компанії охоплює знайомство із співробітниками, акціонерами, торговельними представниками, державними чиновниками, лідерами галузі та конкурентами, тобто із усіма організаціями та інститутами, які здійснюють прямий чи опосередкований вплив на компанію.

Важливим для підприємства, що вступає у партнерство і не планує цілковитої інтеграції з іншою організацією, визначити ступінь власної незалежності від партнера для можливості подальшого росту та розвитку у випадку завершення партнерства.

Розробка стратегії виходу із партнерства є досить важливим етапом і вимагає розробки такого ж ретельного плану як і безпосередньо створення самого підприємства.

Так, спільні підприємства, традиційним завданням яких є вихід на нові напрямки бізнесу, у разі реструктуризації, дають можливість поступово вийти із бізнесу і отримати акціонерам більший прибуток, ніж при негайному продажі усього бізнесу одразу. Компанії-піонери доказали, що створення спільних підприємств – це дієвий спосіб для вивільнення «заблокованих» активів корпоративного портфелю.

Успіх спільного підприємства, оцінюється не часовими рамками існування партнерства, а почерговістю передачі прав на володіння бізнесом і створюваною цінністю.

Варто зазначити, що розмір спільного підприємства може змінюватися в процесі росту та розвитку партнерських відносин. Так, для молодшої компанії більш доцільним є формування спільного підприємства із слабкими зв'язками, тоді як для організації, що володіє значною часткою ринку, має відомий бренд та суспільне визнання, більш характерним могла б стати модель формування стратегічного партнерства (альянсу) із об'єднанням ресурсів, навичок та досвіду компаній-партнерів.

Як бачимо, саме аналіз етапів створення партнерства та ретельна оцінка власних можливостей є вкрай важливою при співпраці, особливо у випадках альянсу між невеликою компанією і крупною корпорацією, коли остання здійснює тиск на мале підприємство задля отримання концесії.

Партнерські відносини між компаніями відрізняються по мірі приналежності цих компаній до однієї чи до різних галузей. Компанії однієї галузі характеризуються одночасно суперництвом і співробітництвом.

Партнерські відносини такого типу можна розділити на певні категорії, щоб визначити конкурентоздатність партнерства і його належність до певного типу (рис. 2) [4].

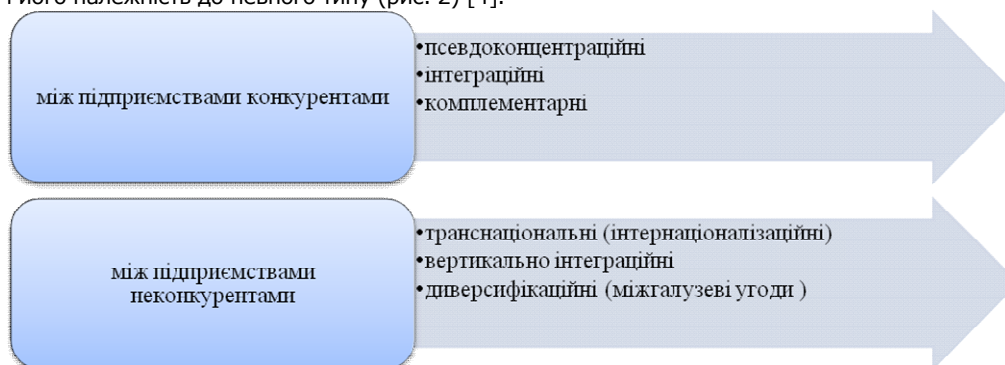

Рис. 2. Типи партнерських відносин між конкурентами і не конкурентами

Комплементарні угоди об'єднують компанії з різними за характером активами, що забезпечують комплементарний ефект. Найчастіше це використання марки чи іміджу сильнішого партнера для просування послуг

Інтеграційні партнерства утворюють для досягнення ефекту масштабу виробництва, коли фірмами розробляється один продукт, яким комплектується власна продукція кожного з партнерів. Прикладом є компанії Volkswagen та Renault, які спільно виготовляють автоматичну коробку передач, якою потім укомплектовуються різні моделі автомобілів цих фірм. Псевдоконцентраційні партнерства утворюються для реалізації складних та витратних проектів, результатами яких будуть користуватися всі учасники. При співпраці фірм з різних галузей, які переважно не є конкурентами, в партнерства об'єднуються заради освоєння нових видів виробничої діяльності чи нових шляхів розвитку. У цьому випадку компаніям характерні стратегічні шляхи розвитку, такі як інтернаціоналізація, вертикальна інтеграція та диверсифікація та відповідні їм категорії партнерства – транснаціональні спільні підприємства, вертикальне партнерство та міжгалузеві угоди.

У кожному випадку створення певних партнерств має свої особливості. При їх формуванні важливим є не тільки галузь співробітництва, але й мета, яку переслідують партнери по бізнесу та засоби реалізації (табл. 1).

Таблиця 1

Розвиток і результати діяльності партнерств фірм-конкурентів у формі альянсів

Партнерства фірм конкурентів	Існують (результат не визначений)	Закінчили спільну діяльність (через природні причини)	Пролонгація угоди або укладання нових угод	Завчасний розрив відносин	Здійснення проекту силами одного із партнерів	Встановлення контролю одного із партнерів над іншим	Разом
Інтеграційні альянси (біля 30% від загальної кількості)	36	14	7	28	7	8	100
Псевдоконцентраційні альянси (біля 30% від загальної кількості)	36	12	27	8	9	7	100
Комплементарні альянси (біля 40% від загальної кількості)	30	4	25	14	21	6	100
Альянси фірм-конкурентів в цілому (біля 200 альянсів)	34	9	20	16	14	7	100

Яскравим прикладом стратегії інтернаціоналізації є придбання за 57 млрд. доларів корпорацією Procter&Gamble, провідним виробником миючих засобів і товарів особистої гігієни, компанії Gillette – виробника однойменних бритв, батарейок Duracell, зубної пасти Oral-B і побутових електроприладів під торговою маркою Braun. В результаті злиття утворилася найбільша компанія споживчого сектора в світі з річним прибутком у розмірі більше 60 млрд. доларів, що дозволило їй обійти англо-голландську компанію Unilever і зайняти перше місце в світовій індустрії споживчих товарів.

Наслідком формування транснаціональних спільних підприємств є створення стабільного положення партнерських підприємств по відношенню один до одного та посилення глобалізації.

Наслідком формування вертикального партнерства є новий розподіл вартості, що додається в процесі здійснення спільної виробничої діяльності та вплив на концентрацію сектору постачальників.

Такі міжгалузеві угоди без сумніву впливають на створення нових видів виробничої діяльності та появи на ринку нових конкурентів. Наслідком їх створення є автономізація спільного підприємства або розвиток конкурентної боротьби між партнерами.

Таким чином, потенційна корисність формування моделей партнерських відносин підприємств, хоча і не для кожної фірми і не в кожній ситуації, безумовно, підтверджена практикою ведення багатонаціонального бізнесу. Створення партнерств є важливим етапом для досягнення довгострокових загальних інтересів компаній.

Так, результати роботи більшості партнерств, дали підстави стверджувати, що їх створення може забезпечити наступні переваги для партнерів:

- полегшення доступу до ринків,
- оперативне відстеження усіх ринкових та технологічних тенденцій,
- вчасне реагування на можливості й загрози, які ці тенденції несуть у собі,
- наближення фірми до споживачів,
- сприяння постійному генеруванню нових ідей для створення кращих продуктів, і швидкому й ефективному використанню їх з урахуванням глобального масштабу.

Проте, дуже часто компанії зіштовхуються із проблемою вибору – поглинання чи створення партнерства (альянсів). У більшості випадків сильніший партнер по бізнесу викуповує підприємство (альянс). Як правило, співпраця фірм завершилась купівлею одного із партнерів. Переважно, потенційним покупцем є компанія, що направлена більше на стратегічний результат та має сильніші стимули інвестувати у створення спільного підприємства.

Однією із важливих умов при формуванні партнерства є утворення синергетичного ефекту. Наявність синергетичних вигод дає змогу компаніям нести витрати у процесі поглинання і при цьому виплачувати акціонерам компанії-мети премію за їх акції. Синергія може забезпечити об'єднаній компанії позитивну чисту вартість поглинання.

Основними мотивами при підписанні таких угод є освоєння нових географічних ринків, збільшення вартості бізнесу, збільшення чи збереження своєї частки бізнесу, та інші.

Так, наприклад, щоб посилити свої позиції на західноєвропейському ринку власники третьої за величиною тютюнової компанії Japan Tobacco (марки Winston, Camel і Salem) купили свого британського конкурента – Gallaher Group (бренди Silk Cut і Benson&Hedges) за \$15 млрд.

У секторі споживчих продуктів злиття дозволяють компаніям освоювати нові ніші ринку, оптимізуючи й збільшуючи портфель брендів і продуктів, пропонувані покупцям.

Проте, при реструктуризації компанії чи її продажі, власники, які шукають покупців для частини свого бізнесу не завжди отримують хороші пропозиції від інших фірм, або від приватного капіталу. Крім того, існує жорстка конкуренція між потенційними покупцями та невизначеність справжньої вартості активу, що є об'єктом торгів. Велика частка проведених злиттів і поглинань ніколи не виходить навіть на точку самоокупності, оскільки сторона, яка виграла, зазвичай, значно переплачує за актив. А тому важливим завданням для покупця є прорахування можливих ризиків та економічних ефектів від угоди.

Більшість науковців схиляються до думки, що відносини власності надійніші за партнерство. Проте, багато гучних поглинань не виправдують покладених на них сподівань. Як приклад можна назвати придбання компанією Ford компанії Jaguar, яка, незважаючи на всі зусилля, не змогла стати лідером у сегменті авто класу «люкс», де домінують Mercedes, BMW і Lexus.

Більшість дослідників відзначають, що 61% злиттів не виправдали вкладені кошти, 57% поглинених підприємств відстають у своєму розвитку від решти суб'єктів ринку, менше 20% компаній, які об'єдналися, досягають бажаних цілей, 53% вагомих злиттів і поглинань призводять до зменшення акціонерної вартості компанії, 30% – практично на неї не впливають і лише 17% – створюють вартість компанії [5]. Таким чином, під впливом глобальних макроекономічних факторів, розширення обсягів виробничо-господарської діяльності й забезпечення розвитку підприємств шляхом комбінування базових компетенцій за допомогою злиттів і поглинань у більшості випадків не завжди є виправданими, що обумовлює розвиток партнерств, в т.ч. стратегічних альянсів як принципово нової форми партнерських відносин.

У разі злиття чи поглинання компаній, підприємства втрачають свою індивідуальність, утворюючи структуру із спільними цілями. Партнерства, на відміну від злиттів й поглинань, не втрачають своєї стратегічної автономності, відповідаючи власним інтересам.

Враховуючи вище сказане, систематизуємо умови формування моделей партнерських відносин підприємств: створення партнерств є ефективнішим при виході на суміжний бізнес або нові територіальні ринки, тоді як поглинання підходить для розвитку основного бізнесу і освоєних територій; альянси між сильними і слабкими компаніями, як правило, є невдалими. Вони не забезпечують умов, необхідних для розвитку і призводять до посередніх показників ефективності співпраці; успішність партнерства забезпечується створенням можливостей для розвитку, виходячи за рамки першочергових цілей; це вимагає автономії для такого спільного підприємства і гнучкості зі сторони материнської компанії; партнерства з рівною участю мають більші шанси на успіх, ніж ті, контрольний пакет акцій яких знаходяться в руках одного партнера. Велике значення відіграє організація чіткого управлінського контролю, а не частка володіння.

Формування моделей партнерських відносин підприємств стало сьогодні важливим не тільки для національного і багатонаціонального бізнесу, а також для економіки залучених до них держав. Компанії, що раніше рідко створювали партнерства, тепер формують їх постійно.

Можна констатувати, що: по-перше, формування партнерств зручніше угод злиття (поглинань) з погляду економії трансакційних витрат і зниження ризику опортуністичної поведінки; по-друге, довіра, яка існує між фірмами, є поштовхом до інтеграції; по-третє, стратегічні альянси, будучи структурами мережевого типу, можуть стати одним з найбільш затребуваних інструментів об'єднання зусиль тих організацій, що працюють в інноваційній сфері.

Таким чином, партнерства виступають одним із основних механізмів інноваційного розвитку підприємств. Партнерство між компаніями стало необхідністю сучасного бізнесу, незважаючи на те чи підприємства знаходяться в різних кінцях світу чи на протилежних сторонах ланцюжка постачання. Цілями одних партнерств є вихід на нові ринки, інших – об'єднання технологій та можливостей двох чи більше компаній, в яких надійний партнер завжди стає ключовим корпоративним активом. А в умовах глобальної економіки здатність до ефективного довготривалого співробітництва створює компанії основу в конкурентній боротьбі.

Список використаних джерел:

1. Василів О. С. Проблеми та перспективи розвитку стратегічних альянсів Європейських транснаціональних корпорацій [Електронний ресурс] / Олексій Сергійович Василів. - Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/research/docs/2009/vol211.pdf>
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах / С. В. Мочерний [та ін.]. - К.: Академія, 2002. - Т.3. - 952 с.
3. Уоллес Р.Л. Стратегические альянсы в бизнесе / Р.Л.Уоллес; [пер. с англ.]. - М.: Добрая книга, 2005. - 288 с.
4. Гриффин Р. Международный бизнес. / Р. Гриффин, М. Пастей; [пер. с англ.]; под ред. А. Г. Медведева. - СПб.: Питер, 2006. - 1088 с.
5. Гребешкова О.М. Проектний підхід до формування стратегічних партнерств підприємств [Електронний ресурс] / О.М.Гребешкова, Г.В.Махова. -Режим доступу: <http://elgreb.at.ua/load/stati/proiectnyi>.

Ігор Кохал,

Наук. кер. – Вдовичен А.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОСТЕЙ ТА МАЙБУТЬОГО ЧЛЕНСТВА

В даній статті проводиться визначення можливих напрямків співпраці України з ЄС в контексті подолання нерівностей та майбутнього членства.

Сьогодні однією з найбільш гострих проблем економічного розвитку, що посилює існування інших проблем та, щодо якої сучасний світ не має моделі вирішення – це зростаючий розрив між індустріально розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, в яких проживає більша частина населення планети. Проблема економічної нерівності актуальна і для Європейського Союзу. Хоча до початку світової кризи європейська економіка була однією з центральних економік світу, внутрішні економічні нерівності між країнами-членами ЄС завжди мали місце, подолання яких було одним з основних завдань спільної економічної політики Співдружності. Останні два розширення Євросоюзу на десять країн 2004 р. та дві країни в 2007 р. створило умови для подальшого зближення європейських держав. Україні, яка тепер поки лише кордоном наблизилась до ЄС відкрились можливості для її подальшої тіснішої співпраці з країнами-членами ЄС поза інтеграційним союзом та, запозичивши досвід в країн сусідів, наблизитись до європейського рівня розвитку з метою подальшої інтеграції в ЄС.

Питанням світового господарства присвячені роботи Ф.Броделя, І.Валлерстайна, М.Кітінга. Значний внесок у розвиток концепцій нерівномірного розвитку зробили І.Бусигіна, Т.Венаблес, О.Грицай, В.Кристалер, П.Кругман, Г.Мюрдаль, Ф.Перру, Р.Пребіш, Д.Пуго, А.Трейвіш, А.Френк, Д.Фрідман, Т.Хегерстренд, А.Хіршман та інші.

Проблеми нерівномірного розвитку відображенні в працях вітчизняних вчених-економістів, а саме Л.Антонюк, О.Білорус, В.Будкін, І.Бураковський, А.Гальчинський, В.Геєць, І.Гладій, Б.Губський, Т.Кальченко, Д.Лук'яненко, А.Мокій, Т.Орехова, Є.Панченко, Ю.Пахомов, О.Плотніков, А.Поручник, В.Рокоча, А.Румянцев, Є.Савельєв, В.Сіденко, Я.Столярчук, Н.Татаренко, А.Філіпенко, В.Чужиков, І.Школа та інші. Їх роботи присвячені дослідженню новітніх процесів, що відбуваються у глобалізованій економіці, аналізу міжрегіональних та внутрішньо-регіональних асиметрій соціально-економічного розвитку, економічної дивергенції та конвергенції країн, глобальної фінансової інтеграції тощо.

В наукових працях зарубіжних та українських економістів розглядаються окремі аспекти проблеми економічної нерівності між країнами-членами ЄС. Проте залишаються невисвітленими питання щодо тенденцій подолання нерівностей в ЄС, які посилюються після розширень 2004-2007 рр., аналіз яких є корисним з огляду на намагання України наблизитись до рівня розвитку європейських країн за умов свого положення на євразійському просторі в якості нового геополітичного центру.

Метою статті є виявлення можливих напрямків співпраці України з ЄС в контексті подолання нерівностей та майбутнього членства.

Кожна європейська країна має право стати членом ЄС – цей базовий принцип створення та функціонування європейської спільноти лежить в основі європейської інтеграції. Визначаючи особливості європейського інтеграційного руху України, доцільно вдатись до аналізу Маастрихтських критеріїв членства у ЄС. Детальний аналіз показує, що основою цих критеріїв є вимоги, перш за все, стабільного внутрішньополітичного та внутрішньо економічного розвитку країни-кандидата та включають в себе:

- 1) стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу до прав людини, повагу і захист національних меншин (політичні критерії);
- 2) наявність дієвої ринкової економіки і здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС (економічні критерії);
- 3) здатність узяти на себе зобов'язання, що випливають з членства в ЄС, включаючи суворе дотримання цілей політичного, економічного, валютного союзу (інші критерії);
- 4) спроможність Європейського Союзу абсорбувати нових членів, одночасно підтримуючи динаміку європейської інтеграції, є важливим фактором спільного інтересу як Союзу, так і держав-кандидатів. Іноді цей критерій називають «незалежним», оскільки його суть – забезпечення того, щоб вступ нових країн не послабив європейську інтеграцію. Кожен з цих чотирьох критеріїв містить низку субкритеріїв.

Важливим критерієм членства для ЄС є стабільний розвиток економічної ситуації в країні-кандидаті. Україна виконує деякі складові економічних критеріїв (табл. 1).

Маастрихтські критерії є не лише вимогою на вступ до ЄС, а ці вимоги також передбачають відповідний рівень розвитку країни, який би не посилював проблему нерівності після вступу цієї країни до об'єднання. Тому аналіз рівня досягнення цих критеріїв Україною свідчить також наскільки країна економічно відстає від ЄС.

Загальна оцінка відповідності України Маастрихтським критеріям

	Маастрихтський критерій	Відповідність України	Коментар
1.	Політичні критерії	Не відповідає	Політична нестабільність – брак політичної солідарності, політичної згуртованості керівництва держави, політичні переслідування
2.	Економічні критерії	Відповідає частково	Україна отримала лише статус країни з ринковою економікою, однак системні реформи, потрібні для ефективного функціонування внутрішнього ринку та глибокої інтеграції до світової економіки, не завершено
3.	Інші критерії: 1) дефіцит держбюджету – не вище 3% ВВП; 2) коливання валютного курсу не вище 2,5%; 3) рівень інфляції не має перевищувати більш ніж на 1,5% середнього значення трьох країн ЄС; 4) довгострокові процентні ставки по державних облігаціях не повинні перевищувати більш ніж на 2% середній рівень процентних ставок у трьох країнах з мінімальною інфляцією.	Не відповідає	Повна не відповідність

З метою подальшого поглиблення відносин між Україною та Європейським Союзом й, виходячи з необхідності досягнення ефективної взаємодії сторін щодо набуття членства в ЄС, органам державної влади доцільно було б вжити таких заходів:

Не зважаючи на високі вимоги щодо критеріїв в ступі до ЄС, а також той факт, що з огляду на економічний стан розвитку досягти відповідності їм не є легким завданням для України, позитивними наслідками виконання цих критеріїв є наступні.

Переваги в економічній сфері:

1) макроекономічна стабільність є однією з передумов вступу до ЄС. Завершення бюджетної реформи, створення системи ефективного нагляду за фінансовим сектором дозволять Україні наблизитись до виконання зазначеної умови, використовуючи досвід, фінансову та технічну допомогу ЄС;

2) збільшення продуктивності економіки через вільний рух товарів, послуг і капіталів між Україною та ЄС, участь України у спільному європейському ринку буде наслідком підвищення конкурентоспроможності української продукції та збільшення продуктивності виробництва. Джерелом збільшення продуктивності має стати вільний доступ до капіталу і новітніх технологій, а запровадження європейських стандартів у економічній діяльності стимулюватиме надходження прямих інвестицій, що матиме позитивний вплив на внутрішній споживчий ринок;

3) збільшення обсягів торгівлі між Україною та ЄС. Розширення ЄС, із збільшенням його населення до 500 млн. споживачів, призвело до створення найбільшого споживчого ринку в Європі та підвищило роль ЄС як торгового партнера України. За останні 10 років співпраця Євросоюзу з третіми країнами, тобто країнами, які не входять до ЄС, збільшилась. За період 1994-2011 рр. частка українського експорту до нинішніх 27 держав-членів ЄС зросла з 7 до 33,4 %. Імпорт з європейських країн складає 35,3 % на ринку України і це в основному обладнання та устаткування, необхідне для модернізації української економіки [5];

4) вільне пересування робочої сили в межах ЄС: інтеграція до ЄС сприятиме обміну досвідом і вміннями між українськими та європейськими працівниками. Внаслідок цього зростатиме продуктивність праці в Україні, збільшуватиметься реальна заробітна плата.

Переваги в соціальній сфері:

1) захист прав працівників: у процесі інтеграції до ЄС Україна має приєднатися до Хартії основних соціальних прав працівників, яка передбачає право на вільне працевлаштування, адекватну оплату праці і гарантії соціального забезпечення, покращення умов життя і праці робітників, охорону здоров'я і безпеку праці;

2) реформа соціальної сфери: співробітництво з ЄС сприятиме успішному реформуванню системи охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту і соціального страхування, наближення їх до європейських стандартів;

3) охорона навколишнього середовища: співпраця з ЄС у сфері охорони навколишнього середовища, в якій ЄС надається важливого значення, призведе до запобігання і боротьби з локальними і регіональними забрудненнями та впровадження в Україні європейської системи екологічної експертизи навколишнього середовища.

Однак, поряд з позитивними наслідками можна виділити і негативні наслідки виконання Україною критеріїв членства. Зокрема, наслідки в економічній сфері:

1) із відкриттям для європейських товаровиробників вільного доступу на українські ринки, українські товаровиробники можуть втратити частину національного ринку, натомість не отримавши змоги, через свою низьку конкурентоздатність, закріпитися на європейських ринках;

2) від запровадження європейських норм регулювання економіки можуть постраждати окремі галузі української економіки, передусім сільське господарство, харчова та легка промисловість тощо. Дотації, які, наприклад, на сьогодні отримують європейські фермери, навряд чи будуть передбачені в аналогічному розмірі для українських аграріїв, чия продукція може бути взагалі не допущена на ринки ЄС, а обсяги її виробництва в Україні буде примусово знижено без відповідної компенсації;

3) прихід на український ринок товарів з нинішніх країн-членів ЄС може призвести до загального зростання внутрішніх цін в Україні. Населення України змушене буде купувати на українському ринку товари за цінами, які існують у країнах-членах ЄС, при тому, що рівень доходів більшості українських громадян є набагато нижчим від рівня доходів громадян нинішніх країн-членів ЄС;

4) здійснюючи процес європейської інтеграції, Україна може перетворитися на країну-фільтр, на території якої буде затримуватись просування нелегальних мігрантів, контрабандної продукції з тим, щоб захистити територію інших європейських країн;

5) рівень соціальних виплат для незабезпечених верств українського населення може бути значно скорочено відповідно до норм та правил, що існують в ЄС.

Перспективи наближення будь-якої держави до ЄС, у тому числі й України, визначаються, по-перше, політичним та економічним станом держави, що бажає інтегруватися, по-друге, наслідками чергового розширення для держав-членів

ЄС та, по-третє, масштабом пристосувань, які має здійснити ЄС для, як мінімум, збереження ефективності процесу прийняття рішень.

На сьогодні в Україні основна увага приділяється здійсненню внутрішніх перетворень у державі з метою досягнення європейських стандартів. В цих перетвореннях країна дотримується принципу диференційованого підходу до кожної країни-партнера з урахуванням їхніх міжнародно-правових параметрів, політичного і соціально-економічного розвитку та стратегічних зовнішньополітичних цілей.

Поряд з новими можливостями, що відкриваються для України внаслідок розширення ЄС, цей процес несе з собою також низку серйозних викликів. У цілому формування на кордонах України могутнього інтеграційного об'єднання ЄС з єдиними торговельними правилами, тарифом, адміністративними нормами та процедурами вигідно Україні, оскільки спрощує ведення бізнесу з європейськими компаніями та поліпшує умови торгівлі та інвестування. Розширення стане важливим чинником прискорення економічного розвитку нових членів ЄС, а це означає появу нових бізнесових можливостей для України.

На нашу думку в економічному вимірі після приєднання України до ЄС можуть відбутись такі зміни: ЄС стане найбільш значним ринком збуту українських товарів та джерелом зростання і розширення українського імпорту, оскільки загальне зниження середньозваженого тарифу в результаті розширення ЄС матиме позитивну роль для українських експортерів; ЄС максимально сприятиме інтеграції українських енергетичних, транспортних та телекомунікаційних мереж у європейську інфраструктуру; в Україні активніше запроваджуватимуться європейські норми і стандарти в усіх сферах життєдіяльності суспільства; Україна виграє (передусім малі та середні підприємства) від єдиної системи торгових правил та єдиної системи адміністративних процедур у розширеному ЄС; Україна отримає вигоду від приєднання нових держав-членів ЄС до Генеральної системи преференцій та відповідного додаткового зменшення митних тарифів; розвиток прикордонних регіонів України, зокрема, надходження до них іноземних інвестицій та розбудова транспортної інфраструктури.

Однак, в економічній сфері можуть виникнути і негативні наслідки інтеграції України, основними чинниками, яких є: поширення на нові держави-члени ЄС європейських угод щодо лібералізації торгівлі з окремими країнами та групами країн, а також митних преференцій для країн, які розвиваються, що може спричинити відносно погіршення конкурентних позицій України на ринках деяких товарів; приєднання нових держав-членів ЄС до системи нетарифних обмежень щодо українського експорту зокрема запровадження квот на імпорт з України продукції чорної металургії; часткова втрата українськими експортерами традиційних ринків збуту в нових державах-членах ЄС внаслідок поширення на експорт до цих країн антидемпінгових заходів, які застосовує ЄС до України; обмеження можливостей українського експорту внаслідок запровадження новими державами-членами ЄС європейських норм та правил технічного, санітарного, фіто санітарного, ветеринарного, екологічного регулювання, а також правил захисту прав споживачів; збільшення конкурентоспроможності продукції агропромислового сектору нових держав-членів ЄС по відношенню до українського за рахунок отримання субсидій з бюджету ЄС; ускладнення ділових обмінів, прикордонної торгівлі та регулювання трудової міграції на двосторонньому рівні з новими державами-членами, зростання у зв'язку із запровадженням візового режиму вартості здійснення комерційних угод.

Варто зазначити, що позиції української продукції агропромислового сектору на розширеному ринку ЄС залежатимуть від двох чинників: по-перше, від того, наскільки ці товари відповідатимуть стандартам Євросоюзу, по-друге – від змін, яких зазнає спільна сільськогосподарська політика ЄС. У цьому контексті Україна повинна чітко визначити пріоритетні напрями наближення до європейських стандартів та технічних вимог, що застосовуються як у промисловості, так і в сільському господарстві.

Об'єктивно перешкодою європеїзації України є не реформована система державного управління для просування внутрішніх реформ. Усвідомлення того, що європейський вибір України є складовою об'єктивного процесу розвитку держави недостатньо, реалізація проголошених євроінтеграційних орієнтирів потребує прагматичних підходів. Вони передбачають визначення послідовності дій, які Україні треба здійснити, щоб реально претендувати на набуття рівноправного членства у Європейському Союзі. Виникає необхідність створення моделі євроінтеграції, яка б враховувала вітчизняний економічний потенціал та досвід нових держав-членів Європейського Союзу (рис. 1).

Рис. 1. Стратегія європейської інтеграції України

Отже, перед Україною постають завдання набуття нової якості економічного зростання та здійснення структурних економічних перетворень з метою оволодіння сучасними чинниками конкурентоспроможності на загальноєвропейському ринку. Вирішуючи ці проблеми, Україна прямує до економіки європейського рівня, створює реальне підґрунтя власної інтеграції з ЄС. Європейська інтеграція не повинна бути самоціллю, вона має виступити в ролі інструменту реалізації можливостей нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Геєць В. Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність / В. Геєць // Економіка України. - 2011. - № 1. - С. 4-15.
2. Гладій І. І. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект : [монографія] / Гладій І. І. - Тернопіль : Економічна думка, 2006. - 544 с.
3. Гладський О. Основні умови та фактори здійснення євроінтеграційного вибору України / О. Гладський // Вісник НАДУ при Президентові України. - 2005-№ 3. - С. 94-101.
4. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук, А.В.Кудінова, Є. Г. Панченко]. - К. : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2008. - 420 с.
5. Гончаренко Н. І. Інтеграційний вектор України: гравітаційна модель зовнішньої торгівлі країн Європейського Союзу та України / Н. І. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 1. - С. 78-84.

Сергій Кравчук,

Наук. кер. – Вдовічен А.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ, ЩО НАПРАВЛЕНА НА ОПТИМІЗАЦІЮ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ КРАЇН В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

В даній статті проводиться визначення принципів формування промислової політики, що направлена на оптимізацію добробуту населення трансформаційних країн в умовах міжнародної торгівлі.

Незначна ємність ринків більшості країн Східної Європи та СНД, необхідність забезпечувати високі темпи економічного зростання, які б компенсували наслідки трансформаційного спаду, визначають потребу в пошуку додаткових зовнішніх джерел забезпечення економічного розвитку, до яких належить співпраця у формі міжнародної торгівлі. Високі показники функціональної зовнішньоторгівельної відкритості трансформаційних країн, набуття більшістю з них членства в СОТ свідчать про практичне завершення початкового етапу інтеграції їх економік до глобальної та регіональної систем міжнародного поділу праці.

Однак, активна участь трансформаційних країн у міжнародній торгівлі супроводжується низкою негативних наслідків, які вимагають відповідного аналізу та розробки адекватних заходів реагування. Тому на часі етап якісного удосконалення зовнішньої торгівлі трансформаційних країн у напрямку оптимізації її впливу на добробут населення, покращення якого є кінцевою метою економічної діяльності.

Основні теоретичні дослідження ролі міжнародної торгівлі в економічному розвитку країни містяться у працях таких вчених, як Р.Барро, І.Гладій, П.Греко, С.Едвардс, Г.Есфакхані, П.Кругман, Дж.Темпл, Г.Хафбауер, Г.Чанг. Соціальні, екологічні та економіко-політичні аспекти участі країн у міжнародному поділі праці досліджують В.Адамик, К.Андерсон, А.Вуд, А.Гаррісон, Б.Міланович, Н.Павчик, К.Рідао-Кано, П.Армінгтон, В.Паретто, П.Самуельсон, Дж. Тінберген зробили вагомий внесок в удосконалення методів аналізу взаємодії і міжнародної торгівлі та національних соціально-економічних систем.

Особливості ролі міжнародної торгівлі в соціально-економічному розвитку трансформаційних країн у своїх працях аналізують О.Барановський, О.Білорус, Г.Бродман, І.Бураковський, А.Гальчинський, Б.Данилишин, А.Мокий, Ю.Пахомов, С.Писаренко, Є.Савельєв, В.Сіденко, А.Філіпенко, Г.Шамборовський.

Разом з тим, у сучасній науковій літературі недостатньо системно проаналізовано вплив міжнародної торгівлі на добробут населення з врахуванням основних теорій міжнародної торгівлі та економічного розвитку, відсутні комплексні дослідження ролі міжнародної торгівлі у формуванні добробуту трансформаційних суспільств, не обґрунтовані позиції країн з трансформаційною економікою, в тому числі й України, у процесі реформування глобального торговельного режиму.

Поєднання важливості описаної проблематики та її недостатнє висвітлення як на теоретичному, так і аналітичному рівнях, визначає актуальність обраної теми статті, метою якої є визначення принципів формування промислової політики, що направлена на оптимізацію добробуту населення трансформаційних країн в умовах міжнародної торгівлі.

Варто виділити декілька основних принципів, на базі яких можливе формування конкретного прикладного апарату промислової політики трансформаційних країн, що не повинен виходити за рамки обмежень, накладених сучасною системою глобального торговельного регулювання СОТ. Реалізація промислової політики пов'язана із залученням іноземних та національних інвестицій. Однією з основних характеристик якості інвестиційного клімату країни є політична стабільність, яка передбачає прогнозованість економічної політики, що реалізовується урядом.

Отже, систематизація заходів щодо модернізації та підвищення технічного потенціалу економік трансформаційних країн шляхом залучення прямих іноземних інвестицій повинна передбачати ліквідацію протиріч, створених різними видами економічної політики органів центральної та місцевої влади. Реалізація промислової політики у різних країнах демонструє ефективність діаметрально протилежних поглядів на роль держави у процесі формування економічної структури.

Тому наступний принцип ефективної промислової політики має полягати в дотриманні балансу між ринковими силами в формі приватної ініціативи та державним регулюванням. Використання стратегічного планування і послідовність реалізації, що передбачає також поєднання інструментарію макро- та мікроекономічної політики в єдину систему механізмів досягнення поставлених цілей національних стратегій розвитку трансформаційних країн, є одним з принципів, що значною мірою визначає успішність їх промислової політики.

Можливості впливу заходів промислової політики на процес формування конкурентних переваг економіки обмежені, в тому числі і за рахунок недостатності фінансових ресурсів, за допомогою яких відбувається компенсація втрат, пов'язаних з дією преференцій. Тому наступний принцип промислової політики трансформаційних країн має полягати у її допоміжній ролі для ринкових сил.

Останній з наведених принципів варто конкретизувати. Допоміжна роль заходів промислової політики трансформаційних країн має проявлятися у сприянні розвитку тих галузей економіки, рівень конкурентоспроможності яких близький до достатнього для ефективної конкуренції на світовому ринку. Це особливо актуально для тих

трансформаційних країн, які перебувають у процесі узгодження власної економічної політики з правилами СОТ та глибше інтегруються в глобальний економічний простір. Іншим перспективним напрямком державної підтримки у межах активної промислової політики трансформаційних країн є стимулювання нових напрямків економічної діяльності та розробки нових продуктів.

Основною метою такої підтримки має стати сприяння структурним зрушенням в економіці, диверсифікації виробничого, а отже і зовнішньоторговельного потенціалу країни, мінімізація негативного впливу конкуренції як природного вхідного бар'єру для нових невеликих фірм, нових ідей, економічна ефективність яких проявляється у середньостроковому періоді чи має ризикований характер.

Третій напрямок ефективної державної підтримки має зосереджуватись на галузях економіки трансформаційних країн, функціонування яких має значний економічний вплив на розвиток інших галузей. Ефект ланцюгової реакції стосується не лише взаємодії галузей у вертикальній площині виробництва і споживання сировини та інвестиційних товарів, а й у горизонтальній – передачі знань і поширення технологій. Ефективність державної підтримки за описаними напрямками активної промислової політики підсилуватиметься, якщо вона здійснюватиметься з метою додаткового залучення інвестицій, що цілком відповідає як принципу підтримки ринкових сил, так і принципу балансу між приватною ініціативою та державною підтримкою.

П'ятий принцип формування промислової політики трансформаційних країн повинен полягати у чіткій регламентації надання державної допомоги шляхом встановлення кваліфікаційних критеріїв для галузі чи конкретних підприємств, які мають відображати рівень продуктивності виробництва та потенціал структурних змін. Часові межі надання державної підтримки, на наш погляд, є одним з найбільш дискусійних аспектів її реалізації.

Термін окупності інвестицій, який зазвичай виходить за рамки коротко- чи середньострокового періоду, визначає необхідність розширення часових меж допомоги, що у свою чергу, пов'язане з небезпекою зниження ринкових стимулів підвищення продуктивності виробництва за рахунок власних ресурсів інвестора. Обмеження державної підтримки часовими рамками запобігає формуванню «психології утримання», що передбачає здійснення витрат організаційних і фінансових ресурсів на одержання прямої фінансової допомоги чи розширення преференцій та стоїть на заваді підвищенню конкурентоспроможності галузі шляхом технічної та організаційної модернізації.

Останній принцип формування промислової політики трансформаційних країн стосується організації процесу її розробки, до якого рівною мірою повинні залучатись: а) уповноважені органи державної влади, що відповідають за конкретні напрямки економічної політики; б) зацікавлені представники відповідних галузей економіки; в) науково-дослідні установи, які виконують функції розробників технічних інновацій виробничого процесу.

Крістіна Миндреску,

Наук. кер. – Вдовічен А.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

УМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕНСІЙНИХ ФОНДАХ УКРАЇНИ

В даній статті проводиться визначення ризиків від торговельної відкритості економіки і її вплив на технологічний розвиток країни в умовах глобалізації.

Чільне місце серед небанківських фінансових інститутів посідають інституційні інвестори, які забезпечують трансформацію вільних коштів бізнесових структур та заощаджень домогосподарств в інвестиції. Пришвидшений розвиток інституційних інвесторів на ринках розвинених країн пов'язаний із структурними змінами ринків капіталу, а формування даних інститутів у країнах, що розвиваються, в тому числі й в Україні, зумовлене проведеними реформами у фінансовому секторі національних економік.

З огляду на сучасні тенденції глобалізації фінансового ринку актуальним є виявлення й аналіз причин міжнародної інституційної гармонізації інвестиційної діяльності, зокрема через дослідження умов функціонування пенсійних фондів. Підвищення ролі даних фінансових установ у структурі інституційних інвесторів зумовлене як сучасними тенденціями розвитку фінансових ринків, так і реформами пенсійного забезпечення, що проводяться у більшості країн світу. Концептуальні засади та практичні механізми проведення пенсійних реформ у своїх працях досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені та практики: С.Едвардс, Дж.Єрмо, А.Колот, Д.Корсетті, М.Лазебна, Л.Лебедева, Е.Лібанова, А.Маннел, Ф.Мишкін, А.Новіков, Г.Назарова, О.Тарасенко, А.Федоренко, В.Фещенко, Н.Федоров, Р.Хольцман, Х.Шмідт, Є.Якушева та інші.

Інтеграція України у світовий економічний простір, реформування її фінансового сектору зумовлюють необхідність поглибленого дослідження середовища функціонування інституційних інвесторів, умов і факторів розвитку пенсійних фондів.

Метою дослідження є виявлення передумов міжнародної інституційної гармонізації інвестиційної діяльності пенсійних фондів України з урахуванням національних особливостей.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку інституційних інвесторів в умовах гармонізації світового фінансового середовища.

Предметом дослідження є передумови, чинники та особливості міжнародної інституційної гармонізації інвестиційної діяльності пенсійних фондів.

Методологічну та теоретичну основи дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії стосовно розвитку фінансових інститутів в умовах інтернаціоналізації та глобалізації, наукові праці провідних вітчизняних й зарубіжних учених з питань формування інституційної структури світового фінансового ринку, інституційних інвесторів, пенсійних фондів. В процесі вирішення поставлених завдань у роботі застосовано діалектичний та історичний методи, метод факторного та структурного аналізу, системного узагальнення, якісних і кількісних порівнянь.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішене наукового завдання щодо міжнародної інституційної гармонізації інвестиційної діяльності. На основі досліджених передумов інституційної гармонізації пенсійних фондів, а також тенденцій їхнього розвитку в умовах глобалізації фінансового середовища сформульовано ряд висновків теоретичного і практичного значення.

1. Інтеграційні процеси національних фінансових ринків та глобалізація фінансового середовища зумовили швидкий розвиток світової фінансової системи. Глобалізація світового господарства спричинила формування та розвиток нових фінансових інститутів. В процесі еволюції сформувались інституційні інвестори, що посідають винятково важливе місце в інституційній структурі світового фінансового ринку. Дані фінансові установи сприяють покращенню інвестиційного клімату країни, створюють конкуренцію банківським інститутам, ефективно впливають на розвиток фондового ринку та економіки в цілому. За останні двадцять років пенсійні фонди сформували найбільшу за рівнем накопичених активів групу інституційних інвесторів. Важливим є те, що ресурси пенсійних фондів резервуються на тривалий період, що дає їм змогу здійснювати довгострокові інвестиції. Завдяки такій особливості пенсійні фонди є найбільш впливовими інституційними інвесторами на фондовому ринку.

2. Пенсійне забезпечення в умовах як демографічної кризи, так і поступового цивілізаційного розвитку суспільства зазнало суттєвих змін, спрямованих на делегування державою частини її функцій з пенсійного забезпечення. Зменшення навантаження на державні пенсійні схеми і, відповідно, фінанси за рахунок використання обов'язкових та добровільних накопичувальних пенсійних систем, поряд із реформуванням самих солідарних систем, дає змогу забезпечити диверсифікацію і мінімізацію фінансових ризиків, а також спрямоване на досягнення максимального соціального ефекту для населення. Виокремлено три базових елементи системи пенсійного забезпечення: соціальну допомогу, обов'язкове пенсійне страхування та особисте добровільне страхування. Поєднання цих елементів дає змогу одержати різні комбінації моделей пенсійної системи: державну, державно-приватну та приватну. Доведено, що використання всіх елементів у рамках єдиної системи пенсійного забезпечення сприяє ефективному убезпеченню від ризиків, у тому числі від політичних та фінансових криз.

3. У процесі інституціоналізації пенсійних фондів відбувається відокремлення зобов'язань і активів від корпорацій та формування і функціонування самостійних спеціальних фінансових установ. Організаційне та інституційне становлення є складним процесом, оскільки в кожній країні пенсійні фонди формувались самостійно. Установлено, що економічні, соціальні та фінансові проблеми національних економік вплинули на форми та інститути пенсійного забезпечення, через що вони не могли формуватись скрізь однаково, а інертність соціальних систем не сприяє швидким змінам. Інституційна гармонізація не може відбуватися швидко, а здійснюється лише через еволюційний процес зміни пенсійних схем.

4. Ефективність функціонування пенсійних фондів зумовлена створенням системи залучення в економіку країни «довгих грошей» з метою їх довгострокового інвестування. Пенсійні накопичення з погляду інвестиційних потреб економіки є необхідним довгостроковим фінансовим ресурсом. Досліджено, що економічне значення пенсійних фондів доволі сильно відрізняється за країнами. Для країн, що розвиваються, а також для більшості розвинених країн з банкоцентричною моделлю організації фінансового ринку рівень інвестицій становить 4-10% ВВП, для розвинених країн з ринково орієнтованою моделлю фінансового ринку (таких як США, Великобританія) – понад 70% ВВП. Визначено, що збільшення потенціалу пенсійних фондів та їх формування як фінансових інститутів тісно пов'язано з удосконаленням механізмів фондового ринку, а також з розвитком накопичувальних пенсійних систем. Залучення ж ресурсів корпораціями через ринок цінних паперів забезпечує можливості перспективного інвестування пенсійного капіталу з метою їхнього збереження та примноження.

5. Інвестування активів, що надходять у розпорядження пенсійного фонду, є предметом гармонізації інвестиційної діяльності, основним вектором якої є універсалізація вимог до інвестування. З'ясовано загальновизнані принципи щодо регулювання інвестиційної діяльності пенсійних фондів: ефективність державного нагляду; саморегулювання пенсійного ринку; існування системи професійного обслуговування пенсійних фондів; відокремлення пенсійних активів від їхніх вкладників; створення системи корпоративного управління; адекватність вимог до приватних пенсійних схем; принцип фондування; використання ефективної системи управління ризиками. Виділено ступені гармонізації: високий, що передбачає повну уніфікацію; середній, коли ідентичні за змістом та механізмом застосування вимоги можуть відрізнятись за кількісними параметрами; низький, за яким універсальними є лише загальні принципи здійснення діяльності. Гармонізація інвестиційної діяльності пенсійних фондів країн світу загалом є низькою. Аналіз структури активів пенсійних фондів зарубіжних країн показав, що країни з вищим рівнем капіталізації ринку (США, Великобританія, Австралія) близько половини загального обсягу активів інвестують в акції, а країни з низькою капіталізацією ринку, які перебувають на початковому етапі як формування фондового ринку, так і створення накопичувальної пенсійної системи, обирають таку інвестиційну політику, в якій у загальному обсязі активів переважає частка державних боргових зобов'язань. І лише з підвищенням капіталізації ринку, розвитком системи пенсійного забезпечення державні боргові зобов'язання поступово зменшуватимуться за рахунок збільшення акцій та облігацій вітчизняних та іноземних підприємств.

6. Аналіз кількісних та якісних характеристик діяльності недержавних пенсійних фондів у системі інституційних інвесторів України показав, що добровільне пенсійне забезпечення перебуває на початковому етапі розвитку. Обсяг активів недержавних пенсійних фондів швидко зростає, однак вони становлять невелику частину фінансової системи країни. З боку українських громадян виявлено неготовність використовувати структуру недержавних пенсійних фондів як механізм для накопичення та інвестування їх пенсійних заощаджень, відсутність стандартної методики оцінки пенсійних внесків. Серйозною проблемою роботи недержавних пенсійних фондів є недостатність надійних фінансових інструментів інвестиційного класу, а запровадження другого рівня пенсійної системи передбачає існування ефективного фондового ринку.

7. Виявлення і оцінка проблем становлення пенсійних фондів в Україні дали змогу обґрунтувати рекомендації щодо їхнього ефективного розвитку в контексті ключових стратегічних пріоритетів та в умовах міжнародної гармонізації пенсійного забезпечення: формування обов'язкової накопичувальної складової пенсійної системи сприятиме покращенню пенсійного забезпечення майбутніх поколінь пенсіонерів; акумулювання коштів у накопичувальному фонді створить важливе джерело довгострокових інвестицій в економіку країни. Поява довгострокових пенсійних ресурсів на фондовому ринку забезпечить зниження вартості фінансових ресурсів і стимулюватиме виникнення зацікавленості вітчизняних інвесторів у розширенні внутрішніх запозичень через випуск боргових цінних паперів (корпоративних, муніципальних та державних облігацій) та розміщення на українському ринку капіталів; розширить вибір фінансових інструментів, в які інвестуватимуться активи накопичувальної системи. Це забезпечить впровадження державної програми випуску цінних паперів з плаваючою ставкою залежно від рівня

інфляції та стимулювання випуску цінних паперів спеціального призначення (для пенсійних фондів), а також здійснення емісії облігацій внутрішньої державної позики виключно для інвестування пенсійних активів, дохідність яких ураховуватиме рівень інфляції.

Список використаних джерел:

1. Назарова Г. В. Нова пенсійна система в Україні / Г. В. Назарова, С. Ю. Гончарова, О. О. Тарасенко. - Х. : Ксилон, 2008. - 228 с.
2. Новиков А. А. Особенности эволюции зарубежных пенсионных систем / А. А. Новиков // Междунар. экономика и междунар. отношения. - 2006. - № 5. - С. 62-80.
3. Пенсійна реформа в Україні – Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua>.
4. Фещенко В. Пенсійне забезпечення. Енциклопедичний довідник / за ред. В. Фещенко. - К. : Укр. агентство фінанс. розв, 2009. - 464 с.

Леся Назарук, Аліна Назар,

Наук. кер. – Галушка Є.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЗВИТОК ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розгляду та аналізу розвитку франчайзингу в Україні. Розглянуті найвдаліші приклади розвитку нової форми бізнесу, а також запропоновані шляхи, що сприятиме розвитку франчайзингу у нашій країні.

Сучасний етап розвитку української економіки створює не зовсім сприятливі умови для ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, хоча наявними для цього є достатньо можливостей. Іноземний досвід показує, що покращенню економічної ситуації в країнах значно сприяє малий бізнес, який у розвинутих країнах виробляє більше 50% ВВП, в той час як в Україні – лише близько 15-16% [4]. Тому, в даний час приділяють велику увагу забезпеченню умов динамічного розвитку малого підприємництва.

Потенційну вигоду в даний час можуть принести об'єднаних зусиль, при чому не лише представників малого бізнесу, але і спільною співпрацею малого, середнього та великого підприємництва. Саме у даному випадку доцільним є застосування відносно нового інструменту – франчайзингу, який передбачає використання ідей, потенціалу одних підприємств та ресурсів і можливостей інших, забезпечуючи ефективну співпрацю та отримання вигоди від здійснення конкретного виду діяльності.

Актуальність теми. Тема франчайзингу є актуальною для України, адже в умовах становлення ринкових відносин, франчайзинг, який дозволяє франчайзеру передати франчайзі свій досвід ведення бізнесу є ідеальним рішенням.

Постановка завдання. У статті розглядаються особливості і перспективи розвитку франчайзингу в Україні та причини, що йому перешкоджають.

Метою написання даної статті є дослідження поняття "франчайзинг", оцінка його розвитку, а також аналіз його перспектив в Україні.

Дослідженню розвитку франчайзингу присвячено праці як іноземних, так і вітчизняних науковців, таких як: Гаретта Б., Гладіліна А., Базилович В., Варналія З., Корольчук О., Трушенко О., Суховатий О.В., Городова О.А. та ін. Однак, сучасний етап та перспективи розвитку франчайзингу в Україні дозволяють проводити подальші дослідження.

Франчайзинг є однією з високоефективних форм організації господарської діяльності, що характеризується стабільним рівнем прибутковості, низьким рівнем ризику та коротким періодом окупності. Це форма тривалої співпраці, за якої велика компанія (франчайзер) надає окремому підприємцеві або групі підприємців (франчайзі) право на виробництво продукції, торгівлю товарами або надання послуг під торговельною маркою даної компанії на певній території, на термін і умовах, що визначаються договором.

Згідно проекту Закону України "Про франчайзинг" від 29.05.2014 р. франчайзинг – підприємницька діяльність, за якою на договірній основі одна сторона зобов'язується передати іншій стороні за винагороду на визначений строк або без такого комплекс виключних прав на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, послуг, технологічного процесу і (або) спеціалізованого обладнання, ноу-хау, комерційної інформації, що охороняється законом, а також інших передбачених договором об'єктів виключних прав [1]. Найбільш прибутковими та активними залишаються компанії, що розвивають іноземні франшизи.

Міжнародна асоціація франчайзингу визначає "франчайзинг" як систему перманентних відносин, встановлених між франчайзером і франчайзі, у результаті яких знання, імідж, успіх, методи виробництва і маркетинг передаються франчайзі в обмін на взаємне задоволення інтересів [3].

Для українських підприємств франчайзинг є відносно новим і не повністю зрозумілим поняттям. Але разом з тим, вже багато підприємств оцінили переваги створення і ведення бізнесу під торговою маркою досить відомої компанії, яка обрала таку форму свого розвитку на території України. Саме франчайзингові відносини забезпечують мінімальні ризики і відносно низькі витрати, що і приваблює великі компанії виходити на ринки інших країн через "малих" партнерів.

Розглядаючи перспективи розвитку партнерських відносин на основі франчайзингу, то можна зазначити, що на даний момент франчайзинг є одним із перспективних та динамічно зростаючих видів бізнесу в Україні. Так, наприклад, відомими франчайзинговими підприємствами є: McDonald's, Xerox, Coca-Cola, Ford, Hilton, Zinger, Kodak, Benetton, Pepsi Co. В Україні – це ТМ "Піцца Челентано", Форнетті, Дім кави, Картопляна хата, ТМ "Михайло Воронін", ТМ "ZARINA", Галопом по Європам, Наша Ряба та ін. Загалом, в Україні франчайзингова діяльність охоплює торговельно-посередницьку сферу та сферу послуг [2].

В Україні практикуються різні види франчайзингових відносин. Розвинутим є виробничий франчайзинг. За такою схемою працюють основні виробники прохолодних напоїв (Coca Cola, Pepsi), компанії з 118 виробництва продуктів харчування (Mars, Nestle, Danone), компанії з виробництва косметики й побутової хімії (Henco, J&J, Procter & Gamble). Найпопулярнішим є ліцензійний франчайзинг. До сфери торговельного франчайзингу можна віднести будь-якого виробника, що має товар, захищений торговельною маркою.

Створення розвитку незалежного правового поля франчайзингових відносин в Україні належить до законодавчо не підкріплених. Відносини між суб'єктами франчайзингу регулюються окремими розділами Цивільного, Господарського кодексів України та іншими законодавчими актами.

В Україні була створена у 2001 році Асоціація франчайзингу України (АФУ). У її компетенцію входить популяризація франчайзингу, представлення інтересів франчайзерів і франчайзі, організація спеціалізованих конференцій і семінарів, видання посібників тощо [1].

Франчайзинг як новий економічний механізм – це своєрідний симбіоз малого і великого бізнесу. Таке поєднання великого і малого бізнесу – це союз, де, з одного боку, присутня енергія і зобов'язання окремого підприємця, а з іншого боку, є ресурси, комерційна сила і величезний досвід великої компанії. Сьогодні франчайзинг в Україні поширюється на такі галузі, як громадське харчування, торгівля і сферу послуг. Також спостерігається поширення франчайзингу й у інших галузях економіки, а саме виробництво та складання комп'ютерів, продаж комплектуючих до комп'ютерів, програмне забезпечення бізнесу, готельний бізнес та багато чого іншого.

Дана структура франчайзингу в Україні включає: роздрібну торгівлю - 35%, громадське харчування - 20%, послуги суб'єктам підприємництва - 8%, туристичні агентства - 6%, освіту та дозвілля для дітей - 5%, здоров'я, косметологія - 5%, послуги населенню - 5%, виробництво - 2%, фітнес - 10%, інші - 4% [5].

Ринок франчайзингу в Україні на сьогодні набуває досить високої активності та стає більш привабливим для іноземних партнерів. На даний момент найбільш привабливими та прибутковими галузями економіки України, в яких розвиваються та працюють франчайзингові компанії є роздрібна торгівля, громадське харчування, послуги для вітчизняного бізнесу.

На даний момент франчайзинг залишається процвітаючою галуззю. Проте він має ряд проблем, які потребують вирішення. До таких проблем слід віднести: значна вартість франшизи; відсутність інститутів, асоціацій, які б займалися розвитком франчайзингу, розробка спеціальних бізнес-програм, характерних для української економіки; відсутність у потенційних українських франчайзі достатньої обізнаності про механізм побудови та функціонування франчайзингової системи та проблематичність оцінки якості послуг.

Серед переваг франчайзингу варто виділити: можливість розвивати бізнес за підтримки досвідченого франчайзера; придбання репутації серед споживачів за рахунок ведення бізнесу під фірмовим брендом; можливість залучатися до результатів широкомасштабних рекламних акцій, маркетингових досліджень, які проводяться франчайзером; можливість придбання основних фондів у франчайзера шляхом лізингу; просування на міжнародний ринок.

До недоліків франчайзингу можна віднести: постійну потребу виплати роялті; певні обмеження самостійності у бізнесі; погіршення стану на ринку у випадку продажу франчайзером свого бізнесу.

В Україні існують галузі бізнесу, де франчайзинг буде хорошим і прибутковим рішенням. До основних із них відносяться: міні-супермаркет чи магазин біля будинку з широким асортиментом, МАФи з продажу заморожених продуктів під впізнаваним брендом виробника, чайні магазини, точки продажу, міні-маркети, МАФи, відділ недорогих подарунків, дизайнерських фішок (в ТЦ), міні-маркети, МАФи, відділи товарів для дітей, пункти нанесення друку на одяг, посуд та інші поверхні, МАФи-стрітфуди, піцерії, міні-кав'ярні, доставка питної води, ломбарди тощо.

Найперспективнішими галузями франчайзингу будуть все таки галузі, пов'язані із харчуванням. Це досить прогнозовано, адже у складній економічній ситуації, населення намагається задовольнити свої першочергові потреби [2].

Для поширення франчайзингу в діяльності вітчизняних суб'єктів необхідне вивчати іноземний досвід франчайзингової діяльності та успішно адаптувати його до мінливого економічного середовища країни, що в свою чергу допоможе подолати інвестиційні проблеми і забезпечити сприятливі умови для розвитку малого підприємництва в Україні.

Для вирішення вищезазначених проблем франчайзингу пропонується:

1. Створити орган контролю діяльності ринку франчайзингу.
2. Надати можливість застосувати франчайзі спрощену систему оподаткування та створити систему податкових пільг.
3. Удосконалити законодавчу базу.

Система франчайзингу володіє перевагами, які дозволяють ефективніше організувати господарську діяльність з меншими затратами, що підвищуватиме конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Про франчайзинг: Проект Закону України реєстрований № 1284. «Про франчайзинг» від 29.05.2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://franchisegroup.com.ua/news/proekt_zakona_o_franchajzinge
2. Данніков О.В Проблеми побудови та функціонування франчайзингових систем в Україні // О.В. Данніков // Маркетинг в Україні. 2008. №5(51). С.62-69.
3. Михальчук Л.В., Розвиток франчайзингу в Україні // Л.В. Михальчук Т.Л. Гарькава, [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/2012_23..
4. Офіційний сайт франчайзингової групи України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://franchisegroup.com.ua/> [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://franchising.ua/>
6. Сайт асоціації франчайзингу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.franchising.org.ua>.

Христина Пецеля,

Наук. кер. –Вдовічен А.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РИЗИКИ ТОРГІВЕЛЬНОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ В УМОВАХ ТЕХНОГЛОБАЛІЗМУ

В даній статті проводиться визначення ризиків від торговельної відкритості економіки і її вплив на технологічний розвиток країни в умовах глобалізації.

На сьогодні поглиблення взаємодії між промислово розвиненими країнами у науково-технологічній сфері та системні технологічні зрушення у більшості галузях економіки набули глобального характеру і під впливом інформаційно-комунікаційної революції сприяли становленню й розвитку у світі техноглобалізму, який характеризується визначальною роллю інноваційних технологій в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності країн. Саме тому дослідження провідних наукових економічних шкіл спрямоване на більш глибоке теоретичне осмислення закономірностей та основних економічних факторів становлення й розвитку цього процесу. Крім того, формування механізму розв'язання суперечностей глобального технологічного розвитку людства та визначення впливу техноглобалізму на соціально-економічний розвиток національних економік зумовлює надзвичайну актуальність обраної теми.

Методологічним засадам генезису та становлення глобальної технологічної цивілізації присвячено наукові праці багатьох зарубіжних вчених-економістів, зокрема Д.Белла, К.Боулдінга, Дж.Гелбрейта, С.Глазьева, М.Кондратьєва,

К.Маркса, Л.Роціоса, В.Сикора, А.Тонельсона, Й.Шумпетера та ін. Сучасні тенденції й закономірності інтернаціоналізації науки і техніки, вплив техноглобалізму на національну економіку відображені в дослідженнях таких провідних вітчизняних науковців, як О.Білорус, Д.Лук'яненко, О.Михайловська, В.Новицький, Ю.Пахомов, А.Поручник, М.Туган-Барановський, А.Філіпенко, В.Чужиков, І.Школа та ін.

Питання ідентифікації та подолання технологічного розриву є сьогодні надзвичайно важливим для України. Замість технологічного вирівнювання галузей продовжується зрушення в бік сировинної структури економіки. Реальністю стала втрата нових перспективних технологій, що є основою сучасного економічного зростання в розвинутих країнах. Існує небезпека втрати внутрішнього потенціалу реконструкції і модернізації економіки. Адже нагромадження знань і здійснення інновацій – ключ до економічного зростання, що в довгостроковому періоді є найважливішим чинником економічного добробуту громадян країни.

Визначення технологічного розриву та ключових чинників, що впливають на його скорочення, має дати змогу сформулювати стратегічні цілі національної інноваційної системи, змінити її інституційну структуру, забезпечити активнішу інноваційну поведінку й покращити механізми взаємодії наукових та інноваційних організацій як у приватному, так і в державному секторах економіки.

Прагнення України якомога швидше інтегруватися до світової економічної системи містить у собі, окрім переваг, й приховані ризики. Так, Україна може опинитися у так званій «пастці бідності», для якої характерне поєднання сповільнення темпів зростання і несприятливих економічних умов [1].

За таких обставин активізація міжнародної торгівлі здатна стимулювати спеціалізацію саме на таких продуктах, як основні види сировини, що зводить нанівець прагнення країни підвищити рівень виробництва й загального економічного зростання, а, отже, скористатися перевагами відкритості. До того ж, на економіку країни можуть впливати як зовнішні негативні чинники (зниження цін на світових ринках товарів, що претендують на експортну експансію), так і внутрішні втручання, які позбавляють сенсу саму торгівлю. Так, наприклад, негнучкість ринку праці й неефективний фінансовий сектор можуть перешкодити процесу стабілізації та перерозподілу ресурсів, що є необхідною умовою для реалізації ефекту впливу лібералізації торгівлі на прискорення темпів зростання. Несприятливий інвестиційний клімат у поєднанні і з завищеними макроекономічними показниками, які не дають змогу отримати реальну картину стартових позицій країни на шляху реалізації нею стратегії відкритості, провокують розгортання фінансової нестабільності, зростання корупції, економічних війн та політичних шоків, позбавляючи бажання інвестувати навіть у ринково привабливі види діяльності. За таких умов торговельна політика є малоефективним інструментом зміни економічної ситуації на краще.

Торгівельна відкритість має наступні ризики [2]:

Ризик №1. Надмірна залежність від притоків капіталу, особливо від портфельних інвестицій та короткострокових банківських кредитів, може обернутись можливим погіршенням стану платіжного балансу. В зв'язку з цим важливо, щоб залучений капітал спрямовувався переважно на цілі виробничих інвестицій, а не на цілі споживання або низько виробничих капіталовкладень. У сфері фінансів необхідним є не дерегулювання і послаблення контролю, а інституційна реформа, здатна забезпечити більш ефективне прогнозування і контроль за фінансовими ринками. Для реалізації задекларованих заходів доцільним вважаємо баланс стримуючої та стимулюючої політики.

Неконтрольовані потоки капіталу здійснюють руйнівний вплив на економіку країн зі слабкою та недостатньо регульованою фінансовою системою, для компаній якої характерні диспропорції між показниками залученого та власного капіталів. Таким чином, поряд з основними індикаторами економічного стану країни – темпами росту ВВП та рівнем інфляції – варто було б звертати особливу увагу на показники стану платіжного балансу як щодо поточних операцій, так і щодо руху капіталів та кредитів, співвідношення короткострокової заборгованості і обсягу золотовалютних резервів. Наявність дефіциту платіжного балансу можна буде вважати припустимим лише у випадку його забезпечення прямими інвестиціями в економіку, стабільними валютними резервами і надходженнями до державного бюджету, що разом гарантують стійкість економіки до спекулятивних атак на світових фінансових ринках.

На національному рівні варто виявити певну гнучкість при встановленні режимів, що регулюють кредитно-грошову, податково-бюджетну політику та обмінні курси. Важливо також розв'язати проблеми дієвого контролю за діяльністю фінансового сектора, законодавчого забезпечення норм поведінки приватних компаній у фінансовому та реальному секторах економіки, посилення транспарентності (відкритості) в управлінні діяльністю корпорацій.

Стратегія розвитку економіки на поточному етапі попри декларування її інноваційно-інвестиційної спрямованості може опиратися на перманентне зростання експорту з орієнтацією на зовнішні ринки, відкритість економіки, високий рівень внутрішнього накопичення і капіталовкладень, сталий притік прямих іноземних інвестицій при різних методах державного втручання: від принципу невтручання – до часткового адміністративного регулювання в залежності від національних інтересів.

Ризик №2. Надмірне прагнення до відкритості економіки. Розглядаючи еволюцію зовнішньоекономічної політики в напрямі відкритості, варто звернути увагу на наступне. Для більшості галузей економіки нашої держави, що лише прагне стати активним гравцем на зовнішніх ринках, економічна політика має імпортозамішувальний характер, і лише частина з них орієнтована на експорт. Саме тому особливої актуальності набуває питання дотримання чіткої послідовності під час вибору тих секторів економіки, що претендують на експортну експансію, адже невинуватиме форсування процесу переходу до відкритої економіки (зумовлене бажанням відповідати тим чи іншим критеріям розвинених країн) здатне спровокувати загальне погіршення економічної ситуації в Україні.

Експортна орієнтація забезпечує успішний результат лише за умови сукупності сприятливих стартових умов, серед яких можна назвати наступні: порівняно низькі витрати виробництва (в умовах різкого підвищення цін на газ та менш сприятливої кон'юнктури міжнародних ринків українська економіка зазнала відчутних втрат щодо власної конкурентоспроможності); насиченість експортною продукцією внутрішнього ринку; використання експортних доходів на розвиток економіки; покращення інфраструктури, якості трудових ресурсів та навичок організації виробництва.

Таким чином, сама по собі відкритість торгівлі не завжди виступає достатньою умовою для досягнення більш високих темпів економічного зростання. Вона має забезпечуватися такими політичними заходами, як підтримка макроекономічної стабільності та впровадження відповідних інституційних реформ.

Вважається, що впровадження принципу транспарентності (відкритості) в принцип забезпечує необхідні передумови для економічного зростання. Проте цю залежність не можна вважати абсолютною. Як свідчить досвід

багатьох країн, які протягом двох останніх десятиліть зменшили перепони для ведення торгівлі, для більшості з них запровадження принципу транспарентності (відкритості) стало поштовхом до підвищення темпів зростання й покращення економічних показників. Водночас для всіх інших країн цей крок лише частково позначився на збільшенні пропозиції і загалом не виправдав покладених на нього сподівань.

Ризик №3. Неоднорідний вплив відкритості на розподіл доходів. Лібералізація торгівлі породжує неоднозначні за своїм впливом тенденції в економічному розвитку країн та активізує проблему оптимального співвідношення між отриманими вигодами та зазнаними витратами. Зокрема, якщо лібералізація торгівлі здійснюється у конкуруючих з імпортом галузях (що, звісно ж, зумовлює зниження цін на відповідну продукцію), виробники, на відміну від споживачів, опиняться у гіршому становищі. Саме тому, навіть за умови досягнення загального позитивного економічного ефекту, стосовно тих експортоорієнтованих галузей, які не спроможні оперативного реагувати на нові умови торгівлі й відповідати вимогам зростаючої конкуренції, держава повинна реалізовувати програму їхньої підтримки шляхом цільових втручань.

Ризик №4. Поспішність у підписанні необхідних протоколів при вступі до СОТ. Українська економіка в цілому є досить відкритою. Це означає, що економічний розвиток нашої країни залежить, в першу чергу, від міжнародної торгівлі. Що стосується включення в світові потоки капіталів, то можна говорити про те, що Україна є чистим імпортером фінансових коштів. Проблема України полягає в тому, що вона отримує капітали не в тих кількостях, які їй необхідні для того, щоб прискорити свій економічний розвиток.

Виникає питання, які позитивні та негативні наслідки отримала Україна від вступу до СОТ у контексті технологічного розвитку країни. Слід зазначити, що намагання всіх країн з перехідною економікою приєднатися до глобальної торговельної системи СОТ призводило до формування в них більш жорстких правил захисту ПІВ, оскільки необхідною умовою вступу до цієї організації є забезпечення належного рівня захисту ПІВ відповідно до зазначеного в Угоді ТРІПС. Такі обставини зумовили особливості наслідків у сфері технологічного розвитку після вступу України до СОТ.

Серед позитивних наслідків для України варто відзначити поступове посилення стимулів для інновацій внаслідок кращого захисту інтелектуальної власності, а отже можливе збільшення кількості виробників науково-місткої продукції. Загалом, через збільшення обсягу торгівлі товарами та послугами, зумовленого більш вільним і стабільним режимом торгівлі відбуватиметься розвиток нових технологій. Такий вплив підтверджується досвідом багатьох країн світу та прогресом розвитку окремих галузей економіки України.

Прогнозоване пожвавлення виробництва в експортоорієнтованих галузях, внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків та отримання цінових переваг для українських виробників експортної продукції збільшує обсяг ринку для внутрішніх виробників, що підвищує віддачу від інновацій і посилює спеціалізацію країни в науко-інтенсивному виробництві.

Втім, переваги вільного доступу на ринки більшою мірою стосуються ринків з переважно ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної продукції та стандартизованих масових готових виробів, що значно меншою мірою відносяться до високотехнологічних виробів, які постачаються переважно в рамках замкнутих систем обороту ТНК та мінімально піддаються впливу лібералізаційних заходів СОТ.

Отже, якщо українські галузі економіки покладатимуться лише на дію ефектів торговельної лібералізації, а у переробній промисловості не будуть запроваджуватись технологічні інновації та виробництво експортоспроможних готових стандартизованих товарів, то вони ще тривалий час будуть утримуватися у сфері низькотехнологічного експорту з низькими рівнями прибутків в зоні ресурсних обмежень, що стримують темпи внутрішніх реформ.

Таким чином серед вигод приєднання України до СОТ на макроекономічному рівні можна зазначити розширення можливостей імпорту сучасних технологій та підвищення загальної ефективності економіки, зокрема розширення ринків збуту національних виробників. Однак, як показав аналіз системи регулювання СОТ у сфері технологічного розвитку країн, що розвиваються та і України зокрема, не всі положення угод СОТ, зокрема Угоди ТРІПС, сприяють подоланню економічних проблем менш розвинених країн.

Отже, регуляторна система Світової організації торгівлі на сьогодні містить найбільш комплексні багатосторонні правила у сфері як лібералізації міжнародної торгівлі, так і торговельних аспектів прав інтелектуальної власності та сприяння трансферам технологій. Членство в СОТ потенційно може стимулювати зростання технологічного рівня в країнах-членах, створюючи ефект взаємодії між відкритістю торгівлі, покращенням інституцій, режимом захисту прав інтелектуальної власності та сприяння трансферу технологій. Через це теперішнє членство України в СОТ мало би слугувати стимулом технологічного розвитку нашої країни, але цього ми на жаль не спостерігаємо.

Список використаних джерел:

1. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн. - Пер. з англ. М.Козуба, А. Галушка. - К.: Ніка-Центр, 2007. - 424 с. - С.137.
2. Підготовка нових членів ЄС - країн-сусідів України - до вступу в Шенген і виклики для України // Матеріали круглого столу. / Під ред. Андрійко В.І., Варналія З.С., Мітряєвої С.І. - Ужгород, 2007. - 112с. - С.59.

Ірина Савчук,

Наук. кер. – Галушка Є.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ТОВАРНІ БІРЖІ ЯК ЧИННИК ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В статті розглядаються такі питання, як історія розвитку бірж в Україні та перспективні тенденції розвитку товарних бірж, що є важливим чинником залучення нашої держави до міжнародних ринків, а також цей фактор є підсиленням зовнішньоекономічних зв'язків з іншими державами.

Входження України у міжнародні ринки покращує її спілкування з іншими регіонами світу, формує її, як суб'єкт міжнародного життя, та включає її в глобальні світові процеси. Розвиток міжнародної економіки неможливий без функціонування ефективного механізму збуту продукції, тому важливість товарних бірж в сучасній економіці все більш зростає, дослідження їх ролі і значення є достатньо актуальними, як і тенденції розвитку.

Товарні біржі – це постійно діючий гуртовий ринок, на якому працюють окремі особи-підприємці, фірми і організації, а також країни, що укладають угоди купівлі-продажу широкого асортименту сировини і продовольчих товарів за уніфікованою системою стандартних вимог [2, с. 83].

Країни, де функціонують міжнародні за статусом біржі, можуть впливати на умови та процеси, які відбуваються на світових ринках. На світовому товарному ринку міжнародні товарні біржі виконують наступні функції: обслуговують конкретний діючий світовий товарний ринок; залучають до біржових операцій контрагентів з різних країн світу; забезпечують вільний переказ прибутків, які одержують контрагенти по біржових операціях; здійснюють арбітражні операції (спекулятивні угоди) для одержання прибутку. Залежно від асортименту товарів, що продаються на товарних біржах, вони класифікуються як універсальні або загального типу, де укладаються угоди широкого асортименту біржових товарів, і спеціалізовані, де укладаються угоди по окремих видах товарів, тобто мають по товарну спеціалізацію.

Проблемні питання становлення та розвитку біржового ринку в Україні досліджували вітчизняні науковці, такі як: Р. Дудяк, Ф. Миколяш, Н. Ситник [4], які вивчали сутність і актуальні проблеми діяльності бірж, О.С. Олійник опрацював поняття, ознаки, правову природу товарних бірж [2], О. Шебаніна окреслила основні проблеми біржової діяльності та напрями їх розв'язання [3] та інших. Проте залишається широке коло невирішених питань щодо формування ефективного механізму функціонування біржової торгівлі в Україні. Оскільки біржова діяльність змінюється і впорядковується, вона вимагає постійного вивчення та актуалізації.

Метою даної статті є дослідження становлення та еволюції біржової діяльності, основних сучасних тенденцій розвитку товарних бірж в Україні та окремих питань ефективного механізму біржової торгівлі.

Історія біржової торгівлі в Україні нерозривно зв'язана з розвитком товарних бірж колишнього СРСР, в склад якого вона входила. Що ж стосується першої товарної біржі на території України, то вона була відкрита в 1796 р. в Одесі. Цю дату можна вважати початком першого етапу біржової торгівлі на Україні (рис. 1) [3].

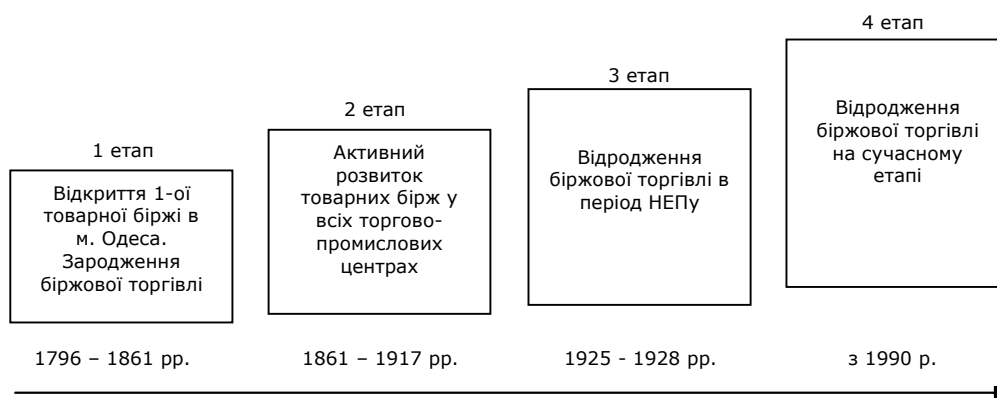

Рис. 1. Основні етапи розвитку біржової торгівлі на території України [5]

Перший етап розвитку товарних бірж характеризується зародженням біржової діяльності в Україні. Проте ні Одеська, ні створені в наступні кілька десятиліть ряд товарних бірж не відігравали помітної ролі в оптовій торгівлі – торги на них проходили в'яло при невеликому скупченні покупців і продавців. Предметом біржової торгівлі були, в основному, зерно і мануфактура.

Другий етап біржового руху на території України зв'язаний з реформою 1861 р., яка стимулювала підвищення і розширення товарно-грошових відносин. Товарні біржі почали виникати практично у всіх торгових центрах, причому багато з них спеціалізувалися на торгівлі окремими групами товарів (хлібом, фруктами, м'ясом, худобою, вином, яйцями, лісом, маслом тощо).

У 1914 р. на території України функціонувало 11 товарних бірж (в Києві, Одесі, Запоріжжі, Харкові, Херсоні, Маріуполі, Бердянську). Найбільш великою з них була Київська торгівельна біржа, відкрита у 1865р., на якій переважна кількість біржових угод стосувалась торгів на цукор. З початком першої світової війни біржова торгівля занепала, а після 1917 р. взагалі перестала існувати.

Третій етап біржової торгівлі відноситься до 20-х років і нерозривно зв'язаний з НЕПом. До 1925 р. була відновлена робота усіх 11 товарних бірж. Проте цей період тривав недовго і уже в 1928 р. біржі були закриті.

Четвертий сучасний етап розвитку біржової торгівлі в Україні починається з 1990 р. та прийняття Закону України «Про товарну біржу», який визначив порядок організації товарних бірж [1].

На сьогодні в Україні діють товарні, агропромислові, товарно-сировинні, фондові та універсальні біржі. На 2014 рік зареєстровано 586 бірж: з них 415 товарних і товарно-сировинних, налічено 107 бірж універсальних, 23 - промислових та 41 бірж інших напрямків. В 2013 році діяли тільки 574 біржі, з яких 400 - товарних і товарно-сировинних, 108 бірж універсальних, 24 - промислових та 42 біржі інших напрямків. Біржі спеціалізуються на таких товарах як кольорові метали, лісоматеріали, деревина та вироби з деревини, паливо, транспортні засоби, сільськогосподарська продукція, продовольчі товари, хімічні речовини, нерухомість, непродовольчі товари та інші види.

На 2013 рік обсяг укладених угод сягав 28,8070 млрд. грн., що порівнюючи з 2012 (11,85444 млрд. грн.) роком зменшився на 89,7374 млрд. грн. Таким чином, можемо спостерігати негативну тенденцію щодо зменшення загальної кількості угод, обсягу торгів, при тому, що загальна чисельність бірж збільшилась. Причиною цього стає слабкий розвиток цієї галузі, нестабільність економічних, державних, законодавчих сфер, зокрема українським товарним біржам притаманні такі проблеми, як:

- відсутність стратегічних і тактичних підходів цілісної політики держави у питаннях становлення та регулювання біржового ринку;
- відсутність державного протекціонізму в питаннях розвитку біржової торгівлі;
- недосконалість нормативно-правової бази, що регулює взаємовідносини між суб'єктами біржового ринку;
- відсутність умов для впровадження ф'ючерсного обігу;
- відсутність на біржах систем гарантування виконання зобов'язань за біржовими угодами послаблює заінтересованість учасників ринку в біржовій торгівлі і, як наслідок, призводить до незначних обсягів біржової торгівлі.

- значна концентрація біржової торгівлі в окремих регіонах;
- низький ступінь спеціалізації напрямків біржової торгівлі;
- низький рівень стандартизації біржових контрактів;
- непрозорі умови ціноутворення;
- обмежені фінансові можливості для укладання прозорих біржових контрактів;
- відсутність інформаційно-консультативних і навчальних програм з теорії і практики біржової діяльності;
- психологічне несприйняття можливості біржового хеджування.

Тому нашій державі потрібно розвивати ринкову організацію, прагнути до процвітання біржового ринку для того, щоб демонструвати прозорі механізми ціноутворення й прогнозування продажу товару за реальною ринковою ціною, створювати стабільні та справедливі умови конкуренції всім суб'єктам підприємництва, виводити фінансові й товарні потоки з тіні, відновлювати баланс між працею і прибутком, а відтак, сприяти досягненню інтенсивного розвитку організації бізнесу і економіки країни в цілому.

Задля підвищення ефективності біржової торгівлі і зменшення недоліків потрібно вдосконалювати систему діяльності, тому ми розглянемо основні сучасні тенденції розвитку товарних бірж в Україні, які повинні здійснюватися як на рівні держави, та і на рівні суб'єктів біржової торгівлі. По-перше, основною вимогою є формування правових, організаційних та фінансово-економічних механізмів, що регулюють взаємовідносини на біржовому ринку, а також підвищення рівня інституціоналізації його суб'єктів. Щодо не менш важливих завдань відносимо:

- забезпечення формування сприятливого ринкового середовища у сфері реалізації продукції;
- впровадження нових технічних засобів, нових можливостей мережі Internet, що дозволяє автоматизувати процес біржової торгівлі, зменшити кількість посередників, спростити та поліпшити якість процесів обслуговування на товарних біржах;
- рух від реального товару до ф'ючерсної форми торгівлі, що має значні переваги: надійність, швидкість, конфіденційність, гнучкість, ліквідність, вигода, надійність, можливість арбітражу;
- посилення гарантій виконання біржових угод.

Таким чином, Україні потрібно розвивати діяльність товарних бірж, які є одним із факторів забезпечення розвитку ринкових відносин. Для їх успішного функціонування потрібно використовувати перспективні методи вдосконалення розвитку, щоб і надалі дана сфера діяльності виконувала ряд життєво важливих функцій для ринків основних видів товарів. Оскільки розвиток сучасної економіки неможливий без функціонування ефективного механізму збуту продукції, важливість товарних бірж в сучасній економіці зростатиме.

Список використаних джерел:

1. Про товарну біржу: Закон України N 10, ст.139 [Електронний ресурс]. – Редакція від 10.12.91, ВВР, 1992, N 10, ст.140 Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.
2. Олійник О.С. Поняття, ознаки, правова природа товарної біржі як особливого суб'єкта господарювання / О.С. Олійник // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 3 (11). – С. 82-94.
3. Шибаніна О. Біржовий ринок: ретроспектива розвитку, основні проблеми і напрями їх розв'язання / О. Шибаніна // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 104-109.
4. Дудяк Р. Організація функціонування та розвиток товарних бірж України в умовах економічної кризи / Р. Дудяк, Ф. Миколаш, Н. Ситник // Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК – 2011. – №18 (1). – С. 157-164.
5. Сучасні технології електронних торгів // Офіційний сайт Товарної Біржі «Перспектива-Коммодіті» – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ecommodity.fbp.com.ua/NewsView.aspx?id=73> –
6. Ткаченко О. Українська біржа сьогодні / О. Ткаченко // Українська біржа . – 2014. –с. 2-14.

ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «АКТИВИ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА НОРМАТИВНИХ АКТАХ КРАЇН СНД

Автор здійснює моніторинг нормативних актів України та країн СНД, що визначають зміст поняття «активи» та суміжні з ним категорії. Визначено головні відмінності в законодавчому тлумаченні активів різних країн. В статті розглянуті основні характерні ознаки активів.

Необхідною умовою для максимізації прибутку промислового підприємства є забезпеченість виробничого процесу необхідними активами належної кількості і якості та їх ефективне використання для нормального його функціонування.

При цьому важливим є чітке розуміння сутності основних економічних категорій, серед яких вагоме місце посідає поняття «активи».

Розкриття та вивчення змісту будь-якого поняття починається з існуючої нормативно-правової бази, яка створена для врегулювання низки економічних, соціальних, політичних та інших питань.

Погоджуючись із твердженням Д.Л. Кузьмінім, варто відмітити, що в українському законодавстві склалася парадоксальна ситуація – відсутня чітка відповідь на питання, що саме з позиції бухгалтерського, цивільного та господарського законодавства відображає у бухгалтерському обліку суб'єкт господарювання: активи, майно або ресурси [10, с.156].

Метою статті є вивчення змісту економічної категорії «активи», які регламентується у нормативно-законодавчій базі України й країнах СНД та знаходження єдиного підхід до його трактування та виокремлення характерних йому ознак.

Поняття «актив» визначено і врегульовано на законодавчому рівні.

Згідно із міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), актив – це ресурс, контрольований суб'єктом господарювання в результаті минулих подій, від якого очікують надходження майбутніх економічних вигід для суб'єкта господарювання [11].

Згідно з американським стандартом бухгалтерського обліку SFAC 6, активи – це ймовірні майбутні економічні вигоди, які отримані або контролюються окремою компанією в результаті угоди або минулих подій.

Отже, визначення активів у МСФЗ та Американських стандартах бухгалтерського обліку (GAAP US) є ідентичними та визначають дві основні характеристики активу: 1) контрольовані суб'єктом господарювання ресурси; 2) передбачають отримання в майбутньому економічних вигід.

Для національних стандартів бухгалтерського обліку необхідним є дотримання таких умов: 1) право власності суб'єкта господарювання на активи; 2) можливість отримання економічних вигід від їх використання в майбутньому [11].

Тут з'являється перша відмінність, оскільки відповідно до МСФЗ передбачено, що право власності не є істотним при визначенні активу в балансі, оскільки основним є контроль вигід від їх використання.

Для проведення поглибленого дослідження сутності поняття «активи», що дається у законодавчо-нормативній базі України та країн СНД розглянемо визначення у табл. 1.

Таблиця 1

Трактування поняття «активи» у нормативних актах

№ з/п	Країна	Нормативний документ	Визначення активу
1	Україна	Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [9]	Активи – це ресурси, контрольовані суб'єктом господарювання в результаті минулих подій, від яких очікують надходження майбутніх економічних вигід для суб'єкта господарювання
2	Азербайджан	Закон Республіки Азербайджан «Про бухгалтерський облік» [8]	Відсутнє визначення активу. Майно підприємства - це сукупність оборотних і необоротних активів
3	Білорусь	Закон Республіки Білорусь «Про бухгалтерський облік і звітність» [4]	Відсутнє визначення активу. Майно – нерухомі та рухомі речі, що приймаються підприємством, включаючи гроші та цінні папери, а також інше майно, зокрема майнові права підприємства відносно інших осіб, а також виняткові права на результати інтелектуальної власності
4	Вірменія	Закон Республіки Вірменія «Про бухгалтерський облік» [3]	Актив – це засіб, який контролюється підприємством як результат здійснених операцій, від якого очікується надходження майбутніх економічних вигід
5	Естонія	Закон Естонії «Про бухгалтерський облік» [2]	Відсутнє визначення активу. Майно – ресурси, що знаходяться у володінні особи, яка зобов'язана вести бухгалтерський облік
6	Казахстан	Закон Республіки Казахстан «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [5]	Активи – ресурси, які контролюються індивідуальним підприємцем або організацією в результаті минулих подій, від яких очікується отримання майбутніх економічних вигід
7	Молдова	Закон Республіки Молдова «Про бухгалтерський облік» [6]	Відсутнє визначення активу. Майно підприємства - це сукупність оборотних і необоротних активів
8	Туркменістан	Закон Туркменістану «Про бухгалтерський облік» [7]	Активний капітал визначається як сукупність основних засобів, нематеріальних ресурсів (активів), фінансових інвестицій, матеріальних обігових коштів, засобів в поточних розрахунках і грошових коштів

Проаналізувавши підходи до трактування поняття «активи» в нормативних документах України та інших країн СНД, встановлено, що в Азербайджані, Білорусі, Естонії та Молдові не наводиться визначення цього поняття, а використовується термін «майно».

В Азербайджані та Молдові поняття «майно» та «активи» ототожнюються, адже під майном підприємства розуміється сукупність оборотних і необоротних активів.

В Естонії ототожнюються поняття «майно» і «ресурси». Під майном розуміються ресурси, що знаходяться у володінні особи, яка зобов'язана вести бухгалтерський облік.

У Туркменістані капітал підприємства поділений на пасивний та активний. Активний капітал – це сукупність основних засобів, нематеріальних ресурсів (активів), фінансових інвестицій, матеріальних обігових коштів, засобів в поточних розрахунках і грошових коштів.

У Вірменії, Україні та Казахстані в законодавчих актах з бухгалтерського обліку актив трактується з урахуванням вимог МСФЗ, тобто критеріями визнання активів є належність і контрольованість підприємством цих ресурсів, які в майбутньому принесуть економічні вигоди.

Слід звернути увагу, що законодавчі документи, які регулюють бухгалтерський облік, не використовують поняття «майно», проте це поняття притаманне господарському та цивільному законодавству.

Відповідно до ст. 139 Господарського кодексу України, майно розглядається як сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [1].

Цивільний кодекс України трактує майно як окрему річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [12].

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав, професійну оціночну діяльність в Україні», майно – об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби, паї, цінні папери, нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності.

Отже, в Господарському кодексі України наведено ширше визначення категорії «майно», ніж в Цивільному кодексі України, адже зазначено вартісний характер речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), що виробляються чи використовуються у діяльності підприємства, відображаються в балансі або на позабалансових рахунках.

В результаті проведеного дослідження встановлено характерні ознаки активів (рис. 1):

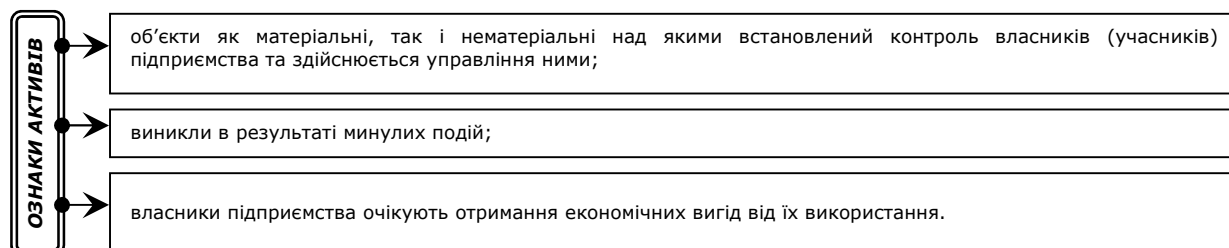

Рис. 1. Характерні ознаки активів

З огляду на зазначене, вважаємо, що під активами підприємства слід розуміти сукупність матеріальних і нематеріальних цінностей підприємства, які мають грошову оцінку, а також вартостей у вигляді зносу, резерву, гудвілу тощо, формування та використання яких призведе до отримання економічних вигід у майбутньому. У вищевизначеному визначенні закріплено матеріально-речову та нематеріальну форму активів, а також їх належність підприємству, здатність приносити дохід в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України № 436 IV від 16.01.03 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Закон «О бухгалтерском учете» от 1.01.1995 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hot.ee/estonianlegislation/11.htm>
3. Закон Республики Армения «О бухгалтерском учете» № 515 від 26.12.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1344&lang=rus>
4. Закон Республики Беларусь «О бухгалтерском учете и отчетности» от 18.10.1994 г. № 3321-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stroytender.com/articles/46>
5. Закон Республики Казахстан «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» от 28.02.2007 г. № 234 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.kz/index.php?uin=1163568134 &chapter=1165820004 &lang=rus>
6. Закон Республики Молдова «О бухгалтерском учете» от 04.04.1995 г. № 426-XIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.law-moldova.com/laws/rus/buhgalterskom _ucete_ru.txt
7. Закон Республики Туркменистан «О бухгалтерском учете» от 20.12.1996 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tax.gov.tm/russian/law046ru.html>
8. Закон Республики Азербайджан «О бухгалтерском учете» № 999 від 24.03.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.maliyye.gov.az/node/934>
9. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
10. Кузьмін Д.Л. Бухгалтерський облік і контроль процесу придбання майна: теорія і методика: дис. канд. ек. наук: 08.00.09 / Дн. Л.Кузьмін. – Житомир, 2011. – 187 с.
11. Соколов Я.В. Актив: это очень сложно / Я.В.Соколов // Бухгалтерский учет – веселая наука. Сборник статей. – М.:ООО «1С – Паблишинг», 2011. – 638 с., с. 226-231.
12. Цивільний кодекс України № 980 IV від 19.06.04 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Анастасія Білоус,

Наук. кер. - Грицюк Е.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФІНАНСОВИЙ СТАН ЯК ПЕРШООСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА КРИЗИ В УКРАЇНІ

Стаття розкриває сутність та зміст фінансового стану як першоснови фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільності та кризи в Україні. Наведено різні точки зору вітчизняних науковців стосовно визначення категорії фінансового стану та подано власне трактування даного поняття. У результаті дослідження було розкрито принципи аналізу фінансового стану.

Ефективність фінансово-економічної, управлінської та господарської діяльності підприємства в умовах невизначеності, впровадження надзвичайної ситуації в країні, росту інфляції та зменшення пільг для бізнесу

визначається його фінансовим станом. Кожне підприємство в непередбачуваних умовах вимушене самостійно шукати яким чином і з якого джерела залучати необхідні фінансові ресурси, а також як правильно їх розміщати з метою забезпечення безперебійної господарської діяльності.

Варто зазначити, що в умовах важкої економічної та політичної ситуації в Україні, підприємства змушені впроваджувати нові техніко-технологічні зміни, а також удосконалювати та підформатовувати, в найближчому часі, стандарти власної продукції до ринкових умов. Зокрема, після підписання угоди про асоціацію України з ЄС, перед кожним підприємством постає важке завдання трансформації, адже головною вимогою цього процесу є якісно новий підхід до оцінки фінансового стану підприємств, прийняття того, що його оцінка та постійне спостереження за всіма параметрами є необхідні та значущі в системі фінансового управління.

Головними проблемами багатьох підприємств України в умовах недосконалої системи оподаткування, кредитування та розрахунків є: нехтування річним, піврічним, квартальним аналізом стану підприємств та відсутність єдиної системи оцінки фінансового стану підприємства, яка б дала змогу виявити слабкі сторони суб'єкта господарювання та вчасно прийняти відповідні рішення для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності господарської одиниці.

Стійкий фінансово-господарський стан підприємства формується винятково в процесі його фінансово-економічної діяльності. Для того аби правильно визначити наслідки правильно суб'єкт господарювання здійснював управління власними та залученими фінансовими ресурсами протягом певного періоду, яким чином використовувалось майно та яка його структура, а також наскільки доцільно підприємство комбінувало власні та позикові джерела фінансування необхідно проводити оцінку його фінансового стану.

На сьогоднішній день сутність та проблеми аналізу фінансового стану розглядають такі науковці як: Ващенко Л. О., Герасимов А.А., Коваленко Л.О., Коробов М.Я., Мясникова О.В., Панков В.А., Подольська В.О., Ремньова Л.М., Рижигов В.С., Ровенська В.В., Сухарев П. М., Шохина Е.И. та інші. В наукових публікаціях вчених наводяться різні підходи до визначення фінансового стану, запропоновані основні методичні підходи до здійснення фінансового аналізу, а також наводяться особливості їх застосування відповідно до специфіки господарської одиниці. Варто зауважити, що велика кількість питань як теоретичного, так і прикладного аналізу залишається дискусійною, зокрема відсутній єдиний підхід до визначення поняття фінансового стану, а також до здійснення його оцінки; не окреслені чітко принципи аналізу фінансового стану підприємства.

Станом на сьогоднішній період переважна більшість як малих, так і великих підприємств мають надзвичайно складне положення. З одного боку проблема полягає у нестабільності ситуації в країні у цілому, а з іншого боку, внаслідок цілої системи негативних чинників підприємства мають проблеми з прибутком: він носить інфляційний характер. В свою ж чергу не покращується положення з платоспроможністю. Такий фінансово-економічний стан вимагає від керівників підприємства залучати нові ресурси, використовувати нові підходи для того, щоб підвищити ефективність виробництва, конкурентоспроможність продукції чи послуг на основі вдосконалення чи пошуку нових форм господарювання та управління виробництвом, персоналом; ініціативи впровадження досягнень науково-технічного прогресу, залучення нових фахівців. Ці загальні кроки дозволять досягнути стабільного розвитку та стійкості підприємства.

Фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів. Він характеризує конкурентноздатність господарської одиниці, його потенціал в діловій активності, оцінює в якій мірі задовольняються економічні інтереси самого підприємства і його партнерів стосовно фінансових відносин та інше. Стійкий фінансово-господарський стан формується в процесі діяльності підприємства. Для того щоб підприємство мало змогу правильно використовувати фінансові ресурси, необхідно регулярно проводити фінансовий аналіз. Від цього залежить ступінь привабливості підприємства для інвесторів, акціонерів, банків та постачальників в умовах посиленої конкуренції.

В науковій літературі існує багато визначень такої категорії, як «фінансовий стан підприємства» з приводу яких точаться дискусії. Багато науковців, до прикладу С.Московин [8], А.Б. Арутюнян [2], А.А. Алексєєв та А.І. Панченко [1] дотримуються теорії трактування вищенаведеного поняття за методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, що розроблена Агенством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.98р. Зокрема, вони стверджують що «поняття фінансового стану комплексне та характеризується системою показників що відображають наявність, розміщення та використання ресурсів підприємства» [9].

Проте, на нашу думку, таке визначення, на сучасному етапі розвитку економіки, є частково застарілим та таким, що не зовсім точно розкриває зміст поняття «фінансовий стан». В першу чергу зауваження потребує категорія «комплексність» у визначенні фінансового стану, адже основою даного визначення повинна бути не комплексність, а реальна можливість забезпечення підприємством свого розвитку та погашення зобов'язань.

На нашу думку, економічно та науково обгрунтованим є трактування поняття фінансового стану як якісної сторони виробничої та фінансової діяльності, з урахуванням декотрих відхилень.

Так, у фінансовому словнику-довіднику за редакцією М.Я. Дем'яненка фінансовий стан підприємства трактується як «...комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації усіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу» [9, с. 505].

В свою чергу, В.В. Осмоловський також виділяє комплексність при визначенні поняття фінансового стану, проте не ставить його на перше місце, тим ж часом виокремлюючи як першооснову доцільність та ефективність розміщення та використання фінансових ресурсів, платоспроможність та ліквідність підприємства, а також його фінансову стійкість. Фінансовий стан на його думку – це «комплексне поняття, характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю» [6, С.188].

Згідно праці М.Я. Коробова «фінансовий стан підприємства» – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості

підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [7, с.354]. Дане трактування являється, на нашу думку, найбільш влучним, так як воно є більш повним та ширше розкриває сутність фінансового стану. Науковець М.Я. Коробов розглядає категорію «фінансовий стан» як характеристику, що є багаторівневою та інтегральною, розширюючи таким чином поняття сутності фінансового стану. Проте підкреслює, як і вищенаведені автори, що фінансовий стан це «доцільність» та «ефективність» розміщення та використання фінансових ресурсів.

С.Е. Маркарян, Е.А. Маркарян та Г.П. Герасименко трактують фінансовий стан як «сукупність показників, що відображають його здатність погасити боргові зобов'язання» [10, с.198]. Проте, на нашу думку, дане визначення не є цілком правильним, адже розкриває фінансовий стан тільки з одної точки зору – платоспроможності.

У фінансовому словнику А.Г. Загороднього, Т.С. Смовженко та Г.Л. Вознюка фінансовий стан трактується як «стан економічного суб'єкта, що характеризується наявністю в нього фінансових ресурсів, забезпеченістю коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці та життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами». [10, с.193] Дане визначення на нашу думку є одним із найвлучніших, проте не окресленні всі аспекти фінансового стану підприємства.

У підручнику Г.В. Савицької можна зустрітись із таким визначенням: «фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, яка відображає стан капіталу в процесі його кругообігу та спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований момент часу» [3, с.169]. Автор трактує фінансовий стан як економічну категорію, чого не можна зустріти у визначеннях інших авторів, а також зазначає про часову залежність фінансового стану, тобто на період розрахунку фінансовий стан підприємства є одним, проте він на протязі часу може змінюватись.

Новий підхід до визначення категорії «фінансовий стан підприємства» запропонував І.О. Бланк. Так, на його думку, фінансовий стан – це «рівень збалансованості окремих структурних елементів активів та капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання» [3, с.247]. У науковому дослідженні автор ототожнює фінансовий стан із фінансовою позицією та говорить про те, що така позиція є станом «обсягу та структури активів, капіталу, а також сновних фінансових результатів діяльності підприємства на певну дату. Фінансова позиція є предметом аналізу та оцінки з метою виявлення реального фінансового стану підприємства» [3].

Таким чином, дослідивши різні точки зору науковців на визначення поняття фінансового стану, критично розглянувши різні погляди практиків та науковців, пропонуємо, на наш погляд, більш обгрунтоване визначення фінансового стану, яке чіткіше визначатиме його сутність.

Фінансовий стан – це економічна категорія, яка характеризує стан економічного суб'єкта на чітко окреслений момент часу та являється складною, інтегрованою системою, що відображає наявні фінансові ресурси, забезпеченість коштами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за зобов'язаннями.

З огляду на це виокремимо головну ціль фінансової діяльності. Головна ціль фінансової діяльності – збільшення активів підприємства. Така ціль являється в свою чергу і стратегічним завданням. Для цього підприємство повинне не тільки підтримувати свою платоспроможність, рентабельність та оптимальну структуру активів і пасивів, але й нарощувати власні потужності.

Як правило, науковці більше приділяють увагу методам оцінки фінансового стану та його визначенню, проте майже не згадують про принципи його аналізу. Проте, дотримання даних принципів допоможе збільшити підприємству свою виробничу та фінансову ефективність, що є дуже важливим для підприємства.

Таким чином, аналізуючи праці вітчизняних науковців та практиків виділимо основні принципи аналізу фінансового стану підприємства (табл. 1)

Таблиця 1

Принципи аналізу фінансового стану підприємства

Принцип	Характеристика
Національність	Передбачає врахування географіко-національних аспектів країни, де існує підприємство.
Демократизм	Передбачає безпосередню участь в обговоренні подальших дій підприємства широким колом спеціалістів компанії, що забезпечить підвищення результативності підприємства та дозволить розглянути всі можливі варіанти розвитку з різних точок зору.
Комплексність	Передбачає акумуляцію всіх елементів функціонування підприємства, щоб мати змогу установити його фінансовий стан і мати змогу вирішити ті чи інші потреби для поліпшення функціонування.
Послідовність	Постійне (щорічне) застосування підприємством відповідних підходів до оцінки фінансового стану підприємства.
Територіальна відповідність	Проведення фінансового аналізу враховуючи правові, економічні, фінансові та менталітетні специфіки тієї країни, де функціонує підприємство.
Науковий характер	Фінансовий аналіз необхідно проводити враховуючи останні передові наукові тенденції, рекомендації, підходи та методи дослідження.
Системність	Підприємство як цілісна система повинно досліджуватись поелементно (як складна динамічна система, що пов'язана між собою нерозривно)
Дієвість	Фінансовий аналіз повинен приносити користь підприємству та вчасно давати сигнали власникам підприємства для того щоб попередити виникнення недоліків у діяльності підприємства.
Часова обмеженість	Фінансовий аналіз проводиться в чітко окреслений період (момент часу)

Отже, фінансовий стан підприємства, його стійкість та стабільність залежать від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. Якщо виробничі та фінансові плани компанії виконуються вчасно та успішно, то це позитивно впливає на її фінансовий стан. Таке правило має зворотню дію, тобто якщо поставлені задачі не виконуються, то відбується підвищення собівартості продукції чи послуги компанії, зменшення виручки від реалізації товарів чи послуг та, як наслідок, погіршення фінансового стану. Відповідно, фінансовий стан залежить тільки від умілого управління всіма елементами системи підприємства. Саме тому підприємствам необхідно більше приділяти увагу дослідженню фінансового стану для досягнення основних цілей підприємства.

Список використаних джерел:

1. Алексеев А.А., Панченко А.І. Модель визначення інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємства: збірник наукових праць Математичні машини і системи/ А.А. Алексеев, А.І. Панченко. - 2004. - № 4
2. Арутюнян А.Б. Опыт применения моделей Фулмера и Спрингейта в оценке венгерских предприятий сельского хозяйства // Аудит и финансовый анализ / А.Б. Арутюнян - 2002. - № 2. - С. 200-204.
3. Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента. Т. 2. / І.А. Бланк. - К.: Ника-Центр, 2007. - 487 с.

4. Дем'яненко М.Я., Лузан Ю.А. та ін. Фінансовий словник-довідник /Ю.А.Лузан, М.Я. Дем'яненко та ін.; за ред. Дем'яненка М.Я. – К.: ІАЕ УААН, 2005. – С. 507.
5. Загородний А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. 3-тє видання. Випр.та доп. / А.Г. Загородний, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко – К.: Знання, 2004. – 296с.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства: [Навч. посіб.] / М.Я. Коробов. – К.: Знання. – 2000. – С. 354.
7. Макарян Є.А., Герасименко Г.П., Макарян С.Є. Фінансовий аналіз: Учебное пособие. 4-е издание., испр. / Є.А. Макарян, Г.П. Герасименко, С.Є. Макарян – М.: ИД ФБК_ПРЕСС, 2006. – 235с.
8. Московин С. Методические рекомендации по разработке финансового плана инвестиционного проекта / С. Московин // Финансовая Украина. – 1995. – 11 мая.
9. Теория анализа хозяйственной деятельности: [Учебник для экон. спец. вузов] / [В.В.Осмоловский, Л.И.Кравченко, Н.А.Русак и др.; Под общ.ред. В.В.Осмоловского]. – Мн.: Новое знание, 2001. – 317с.
10. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г.В. Савицька. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

Альона Блонська,

Наук. кер. – Рилєєв С.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто підходи різних науковців до визначення економічної категорії «капітальні інвестиції». Доведено, що в сучасній економічній літературі цей термін часто трактується досить вузько або помилково.

Дослідження проблеми інвестування в економіку країни завжди знаходилося у центрі уваги економічної науки. Це зумовлено тим, що інвестиції складають основу господарської діяльності підприємств, визначають процес їх економічного росту в цілому.

У сучасних умовах господарювання інвестиції виступають найважливішим механізмом для створення умов виходу із економічної кризи, для досягнення структурних зрушень у виробництві, для впровадження науково-технічного прогресу, для підвищення показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях.

Сьогодні одним із найважливіших напрямків стабільного економічного розвитку України є активізація інвестиційної діяльності,

В економічній літературі широко дискутуються питання, що стосуються інвестування. Вагомий внесок у дослідження проблем, що стосуються інвестицій, їх структури та джерел зробили такі відомі вчені як І. Бланк, О. Воробйова, Ю. Воробйов, М. Денисенко, І. Ігошин, А. Музиченко, А. Пересада, В. Федоренко, М. Чеботарьов та інші. Дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців показали достатньо глибоке вивчення питань, які стосуються процесу інвестування.

В кожній науковій роботі, яка присвячена питанням, пов'язаним з інвестуванням можна зустріти різні визначення категорії «капітальні інвестиції». Це пов'язано з тим, що це поняття є дуже складним та багатоаспектним.

Незважаючи на виключну увагу до цієї ключової економічної категорії, наукова думка до сих пір немає універсального визначення категорії «капітальні інвестиції», яке б відповідало потребам теорії та практики, а також було б адекватним з позиції певного суб'єкту, який їх здійснює – держави, підприємства, домогосподарства. Тому, мета даної статті, полягає в удосконаленні науково-методичних підходів до визначення цієї категорії.

Гіперінфляція, лібералізація цін, дефіцит бюджету, важкий фінансовий стан підприємств і організацій, платіжна криза, безупинний ріст вартості будівництва, дорогий банківський кредит, а також інші кризові явища викликали різке зниження обсягів капітальних інвестицій в розрізі капітального будівництва, введення в дію нової техніки та технологій, що обумовило спад виробництва необхідної продукції.

У сучасних реаліях України, які характеризуються впровадженням ринкових механізмів, структурною перебудовою, реформуванням форм власності і податкової системи, підвищуються вимоги до бухгалтерського обліку, аналізу і контролю, як джерел достовірної інформації в системі прийняття суб'єктами господарювання обґрунтованих інвестиційних рішень.

Одним із заходів для виходу економіки з кризи повинна бути активізація інвестиційної діяльності, для чого необхідно вишукати кошти для додаткових капітальних інвестицій, спрямувати їх на виконання пріоритетних державних програм, забезпечити їхнє цільове й ефективне використання.

Інвестиції – відносно новий для нашої економіки термін. У рамках централізованої планової системи використовувалося поняття "валові капітальні вкладення", під яким малися на увазі всі витрати на відтворення основних фондів, включаючи витрати на їх ремонт [26, с. 127].

Отже, необхідно, передусім, визначити сутність ключового поняття «капітальні інвестиції» на підставі опрацювання нормативно-правової бази, енциклопедичних словників, довідників та іншої літератури (табл. 1, табл. 2).

Отже, з точки зору податкового законодавства, капітальні інвестиції – господарська операція господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм Податкового кодексу України. Інструктивне законодавство щодо порядку видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон трактує поняття «капітальні інвестиції» майже аналогічно податковому законодавству, акцентуючи увагу лише на тому, що це валютна операція. Ще однією спільною рисою є те, що об'єкти, які придбаються, підлягають амортизації.

Інші нормативно-правові акти у визначенні капітальних інвестицій акцентують увагу, що це насамперед інвестиції, тобто різновид інвестицій в цілому. Відмінності лише полягають у складі об'єктів в які інвестуються кошти: лише основний капітал (основні засоби, нематеріальні активи тощо) чи і приріст товарно-матеріальних цінностей.

За методологічними поясненнями Державної служби статистики виділяють капітальні інвестиції – інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів. До інвестицій у матеріальні активи належать інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення), інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, довгострокові біологічні активи тваринництва, капітальний ремонт та інші необоротні матеріальні активи. До інвестицій в нематеріальні активи належать обсяги інвестицій у придбання або створення власними силами програмного забезпечення, баз даних, прав користування природними ресурсами, майном, прав на знаки для товарів і послуг, на об'єкти промислової власності, авторських та суміжних прав [27].

Трактування категорії «капітальні інвестиції» у нормативно-правовій базі України

№ з/п	Джерело	Капітальні інвестиції – це ...
1.	Податковий кодекс України [1]	господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм цього Кодексу
2.	Закон України «Про інвестиційну діяльність» [2]	інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень
3.	Національний стандарт № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів»[4]	інвестиції, що спрямовуються у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання, створення необоротних активів (включаючи необоротні матеріальні активи, призначені для заміни діючих, і устаткування для здійснення монтажу), а також авансові платежі для фінансування капітального будівництва
4.	Державні будівельні норми України [3]	інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів
5.	Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон [5]	валютна операція, яка передбачає придбання об'єктів нерухомого майна, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації
6.	Про затвердження форми одноразового державного статистичного спостереження № 1-амортизація [6].	інвестиції в основний капітал (основні засоби), в інші необоротні матеріальні активи; витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта, що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первинно очікуваних від використання об'єкта, і на суму яких збільшується первісна вартість основних засобів (капітальний ремонт будівель, споруд, машин та обладнання); інвестиції у необоротні нематеріальні активи, а також витрати на формування основного стада. Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) – це витрати на капітальне будівництво, включаючи витрати на поліпшення земель, проведення культуротехнічних робіт, на терасування крутих схилів, витрати по вирощуванню багаторічних насаджень, роботи по експлуатаційному і глибокому розвідувальному бурінню на нафту, газ і на термальні води; на придбання машин та обладнання, інструменту, приладів та інвентарю, транспортних засобів.
7.	Щодо заповнення форм державного статистичного спостереження № 2-інвестиції (річна) «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів» та № 2-інвестиції (квартальна) «Капітальні інвестиції» [7]	інвестиції у нові та існуючі матеріальні та нематеріальні активи, які були придбані, у тому числі за договором фінансового лізингу, або створені для власного використання зі строком служби більше одного року, уключаючи невикористані активи (земля, авторські права, ліцензії, патенти, гудвіли тощо), а також витрати на будівництво житла для подальшого продажу (передачі).

До інвестицій в основний капітал (капітальні вкладення) належать інвестиції у капітальне будівництво, машини, обладнання, інструмент, інвентар, транспортні засоби та інші основні засоби [22, с. 102].

Таблиця 2

Розкриття терміну «капітальні інвестиції» у наукових та навчально-методичних джерелах

№ з/п	Джерело	Капітальні інвестиції – це ...
1.	Балдін К.В. [15, с. 7]	прийняття рішень щодо довгострокового, ризикованого вкладення капіталу в активи підприємства
2.	Булєв І.П., Брюховецька Н.Ю. [16, с. 22]	витрати на придбання будівель, споруд, інших основних засобів та нематеріальних активів
3.	Гавриловський О.С. [10, с. 8-9]	процес вкладання майнових та інтелектуальних цінностей, грошових коштів та фінансових інструментів у необоротні активи, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому суб'єктам господарювання
4.	Ізмайлов Я.О. [12, с. 8]	процес, який відбувся і представлений у господарських операціях через капіталізовані витрати майнових та інтелектуальних цінностей, що акумульовані з різних ресурсних джерел, на формування або збільшення вартості необоротних активів, призначених для здійснення господарської та інших видів діяльності з метою майбутнього отримання прибутку (доходу) або досягнення іншого корисного ефекту
5.	Костюкевич Р.М. [17]	реальні інвестиції, що полягають у здійсненні інвестиційних операцій з придбання об'єктів нерухомого майна, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації, відповідно до українського законодавства називають «капітальними інвестиціями»
6.	Лень В.С., Гливенко В.В. [18]	кошти, що спрямовуються на відтворення основних засобів, розширення, реконструкцію і модернізацію підприємств і споруд, здійснення технічного прогресу у всіх галузях господарства, спорудження житла, шкіл, лікарень та інших об'єктів соціально-культурного призначення, геологорозвідувальні та проектні роботи
7.	Лисенко Н. [19, с. 24]	витрати на придбання або створення (будівництво) основних засобів і матеріальних та нематеріальних необоротних активів, які додаються до балансової вартості цього активу, якщо є ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, які передбачають первісно оцінений рівень продуктивності існуючого активу, надходять до підприємства
8.	Огічук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Беленкова М.І. та ін. [24, с. 174]	сукупність витрат на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів
9.	Павлюк І.М. [20, с. 31]	витрати капіталу на створення або придбання матеріальних або нематеріальних активів, що здійснюються з метою збільшення капіталу
10.	Паливода К.В. [21, с. 7]	реальні вкладення фінансових ресурсів у збільшення матеріального потенціалу суспільства, що найбільш адекватно відображає процес нагромадження національного багатства і є внутрішнім змістом інвестиційного процесу
11.	Садовська І.Б., Божидарнік Т.В., Нагірська К.Є. [23, с. 275]	витрати на капітальне будівництво, придбання (виготовлення власними силами) основних засобів, придбання чи виготовлення інших необоротних матеріальних активів, придбання чи виготовлення нематеріальних активів, а також формування основного стада, які здійснюються в даному періоді з метою отримати економічні вигоди в майбутньому

Дані табл. 1.2 показують, що переважно тлумачення поняття «капітальні інвестиції» пов'язують із витратами. На нашу думку, капітальні інвестиції не слід трактувати як витрати. Перш за все тому, що витрати є елементом Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) і згідно з п.6 П(С)БО 16 «Витрати» «витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками)»; по-друге, здійснення капітальних інвестицій, на відміну від витрат, не впливає на фінансовий результат підприємства, а вартість витратчених грошових, матеріальних, трудових та інших ресурсів підприємства формують первісну вартість об'єкта капітальних інвестицій і таким чином капіталізується. Вартість введення в експлуатацію об'єкта основних засобів, інших необоротних матеріальних, нематеріальних та довгострокових біологічних активів буде включатися до витрат підприємства поступово протягом всього періоду корисного використання необоротного активу шляхом нарахування амортизації.

Таким чином, в українській термінології фінансовий термін капітальні інвестиції вживають зі значенням «вкладення коштів у придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, що підлягають амортизації», а термін капітальні вкладення має значення «витрати на будівництво нових, розширення, реконструкцію і технічне переобладнання наявних основних фондів виробничого і невиробничого призначення». В останні кілька десятиріч років суспільство розвивалося бурхливими темпами, що спричинило появу

нових слів, з одного боку, та розширення семантики вже відомих, з другого. Термін інвестиція сьогодні має ширше значення, ніж термін вкладення, про що свідчать лексикографічні джерела: "інвестиції – грошові, майнові, інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення соціального ефекту; капітальні вкладення в розвиток виробництва чи невиробничу сферу. Інвестиції у відтворення основних фондів можуть бути здійснені у формі капітальних вкладень" [11, с. 185]. Як видно з тлумачення, термін капітальні вкладення може бути синонімічним до терміна капітальні інвестиції лише частково, тільки в конкретному контексті, наприклад, витрати на капітальний ремонт будівель до капітальних вкладень не зараховують [11, с. 189].

Організація бухгалтерського обліку, інвестиційного аналізу та контролю повинна бути забезпечена відповідною класифікацією капітальних інвестицій, що дає можливість підвищити ефективність процесу управління.

Професор Гриньова В.М. виділяє такі структурні елементи капітальних інвестицій: технологічна, відтворювальна, галузева та територіальна. Технологічна структура передбачає визначення частки капітальних інвестицій в їх загальному обсязі відносно будівельно-монтажних робіт, придбання обладнання, машин та їх монтаж, проектно-розв'язувальні витрати, тощо. Відтворювальна передбачає розподіл інвестицій за формами відтворення основних виробничих фондів (нове будівництво, розширення, модернізація, реконструкція, технічне переозброєння та технічне переоснащення). При цьому практика показує, що дві останні форми є значно вигіднішими, чим нове будівництво. Під галузевою структурою розуміється розподіл капітальних інвестицій за галузями промисловості та економіки, під територіальною – за певними адміністративно-територіальними одиницями [14, с. 90-94].

Взявши за основу, на наш погляд, найбільш повну класифікацію інвестицій, яка наведена у праці І.О. Бланка (рис. 1), та враховуючи вищенаведене, узагальнимо класифікацію капітальних інвестицій (рис. 2).

Класифікація інвестицій підприємства		
За об'єктами вкладення капіталу	⇒	➤ Реальні інвестиції ➤ Фінансові інвестиції
За характером участі в інвестиційному процесі	⇒	➤ Прямі інвестиції ➤ Непрямі інвестиції
За відтворювальною спрямованістю	⇒	➤ Валові інвестиції ➤ Реноваційні інвестиції ➤ Чисті інвестиції
За ступенем залежності від доходів	⇒	➤ Похідні інвестиції ➤ Автономні інвестиції
По відношенню до підприємства-інвестора	⇒	➤ Внутрішні інвестиції ➤ Зовнішні інвестиції
За періодом здійснення	⇒	➤ Короткострокові інвестиції ➤ Довгострокові інвестиції
По сумісництву здійснення	⇒	➤ Незалежні інвестиції ➤ Взаємопов'язані інвестиції ➤ Взаємовиключаючі інвестиції
За рівнем доходності	⇒	➤ Інвестиції з високим рівнем доходів ➤ Інвестиції з середнім рівнем доходів ➤ Інвестиції з низьким рівнем доходів ➤ Бездохідні інвестиції
За рівнем інвестиційного ризику	⇒	➤ Інвестиції без ризику ➤ Інвестиції з низьким ризиком ➤ Інвестиції з середнім рівнем ризику ➤ Інвестиції з високим рівнем ризику
За рівнем ліквідності	⇒	➤ Високоліквідні інвестиції ➤ Середньоліквідні інвестиції ➤ Низьколіквідні інвестиції ➤ Неліквідні інвестиції
За формами власності капіталу	⇒	➤ Приватні інвестиції ➤ Державні інвестиції ➤ Змішані інвестиції
За характером використання капіталу в інвестиційному процесі	⇒	➤ Первинні інвестиції ➤ Реінвестиції ➤ Дезінвестиції
За регіональними джере-лами залучення капіталу	⇒	➤ Вітчизняні інвестиції ➤ Іноземні інвестиції
За регіональною спрямо-ваністю інвестованого капіталу	⇒	➤ Інвестиції на внутрішньому ринку ➤ Інвестиції на міжнародному ринку
За галузевою спрямованістю	⇒	➤ Інвестиції в розрізі галузей економіки

Рис. 1. Класифікація інвестицій за основними ознаками [8, с.23]

Систематизована та узагальнена класифікація капітальних інвестицій сприятиме підвищенню аналітичності та інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

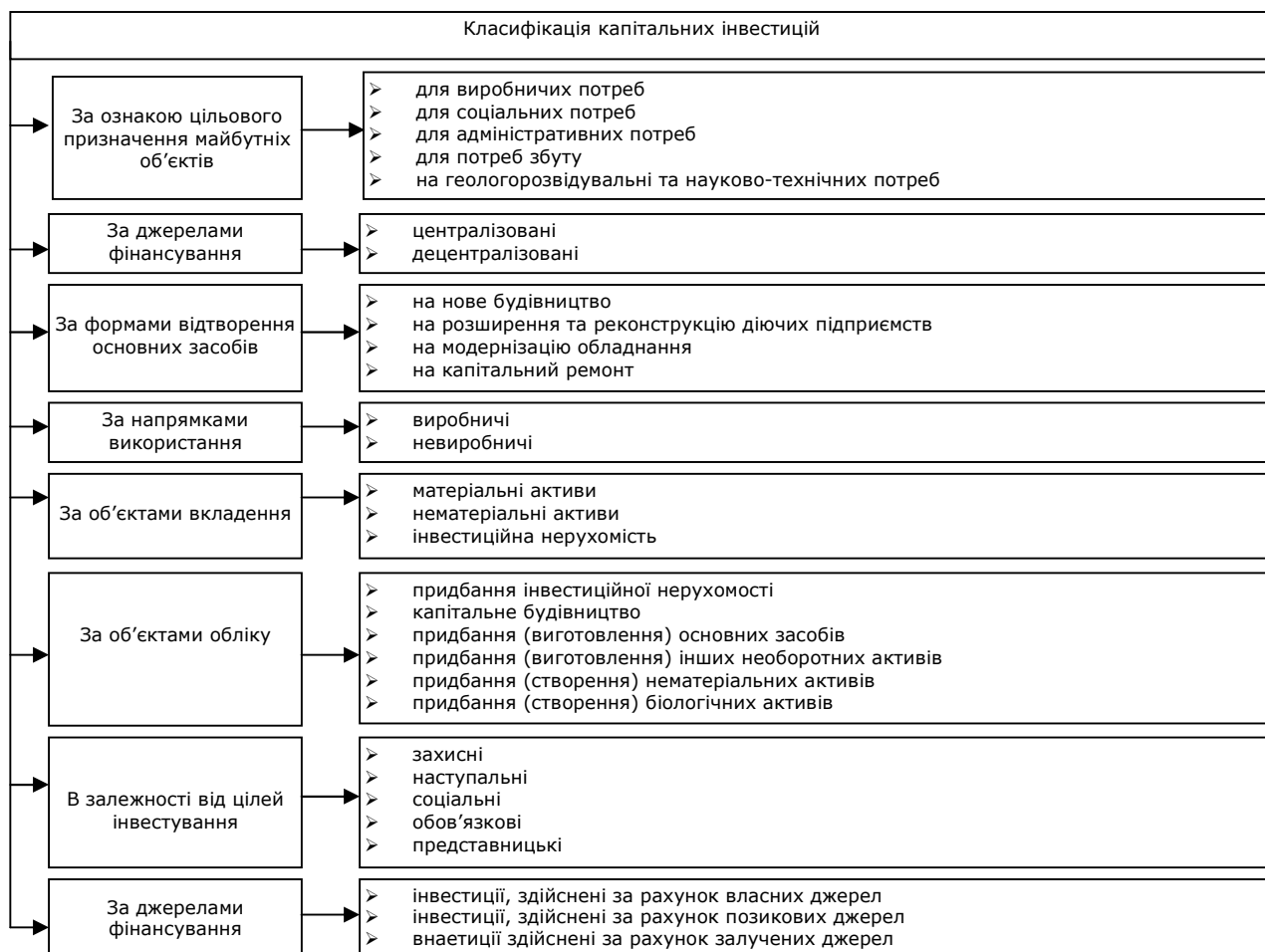

Рис. 2. Узагальнена облікова класифікація капітальних інвестицій в інформаційній системі управління

Підводячи підсумок дослідження категорії «капітальні інвестиції», можна зробити висновок, що розкриття змісту поняття інвестиції є досить складною задачею. Багато вчених намагалися і намагаються розкрити та поглибити економічний зміст цієї категорії, спираючись на дослідницький досвід як вітчизняних, так і закордонних фахівців. Кожний з них зробив свій вагомий внесок у дослідження сутності інвестицій.

Незважаючи на те, що питання, пов'язані з інвестиціями, розглянуті в економічній літературі достатньо глибоко, актуальність цих досліджень в сучасних умовах господарювання України потребує подальшого їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18.09.1991 р. №1560-XII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
3. Державні будівельні норми України [Електронний ресурс] : Наказ Держбуду України від 20.01.2004 р. № 8. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM022167.html (втратив чинність).
4. Національний стандарт № 3 "Оцінка цілісних майнових комплексів" [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету міністрів України від 29.12.2006 р. № 1655. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1655-2006-p>.
5. Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон [Електронний ресурс] : Постанова Національного банку України від 16.03.1999 р. № 122. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0259-99>.
6. Про затвердження форми одноразового державного статистичного спостереження №1-амортизація [Електронний ресурс] : Наказ Державного комітету статистики від 15.12.2003 р. № 444. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_1q/pg_ibcksd.htm.
7. Щодо заповнення форм державного статистичного спостереження № 2-інвестиції (річна) «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів» та № 2-інвестиції (квартальна) «Капітальні інвестиції» [Електронний ресурс] : Роз'яснення Державної служби статистики від 21.10.2013 р. № 18.1-12/19. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/albom/albom_2015/2_2.htm.
8. Бланк І. А. Інвестиційний менеджмент : учеб. курс / І. А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
9. Гавриловський О. С. Облік і аудит капітальних інвестицій (на прикладі житлобудівних підприємств) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / О. С. Гавриловський. – К., 2008. – 21, [1] с.
10. Гавриловський О. С. Економічна сутність капітальних вкладень / О. С. Гавриловський // Економіка: проблеми теорії та практики: збір. наук. праць. – Вип. 715. – Т. 4. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2014. – С. 874-880.
11. Загородній А. Г. Фінансовий словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. – [3-є вид., випр. та доп.]. – К. : Знання, 2000. – 1088 с.
12. Ізмайлов Я. Економічна сутність і класифікація капітальних інвестицій для цілей бухгалтерського обліку / Я. Ізмайлов // Наука молода. – 2007. – № 7. – С. 181-185.
13. Ізмайлов Я. О. Облік і аналіз реальних інвестицій: організація і методика (на матеріалах гірничо-збагачувальних підприємств) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / Я. О. Ізмайлов. – К., 2009. – 22, [1] с.
14. Інвестування : навч. посіб. / під ред. В. М. Гриньової. – Х. : ВД «Інжек», 2003. – 320 с.
15. Інвестиции: системный анализ и управление / под ред. К. В. Балдина. – [4-е изд., испр.]. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2012. – 288 с.
16. Капитализация предприятий: теория и практика : монограф. / под ред. И. П. Булеева, Н. Е. Брюховецкой. – Донецк : Донецк. ин-т экон. и права, 2011. – 328 с.

17. Костюкевич Р. М. Інвестиційний менеджмент : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Р. М. Костюкевич. – Рівне : Нац. ун-т водного господар. та природокористування, 2011. – 270 с. – Режим доступу : <http://letitbit.net/download3.php>.
18. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. С. Лень, В. В. Гливи́нко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 556 с. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/accounting1/126.html>.
19. Лисенко Н. Актуальні питання обліку капітальних інвестицій підприємствами / Н. Лисенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 6. – С. 24-33.
20. Павлюк І. М. Бухгалтерський облік основних засобів та інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів : навч. посіб. / І. М. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 159 с.
21. Паливода К. М. Грошові ресурси та фінансові механізми капітального інвестування у житлове будівництво : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / К. М. Паливода. – К., 2010. – 40, [1] с.
22. Савіна Н. Б. Інвестиційне забезпечення розвитку економічних систем / Н. Б. Савіна // Економіка: реалії часу. – 2014. – №2(12). – С. 101-109.
23. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Садовська І. Б., Божидарнік Т. В., Нагірська К. Є. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 688 с.
24. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова [та ін.] ; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. – [6-те вид., переробл. і допов.]. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.
25. Чирик Н. В. Особливості систематизації інформаційного забезпечення аудиту капітальних інвестицій / Н. В. Чирик // Збір. наук. праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ : Економічний аналіз. – Вип. 6. – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 518-521.
26. Чирик Н. В. Організаційно-методичні аспекти обліку капітальних інвестицій на промислових підприємствах / Н. В. Чирик // Вісн. Нац. у-ту «Львівська політехніка». – 2009. – №647. – С. 535-540.
27. http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/ioz/metod_ioz.htm.

Іван Доголіч,

Наук. кер. – Гутафель В.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОЛІТИКА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто теоретичні аспекти ефективного управління активами підприємства. Визначили основні завдання та напрями політики ефективного використання операційними активами підприємства. Визначили основні етапи політики формування активів підприємства.

У сучасних кризових умовах господарювання, вітчизняні підприємства для здійснення ефективної діяльності повинні сформувати необхідний склад активів, які їм належать на правах власності чи володіння. Адже, ефективне управління активами вирішує цілий комплекс проблем стратегічного розвитку підприємства і забезпечує високі кінцеві результати всієї операційної господарської діяльності. З урахуванням даних аспектів, оцінка активів на кожному підприємстві має базуватися на широкому спектрі вже накопичених системних знань у цій області та ефективному практичному використанні сучасних фінансових механізмів та інструментів оптимізації складу активів підприємства.

Вагомий внесок у теоретичне дослідження оптимізації обсягу та структури активів підприємства здійснили багато науковців та практиків, серед яких Бланк І.О., Вознюк Г.Л., Ковалев А.М., Загородній А.Г., Мазаракі А.А., Марцин В.С., Савицька Г.В., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Поддєрьогін А.М., та інші. Однак, незважаючи на здійснені дослідження, актуальним є розгляд процесу оптимізації складу активів підприємства в умовах кризи.

Метою статті є визначення теоретичних аспектів ефективного управління активами, обґрунтування політики ефективного використання та формування активів підприємства задля обґрунтування основних напрямів оптимізації обсягу та структури активів у майбутньому періоді.

Варто відзначити, що Бланк І.О., визначає активи як контрольовані підприємством економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестування у них капіталу, що характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід, постійний обіг яких у процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності [1, с.665].

Політика використання активів підприємства являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням необхідного їх обсягу та складу, ефективним використанням активів в операційній діяльності підприємства та забезпеченням умов оптимізації процесу їх обороту. Бланк І.О. зазначає що загальна політика ефективного використання активів підприємства підпорядкована основній стратегічній меті, - зростанню ринкової вартості підприємства [2, с. 158].

У процесі реалізації даної мети, формування політики використання операційними активами підприємства направлено на рішення наступних основних завдань.

Перше завдання політики ефективного використання активів підприємства є формування достатнього обсягу та необхідного складу активів, що забезпечують задані темпи розвитку операційної діяльності підприємства. Дане завдання реалізується шляхом визначення потреби у необхідних активах, що будуть використанні в операційній діяльності, оптимізації співвідношення окремих їх видів і залучення ефективних їх різновидів з позиції рівня продуктивності і потенційної дохідності майбутнього їх використання [3, с. 54-56].

Наступне завдання полягає у забезпеченні максимальної дохідності (рентабельності) активів при передбачуваному рівні комерційного ризику.

Наступне завдання є забезпечення мінімізації комерційного ризику використання активів при передбачуваному рівні дохідності (рентабельності). Адже, якщо рівень дохідності (рентабельності) активів, що використовуються існує або запланований раніше, важливим завданням є зниження рівня комерційного ризику операцій або видів діяльності, що забезпечують досягнення даної дохідності (рентабельності) [2, с.158-160].

Наступним є забезпечення постійної платоспроможності підприємства за рахунок підтримання достатнього рівня ліквідності активів. Дане завдання вирішується у першу чергу за рахунок ефективного управління залишками грошових коштів та їх еквівалентів. Але у процесі рішення даного завдання слід враховувати, що надмірно сформовані грошові кошти, забезпечуючи високий рівень платоспроможності підприємства, призводять до втрати ринкової вартості підприємства під впливом фактору часу та інфляції [4, с. 372].

Останнім завданням політики ефективного використання активів є оптимізація обороту активів підприємства. Дане завдання вирішується шляхом ефективного управління грошовими та матеріальними потоками активів у процесі окремих циклів їх кругообігу на підприємстві; забезпеченні синхронності формування окремих видів потоків активів, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства; мінімізацією сукупних витрат на організацію обороту активів у всіх їх формах [3, с. 56-57].

Необхідно зазначити, що всі розглянуті завдання політики ефективного використання активів підприємства тісно взаємопов'язані між собою. У процесі використання операційними активами окремі завдання повинні бути оптимізовані між собою.

Отже, виходячи з розглянутих завдань можна визначити, що головною метою політики ефективного використання активів підприємства є виявлення та задоволення потреби в окремих видах активів і оптимізації їх обсягу та структури для забезпечення їх максимальної дохідності (рентабельності).

Відповідно до головної мети необхідно визначити основні напрями політики ефективного використання активів підприємства (рис. 1).

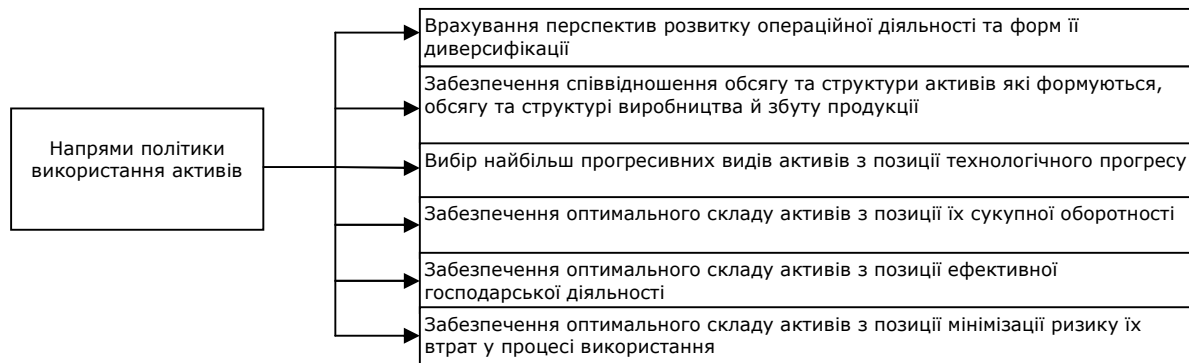

Рис. 1. Основні напрями політики ефективного використання активів підприємства [5, с. 88]

Одним з основних напрямів політики ефективного використання активів підприємства є врахування перспектив розвитку операційної діяльності та форм її диверсифікації. Використання активів підприємства підпорядковано у першу чергу завданням розвитку операційної діяльності.

Наступним напрямком політики ефективного використання активів підприємства є забезпечення співвідношення обсягу та структури активів які використовуються, обсягу та структурі виробництва й збуту продукції. Таке співвідношення повинно забезпечуватися ще у процесі розробки бізнес-плану створення нового підприємства шляхом визначення потреби в окремих видах активів, а потім підтримувати на кожній новій стадії розвитку підприємства. [2, с.160-162].

Наступний напрямок є вибір найбільш прогресивних видів активів з позиції технологічного прогресу. Сучасний ринок засобів та предметів виробництва пропонують для формування та використання активів підприємства ряд альтернативних об'єктів та інструментів. У процесі їх конкретного вибору слід при інших рівних умовах враховувати їх перспективність, здатність генерувати прибуток у різних господарських операціях та відповідно збільшувати ринкову вартість підприємства [3, с. 60].

Наступним напрямком є забезпечення оптимального складу активів з позиції їх сукупної оборотності. Необхідність реалізації даного напрямку пов'язана з тим, що прискорення обороту активів здійснює як прямий так і непрямий вплив на розмір операційного прибутку підприємства.

Важливим напрямом політики використання активів є забезпечення оптимального складу активів з позиції ефективної господарської діяльності. Оптимізація складу активів підприємства направлена з однієї сторони на забезпечення повного корисного використання окремих видів активів, а з іншої сторони на підвищення сукупної потенційної їх здатності генерувати прибуток [3, с. 57-60].

Для більш ґрунтовного теоретичного дослідження, основні етапи формування політики використання активів підприємства слід розглядати за характером участі активів у господарському процесі з позиції особливостей їх обороту. Відповідно необхідно дослідити основні етапи формування політики оборотних та необоротних активів підприємства.

Політика ефективного використання оборотних активів підприємства розробляється по наступним основним етапам.

Аналіз оборотних активів підприємства у попередньому періоді. На першому етапі аналізу розглядається динаміка загального обсягу оборотних активів. На другому етапі аналізу розглядається склад оборотних активів підприємства у розрізі основних видів. На третьому етапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотних активів. На четвертому етапі аналізу вивчаються визначальні фактори. На п'ятому етапі аналізу розглядається склад основних джерел фінансування оборотних активів [1, с. 331-332].

Вибір політики формування оборотних активів підприємства. Така політика повинна відображати загальну ідею фінансового управління підприємства з позиції прийнятного співвідношення рівня доходності та ризику фінансової діяльності.

Оптимізація обсягу оборотних активів. Така оптимізація повинна виходити з вибраного типу політики формування оборотних активів, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності їх використання та ризику.

Оптимізація співвідношення постійної та змінної частини оборотних активів. Потреба в окремих видах оборотних активів та їх сума у цілому суттєво змінюється у залежності від сезонних особливостей здійснення операційної діяльності.

Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів. Хоч всі види оборотних активів є ліквідними, загальний рівень їх строкової ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства по поточним фінансовим зобов'язанням.

Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів. Як і будь-який інший вид активів оборотні активи повинні генерувати відповідний прибуток при їх використанні у операційній діяльності підприємства. Разом з тим окремі види оборотних активів можуть приносити підприємству прямий дохід в процесі фінансової діяльності у формі процентів та дивідендів (короткострокові фінансові вкладення) [3, с.86-91].

Аналіз операційних необоротних активів підприємства у попередньому періоді. Даний аналіз проводиться з наміром вивчення динаміки загального їх обсягу та складу, ступеня їх придатності, інтенсивності оновлення та ефективності використання. На першому етапі аналізу розглядається динаміка загального обсягу операційних необоротних активів підприємства – темпи їх росту у співставленні з темпами росту обсягу виробництва та реалізації продукції, обсягу операційних оборотних активів, загальній сумі необоротних активів. На другому етапі аналізу вивчається склад

операційних необоротних активів підприємства та динаміка їх структури. На третьому етапі аналізу проводиться оцінка стану необоротних активів за ступенем їх зношеності. На четвертому етапі аналізу визначається період обороту необоротних активів підприємства.

Оптимізація загального обсягу та складу операційних необоротних активів підприємства. Так оптимізація проводиться з врахуванням виявлених у процесі аналізу можливих резервів підвищення продуктивного використання операційних необоротних активів. У процесі оптимізації загального обсягу операційних необоротних активів не включаються ті їх види, які не беруть участь у виробничому процесі.

Забезпечення своєчасного оновлення операційних необоротних активів підприємства. З даною метою на підприємстві визначається необхідний рівень інтенсивності оновлення окремих груп операційних необоротних активів та розраховується загальний обсяг активів, що потребують оновлення у майбутньому періоді.

Забезпечення ефективного використання операційних необоротних активів підприємства. Таке забезпечення полягає у розробці системи засобів, що направлені на підвищення коефіцієнтів рентабельності і виробничої віддачі операційних необоротних активів [1, с.395-402].

Визначили, що політика використання активів підприємства являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням необхідного їх обсягу та складу, ефективним використанням активів в операційній діяльності підприємства та забезпеченням умов оптимізації процесу їх обороту.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.А. Управление активами / И.А. Бланк [серия «Библиотека финансового менеджера»]. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2002. – 720 с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И.А. Бланк - К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк [серия «Библиотека финансового менеджера»]. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
4. Бланк И.А. Торговый менеджмент [текст] / Бланк И.А. (2-е изд., перераб. и доп.) - К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784с.
5. Власова Н.О. Финанси підприємств : навчальний посібник / Н.О. Власова, О.А. Круглова, Л.І., Безгінова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 271 с.
6. Гросул В. А. Оптимізація структури оборотних активів підприємства / В. А. Гросул, О. М. Филипенко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2013. - Вип. 2. - С. 172-179.

Ірина Козакова,

Наук. кер. – Поляно В.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

В статті досліджено трактування поняття «ефект», «ефективність» висвітлено сутність ефективності функціонування підприємства та її значення в умовах сьогодення.

Функціонування ринку веде до становлення ринкової економіки, характерною рисою якої виступає конкуренція та ефективність діяльності. Політична та макроекономічна невизначеність, посилення динамічності й сили впливу факторів зовнішнього середовища ускладнюють процес функціонування підприємств, що відбивається на його кінцевих результатах. Забезпечення ефективності функціонування підприємства стає основним з головних завдань відродження та подальшого розвитку його діяльності. Оскільки вирішення даної проблеми має велике значення, розгляд основних аспектів управління ефективністю діяльності підприємства в сучасних умовах становить великий теоретичний і практичний інтерес. В свою чергу це вимагає чіткого розуміння сутності такої економічної категорії як «ефективність функціонування підприємства».

Вивчення сутності поняття «ефективність» та вирішення питань щодо ефективності функціонування підприємства знайшли відображення в роботах багатьох вчених, таких, як В.Г.Андрійчук, В.О. Головкин, Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик, В.О. Літвінова, С.В. Цюцюра, О.В. Криворучко, М.І. Цюцюра та інших.

Проте залишається широке коло невирішених питань щодо чіткого розуміння сутності економічної ефективності функціонування підприємства, недостатньо досліджено особливості вибору критеріїв ефективності з урахуванням цілей, можливостей та ресурсного потенціалу підприємства.

Метою написання статті є дослідження теоретичних підходів до трактування поняття «ефективність функціонування» діяльності підприємства.

Ефективність є однією з головних характеристик результативності управління діяльністю підприємства, що зумовлює необхідність її детального вивчення. Забезпечення ефективності напряму пов'язано з його оцінюванням. Розв'язання питань підвищення та підтримки ефективності управління діяльністю підприємства неможливо без комплексного оцінювання її рівня. Результати такого оцінювання дозволяють встановити масштаб і зміну спрямованості в управлінні діяльністю підприємства, прогнозувати їх вплив на ключові функціональні підсистеми підприємства, ухвалювати відповідні управлінські рішення щодо підвищення та підтримки рівня ефективності управління діяльністю, вибирати методи, способи, інструменти управління діяльністю підприємства.

Поняття «ефективність» в економічній літературі тісно пов'язане з категорією «ефект». Ефективність - це співвідношення ефекту і витрат на його здійснення [12, с.24]. Ефект – це результат, наслідок яких-небудь причин, дій, господарських заходів або корисний результат, виражений у вартісній оцінці [6, с. 174]. Звичайно, що показниками корисного результату виступають прибуток або економія витрат і ресурсів. А.А. Паронян вважає поняття ефективності складною категорією, яка характеризується результативністю роботи підприємства і рентабельністю його капіталу, ресурсів або продукції [10, с. 153]

Економічний ефект – величина абсолютна, що залежить від масштабів виробництва та економії витрат. Але ефект неповно характеризує окремих вид діяльності. Для більш повної характеристики необхідно знати, які результати, протягом якого часу і за допомогою яких витрат ресурсів необхідно було досягти. На думку М.І. Цюцюри ефективність представляє собою співвідношення корисного результату до обсягу використаних або витрачених ресурсів [14, с.80].

На сьогодні в економічній літературі не сформовано єдиного підходу до трактування поняття «ефективність». Однак можна виділити деякі спільні риси у визначеннях цієї категорії різними авторами, які відзначають, що ефективність – це насамперед складна (комплексна категорія) [4, 15, 10, 11]. Більшість з них [3, 4, 9, 12, 14, 11] акцентують увагу на тому, що ефективність – це величина відносна, тобто проявляється через порівняння отриманого ефекту з вартістю використаних ресурсів. Значна кількість авторів розуміють ефективність через

результативність діяльності і рентабельність [3, 4, 5, 8, 15, 10]. Так, Н.Г. Шпанковська вважає, що ефективність являє собою комплексний вираз кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний період часу [15, с.208].

Тому ми вважаємо, що під ефективністю слід розуміти комплексну категорію, яка є виключно відносною величиною, тобто проявляється через порівняння отриманого ефекту (результату) з вартістю використаних ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових та ін.) з урахуванням фактору часу.

Економічна ефективність залежить від економічного ефекту, а також від витрат і ресурсів, які викликали даний ефект. Таким чином, економічна ефективність – величина відносна, одержувана в результаті зіставлення ефекту з витратами і ресурсами. Соціальна ефективність – відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства, інтересам окремої людини. Оцінка соціальної ефективності зараз стикається зі значними труднощами, пов'язаними з відсутністю наукового обґрунтування і загально визначеної методики встановлення її рівня [5, с.181]. Зростання соціальної ефективності є кінцевою метою загальної виробничо-господарської і комерційної діяльності підприємств. Економічна і соціальна ефективність є одним цілим, яке формує ефективність функціонування підприємства. Вони є одна для одної основою підвищення та розвитку, адже соціальна ефективність є істотним чинником підвищення економічної ефективності.

Більшість авторів в історичній ретроспективі пов'язують поняття «ефективність» з витратами і результатами господарської діяльності, тобто ототожнюють категорії «ефективність», «раціональність». Однак, незважаючи на тісний взаємозв'язок цих понять, раціональність слід віднести до сфери прийняття рішень, здійснення вибору, в той час як «ефективність» – до результатів прояви прийнятих рішень. Деякі вчені-економісти пов'язують ефективність з витратами живої праці, продуктивними силами (продуктивність) [9], що на нашу думку є теж не зовсім виправдано.

Варто зазначити, що поняття «ефективність» іноді інтерпретується як «результативність». Це пояснюється насамперед тим, що буквально «ефективність» (від латин. *effectus*) означає результативність, дієвість, продуктивність тощо. Однак ми приєднуємося до думок тих авторів, які вважають, що це різні поняття, бо «результативність» – це складне, багатоеlementне, багатокритеріальне явище, яке характеризується низкою показників міри досягнення встановлених цілей суб'єкта господарювання та є «зовнішнім проявом» (негативним або позитивним) його діяльності [3, с. 404]. Натомість як, «ефективність» є «внутрішнім проявом» діяльності підприємства, що спрямована на підвищення внутрішньої економічності його роботи, досягнення встановлених результатів завдяки економії виділених на їх отримання ресурсів тощо [1, с. 583].

Узагальнення поглядів науковців на тлумачення поняття «ефективність» систематизовано в табл. 1.

Таблиця 1

Систематизація підходів до тлумачення поняття «ефективність» різними авторами

№ п/п	Науковці	Критерії групування					
		Порівняння результату роботи з його витратами	Співвідношення ефекту і витрат	Вираз результатів засобів праці і робочої сили	Ефект	Досягнення поставлених цілей	Результативність роботи
1	Мазур В.Д. Шапіро Н.Г. Ольдерогге [8,с.392]	+					+
2	С. П. Сударкіна, О. О. Гаврись [12, с.24]		+				
3	Н.Г. Шпанковська, Г.О. Король, К.Ф. Ковальчук [15, с.208]			+			
4	Г.О.Швиданенко, В. Г. Васильков, Н. П. Гончарова, А. І. Дмитренко [5, с.487]				+	+	+
5	І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін [11, с.326]	+				+	
6	В.О. Літвінова [7, с.43]					+	
7	С.В. Цюцюра, О.В. Криворучко, М.І. Цюцюра [14, с. 80]	+					
8	А. А. Паронян [10, с. 153]						+
9	Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик [3, с.402]	+	+				+
10	Л.Г. Мельник, О.Л. Корінцева [9, с.217]	+	+				
Разом		5	3	1	1	3	4

Результати дослідження свідчать про неоднозначність підходу науковців до визначення поняття «ефективність».

Аналіз праць науковців щодо визначення поняття «ефективність» дає підстави виокремити такі основні думки:

– більшість економістів і науковців при висвітленні питань визначення ефективності використовує визначення, того, що це співвідношення результатів і витрат ;

– окремі вчені ототожнюють поняття «ефективність» і «результативність»; «ефект»;

– в окремій економічній літературі використовується термін «досягнення намічених цілей».

Поняття «ефективність функціонування підприємства» та «економічна ефективність» не є тотожними. У різних джерелах це поняття має назви: «ефективність діяльності підприємства», «ефективність бізнесу», «ефективність виробничої організації», «ефективність господарської діяльності підприємства».

Ефективність господарської діяльності підприємства вимірюється одним з двох способів, які відображають результативність роботи підприємства, або щодо розміру авансових ресурсів, або розміру їх споживання, (витрат) в процесі виробництва [6].

Як правило науковцями аналізуються обидва показники: ефект та ефективність функціонування, що характеризують успішність економічної діяльності підприємства, так як окремо показники ефекту та ефективності не можуть дати повної і всеосяжної оцінки діяльності підприємства. Наприклад, на підприємстві може бути така ситуація, коли досягнуто значного економічного ефекту, вираженого в отриманому прибутку, при відносно низькій економічній ефективності. І навпаки, стан може характеризуватися високим рівнем ефективності при невеликій величині економічного ефекту.

І.Ф. Прокопенко стверджує, що ефективність (результативність) діяльності підприємства – показує величину ефекту на одиницю витрат; згідно з показником ефекту розрізняють два види ефективності діяльності підприємства: продуктивність і прибутковість (рентабельність) [11].

Крім того, з практичної точки зору, більшість керівників думають, що ефективність функціонування підприємства – це зростання продаж та прибутку. А насправді – це тільки наслідок налагодженої системи роботи. Якщо вона працює неефективно, а чергова маркетингова акція випадково потрапила у тренд, то прибутки та продажі зростуть ненадовго і зовсім скоро повернуться до попереднього рівня. Отже, ефективність функціонування – це, перш за все, чіткість функціонування системи бізнесу, враховуючи зміни у довгостроковому періоді.

Відповідно, на нашу думку, з наведених вище визначень понять «ефективності» та «ефективності функціонування підприємства» можна здійснити узагальнення критеріїв ефективності. Результати проведеної роботи представлені на рис. 2.

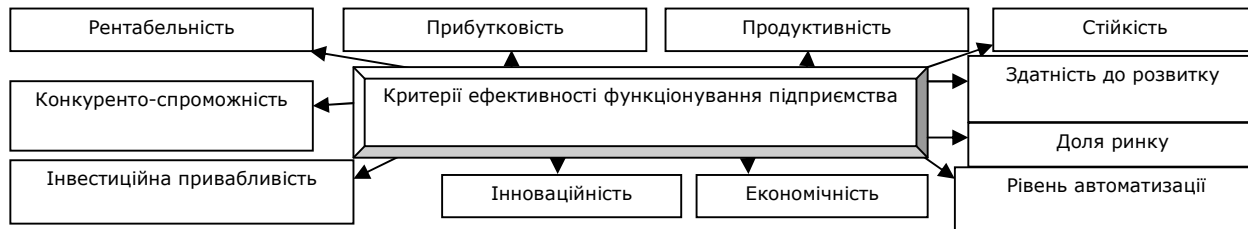

Рис. 2. Критерії ефективності функціонування підприємства

Таким чином, узагальнюючи погляди науковців на визначення поняття «ефективність функціонування підприємства», можна запропонувати наступне бачення цього поняття: під ефективністю функціонування підприємства розуміється комплексна характеристика, яка відображає ступінь використання ресурсів, рівень досягнення поставлених цілей та стійкість функціонування підприємства у ринковому середовищі.

Висновки дослідження. Отже, в процесі дослідження проаналізовано погляди науковців на сутність понять «ефект», «ефективність» та «ефективність функціонування». Вказано на їх спільні та відмінні риси, запропоновано власне визначення поняття «ефективність функціонування підприємства». На нашу думку, розуміння ефективності функціонування підприємства має базуватися на тому, що вона визначається не тільки ступенем використання ресурсів та можливостями цілестягнення, а й наявним потенціалом, обумовленим його ресурсами, вмінням використовувати внутрішні можливості й адаптуватись у конкурентному ринковому середовищі, стійкістю розвитку підприємства стосовно до його цілей.

Крім того, в умовах ринкових відносин, коли результати роботи одних суб'єктів ринку залежать від чіткості й злагодженості роботи інших суб'єктів, проблема ефективності стає визначальною, а запорука успіху діяльності будь-якого підприємства криється в постійному підвищенні ефективності та результативності функціонування, систематичному аналізі діяльності, розробці та впровадженні заходів, націлених на підвищення ефективності та результативності роботи.

Одним з шляхів забезпечення ефективності функціонування підприємства є удосконалення управління ним на основі впровадження якісної системи оцінювання ефективності, що вимагає подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу [Текст]: підручник / В.Г. Андрійчук. - К.: КНЕУ, 2013. - 779 с.
2. Головкин В. О. Теоретико-методичні засади визначення сутності категорії «ефективність діяльності підприємства» / В. О. Головкин // Комуністичне господарство міст. - 2011. - №98. - С. 88-94.
3. Економіка підприємств [Текст]: підручник / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик. - К.: Знання, 2010. - 463 с.
4. Економіка підприємства [Текст]: навч. посібник: рек. МОН України / [В. П. Круш, В. І. Подвігіна, Б. М. Сердюк [та ін.]; МОН України. - 2-ге вид., стер. - К.: Ельга-Н: КНТ, 2009. - 777 с.
5. Економіка підприємства [Текст]: підручник / [Г. О. Швиданенко, В. Г. Васильков, Н. П. Гончарова, А. І. Дмитренко та ін.]; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. - К.: КНЕУ, 2009. - 598 с.
6. Кривицька О. Р. Економіка підприємства: навчальний посібник / О. Р. Кривицька. - Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2013. - 296 с.
7. Літвінова В. О. Економічна ефективність: сутність та форми / В. О. Літвінова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2014. - № 2 (26). - С. 43-45.
8. Мазур І.І., Шапіро В.Д., Ольдерогге Н.Г. Управление проектами: Учебное пособие / Под общ. ред. И.И. Мазура. - 2-е изд. - М.: Омега-Л, 2004. - с. 664.
9. Мельник Л.Г. Економіка підприємства: Навчальний посібник для вузів / Л.Г. Мельник, О.Л. Корінцева. - Суми: Університетська книга, 2004. - 416 с.
10. Паронян А. А. Теоретические аспекты категории «эффективность» в исследовании трудовых ресурсов сельского хозяйства / А. А. Паронян // Экономические науки. - 2011. - № 5. - С. 152-155.
11. Прокопенко І. Ф. Методика і методологія економічного аналізу [Текст]: Навч. пос. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 430 с.
12. Сударкіна, С. П. Економіка підприємства: навч.-метод. посібник / С. П. Сударкіна, О. О. Гавриш; Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. - Х.: Підручник НТУ "ХПІ", 2012. - 100 с.
13. Цюцюра С.В. Ключові показники ефективності. Принципи розробки ключових показників ефективності для бюджетної сфери / С.В. Цюцюра, О.В. Криворучко, М.І. Цюцюра // Управління розвитком складних систем. - 2012. - Вип. 10. - С. 102-105.
14. Цюцюра С.В. Практика застосування ключових показників ефективності та впровадження системи цільового управління / С.В. Цюцюра, О.В. Криворучко, М.І. Цюцюра // Управління розвитком складних систем. - 2012. - № 11. - С. 79-85.
15. Шпанковська Н. Г. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. / Н.Г. Шпанковська, Г.О. Король, К.Ф. Ковальчук [та ін.]; за ред. К. Ф. Ковальчука - К.: «Центр учбової літератури», 2012. - 328 с.

Надія Матієк,

Наук. кер. – Бозуленко О.Я.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглянуто проблематику та значення інноваційного менеджменту, його роль у покращенні та розвитку, підвищенні ефективності комерційної діяльності на торговельному підприємстві. Проаналізовано принципи, завдання та напрямки інноваційної та комерційної діяльності.

Важливим чинником, який впливає на фінансово-господарську діяльність підприємства є комерційна діяльність, потенційні можливості якої набувають усе більшого значення в умовах ринку. Інноваційна діяльність підприємства виступає одним із найвагоміших чинників, що дає змогу підприємству займати стійкі ринкові позиції і отримувати

перевагу над конкурентами у галузі, яка виступає сферою його комерційних інтересів. Інновації є важливою частиною господарської діяльності підприємства, яка спрямована на оновлення і покращення його виробничих сил і організаційно-економічних відносин. Інноваційна діяльність включає науково-технічну, організаційну, фінансову й комерційну діяльність і виступає однією з найважливіших складових просування нововведень. Нововведення на підприємстві являють собою комплексний процес створення, використання і розповсюдження інновацій з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості. Основою економічного розвитку підприємства є інноваційні процеси та їх втілення в нових продуктах, новій техніці. Підприємницька діяльність є достатньо ризикованою, оскільки існує високий ступінь невизначеності, важкий процес управління всіма напрямками фінансово-господарської діяльності та отримання передбачених фінансових і комерційних результатів.

Дослідженням інноваційного менеджменту та розробкою ефективної системи управління комерційною діяльністю підприємства займалися такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як Б. Кугана, Л. Даниленко, Ю. Аванесов, А. Подрейко, Ф. Половцев, О. Ісайкіна, С. Корольок, В. Андрущенко, В. Маслова, І. Герчикова, В. Денисюк, Н. Погрібна, І. Дахно, Г. Серіков, Л. Ващенко та інші.

Проблема інноваційного менеджменту та його значення для комерційної діяльності є загальнонауковою, оскільки це предмет досліджень багатьох наук: менеджменту, економіки, соціології, психології. Зазначимо, що теоретично існує підготовка до інновацій в управлінні, однак прийняття певної низки заходів не гарантує вирішення всіх питань. При цьому проблема залишається складною і суперечливою.

Актуальність обраної нами теми зумовлюється тим, що в Україні в умовах ринку безліч методичних, теоретичних та практичних питань щодо управління інноваційною діяльністю комерційних підприємств залишаються невирішеними.

Метою статті є визначення суті, особливостей та управління впровадженням інновацій у закладах торгівлі, розробка методичних підходів та практичних рекомендацій для підвищення ефективності комерційної діяльності підприємства.

Предметом дослідження є процес визначення шляхів підвищення ефективності комерційної діяльності за допомогою розробки стратегій інноваційного розвитку.

Об'єктом дослідження є комерційна діяльність, що здійснюється торговельними підприємствами.

Комерційна діяльність підприємства – значна сфера організаційної діяльності торгових підприємств, яка спрямована на здійснення процесів купівлі-продажу товарів для задоволення попиту населення та отримання прибутку [5, с. 39].

Виділяють такі основні завдання комерційної діяльності на торговельному підприємстві: покращення обслуговування споживачів на торговельному підприємстві; підвищення конкурентоспроможності на ринку послуг і товарів; диверсифікація асортименту продовольчих і непродовольчих товарів, що продаються на підприємстві; пошук нових ринків збуту товарів чи послуг.

Основними напрямками комерційної діяльності для торговельного підприємства є: планування асортименту та збуту товарів на промислових підприємствах; роздрібна торгівля товарами як форма комерційно-посередницької діяльності; організація збуту товарів підприємствами, що її-виготовляють; забезпечення продажу товарів оптом та через комерційне посередництво; закупівля матеріально-технічних ресурсів та товарів оптово-посередницькими торговельними підприємствами; пошук та відбір найкращого партнера в комерційній діяльності.

Управління комерційною діяльністю на торговельному підприємстві відбувається за такими принципами [4, с. 67]:

1. Забезпеченість взаємодії між цілями торговельного підприємства та комерційною діяльністю.
2. Забезпеченість управлінського апарату інформацією.
3. Забезпеченість комплексного підходу до управління.
4. Забезпеченість узгодженості та взаємодії між підрозділами.
5. Забезпеченість адаптивності та гнучкості структури управління.
6. Забезпеченість ієрархічності структури управління.
7. Забезпеченість скорочення ланковості у структурі управління.

Нові підходи до організації комерційної діяльності на підприємствах торгівлі вимагають застосування сучасних інноваційних процесів, заснованих на застосуванні інноваційного менеджменту.

Інноваційний менеджмент – підсистема менеджменту, метою функціонування якої виступає управління інноваційними процесами на підприємстві.

Інноваційна діяльність підприємства – система заходів щодо відбору перспективних науково-технічних досягнень, просування товарів на ринок, патентування винаходів, діяльність по впровадженню нових ідей, вирішення технічних завдань стосовно створення нового продукту чи нової технології або вдосконалення вже наявних, розповсюдження нововведень з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості [2, с. 57].

Для ефективного управління інноваційною діяльністю на торговельному підприємстві необхідно дотримуватися таких принципів:

1. Принцип ризику, який передбачає та здійснює врахування можливих ризиків інноваційної діяльності та шляхів їх уникнення чи мінімізації.
2. Принцип економії, який полягає у впровадженні інноваційних програм, які в дадуть змогу підприємству зменшити витрати коштів, часу, праці.
3. Принцип прибутковості та поверненості, який полягає у тому, що відбудеться окупність та прибутковість вкладених в інноваційну діяльність коштів, оскільки інновації є ризиковими інвестиціями.
4. Принцип взаємоузгодженості, який передбачає відсутність суперечностей між цілями підприємства та його стратегією, інноваційною діяльністю та маркетинговою спрямованістю.
5. Техніко-економічний принцип, який направлений на об'єктивну оцінку власних можливостей підприємства з реалізації та фінансування інноваційних програм.
6. Принцип ритмічності, який полягає у періодичному чи постійному здійсненні інноваційної діяльності підприємством, що дасть змогу не лише забезпечити стабільний темп оновлення, але й дасть змогу оптимально розподіляти та використовувати фінансові ресурси підприємства.
7. Принцип адаптації, який передбачає підприємства швидко реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та оперативно реагувати на них.

8. Принцип масштабності, який передбачає можливість залучення внутрішніх та зовнішніх ресурсів підприємства.

Завдання, які покликані виконувати система менеджменту організації при використанні інноваційного підходу до розвитку і функціонування торговельного підприємства [3, с. 164]:

1. Забезпечити платоспроможність та фінансову стабільність суб'єктів підприємництва у процесі впровадження інноваційних програм. Оскільки інноваційна діяльність пов'язана з вкладанням значних фінансових ресурсів, як правило, на тривалий період, то це може призвести до зниження платоспроможності інвестора, несвоєчасної сплати поточних рахунків і платіжних зобов'язань перед контрагентами, державним бюджетом тощо. Тому під час формування джерел фінансових ресурсів слід прогнозувати вплив інвестиційної діяльності на фінансову діяльність суб'єкта та його платоспроможність.

2. Мінімізувати ризики інвестиційної діяльності, які можуть призвести до не тільки до втрати прибутків, але й частини інвестиційного капіталу.

3. Максимізувати прибутки від введення нововведень. При наявності альтернативних напрямків інноваційної діяльності необхідно обрати такий об'єкт, який зможе забезпечити найбільшу суму чистого прибутку у порівнянні з вкладеним капіталом.

4. Визначити варіанти пришвидшення реалізації інвестиційних програм. Їх потрібно впровадити якнайшвидше, адже це сприятиме пришвидшенню економічного розвитку підприємства, швидкому формуванню грошових потоків у виді прибутку від інвестицій, скороченню темпів використання кредитних ресурсів, амортизаційних відрахувань, мінімізації інвестиційних ризиків, які пов'язані з несприятливими змінами кон'юнктури інвестиційного клімату.

5. Забезпечити високий темп економічного розвитку підприємства через провадження ефективної інвестиційної діяльності, збільшення її обсягів, та шляхом галузевої, регіональної, асортиментної диверсифікації діяльності.

Інноваційна діяльність тісно пов'язана з ризиком, що обумовлюється наявністю чинників, вплив яких на результати діяльності не можливо наперед точно спрогнозувати. Гарантія позитивного результату в інноваційній діяльності практично відсутня. На великих підприємствах цей ризик значно менший, так як перекривається масштабами звичної господарської діяльності. Інноваційна діяльність більше, ніж інші напрями комерційної діяльності, пов'язана з ризиком.

Комерційна діяльність на торговельному підприємстві передбачає велику сферу оперативно-організаційної діяльності торгового підприємства, яка спрямована на здійснення актів купівлі-продажу товарів для задоволення попиту населення та одержання прибутку. Управління комерційною діяльністю направлене на підвищення ефективності комерційної діяльності та досягнення кінцевих запланованих цілей підприємства, підвищення його ринкової вартості.

Діяльність підприємства проводиться на основі визначеної стратегії, за допомогою впровадження нововведень, які визначають рівень його ефективності, організованості та конкурентоздатності.

Фактор ризику при інноваційній діяльності змушує підприємство виробляти стратегію поведінки у ринковій економіці. Її суть полягає в умінні своєчасно відчувати ризик, оцінити його та розробити заходи по мінімізації рівня ризику чи, навіть, підвищенню ефективності діяльності підприємства, при цьому не шукаючи справу зі заздалегідь відомим результатом та без ризику. Стратегія підприємства щодо інноваційних ризиків буде залежати від сумарного розміру всіх потенційних втрат та їх порівняння з фінансовими можливостями підприємства [1, с. 185].

Інноваційний процес є спрямованим на втілення наукових досліджень і розробок у практичну діяльність. Він забезпечує вдосконалення структури підприємства відповідно до визначених цілей, ефективності системи управління, злагодженість і чіткість взаємозв'язків підсистем. Розвиваючи інноваційний механізм управління, запроваджуючи інноваційні перетворення, підприємство має враховувати закономірності та закони розвитку навколишнього середовища, виробити систему методів і принципів розробки та реалізації управлінських рішень у сфері інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність є достатньо ризиковою через високу ймовірність невизначеності, часто неможливості доведення технологічних і конструкторських розробок до практичного застосування, досягнення передбачених фінансових та комерційних результатів. Кожен керівник повинен пам'ятати про те, що процес управління інноваційною діяльністю має мати комплексний характер, потребує від керівника створення певних відповідних умов, дотримання впровадження визначеної поетапності інновацій у процесі комерційної діяльності підприємства. Необхідною умовою вдосконалення комерційної діяльності має стати визначення можливостей підвищення її результативності за рахунок ефективного впровадження інновацій. Для ефективного розвитку інноваційної діяльності підприємства потрібно, щоб керівництво та персонал володіли системою знань, що складається з трьох частин: професійних соціально-орієнтованих знань; суспільно-орієнтованих базових знань, що засновані на універсальних законах розвитку; управлінських глобально-орієнтованих знань, що дають можливість керувати інноваційною діяльністю для розвитку підприємства, що у кінцевому результаті несе позитивний вплив на інноваційний розвиток всього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Завлина П.Н. Основы инновационного менеджмента : Теория и практика : учебное пособие / П.Н. Завлина. – М. : «Экономика», 2006. – 222 с.
2. Кирина Л.В. Стратегия инновационной деятельности предприятия : сборник научных трудов / Л.В. Кирина, С.А. Кузнецова – Новосибирск, 2007. – № 18 – 432 с.
3. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент : учебное пособие для вузов / Ю.П. Морозов – М. : «ЮНИТИ-ДАНА», 2007. – 321 с.
4. Осипова Л.В. Основы комерційної діяльності : навчальний посібник / Л.В. Осипова, І.М. Синяєва – М. : «ЮНИТИ», 2002. – 106 с.
5. Половцева Ф.П. Комерційна діяльність: підручник / Ф.П. Половцева – М. : «Инфра-М», 2008. – 146 с.

Олена Попович,

Наук. кер. – Бозуленко О. Я.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ ПЕРСОНАЛУ НА КОМЕРЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У статті досліджено сутність поняття «трудовий процес» та розкрито його зміст. Розглянуто основні методи трудової мотивації персоналу, дана характеристика оцінки кадрового складу комерційного підприємства та визначені організаційні заходи з оптимізації трудових процесів на підприємстві. Також запропоновано заходи щодо підвищення ефективності трудового процесу комерційного підприємства.

В умовах конкурентної боротьби перед кожним комерційним підприємством постає завдання підвищувати ефективність та продуктивність своєї діяльності. Результативність господарювання на підприємстві певним чином залежить від якості трудового процесу персоналу.

За допомогою людських ресурсів керівники комерційних підприємств досягають поставлених цілей та завдань, використовуючи працю, інтелект і мотиви поведінки інших людей. У зв'язку з цим організація процесу управління персоналом набуває особливої актуальності.

Метою даної роботи є аналіз трудового процесу персоналу на комерційному підприємстві та пошук шляхів його удосконалення, що є основою підвищення ефективності функціонування підприємства.

На сьогодні, питання щодо управління персоналом підприємств знаходиться в центрі дослідження багатьох науковців. Значну увагу даній проблематиці присвятили багато українських та зарубіжних учених. Зокрема, можна назвати таких дослідників: А. Алавердов, А. Бовтрук, О. Виханський, С. Думлер, А. Кібанов, А. Колот, О. Копилук, І. Лютий, А. Наумов, В. Храмов та ін. Проте питання, які пов'язані з особливостями трудового процесу персоналу комерційного підприємства потребують подальшого дослідження.

Трудовий процес – це сукупність методів і засобів впливу людини на предмет праці за допомогою знаряддя праці з метою випуску матеріального або нематеріального продукту, що протікають в певних природних або штучних умовах.

О. А. Грішнова визначає трудовий процес як матеріально і технічно обумовлений, організований процес прикладання людиною розумових та фізичних зусиль для одержання корисного результату, процес перетворення наявних ресурсів в потрібні (суспільно корисні) цінності та блага, що здійснюється і керується людиною [1].

Зміст трудового процесу визначається сукупністю методів і прийомів праці персоналу, необхідних для виконання роботи на всіх її стадіях, а саме:

- одержання завдання;
- інформаційна і матеріальна підготовка роботи;
- безпосередня трудова участь у процесі перетворення предметів праці відповідно до виробничої або функціональної технології;
- здача виконаної роботи.

Варто зазначити, що трудовий процес на підприємстві складається з декількох етапів:

1. Аналіз ситуації (проблеми плану робіт, програми, технології, задуму тощо).
2. Формування певного уявлення про технологію виробів, умови і вимоги зовнішнього середовища, прогнозування результатів процесу.

3. Підготовка робочого місця і забезпечення його всім необхідним (матеріальними ресурсами, робочою силою, інформацією, технологією тощо).

4. Виконання роботи, тобто власне трудовий процес.

5. Оформлення результатів виконання роботи.

6. Завдання і втілення (реалізація) роботи.

7. Стимулювання високих результатів праці.

Проте, найбільший успіх господарювання досягається тоді, коли всі функціональні підсистеми управління персоналом узгоджені в часі та просторі й застосовуються одночасно. Практичне застосування належної системи управління персоналом має спиратись на сучасну концепцію та відповідну стратегію підприємства. Одним з важливих етапів реалізації обраної системи управління персоналом є здійснення набору необхідних категорій працівників, які повністю будуть відповідати займаній посаді за всіма параметрами.

Важливу роль трудового процесу персоналу відіграє мотивація. Під час трудового процесу доцільно застосовувати наступні мотиваційні групи методів:

1. Адміністративно-організаційні методи управління:

- регулювання взаємин співробітників за допомогою положень про структурні підрозділи і посадових інструкцій;
- використання владної мотивації (видання наказів, віддача розпоряджень, вказівок) при управлінні поточною діяльністю підприємства.

2. Економічні методи управління: матеріальне стимулювання праці персоналу: преміальні за наслідками праці, використання для окремих категорій працівників відрядної форми оплати праці та ін.

3. Соціально-психологічні методи управління:

- розвиток у співробітників відчуття приналежності до підприємства;
- мотивація праці персоналу за допомогою гарантованого надання соціальних гарантій (лікарняні листи, виплати допомоги тощо).

Що стосується нематеріальної мотивації, то для підтримки рівня кваліфікації персоналу, слід проводити щорічні атестації кадрів. За результатами атестації розробляють план організації підвищення кваліфікації і перепідготовки персоналу, а потім здійснюють кадрові перестановки.

Значний вплив на трудовий процес комерційного підприємства здійснює організаційно-кадровий аудит, що являє собою оцінювання відповідності структурного і кадрового потенціалу організації її цілям і стратегії розвитку. Проводиться він із метою підготовки до прийняття стратегічних рішень про розвиток бізнесу, розробки програми реформування організації.

Проводячи організаційно-кадровий аудит, співробітник відділу кадрів повинен вирішити важливі питання: чи має підприємство достатні людські ресурси функціонування і заміни; чи спроможний персонал працювати достатньо ефективно й відповідно до обраної стратегії.

Для цього необхідно оцінити фактичний склад персоналу, а також його особливості, наявність професійно важливих якостей і характеристик.

Оцінювання кадрового складу має включати:

- 1) оцінювання укомплектованості кадрового складу в цілому і за рівнями управління, включаючи оцінювання забезпечення персоналом технологічного процесу;
- 2) оцінювання відповідності рівня підготовленості персоналу вимогам діяльності;
- 3) аналіз структури кадрового складу відповідно до вимог технології і класифікатора посад;
- 4) аналіз структури кадрового складу за соціально-демографічними характеристиками;
- 5) оцінювання плинності кадрів [2].

Аудит кадрового складу, що проводиться на підприємстві дає можливість виявити: рівень кадрової забезпеченості і потребу в персоналі; потреби в навчанні; стилі управління; соціально-психологічний клімат; інноваційний потенціал;

основні джерела опору змін; розподіл персоналу в межах організації (за рівнями ієрархії та функціональними напрямками).

Крім здійснення кадрового аудиту також необхідно провести оцінку ефективності трудового процесу підприємства, яка здійснюється поетапно.

Оцінка ефективності трудового процесу складається з таких завдань:

1. Визначення критеріїв успіху процесу.
2. Опис етапів процесу.
3. Опис наскрізних та суміжних процесів.
4. Збір кількісних та якісних параметрів процесу (опис етапів, чисельності персоналу, задіяного на кожному етапі та ін.).
5. Аналіз процесу на предмет виявлення проблемних і потенційно проблемних етапів.

За результатами проведеної оцінки ефективності трудового процесу приймається рішення про його вдосконалення. Є досить багато різних механізмів удосконалення трудових процесів, серед яких найбільш поширеними є інновації, раціоналізація та оптимізація.

Існує досить багато типових механізмів оптимізації трудових процесів, серед яких можна виділити:

- впровадження автоматизації на ланках процесу, що реалізуються в ручному режимі;
- зміна обсягів ресурсів з метою їх економії;
- реорганізація етапів процесу, їх об'єднання та (або) виконання паралельно у часі;
- ліквідація зайвих ланок/етапів процесу, якщо вони не надають суттєвої цінності кінцевому результату процесу;
- включення до процесу суміжних процесів, їх етапів/ланок, які додають суттєвої цінності кінцевому результату процесу;
- встановлення додаткового контролю на етапах процесу, які потенційно можуть загрожувати успіху його кінцевого результату [3].

Оптимізовані процеси створюють умови для зростання продуктивності, використання її ресурсів в організації. Практика показує, що продуктивність праці після впровадження заходів з оптимізації процесів у переважній більшості випадків зростає.

Однак, є випадки, коли комерційне підприємство перебуває у кризовому стані і виникає необхідність терміново вжити певні заходи для того, щоб підприємство функціонувало злагоджено та поступово виходило з кризового стану.

Трудовий процес персоналу на цьому етапі вимагає вирішення таких завдань:

- 1) зниження витрат на утримання персоналу;
- 2) збереження кваліфікованих кадрів;
- 3) оптимізації рівня і величини використання трудового потенціалу;
- 4) забезпечення належної продуктивності трудових ресурсів [4].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що підвищенню ефективності трудового процесу комерційного підприємства сприятиме впровадження таких заходів:

- позитивний рух кадрів. Для підвищення ефективності використання кадрового потенціалу необхідно створювати належні умови для роботи наявного персоналу, щоб не відбувався відплив найкращих кадрів у інші галузі або на інші підприємства, а також залучати нові висококваліфіковані кадри;
- підвищення кваліфікаційного рівня персоналу через участь у різноманітних курсах підвищення кваліфікації та тематичних навчаннях, застосування обміну досвідом;
- надання консультативних послуг щодо діяльності підприємства;
- підвищення освітнього рівня персоналу;
- формування позитивної атмосфери в колективі, скорочення кількості конфліктних ситуацій;
- розкриття здібностей персоналу та його стимулювання при розробленні нових бізнес-ідей та раціоналізаторських пропозицій;
- проведення ефективної мотиваційної політики з урахування побажань персоналу з метою підвищення продуктивності праці та активності;
- сприяння збереженню і покращенню здоров'я персоналу та створення відповідних умов для праці, що зможе ліквідувати або ж значно зменшити негативний вплив роботи на здоров'я, особливо у шкідливих умовах праці.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник / О. А. Грішнова. – 4-те вид., оновлене. – К. : Знання, 2009. – 390 с.
2. Закаблук Г. О. Удосконалення управління кадровим потенціалом підприємства / Г. О. Закаблук // Економіка та підприємництво. – 2013. – № 5 (74). – С. 61-67.
3. Шевченко А. С. Оптимізація трудових процесів як складова управління продуктивністю: особливості застосування в сучасних організаціях / А. С. Шевченко // Управління розвитком складних систем. – 2011. – № 5. – С. 120-123.
4. Лизанець А. Г. Управління трудовим потенціалом в умовах кризи / А. Г. Лизанець // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 121-130.

Артур Семенюк,

Наук. кер. – Вудвуд В.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті теоретичні аспекти формування інвестиційної політики підприємства в умовах кризової економіки. Визначенні принципи розробки інвестиційної політики. Розглянуті основні етапи та методи процесу розробки ефективної інвестиційної політики підприємства.

Проблема залучення інвестиційних ресурсів і ефективне їх використання в сучасних кризових умовах є однією з важливих завдань фінансового менеджменту. Інвестиційна діяльність підприємства на сучасному етапі, є процесом обґрунтування і реалізації найбільш ефективних форм вкладення капіталу, спрямованих на розширення його економічного потенціалу, що особливо актуально в умовах дефіциту фінансових ресурсів. Для зменшення фінансових ризиків інвестиційної діяльності підприємства особливо актуальним є розроблення ефективної інвестиційної політики, яка передбачає курс стратегічного розвитку підприємства та реалізацію найбільш ефективних шляхів фінансування активів для забезпечення основних напрямів його зростання у довгостроковій перспективі.

Вагомий внесок у теоретичне дослідження інвестиційної діяльності підприємств в ринкових умовах здійснено у працях Д. Йоргенсона, Дж. Кейнса, Л. Койка та ін. Дослідження основних аспектів інвестиційної діяльності та проблем формування інвестиційної політики підприємств проводили вітчизняні вчені І. Бланк, В. Блонська, Н. Боліновська, В. Верещагін, Н. Гуляєва, І. Жувагіна, О. Ольшанський та інші. Однак, незважаючи на здійснені дослідження, актуальним є розгляд процесу формування інвестиційної політики підприємств в умовах кризи.

Метою статті є удосконалення технології формування інвестиційної політики підприємства роздрібною торгівлі. Для досягнення визначеної мети вирішено такі завдання: обґрунтовано необхідність застосування системного та процесного підходів під час формування інвестиційної політики підприємства; визначено вплив сучасних особливостей розвитку вітчизняної торгівлі на інвестиційну політику підприємств роздрібною торгівлі та уточнено технологію її формування.

За результатами теоретичного аналізу існуючих трактувань інвестиційної політики підприємства визначили наступне. І.О. Бланк та Д.М. Черваньов розглядають інвестиційну політику підприємства як складову його інвестиційної або фінансової стратегії [1; 5], У свою чергу В.П. Попков і В.П. Семенов визначають, що інвестиційна політика – це процес формування стратегічних цілей інвестиційної діяльності підприємства [6, с.125]. Варто зазначити, що виявлені відмінності швидше за все доповнюють одна одну та деталізують загальне визначення поняття. І.О. Бланка трактує інвестиційну політику підприємства як частину загальної стратегії розвитку активів підприємства, що полягає у виборі та реалізації найбільш ефективних форм реальних і фінансових його інвестицій із метою забезпечення високих темпів розвитку та розширення економічного потенціалу розвитку [1, с. 420]. У дослідженнях О. В. Воросовського визначено, що інвестиційна політика підприємства має відповідати певним вимогам, зокрема: довгострокова інвестиційна стратегія повинна бути підпорядкована загальній і конкурентній стратегіям та погоджена з фінансовою стратегією підприємства; інвестиційна політика повинна охоплювати такі напрями інвестування: капітальні інвестиції, інвестування в оборотні кошти, фінансові інвестиції, інтелектуальні інвестиції; інвестиційна політика повинна базуватися на альтернативності вибору [2].

Тобто, з одного боку, інвестиційна політика розглядається як частина (підсистема) системи більш високого порядку – загальної стратегії розвитку активів підприємства, що зумовлює доцільність застосування до її вивчення системного підходу; а з іншого як певна послідовність окремих дій щодо вибору та реалізації ефективних форм інвестицій, що обумовлює необхідність використання процесного підходу.

Під час формування інвестиційної політики підприємств необхідно дотримуватися загальних принципів та вимог, а також урахувувати специфічні особливості функціонування підприємств в сучасних умовах. Відповідно до основних принципів формування інвестиційної політики слід віднести такі.

1. Принцип урахування перспектив розвитку інвестиційної діяльності, який визначає необхідність урахування всіх стадій інвестиційного процесу.

2. Забезпечення відповідності обсягу залучення інвестиційних ресурсів обсягу інвестиційних потреб підприємства відповідно до його інвестиційної політики.

3. Забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів із позиції ефективної інвестиційної політики – оптимальна структура забезпечує фінансову рівновагу підприємства під час здійснення інвестиційної діяльності в процесі реалізації його інвестиційної політики та сприяє зниженню фінансових ризиків.

4. Забезпечення мінімізації витрат формування інвестиційних ресурсів із різних джерел фінансування.

5. Забезпечення високоєфективного використання інвестиційних ресурсів у процесі інвестиційної діяльності [8].

Варто зазначити, що при формуванні інвестиційної політики підприємства необхідно орієнтуватися на досягнення таких результатів:

- досягнення економічного, науково-технічного та соціального ефекту від запропонованих заходів. При цьому для кожного об'єкта інвестування слід обрати специфічні методи оцінки ефективності, а потім відібрати ті проекти, які за інших однакових умов будуть здатними забезпечити підприємству максимальну рентабельність інвестицій;
- отримання підприємством найбільшого прибутку на вкладений капітал при мінімальних капіталовкладеннях;
- раціональне використання коштів на реалізацію інвестиційних проектів. Під цим варто розуміти зниження витрат на досягнення відповідного соціального, науково-технічного та екологічного ефекту від реалізації проекту;
- використання підприємством для підвищення ефективності інвестицій державної підтримки у вигляді бюджетних кредитів, пільгового оподаткування тощо;
- вибір засобів мінімізації інвестиційних ризиків, пов'язаних із виконанням конкретних інвестиційних проектів;
- забезпечення ліквідності інвестицій;
- відповідність заходів, передбачених у межах інвестиційної політики, державним законодавчим і нормативним актам, що регулюють інвестиційну діяльність [3].

Інвестиційна політика визначається як комплекс внутрішньовиробничих заходів, пов'язаних із реалізацією інвестицій. Вона може здійснюватися за рахунок власних фінансових ресурсів і внутрішньогосподарських резервів підприємства, а також за рахунок позикових і залучених фінансових ресурсів інвесторів, інвестиційних асигнувань із державного бюджету, іноземних інвестицій.

За умови сучасного кризового розвитку вітчизняної економіки на фоні дефіциту фінансових ресурсів однією з основних проблем формування інвестиційної політики підприємства є проблема пошуку джерел інвестування (джерел фінансування інвестиційних ресурсів). Джерела формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються структурою капіталу, що склалася на підприємстві в процесі його фінансово-господарської діяльності, а також вартістю залученого капіталу [5, с. 80]. Найчастіше в економічній літературі джерела формування інвестиційних ресурсів підрозділяють на три основні групи: власні, позикові й залучені.

До складу власних джерел процесу інвестування варто віднести: частину чистого прибутку, спрямовану на розвиток виробництва; амортизаційні відрахування підприємства; раніше здійснені довгострокові фінансові вкладення, термін погашення яких настає в поточному періоді; реінвестована шляхом продажу частина основних засобів підприємства; іммобілізована в інвестиції частина оборотних активів.

Серед позикових джерел виділяють довгострокові кредити банків та інших кредитних інститутів; емісії облігацій; цільовий державний кредит, спрямований на конкретний вид інвестування; інвестиційний лізинг; інвестиційний селенг.

До залучених джерел відносять емісію акцій або інвестиційних сертифікатів (інвестиційних фондів і компаній); внески сторонніх вітчизняних і закордонних інвесторів до статутного фонду; кошти на цільове інвестування, надані державними організаціями і комерційними структурами [8].

У традиційному розумінні джерела фінансування інвестиційних ресурсів це те, що вкладається в ці ресурси, тобто це їх основа. Виходячи з цієї позиції, визначено, що до складу позикових джерел треба відносити кредити банків та інших кредитних інститутів; доходи від продажу облігацій; цільовий державний кредит, спрямований на конкретний вид інвестування; сукупність машин і устаткування, придбаних за лізинговою угодою; права на використання майна, а до складу залучених – доходи від емісії акцій або інвестиційних сертифікатів; будь-які внески членів колективу до статутного фонду [10, с. 58].

Виходячи з того, що будь-які джерела фінансування інвестиційних ресурсів мають і позитивні, і негативні характеристики, перед підприємством постає завдання обрати такі джерела, які за конкретної ситуації є найоптимальнішими – або з позиції обсягу, або з позиції можливості та швидкості залучення, або з позиції мінімізації вартості залучення, або з інших позицій, які є на той момент пріоритетними для забезпечення його загальної стратегії розвитку.

Процес формування ефективної інвестиційної політики підприємства складається з наступних етапів.

1. Інформаційний етап. Визначаються цілі та напрями інвестиційної політики підприємства. Розглядаються чинники впливу на інвестиційну політику підприємства. Визначаються можливі об'єкти інвестування на підприємстві. Виявлення можливих джерел фінансування.

2. Аналітичний етап. Аналіз чинників зовнішнього середовища прямого впливу. аналіз чинників впливу внутрішнього середовища.

3. Етап формування. Формування об'єктів інвестування із сукупності об'єктів. Установлення необхідного обсягу інвестиційних ресурсів. Формування джерел інвестування із сукупності.

4. Етап оцінки ефективності. Оцінка ефективності розробленого інвестиційного проекту. Створення та оцінка інвестиційного портфеля.

5. Етап реалізації. Забезпечення реалізації інвестиційних проектів [8].

Відповідно економічна постановка завдання формування інвестиційної політики підприємства полягає у виборі найбільш ефективного розподілу фінансових ресурсів для забезпечення досягнення стратегічних цілей підприємства та спрямована на забезпечення фінансової стійкості не тільки у поточний період, але й у перспективі. Інвестиційна політика підприємства – це складна, взаємозв'язана і взаємообумовлена сукупність видів діяльності підприємства, спрямована на перспективний розвиток, одержання прибутку та інших позитивних ефектів внаслідок здійснення інвестиційних вкладень. Ефективна інвестиційна політика підприємства повинна бути продуманою і збалансованою за всіма напрямками інвестиційної діяльності та адекватною до мінливих умов господарювання.

При формуванні інвестиційної політики, з усієї сукупності методів, рекомендованих в економічній літературі для оцінки ефективності інвестиційних проектів, доцільно запропонувати такі: метод, заснований на розрахунку термінів окупності інвестицій; метод, заснований на визначенні норми прибутку на капітал; метод, заснований на розрахунку різниці між сумою доходів та інвестиційними витратами (однобазисними витратами) за весь термін використання інвестиційного проекту; метод порівняльної ефективності приведених витрат; метод вибору варіантів капітальних вкладень на основі порівняння маси прибутку.

На вартість капіталу підприємства при виборі методу інвестування впливають: рівень прибутковості інших інвестицій, рівень ризику даного капітального вкладення і джерела фінансування. Розрізняють кілька методів управління та оптимізації структури основного капіталу підприємства на базі власного капіталу, кожен з яких базується на використанні інформації, наявної в розпорядженні того, хто оцінює капітал. Для того, щоб визначити загальну вартість капіталу підприємства, обумовленого реалізацією підприємством низки інвестиційних проектів, необхідно спочатку оцінити величину кожної компоненти (його проектів). Зазвичай, структура капіталу інвестиційного проекту підприємства під час оцінювання методів управління та оптимізації структури основного капіталу охоплює власний і позиковий капітал, а також суму коштів, за рахунок продажу привілейованих акцій.

При ефективній інвестиційній політиці необхідно врахувати: довгострокові цілі та поточні завдання підприємства; фінансові можливості та ефективність інвестиційних проектів, а також існуючі фінансово-інвестиційні ризики; реальну тривалість окупності вкладеного капіталу та фінансово-економічний стан підприємства; поведінку основних та потенційних конкурентів; технічний рівень виробництва підприємства; поєднання власних і позикових коштів.

Таким чином, можна визначити інвестиційну політику як систему оптимального управління інвестиційним процесом, спрямованим на розробку інвестиційних проектів. Оптимізація полягає у виборі та реалізації найбільш ефективних із них з постійним відтворенням інвестиційної діяльності підприємства.

Використання уточненої технології дозволить підприємствам сформувати ефективну інвестиційну політику з урахуванням сучасних особливостей кризового стану економіки. Це дає можливість набуту підприємству стійких конкурентних переваг та активно розвиватися в умовах конкурентного середовища.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент : підручник / І.О. Бланк, Н.М. Гуляєва / за ред. А.А. Мазаракі. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2003. – 398 с.
2. Воросовський О. А. Вплив внутрішніх та зовнішніх економічних факторів на фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств / О. А. Воросовський // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 2. – С. 14-17.
3. Демиденко Л. М. Теоретичні основи розробки та розвитку інвестиційної політики підприємства / Л. М. Демиденко // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Економіка. – 2013. – Т. 21, вип. 7(3). – С. 160-165.
4. Дуда С. Т. Інвестиційна політика торговельного підприємства в умовах фінансових ризиків діяльності / С. Т. Дуда, О. В. Ясейко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 216-222.
5. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємства / Д. М. Черваньов. – К. : Знання-Прес, 2007. – 622 с.
6. Попков В. П. Организация и финансирование инвестиций / В. П. Попков, В. П. Семенов. – СПб. : Питер, 2009. – 224 с.
7. Тодоряк О. Г. Особливості розробки інвестиційної політики підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / О. Г. Тодоряк // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10 (112). – С. 73-77.
8. Чорна М. В. Сучасні проблеми формування інвестиційної політики торговельного підприємства / М. В. Чорна, К. О. Головатюк, В. Ю. Тарасенко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2013. – Вип. 2(2). – С. 48-56.

КАДРОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей кадрової політики в системі комерційної діяльності. Вивчено мету та основні елементи кадрової політики. Наведені рекомендації щодо удосконалення організації кадрової політики на підприємствах.

В умовах ринку виникає необхідність в обґрунтованому підборі, організації навчання, підвищенні кваліфікації, атестації, правильній оцінці та вихованні кадрів підприємства. Це зумовлено тим, що персонал завжди був і буде однією з основних рушійних сил підприємства, так як саме він забезпечує його злагоджену й ефективну роботу.

Для забезпечення повного виконання поставлених завдань персоналом, в організації повинна бути розроблена кадрова політика, яка визначає стратегію кадрової роботи, встановлює цілі та завдання, визначає принципи підбору, розстановки та розвитку персоналу. Саме при реалізації ціленаправленої кадрової політики здійснюється ефективне управління в системі комерційної діяльності, відбувається збереження та розвиток кадрового потенціалу.

Розвиток підприємств та економіки України в цілому неможливий без ефективного процесу управління кадровим потенціалом, але, на жаль, управління персоналом не завжди відповідає рівню інших країн, в яких персонал є рушійною силою підприємств для досягнення високих результатів. Тому вивчення даної проблеми є досить актуальним у наш час, адже є багато недоліків у проведенні кадрової політики і існує потреба у її удосконаленні.

Дослідження особливостей кадрової політики здійснювали такі дослідники як Л.В.Балобанова, О.В.Крушельницька, Д. П. Мельничук, В.С.Савельєва, О.Л. Єськов, В. Лук'яненко, М.Д. Виноградський, Л.І. Федулова, О. Ю. Оболенський, В. М. Олуйко та інші.

Метою статті є дослідження кадрової політики комерційних підприємств та розробка рекомендацій щодо покращення роботи персоналу. Реалізація зазначеної мети зумовила необхідність визначення таких завдань:

- з'ясувати сутність поняття кадрової політики;
- дослідити основні мету та елементи кадрової політики;
- визначити складові кадрової політики;
- запропонувати рекомендації щодо покращення проведення кадрової політики на підприємствах.

Кадрова політика є досить багатогранною і містить в собі багато елементів та процесів, тому і трактують її різні науковці по-різному.

Наприклад, О.В. Крушельницька та Д.П. Мельничук наводять таке її визначення: «Кадрова політика – це сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, його мотивації та стимулювання» [3, с. 38].

Є.В. Маслов визначає кадрову політику як «головний напрямок в роботі з кадрами, набір принципів, що реалізуються кадровою службою підприємства». [1, с. 51].

У свою чергу В.С. Савельєва й О.Л. Єськов дають таке трактування: «Кадрову політику визначає завдання, пов'язане з відношенням організації до навколишнього оточення (ринку праці, відносини з державними органами), а також, пов'язане зі ставленням до персоналу своєї організації (участь в управлінні, система винагород, вирішення соціальних питань, удосконалення системи питань професійного навчання)» [4, с. 29].

Таким чином, кадрова політика підприємства – це система правил і норм, прагнень і обмежень у взаємовідносинах персоналу й організації в цілому, за якими діють працівники у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Кадрова політика має на меті своєчасне забезпечення оптимального балансу процесів комплектування робочих місць, збереження персоналу, його розвитку відповідно до потреб підприємства, вимог діючого законодавства та стану ринку праці. Вона формується з врахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

До зовнішніх факторів відносяться:

- національне трудове законодавство;
- взаємовідношення з профспілкою;
- стан економічної кон'юнктури;
- стан і перспективи розвитку ринку праці.

Внутрішніми факторами є:

- структура, цілі і стратегія організації;
- територіальне розміщення;
- стиль управління організацією;
- організаційна культура;
- кількісний і якісний склад наявного персоналу і можливі його зміни в перспективі;
- фінансові можливості організацій, які визначають допустимий рівень витрат на управління персоналом;
- умови праці;

існуючий рівень оплати праці [2, с. 95].

Враховуючи дію даних факторів, кадрова політика у системі комерційної діяльності має спрямовуватися на формування такої системи роботи з персоналом, яка б орієнтувалась на отримання не лише економічного, а й соціального ефекту за умови дотримання чинного законодавства.

Будучи досить розвинутою системою, кадрова політика містить в собі ряд елементів:

- політику зайнятості, що охоплює забезпечення висококваліфікованим персоналом, створення привабливих умов праці, гарантування її безпеки, створення можливостей для просування по службі з метою підвищення ступеня задоволення роботою;
- політику навчання, яка передбачає формування відповідної бази навчання, можливостей для підвищення кваліфікації та реалізації прагнень до професійного зростання;
- політику оплати праці, що полягає в наданні достатньо високої порівняно з іншими роботодавцями заробітної плати, яка б відповідала досвіду, здібностям і ставленню працівника до своїх обов'язків, його трудовому внеску;
- політику добробуту, яка ґрунтується на забезпеченні широкого набору соціальних пільг і благ, створенні умов, привабливих для працівників і взаємовигідних для них і для підприємства;

– політику трудових відносин, що передбачає встановлення певних процедур для попередження виникнення трудового конфлікту, становлення кращого стилю керівництва, відносин з профспілками тощо [5].

Всі дані елементи допомагають краще організувати управління кадровим забезпеченням.

Ще однією важливою складовою кадрової політики будь-якого комерційного підприємства є кадрове планування, яке є досить ефективним. Воно має включати:

- планування розвитку кадрового потенціалу, прогнозування перспективних потреб у персоналі;
- вивчення ринку праці, розробка концепції роботи по залученню висококваліфікованих фахівців;
- аналіз системи робочих місць;
- розробка програм і заходів щодо навчання персоналу.

Забезпечення досконалої кадрової політики і роботи з кадрами підприємства здійснює спеціалізований функціональний підрозділ – кадрова служба. До функцій кадрової служби підприємства належать: визначення потреби в кадрах, планування кадрового забезпечення і руху кадрів; організація підбору, розміщення і виховання персоналу; дослідження і аналіз ділових, професійних і особистих якостей працівників підприємства; організація діловодства з роботи з персоналом; оцінка і атестація персоналу підприємства; організація навчання і підвищення кваліфікації персоналу; формування кадрового резерву, підготовка керівних кадрів і управління просуванням за службою; поліпшення умов роботи і рішення соціальних питань; розвиток мотивації, кар'єри працівників.

Тобто фактично можна сказати, що кадрова служба втілює мету кадрової політики.

Як показує світовий досвід "критичною масою", при якій з'являється реальна потреба у створенні самостійного структурованого управління кадрами можна вважати наявність у підприємстві 50-70 працівників. Саме в цьому випадку відкриття посади менеджера з персоналу є економічно виправданим.

Середнє за чисельністю підприємство вимагає створення групи фахівців з кадрів (2-4 фахівця) або відділу кадрів.

У великій комерційній структурі виникає необхідність створення розгалуженої служби управління персоналом за різними напрямками діяльності, що очолюється директором по персоналу або заступником генерального директора [1, с. 61].

В Україні кадрова політика комерційних підприємств потребує змін та має орієнтуватись на досвід розвинених європейських країн. В управлінні кадрами є ряд недосконалостей та перешкод, а саме: мінливість ринку праці; небажання працівників реагувати і діяти в потрібному для підприємства напрямі; велика плінність кадрів; не завжди лояльне ставлення керівників до підлеглих; не правильно обрана керівництвом стратегія управління; недостатня оплата праці працівників, у порівнянні з іншими країнами; неналежні умови, в яких працює персонал; орієнтація більше на економічний результат, а не на особистість та інтереси працівників, що пригнічує позитивний психологічний клімат в колективі; неспроможність персоналу достатньо швидко реагувати та пристосовуватись до змін та інше.

Тому, враховуючи всі проблеми, кадрова політика системі комерційної діяльності може бути вдосконалена наступними шляхами:

- узгодженість із стратегією розвитку підприємства;
- забезпечення системи комерційної діяльності з урахуванням сучасних соціально-економічних умов та реальних потреб;
- гнучкість кадрової політики;
- забезпечення кадровою службою індивідуального підходу до своїх працівників, враховувати їх інтереси, думки;
- раціональне використання кадрів згідно кваліфікації і у відповідності зі спеціальною підготовкою;
- стимулювання у працівників бажання щодо досягнення загальної вигоди підприємства та підтримання сприятливого морального клімату в колективі;
- розробка мотиваційних заходів підвищення зацікавленості і задоволеності працею (матеріальні чи моральні заохочення, премії);
- демократизм в управлінні, тобто постійне співробітництво «керівництво-персонал»;
- дотримання керівництвом і персоналом законодавства та всіх прав щодо умов праці, оплати і т.д.;
- забезпечення постійного обміну інформацією між різними рівнями управління з кадрових питань;
- ефективне використання професійних навичок і можливостей працівників;
- навчання кадрів відповідно до змін у зовнішньому середовищі та на самому підприємстві;
- надання можливості працівникам проходити підвищення кваліфікації, просування по кар'єрі;
- відповідність кадрової політики фінансовим можливостям підприємства.

Отже, правильно сформована кадрова політика буде сприяти ефективному функціонуванню підприємства, адже вона спрямована на визначення принципів підбору, розстановки, розвитку персоналу та створення відповідального, згуртованого колективу, здатного своєчасно реагувати на постійно змінювані вимоги ринку.

За допомогою елементів кадрової політики таких як стиль керівництва, філософія підприємства, правила внутрішнього розпорядку, політика зайнятості, навчання, оплата праці, політика трудових відносин, колективний договір, статут організації, досягається її головна мета.

Стабільними будуть ті напрямки кадрової політики, які зорієнтовані на врахування інтересів персоналу і організаційної культури підприємства. Тому для отримання високих результатів роботи потрібно постійно вдосконалювати управління кадрами у системі комерційної діяльності, здійснювати планування та контроль за цим процесом, переймати досвід та постійно змінюватись відповідно до вимог ринку.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом[Текст]: навч. посіб./ Л.В. Балабанова, О. В. Сардак. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 471 с.
2. Виноградський М. Д. Управління персоналом[Текст]: навч. посіб./ М. Д. Виноградський, А. М. Виноградська, О. М. Шканова.– [2-ге видання]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 502 с.
3. Крушельницька О. В. Управління персоналом[Текст]: навч. посіб./ О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – К. : «Кондор», 2003. – 296 с.
4. Савельєва В.С.Управління персоналом[Текст]: навч.посіб. / В.С.Савельєва, О. Л.Єськов. – К.: «Професіонал», 2005. – 336 с.
5. Федулова Л. І. Менеджмент організації[Електронний ресурс]: підруч./ Л. І. Федулова, І. В. Сокирник, В. В. Стадник та ін.; за ред. Л. І. Федулової. – К. : Либідь, 2004.–448 с.– Режим доступу: http://pidruchniki.com/19991130/menedzhment_organizatsiy

**ОЦІНКА СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА
В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті досліджено сутність фінансових ресурсів підприємства та виявлено їх вплив на систему управління фінансовою діяльністю підприємства в сучасних умовах розвитку.

Створення та використання фінансових ресурсів у сфері підприємництва здійснюється з метою підвищення ефективності всіх напрямків діяльності суб'єктів господарювання і забезпечення їх подальшого розвитку. Це можливо при направленні фінансових ресурсів на впровадження нових технологій, покращення використання основних фондів, прискорення обороту обігових коштів тощо. Вплив фінансів на ефективність виробництва на рівні господарської структури у великій мірі визначається наявністю ресурсів у суб'єктів підприємництва. Отже, кожна підприємницька структура повинна мати можливість за результатами своєї діяльності створювати фонди фінансових ресурсів, що здатні забезпечувати відтворення та вдосконалення виробництва, а також соціальний розвиток.

Теоретичні та практичні аспекти визначення категорії «фінансові ресурси» розглядалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, такими як В.П. Д'яченко, Л.П. Окуневої, А.М. Бірман, Г.М. Точильников, К.В. Павлюк та ін. Дослідження значної кількості наукової, методичної та навчальної літератури дозволяє зробити висновок, що ця категорія до теперішнього часу немає однозначного визначення. Сутність «фінансових ресурсів» є дискусійною і недостатньо розробленою в теоретичних працях. Крім того, відсутній комплексний підхід до вивчення питань, пов'язаних із сутністю фінансових ресурсів, з процесом їх формування і використання на підприємствах, з управлінням цим процесом в період розвитку ринкових відносин, а тому існує низка різноманітних трактувань щодо визначення самої сутності поняття «фінансові ресурси».

Метою дослідження є розкриття сутності фінансових ресурсів та оцінка їхнього впливу на систему управління фінансовою діяльністю підприємства. На виконання поставленої мети сформувано основні завдання дослідження, якими є: визначити сутність категорії «фінансові ресурси»; виявити роль фінансових ресурсів в системі фінансів суб'єктів господарювання; дослідити зовнішні та внутрішні фактори впливу на фінансову діяльність підприємства.

У наукових колах сутність категорії «фінансові ресурси» трактувалася вченими з різних позицій. Так, в роботах В.П. Д'яченко, Л.П. Окуневої фінансові ресурси розглядалися як грошові кошти, які були в розпорядженні держави, підприємств, господарських організацій та установ і використовувалися на покриття витрат, а також створення різних фондів і резервів [9, с. 504]. Приблизних поглядів дотримувався і В.К. Сенгачов. «Фінансові ресурси народного господарства, – зазначав він, – це сукупність грошових накопичень, амортизаційних відрахувань та інших грошових коштів, які формуються у процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту» [7, с. 49.]. Це визначення не виділяє характерні ознаки фінансових ресурсів, а тільки описує їх склад.

Інші економісти, навпаки, звузили склад фінансових ресурсів, визначивши їх як сукупність фондів грошових коштів, які знаходяться у власності держави, підприємств і господарюючих організацій на той чи інший момент часу [1, с. 118]. У цьому визначенні не видно, по-перше, чіткої межі між фінансовими ресурсами держави і підприємств, а по-друге, фонди грошових коштів – це не єдиний напрямок використання фінансових ресурсів, частина із них повинна забезпечувати безперервний обіг цих фондів. Крім того, ресурси можуть бути зовсім не використані або використані без створення фондів (податки та інші обов'язкові внески в бюджет та позабюджетні фонди, розрахунки з контрагентами та ін.). Окремі вчені економісти прагнули оптимально розкрити сутність фінансових ресурсів, використовуючи всі позитивні риси двох перших концепцій. Найбільш послідовними у своїх поглядах були А.М. Бірман і Г.М. Точильников. Так, А.М. Бірман описував фінансові ресурси як грошові кошти, які забезпечені мобільними матеріальними цінностями і залишаються у розпорядженні підприємства після того як відшкодовані всі витрати, пов'язані з простим відтворенням [3, с. 159]. Недолік наведеного визначення в тому, що поза ним залишається певна частина фінансових ресурсів, наприклад, амортизаційні відрахування.

Характеризуючи загальний недолік більшості наведених визначень фінансових ресурсів, сформованих в умовах планової економіки, слід відмітити, що він полягає у відсутності чіткої межі між фінансовими ресурсами держави і підприємств. Але на той час це було зрозуміло, тому що більша частина суспільного багатства знаходилась у власності держави.

У сучасній економіко-фінансовій літературі найбільш розповсюдженим поняттям категорії «фінансові ресурси» можна визнати сукупність різних видів грошових коштів. К.В. Павлюк дає найбільш повне визначення фінансових ресурсів. На основі його визначення фінансових ресурсів держави можна сформулювати визначення фінансових ресурсів підприємств, характеризуючи їх як «грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі розподілу й перерозподілу виручки та прибутку і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб» [6, с.15].

Із вищезазначеного випливає, що в науковій літературі немає чіткого визначення категорії «фінансові ресурси підприємства». На підставі проведеного дослідження сутність категорії «фінансові ресурси підприємства» пропонується розглядати так: фінансові ресурси підприємства – це грошові кошти підприємства, які створені за рахунок власних, позикових і залучених джерел фінансування і використовуються для формування активів підприємства, виконання фінансових зобов'язань, стимулювання працівників підприємства, а також здійснення комплексу інших заходів з метою забезпечення подальшого ефективного розвитку підприємства.

Сутність категорії фінансових ресурсів проявляється в її функціях.:

- створення і підтримка економічного потенціалу підприємства;
- здійснення відтворення (простого і розширеного);
- підтримка і збільшення конкурентоспроможності продукції підприємства;
- збільшення ринкової вартості підприємства.

Роль фінансових ресурсів визначає їх становище в системі фінансів суб'єктів господарювання, що показано на схемі (рис. 1). Схема відображає основне місце фінансових ресурсів у системі фінансів суб'єктів господарювання, взаємозв'язок джерел формування фінансових ресурсів і їх структуру.

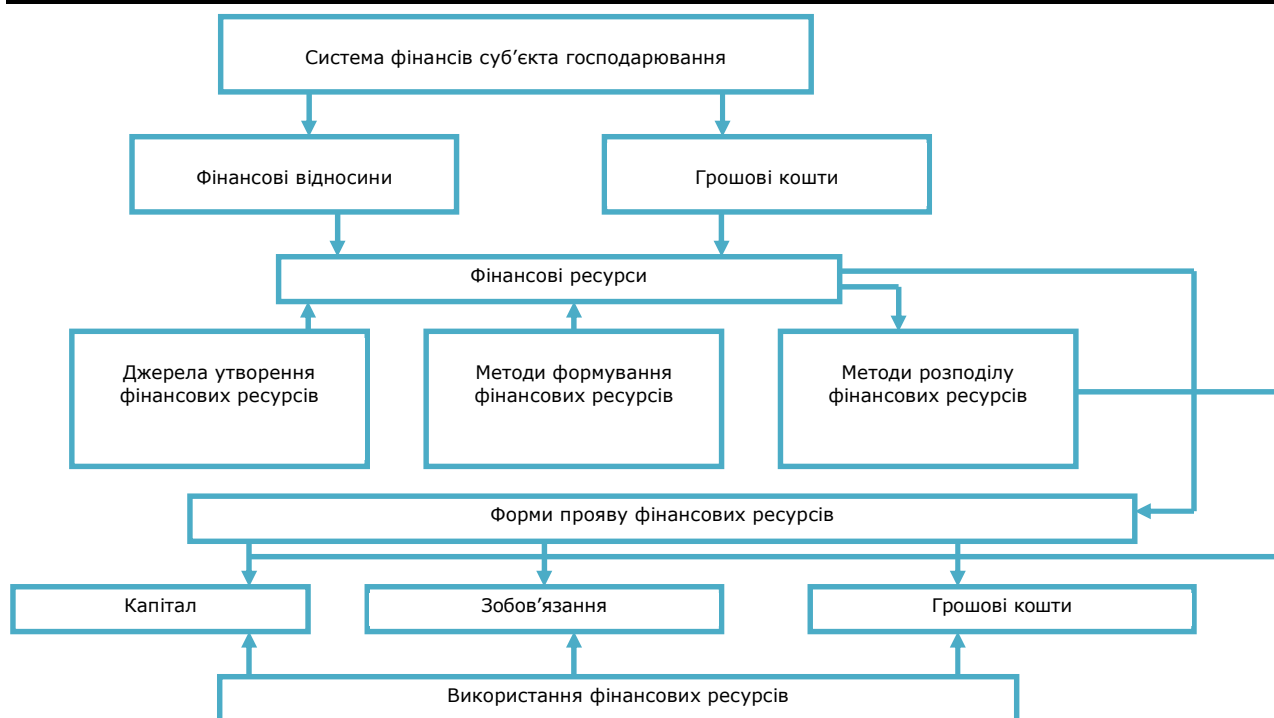

Рис. 1. Фінансові ресурси в системі фінансів суб'єкта господарювання

*розроблено автором

Ефективне управління фінансовими ресурсами здійснюється в межах фінансового механізму. Традиційно в структуру фінансового механізму включають п'ять взаємопов'язаних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [4, с. 316].

Для побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами підприємства доцільно враховувати наступні вимоги: існування причинно-наслідкових зв'язків між елементами системи; динамічність, здатність до зміни якісного стану; ефективність прийнятих управлінських рішень; врахування суб'єктами управління кон'юнктури ринку та ризику.

Розробка основних елементів управління ресурсами в сфері фінансової діяльності підприємства базується на результатах стратегічного фінансового аналізу. Стратегічний фінансовий аналіз – це процес вивчення впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на результативність здійснення фінансової діяльності підприємства з метою виявлення особливостей і можливих напрямків її розвитку в перспективному періоді.

Підприємство не може здійснювати прямий контроль над формуванням умов зовнішнього фінансового середовища непрямого впливу. Ця група факторів формується на макрорівні і впливає на підприємство, форми і результати його фінансової діяльності у довгостроковому періоді. Зокрема, у формуванні умов зовнішнього фінансового середовища непрямого впливу вагомий роль відіграє державна фінансова політика і державне регулювання фінансової діяльності підприємства.

Що стосується зовнішнього фінансового середовища прямого впливу, то воно представляє собою сукупність умов і факторів, які впливають на підприємство, форми і результати його фінансової діяльності, в процесі фінансових відносин з контрагентами по фінансовим операціям і угодам. В ідеальному варіанті бажано було б аналізувати й оцінювати усі фактори, як у поточній діяльності підприємства, так і в процесі стратегічного управління. На практиці зробити це досить важко, тому необхідно обмежувати їх склад. Як доводить практика, загрози і можливості, з якими зіштовхується підприємство, звичайно можуть бути представлені такими групами факторів: економічне середовище, політичне середовище, технологічне середовище, соціально-культурне середовище, міжнародне, конкурентне, ринкове, географічне середовище (табл. 1) [3, с.136].

Таблиця 1

Зовнішні фактори впливу на фінансову діяльність підприємства [3, с.115]

Загальноекономічні	Ринкові	Інші
- темпи і рівень інфляції, що скорочують купівельну спроможність і попит; - податкова система, що впливає на перерозподіл доходів; - рівень процентних ставок на капітал, що визначає вигідність або не вигідність інвестицій; - рівень фактичного і прихованого безробіття, що визначає купівельну спроможність людей; - стабільність національної валюти; - міжнародний платіжний баланс, державні активи і пасиви	- зміна місткості внутрішнього ринку; - ступінь насичення ринку; - характер розвитку ринку (розвивається, стабільний, скорочується); - рівень монополізму на ринку; - наявність товарів-замінників; - масштаби діяльності конкурентів; - ефективність каналів передачі інформації про продукцію; - стан фондового ринку; - стан валютного ринку	- політична ситуація; - демографічні тенденції; - соціально-культурне середовище; - інноваційна діяльність, інтенсивність зміни технологій; - міжнародні фактори; - географічні умови, стихійні лиха; - криміногенна ситуація

Відмінність між зовнішніми і внутрішніми факторами, що впливають на діяльність підприємства полягає в тому, що внутрішніми чинниками менеджери підприємства можуть управляти самостійно відповідно до своїх цілей, а зовнішні чинники підприємство сприймає як такі, що вже склалися, і тільки пристосовується до них. Внутрішнє фінансове

середовище характеризує систему умов і факторів, які впливають на вибір певної організації та форм фінансової діяльності з метою досягнення найкращих її результатів. Внутрішнє фінансове середовище визначає той фінансовий потенціал, який дозволяє підприємству досягати поставлених цілей і задач в стратегічному періоді. Класифікацію внутрішніх факторів представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Внутрішні фактори впливу на фінансову діяльність підприємства [3, ст.136]

Виробничі	Інвестиційні	Фінансові
- ефективність маркетингової діяльності; - структура поточних витрат; - рівень використання основних фондів; - розмір страхових і сезонних запасів; - диверсифікованість асортименту продукції; - стан виробничого менеджменту	- структура фондового портфеля; - отримані планові інвестиційні прибутки при реалізації реальних проектів; - строк будівельно-монтажних робіт	- ефективність фінансової стратегії; - ефективність структури активів; - структура капіталу; - дотримання допустимих ризиків

Після проведення аналізу внутрішнього середовища, виявлення сильних та слабких сторін та оцінювання факторів за ступенем важливості керівництво може визначити ті зони, які потребують негайної уваги, ті, які можуть зачекати, і перспективні, зовнішніми можливостями яких можна скористатися. Співставлення внутрішніх сильних та слабких сторін з зовнішніми загрозами та можливостями сприяє вибору відповідної стратегічної альтернативи в управлінні фінансовими ресурсами.

Підсумовуючи вищевикладене, можна схематично відобразити систему управління фінансовими ресурсами підприємства таким чином (рис. 2).

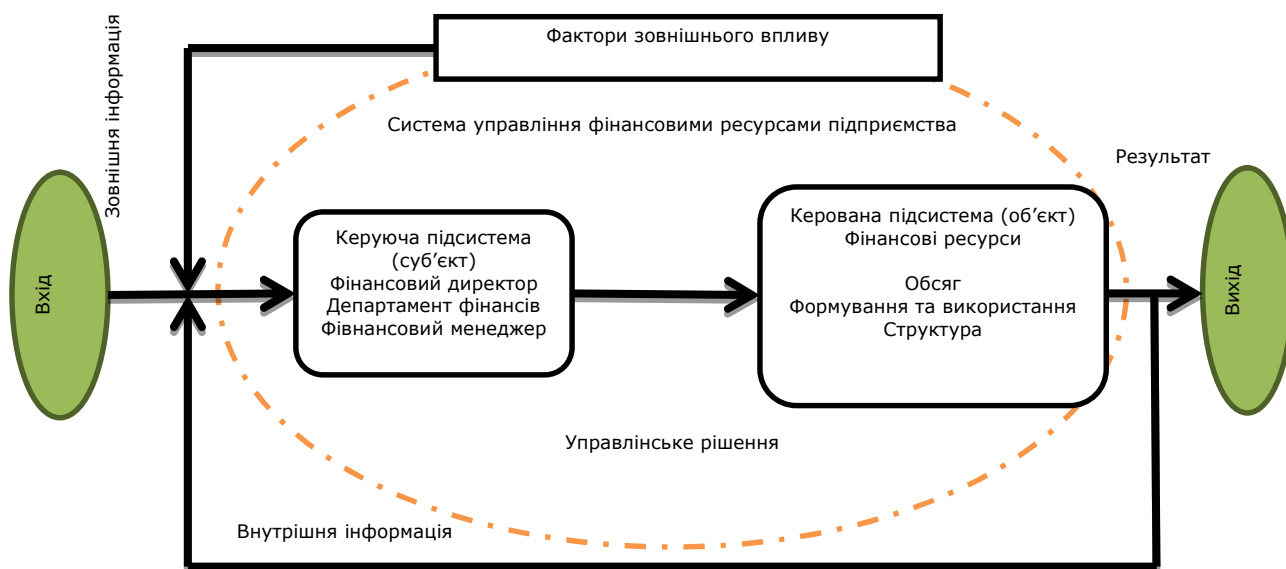

Рис. 2. Система управління фінансовими ресурсами [8, ст.207]

Таким чином, система управління фінансовими ресурсами характеризується взаємозв'язком та безперервною взаємодією двох підсистем (об'єкт та суб'єкт управління), а мета її функціонування полягає у забезпеченні оптимальних умов формування, використання, оптимізації структури фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності для максимізації добробуту власників підприємства в теперішньому і майбутньому періодах. Звідси, удосконалення системи управління фінансовими ресурсами постає одним з ключових факторів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. Від нього залежить стабільне функціонування, динамічний розвиток, ринкова позиція підприємства тощо. За цих умов необхідною є наукова організація роботи з управління фінансовими ресурсами, яка забезпечить високий рівень прийняття оптимальних управлінських рішень.

Отже, категорія «фінансові ресурси» відіграє значну роль в системі управління фінансовою діяльністю підприємства, що визначено в самій сутності поняття як грошових коштів підприємства, що створені за рахунок власних, позикових і залучених джерел фінансування і використовуються для формування активів підприємства, виконання фінансових зобов'язань, стимулювання працівників підприємства, а також здійснення комплексу інших заходів з метою забезпечення подальшого ефективного розвитку підприємства. Крім цього, на фінансову діяльність впливає ряд факторів зовнішнього та внутрішнього впливу, тому взаємодія системи управління фінансовими ресурсами разом з урахуванням факторів внутрішнього і зовнішнього впливу на неї дадуть змогу найбільш ефективно використати наявний потенціал та забезпечити розвиток підприємства в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Азарова А. О. Підходи до формалізації механізму оцінювання фінансового стану підприємства / А. О. Азарова // Фінанси підприємств. – 2010. – № 12. – С. 121 – 129.
2. Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджменту : учеб.пособ. / І.Т. Балабанов – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2011. – 528 с.
3. Завадський Й.С. Менеджмент : Management : У 2-х т. / Й. С. Завадський. – [2-е вид.]. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 2008. – Т. 1. – 542 с.
4. Закон України «Про підприємництво» № 698-XII від 07.02.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
5. Ковалева А.М. Фінанси в управленні підприємством / А. М. Ковалева. – М.: Финансы и статистика, 2011. – 417 с.
6. Опарін В. Фінансові ресурси та суспільний капітал / В. Опарін // Вісник НБУ. – 2010. – № 5. – С. 10-11.
7. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: Підручник: Навчальне видання / А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
8. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: навч.посіб. / Чумаченко М.Г. – К.: КНЕУ, 2013. – 309 с.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

У статті досліджено зарубіжний досвід управління якістю.

Світовий досвід управління якістю продукції показав, що забезпечити стабільну якість виробу неможливо, якщо не домогтися стабільності якості вихідних матеріалів. Тому відзначається тенденція до все більш тісної взаємодії виробника з постачальниками сировини, матеріалів, комплектуючих деталей. Це має місце як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються, хоча і в різній формі. Не випадково процедуру вибору постачальника міжнародний стандарт пропонує як елемент системи забезпечення якості. На собівартість товару - найважливіший фактор конкурентоспроможності - мають пряий вплив витрати на якість. Систематичний аналіз цих витрат з метою їх оптимізації - невід'ємна частина програм якості на фірмах, і міжнародні стандарти на системи забезпечення якості включають цей елемент. Безперечно роль вищого керівництва фірм у створенні такого клімату в колективі, коли принцип «якість понад усе» перестав бути тільки гаслом [2].

Важливе значення в стратегії якості приділяється чіткому визначенню відповідальних осіб, а також контролю реалізації програми підвищення якості. Але, мабуть, найбільш важливим моментом вважається ставлення керівництва фірми до проблеми якості.

Деякі фірми використовують готові (як би типові) програми, що розробляються спеціалізованими організаціями, або замовляють їх. Наприклад, в США програма «нуль дефектів», розроблена Ф. Кросбі користується великою популярністю. Одна з найбільш популярних програм, складена Ф. Кросбі для фірми «Hewlett Packard» (США), включала такі положення, як переконання співробітників у важливості здійснення програми і особистої участі в цьому кожного; визначення рівня додаткових витрат на якість; розробка прийомів мотивації якісної праці; конкретизація методів контролю; загальне навчання методам якісної роботи та впровадження принципу «нуль дефектів»; встановлення єдиного «дня роздумів» (дня якості); розробка індивідуальних програм бездефектної роботи; заохочення досягнутих результатів і т.д. Вся робота в рамках програми закінчується зазвичай аналізом зробленого, підбиття підсумків, впровадженням програми на наступний термін. Ставлення до таких програм в різних країнах неоднозначно. У Німеччині, наприклад, невеликі фірми застосовують такі програми, а провідні компанії принципово проти принципу «нуль дефектів». Відмова від подібних програм мотивується тим, що «працівник, який не здійснює помилок, навряд чи бажаний на підприємстві. Хто працює багато, той помиляється більше». Заперечуючи, таким чином, реальне втілення в життя принципу «нуль дефектів» і розробляючи свої власні програми, фірми все ж спираються на ті принципи, які можна вважати загальноприйнятими в управлінні якістю продукції. Основні з них - це облік галузевої структури виробництва, загального рівня технології, ступеня професійної підготовки кадрів, чіткої взаємодії співробітників (принцип «естафетної палички»), наявності спеціальної групи менеджерів з якості, в яку включають представників основних підрозділів. Сюди ж відносять принцип запобігання дефектів, обов'язкового стимулювання працівників. Незацікавленість працівників у підвищенні якості продукції, що випускається розглядається як свідчення низького рівня керівництва підприємством (фірмою). Обов'язкове наявність групи менеджерів з якості гарантує як розробку програми, так і контроль над її реалізацією [4].

У ряді випадків програми носять цільовий характер, як, наприклад, на фірмі «Volkswagen» (Німеччина), де група менеджерів з якості складала 28 цільових програм. В їх число входили програми по впровадженню статистичних методів контролю, навчання персоналу, розробці фірмових стандартів, створенню гуртків якості, організації виробництва за принципом «just-in-time» і т.д. Вибір тієї чи іншої програми і включення її в діючу систему менеджменту якості залежали від витрат на її реалізацію і ефективність впровадження. Пріоритетність програм визначалася на основі експертних оцінок. З цією метою кожна програма оцінювалася в балах (від 1 до 5) по п'яти критеріям: сильна чи фірма в цій галузі; наскільки покращення в цій галузі необхідні; який вплив матиме програма на наступні етапи; ступінь задоволення потреб споживача; економічна ефективність заходів. Виявляються сильні і слабкі сторони тієї чи іншої програми, проводиться аналіз її сумісності з діючою системою управління якістю, а сумісність між собою кількох програм служить підставою для їх одночасного впровадження. Таку практику можна розглядати як метод безперервного поліпшення якості та вдосконалення діючої системи менеджменту якості продукції [1, с. 79].

Продовжуючи аналізувати досвід західнонімецьких фірм, слід зазначити, що робота з впровадження систем якості ведеться поетапно, на кожному етапі реалізується певна програма, підготовлена групою менеджерів з якості. Кожен етап завершується впровадженням конкретних заходів, що підвищують ефективність роботи з якості, що може бути виражено, наприклад, через зниження витрат на якість. На першому етапі в задачі менеджерів входить детальне вивчення всіх випадків порушення передбачених нормативів. На другому етапі вже можливо скласти калькуляцію витрат на якість, причому задача повинна вирішуватися таким чином, щоб знизити їх на даний момент хоча б на 2%, довівши тим самим дієвість та ефективність розпочатої роботи.

На наступних етапах група менеджерів вирішує проблему якості більш поглиблено і масштабно, домагаючись значного зниження витрат на якість. Заключаючи етапом слід вважати впровадження комплексної системи управління якістю продукції як органічної частини виробництва. Якість впливає на головні показники роботи підприємств - їх рентабельність, перспективи виробництва, частку на ринку та ін. Але ступінь цього впливу помітно залежить від того, як визначена черговість впровадження заходів щодо поліпшення якості.

Так, фахівці в Німеччині приділяють найбільшу увагу якості сировини, конструкторської обробці, рівню технології, налагодженій роботі складів, матеріалопотокам, всіх допоміжних служб [3, с. 65].

Забезпечення якості складається з проектування якості, контролю якості, управління якістю і реалізується через систему забезпечення якості. В даний час відмовилися від ідеї встановлення єдиної нормованої системи забезпечення якості: кожне підприємство повинно знайти свою форму організації роботи з якості, що враховує його специфіку. Ефективність цієї роботи в будь-якому випадку забезпечується лише тоді, коли за якість відповідає не тільки служба якості, але і вазі інші підрозділи підприємства, кожен окремий співробітник. Головну відповідальність за якість продукції несе керівництво підприємства, яке встановлює систему забезпечення якості, формулює принципові цілі підприємства в області якості. Активна політика, спрямована на забезпечення якості, вважається однією з важливих задач підприємницької політики.

Для Японії характерний контроль якості технологічних процесів, що явно превалює над контролем якості продукції. Велика роль відповідальності за якість безпосереднього виконавця. Кожен на своєму робочому місці трудиться за принципом: виконавець наступної операції - твій споживач. «Нормальній людині соромно працювати погано» - характерна філософія, засвоєна співробітниками всіх фірм. Звичайно, таку філософію може сповідувати людина з творчим ставленням до своєї праці. І, звичайно ж, величезне значення надається компетентності фахівців усіх рангів в питаннях управління якістю продукції [3, с. 67].

Для японської економіки останніх десятиліть притаманний принцип пошуку в управлінні якістю нових методів, які враховували б зміни економічних і суспільних зусиль і дозволяли б швидко реагувати на них. У сучасній економічній ситуації ключовими моментами в забезпеченні якості вважається відповідність товару вимогам споживача і економічність системи. А система забезпечення якості, згідно з японським стандартом, - це сукупність засобів, що дозволяють економічно створювати товари та надавати послуги, що задовольняють потребам покупця [2].

В даний час комплексний підхід до управління якістю в Японії складається з п'яти функціональних основних елементів:

- 1) статистичний аналіз якості;
- 2) «тотальний» контроль якості в рамках фірми;
- 3) масове навчання персоналу;
- 4) розвиток гуртків якості;
- 5) безпосередню участь вищого керівництва в русі за якість.

Загальний контроль якості, здійснюваний фірмами США, Японії та країнами Західної Європи, передбачає три обов'язкові умови.

1. Якість як основна стратегічна мета діяльності визнається вищим керівництвом фірм. При цьому встановлюються конкретні завдання і виділяються кошти для їх вирішення. Оскільки вимоги до якості визначає споживач, не може існувати такого поняття, як постійний рівень якості. Підвищення якості повинне йти по зростаючій, так як якість - це постійно мінлива мета.

2. Заходи щодо підвищення якості повинні зачіпати всі підрозділи без винятку. Досвід показує, що 80-90% заходів не контролюється відділами якості та надійності. Особлива увага приділяється підвищенню якості на таких етапах, як НДДКР, що обумовлено різким скороченням терміну створення нових виробів.

3. Безперервний процес навчання орієнтований на певне робоче місце і підвищення мотивації персоналу.

Впровадження різних процедур підвищення якості часто вимагає докорінної зміни корпоративної культури, а до таких змін компанії бувають не готові морально або матеріально, тому не всі системи можливі для втілення в українській економіці [4].

В даний час становище з якістю в усіх сферах економіки України виключно важке, розрив в якості продукції України і провідних промислово розвинених країн катастрофічно збільшується.

У всьому світі якість продукції перетворилося на основний важіль економічного розвитку окремих організацій і держав. У багатьох країнах досягнення високої якості продукції, що відповідає вимогам споживача, стало основним елементом економічної стратегії і важливим чинником ринкового і фінансового успіху.

Проблему не можна вирішити проведенням окремих і навіть великих, але розрізнених заходів. Тільки шляхом системного і комплексного підходу антикризового менеджменту, взаємопов'язаного і одночасного здійснення технічних, організаційних, економічних, правових та соціальних заходів можна швидко і стійко удосконалювати якість продукції.

Для подолання розриву в сфері якості України належить в найближчі роки не тільки довести технічне оснащення вітчизняних організацій, технологію і культуру виробництва до рівня провідних промислово розвинених країн, але і вирішити завдання підготовки в області менеджменту якості професійних працівників усіх рівнів - робітників, фахівців і керівників організацій - методам сучасного менеджменту якості.

Список використаних джерел:

1. Мазур І.І. Управление качеством: [учеб.пособ. для студ. вузов, обучающихся по специальности «Управление качеством»][7-е изд., стер.] / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро. - М.: Изд-во «Омега-Л», 2010. - 400 с.
2. Мироненко О.В. Особливості сучасної системи управління якістю продукції/ О.В. Мироненко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://udau.edu.ua>
3. Міжнародний досвід управління якістю і його використання на підприємствах України / Л. Руденко, В. Афанасенко// Схід. — 2010. — № 4 (104). — С. 64-68.
4. Стадченко Н. М., Стадченко Л. М. Управління якістю на прикладі японських підприємств/ Н. М. Стадченко, Л. М. Стадченко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>

ВПЛИВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проведено оцінку впливу туристичної галузі на розвиток інфраструктури Чернівецької області.

Туризм є потужною галуззю світової економіки. У багатьох країнах і регіонах туризм є основним джерелом прибутків, а за чисельністю працівників туристична галузь стає найбільшою у світі. Туристична діяльність сприяє розвитку тих територій, де присутні рекреаційні ресурси і немає перспектив розвитку промисловості. Однією з таких територій є Чернівецька область. Туризм сприяє зростанню зайнятості населення, забезпечує приплив іноземної валюти, стимулює господарський обіг невикористаних іншими галузями природних ресурсів, одночасно забезпечує збереження пам'яток історії, архітектури, культури, пришвидшує і стимулює розвиток інфраструктури. Відповідно актуальним постає питання дослідження впливу рекреаційного потенціалу на розвиток інфраструктури Чернівецької області.

Метою статті є оцінка впливу туристичної галузі на розвиток інфраструктури Чернівецької області.

Дослідженням впливу туристичної галузі на розвиток інфраструктури регіону та підвищення його економічного та соціального стану, а також рівня зайнятості, за допомогою туризму займалися вітчизняні вчені: Бутирська І. В., Кифяк В. Ф., Корольчук О. П., Ореховська Т. М., Школа І. М. та інші.

На початку XXI ст. туризм за обсягами доходу справедливо посів третє місце серед лідируючих галузей світової економіки. У більшості країн та регіонів, туризм виступає основним джерелом прибутку. У світовому масштабі надходження з туристичних подорожей становлять більше ніж 500 млрд. дол. щорічно. Найпривабливішими туристичними країнами вважаються країни Західної Європи та США [5].

Туристична галузь приносить значні економічні вигоди тому регіону, в якому розвивається, за рахунок виконання дуже важливих функцій. Туризм стимулює розвиток елементів інфраструктури - готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо. Він призводить до збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, які можуть бути прямими (плата за візу, митний збір) або непрямими (збільшення заробітної плати робітників спричинює збільшення сум податків, що сплачується у бюджет) [5].

Не менш важливою економічною функцією туризму є диверсифікація економіки. Він сприяє створенню та розвитку галузей, які необхідні для повноцінного функціонування туристичної індустрії. Також туризм зумовлює підвищення ділової та бізнес активності у регіоні, розширює та розвиває виробництво товарів і послуг за рахунок збільшення платоспроможного попиту за допомогою іноземних та місцевих екскурсантів.

Туристична галузь є економічно привабливою для інвесторів. Вона забезпечує швидкий період окупності інвестицій та отримання доходу у вільно конвертованій валюті.

Відповідно розвитку туризму стимулюватиме розвиток інфраструктури Чернівецької області та сприятиме збагаченню населення, шляхом збільшення рівня місцевих доходів, через створення нових робочих місць. Туризм також стимулює розвиток галузей, які є допоміжними у виробництві туристичних послуг і розвиває соціальну та виробничу інфраструктуру у туристичних центрах, що у свою чергу активізує діяльність народних промислів і розвиток культури та сприяє їм, забезпечує зростання рівня життя місцевого населення, збільшує валютні надходження.

Доцільно зазначити, що за останніми статистичними даними, число іноземних туристів до Чернівецької області значно зменшилося порівняно з іншими роками (табл. 1).

Таблиця 1

«Туристичні потоки» Чернівецької області [6]

Роки	Іноземні туристи (осіб)	Екскурсанти (осіб)
2009	5828	15900
2010	4082	6268
2011	2226	5285
2012	552	3236
2013	461	2747

Статистичні данні свідчать, що кількість іноземних туристів, які приїжджали у Чернівецьку область у 2013 році зменшилася у 12 разів, порівняно з 2009 роком. Це є безперечно негативним моментом розвитку інфраструктури регіону та призвело до скорочення надходжень у місцевий бюджет.

Ситуація, яка склалась сьогодні на туристичному ринку Чернівецької області, пов'язана з економічною, політичною та соціальною нестабільністю у країні. На зменшення числа іноземних туристів (саме вони приносять найбільше коштів у місцевий бюджет) впливають невідповідність туристичних послуг і рівня обслуговування, сучасним європейським стандартам. Зокрема, існують такі проблеми: ціна за послуги не відповідає їхній якості (особливо це стосується засобів розміщення туристів); недостатньо розвинена інфраструктура області; занедбаний стан пам'яток архітектури і культури; відсутність реклами. Більшість засобів розміщення Чернівецької області не мають необхідного рівня комфортності.

Однією з основних складових частин функціонування туристичної галузі є транспортна інфраструктура. Зазначимо, що транспорт - один з найважливіших інфраструктурних елементів, адже він забезпечує активне функціонування всіх галузей економіки і населення у вантажних та пасажирських перевезеннях. Пасажирські перевезення в області забезпечують автомобільний, авіаційний, залізничний та міський електричний транспорт. Всіма видами пасажирського транспорту загального користування за січень - жовтень 2014 року надано послуг 61,6 млн. осіб [6].

Водночас, для транспортної інфраструктури Чернівецької області також характерні певні проблеми, зокрема рівень сервісу та якість обслуговування. Обслуговування туристів у Чернівецькому аеропорту, на залізничному та автовокзалі потребує докорінного поліпшення у зв'язку з відсутністю написів іноземними мовами, візків для перевезення багажу, зручних під'їздів для туристичних автобусів на посадку та висадку туристів, відсутністю оголошення іноземними мовами, незадовільним загальним санітарним станом і відсутністю будь якої інформації для іноземних туристів [3, с.84].

Майже у всіх країнах Європи та, особливо, у Великобританії, розповсюджена програма TIC (Tourist Information Centres). Програма передбачає розміщення спеціальних електронних екранів, а також кіосків в головних місцях міста, де, як правило, буває найбільше скупчення людей. За допомогою цієї програми можна дізнатися про історичні та культурні пам'ятки міста та їх розміщення, прокласти собі маршрут для екскурсії, замовити квитки в театр і кінотеатр, придбати білет в музей чи замовити гідів. Як правило, в таких місцях є також безкоштовні брошури – реклами, тих місць, які можна відвідати.

До інфраструктури туристичної галузі належать також транспортні послуги, інженерні споруди, дороги, суміжні індустрії туризму підприємства, які забезпечують нормальний доступ туристів до туристичних ресурсів, їх належне використання в цілях туризму, а також життєдіяльність підприємств індустрії туризму. Таким чином, поняття інфраструктури туризму охоплює різноманітні складові - спеціалізовані туристичні підприємства, організації та установи. Проте туристичну індустрію також формують підприємства зв'язку й торгівлі, дорожні та комунальні служби, прикордонні і митні переходи тощо [2, с. 60 - 61].

Для стабільного функціонування туристичної галузі, наявності тільки туристичної інфраструктури – недостатньо. Тому, як правило виділяють ще загальну інфраструктуру (всі елементи, які існують незалежно від туристичного ринку). У багатьох випадках загальна інфраструктура служить цілям задоволення потреб туристів.

Згідно з Стратегічним планом розвитку міста Слунівці, Чернівецька область та місто Чернівці є одними з найперспективніших територій держави щодо розвитку туризму, привабливість яких зумовлюється поєднанням географічного положення і цікавих природних умов із надзвичайно багатим історико-культурним потенціалом (табл.2).

Таблиця 2

SWOT аналіз «Туристичного (рекреаційного) потенціалу» [4, с. 8]

Сильні сторони	Слабкі сторони
• Потужний рекреаційний і туристичний потенціал; • Зручне розташування міста в центрі туристичного регіону; • Національно-етнографічна особливість міста; • Можливість розвитку спортивно-оздоровчого, культурно-пізнавального, ностальгічного, релігійного та інших видів туризму; • Близькість до гірськолижних курортів; • Реалізація культурно-мистецьких проєктів; • Наявність мистецько-культурної еліти; • Наявність унікальних пам'яток архітектури, у тому числі світового значення; • Розвинута мережа культурних закладів; • Проведення значної кількості спортивних заходів міжнародного рівня.	• Низький рівень розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури; • Недостатня популяризація Чернівців за межами України як туристичного центру; • Недостатньо якісних туристичних продуктів для різних цільових груп туристів; • Брак об'єктів готельного господарства відповідно до світових стандартів; • Невідповідність якості послуг у сфері обслуговування рівню міжнародних стандартів; • Відсутність належного благоустрою берегів р. Прут для розвитку туристичної привабливості.

Кожна країна, яка розвиває туристичну індустрію, намагається повністю використати національні ресурси з метою отримання значних валютних надходжень до бюджету. Чудовим прикладом цьому є – Італія. За 100 років розвитку туристичної індустрії Італії, країна перетворилась в один з провідних центрів туризму в світі. Важливу роль у розвитку міжнародного туризму в країні відіграє Національне управління по туризму, яке має широкую мережу представництв за кордоном. В окремих країнах воно здійснює свою діяльність через державну авіакомпанію "Аліталія" та інші фірми. Завданням управління є вивчення кон'юнктури міжнародного туристичного ринку, проведення рекламних компаній і збільшення потоку туристів з-за кордону в [7].

Крім того, у 80-х роках Італія почало здійснювати дорогий проєкт з розвитку туристичної інфраструктури південного регіону - Медзоджорно. Головною ціллю цього проєкту був розвиток індустрії туризму, створення робочих місць, припинення еміграції, а також можливість інвестицій у відносно відсталу місцеву економіку. На сьогоднішній день, в Італії щорічно в усіх засобах розміщення гостей, зупиняються майже 60 млн. туристів, з яких, як правило, 35% складають іноземці, що, на мою думку, приносить великі кошти у бюджет країни [7].

У Сингапурі, наприклад, досить вдалою була практика по звільненню від податків коштів, які інвестуються в будівництво або реконструкцію туристичних об'єктів, відміннявся податок на прибуток протягом певного періоду з початку експлуатації, а також знижувалася ставка регулярного податку протягом декількох років. В подальшому, за допомогою такого досвіду, вони змогли досягнути «туристичного буму».

Позитивний вплив туристичної галузі на економіку та інфраструктуру Чернівецької області відбувається тільки у тому випадку, якщо туристична галузь розвивається всебічно, тобто разом з іншими галузями соціально - економічного комплексу. Сьогодні, туристична інфраструктура Чернівецької області функціонує неефективно. Досить гостро стоїть питання необхідності пошуку нових свіжих ідей, створення інноваційних проєктів з розвитку туристичної галузі та залучення іноземних інвесторів, для цього уряд повинен створити привабливі та вигідні умови для них, використовуючи світовий досвід.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В. Ф. Розвиток рекреації і туризму як один із чинників формування інвестиційної привабливості регіону / В.Ф. Кифяк // Економіка та право. Науковий журнал Національної академії наук України, Інституту економіко-правових досліджень НАН України, Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет», МОН молодьспорту України. – Донецьк. – Вип.№ 1(35) – 2013. – С.128-132
- 2.Кифяк В. Ф. Організація туризму: навч. посібник. [Текст] / Кифяк В. Ф. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 343 с.
3. Школа І. М., Ореховська Т. М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посібник. [Текст] / Школа І. М., Ореховська Т. М., Корольчук О. П., Кифяк В. Ф. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 291 с.
4. Стратегічний план розвитку міста Чернівці до 2016 року. / Стратегічний комітетом Чернівецької міської ради - Чернівці, 2011. – 32 с.
5. Вплив туризму на економіку держави [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html>
6. Данні Головного управління статистики. Туризм [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/trs.htm>
7. Характеристика розвитку міжнародного туризму в окремих країнах держави [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buklib.net/books/33477/>

ЧИННИКИ І УМОВИ РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

В статті розглянуто чинники та умови розвитку роздрібно-торговельної мережі, роль та вплив її на економіку України. Проаналізовано також дію зовнішнього та внутрішнього середовища, важливість типізації та спеціалізації підприємств для кращого управління ними.

Комерційна діяльність роздрібно-торговельного підприємства пов'язана з повсякденним життям людини, задоволенням її потреб у товарах і послугах. По тому як працюють роздрібні підприємства, який рівень розвитку торгівлі як галузі, судять про успіх соціальних і економічних реформ. У торгівлі виявляються інтереси суспільства, інтереси кожної сім'ї, кожної конкретної людини. Мережа роздрібних торговців усіх форм організації і власності, є важливим ресурсом скорочення безробіття, працевлаштування передусім молоді, джерелом доходів як підприємців, так і найманих працівників. Тому вивчення чинників і умов розвитку комерційної діяльності роздрібних торговельних підприємств набуває першочергового значення, особливо в умовах нестабільного економічного та соціального середовища, в якому знаходиться вітчизняна економіка.

Дослідженням даного питання займались багато українських і зарубіжних учених, таких як Апопій В.В., Житков С.А., Брагіна Л.А., Ковальов В.В., Овечко Г.С., Фатхутдінов Р.А., Тараненко О.О. та ін.

Проблема управління комерційною діяльністю роздрібно-торговельного підприємства, пошук чинників та умов його розвитку знаходиться у центрі уваги науковців та різних організацій. Однак, на сьогоднішній день не повністю розкриті дане питання і воно потребує подальшого опрацювання, тому метою даного дослідження є висвітлення чинників та умов розвитку роздрібно-торговельного підприємства, як важливої ланки в економіці України в цілому.

Для успішного здійснення комерційної діяльності на підприємствах роздрібно-торгівлі необхідні відповідні умови та чітке визначення чинників, що впливають на неї. Від того наскільки глибоко вивчені висхідні фактори та об'єктивно отримані матеріали залежать результати комерційної діяльності, визначення стратегії й тактики вирішення комерційних завдань.

На підприємствах роздрібно-торгівлі всі операції мають свою специфіку, що визначається зовсім іншими розмірами та структурою товарних запасів, термінами перебування товарів на підприємствах роздрібно-торгівлі, та іншими підходами до формування асортименту товарів у роздрібній торговельній мережі.

На роздрібних торговельних підприємствах завершується процес доведення товарів від виробництва до споживача. Комерційна діяльність ц роздрібно-торгівлі, є більш відповідальною, адже тут вона працює з кінцевим споживачем товару. Тому дуже важливо як запропонувати роздрібно-торговельному покупцю великий асортимент високоякісних товарів, широкий перелік послуг, так і використовувати у своїй діяльності сучасні, зручні для покупця методи продажу, прогресивні системи розрахунку за купівлі.

Управління комерційною діяльністю роздрібно-торговельного підприємства повинне ґрунтуватись на результатах маркетингових досліджень. Важливо орієнтуватись на інтереси кінцевих споживачів, адже по-іншому неможливо спрогнозувати успішний кінцевий результат комерційної діяльності.

Суб'єктами комерційної діяльності виступають особи, які виконують підприємницькі функції й приймають комерційні рішення. Вони визначають форми та специфіку комерційної діяльності. Від правильності прийнятих ними рішень залежить ефективність господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій роздрібно-торгівлі.

Об'єктами комерційної діяльності роздрібних торговельних підприємств є будови і споруди, торгово-технологічне обладнання та товарно-матеріальні цінності.

Необхідно враховувати те, що на комерційну діяльність здійснюють прямий чи опосередкований вплив багато чинників, основними серед яких є: 1) кваліфікаційний рівень комерційних працівників; 2) нормативно правове забезпечення торговельної діяльності; 3) стан матеріально-технічної бази; 4) асортимент товарів і перелік надання послуг; 5) рівень конкуренції на ринку; 6) фінансовий стан підприємства; 7) наявність сучасних інформаційних систем та ін.

Торговельні підприємства повинні враховувати ступінь впливу цих факторів у своїй комерційній діяльності, без чого неможливо забезпечити ефективність їх функціонування [1, с. 435].

Всі чинники, які впливають на розвиток комерційної діяльності роздрібних торговельних підприємств можна умовно поділити на внутрішні й зовнішні.

До зовнішніх чинників відносять ті, які мають відповідний вплив на стан та шляхи розвитку економіки держави в цілому, умови функціонування внутрішнього ринку України:

- рівень доходів населення, який безпосередньо впливає на платоспроможний попит населення та широту асортименту товарів, представлених у магазинах;
- рівень цивілізованості та відповідності вимогам розвитку підприємницької діяльності, чинної податкової системи;
- нормативно-правова база, яка на законодавчому рівні регулює взаємовідносини підприємств торгівлі та споживачів на ринку товарів і послуг та ін.

Зовнішнє середовище діяльності підприємств роздрібно-торгівлі – це економічні тенденції розвитку споживчого ринку, постачальники та виробники товарів, покупці, кон'юнктура ринку, фінансові й банківські установи, контрольно-інспекційні органи.

До внутрішніх чинників належать:

- об'єкти і суб'єкти комерційної діяльності;
- структура мережі підприємств роздрібно-торгівлі, їх типізація і спеціалізація;
- наявність в апараті управління підприємств спеціалістів з комерційної роботи, їх кваліфікація;
- широта асортименту товарів і рівень цін на них, від чого залежить конкурентоспроможність торговельних підприємств;
- стратегічна позиція на ринку.

До внутрішнього середовища належать ресурси торговельного підприємства (виробничі, фінансові, кадрові), наявність та структура функціональних служб, товарно-матеріальні цінності, інформаційно-комп'ютерне забезпечення тощо [2, с. 126-131].

Для забезпечення повного відображення стану підприємства потрібно використовувати сучасні засоби обробки даних: вносити всю потрібну інформацію до бази даних персональних комп'ютерів, систематизувати її та використовувати для аналізу комерційної діяльності у процесі реалізації товарів та обслуговуванні споживачів.

Одним із внутрішніх чинників розвитку комерційної діяльності торговельних підприємств є їх типізація. Від неї залежить побудова, розміщення та оптимальний розвиток мережі роздрібної торгівлі. Під типізацією розуміють систему заходів, направлених на відбір технічно довершених і економічно ефективних типів магазинів. Типізація дозволяє усунути надлишкове різноманіття типів магазинів і сприяє більш раціональному управлінню роздрібною торговельною мережею. Завдяки їй можна ширше застосовувати типові рішення по таких напрямках, як формування товарного асортименту, вибір торгово-технологічного устаткування, впровадження раціональної організації праці.

Один з вагомих та перспективних напрямів вдосконалення роздрібної торговельної мережі є її спеціалізація. Вона сприяє полегшенню праці торгових працівників і зростанню її продуктивності, ефективнішому використанню матеріально-технічної бази торгівлі, що здійснює позитивний вплив на якість обслуговування покупців.

Спеціалізація магазинів може здійснюватися за: товарною ознакою; формами торговельного обслуговування; функціональною роллю [4].

На ринку роздрібної торгівлі товарами та послугами магазини виступають як єдине ціле. Вони співпрацюють безпосередньо з споживачами: надають їм інформацію про ціни, характеристику товарів, терміни гарантійної експлуатації, акції тощо; а від них отримують інформацію про обсяг платоспроможного попиту, очікування, вподобання, якість обслуговування, дані про конкурентні товари та ціни конкурентів тощо. Таким чином, ефективність комерційної роботи залежить від впливу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Для успішного виконання всіх комерційних завдань в умовах нестабільного ринкового кризового середовища необхідно передбачити постійний розвиток підприємництва, інтегрований підхід, що охоплює різні рівні комерційної діяльності, максимальне використання комерційних підходів у взаєминах між суб'єктами ринку, застосування сучасних технічних засобів для інформаційного забезпечення комерційних рішень.

Успіх комерційної діяльності в роздрібній торгівлі багато в чому залежить від того, наскільки кваліфіковано і своєчасно працівники зможуть розібратися у вимогах покупців і задовольнити їх, від вживаних методів продажу, стану і розміщення роздрібної торговельної мережі тощо.

Для того, щоб забезпечити успішну реалізацію товарів кінцевим споживачам, на роздрібних торговельних підприємствах повинна проводитися повсякденна робота по вивченню та прогнозуванню купівельного попиту населення. З цією метою в магазинах повинен бути організований облік продажу і запасів товарів в асортиментному розрізі, а також реєстрація незадоволеного попиту та вимог покупців до якості окремих видів і різновидів товарів. Враховуючи, що ця робота достатньо складна і трудомістка, облік руху товарів широкого асортименту можливий лише на основі використання сучасної комп'ютерної техніки (касових терміналів і т.ін.) [3, ст. 67].

Таким чином, кількісні та якісні перетворення в роздрібній торгівлі України відбуваються під впливом низки чинників, зокрема купівельної спроможності населення, стану товарозабезпечення, розвитку матеріально-технічної бази, науково-технологічного прогресу, інституціональних перетворень та ін. Мінливість цих чинників ускладнює процес розвитку роздрібної торгівлі та вимагає від торговельних підприємств забезпечення високого рівня економічної стійкості для успішної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Комерційна діяльність : підруч. / за ред. проф. В.В. Аполія. - Вид. 2-е, перероб. і доп. -К.: Знання, 2008 рік. - 558 с.
2. Тараненко О.О. Тенденції та чинники розвитку роздрібної торгівлі України / О.О. Тараненко // Економічний простір : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – № 64. – С. 126–131.
3. С.А. Жидков. Організація комерційної діяльності підприємств: навчально-методичний комплекс / С.А. Жидков. – Мичурінськ : МичГАУ, 2008. – 105 с.
4. Організація і вдосконалення комерційної діяльності підприємства. - Режим доступу: <http://bukvar.su/finansovye-nauki/page,5,50730-Organizaciya-i-sovershenstvovanie-kommercheskoj-deyatelnosti-predpriyatiya-FGUP-Izhevskij-pochtamt.html>

Ганна Іліка,

Наук. кер. – Нікульча В.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМУВАННЯ ТОВАРІВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

В даній статті розглянуто особливості рекламування товарів та послуг на міжнародному ринку, а також описано стратегії стандартизації та адаптації, як одні з основних методів реалізації міжнародної маркетингової діяльності підприємства.

Давно не секрет, що реклама – це рушійна сила продажу будь яких товарів чи послуг, вона покликана надати відповідну інформацію, в відповідний час, у відповідному місці та відповідній категорії споживачів. Діяльність будь-якого підприємства сьогодні вже важко уявити без застосування найменших проявів реклами чи інших складових системи маркетингових комунікацій. І діяльність підприємства на міжнародному ринку – не виняток, навіть більше, чим ширшою є діяльність підприємства, тим більше йому слід приділяти уваги рекламі, адже те, що чудово підходить одній країні може взагалі не відповідати вимогам інших локальних ринків в інших країнах. Це пов'язано з тим, що культура, ціннісні орієнтири, соціокультурні уподобання, стандарти споживання, економічне становище та мова в різних країнах різні. Нехтування цими особливостями у процесі розроблення міжнародної рекламної кампанії може призвести до низької комунікаційної та економічної ефективності.

Міжнародна реклама – вид маркетингової діяльності міжнародної компанії, метою якої є розповсюдження інформації про товар, сформованої таким чином, щоб здійснювати посилений вплив на масову або індивідуальну свідомість, викликаючи задану реакцію цільової аудиторії зарубіжних покупців [2].

Міжнародна рекламна діяльність може бути визначена як процес комунікації, організації збуту на зовнішніх ринках, а також економічний і соціальний процес, метою яких є просування товарів або послуг, здатних забезпечити зарубіжному споживачеві створення більш високої споживчої цінності, а значить, забезпечення більш високого стандарту його життя[5].

Основним напрямком і методом реалізації міжнародної рекламної діяльності є використання стратегій стандартизації та адаптації.

Цілі стандартизації реклами в міжнародному маркетингу спрямовані на створення іміджу товару у світовому масштабі, скорочення витрат на розробку реклами, забезпечення впізнаваності та сприйняття реклами як чогось вже знайомого, прискорення виходу на ринки різних країн, що особливо важливо для синхронного міжнародного життєвого циклу товару [6].

Дана стратегія передбачає, що товар позиціонуватиметься однаково на будь-якому ринку, тому що потреби споживачів для даних товарів є універсальними, наприклад потреби в підгузках «Huggies», чаї «Lipton», жувальні гумці, каві тощо. Окрім того, використання даної стратегії передбачає скорочення витрат на розроблення та виробництво самої реклами, дозволяє скоротити час виходу товару чи ТМ на ринки різних країн світу а також створити відповідний імідж підприємству. Для стандартизації більше підходять високотехнологічні товари та вироби, такі як автомобілі, комп'ютери, аудіо- та відео обладнання, а також товари із категорії предметів розкоші, орієнтовані на емоційне та образне сприйняття (парфуми, одяг, коштовності). Прикладами можуть слугувати напої Coca-Cola, джинси Levi's, японські, американські та європейські автомобілі. Стратегія стандартизації дає можливість компанії скоротити витрати на її розроблення та виробництво, прискорює синхронний вихід на ринки різних країн, дозволяє створити міжнародний імідж. [3].

Даний вид стратегії міжнародної реклами є ефективним лише тоді, коли рекламні звернення однаково сприймаються на різних ринках. Проте навіть при повній стандартизації рекламного звернення та вибору каналу розповсюдження, можуть бути випадки, коли необхідно буде змінити деяких персонажів чи певні аспекти в перекладі тексту реклами. І саме це зумовлює необхідність у використанні іншої, протилежної стратегії – адаптації реклами.

Адаптація реклами обумовлена такими основними причинами, як законодавчі норми та особливості макросередовища міжнародного маркетингу. Найбільш актуальні національно-культурні фактори, які зумовлюють необхідність правової, економічної та культурної адаптації реклами.

Правова адаптація пов'язана із законодавчими вимогами відносно рекламної практики. Так, У Великобританії, Німеччині, Франції, Швеції, Італії заборонена порівняльна реклама. В Італії заборонено показувати дітей за їжею, в Швеції не дозволено показувати їх у небезпечних ситуаціях. У Франції на рекламу в яких показано дітей потрібен дозвіл влади. У багатьох країнах обмежується рекламування спиртних напоїв, не дозволено ТВ реклама цих товарів у Голландії, Італії, Фінляндії, Німеччині. В Англії ці обмеження стосуються періоду демонстрації такої реклами, в Швейцарії заборонено реклама спиртних напоїв у будь-яких ЗМІ [6].

При адаптації реклами необхідно також враховувати загальні законодавчі обмеження, що стосуються тривалості ТВ ролика. Наприклад, в Німеччині ролики демонструють з 18 до 20 години, крім суботи, у Швейцарії та Італії ролики можна показувати не більш ніж двічі на тиждень [1].

Окрім того, важливість адаптації пояснюється ще й особливостями та рівнем економічного розвитку суспільства, наприклад: автомобіль «Ford Fiesta» позиціонується у Франції як альтернатива автомобілю «Renault 4», у Німеччині - як другий автомобіль для сім'ї, а Іспанії - як перший вироблений на території цієї країни автомобіль ТМ «Ford» [4].

Також, варто зазначити, що ще однією причиною для адаптації реклами є культура певної країни. Адже те, що прийнято і вважається нормою для однієї культури є зовсім забороненим для іншої. Наприклад: підприємство, що експортувало посудомийні машини до Швейцарії і позиціонувало їх як автомати, які дозволяють зберегти час жінки і витратити його на більш цікаві речі, дозволяя, відпочинок, немало жодного успіху на даному ринку, адже жінки в цій країні вважають правильним і нормальним, більше того, вони вважають, що цей їхній найбільший обов'язок – доглядати за домом. Тому даній фірмі довелося створити нову рекламну кампанію, яка б доступно пояснила жінкам переваги посудомийної машини з точки зору санітарії, а це вже повністю відповідає ментальності жінок країни [4].

Ще однією причиною, яка помітно впливає на використання стратегії адаптації для підприємств, які працюють на міжнародному ринку є адаптація, пов'язана з труднощами перекладу. Наприклад, автомобіль Chevrolet Nova не продавався у Мексиці, тому що «nova» іспанською – «не їде» [7].

Отже, рішення підприємства працювати на міжнародному ринку – це причина для поглибленого, детального та професійного вивчення ринків зарубіжних країн. Адже лише дослідивши ринок, дізнавшись його уподобання, смаки, економічний та політичний стан, ментальність та культуру, підприємство зможе продуктивно просувати свій товар чи послугу на нього. Використання стратегій стандартизації та адаптації в міжнародній рекламній діяльності нарізно практично не зустрічається, адже найефективнішим буде їх вдале поєднання, коли буде збережена загальна стратегія рекламної кампанії, проте дещо видозмінена для певного ринку, що допоможе ефективніше впливати на цільову аудиторію та досягти максимального результату підприємству.

Список використаних джерел:

1. Аакер Д. Рекламний менеджмент / Д. Аакер, Р. Батро, Дж. Дж. Майерс. – М.: Дело, 2003. – 503 с.
2. Джефкінс Ф. Реклама: навч. Посіб. Переклад з англ. / Під ред. Б.Л. Еремїна. – М.: Юніті, 2005. – 138 с.
3. Діброва Т. Г. Стратегія адаптації міжнародної реклами: вітчизняний досвід / Т. Г. Діброва, Ю. О. Дударева // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – 2013. – № 10. – С. 321-326. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evntukpi_2013_10_55.pdf.
4. Жарлінська Р.Г. Реклама в міжнародному маркетингу: стратегії стандартизації та адаптації [Електронний ресурс] / Жарлінська Р.Г., Морозова Ю.О. – 2010 – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76396.doc.htm.
5. Пазуха М. Д. Реклама у підприємницькій діяльності: навч. посіб. / М. Д. Пазуха, М. В. Ігнатів. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 176 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://b-ko.com/book_311.html
6. Сейфуллаева Э.Б. Концепция международной рекламы // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – №6. – <http://mavriz.ru/annotations>
7. Як машину назвеш, так вона і поїде: автомобілі з невдалими назвами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/yak_mashinu_nazvesh_tak_vona_i_poiide_avtomobili_z_nevdalimi_nazvami_1781111

Мар'яна Красноголовець,

Наук. кер. – Бозуленко О.Ю.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ - СКЛАДОВА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто значення однієї із основних складових маркетингових стратегій в сучасних умовах комерційної діяльності – стратегії управління персоналом. Досліджено її важливість у сучасній економічній ситуації.

Стратегія управління персоналом є ключовою функціональною стратегією організації та однією із складових функціональних маркетингових стратегій комерційної діяльності. В сучасних умовах економіки України ця стратегія стала однією з головних, тому що є чи не єдиним реально можливим стратегічним фактором.

Іншими словами, значущі стратегічні зміни на різних рівнях управління, у тому числі і на рівні окремої організації, можна здійснити тільки за допомогою людського фактора. Фахівці з менеджменту стверджують, що єдиною значущою конкурентною перевагою для будь-якої організації на початку XXI ст. стають її людські ресурси. Причому в стратегічній перспективі значущість людського фактора буде зростати [2].

Стратегія управління персоналом – це найважливіша підсистема загальної стратегії організації. Вона являє собою довгострокову програму конкретних дій та цілей з реалізації процесу розвитку потенціалу персоналу певного підприємства (установи, організації) для забезпечення стратегічної конкурентної переваги.

Мета стратегії (концепції) управління персоналом – створення системи, що ґрунтується, в основному, не на адміністративних методах, а на економічних стимулах і соціальних гарантіях, орієнтованих на зближення інтересів працівника з інтересами підприємства в досягненні високої продуктивності праці, підвищенні ефективності виробництва, одержанні найвищих економічних результатів діяльності підприємства.

Питанням розробки стратегії управління персоналом на засадах маркетингу приділено недостатньо уваги. Зокрема, в роботах таких дослідників, як Богданової Є.В., Гапошиної Л.Г., Кибанова А.Я., Дуракової І.Б., Колпакова В.М. розглянуто окремі аспекти визначення потреби в персоналі на засадах маркетингу. Російські вчені Кибанов А.Я. та Дуракова І.Б. зазначають, що стратегія управління персоналом розробляється як із врахуванням інтересів роботодавців, так і працівників; сутність стратегії полягає у визначенні цілей управління персоналом, формуванні ідеології та принципів роботи із персоналом, визначенні умов для забезпечення балансу між соціальною та економічною ефективністю використання персоналу в організації. [4, с. 24]

Стратегію управління персоналом також називають кадровою стратегією, яка належить до розряду функціональних стратегій. Завданням останньої є реалізація загальної стратегії підприємства. Все це є одним взаємопов'язаним ланцюжком, який буде ефективно діяти лише тоді, коли всі складові будуть правильно функціонувати.

Стратегія управління персоналом формується у вигляді планів або "програм дій", що базуються на інформації, зібраної на стадії аналізу внутрішнього середовища організації, і кадрового прогнозу – у вигляді системи аргументованих заяв про напрямки розвитку та майбутнього стану персоналу. Інструментами реалізації кадрової стратегії є поточна кадрова робота, керівництво персоналом, заходи щодо його розвитку, підвищення кваліфікації, вирішення соціальних проблем, винагорода і мотивація [2].

Проблемою на сьогодні є те, що у працівників більшості вітчизняних підприємств немає фундаментальної мотивації для ефективної діяльності. Більшість працівників не беруть на себе всю відповідальність за прийняття і реалізацію управлінських рішень, а також не ототожнюють себе з компанією, не вважають себе єдиним цілим, що породжує багато проблем. Все це і зумовлює необхідність розробки стратегії управління персоналом і використання людського потенціалу і робить упровадження стратегії управління персоналом актуальним.

На вибір перспективних цілей, тобто стратегії, управління персоналом впливає багато чинників. Серед них головними є:

- стратегія розвитку фірми;
- зовнішнє середовище (зовнішнє оточення фірми);
- внутрішнє середовище (ситуація всередині фірми);
- організаційне оточення (в т. ч. конкуренти).

Відомо, що від персоналу залежить майже не весь успіх діяльності компанії. Адже, підприємство може отримати прибуток в тому разі, якщо буде ефективно здійснювати свою діяльність. Керівники і менеджери повинні вміти правильно скоординувати діяльність. Найбільша частка реалізації поставлених завдань і, як наслідок, отримання фірмою необхідного доходу, залежить від персоналу. Тому стратегічне управління персоналом є важливою складовою у здійсненні комерційної діяльності.

Стратегічне управління персоналом передбачає:

- допомогу організації у досягненні її цілей;
- ефективне використання майстерності та можливостей працівників;
- забезпечення організації висококваліфікованими працівниками;
- задоволення працівників своєю роботою, їх найбільш повне самовираження;
- розвиток та підтримку на високому рівні якості життя, яке робить бажаною роботу в цій організації;
- зв'язок управління персоналом з усіма працівниками;
- допомогу у формуванні та збереженні морально-психологічного клімату в колективі;
- управління рухом до взаємної користі особистостей, організації та суспільства на основі економічних інтересів [1, с. 357].

Розглянувши в загальному основні моменти поняття «стратегія управління персоналом», варто перейти до маркетингової стратегії комерційної діяльності. Адже стратегія управління персоналом є складовою функціональних маркетингових стратегій, які відіграють важливу роль у здійсненні комерційної діяльності.

Стратегічне маркетингове управління комерційною діяльністю торговельних підприємств – це сукупність процесів і заходів щодо формування та реалізації набору стратегій комерційної діяльності підприємств для своєчасної адаптації її до змін у конкурентному маркетинговому середовищі, з метою задоволення потреб споживачів і отримання на цій основі прибутку [3, с. 97].

Забезпечення економічної ефективності в галузі управління персоналом можливе лише при оптимальному використанні персоналу для досягнення цілей підприємницької діяльності.

Основною метою стратегічного маркетингового управління комерційною діяльністю є забезпечення розвитку і високої результативності комерційної діяльності через задоволення потреб покупців.

Досягненню даної мети буде сприяти вирішення наступних завдань:

- вивчення тенденцій розвитку ринків;
- моніторинг конкурентного маркетингового середовища;
- активний вплив на керовані фактори, які сприяють розвитку комерційної діяльності підприємств;

- виявлення маркетингових можливостей і погроз, сильних і слабких сторін комерційної діяльності;
- розробка систем адаптації комерційної діяльності до змін у маркетинговому середовищі;
- трансформування місії підприємства у сукупність стратегічних маркетингових цілей комерційної діяльності;
- розробка маркетингових стратегій комерційної діяльності на основі дослідження маркетингового середовища і комерційної діяльності підприємств;
- забезпечення реалізації стратегій комерційної діяльності.

Процес стратегічного маркетингового управління комерційною діяльністю повинен включати обов'язкові елементи, що характерні як для процесу стратегічного управління, так і для маркетингового управління комерційною діяльністю. Стратегічне маркетингове управління комерційною діяльністю можна розглядати як динамічну сукупність шести взаємопов'язаних етапів управлінського процесу, які логічно виходять один з одного (рис 1).

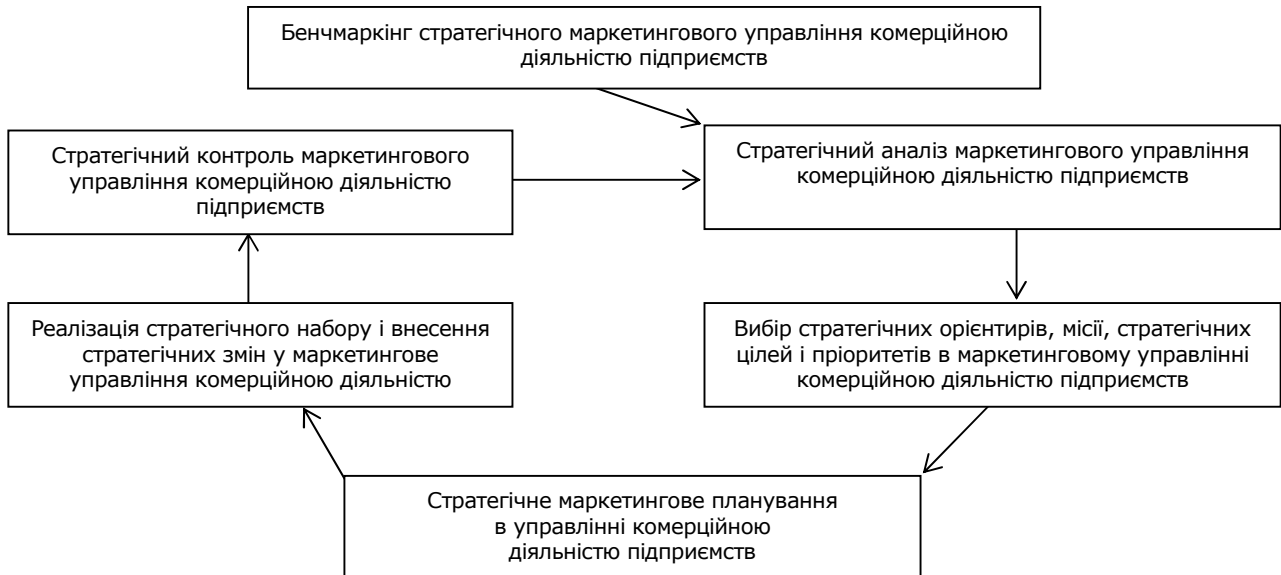

Рис. 1 Стратегічне маркетингове управління комерційною діяльністю [5, с. 11].

Наведена схема наочно демонструє, що стратегія маркетингового управління комерційною діяльністю має багато різноманітних аспектів, реалізувати які може лише правильно підібраний, кваліфікований персонал. Але навіть професійні працівники не будуть ефективно здійснювати свою роботу, якщо щодо них не буде застосована правильна стратегія управління персоналом, яка певним чином переплітається з менеджментом.

Розробка корпоративних стратегій комерційної діяльності насамперед охоплює вибір напрямку розвитку комерційної діяльності, встановлення пріоритетної цілі комерційної діяльності, визначення стратегій управління комерційною діяльністю і вибір конкурентної стратегії комерційної діяльності.

Стратегія управління персоналом стосується оптимізації кількості, складу, кваліфікації та мотивацій персоналу, що займається комерційною діяльністю.

Отже, концепція управління персоналом - це сукупність основних принципів, правил, цілей діяльності з персоналом, конкретизованих із урахуванням типу організаційної стратегії підприємства, потенціалу персоналу, а також типу кадрової політики.

Саме маркетинг персоналу передбачає інструментарій узгодження інтересів працівників та власників підприємств-роботодавців. Розробка стратегії управління персоналом повинна складатись із двох фундаментальних блоків послідовних дій - аналітичного та розробки.

Перший блок дій (аналітичний) передбачає здійснення дослідження факторів макро- та мікроринкового середовища ринку праці, які мають безпосередній вплив на діяльність підприємства. Окрім цього потрібно здійснювати аналіз внутрішнього стану підприємства та визначати рівень узгодженості поточної стратегії управління персоналом підприємства із цілями та стратегією компанії.

Другий блок, блок розробки, включає оцінювання поточного стану та діяльності персоналу на підприємстві. Відповідно до цього розробляється стратегія управління персоналом. Це такі складові, як: набір персоналу, його навчання, адаптація до роботи, стимулювання та мотивація працівників, розвиток персоналу і можлива заміна на більш кваліфікований (якщо необхідно).

Таким чином, всі ці дослідження, які відбуваються в кілька етапів і у відповідних блоках, повинні знайти своє відображення у вигляді певного документа, який являє собою набір норм в роботі персоналу, стосовно різних аспектів діяльності. Це можна назвати своєрідним формуванням ідеології та принципів кадрової роботи. Згідно з таким документом можна буде сформулювати правильну стратегію управління персоналом, яка забезпечить ефективність та результативність діяльності підприємства, буде розвивати функціональну стратегію маркетингу в комерційній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Скібіцька Л.І. Конфліктологія : навчальний посібник / Л.І. Скібіцька. – Київ. : Центр учбової літератури, 2007. – 384 с.
2. Балабанова Л.В. Управління персоналом : навчальний посібник / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 471 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15950210/marketing/strategiya_upravlinnya_personalom.
3. Балабанова Л.В. Коммерческая деятельность: маркетинг и логистика : монография / Л.В. Балабанова, А.Н. Германчук. – Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2003. – 231 с.
4. Кибанов А.Я. Управление персоналом организации: стратегия, маркетинг, интернализация / А.Я.Кибанов, И.Б.Дуракова. – М. : Инфра-М, 2005. – 300 с.
5. Пигунова О.В. Стратегия коммерческой деятельности предприятия розничной торговли / О.В. Пигунова, О.Г. Аниськова. – М. : Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 117 с.

БРЕНДИНГ НАЙПОПУЛЯРНІШИХ МІСТ ДЛЯ ТУРИСТІВ

Стаття присвячена аналізу понять «бренд міста» та «брендинг». Розгляду їх основних функцій та можливостей розвитку та застосування. У статті визначається роль іміджу міста та його параметри. У якості основи дослідження взято процес брендингу найпопулярніших міст для туристів.

Брендинг міст – одна з найцікавіших та стрімко розвинених галузей маркетингу на сьогоднішній день. Території розвиваються, починають конкурувати. Щоб привернути увагу інвесторів, туристів, їх потрібно чимось зацікавити. Зробити це можна за допомогою створення неповторного образу міста.

Сильний бренд міста, як і країни, підтримують бренди національних виробників відповідного регіону, в той час, як слабкий бренд міста, відповідно, знецінює бренд виробника.

Тема брендингу є дуже актуальною сьогодні, адже добре продуманий та розроблений бренд міста дозволяє залучити більшу кількість туристів.

Правильно підмічено, що у кожного міста є своє обличчя, але головне – його віднайти та зрозуміти.

Мета роботи полягає у висвітленні понять «брендинг» та «бренд міста», виокремленні основних прийомів брендингу найпопулярніших для туристів міст.

Дану тему у своїх працях висвітлювали іноземні та вітчизняні науковці: М. Портер, Ф. Котлер, О.В. Драченко, О.Л. Житар, О.І. Соскін, Ю.М. Ріпка, О.А. Біловодська, Ю.Ю. Абишева та ін.

Слово «бренд» походить від латинського «brand», що означає «ставити клеймо». З найдавніших часів клейма «бренда» удостоювався лише високоякісний товар, що таким чином виділявся серед подібних, набуваючи індивідуальності. Із розвитком комерції слово «бренд» стало означати походження продукту та застосовувалося з метою відокремлення одного виробника від інших, які виготовляли подібні продукти. Узагалі, бренд міста – це цілісний комплекс ознак, які містять неповторні оригінальні характеристики міста та образні уявлення, сприйняття, що дозволяють ідентифікувати це місто серед інших в очах цільових груп [1, с.2].

З англійської ж «бренд» – це марка, ім'я, інформація про компанію, товар, послугу. Відповідно, брендинг – це процес створення, просування та регулювання розвитку бренду. Під брендом міста будемо розуміти сукупність цінностей, що відображають своєрідність, неповторні оригінальні споживчі характеристики, які є загальновідомими та приносять конкурентні переваги та мають суспільне визнання [4].

Також брендинг міста можна розуміти як стратегію підвищення конкурентоздатності з метою завоювання зовнішніх ринків, залучення інвесторів, туристів, нових жителів і кваліфікованих мігрантів. Брендинг міста спрямований на подолання дефіциту ресурсів, в його основі лежить ідея донесення до широкої громадськості уявлення про унікальність території [2].

Як бачимо, у літературі існує багато визначень «бренду» та похідних від нього понять. Проте суть їх зводиться до одного, а саме, що бренд міста це:

- додатковий ресурс у вигляді соціальної стабільності, інвестицій, туризму, нових робочих місць тощо;
- це гарантований капітал, що вкладений у майбутнє міста та його соціуму;
- це спільна інтелектуальна власність громади, яка у знаменитих брендів може в сотні разів перевищувати вартість реальних активів міста [3, с.18], [4].

Основною складовою брендингу міста є імідж бренду. Оскільки брендом виступає саме місто, то мова йде власне про імідж міста. У науковій літературі з маркетингу поняття «імідж бренду» визначається як об'єкт сприйняття бренду споживачем, набір асоціацій, що виникають у споживача у відношенні до бренду, а також думки та почуття споживача у відношенні до сприйнятого. Імідж міста – сукупність емоційних та раціональних уявлень, що виникають із зіставлення усіх якостей даного міста, власного досвіду та досвіду інших людей, чуток, що впливають на створення визначеного образу. Серед елементів іміджу необхідно виділити об'єктивну та суб'єктивну складові. Об'єктивна складова іміджу включає сукупність конкурентних переваг та недоліків міста, що, як наслідок, формує суб'єктивне ставлення до даного міста (суб'єктивна складова). Завдання стратегії бренду міста полягає у формуванні позитивного іміджу, на основі конкурентних переваг, а також у постійній підтримці рівня сформованого іміджу [4].

Фахівці виділяють наступні параметри іміджу міста:

- 1) Населення (демографічні характеристики, етнічне та конфесійне розмаїття);
- 2) Економіка (структура ринку праці, економічні показники такі, як рівень зарплати та інше);
- 3) Освіта, культура, наука (світогляд, мораль, індустрія розваг та інше);
- 4) Засоби масової інформації;
- 5) Охорона здоров'я, спорт;
- 6) Політика, владні структури (регіональні лідери, відносини між ними та інше);
- 7) Нормативно-правова база;
- 8) Побут, комунальне і транспортне господарство;
- 9) Архітектура, естетичний вигляд;
- 10) Географічні особливості (клімат, ландшафт, флора, фауна, наявність корисних копалин, сусідство з іншими регіонами тощо);
- 11) Історичне минуле [1, с. 45].

При проведенні брендингу необхідно пам'ятати, що основою для брендингу є стратегія розвитку міста. Тому передумовою використання та формування бренду є стратегічне бачення майбутнього міста. При цьому наявність у місті історико-архітектурних пам'яток чи природних особливостей не є запорукою успішного бренду. Якщо у місті немає унікальних особливостей, то їх необхідно створити. В основу бренду можуть бути покладені, як традиційні особливості так і архітектура, історія міста, природні та кліматичні особливості, географічне розміщення, національний колорит, відомі мешканці міста, ремесла тощо, так і нетрадиційні атрибути міста, наприклад, мова, кухня, місцеві традиції, одяг, менталітет, традиції відпочинку місцевих жителів, фестивалі тощо. При цьому, остання тенденція свідчить про те, що увагу привертає бренд, який створений не на традиційних особливостях міста.

За бренд можна взяти найменшу особливість міста, яка дуже живо сприймється суспільством і з часом, уже неможливо буде уявити місто без цього атрибуту.

Хорошим прикладом вдалого брендингу може слугувати практика міста Нью-Йорк. Це логотип I Love NY, створений в 1977 році дизайнером Мілтоном Глейзером. Три чорних букви і червоне серце були частиною рекламної кампанії штату (а не міста) Нью-Йорк, розробленою агентством WellsRichGreene на замовлення Департаменту Комерції штату Нью-Йорк. Згодом простенький знак став графічним символом Нью-Йорка, частиною культури і вельми прибутковим бізнесом, таким він залишається до сьогодні [5].

Великою популярністю серед туристів користується Лас-Вегас. Щорічно його відвідують 37,5 мільйонів чоловік. Щоночі гості заповнюють 135000 кімнат у готелях. Історично сформований образ міста працює без збоїв. А головним слоганом міста, придуманим агентством R&RPartners, являється фраза «What Happens In Vegas, Stays In Vegas» («Що відбувається у Vegasі, залишається у Vegasі») [5].

Всі шанси повторити успіх кампанії I Love NY має кампанія «I Amsterdam», яка обіграє у своєму слогані / логотипі англійську граматичну конструкцію I Am - «Я є». Саме ця фраза вказує на те, що Амстердам – це люди, які в ньому перебувають. Постійно мешкають, або приїхали побачити місто. І в кожній з цих людей є частина вільного і веселого Амстердаму[5].

Логотип втілений у вуличній скульптурі, сумках, футболках та іншій сувенірній продукції.

Великих успіхів добився Лондон у своїй кампанії «Totally London». Основною її метою було наголосити на мультинаціональності міста та розширити його туристичну привабливість.

Кампанія «be.Berlin / A Great Place to Live» принесла місту, згідно з опитуваннями, грандіозні результати. Вибір «жити в Берліні» став для європейців за три перші роки привабливіше приблизно на 30% , вибір «працювати в Берліні» – на 45%[2,с.320].

Нерідко зустрічаються випадки, коли брендом міста стає певна його архітектурна чи історична пам'ятка. Про це свідчать показники популярності міст та зокрема їх окремих об'єктів. Так, за результатами досліджень, у 2014 році найпопулярнішими серед туристів стали Ейфелева вежа (46%), лондонське оглядове колесо (27%) і римський Колізей (22%).

Кожна рекламна кампанія чи новий маркетинговий хід може обернутися для його творців зовсім не так, як цього очікувалось.

Досить цікаву кампанію розробила Латвія. На рекламних плакатах замість "Easy to go, hard to leave" ("Легко приїхати, важко покинути") написано "Easy to go, hard to live" ("Легко приїхати, важко жити"). Вона мала на меті спозиціонувати Ригу як культурний та історичний центр, а не центр нічних розваг.

Серед вчених іде жвава дискусія на рахунок того, чи повинен у міста бути один бренд чи їх може бути декілька. Наша пам'ять влаштована так, що з плином часу ми згадуємо лише одну найяскравішу деталь пережитого чи побаченого. Тому, більшість науковців схильні вважати, що одному місту повинен відповідати один бренд, який має більше шансів закарбуватися у пам'яті назавжди.

Бренд – це важливий спосіб створення та підтримання впізнаваності міста серед його цільових груп споживачів: інвесторів, жителів, туристів. Проведення заходів з брендингу необхідне для усіх міст. Міста, які вже мають створений потужний бренд, повинні турбуватися про його збереження та про підтримання інформації про місто.

До брендуння міста потрібно підходити з усією відповідальністю. Основною проблемою в цій справі є – вибір того, хто може зробити дійсно ефективну кампанію, яка б мала лише позитивні для міста чи країни результати.

Список використаних джерел:

1. Абишева Ю.Ю. Проблема формування іміджу міста: соціально-управлінський аспект: дис. канд. соц. наук: 22.00.08 / Ю.Ю.Абишева. – К., 2005. – 173 с.
2. Аакер Д. Создание сильных брендов/ Пер. з англ.; 2-е вид. / Д. Аакер - М. : И. Д. Гребеникова, 2008.- 320 с.
3. Брендинг і промоушен малих міст: досвід країн з Вишеградської групи для України/ За загальною ред. О.І. Соскіна.// – К.: Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2011. – с.80.
4. Чоп О., Штаблага І. Створення бренду міста – запорука його розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.chtei-knteu.cv.ua/REU2013/viewtopic.php?f=9&p=111&t=111>.
5. Топ-25 найпопулярніших туристичних міст у 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/travel/2014/04/13/163210/>

Наталія Онуляк,

Наук. кер. – Бозуленко О.Я.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено особливості формування конкурентних маркетингових стратегій торговельного підприємства.

Сучасний етап розвитку торговельного підприємництва характеризується все більшим осмисленням підприємствами потреби у стратегічному управлінні господарською діяльністю на основі наукової методології передбачення її спрямувань, адаптації до генеральної стратегії розвитку підприємства в умовах мінливості зовнішнього середовища.

До дійових інструментів перспективного функціонування торговельних підприємств України відноситься формування їх конкурентних маркетингових стратегій, які забезпечують координацію та поєднання маркетингових цілей і ресурсів підприємства з метою створення довгострокових конкурентних прерогатив.

Метою статті є дослідження особливостей формування конкурентних маркетингових стратегій торговельного підприємства.

Вагомий внесок у дослідження питань формування конкурентних маркетингових стратегій торговельного підприємства зробили такі науковці: Біловодська О., Близнюк С., Куденко Н., Саєнко М., Боїн В., Криворучко О., Тягунова Н. та ін.

Конкурентні маркетингові стратегії являють собою зосередження зусиль, філософію бізнесу підприємства в умовах маркетингової орієнтації. Конкурентні стратегії за допомогою конкретних показників (індикаторів) дозволяють порівнювати позиції підприємства. Будь-яке підприємство розробляє власну конкурентну стратегію для отримання кращої позиції в певному сегменті та досягнення вигоди від конкурентної переваги [1, с. 154].

Конкурентні маркетингові стратегії, узагальнюючи модель поведінки, забезпечують координацію та поєднання компліментарних маркетингових цілей і ресурсів підприємства з метою набуття довгострокових конкурентних переваг. Такі стратегії визначають різні маркетингові підходи, за допомогою яких підприємство діятиме в кожній стратегічній

галузі бізнесу, і спрямовані на утримання тривалих конкурентних позицій на ринку, забезпечення тривалих конкурентних переваг. Вони орієнтовані на повну та своєчасну адаптацію функціонування підприємства до динамічного маркетингового середовища для досягнення його стратегічних конкурентних цілей [5].

Конкурентна маркетингова стратегія торговельного підприємства є:

- логічною реакцією на необхідність забезпечення його ефективної діяльності завдяки досягненню узгодженості із зовнішнім середовищем;
- засобом для отримання успіху у конкурентній боротьбі;
- фундаментом оптимального розподілу й результативного використання маркетингових ресурсів і зусиль [2, с.97].

Конкурентні стратегії складаються з певного переліку підходів і напрямів, що розробляються керівництвом підприємства з метою досягнення найкращих показників роботи у відповідній сфері діяльності. Вони визначають засоби конкурентної боротьби підприємства на цільових ринках і виступають як:

- своєчасна реакція на зміни в галузі, в економіці в цілому, в політиці й інших сферах;
- розробка конкурентоздатних заходів і дій, ринкових підходів, які можуть забезпечити стійку перевагу над конкурентами;
- об'єднання стратегічних ініціатив функціональних підрозділів;
- вирішення конкретних стратегічних проблем, актуальних на даний момент розвитку підприємства [6].

Конкурентна стратегія підприємства дозволяє дати відповідь на питання, як підприємство конкурує на цільовому ринку, за рахунок чого воно витримує конкурентний тиск і отримує перемогу в конкурентній боротьбі.

Розробляючи конкурентні маркетингові стратегії необхідно зважати на наступні компоненти:

- швидкість зростання - фіксує, які маркетингові заходи будуть забезпечувати майбутнє зростання підприємства (зростання частки ринку, розширення ринку, розширення товарного асортименту);
- диференціація ринку - виявляє, яким чином підприємство буде відрізнятися від конкурентів із погляду споживачів, а також відносну частку ринку, що підприємство прагне зайняти;
- диференціація продуктів - показує відмінність товарів і послуг конкретного підприємства від продукції конкурентів.

Обрання конкурентної маркетингової стратегії визначає, перш за все, структура галузі, в якій перебуває підприємство, та позиція, яку підприємство посідає в межах галузі. Розробити ефективну маркетингову стратегію неможливо без оцінки та аналізу власних можливостей підприємства [3, с. 56].

Конкурентна маркетингова стратегія торговельного підприємства є конкретизацією, системним механізмом реалізації його стратегічних цілей, які здебільшого орієнтуються на: вдосконалення якості товарів і послуг у порівнянні з конкурентами; забезпечення зросту більшого, ніж середнього по галузі; збільшення частки ринку; завоювання нових ринків; покращення іміджу підприємства; зниження рівня витрат та ін..

Таким орієнтиром у роботі підприємств надаються найбільші переваги, а їх досягнення вимагає стратегічного мислення і визначення підходів до оцінювання ділового простору. Стратегічне мислення формує уявлення про перспективний стан підприємства у бізнес-середовищі. Не врахування підприємством цих факторів може призвести до виникнення кризових ситуацій у його життєдіяльності та послабленні позицій на ринку.

Процес вироблення стратегії не завершується негайним комплексом дій. Зазвичай він має прояв у встановленні загальних напрямків, що координують діяльність торговельного підприємства на шляху до зміцнення його ринкових позицій [4].

Формування конкурентних маркетингових стратегій у торговельних підприємствах визначається: їх системними діями щодо здійснення місії; поведінкою у непередбачуваних обставинах, що спричинені змінами попиту споживачів, суттєвих тенденцій на ринку, конкурентного середовища; розподілом ресурсів між структурними підрозділами; обранням дій у певних ситуаціях задля отримання синергетичного ефекту.

Все це розкриває конкурентну маркетингову стратегію підприємства при здійсненні фінансово-економічної діяльності як провідну програму дій, яка мотивує розроблювання та апробацію прогнозно-ефективних стратегічних задач подальшої діяльності підприємства, акумулювання та використання потрібних для їх вирішення ресурсів, прогнозування ймовірної послідовності функціонування підприємства і мінімізації загроз. При цьому обрана стратегія повинна характеризуватися цілеспрямованістю, системністю, гнучкістю; враховувати особливості місця і часу, перспективи підприємства. Все це потребує передбачення можливої ситуації і спрямування зусиль на трансформацію прогнозової моделі на реальні результати, відстеження змін на ринку та вчасне реагування на них, корегування стратегічних орієнтирів і способів їх досягнення, цілеспрямованої дії по адаптації до ринкового середовища, виходячи із інтересів торговельного підприємства.

Під час формування стратегії неможливо передбачити всі ситуації, що можуть виникнути при її реалізації. Як тільки починають відкриватися конкретні альтернативи, з'являється і більш конкретна інформація, яка може поставити під сумнів обґрунтованість першочергового стратегічного вибору.

Виділяють наступні методи розробки конкурентних маркетингових стратегій:

1. Метод розробки конкурентних маркетингових стратегій на основі інтуїції - ситуація, коли наперед невідомо, що і як треба зробити, але є інтуїтивне відчуття необхідності змін; за таких умов суттєву роль відіграють досвід і знання керівників.

2. Метод розробки конкурентних маркетингових стратегій, що базується на здоровому глузді - ситуація, коли відомо, що робити, але невідомо як; застосовуються методи «проб і помилок», «експерименту», які потребують участі висококваліфікованих експертів.

3. Метод розробки конкурентних маркетингових стратегій шляхом компромісу - в оцінюванні ситуації, визначенні напрямків розвитку підприємства немає спільної згоди, але в наявності є володіння науково-методичним та прикладним інструментарієм досягнення стратегічних конкурентних цілей; основну увагу необхідно приділяти досягненню згоди.

4. Аналітичний метод розробки конкурентних маркетингових стратегій - для оцінки ситуації, визначення цілей і засобів їхнього досягнення застосовується весь інструментарій стратегічного планування і контролю маркетингового управління конкурентоспроможністю, економіко-математичного моделювання, системного аналізу [3].

При формуванні маркетингових стратегій доцільно використовувати такі прогресивні методи розробок:

- аналітичний – на основі ґрунтового стратегічного моніторингу і конкурентної маркетингової діагностики діяльності підприємства;

- розробка стратегій шляхом компромісу – біля 60% стратегічних управлінських рішень приймаються на загальних зборах підприємства, 30% – при проведенні ділових дискусій керівництва підприємства і на ділових нарадах різних ланок управління.

Тільки 10% стратегічних рішень розробляються на основі інтуїції і базуються на здоровому глузді керівників підприємства.

Розробка маркетингових стратегій здійснюється за такими етапами:

Початковим етапом стратегічного управління є аналіз середовища, оскільки він створює підґрунтя як для визначення місії та цілей підприємства, так і для формування конкурентних маркетингових стратегій: SWOT-аналізу, порівняльний галузевий аналіз, конкурентний аналіз, аналіз ресурсів, бенчмаркінг, аналіз конкурентного середовища ринку за моделлю «5 сил конкуренції».

Наступний етап вирішення задач щодо формування конкурентних маркетингових стратегій є визначення місії та цілей маркетингової діяльності (або їх перегляд та удосконалення) торговельних підприємств: мозковий штурм, дерево цілей.

На етапі вибору стратегії та базових сценаріїв подальшої розробки конкурентних маркетингових стратегій ухвалюється рішення з приводу того, якими засобами торговельне підприємство домагатиметься досягнення цілей: метод «Мак-Кінсі», метод Бостонської консультативної групи, модель Shell/DPM, Метод життєвого циклу, модель ADL/LC, PIMS-аналіз.

На четвертому етапі вирішення управлінських завдань формуються конкурентні маркетингові стратегії, що дозволять досягти поставлених цілей діяльності торговельних підприємств: модель Г. Стейнера, модель І. Ансоффа, модель Д. Абеля [4].

Для більшості підприємств розробляються не одна, а декілька альтернативних конкурентних стратегій.

Іноді підприємство недооцінює значення конкурентних маркетингових стратегій в управлінні підприємством. Це визначається відсутністю: розуміння суті стратегічного спрямування мети і діяльності підприємства загалом; альтернативних стратегій, які можна було б запровадити при змінах у зовнішньому оточенні; або необґрунтованістю стратегічних задумів торговельного підприємства; інформаційно-аналітичного сприяння стратегії розвитку підприємства; уваги до макро- та мікросередовища підприємства; прогнозування потреби ринку; у керівництва практики стратегічної діяльності; умінь протидіяти конкуренції та добиватися успіху в конкурентній боротьбі; достатнього розуміння діяльності підприємства, ототожнення його стратегії і тактики тощо.

На вибір стратегії впливає різноманітна кількість факторів: переваги споживачів, звички покупців, технологічні зміни, вплив конкурентів, потреби в інвестиціях, очікуваний прибуток, фінансові можливості (умови) підприємства, оцінка кваліфікаційних і управлінських якостей щодо їхньої достатності для досягнення успіху на ринку, диверсифікація, персональний склад управлінського персоналу і його цілеспрямованість, державні акти регулювання, зобов'язання підприємства перед суспільством або пайовиками, а також соціальні, політичні та культурні умови, що обмежують або розширюють спектр дії підприємства [7].

Конкурентні стратегії втілюються в бізнес-планах та ілюструють те, як підприємство конкуруватиме на конкретному товарному ринку, кому, за якими цінами буде збувати товари, як їх рекламуватиме, як досягатиме перемоги в конкурентній боротьбі.

Основою будь-якої конкурентної маркетингової стратегії є певні конкурентні переваги, що являють собою унікальні конкурентні активи підприємства або особливу ключову компетентність у сферах діяльності, що є важливою для бізнесу підприємства. Ефективні конкурентні маркетингові стратегії можуть формуватися лише як результат спільних ділових розробок між і всередині всіх рівнів управління торговельним підприємством. Стратегія має відповідати жорстким вимогам, а саме: створювати економічні або конкурентні цінності підприємства; виконуватися за допомогою доступних ресурсів; бути прийнятною для всіх рівнів виконання; ґрунтуватися на реалістичних передбаченнях і точній інформації; бути достатньо гнучкою, щоб адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Залежно від ступеня усвідомленості цілей, завдань і необхідних результатів діяльності, а також знань щодо специфіки функціонування об'єктів управління, можна виокремити такі методи розробки конкурентних маркетингових стратегій: розробки стратегій на основі інтуїції; розробки стратегій, заснованих на здоровому глузді; розробки стратегій шляхом компромісу; аналітичний метод розробки стратегій.

Список використаних джерел:

1. Біловодська О. А. Маркетинговий менеджмент [Текст] : навч. посіб. / О. А. Біловодська. – К. : Знання, 2010. – 332 с.
2. Близнюк С.В. Стратегічний маркетинг торговельного підприємства: методичні і організаційні аспекти управління [Текст] / С.В. Близнюк – К. : Українська академія зовнішньої торгівлі, 1998. – 146 с.
3. Боїн В. О. Дослідження чинників, що визначають конкурентні стратегії торговельних підприємств споживчої кооперації [Електронний ресурс] [Електронний ресурс] / В. О. Боїн. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Economics/37341.doc.htm.
4. Криворучко О. С. Удосконалення методичних підходів до формування конкурентних маркетингових стратегій торговельних підприємств споживчої кооперації [Текст] / О. С. Криворучко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 43. – С. 197-203.
5. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг [Текст] : навч. посібник. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : КНЕУ 2006. – 152 с.
6. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства [Текст] : підручник / М. Г. Саєнко. – Тернопіль : «Економічна думка», 2006. – 390 с.
7. Тягунова Н. М. Чинники, що визначають конкурентні стратегії торговельних підприємств споживчої кооперації [Текст] / Н. М. Тягунова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 8. – С. 199-203.

Юлія Скігар,

Наук. кер. – Жалба І.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ (НА МАТЕРІАЛАХ ТОВ «УНІВЕРСАМ»)

В статті розглянуто теоретичні та прикладні аспекти формування товарного асортименту на підприємстві, а саме: сутність та класифікацію товарного асортименту, проблеми та перспективи його формування на ТОВ «Універсам».

В умовах нестабільного середовища ефективність функціонування торговельного підприємства та його конкурентоспроможність на ринку значним чином залежить від асортименту, що його пропонує заклад торгівлі. Стійкість асортименту та його оптимальність з точки зору співвідношення цін та задоволеності споживача визначають обсяги товарообороту, отриманого прибутку підприємства та його частку на ринку. Тому оптимізація формування асортименту виступає основою розвитку торгівлі в Україні. А існуючі кризові явища на споживчому ринку зумовлюють особливий підхід до проблем та перспектив формування товарного асортименту.

Метою статті є дослідження проблем та перспектив формування товарного асортименту на підприємстві.

Питанням формування товарного асортименту присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців таких як: О.М. Азарян, Л.В. Балабанова, Н.О. Бородкіна, А. М. Виноградська, А.В. Войчак, І.О. Дудла, І.В. Коренева, В.Я. Кардаш, С.Сисоева, А. Ф. Павленко, В.Е. Хруцкий та інші.

Функціонування торговельних підприємств в умовах ринкової економіки зумовлює необхідність підсилення ринкової орієнтації товарного асортименту, як фактору, що впливає на всі інші аспекти діяльності закладу торгівлі: операційні процеси, структуру витрат, фінансовий стан, потребу в персоналі тощо. Ціна помилки в формуванні асортименту може бути вельми високою.

При дослідженні понятійного апарату в сучасній літературі відсутній єдиний підхід серед авторів до визначення сутності товарного асортименту. Для уточнення поняття «товарний асортимент» розглянемо деякі з них.

Товарний асортимент – це група товарів, тісно пов'язаних між собою схожістю принципів функціонування, продажем одним й тим самим групам покупців, реалізацією через аналогічні канали збуту або належністю до одного й того самого діапазону цін [1, с.230].

Товарний асортимент – це сукупність усіх товарних одиниць, що їх пропонує покупцям конкретний продавець [2, с.78].

Товарний асортимент – це асортимент товарів, представлених у торговельній мережі [3, с.68].

Товарний асортимент – це сукупність товарів, які запропоновані на ринку [4, с.172].

Дослідивши різні підходи, сформульоване власне визначення: товарний асортимент – це сукупність товарів різних видів, різновидів, сортів і ґатунків та інших якісних відмітних ознак, що їх пропонує на ринку конкретний продавець.

Основними ознаками класифікації асортименту товарів виступають місце утворення; призначення; складність асортименту; характер групування; частота попиту; стабільність попиту та ін. Нами запропоновані також такі ознаки асортименту відповідно до ціноутворення на товари: преміальний; загальний; соціальний; «розпродажний».

Преміальний асортимент представлений товарами, ціни на які є вищими, ніж на аналогічні товари, які менш впізнавані споживачами на ринку. Це, як правило, марочні товари, які заслуговують більш високих цін. Купуючи такі товари споживач впевнений у їх якості і згідні платити більшу ціну.

Соціальний асортимент – це перш за все товари першої необхідності, що купуються практично всіма споживачами незалежно від рівня прибутку. Такий асортимент в продовольчому магазині представлений хлібобулочними виробами, кисломолочними продуктами і м'ясопродуктами. В загальному обсязі частка такого асортименту зазвичай складає близько 20%.

Розпродажний асортимент – це товари, що пропонуються із знижкою, на умовах розпродажу або просто в рамках програми стимулювання збуту покупців. Часто такі розпродажі здійснюються на умовах співпраці із виробниками, які хочуть вийти на ринок або пожвавити продажі. Іноді вони зумовлені потребою розпродати товарні залишки у найближчий час через швидкість псування або потребу пришвидшення оборотних коштів.

Загальний асортимент складають всі інші товари в торговій мережі. Вони створюють торговельному підприємству можливість запропонувати споживачеві широкий вибір, що збільшує привабливість магазину.

Основні ознаки класифікації асортименту товарів з урахуванням запропонованої ознаки подано у табл. 1.

Таблиця 1

Ознаки класифікації асортименту товарів

№ п/п	Ознака класифікації	Види асортименту товарів
1	За місцем утворення	Виробничий Торгівельний
2	За призначенням	Продовольчі товари Непродовольчі товари
3	За особливими властивостями товарів	Швидкопсувні Нешвидкопсувні
4	За складністю асортименту	Простий Складний
5	За характером групування	Груповий Внутрішньогруповий
6	За частотою попиту	Масовий Періодичний Нечастий Національний Сезонний Комплектний
7	За стабільністю попиту	Стабільний Піддається різким коливанням
8	За номенклатурою пропонованих товарів	Основний Допоміжний
9	За ступенем важливості інтересів споживачів та підприємств торгівлі	Рациональний Оптимальний
10	За ціноутворенням на товар	Преміальний Загальний Соціальний «Знижковий».

Основою формування асортименту роздрібного торговельного підприємства є асортиментна концепція, яка виражається у вигляді системи показників, які характеризують можливості оптимального розвитку асортименту товарів. До таких показників відносяться: різноманітні види та різновиди товарів (з урахуванням типології споживачів),

рівень та частота оновлення асортименту; рівень та співвідношення асортименту; рівень та співвідношення цін на товари даного виду [5, с.154].

Проблеми формування товарного асортименту на торговельному підприємстві розглянуті нами на прикладі ТОВ «Універсам» (м. Чернівці). Зокрема, було визначено, що на управління асортиментом в роздрібному торговельного закладі здійснюють той чи інший (за інтенсивністю) вплив такі фактори: оптимальна ціна; відомість виробника; широкий та різноманітний асортимент у виробника; висока оборотність товару; висока якість товару; відома марка продукції; приваблива упаковка; наявність рекламної кампанії в ЗМІ.

Серед факторів, що впливають на вибір пропонованого асортименту супермаркетом ТОВ «Універсам», дуже важливими є висока оборотність продукції, висока якість товару та оптимальна ціна, тобто підбір асортименту ведеться, виходячи із строгих вимог до якості товару, товарного вигляду в цілому і щоб забезпечити норму прибутку кожної одиниці і представити асортимент товарів за купівельними можливостями населення. Популярність марки продукції відображає в якійсь мірі високу якість товару, що полегшує виведення на ринок товару новинки під відомою маркою. Тому ТОВ «Універсам» зацікавлений у відомих марках, так як споживачі зазвичай знають, що очікувати від цих товарів, і купують їх впевнено.

Виявлені такі основні проблеми формування асортименту в ТОВ «Універсам»:

1. Відсутність або обмежений набір окремих видів товарів асортиментної групи «фрукти». Висока ціна на дані товари та їх належність до товарів, що швидко псуються, зумовлюють відсутність окремих товарних позицій або низькі обсяги закупівель, внаслідок чого часто відсутні деякі товарні позиції.

2. Відсутність в товарному асортименті товарів «дитячої» групи, яка представлена в магазині лише епізодично, без окремого виділення. Це знижує привабливість торгового закладу в очах цільового покупця.

3. Нераціональна структура асортименту: за окремими позиціями (приміром, рибні консерви) спостерігається висока глибина асортименту при низьких продажах; натомість глибина асортименту є незначною для груп товарів, що приносять підприємству значні доходи (наприклад, олія).

4. Представлення в магазині ТОВ «Універсам» ковбасної продукції виключно ТМ «Чернівецькі ковбаси «Колос», що знижує можливості вибору для покупця. Це є частиною фірмової політики підприємства, адже представлення товарів конкурентів негативно впливатиме на обсяги продажів товарів власної ТМ.

5. Відсутність окремих видів товару, що неприпустиме для магазину формату «супермаркет». До таких товарів відносяться: соєвий соус, свіжі дріжджі, лимонна кислота тощо. Дані види товарів не створюють значного впливу на товарооборот закладу торгівлі, проте їх присутність дозволяє окремим покупцям задовольнити потреби власного споживчого кошику.

6. Не організовано систему фіксації незадоволених запитів споживачів. В разі, якщо покупець не знайшов потрібний вид товару, в разі повторного відвідування магазину, він у 90% випадків знову не знайде цей товар.

Вирішення цих проблем є першочерговою потребою ТОВ «Універсам». Також підприємству слід здійснити такі перспективні кроки у напрямку формування товарного асортименту:

1. Застосування прогресивних методів аналізу товарного асортименту з метою формування оптимальної його структури.

2. Впровадження системи стратегічного управління асортиментом і параметрами продукції на основі ABC-XYZ-аналізу.

3. Пропорційний підхід до відведення торговельної площі на основі споживчого попиту на групу товарів.

4. Моніторинг стану ринку, споживчого попиту та потреб споживачів.

5. Виявлення неліквідних товарних позицій в асортименті торговельного підприємства, з їх подальшим вилученням.

Отже, товарний асортимент – це сукупність товарів різних видів, різновидів, сортів і ґатунків та інших якісних відмінних ознак, що їх пропонує на ринку конкретний продавець.

Основні проблеми формування асортименту на ТОВ "Універсам" полягають у недостатній глибині товарів асортиментної групи «фрукти»; відсутності в товарному асортименті товарів «дитячої» групи; нераціональній структурі асортименту; відсутності системи фіксації незадоволених запитів споживачів.

У подальшій перспективі ТОВ "Універсам" має впровадити систему стратегічного управління асортиментом і параметрами продукції на основі ABC-XYZ-аналізу. Формування асортименту має формуватися з урахуванням споживчих вимог і вимог суспільства в цілому. Торговельне підприємство має відстежувати неліквідні товарні позиції та вилучати ті з них, які не відповідають споживчому попиту.

Запропоновані заходи оптимізації товарного асортименту мають сприяти зростанню товарообороту торговельного підприємства, отриманих прибутків, зростанню його частки на ринку та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Армстронг Г., Котлер Ф. Маркетинг. Загальний курс, 5-те видання: Пер. з англ.: Уч. пос. - М.: Видавничий дім «Вільямс», 2001. - 608 с.
2. Павленко А. Ф. Маркетинг: Підручник. / Павленко А. Ф., Войчак А. В. — К.: КНЕУ, 2003. — 246 с.
3. Виноградська А. М. Комерційна діяльність торговельного підприємства : Навч. посіб. / А. М. Виноградська; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К., 2005. - 280 с.
4. Дудла І.О. Товарознавчі аспекти маркетингу: навч. посібник / І.О. Дудла. - К.: ЦУЛ, 2007. - 224 с.
5. Бородкіна Н.О. Маркетинг: Навч. посібник. / Бородкіна Н.О. - К.: Кондор, 2005. - 360 с.

Олена Фінгерман,

Наук. кер. – Лошенко І.Р.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкриті та проаналізовані складові процеси рекламної діяльності підприємства, запропоновані практичні рекомендації щодо підвищення ефективної рекламної діяльності підприємства.

Величезну роль у збереженні і зміцненні позицій підприємства на ринку відіграє реклама. Реклама продукції і діяльності підприємства виступає найважливішою складовою частиною комплексу маркетингових заходів та є своєрідним інформаційним виходом на споживача. При правильній організації реклама сприяє швидкій безперебійній реалізації товарів або формуванню стійкого попиту на послуги підприємства. Водночас для ефективності реклами потрібно, перш за все, правильне та раціональне її планування керівництвом, що у сьогоденні умовах господарювання є надзвичайно актуальним для підприємств.

В економічній літературі питанням організації рекламної діяльності на підприємстві приділено досить багато уваги, зокрема, розкрито сутність поняття реклами та елементи оцінки її ефективності, досліджені чинники, що впливають на ефективність рекламних заходів, розроблено організацію процесу просування рекламних послуг на ринок і т.п. Проблемам розвитку рекламних послуг присвячені роботи таких вітчизняних вчених, як Белявцев М.І., Герасименко В., Завадський Й.С., Челенко Ю.В., Черкасова І.І. та ін. Із зарубіжних вчених над даними питаннями працювали М. Бакстер, Л. Баттерфілд, Д. Девіс, Ф. Джефкінс, Ф. Котлер та інші. Проте проблеми організації рекламної діяльності підприємств науковцями досі вивчені недостатньо.

Мета дослідження – аналіз етапів процесу організації рекламної діяльності підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Реклама є частиною прогресу суспільства та існування сучасного підприємства. Існує багато різнобічних визначень реклами і кожен науковець трактує його по-своєму. За словами англійського ученого Джефкінса: реклама є найпереконливішим і найдешевшим способом поінформувати потенційних споживачів про певний товар або певну послугу [3].

Професор Примак Т.О. вважає, що реклама – це будь-яка платна неперсоніфікована форма інформаційного впливу на споживача з метою формування мотивів купівлі товарів [6].

В Законі України «Про рекламу» сказано, що реклама – це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [4].

При цьому важливого значення набувають питання планування рекламної діяльності підприємств, які передбачають послідовні етапи. В першу чергу, підприємству необхідно визначитись з цілями та об'єктами рекламної кампанії. Особливу увагу потрібно звернути на визначення цільової аудиторії реклами та вибір засобів реклами. Значний акцент має бути зосереджений на підготовку рекламного звернення та розробку графіків виходу реклами. Нині керівництво підприємств також ретельно відноситься до складання бюджету просування товару та попередньої оцінки ефективності реклами.

Разом з тим цілі рекламної діяльності повинні бути якнайбільше конкретними, але щоб зробити їх такими, необхідно зрозуміти можливості реклами. Звідси, першочергове завдання реклами полягає у тому, щоб закласти «фундамент» шляхом ознайомлення деякої частини необізнаних покупців з товарами або послугами підприємства. Наступне завдання – збільшення інформації, яка дозволить досягнути такої ситуації, коли вагомий відсоток потенційних споживачів не тільки буде знати про існування товару, але і про його призначення. Водночас реклама повинна повідомити достатню інформацію про товар і його властивості, для того щоб переконати споживачів у його цінності. Серед числа переконаних в корисності товару деякі зі споживачів можуть переміститися на наступний рівень – в число тих, хто бажає володіти даним товаром. І, нарешті, після того, як будуть пройдені всі попередні рівні, суттєвий відсоток споживачів які бажають володіти товаром, відвідують торговельне підприємство з метою придбати його [1].

За сучасних умов господарської діяльності підприємств цілі реклами повинні поступово змінюватися. Якщо спочатку найбільші зусилля повинні бути спрямовані на створення проінформованості про товар, то далі їх необхідно зосереджувати на створенні інтересу, бажання володіти товаром або отримати послугу, приділяючи зусилля і до стимулювання дії придбати їх. Після того, як певний відсоток споживачів прийняв рішення про покупку, може бути введена нова рекламна ціль – стимулювати повторення досвіду використання товару.

Визначення та пошук цільової аудиторії товару – це найважливіше питання вже на етапі становлення і розвитку діяльності підприємства. Воно залишається пріоритетним і при просуванні даного товару. Конкретне уявлення, хто є споживачем товару або послуг підприємства, знання характеру, звичок, параметрів споживання дозволяють найбільш чітко презентувати товар у рекламі, заговорити із споживачем на зрозумілій йому мові, а отже, сприяти сприйняттю товарообігу. Невірне визначення цільової аудиторії тягне за собою або провал товару на ринку, або, що найчастіше буває на практиці, значне збільшення бюджетів на створення і просування товару.

Цільова аудиторія виділяється із загальної аудиторії з урахуванням різних характеристик, пов'язаних з географічними, демографічними, економічними, психологічними, поведінковими та іншими особливостями споживачів.

Після того як підприємство визначиться з цілями і видом реклами, а також на яку аудиторію споживачів вона буде спрямована, потрібно перейти до розробки рекламного звернення. Як правило, рекламний процес складається з чотирьох ланок: перша – рекламодавець, друга – рекламне агентство, третя – рекламний засіб і остання ланка – споживач [5].

Процес створення та виготовлення рекламного звернення ідентичний процесу створення й виготовлення самого товару, що рекламується. Безпосередньо він складається з двох етапів – створення та виробництва. Діяльність, яка пов'язана зі стадією творчості (створення тексту рекламного звернення), проходить в основному в межах рекламних агенцій. Уся інша діяльність, пов'язана із виробництвом, практично завжди виконується зовнішніми організаціями.

У процесі розробки рекламних звернень, перш за все, потрібно проаналізувати специфічні властивості товарів, встановити переваги і вигоди, визначити цільову аудиторію, виявити та проаналізувати конкретні потреби, чітко визначити сегмент ринку і передбачити поведінку споживачів після подання реклами.

На етапі складання бюджету просування товару можливі два підходи: перший з них, який недосить назву «зверху вниз» полягає у тому, що спочатку визначається загальна сума витрат на комплекс просування, яка потім розподіляється між елементами комплексу. Другий підхід – «знизу вверх», передбачає складання кошторису окремо для реклами, стимулювання збуту, персонального продажу, паблік рилейшнз, сума яких становитиме загальний кошторис просування. Серед методів складання бюджету просування, фахівці підприємств виділяють метод на основі цілей і завдань, який передбачає розрахунок бюджету як суми витрат, необхідних для досягнення цілей просування. Безперечно, цей метод є найточнішим і найкращим, адже чітко визначені цілі підсилюються потрібними для цього коштами і легко піддаються контролю [2].

Ефективність реклами оцінюється з огляду на комунікаційну та збутову діяльність. Перший показник – це витрати на рекламу в розрахунку на одного покупця, а другий – витрати на рекламу в розрахунку на одиницю обсягу збуту товарів. У процесі аналізу рекламної діяльності за звітний період визначаються фактичні відхилення від планових показників. Зменшення відносних витрат свідчить про ефективну рекламну діяльність підприємства.

Для того, щоб рекламна кампанія підприємства була дійсно ефективною в умовах ринку, до початку її організації, на нашу думку, необхідно дотримуватися практичних рекомендацій, які підтверджені досвідом багатьох прибуткових фірм США і країн Західної Європи. В першу чергу, керівництву потрібно чітко усвідомлювати відношення того, для кого призначений товар підприємства на ринку та кому повинна бути адресована реклама. Всі акценти в рекламній кампанії повинні бути розставлені таким чином, щоб максимально продемонструвати споживачу, які саме вигоди він зможе одержати від її використання, проілюструвати неповторні й унікальні риси, поліпшені характеристики і т.п. Товарний знак та марка підприємства мають бути помітними на ринку, вирізнятися серед багатьох інших і швидко запам'ятовуватися.

Реклама потребує нововведень, винахідливості, але при цьому вона не має бути настирливою. Спіратися в рекламі потрібно не на емоції, а на факти – для цього слід зрозуміти, з якими проблемами стикаються споживачі, і продемонструвати їм, за допомогою реклами, як вони зможуть їх задовольнити, якщо придбають товар конкретного підприємства.

Доцільно заручитися в рекламній кампанії офіційно зареєстрованою думкою експертів про товар (фахівців із професійних асоціацій, визнаних авторитетів у тій чи іншій сфері, представників спілок по захисту прав споживачів) і послатися на неї в рекламі. Необхідно формувати помітні заголовки і підзаголовки в рекламних проспектах, використовувати в рекламі просту мову, загальнодоступні терміни і вираження, виставляти ілюстрації і наглядні приклади, а також використовувати купони й інші форми преміювання споживачів у рекламних проспектах і каталогах.

Інформація про підприємство повинна бути якомога доступною споживачам. Із завершенням рекламної діяльності підприємства слід не поспішати, не переконавшись в тому, що реклама цілком вичерпала свій потенціал. При цьому потрібно пам'ятати, що повторні рекламні звернення завжди дають більший результат, ніж одноразові.

Цінність реклами визначається кінцевими показниками господарської діяльності підприємства, насамперед приростом збуту товарів, товарообігу, одержанням прибутку, хоча є і такі види реклами, що розраховані на довгострокове замовлення і спрямовані тільки на підтримку марки, престижу підприємства перед споживачами.

Дослідження реклами вказує керівництву підприємства також на необхідність посилення рекламної кампанії, пошук нових засобів впливу на споживача, підвищення його інтересу до товарів підприємства, і, як наслідок, на збільшення їх збуту [7].

Список використаних джерел:

1. Божкова В. В. Реклама та стимулювання збуту [Текст]: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ В. В. Божкова, Ю. М. Мельник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 200 с.
2. Гаркавенко С.С. Маркетинг [Текст]: Підручник/ С.С. Гаркавенко. — Київ: Лібра, 2002. — 705 с.
3. Джефкінс Ф. Реклама [Текст]: Практ. посіб./ Пер. англ., доп. і ред. Д. Ядіна./ Ф. Джефкінс. – К.: Знання, 2001. – 456 с.
4. Про внесення змін до Закону України "Про рекламу" [Текст]: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004. - № 8. – 62 с.
5. Миронов Ю.Б., Крамар Р.М. Основи рекламної діяльності [Текст]: Навчальний посібник./ Ю.Б. Миронов, Р.М. Крамар. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – 108 с.
6. Примах Т.О. Маркетингові комунікації [Текст]: Навч. посіб./ Т.О. Примах. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 280 с.
7. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства [Текст]: Навчальний посібник/ Г.М. Тарасюк, Л.І. Шваб. - Київ: «Каравела», 2003, 432 с.

Ганна Юхимець,

Наук. кер. – Лошенко І.Р.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядаються особливості маркетингових комунікацій підприємств, висвітлюється та аналізується процес системи маркетингових комунікацій. Досліджуються цільові аудиторії комунікацій та надаються пропозиції щодо формування складових елементів системи маркетингових комунікацій підприємств.

Розвиток маркетингових комунікацій, який спостерігається нині в Україні, підвищує інтерес та формує культуру споживання товарів у вітчизняного покупця. Саме за допомогою маркетингових комунікацій встановлюється контакт між виробником товарів і покупцем, визначаються оптимальні варіанти задоволення їхніх спільних інтересів. При цьому підприємства-виробники виступають водночас і відправниками, і отримувачами інформаційних повідомлень. Як відправники вони інформують, переконують, нагадують та стимулюють цільові ринки. Як отримувачі, підприємства налаштовуються на цільові ринки з метою розробки відповідних повідомлень, адаптуються до обставин мінливого ринкового середовища та до комунікаційних можливостей, що з'являються. У свою чергу, це призводить до того, що підприємства прагнуть зібрати якомога більше інформації з ринків, а з другого – інтенсивно доносити свою власну інформацію до покупців. Тому важливо приділяти багато уваги системі маркетингових комунікацій як загалом так і кожному її окремому елементу, досліджувати та аналізувати цільові аудиторії ринку задля успішного існування підприємства на ринку.

Вивченням маркетингових комунікацій та їх застосуванням займалось багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, Ф.І. Євдокимов та В.М. Гавва вважали, що метою таких заходів є допомога покупцеві у виборі товару підприємства, надання інформації про певні переваги та недоліки товарів, що власне пропонуються [3, с.146–153]. С.С. Гаркавенко зазначає, що маркетингове просування товару передбачає створення та підтримання постійних зв'язків між підприємством та ринком з метою активізації продажу товарів і формування позитивного іміджу шляхом інформування, переконання та нагадування про діяльність підприємства [2, с. 409–449]. Ф. Дене і С. Ларсон нарахували близько 130 визначень слова «комунікація». На їх думку, ці визначення розглядають комунікацію як «процес взаємодії» чи, наприклад, узагальнюють під комунікацією «усі процеси, за допомогою яких люди впливають один на одного. У кінцевому значенні, усі комунікаційні процеси підрозділяються на вербальні і невербальні» [2, с.452]. Проте у дослідженнях науковців недостатньо уваги приділяється саме вивченню сприйняття цільових аудиторій споживачів на маркетингові комунікації.

Метою статті є висвітлення основних аспектів і сучасних тенденцій маркетингових комунікацій та обґрунтування доцільності їх проведення торговельними підприємствами.

Сьогодні маркетингові комунікації повинні якомога більше відомостей надавати про торгову марку, продуктиві і цінові зміни та заохочувати нових покупців і посередників для роботи з торговельними підприємствами. Дана робота дозволяє значно стимулювати споживачів до купівлі товарів підприємства. Проте в сучасних ринкових умовах

використання лише основних засобів введення та просування товару на ринок (виготовлення якісних товарів, встановлення конкурентоспроможних цін тощо) є недостатнім. При доволі широкому асортименті аналогічних за якостями товарів, більшість з них залишається не поміченими кінцевими споживачами.[4, с. 158] Тому ефективний вихід товару на ринок та його подальше просування неможливі без інтенсивного використання комплексу маркетингових комунікацій, що спрямовується на товар, підтримку його збуту, а також створення позитивного іміджу підприємства. Це дає можливості набуття підприємствами високої ринкової сили, зміцнює їх позиції щодо товарів-замінників, полегшує доступ до фінансових, інформативних та трудових ресурсів.

Розглядаючи маркетингову комунікацію як двобічний процес необхідно зазначити, що жодне підприємство не може охопити всі ринки збуту своїх товарів та задовольнити потреби усіх верств споживачів. Водночас, концентруючи зусилля на окремій цільовій аудиторії, підприємство досягає максимального успіху.

Для найбільшої ефективності комунікаційної програми варто розробляти спеціально для кожного ринкового сегмента і навіть окремого споживача. При цьому дуже важливим є прямий і зворотний зв'язок між підприємством і його адресатами [4, с. 163].

Сучасні споживачі досить скептично ставляться до пропозиції підприємств, а тому привернути увагу та утримати зацікавленість до якого-небудь виду товару досить важко. Підприємства вимушені продавати свої товари, супроводжуючи їх оригінальними, інформативними та привабливими зверненнями, які переконували б у їх перевагах потребам і бажанням споживачів. Досягти бажаної реакції на повідомлення можна тільки за умови детального вивчення цільової аудиторії, що спрямована на виявлення реакції аудиторії у відповідь.

При цьому виділяють такі типи реакції аудиторії як, по-перше, реакція на пізнання, що проявляється під час купівлі технічно складних товарів та виникає, коли покупець залучено до процесу ухвалення рішення, але він не бачить явної відмінності між можливими варіантами. У цьому разі доцільно спершу надати покупцеві основні відомості про товар, потім стимулювати його інтерес до нього, сформулювати потребу, а надалі використати різноманітні стимули для здійснення купівлі.

По-друге, реакція на незадоволення, яка зустрічається у випадках, коли різниця між товарами майже не помітна, а покупець переконаний у правильності свого вибору. Вона виникає після купівлі товару за чією-небудь рекомендацією. Користування цим товаром змінює до нього ставлення, і покупець починає шукати повідомлень, які підкріплюють його вибір. Для фахівця з маркетингу головне завдання полягає у переконанні покупця для здійснення купівлі, а потім використати засоби масової інформації для зменшення незадоволення покупця.

По-третє, реакція при незначному сумніві спостерігається під час купівлі товарів, моделі яких мають незначні відмінності, а покупець сумнівається в правильності свого вибору. Вона виявляється тоді, коли споживач переходить від пізнавальної стадії до періоду експлуатації товару і його ставлення до товару змінюється. У цьому разі завдання маркетологів розширити інформацію про товар і підтримати сприятливе ставлення до нього після купівлі.

Вочевидь, що тільки вивчивши специфічні особливості аудиторії, стан купівельної готовності підприємствами, можна досягти бажаної реакції на повідомлення. Саме процес зміни купівельної готовності проходить у своєму розвитку такі стадії: пізнавальну, емоційну і поведінкову. Представники цільової аудиторії, як правило, проходять через всі рівні цих стадій, а перед керівництвом підприємств постає питання просування товарів, виявлення рівня, на якому перебуває основна кількість споживачів цільової аудиторії та розробки системи просування товару, що підведе їх до наступного рівня.

Усі маркетингові комунікації спрямовані на розв'язання певних завдань, які, в свою чергу, повинні відповідати цілям комунікаційної програми. Кінцева мета будь-якої стратегії маркетингових комунікацій полягає в тому, щоб допомогти продавцеві продати свій товар і таким чином зберегти або збільшити свій прибуток [1, с. 417-421].

Сучасне підприємство має в своєму розпорядженні різні інструменти комунікацій, а саме: реклама у засобах масової інформації, стимулювання збуту, проведення масових заходів (виставок, конференцій, презентацій тощо), персональний продаж, прямий маркетинг, зв'язки з громадськістю.

Є цілком очевидним, що кожному з елементів комплексу просування притаманні свої специфічні характеристики.

Один і той же вид комунікації може бути використаний підприємством в різних цілях. Наприклад, рекламні комунікації в засобах масової інформації надають цільовій аудиторії інформацію про товар і одночасно формують імідж підприємства. Реклама в місцях продажу виконує одночасно і функцію стимулювання збуту. Носіями прямого маркетингу є текст (що просто і дохідливо подає пропозицію) і упаковка, під якою в широкому сенсі слова мається на увазі не тільки привабливий дизайн, наприклад, поштового відправлення, але і оформлення всіх інших видів звернення, що вже близько до рекламної комунікації. Участь підприємства у виставках і ярмарках прийнято вважати засобом зв'язків з громадськістю, але одночасно вони представляють самостійні види комунікацій. Стимулювання збуту призводить до короткотермінового зростання продажів, проте вдало доповнює рекламу та особисті продажі. Спонсорство вважається інструментом зв'язків з громадськістю, але на сьогоднішній день вже виділяється в самостійний вид комунікацій – причинно-орієнтовані комунікації (елемент соціально-відповідального маркетингу).[3, с. 135]

Нині все більше підприємств схилиються до використання інтегрованої системи маркетингових комунікацій. Це призводить до ретельного аналізу роботи усіх каналів комунікацій з метою створення у споживача чіткого, послідовного і переконливого уявлення про підприємство, та товари, які воно реалізовує. На перший план виходить ретельне планування засобів просування товару на ринок, капіталовкладень в його підтримку та розвиток на кожному етапі життєвого циклу. Водночас для ефективного впровадження зовнішніх інструментів комунікації, в першу чергу, налагоджується внутрішня комунікаційна політика підприємства.

Таким чином, на сучасному етапі конкурентної боротьби підприємствам необхідне ефективне комунікаційне забезпечення управління виробництвом, збутом та просуванням товарів. Це, в свою чергу, сприяє активній дії на внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства та його ринкову інфраструктуру. Головним об'єктом дії системи маркетингових комунікацій виступає безпосередньо споживач, його поведінка та модифікація цієї поведінки на користь підприємства при одночасному врахуванні інтересів споживача.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л.В. Маркетинг: Підручник. 2-е вид., перероб. і доп.[Текст]/ Л.В. Балабанова. – Київ: Знання-Прес, 2004. – 645 с.
2. Герасимчук С.С. Маркетинг: Підручник.[Текст] / С.С. Герасимчук. – Київ: Лібра, 2004. – 712 с.
3. Окландер М.А., Маркетингові комунікації промислових підприємств в умовах інформаційної економіки: Монографія. [Текст] / М.А. Окландер, І.Л. Литовченко, М.І. Ботушан – Київ: Знання – 2011 – 234 с.
4. Чеботар С.І., Ларіна Я.С. Маркетинг: навчальний посібник.[Текст] / С.І. Чеботар, Я.С. Ларіна. – Київ: Наш час, 2007. – 504 с.

КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В науковій статті висвітлено сутність касового виконання бюджетів. Проаналізовано виконання місцевих бюджетів Чернівецької області. Обґрунтовано пропозиції щодо покращення системи казначейського обслуговування бюджетів.

Важливе державне значення належить процесові виконання державного і місцевих бюджетів. Касове виконання бюджету здійснюють органи Державної казначейської служби України.

Казначейська система обслуговування бюджетів в Україні постійно змінюється. Це пов'язано з тим, що повноваження органів казначейства, встановлені у період їхнього створення, змінилися у зв'язку з новими соціально-економічними реаліями.

Метою наукової статті є дослідження механізму казначейського обслуговування місцевих бюджетів та розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Відповідно до поставленої мети у ставляться такі завдання:

- вивчити порядок казначейського обслуговування;
- проаналізувати виконання місцевих бюджетів ;
- дослідити проблеми казначейського виконання місцевих бюджетів і визначити напрямки удосконалення.

Проблеми казначейського обслуговування місцевих бюджетів всебічно висвітлені у економічній літературі. Значний внесок у розробку теоретичних основ з даного питання внесли такі вчені і економісти С.О. Булгакова, О.П.Кириленко, П.Г. Петрашко, В.І. Стоян, С.І. Юрій, О.О. Чечуліна, Н.Л. Фролова, В.М. Швацька, І.В.Форкун та інші.

Кириленко О.П. вважає, що казначейське обслуговування місцевих бюджетів – це діяльність органів казначейства щодо здійснення віднесених до їх компетенції завдань і функцій у процесі виконання місцевих бюджетів. А касове виконання місцевих бюджетів – це діяльність, пов'язана із зарахуванням коштів до місцевих бюджетів, їх зберіганням, витратами на передбачені в бюджеті цілі, а також обліком їх наявності [1, с. 401].

Чечуліна О.О. пропонує у розгорнутому вигляді визначення казначейське виконання бюджету – це процес, що передбачає дотримання відповідних вимог, основними з яких є:

1. відкриття рахунків з виконання бюджету в системі органів Державного казначейства на єдиному казначейському рахунку.
2. проведення процедур попереднього і поточного контролю під час здійснення витрат.
3. здійснення витрат, визначених Законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний рік, у межах реальних надходжень і в терміни, що дають можливість виконати відповідну бюджетну програму та погасити державний борг [2, с.12].

У процесі виконання бюджету як державного, так і місцевого рівнів у самостійну сферу виділяється касове його виконання. Загальновідомі три системи касового виконання бюджету: банківська казначейська і змішана. За банківської системи рахунки для виконання бюджету відкриваються в установах банківської системи. Казначейська система касового виконання бюджету передбачає відкриття та ведення рахунків через Державне казначейство. У процесі виконання бюджету як державного, так і місцевого рівнів у самостійну сферу виділяється касове його виконання.

Традиції державного казначейства в Україні зародилися ще за часів Київської Русі: прообразом казначейства можна вважати князівську скарбницю Ярослава Мудрого. Одним із перших у світі конституційне визначення державної скарбниці зробив Пилип Орлик. Положенням створеної ним Конституції передбачалося, що військова скарбниця (генеральні цінності) – це державні цінності і фінанси в гетьманській державі. Керує нею генеральний "підскарбій" (скарбник).

Казначейство, як спеціальний урядовий орган, що в складі міністерства фінансів займався касовим виконанням державного бюджету, було засновано в Росії у другій половині XIX ст. воно організовувало стягнення податків, зборів, мита, вело облік доходів держави та здійснювало фінансування видатків, передбачених бюджетом імперії

У 1995 році створено Державне казначейство України – державний інститут, який раніше існував у системі органів виконавчої влади до радянських часів. Створення Державного казначейства обумовлено необхідністю мати систему належного контролю за рухом та використанням бюджетних ресурсів на заміну системи касового виконання бюджету органами Національного банку та уповноважених комерційних банків.

Особливе місце належить казначейському обслуговуванню бюджетів, що покликане сприяти своєчасному забезпеченню внесенням коректив в управлінську діяльність, отриманню інформації про реальний стан справ у сфері державних фінансів. Адже в умовах неспрогнозованості швидких змін з'являються складні структури з великою невизначеністю, що потребує аналітичного аналізу та прийняття відповідних рішень. При цьому зростає також дисбаланс між наявними потребами та ресурсами, постає необхідність розумного витрачання грошей платників податків, а завданням органів влади якраз і є оцінка рівня економічності, ефективності та результативності діяльності.

В Україні застосовується казначейська форма обслуговування місцевих бюджетів, яка передбачає:

- операцій з коштами місцевих бюджетів;
- розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- контролю бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;
- бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Головним призначенням органів Казначейства є сприяння оптимальному фінансовому управлінню державними ресурсами шляхом забезпечення своєчасного отримання бюджетними установами необхідних ресурсів для успішного функціонування. Казначейство також відповідає за управління державними фінансовими активами й зобов'язаннями.

Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів має важливе значення для функціонування єдиного механізму управління коштами державного та місцевих бюджетів, удосконалення управління видатками місцевих бюджетів на всіх стадіях бюджетного процесу, посилення поточного контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів, дотриманням штатної, фінансової і касової дисципліни.

При казначейському обслуговуванню бюджетів є можливість таких даних, які дають можливість не лише оперативно контролювати виконання місцевих бюджетів, а й здійснювати моніторинг руху коштів, враховувати наявні

залишки коштів при розподілі фінансування з метою відстеження поєднання цільового спрямування з фактичною потребою і маневрування наявними коштами для забезпечення оперативності у вирішенні питань, які стосуються міжбюджетних розрахунків.

Суть діяльності Державної казначейської служби полягає в тому, що воно забезпечує виконання місцевих бюджетів шляхом обліку надходжень, податків, зборів та інших обов'язкових платежів і проведення видатків місцевих бюджетів через оплату рахунків суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи, надали послуги відповідним розпорядникам бюджетних коштів.

Проаналізуємо виконання місцевих бюджетів Чернівецької області. Місцеві бюджети області за 2014 рік виконані по доходах в сумі 5 млрд. 860 тис. 738,89 грн., або 101,8 % до уточненого плану, в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 552 млн. 268 тис. 152,01 грн., або на 100 %, спеціальному фонду – 448 млн. 592 тис. 586,88 грн., або на 119,1 %.

За 2014 рік місцеві бюджети області (загальний і спеціальний фонди) виконані по видатках в сумі 4 млрд. 946 млн. 249 тис. 247,34 грн., або 95,0% до уточненого плану, в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 485 млн. 302 тис. 816,35 грн., або на 97,8 %, спеціальному фонду – 460 млн. 946 тис. 430,99 грн., або на 75,3 %. 3 місцевих бюджетів області спрямовано на кредитування 1 млн. 263 тис. 707,95 грн., що складає 73,1 відсотка до уточненого плану на рік, в тому числі по загальному фонду – 668 тис. 412 грн. (96,9%), по спеціальному фонду – 595 тис. 295,95 грн. (57,3%) [3].

Достовірною інформацією про виконання бюджету залежить від організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Органи Державної казначейської служби ведуть облік доходів та видатків бюджету. В сучасних умовах назріла необхідність реформування системи обліку. Виконується раніше прийнята стратегія реформування обліку.

У результаті реалізації Стратегії очікується досягнення таких результатів:

- адаптація законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності до міжнародних стандартів;
- запровадження єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку з виконання бюджетів та кошторисів розпорядників бюджетних коштів, що дасть змогу забезпечити прозорість облікових процесів, складення звітності та отримання інформації про фінансові операції, які здійснюються у державному секторі;
- установа уніфікованих вимог до вибору програмного забезпечення для обміну інформацією між Мінфіном, органами Державної казначейської служби України і суб'єктів державного сектору з використанням баз даних та інформаційних систем;

Таким чином, виконання цих заходів дасть змогу покращити казначейську систему обслуговування бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. / О.П.Кириленко - Тернопіль: Астон, 2004. - ст. 40.
2. Чечуліна О. Здійснення видатків з місцевих бюджетів. / О.Чечуліна // Казна. 2004. - С.28
3. Звітність про виконання бюджету м. Чернівці за 2014 рік.

Ганна Амаркулес,

Наук. кер. - Простебі Л.І.,

Чернівецький торгово-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ОСНОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

У статті розкрито роль місцевих бюджетів у формуванні фінансового плану органів місцевої влади. Проаналізовано проблеми формування доходів місцевих бюджетів та шляхи її вирішення.

Сьогодні важливу роль відводиться місцевому самоврядуванню та місцевим бюджетам, адже з місцевих бюджетів фінансуються заклади освіти, культури, охорони здоров'я населення, фінансуються видатки по упорядкуванню населених пунктів, різноманітні молодіжні програми, а також з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та допомоги населенню. Проблема забезпеченості органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами в даний час набуває надзвичайно важливе теоретичне та практичне значення. Труднощі формування та виконання місцевих бюджетів в Україні, що існують впродовж останніх років, поступово набувають системного характеру.

Тому є актуальним дослідження економічної категорії «місцеві бюджети» та підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів.

Над дослідженням місцевих бюджетів працюють та займаються багато вчених економістів. Зокрема, Алакоз І.С., Савенко А.Ю. [1], Жемеренко Є.В. [2], Рева Т.М. [3], Проць Н.В. [4], та багато інших. В своїх наукових працях досліджували проблеми місцевих бюджетів та аспекти формування доходів місцевих бюджетів.

Мета статті полягає у дослідженні місцевих бюджетів як фінансового плану органів місцевої влади як одного з основних джерел фінансових ресурсів регіону.

В Україні набула великої актуальності проблема нестабільності доходних джерел та нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування. Серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне формування місцевих фінансів, здатне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів будуть спроможні розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми.

Місцеві бюджети є засобом акумулювання та перерозподілу доходів, необхідних для забезпечення впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток територій та фінансування регіональних програм. Кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для вирішення соціально – економічних завдань регіону. В Україні сьогодні процеси фінансово-бюджетної децентралізації хоча й набули незворотного характеру, але не мають системності і все ще не сприяють стимулюванню місцевих органів до пошуку джерел активізації власних економічних ресурсів. Децентралізація бюджетної системи стала відповіддю на підвищення централізації фінансованих потоків сьогодні є одним із ключових напрямків бюджетної політики. В умовах переходу до децентралізації управління фінансовими ресурсами обсяг надходжень у місцеві бюджети повинен відповідати потребам регіону. Важливим показником рівня бюджетної і податкової автономії місцевих органів щодо управління розвитком територій є рівень фінансово-бюджетної децентралізації[4].

Система місцевих фінансових інститутів в Україні ще не має завершеного характеру і перебуває в стадії реформування. [3].

Місцеві бюджети здійснюють безпосередній вплив на задоволення різноманітних потреб населення, стан та якість надання державних послуг. Видатки місцевих бюджетів найбільш яскраво віддзеркалюють їх значення у функціонуванні місцевого господарства, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні навколишнього природного середовища. Місцеві бюджети - це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади управління на відповідній території. [2].

Слід зазначити, що економічний розвиток більшості країн світу супроводжувався, зокрема, зростанням ролі фінансів місцевих органів влади у розв'язанні численних завдань повсякденного життя. Ця проблема є однією з ключових і в процесі державного будівництва в Україні, адже очевидно, що без стабільних і достатніх фінансових ресурсів не може існувати дієздатна й ефективна місцева влада, а без неї – демократична держава. [1].

Основою фінансового забезпечення діяльності представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування є бюджет. З бюджету фінансуються заходи щодо соціального і економічного розвитку відповідної території, здійснюється перерозподіл національного доходу, створеного в межах території. Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній території, і населенням даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів. Між місцевими бюджетами різних рівнів, а також між державним бюджетом виникають фінансові відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету. Місцевий бюджет являє собою форму утворення та використання грошових ресурсів, призначених для забезпечення завдань та функцій, віднесених до предметів ведення місцевого самоврядування. Він є фінансово-економічною категорією, інструментом вирішення проблем місцевого рівня.

Структура місцевих бюджетів складається відповідно до чинного Бюджетного кодексу України, де до місцевих бюджетів віднесено: республіканський бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, районні в містах, селищні та сільські бюджети [5]. Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній території, і населенням даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів.

Звичайно, потребує вирішення питання зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Місцевий бюджет може складатися із загального й спеціального фондів.

До доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів належать:

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;
- рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
- податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір;
- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
- плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідного бюджету;
- штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
- адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
- штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради;
- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;
- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69¹);
- кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
- кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як

забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

-80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

- кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

- плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

- державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;-

-25 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк), що зараховується до сільських, селищних, міських бюджетів;

- інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства.

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

- надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів (визначені в частині першій статті 71);

- кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, 15 відсотків - до районних бюджетів, 60 відсотків - до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

-70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад

-50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків;

- відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;

- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

- цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

- надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

- субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

- надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;

- інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України. [5].

Звичайно, потребує вирішення питання зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень.

Зазначимо, що доходи місцевих бюджетів поділяють на власні, закріплені і регульовані. Отже, структура доходів місцевих бюджетів включає: міжбюджетні трансферти, власні доходи та регулюючі доходи.

Але є також місцеві запозичення тобто це операції, пов'язані з отриманням коштів на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких з'являються зобов'язання перед бюджетом, і операції, пов'язані з поверненням цих коштів до бюджету.

До бюджету розвитку або для покриття тимчасових касових розривів під час виконання загального фонду місцевого бюджету протягом бюджетного року можуть здійснюватися запозичення до місцевих бюджетів. Саме в місцевих бюджетах втілюється політика органів місцевого самоврядування.

Фінанси місцевих органів влади як система включають кілька основних взаємопов'язаних структурних елементів. Це доходи, видатки, способи формування доходів, інститути системи, суб'єкти й об'єкти системи та відносини між суб'єктами системи. Головною частиною доходів місцевих бюджетів в Україні є державні податки, що зараховуються до бюджету відповідного рівня згідно з нормативами відрахувань або закріплюються за державним та місцевими бюджетами. Місцеві бюджети є автономними і не входять до складу бюджетів вищих рівнів.

Доходи бюджету є важливим та потужним інструментом для економічного і соціального розвитку Путильського району.

На основі фінансової звітності місцевих бюджетів можна провести аналіз динаміки доходів загального фонду місцевого бюджету Путильського району за 2012-2014 роки (табл. 1).

Аналіз виконання доходів загального фонду місцевого бюджету Путильського району за 2012-2014 роки
(тис.грн.)

Джерела доходів	2012 рік			2013 рік			2014 рік		
	план	факт	% викон	план	факт	% викон	план	факт	% викон
Податкові надходження	13320,4	13651,6	102,5	13660,3	14137,8	103,5	14879,2	15544,6	104,5
Неподаткові надходження	116,2	99,0	85,2	150,0	164,5	109,7	91,2	98,6	108,1
Доходи від операцій з капіталом	4,5	5,5	122,2	3,7	5,5	148,6	2,3	5,5	239,1
Всього власних надходжень	13441,1	13756,1	102,3	13814,0	14307,8	103,6	14972,7	15648,7	104,5
Дотація вирівнювання	72581,2	72581,2	100,0	78718,8	78718,8	100,0	82794,0	82794,0	100,0
Інші додаткові дотації	4181,9	4181,9	100,0	3568,9	3568,9	100,0	264,6	264,6	100,0
Субвенції	60714,9	60563,1	99,7	69960,5	69692,8	99,6	78825,9	77618,6	98,5
Разом доходів	150919,1	151082,3	100,1	166062,2	166288,3	100,1	176857,2	176325,9	99,7

Аналіз виконання місцевих бюджетів Путильського району по доходах загального фонду за 2012-2014 роки показує, що у 2014 році порівняно з 2012 роком сума за розписом на рік збільшилася на 25млн. 938,1 тис.грн. і на кінець 2012 року становила 150млн. 919,1 тис.грн., а у 2013 році порівняно з 2012 роком на 15млн. 143,1 тис.грн. і становила 166млн. 62,2 тис.грн. Що стосується виконання з початку року, то у 2014 році порівняно з 2012 роком сума виконана з початку року зросла на 25 млн. 243,6 тис.грн., а у 2013 році проти 2012 року на 15 млн. 206,0 тис. грн. і на кінець 2013 року становила 166млн. 288,3 тис.грн. Також слід зазначити, що відсоток виконання проти розпису складає у 2014 році 99,7%, тобто сума закладена по розпису є достатньою для фінансування запланованих видатків. Даний факт є свідченням якісного планування і строгого виконання запланованих показників по видатках на рік. Провівши аналіз доходів в цілому, ми можемо зробити висновок, що найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету Путильського району займає дотація вимірювання, у 2014 році на неї припадає 47,0% або 82млн. 794,0 тис.грн., у 2013 році 47,3% або 78млн. 718,8 тис.грн., а у 2012 році – 48,0% або 72млн. 581,2 тис.грн.

Прослідкувавши динаміку по роках, ми бачимо що з року в рік дана сума значно зростає, так у 2014 році у порівнянні із 2013 роком сума дотації зросла на 4млн. 75,2тис.грн. і на кінець 2014 року склала 82 млн. 794,0 тис. грн. Даний факт є свідченням того, що Путильський бюджет не може самостійно, в повному обсязі фінансувати свої видатки, тому з метою збалансування бюджету отримує дотацію з державного бюджету.

Проводячи дослідження місцевих бюджетів ми дійшли висновку що найболючішою проблемою сьогодення є зміцнення фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Одразу наголошуємо, що, вона не нова, проте потребує термінового, загального вирішення та пошуку нестандартних підходів. Це, по-перше, забезпечення системності у формуванні доходів місцевих бюджетів, синхронізація цього формування з адміністративною, податковою, бюджетною реформами. По-друге, це зміцнення економічної основи місцевих бюджетів, пошуки джерел за рахунок перегляду місцевих податків і зборів. По-третє, це взаємовідносини донор-реципієнт. Вони мають стимулювати регіони в нарощуванні доходної бази. На сьогодні ми не можемо цього констатувати. Це прийняття цілої низки законів соціального спрямування у сфері пенсійного, освітнього, фіскального, фінансового забезпечення та управління місцевими фінансами, яке сьогодні сягає лише районного рівня.

Адміністративна реформа в Україні передбачає повну децентралізацію влади з реорганізацією адміністративних одиниць. Задля підвищення ролі доходів місцевих бюджетів та зростання їх доходної бази, і фінансового розвитку територіальних громад та місцевих підприємств, потрібно підвищити рівень бюджетної децентралізації. Важливим для України стає вивчення зарубіжного досвіду фінансування місцевого самоврядування із врахуванням принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

- 1.Алакоз І.С. Шляхи зміцнення фінансового стану органів місцевого самоврядування в Україні (Текст)/ І.В. Алакоз, А.Ю. Савенко // Вісник Хмельницького національного університету. -2011- №2, Т.І.- С. 168-171.
2. Жемеренко Є.В. Місцеві бюджети в економічній системі держави / Є.В. Жемеренко // Фінанси України. - 2010. - № 2. - С. 12-18.
3. Рева Т.М., Ковальчук К.Ф., Кучкова Н.В. Місцеві фінанси. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 2008 с.
4. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації. //Фінансовий простір.-2015-№1 с. 221-227
- 5.Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Затверджений ВРУ від 16.10.2010 р.: – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/2456-17>.

Оксана Атаманчук,

Наук. кер. – Юрій С.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ – ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розглянуто проблематику справляння податкових надходжень до бюджетів місцевого самоврядування в контексті останніх змін податкового та бюджетного законодавства та умовах бюджетної децентралізації. Досліджено основні джерела наповнення бюджетів місцевого самоврядування. Також значну увагу звернено на визначення недоліків та обґрунтування напрямів оптимізації формування податкових надходжень до бюджетів місцевого самоврядування.

На сучасному етапі розвитку економіки України важливого значення набуває проблема нестачі фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх джерел надходження. Найважливішою ознакою демократичного розвитку країни є наявність в ній місцевого самоврядування здатного забезпечити ефективне функціонування територіальних громад, вирішувати питання соціально-економічного розвитку. Така здатність потребує відповідного фінансового забезпечення та дотримання принципу децентралізації влади. Саме тому на даний момент особливо гостро постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування податкових доходів бюджетів місцевого самоврядування.

Проблеми формування доходів місцевих бюджетів у своїх працях досліджували такі вчені як В. Дем'янишин, М. Данилишин, О. Кириленко, В. Кравченко, А. Крисоватий, І. Луніна, К. Павлюк, Г. Поляк, В. Федосов, Г. Старостенко, Л. Тарангул, І. Усков, С. Юрій та ін. Проте існує потреба в подальшому дослідженні цих питань у зв'язку з реформуванням бюджетного і податкового законодавства України.

Метою статті є дослідження проблем наповнення бюджетів місцевого самоврядування податковими надходженнями для зміцнення їх фінансової основи. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: дослідити проблематику справляння податкових надходжень, визначити напрямки вдосконалення формування податкових надходжень у умовах бюджетної децентралізації.

Бюджетам місцевого самоврядування, як найбільш численній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Бюджети місцевого самоврядування - бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад [1].

Згідно чинного законодавства держава гарантує дохідну базу місцевого самоврядування, яка має бути достатньою для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних стандартів. Проте нинішня модель бюджетних відносин в Україні характеризується надмірною централізацією податкових надходжень, що позбавляє місцеві органи влади фінансової самостійності, закріплює залежність розвитку місцевої економіки і соціальної сфери від можливостей і бажання вищестоящих органів влади вирішувати проблеми, що знаходяться на даній території районів, міст, селищ і сіл. Впровадження бюджетної децентралізації стало ключовим напрямком державної політики реформування податкової системи, адже це є передумовою для стабільного та ефективного фінансового розвитку територіальних громад та місцевих підприємств.

Доходи бюджетів місцевого самоврядування складаються з податкових та неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та міжбюджетних трансфертів. Основним джерелом, що повинні забезпечувати мобілізацію доходів до бюджетів місцевого самоврядування, повинні бути податкові надходження. Відповідно до Податкового кодексу України податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку [2].

Для того, щоб детальніше ознайомитись зі структурою дохідних джерел бюджету, доцільно розглянути питому вагу кожного з джерел наповнення бюджету міста Чернівці.

Таблиця 1

Динаміка структури доходів бюджету м. Чернівці за 2012-2014 рр.

(тис. грн.)

Найменування	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Питома вага, %		
				2012 р.	2013 р.	2014 р.
Податкові надходження	420813,2	437602,6	464685,4	43,3%	41,9%	43,4%
Неподаткові надходження	66640,3	145349,7	61830,2	6,9%	13,9%	5,8%
Доходи від операцій з капіталом	5242,5	8914,3	13099,2	0,5%	0,9%	1,2%
Державні цільові фонди	11592,7	5719,3	5221,4	1,2%	0,5%	0,5%
Офіційні трансферти	468205,7	446891,8	525380,4	48,1%	42,8%	49,1%
Всього	972494,4	1044477,8	1070216,6	100,0%	100,0%	100,0%

З даних, наведених у табл.1, ми бачимо, що найбільшу питому вагу серед джерел наповнення бюджету м. Чернівці у 2012-2014 рр. займали податкові надходження та офіційні трансферти. Так у 2014 р. частка податкових надходжень склала 43,4 % або 464685,4 тис. грн., тоді як у 2013 р. їх питома вага становила 41,9 % або 437602,6 тис. грн., а у 2012 р. – 43,3% або 420813,2 тис. грн. Відтак ми бачимо, що частка податкових надходжень у загальній сумі доходів зростає у 2014 р. в порівнянні з 2013 р.

Щодо офіційних трансфертів, то їх питома вага відчутно зросла у 2014 р. порівняно з 2013 р. Якщо у 2013 р. вони становили 42,8 % від загальної суми доходів бюджету або 446891,8 тис. грн., то у 2014 р. їх частка зросла до 49,1 % або 525380,4 тис. грн.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що бюджет міста Чернівці у 2012-2014 роках і є фінансово залежним і дотаційним майже на 50 %. Така тенденція є вкрай негативною і потребує негайного прийняття заходів, що дозволяють підвищити фінансову самостійність міста та зменшити частку трансфертів у структурі доходів.

Сучасна практика наповнення місцевих бюджетів свідчить, що органи місцевого самоврядування не мають реального впливу на базу оподаткування, ставки, правила адміністрування податків, які визначаються на центральному рівні. Реалії формування місцевих бюджетів свідчать, що у більшості випадків місцеві органи самоврядування фактично не мають повної самостійності у використанні коштів, що спрямовуються до місцевого бюджету [5, с.237].

Високий рівень централізації системи оподаткування обмежує реальні можливості органів місцевого самоврядування стосовно пошуку шляхів збільшення обсягів податків посилення їхньої ролі у доходах місцевих бюджетів.

Невміння місцевих органів самоврядування реалізовувати прихований податковий потенціал та ефективно регулювати економічну діяльність на місцях, непрозорість в адмініструванні окремих податків призводять до недовикористання наявних можливостей оподаткування. Внаслідок значного обсягу тіньової діяльності та зайнятості поза увагою фіскальних органів залишаються персональні доходи громадян, підприємницька діяльність незареєстрованих суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу

Першим кроком до реформування системи місцевого самоврядування стало схвалення Урядом 1 квітня 2014 року Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, але тільки наприкінці року були внесені передбачені Планом реалізації Концепції зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України в частині децентралізації фінансів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування[4].

Внаслідок проведених державою змін відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» бюджети сіл, селищ, міст районного значення отримують 100 % податку продаж, податку на майно, єдиного податку, збору за паркування, туристичного збору, податку на прибуток, рентної плати за користування надрами місцевого значення та 25 % екологічного податку та інші доходи[3].

Проте, після проведення змін існують певні ризики недоотримання коштів до бюджету, а значить недостатнього фінансування витрат. Зокрема, передача з державного на місцевий рівень близько 900 бюджетних закладів (установ, організацій) соціально-культурної сфери та майже 2000 закладів виробничої сфери супроводжується одночасною передачею на місцевий рівень і доходів. Тому збільшення податкової бази місцевих бюджетів в частині деяких податків (наприклад, екологічного) не є додатковими джерелами доходів для зростання рівня фінансової спроможності громади, а відтак її повної самостійності та фінансової незалежності від державного бюджету, а є лише перерозподілом міжбюджетних потоків.

Задля поліпшення надання послуг громадянам державі слід посилити зв'язок між послугами, що надаються на місцевому рівні та необхідним обсягом фінансових ресурсів для них. Тому стає необхідним зростання самодостатності та відповідальності місцевих бюджетів, а відтак і їхньої доходної бази. Для цього слід врахувати зарубіжний досвід та здійснити такі заходи, як:

- переглянути перерозподіл податку на прибуток між бюджетами різних рівнів;
- закріпити за місцевими бюджетами частки ПДВ;
- віднести збори за природні ресурси до місцевих податків;
- удосконалити методику оцінки вартості майна – задля стягнення справедливої суми податку на нерухомість;
- застосовувати систему стимулювання – залишати певний відсоток від перевиконання річних розрахункових обсягів доходів в розпорядженні місцевих бюджетів.

Ці заходи сприятимуть росту фінансової стійкості регіону, зменшать зустрічний рух фінансових ресурсів у вигляді трансфертів, дадуть змогу посилити контроль за їх використанням, сприятимуть ефективному використанню бюджетних коштів та забезпеченню населення відповідними послугами.

Дослідження практики формування податкових надходжень місцевих бюджетів показали, що нині місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою території. Бюджетна децентралізація спрямована на розширення дохідних джерел, бази адміністрування та надання права органам місцевої влади самостійно регулювати розміри податків та зборів поки ще не дала вагомих результатів, але перші кроки до удосконалення системи місцевого самоврядування і, як наслідок посилення фінансової незалежності бюджетів місцевого самоврядування, вже зроблено.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. № 71-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 08.04.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>
5. Романенко О. Р. Фінанси : навчальний посібник / О. Р. Романенко – К. : КНЕУ, 2009. – С. 237.
6. Цимбалюк І. О. Податкові надходження місцевих бюджетів / І. О. Цимбалюк, Н. В. Вишневецька // Наукові записки. Національний університет «Острозька академія» : зб. наук. праць. Серія : Економіка. - 2011. - Вип. 16. - С. 92-99.

Оксана Бабух,

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

В статті досліджено систему місцевих податків і зборів в Україні, їх вплив на формування доходної бази місцевих бюджетів. Розглянуто зарубіжний досвід місцевого оподаткування. Запропоновано напрями фінансової децентралізації місцевих органів влади.

Останніми роками в Україні постає гостра необхідність фінансової децентралізації місцевого самоврядування. Запровадження місцевих податків і зборів, як одного із джерел доходів місцевих бюджетів, відповідає інтересам місцевої влади в регіонах.

Метою даної статті є визначення сучасного стану місцевих бюджетів, ролі місцевих податків та зборів у формуванні місцевих бюджетів.

Дослідженням місцевих податків та зборів у системі формування місцевих бюджетів займаються такі вітчизняні вчені, як Крисоватий А. І., Луніна І. О., Кириленко О. П., Мельник А. І., Соколовська А. М., Іванов Ю. Б та ін..

Незалежність та самостійність органів місцевого самоврядування є найважливішими умовами розвитку демократичної держави. Європейська хартія про місцеве самоврядування, яку Україна підписала в 1996 році, передбачала відокремлення органів місцевого самоврядування від державної влади, повну незалежність і самостійність у здійсненні покладених на них функцій у межах їх компетенції [2].

Згідно Бюджетного кодексу України, місцеві бюджети - це бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територіальних громад [1]. Місцеві бюджети, сформовані відповідно до рівнів адміністративно-територіального поділу, складають фінансову основу місцевого самоврядування в Україні. Дохідна частина місцевих бюджетів формується з трьох джерел: переданих загальнодержавних доходів, місцевих податків і зборів, міжбюджетних трансфертів [4].

Самостійність місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом України (БКУ), гарантується власними та закріпленими загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до законодавства. Згідно з БКУ, доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України. Податковими надходженнями вважаються загальнодержавні та місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі. До неподаткових надходжень належать доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження [1].

Місцеві податки та збори існують як платежі місцевого характеру і є частиною доходної бази місцевих бюджетів. Відповідно до Податкового кодексу України, місцеві податки та збори-це обов'язкові платежі, що встановлюються сільськими, селищними, міськими радами згідно законодавства, справляються в межах відповідних адміністративно-

територіальних одиниць і зараховуються до їх бюджетів [3]. Перелік місцевих податків та зборів в Україні постійно змінювалася і станом на 1 січня 2015 року до місцевих податків належать податок на майно (складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю) та єдиний податок, до місцевих зборів - збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір [4]. Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України. Саме така кількість місцевих податків та зборів є необхідною для виконання фіскальних функцій і є економічно ефективною.

Використання зарубіжного досвіду у формуванні місцевих бюджетів, в Україні може послугувати великим поштовхом до вирішення проблем становлення самостійності місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети складаються із дохідної та видаткової частин. Так, у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові доходи дещо перевищують обсяг у 30%, у доходах муніципалітетів США – 27%, Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14%. Також важливим джерелом доходів і фінансування видатків місцевих бюджетів є різноманітні міжбюджетні трансферти (гранти, державні дотації, субвенції та субсидії), а також запозичення [7, с. 135]. У Великій Британії частка місцевих бюджетів у бюджетній системі коливається на рівні 30%. Головне джерело місцевих бюджетів - муніципальний податок (справляється залежно від вартості майна та кількості дорослих членів сім'ї). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні та капітальні (капітальні покриваються за рахунок позик, а джерелом фінансування поточних, головним чином, є податки). У Франції місцеві органи влади здійснюють великі капіталовкладення - понад 52% всіх капітальних державних витрат. Частка податків у місцевому бюджеті - 40%, субсидій - 30%, власні надходження і позики 30%. Місцеві бюджети, як правило, дефіцитні і потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. Місцеві бюджети Франції в частині видатків складаються з двох основних розділів: бюджети поточної діяльності (функціональні) та бюджети нового будівництва (інвестиційні). У країні більше третини всіх поточних витрат місцевих органів влади припадає на утримання адміністративно - силового апарату (поліція, цивільна оборона, пожежна охорона, управління), третина - на освіту, культуру; важливою статтею витрат є розвиток інфраструктури [8, с. 47].

За своїм соціально-економічним значенням місцеві податки і збори в Україні на сьогоднішній день не займають провідного місця в системі місцевих бюджетів, що в певному розумінні є прямим порушенням принципу справедливості, закріпленого ст.95 Конституції України: адже головна частина доходів місцевих бюджетів складається не із власних джерел, а із коштів держави та інших регіонів, які перерозподіляються через державний бюджет. Місцеві податки та збори становлять декілька відсотків від суми всіх доходів місцевих бюджетів, тоді як в розвинутих країнах Заходу цей показник на рівні 30-70%, до того ж, система місцевих податків і зборів в її нинішньому вигляді практично не має суттєвих резервів для розвитку в подальшому і потребує докорінного вдосконалення, більше того, прийняті до Податкового кодексу України зміни, як за попередніми оцінками, так і фактичним виконанням привели до зменшення надходжень до місцевих бюджетів [6, с.223].

Розглянемо надходження місцевих податків і зборів до місцевого бюджету на прикладі бюджету Першотравневого району міста Чернівців (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка місцевих податків та зборів у доходах бюджету Першотравневого району міста Чернівців

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	Сума, тис. грн.	Частка у податкових надходженнях, %	Сума, тис. грн.	Частка у податкових надходженнях, %	Сума, тис. грн.	Частка у податкових надходженнях, %
Місцеві податки	348	0,51	304	0,40	227	0,28
Місцеві збори	424,6	0,62	480,8	0,62	429,5	0,53

Надходження місцевих податків та зборів до бюджету Першотравневого району міста Чернівців у 2014 році становило 656,5 тис. грн., що на 123 тис. грн. менше за 2013 рік і на 116 тис. грн. менше порівняно з 2012 роком. В цьому випадку простежується тенденція до спаду дохідної частини бюджету. Частка податкових надходжень в обсязі всіх доходів бюджету Першотравневого району у 2014 році становила 0,28%, що менше за 2013 рік на 0,12% і ще менше за 2012 рік, на 0,23%. Як місцеві податки, так і місцеві збори, з кожним роком мають тенденцію до зменшення, що є негативним показником і прогнозом у майбутньому.

Також доцільно дослідити динаміку та структуру місцевих податків і зборів в цілому по Україні за 2012 – 2013 роки (таблиця 2).

Таблиця 2

Динаміка та структура місцевих податків та зборів в Україні за 2012 – 2013 рр.

Показники	2012 рік			2013 рік		
	Сума, млн. грн.	Частка місцевих податків і зборів, %	Частка у доходах місцевих бюджетів, %	Сума, млн. грн.	Частка місцевих податків і зборів, %	Частка у доходах місцевих бюджетів, %
Збір за місця для паркування транспортних засобів	56, 53	0,08	0,07	68, 37	0,08	0,07
Туристичний збір	27, 75	0,04	0,03	38, 39	0,04	0,04
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	431, 94	0,59	0,50	532, 54	0,62	0,53
Єдиний податок	1987, 91	2,72	2,29	4815, 64	5,61	4,78

Розглядаючи систему місцевих податків і зборів у розрізі кожного платежу, можна простежити, що протягом 2012 – 2013 років найбільшу частку як у податкових, так і в обсязі доходів місцевих бюджетів займає єдиний податок. У 2012 році, єдиний податок становив 1987,91 млн. грн. або 2,29% доходів місцевих бюджетів (див. табл. 2). Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, на кінець 2013 року становив 17, 24 млн. грн. або 11%. Проте даний податок не виправдовує прогнозів, складених на наступний рік (близько 170 млн. грн.). Причиною низьких надходжень від податку на нерухомість в Україні, насамперед, є значні площі житлової нерухомості, які є звільненими від оподаткування, а також недостатнє врегулювання законодавством цього податку. Збір за запровадження деяких

видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір займають незначну частку як у структурі податкових надходжень, так і у структурі загальних доходів місцевих бюджетів, яка навіть не наближується до 1% [3].

На сьогоднішній день, в Україні існують певні проблеми, які не дають можливість місцевим податкам та зборам брати участь у формуванні місцевих бюджетів. Серед них, великі витрати на адміністративні органи, складність процесу сплати податків, обмеження прав місцевого самоврядування щодо встановлення місцевих платежів, прямий контроль та втручання органів державної влади у діяльність органів місцевої влади та інші, що не дають можливість розвивати фінансову незалежність місцевого самоврядування. Для вирішення цих проблем, потрібно здійснити зміни та реформи, наприклад, провести децентралізацію місцевого самоврядування, а саме передати повноваження та відповідальність місцевим органам влади; провести реформи в сфері оподаткування, розширити перелік податків і зборів, залишати частину від державних податків у розпорядженні місцевим органам влади, залежно від специфіки регіону; удосконалити законодавчу базу.

Отже, податки та збори мають суттєвий вплив на формування доходів місцевих бюджетів. Використовуючи успішний зарубіжний досвід, ми зможемо забезпечити удосконалення нормативно-правової бази щодо фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні. Розпочавши процес децентралізації влади, почнеться зростання рівня політичної незалежності та, відповідно, фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що сприятиме економічному зростанню держави.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 зі змінами за редакцією від 13.03.2015 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 151 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/212-19>
2. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/122-Ukrainian.pdf>
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., редакція від 10.04.2015. № 2755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №13–14, № 15–16, № 17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Офіційне видання державної Фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8004>
5. Фінансова основа місцевого самоврядування в Україні: унормування у проекті Податкового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/february2011/11.htm>
6. Крисоватий А. І. Реформування податкових систем. Теорія, методологія і практика: монографія / А. І. Крисоватий, І. А. Майбутов, Ю. Б. Іванова, К. : Кондор, 2011. – 352 с
7. Панасюк Л.В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду / Л.В. Панасюк // Економіка та держава. – 2009. – №1. – С.46-50.
8. Стефанчук Р.О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – №1. – С.132 – 138.
9. Шевченко О.В. Зміни бюджетно-податкового регулювання регіонального розвитку: перші підсумки / О.В. Шевченко // Аналітичні записки щодо проблем та подій суспільного розвитку, НІСД. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/647>

Ірина Бакай,

Наук. кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ ТА ВИДАТКАМИ

У статті розглянуто основні проблеми, які наявні в сфері казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та видатками в Україні та запропоновано основні шляхи їх подолання. Проведено аналіз результатів виконання бюджету міста Чернівці за доходами та видатками. Зокрема, проаналізовано дохідну та видаткову частину загального та спеціального фондів.

Для забезпечення органів місцевого самоврядування моніторингом і контролем за виконанням усіх трансакцій з коштами місцевих бюджетів в Україні впроваджується казначейська система обслуговування місцевих бюджетів органами Державного казначейства.

Сьогодні з особливою гостротою постає проблема вироблення дійового механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітко розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

З огляду на це постало питання про пошук шляхів ефективного управління коштами місцевих бюджетів. Отже, впровадження казначейської системи обслуговування місцевих бюджетів є нині дуже актуальною проблемою.

Питання казначейського обслуговування місцевих бюджетів досліджуються у працях учених і практиків К. Огданського, П. Петрушка, В. Стоян, Н. Сушко, О. Чечуліної, С. Юрія, С. Булгакової, І. Габи, Т. Нікуліної та інших. Однак, потребують подальшого дослідження переваги казначейського обслуговування місцевих бюджетів і проблеми, що виникають в процесі роботи.

Метою написання наукової статті є дослідити і узагальнити процес казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та видатками.

Завданням наукової статті є:

- розкрити сутність казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та видатками;
- провести аналіз виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками;
- ознайомитись з зарубіжним досвідом казначейського обслуговування;
- дослідити проблеми, які наявні у сфері казначейського обслуговування та знайти оптимальні шляхи їх вирішення.

З 1 січня 2002 року запроваджено казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахуванням міжбюджетних трансфертів. Це дало можливість щоденно отримувати достовірну інформацію про надходження в розрізі видів доходів і бюджетів, надавати звітні дані зацікавленим органам з метою аналізу та прийняття управлінських рішень, реалізувати на центральному рівні механізм доведення бюджетних коштів до місцевих бюджетів шляхом автоматичного щоденного перерахування міжбюджетних трансфертів за індивідуальними нормативами, а також вилучати кошти до державного бюджету з місцевого бюджету. Таким чином обласні, міські та районні рівні влади зацікавлені у надходженні загальнодержавних податків і зборів та своєчасному отриманні місцевими бюджетами в повному обсязі дотацій вирівнювання.

Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахуванням міжбюджетних трансфертів затверджено наказом Державного казначейства України № 205 від 04.11.2002 р. [5]

На основі звітності УДК міста Чернівці за 2012 – 2013 роки проведено аналіз виконання бюджету.[3;4] Доходи загального фонду становили 379934,9 тис. грн. у 2012 році та 382504,2 тис. грн. у 2013 році.

Доходи загального фонду у 2013 році, збільшились у порівнянні з 2012 роком на 2569,3 тис. грн., що є позитивним фактором, хоча уточнений план передбачав дохід у розмірі 419333,1 тис. грн., що на 18543,4 тис. грн. більше ніж планувалось у 2012 році. Тобто, план доходів не був виконаний ні у 2012, ні в 2013 році. Збільшення доходу відбулось по податку на доходи фізичних осіб, на 9877, 2 тис. грн. і склав 274153,7 тис. грн.

Дохід загального фонду бюджету міста Чернівців у 2013 році збільшився у порівнянні з 2012 роком на 2569,3 тис. грн., що безумовно є позитивною тенденцією.

Найменшу суми коштів було отримано від плати за користування надрами – 2,6 тис. грн., її доходи були виконані тільки на 9,05 % у порівнянні з 2012 роком. Проте, і планувалось отримати доходів від даної плати в значно меншій кількості. Виконання дохідної частини бюджету у 2013 році збільшилось тільки на 0, 7 %, у порівнянні з попереднім роком. Хоча зрушення досить незначне, проте воно свідчить про певні поштовхи до покращення управління дохідної частини бюджету.

Доходи спеціального фонду бюджету міста Чернівців у 2013 році становили 119933,1 тис. грн. і зменшились у порівнянні з 2012 роком на 4420,6 тис. грн. Заплановані доходи у 2013 році, також зменшились у порівнянні з попереднім. Однак, фактично виконані вони були на 110,6 %. У 2013 році, на відміну від 2012 року, збільшилась дохідна частина по такому розділу як «Кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності» на 3059,7 тис. грн. та становить 4558,6 тис. грн.

Проте, заплановано було на 610 тис. грн. менше ніж у попередньому, що позитивно вплинуло на загальну суму доходів спеціального фонду.

Використання бюджетних коштів безпосередньо пов'язане з виконанням державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань, найважливішими з яких є регулювання суспільного відтворення, задоволення потреб населення, управління державою, забезпечення охорони правопорядку, функціонування національної оборони, здійснення міжнародного співробітництва, охорона навколишнього природного середовища тощо. Широке коло державних завдань зумовлює різноманітність напрямів витрачання коштів, які зосереджені в централізованому фонді грошових коштів держави.

Видатки загального фонду бюджету міста Чернівці у 2013 році становили 543814,6 тис. грн. і зменшились у порівнянні з попереднім, 2012 роком. Затверджені місцевими радами видатки були зменшені на 196429,3 тис. грн., однак фактично виконані вони склали 543814,6 тис. грн., тобто на 202611,6 тис. грн. менше, ніж у 2012 році. Фінансування таких розділів як: «Органи місцевого самоврядування» та «Охорона здоров'я», було скорочено на 14022 тис. грн. та 2152,02 тис. грн. відповідно. Загалом, така тенденція є негативною для подальшого розвитку.

Витрати спеціального фонду бюджету міста Чернівці було зменшено у 2013 році, в порівнянні з попереднім, 2012 роком. Сума видатків у 2013 році склала 101744,2 тис. грн., що на 62722,7 тис. грн. менше ніж в попередньому. Виконання плану видатків з спеціального фонду склав 61,7 %. Видатки спеціального фонду були скорочені на утримання органів місцевого самоврядування на 50,7 тис. грн. і склали 151,6 тис. грн. Також, можна сказати, що значним є збільшення видатків на освіту. Для розвитку міста це, звичайно, є позитивним фактором.

Рівень соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень значною мірою залежить від стану формування та виконання відповідних місцевих бюджетів.

Одним із напрямів підвищення ефективності управління бюджетним процесом на місцевому рівні є удосконалення діючої системи казначейського виконання бюджетів. Зокрема, удосконалення процесу бухгалтерського обліку, фінансової звітності та звітності з виконання бюджетів, управління фінансовими ресурсами.

Науковці зазначають низку проблемних питань казначейського обслуговування місцевих бюджетів, зокрема, недотримання принципу єдності каси, недосконалість існуючої матеріально-технічної бази та єдиної автоматизованої інформаційної системи. Поряд з тим, актуальними залишаються питання удосконалення механізму системи виконання бюджетів та оперативного управління місцевими фінансами.

Головним їх призначенням є сприяння ефективному управлінню регіональними фінансовими ресурсами шляхом застосування оптимальних механізмів формування та використання бюджетних коштів. Переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування дало змогу зробити прозорими міжбюджетні відносини, зміцнити фінансову дисципліну та забезпечити дотримання органами місцевого самоврядування повного спектру даних, необхідних для здійснення аналізу та управління бюджетними ресурсами.

Діюча система є ефективнішою від банківської, так як дозволяє в режимі реального часу забезпечити консолідацію повної та об'єктивної інформації про стан надходжень та видатків місцевих бюджетів, працює в напрямку підвищення ефективності управління бюджетними коштами та посилює контроль за їх використанням.

Проте, не зважаючи на успіхи, помітні у казначейській сфері, існує ряд проблемних питань, що ускладнюють роботу органів казначейства в напрямі обслуговування місцевих бюджетів.

Тривалість процесу казначейського обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів призводить до виникнення кредиторської заборгованості бюджетних установ. Результати досліджень свідчать про постійний її приріст по видатках загального фонду бюджетних установ. Виникнення існуючої заборгованості пов'язано в основному з надходженням коштів та отриманням бюджетними установами рахунків в останні дні грудня після закриття бюджетного року, а, відтак, відповідно, не проведенням платіжних доручень органами Державної казначейської служби України.

На мій погляд, факторами сприяння своєчасних розрахунків має стати тісна взаємодія казначейства, фінансових управлінь та місцевих органів влади в напрямі мобільності підготовки документів для проведення сесій, переважно в першій половині місяця та подальшого їх виконання.

Нагальною проблемою у діяльності органів казначейства є також недосконале програмне забезпечення.

Серед недоліків існуючих програмних продуктів відмічають затримки при надходженні та обробці даних, їх непослідовність, втрата цілісності, дублювання, потенційна неузгодженість на різних рівнях, а також складнощі в управлінні наявними фінансовими ресурсами, формуванні своєчасної і повної звітності, здійсненні оперативного контролю.

Отже, необхідне застосування нових сучасних технологій, що забезпечить створення апаратних комплексів з прискорою обробкою даних, їх передачею та перевіркою інформації.

Удосконалення та модернізації потребує система розміщення тимчасово вільних бюджетних коштів на банківських рахунках.

На жаль, нинішній порядок їх використання не в повній мірі використовує можливості органів казначейства, що в подальшому позначається їх мізерністю в доходах загального фонду (близько 1%). [6]

Зважаючи, на проблеми які наявні в сфері казначейського обслуговування місцевих бюджетів можна запропонувати такі заходи, які зроблять цей процес більш ефективним:[2]

- удосконалити системи обміну інформацією між органами Державного казначейства та розпорядниками бюджетних коштів;
- запровадити планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу;
- запровадити обслуговування клієнтів за записом. Якщо чітко розподіляти роботу за кількістю розпорядників на день, то можна зекономити час на виконання обов'язків бухгалтерів і вирішити проблему з чергами;
- впровадити автоматизацію перевірок за допомогою ЕОМ;
- замінити та модернізувати застарілі операційні системи і технологічну інфраструктуру;
- підвищити ефективність управління коштами місцевих бюджетів та посилити контроль і відповідальність за дотримання бюджетного законодавства;
- забезпечити прозорість процесу формування та виконання місцевих бюджетів;
- визначити чіткий розподіл функцій та повноважень між учасниками бюджетного процесу;
- збільшити кількість працівників органів ДКСУ та забезпечити підвищення їхньої кваліфікації;
- підвищити ефективність процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами;
- удосконалити систему регулювання міжбюджетних відносин;
- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування;
- підвищити оперативність роботи органів Державного казначейства шляхом виділення додаткових асигнувань на покращення матеріально-технічної бази.

Також, враховуючи досвід зарубіжних країн, доцільним є створення окремого казначейського банку, який буде збирати, розподіляти і зберігати бюджетні кошти, а також брати активну участь у фінансуванні економіки держави.

Можна сподіватись, що вирішення певних недоліків в обслуговуванні місцевих бюджетів дасть змогу забезпечити ефективне та якісне обслуговування бюджетів на всіх рівнях.

Висновок. Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів має стати важливим кроком у напрямку:

- створення єдиного механізму для впровадження засад реформування міжбюджетних відносин;
- формалізації єдиних процедур управління видатками на всіх стадіях виконання бюджету;
- посилення поточного контролю за дотриманням фінансової дисципліни та попередження нецільового використання коштів на стадії прийняття зобов'язань та здійсненні платежу;
- запровадження єдиного механізму управління коштами державного та місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Габа І. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: переваги та недоліки / І. Габа // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – №9. – С. 20-22.
3. Звітність про виконання міського бюджету м. Чернівців за 2012 рік.
4. Звітність про виконання міського бюджету м. Чернівців за 2013 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernivtsy.eu/portal/10/36/47/dani-pro-vikonannya-miskogo-byudzhetu-m-chemnivtsiv-za-2013-rik-48385.html>.
5. Наказ Державного казначейства України «Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів» №205 від 04.11.2002 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://www.liga.net>.
6. Нікуліна Т.О. Проблеми та шляхи удосконалення діяльності органів Державного казначейства України / Т.Нікуліна // Економікс. – 2010. – № 9. – С.3-5.

Дмитро Берездецький,

Наук. кер. – Черватуок М.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються наявні тенденції розвитку, притаманні страховому ринку в Україні, визначаються особливості, характерні сучасному вітчизняному страховому бізнесу.

Діяльність в умовах ринку супроводжується різного роду ризиками. Тому принципово міняються характер і функції страхування в Україні, зростає його значення як ефективного, раціонального, економічного і доступного засобу захисту майнових інтересів суб'єктів, що господарюють, виробників товарів і послуг, а також громадян.

В умовах обмеженості джерел фінансових ресурсів страхові компанії варто розглядати у якості потужних інвесторів розвитку економіки, адже страховий ринок може сприяти формуванню додаткових джерел фінансування.

Розробка науково обґрунтованих засад розвитку страхової діяльності в Україні набуває в умовах фінансової кризи важливого значення, оскільки даний вид бізнесу в Україні поки характеризується низькою ефективністю, незначними обсягами капіталізації страхового ринку, необхідністю активізації інвестиційної діяльності та повноцінної інтеграції до світового страхового ринку.

Наявний розвиток страхування в Україні обумовлює необхідність постійного відстеження тенденцій та виявлення особливостей функціонування даної сфери фінансової системи держави, що має важливе значення для ефективного функціонування не тільки економіки, а і всього суспільства, його соціального добробуту та рівня захищеності від реалізації негативних подій.

Проблеми функціонування страхового ринку України висвітлюються у працях В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, В.О. Безугла, І.І. Постіл, Л.П. Шаповал, О.М.Сіренко та інших вчених. Разом з тим, сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України вимагають уточнення напрямів розвитку вітчизняного страхування в частині збільшення обсягів страхового покриття по відношенню до ВВП та підвищення його ефективності.

Для вирішення поставлених завдань в даній статті використовувались такі методи аналізу, як економіко-математичні. Крім того, використано методи узагальнення та порівняльного аналізу.

Страховий ринок, як невід'ємна складова фінансового ринку країни, є чутливим до проблем будь-яких його сегментів. Водночас, він тісно пов'язаний з виробничою сферою, рівнем добробуту населення. Позитивні зміни в економіці, підвищення добробуту населення сприяють активності страхових компаній, а стабільний розвиток останніх створює умови для покращення стану економіки шляхом інвестування накопичених ними грошових коштів у різні її сфери та галузі.

Світовий досвід показує, що страхові компанії можуть акумулювати фінансові ресурси у декілька разів більше, ніж середні комерційні банки. Однак це відбувається тільки за певних економічних умов при високому рівні розвитку фінансового і, передусім, фондового ринку, при зростанні добробуту населення. Саме останній фактор, а також формування умов для збільшення прибутковості діяльності підприємств, формують передумови для розвитку страхового ринку.

Тенденція зміни показників, що характеризують діяльність страхових компаній за 2012-2013 рр. свідчить про наявність хоча і не значних, але якісних зрушень на страховому ринку. В даний час, страховий ринок України перебуває на етапі становлення і не дивлячись на стрімкий розвиток окремих його сегментів, рівень страхового покриття залишається досить низьким – 5-10 %, в той час коли у розвинутих країнах Європи даний показник становить понад 94 %. Структура страхових премій за видами страхування станом на перше півріччя 2013 р. свідчить про розвиток в Україні лише класичних видів страхування. Так, в структурі страхових премій найбільшу питому вагу займає авто страхування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена карта») – 2925,0 млн. грн. (або 33%) та страхування майна – 985,3 млн. грн. (або 11 %), тоді як медичне страхування знаходиться на етапі зародження. Загальною тенденцією в ризиковому страхуванні є збільшення частки роздрібного сегменту в розрізі платєжів з одночасним зростанням частки виплат корпоративному сегменту в структурі виплат. Тобто премії активніше притягають від громадян, а відшкодування виплачують переважно юридичним особам.

Позитивними змінами на ринку страхування є зростання страхових премій по страхуванню життя, сума яких склала 784 млн. грн. У структурі чистих страхових премій станом на перше півріччя 2013 р. даний вид страхування склав 8 %, в той час, коли за аналогічний період 2011 р. даний показник становив лише 4% (або 368,8 млн. грн.). Проте, доцільно зазначити, що в структурі страхового ринку країн-членів ЄС зі збору страхових премій страхування життя складає близько 50-60 %. Низький рівень освоєння ринку страхування життя в Україні можна пояснити в першу чергу низькою капіталізацією страхових компаній, неготовністю працювати із незначними сумами страхових премій індивідуального страхувальника, орієнтуючись в основному на фінансово-промислового бізнесу [1, с.125].

Аналіз концентрації страхового ринку України станом на 2013 р. свідчить, про те, що не зважаючи на значну чисельність страхових компаній, а саме – 443, фактично на страховому ринку основну частину валових страхових премій – 91,1 %, акумулюють 100 страхових компаній «non-Life» (24,2 % всіх СК «non-Life») та 98,2% – 20 СК «Life» (32,4 % СК «Life») [3]. За даними Українського науково-дослідного інституту «Права і економічних досліджень» в рейтингу страхових компаній за валовими страховими преміями провідні місця в 2013 р. займали такі страхові компанії як АСКА, АХА Страхування, Провідна, Оранта та Кремінь [4].

Результат основної (страхової) діяльності в цілому по учасниках ринку за 2011-2013 рр. збільшується, оскільки продовжує збільшуватись позитивне сальдо між заробленими преміями і страховими виплатами. Величина операційних витрат страхових компаній в 2011 р. збільшувалася повільніше в порівнянні із заробленими страховими преміями, а в 2013 р. мало місце зменшення цього показника. Тенденція скорочення частини витрат страховиків стала більш явною. Це створює резерв для збереження прийнятної рівня рентабельності бізнесу навіть в умовах можливого швидшого зростання обсягів відшкодувань.

Попри поетапне збільшення обсягів власного капіталу, активів і резервів, що позитивним чином відображається на платоспроможності страхових компаній та зміцненні позицій компаній-учасниць на страховому ринку, чому сприяє об'єднання страховиків, сучасний стан страхового ринку характеризується наявністю багатьох негативних тенденцій та суттєвих диспропорцій свого розвитку [2, с.15]. В першу чергу мова йде про зменшення страхових премій у структурі ВВП, частка яких у 2012 р. становила 1,8 %, що на 0,5 в.п. менше в порівнянні із 2011 р.

Страховий ринок є одним із найпривабливіших секторів економіки як для вітчизняних так і для іноземних інвесторів. Так, за останні роки значно збільшилась присутність іноземного капіталу в фінансовій системі України. Що припадає на компанії з іноземними інвестиціями в розмірі понад 51 % статутного фонду, склала 53,3 %. На сьогоднішній день на страховому ринку України діють дочірні компанії таких всесвітньо відомих страховиків, як Alico, AIG Life, PZU та ін [4].

Головними проблемами подальшого розвитку страхового ринку, на нашу думку, є низький платоспроможний попит на страхові послуги, відсутність довіри населення до страхових компаній, що зумовлено інформаційною закритістю страхового ринку та відсутністю якісної статистичної інформації, відсутність цілеспрямованої державної підтримки у сфері страхування, низька прибутковість окремих видів страхування, низька конкурентоспроможність страховиків у порівнянні із банками, відсутність чіткого стратегічного управління страховою діяльністю, низький рівень кваліфікації кадрів.

Окреслені проблеми потребують підвищеної уваги як з боку державних органів по нагляду за страховою діяльністю, так і врахування в процесі управління розвитком окремого суб'єкта страхового підприємництва.

Однією із передумов подальшого розвитку страхового ринку України є відновлення довіри до страхової галузі. В контексті вирішення даної проблеми важливим видом діяльності є інформування населення про економічну діяльність страхування, про стан страхового ринку і державний контроль за його діяльністю, а також впровадження нових, привабливих для населення видів фінансових послуг [5, с.35]. Також досить актуальним напрямом є активізація ролі держави та її органів у зміцненні страхового ринку України та приведення вітчизняного страхового ринку у відповідність із світовими стандартами.

Хоча страховий ринок України і пройшов стадію формування та все ж таки ще знаходиться на етапі розвитку. Він набув певного рівня розвитку, але не став реальним чинником стабільності і за своїми характеристиками не відповідає завданням випереджального розвитку української економіки та тенденціям світових страхових ринків. Це зумовлює його суттєве відставання у глобальному процесі формування світової фінансової системи.

Підводячи підсумок вищесказаному, можемо зазначити, що в майбутньому найбільш перспективним напрямом розвитку страхового ринку має стати зміна державної політики у сфері страхування, прийняття відповідних

нормативно-правових коригувань щодо активізації обов'язкових видів страхування (обов'язкове медичне страхування, обов'язкове страхування аграрних підприємств, страхування відповідальності нотаріусів тощо), а також введення кримінальної відповідальності за картелі і змови. Актуальним є налагодження ефективного співробітництва банків і страховиків та розвиток в контексті даного напрямку добровільно-примусових видів страхування, наприклад, страхування об'єкту поруки при банківському кредитуванні та створення незалежного інформаційно-аналітичного центру в спектрі страхового ринку в напрямі забезпечення «здорової» конкуренції та підвищення довіри з боку населення, що сприятиме додатковому залученню страхових премій та підвищенню якості страхових послуг.

Вирішення зазначених проблем з урахуванням перспективних напрямів розвитку страхового ринку в Україні зумовить не тільки підвищення ефективності функціонування та конкурентоспроможності галузі страхування, але й забезпечить підйом економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич – К.: Знання, 2005. – 352 с.
2. Безугла В.О. Страхування: навч. пос. / В.О. Безугла, І.І. Постіл, Л.П. Шаповал. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 582 с.
3. Підсумки діяльності страхових компаній України за перше півріччя 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forinsurer.com.ua>
4. Рейтинг страхових компаній України за 2002-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/ratings/>
5. Сіренко О.М. Страхування XXI століття або про тенденції розвитку страхового ринку України / О.Сіренко // Дзеркало тижня. – 2010. – №12. – С.34-38.
6. IMF.Global Financial Stability Report, 2005, April [Електронний ресурс] // <http://www.iii.org> - Insurance Information Institute <http://www.dfp.gov.ua>

Богдан Боднарашек,

Наук. кер. – Табеньська Ю.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Розкрито сутність місцевих бюджетів у системі місцевих фінансів; розглянуто теоретичні основи формування доходів місцевих бюджетів як основи фінансів місцевого самоврядування, а також управління видатками місцевих бюджетів; досліджено елементи застосування фінансових правил збалансування бюджету й обмеження видатків в умовах фінансової кризи.

Місцеві фінанси поряд із державними фінансами, фінансами суб'єктів господарювання та фінансів домогосподарств займають важливе місце у фінансовій системі країни. Склад і структура місцевих фінансів України, як і в інших країнах, відображає особливості адміністративно-територіального поділу та специфіку місцевого самоврядування. Сутність місцевих фінансів як економічної категорії та зміст їх основного призначення виявляються у складі місцевих інститутів, до яких належать: місцеві бюджети, місцеві податки і збори, цільові фонди органів місцевого самоврядування, місцеві позики.

Центральне місце у системі місцевих фінансів займають місцеві бюджети, в яких протягом останніх років зосереджується приблизно третина бюджетних ресурсів країни; за їх рахунок проводиться задоволення потреб населення відповідних територіальних формувань. Місцеві бюджети є найчисельнішою ланкою бюджетної системи, яка відіграє важливу роль у перерозподілі валового внутрішнього продукту. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та соціальне населення. Місцеві бюджети здійснюють безпосередній вплив на задоволення різних потреб населення, стан та якість наданих державних послуг.

Враховуючи те, що нині фінансові ресурси органів місцевого самоврядування обмежуються здебільшого доходами, які надходять до місцевих бюджетів, особливого значення набувають проблеми зміцнення їхньої дохідної бази, розвитку місцевого оподаткування, здійснення ефективного бюджетного регулювання.

Проте нинішній стан місцевих бюджетів України - мізерність власних дохідних джерел, майже повна залежність від державного бюджету, непрозорість і фаворитизм у наданні фінансової допомоги з центру, відсутність стимулів у додатковому одержанні доходів і економічному витратненні бюджетних коштів - суперечить винятковій ролі місцевих бюджетів в економічній системі держави, унеможлиблює виконання покладених на них складних завдань.

Значний внесок у розвиток теорії та практики місцевих бюджетів держави зробили зарубіжні вчені М. Афанасьєв, Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Дробозіна, В. Лексин, Р. Масгрейв, У. Оутс, В. Родіонова, В. Сенчагов, Ч. Тібу, М. Ходорович, В. Христенко, Х. Циммерман, А. Шах, А. Швецов.

Проблемам функціонування та розвитку місцевих бюджетів у системі бюджетного регулювання присвячені праці вітчизняних вчених В. Андрущенко, С. Буковинського, А. Бураченка, О. Василюка, В. Зайчикової, І. Заплатіної, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Ю. Остріщенко, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Більшість наукових праць з питань фінансового забезпечення місцевого самоврядування присвячені визначенню та узагальненню методологічних, інституційних та організаційних аспектів формування та використання місцевих бюджетів, виявленню загальних тенденцій їх функціонування. Водночас, недостатньо досліджені питання оптимізації структури доходів і видатків, формування власних доходів місцевих бюджетів, які б відповідали сучасним вимогам економічних перетворень.

Місцеві фінанси як економічна категорія виступають системою економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань. Головним призначенням місцевих фінансів є забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними покладених на них функцій і повноважень, найбільш повне задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг, формування стимулюючого механізму щодо ефективного використання фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел фінансування.

Формування місцевих бюджетів як вагової складової системи бюджетного регулювання зумовлює необхідність теоретичного узагальнення та переосмислення існуючих підходів щодо їх ролі у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць та забезпечення добробуту громадян.

На думку Легкоступа І.І. для розуміння сутності місцевих бюджетів необхідно визначити зміст базових категорій, у тому числі системи міжбюджетних відносин, системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування, механізму

фінансового вирівнювання, бюджетної децентралізації. З урахуванням положень основних теорій та поглядів, зокрема теорії суспільного вибору, економіки суспільного сектору, державних та місцевих фінансів, місцевих суспільних благ, розкрито економічну сутність місцевих бюджетів як складової системи бюджетного регулювання, яка полягає у сукупності фінансово-економічних відносин з приводу формування, перерозподілу, використання, фінансового вирівнювання територіальних та муніципальних грошових фондів, призначених для реалізації власних і делегованих завдань та функцій, затверджених відповідною місцевою радою, у процесі збалансованого управління бюджетними ресурсами.

Дійсно, місцеві бюджети є вагомим джерелом фінансування адміністративно-територіальних одиниць, основою місцевих фінансів. Структура та обсяг доходної частини місцевих бюджетів залежить від економічного та природно-ресурсного потенціалу територій і рівня розвитку системи міжбюджетних відносин. З місцевих бюджетів фінансуються не лише власні повноваження органів місцевого самоврядування, а й частина делегованих державою повноважень.

Удосконалення бюджетного механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування виступає важливою складовою фінансово-економічного регулювання, що впливає на процес формування та виконання місцевих бюджетів, реалізацію дієвого механізму міжбюджетних відносин та стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Аналіз розмежування доходних та видаткових повноважень між рівнями вітчизняної бюджетної системи свідчить, що існує значна кількість повноважень, що перебувають у спільному віданні державного та місцевого рівнів влади.

В сучасних умовах вагомими принципами розподілу доходних повноважень та доходів між рівнями бюджетної системи є наступні складові: повноваження із встановлення та регулювання певних доходів повинні належати тим органам влади, від економічної політики яких залежить величина податкової бази цих доходів, забезпечення зацікавленості органів місцевого самоврядування у формуванні сприятливих умов для соціально-економічного розвитку територій; власні доходи бюджетів кожного рівня повинні бути основою для реалізації закріплених за ними видаткових повноважень, підвищення стійкості фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць. Основними засадами розподілу видаткових повноважень та видатків між рівнями бюджетної системи держави є принципи субсидіарності, територіальної відповідності, диференціації, ефективності.

На сучасному етапі економічних перетворень доцільним є формування бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин, спрямованої на ефективний розвиток регіонів та посилення якісного рівня реалізації принципу субсидіарності бюджетної системи. Зазначене потребує удосконалення підходів щодо формування доходної частини місцевих бюджетів, оптимізації розмірів територіальних громад, впровадження програмно-цільового методу планування на всіх рівнях бюджетної системи. Застосування механізму міжбюджетних відносин забезпечує самостійність органів місцевого самоврядування у сфері планування, формування та виконання місцевих бюджетів та належним чином розмежовує відповідальність даних органів за виконання власних і делегованих повноважень.

Удосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів повинно здійснюватись з урахуванням досвіду зарубіжних країн у частині збільшення ресурсної бази, підвищення ролі власних надходжень. У країнах з розвинутою економікою місцеві бюджети формуються переважно за рахунок власних доходів, частка яких в загальних доходах коливається в межах від сорока до вісімдесяти відсотків. Ступінь залежності місцевих бюджетів від фінансової допомоги держави свідчить про рівень централізації бюджетної системи. До країн із достатньо високим рівнем бюджетної централізації належать, зокрема Англія, Польща та Словаччина, у яких частка трансфертів в доходах місцевих бюджетів коливається в межах від п'ятдесяти до семидесяти відсотків. Натомість Швеція, Фінляндія, Данія належать до групи країн із незначною часткою трансфертів у доходній частині місцевих бюджетів, що свідчить про значний рівень децентралізації бюджетної системи. Аналіз динаміки показників, що характеризують структуру місцевих бюджетів унітарних європейських країн, засвідчив поступове наближення показників країн з трансформаційною економікою до рівня розвинутих.

Накопичений зарубіжний досвід у сфері формування місцевих бюджетів свідчить, що у більшості країн із розвинутою економікою існує два функціональні види місцевих бюджетів: поточний та інвестиційний. Встановлено, що складовими доходної частини інвестиційного бюджету є місцеві запозичення, інвестиційні субсидії із державного бюджету, цільові банківські кредити. Видатки цього бюджету спрямовуються на капітальні вкладення, розвиток соціальної інфраструктури, оновлення основного капіталу та погашення боргу місцевих органів влади. Значення частки видатків інвестиційного бюджету в загальних видатках місцевих бюджетів становить до сорока відсотків, що сприяє стимулюванню соціально-економічного розвитку територій та країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Лободіна З. М. Фінансування видатків місцевих бюджетів: стан і проблеми здійснення [Текст] / З. М. Лободіна // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С.123-130.
2. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>
3. Алакоз І. С. Шляхи зміцнення фінансового стану органів місцевого самоврядування в Україні [Текст] / І. С. Алакоз, А. Ю. Савенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2, Т.1. – С. 168-171.
4. Ворона П. В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону / П. В. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2012. – №2. – С. 7-14.
5. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 01 жовтня 2011 р. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>

Богдан Боюк,

Наук. кер. – Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ УСТАНОВ ОСВІТИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ

В статті досліджується функціонування системи освіти в Україні та її фінансове забезпечення з місцевих бюджетів. На прикладі Чернівецької області проводиться аналіз впливу місцевих бюджетів на фінансову спроможність освітянської галузі. За підсумками проведеного дослідження запропоновані шляхи покращення механізму бюджетного фінансування установ освіти.

В сучасному світі освіту сприймають як один з найважливіших факторів забезпечення сталого і високоефективного розвитку суспільства, задоволення сучасних і майбутніх потреб людства, розв'язання економічних, соціальних, екологічних та інших проблем.

В цілому основні функції освіти можна умовно поділити на:

- соціально-культурні, спрямовані на розвиток духовного життя суспільства, де школі належить вирішальна роль, тому що вона не тільки безпосередньо впливає на формування особистості, а й закладає почуття соціальної відповідальності, дозволяє зберегти, розвинути, транслювати духовну спадщину;
- соціально-економічні, пов'язані з формуванням і розвитком інтелектуального, науково-технічного та кадрового потенціалу суспільства, із соціальною стратифікацією;
- соціально-політичні, реалізація яких дозволяє забезпечити безпеку суспільства в самому широкому її розумінні, соціальний контроль, соціальну мобільність, сталий розвиток суспільства, його інтернаціоналізацію і включеність в загальноцивілізаційні процеси.

Значення освіти підкріплюється основними нормативними документами країни. Згідно з статтею 53 Конституції України кожен має право на освіту [1]. Вже практично завершено формування законодавчої бази освіти. Прийнято закони прямої дії, зокрема "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", "Про позашкільну освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про вищу освіту".

Згідно з Законом України "Про освіту" право громадян на отримання освіти забезпечується, перш за все розгалуженою мережею закладів освіти, їх відкритим характером та різними формами навчання.

Структура освіти включає: дошкільну освіту; загальну середню освіту; позашкільну освіту; професійно-технічну освіту; вищу освіту; післядипломну освіту; аспірантуру; докторантуру; самоосвіту [2].

Якщо раніше система освіти в цілому була більше орієнтована на те, щоб зберігати сформоване, то тепер вона повинна готувати людей до майбутнього. На нинішньому етапі нова парадигма освіти полягає в тому, щоб не просто передавати учням і студентам конкретні знання, а навчити їх умінню адаптуватися до якісно інших умов господарювання і життєдіяльності, вбудовуватися в мінливе економічне, соціальне, культурне середовище. Люди повинні мислити, почувати, діяти інакше, ніж вони мислили, почували і діяли раніше. Одним із факторів впливу і тут виступає глобалізація. На Заході вже дійшли висновку, що за сучасних умов успішну кар'єру може забезпечити тільки така система освіти, яка враховує процеси глобалізації. Адже випускникам ВНЗ треба буде жити і працювати у світі, де мела національних економік і культур стають все більш умовними. Далеко не кожна національна система освіти цілком відповідає цій життєвій вимозі. Так само існуюча система освіти не готова до стрімко зростаючої швидкості інновацій і технологічної перебудови, породжених новим характером розвитку науки і технологій у ХХ — на початку ХХІ ст. Проте це змінює умови життя і виживання не тільки окремих людей, а й націй у цілому.

Тому назрілі реформи в галузі освіти, її модернізація мають привести систему підготовки людей у відповідність до реальних умов існування, які швидко змінюються і які дуже складно з усією визначеністю передбачити.

Проблеми розвитку сучасної системи освіти вивчають такі вчені, як І. Вакарчук, В. Кремень, С. Ніколаєнко, О. Ляшенко, В. Андрущенко; питання вдосконалення системи фінансування розглянуті в працях І. Кичко, В. Буковинського, Т. Боголіб, Є. Краснякова та ін.

В умовах економічної кризи, фінансування освіти і науки в повномасштабному обсязі здається не можливим. Незважаючи на це, проблема об'єктивного визначення обсягів фінансування залишається актуальною, оскільки нормативний метод фінансування освіти створює передумови для раціонального використання коштів державного бюджету і забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог освітнього стандарту.

Фінансування державних закладів освіти та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей народного господарства, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування.

Але основним джерелом фінансового забезпечення діяльності установ освіти є кошти Державного та місцевих бюджетів. Це підтверджується і проведенням дослідженням фінансування установ освіти в Чернівецькій області.

Штатна чисельність працівників, які фінансуються з місцевих бюджетів в галузі освіти області станом на 01.01.2015 року становила 30599 од. та зросла за останніх 3 роки на 778 одиниць, або на 2,7%. Найбільший ріст відбувся у закладах освіти Глибоцького (101 од.), Кіцманського (166 од.), Сторожинецького (175 од.), Хотинського (43 од.) районів. До кінця п.р. планується збільшення штатної чисельності ще на 92 од., зокрема у Сторожинецькому (58 од.), Кельменецькому (3 од.) районах та у місті Чернівці – на 46 од.

Станом на 01.01.2015 року у 418 загальноосвітніх школах області навчалося 94138 учнів, що на 837 учнів менше порівняно з минулим навчальним роком. Наповнюваність класів учнями у 2013-2014 навчальному році склала 18,2 учня на клас і зменшилась проти 2012-2013 навчального року на 0,1 учня.

У 2014 році 237 дошкільних закладів освіти області відвідує 25637 дітей, (що на 707 більше у порівнянні з минулим роком) з кількістю груп в них – 1063 (показник наповнюваності груп у дошкільних закладах освіти становить 24 дитини на 1 групу).

Загалом, видатки на утримання установ та здійснення заходів в галузі освіти за 2014 рік профінансовані у загальній сумі 1594,0 млн.грн., з них на оплату праці з нарахуваннями – 1168,3 млн.грн.

Обсяг видатків зріс в порівнянні з 2013 роком на 59,7 млн.грн., або на 3,9%, з них на оплату праці - на 36,7 млн.грн. (3,2%) (рис.1.).

Враховуючи зазначене, обмеженість фінансових ресурсів органів місцевої влади, необхідність покращення надання якості освітніх послуг змусила Президента України та Уряд України в кінці 2014 року розпочати непопулярні реформи бюджетного фінансування галузі освіти.

Зокрема народні депутати скасували усі мораторії на закриття загальноосвітніх навчальних закладів, останній з яких приймали влітку 2014 року. Здебільшого це стосуватиметься сільських шкіл, адже тепер їх можна буде закрити рішенням місцевої влади без згоди загальних зборів територіальної громади чи референдуму, як було раніше. Також створення сільських шкіл тепер буде прив'язуватись до кількості учнів. Незмінною залишилась вимога наповнюваності – не менше 5 учнів у класі школи села та селища. Проте Закон «Про Бюджет на 2015 рік» дозволяє виконувати цю норму, як і норми про наповнюваність груп у дитячих садках, з огляду на наявні кошти.

Батьки будуть доплачувати більше за харчування дітей у дитячих садочках: не менше 60% у містах та не менше 40% у селах. Раніше ці показники складали не більше 50% та не більше 30% відповідно. Харчування учнів у школах перекладається на місцеві бюджети або ж, фактично, на батьків учнів. Харчування учнів у початковій школі та професійно-технічних навчальних закладах залишається безкоштовним лише для сиріт, дітей-інвалідів, дітей, позбавлених батьківської опіки, та дітей з малозабезпечених родин.

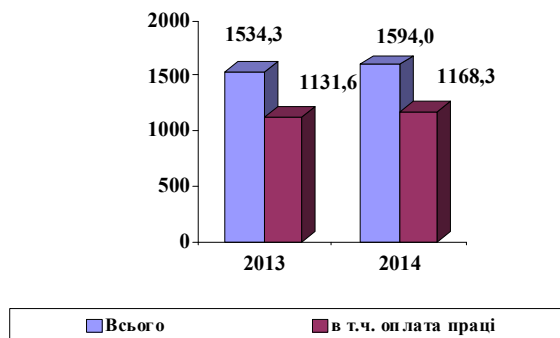

Рис.1. Фінансування закладів освіти з місцевих бюджетів Чернівецької області за 2013-2014 роки

З 1 червня 2015 року гарантія безкоштовного проїзду для дошкільнят, учнів та вчителів у сільській місцевості зникає, натомість органи місцевої влади, якщо будуть кошти, можуть забезпечувати пільговий проїзд для учнів, студентів та педагогів до місця навчання. Урізання пільгового проїзду не поширюється на дітей-інвалідів, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, учнів із малозабезпечених сімей та осіб, які їх супроводжують.

Безплатне забезпечення підручниками у школі гарантується лише для сиріт, дітей-інвалідів, дітей, позбавлених батьківської опіки, та дітей з малозабезпечених родин.

Зміни до Бюджетного кодексу запровадили нові типи субвенції – на підготовку робітничих кадрів та освітню субвенцію. Освітня субвенція формується з метою фінансування шкіл та передається з Державного бюджету до обласних, районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення (а також Києва) та бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Розподіл освітньої субвенції відбувається за формулою, яку розробив Мінфін та затвердив уряд. Формула повинна враховувати кількість учнів у школах різної місцевості, наповнюваність класів та коефіцієнти для різних типів шкіл.

Субвенція передбачає 1% резерву, щоб протягом року перекривати закладені прорахунки. Якщо ж гроші до кінця року будуть використані не повністю, то залишок місцевий бюджет зможе використати в наступному році на оновлення матеріально-технічної бази шкіл.

Починаючи з 2016 року фінансування початкової середньої освіти (а дошкільної освіти з 2015 року) не буде здійснюватися з бюджетів сіл, селищ та міст районного значення, натомість вони будуть віднесені на рівень вище – до районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення та бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Проведення зазначених заходів на початковому етапі скоріш за все принесе негативний ефект, підвищить соціальну напругу серед населення, однак в довгостроковій перспективі зазначені кроки дозволять більш якісно перерозподілити наявні бюджетні кошти, спрямувати їх дійсно в потрібному напрямку, піднести престиж освіти, як головного рушія економічного розвитку держави.

Освіта, здобута в Україні, стане конкурентоспроможною в європейському та світовому освітньому просторі, а людина – захищеною і мобільною на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Затверджена Верховною Радою України 28 червня 1996 року № 254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №50-51, С.572.
3. Про освіту. Закон від 23.05.1991 № 1060-XII// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991.- № 34.- С. 451
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року №280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24.
5. Бучковська Я.Г. Проблеми фінансування освіти в Україні [Текст]/Я.Г.Бучковська//Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 20-24
6. Зелена З.В. Зарубіжний досвід фінансування освіти і науки в Україні [Електронний ресурс] /З.В.Зелена – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=302>.
7. Шулюк Б.С. Особливості бюджетного планування і прогнозування витратів на сферу соціально-культурних послуг в умовах економічних трансформацій/Б.С.Шулюк// Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції - 2011 - №1. – С.35-45

Ольга Буджак

Наук. кер. – Грицюк І.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

У статті охарактеризована сутність податків та податкового регулювання, обґрунтовані його роль і місце в державному регулюванні економіки. Визначено вплив фінансової та регулюючої функцій на різні сфери економічного і соціального життя країни. Досліджено стимулюючий та обмежувачий вплив податків на ділову активність суб'єктів господарювання. Висвітлено погляди вчених-економістів щодо необхідності запровадження державного податкового регулювання. Розкрито основні завдання, критерії, методи і види податкового регулювання в ринкових умовах. Окреслено сутність, ефективність та раціональність надання податкових пільг. Проаналізовано вплив податкових пільг на надходження Зведеного бюджету України за 2009-2013 роки. Визначено перелік податків, які, внаслідок пільгового оподаткування, спричиняють найбільші обсяги втрат бюджету. Запропоновано шляхи вдосконалення державного податкового регулювання та окреслено перспективні напрямки оптимізації пільгового оподаткування в Україні.

В період фінансово-економічної кризи в Україні однією з найбільш актуальних і найскладніших проблем є податкове регулювання економіки. Податки в ринковій системі повинні використовуватися не тільки як засіб наповнення бюджету, а й як важливий інструмент державного регулювання.

Значення податків як регулятора економічних процесів в національній економіці постійно зростає, тому що держава, за допомогою податкових важелів, стимулює чи обмежує розвиток окремих суб'єктів господарювання, видів діяльності, галузей, регіонів тощо. Тож для створення відповідних умов підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки на світовому ринку держава повинна застосовувати податкове регулювання як основний інструмент економічного впливу.

Проблеми податкового регулювання економічних процесів у країні на основі відповідних методів та принципів досліджували у своїй працях такі вітчизняні науковці як О. Д. Васирик, В. Н. Гланц, О. Ю. Дубовик, Ю. Б. Іванов, В. В. Карпова, А. Я. Кізіма, А. І. Крисоватий, О. В. Поколюда, А. Свищук, В. М. Суторміна, В. А. Ткаченко, В. М. Федосов та ін.

Податки – це обов'язкові платежі до бюджету та державних цільових фондів, які встановлені вищим законодавчим органом та сплачуються відповідно до чинного законодавства. Податки є одним з найдавніших фінансових інструментів будь-якої економічної системи світу. Ще перші філософи Стародавньої Греції (Ксенофонт, Аристотель) характеризували податки як суспільно необхідне та корисне явище [4, с. 28].

Таким чином, сутність податків в практичному значенні зводилася до стягування коштів з суб'єктів господарювання і громадян до державної скарбниці з метою їх подальшого розподілу на потреби держави. Але якщо спочатку податки мали суто фіскальний характер, тобто були основним джерелом формування фінансових ресурсів держави, то згодом, з тих пір як держава вирішила брати активну участь в організації господарської діяльності країни, поняття суто фіскальної функції податків значно розширилося і набуло регулюючої властивості [3, с. 92].

Вплив фіскальної та регулюючої функцій на різні сфери економічного і соціального життя надзвичайно різноманітні. Податки традиційно використовуються як засіб демографічної політики: різні держави за допомогою податкових пільг намагаються або стимулювати, або стримувати зростання населення. У багатьох країнах податки розглядаються як засіб залучення капіталу в відсталі і мало розвинуті регіони, а також для витіснення промислового виробництва з гіпертрофованих мегаполісів.

Фіскальна функція є найважливішою, оскільки згідно з цією функцією податки виконують своє головне призначення – наповнення дохідної частини бюджету, доходів держави для задоволення потреб суспільства. Основна ознака цієї функції – її стабільність, що дозволяє формувати надходження податків до бюджету на постійній, стабільній засаді.

Фіскальна складова податку виявляє себе не тільки у сфері державного регулювання соціально-економічних процесів за допомогою податків, пільг тощо, а й у сфері суб'єктивно-ринкових відносин, тобто як діяльність людей, які свідомо спрямовують свій потенціал на досягнення кращих реальних економічних цілей в умовах діючої системи оподаткування.

Дана функція є дуже важливою для характеристики податків, їх суспільного призначення. Для здійснення цієї функції важливе значення має постійність і стабільність надходження коштів. Це означає, що податки мають надходити до бюджету не у вигляді разових платежів з невизначеними термінами, а рівномірно протягом бюджетного року в чітко встановлені строки.

З підвищенням ролі держави зростає значення регулюючої функції податків. Ця функція реалізується через вплив податків на різні сторони діяльності суб'єктів господарювання. Регулююча функція виявляється в наданні пільг з оподаткування окремим галузям та виробникам, враховуючи їх перспективи, діяльність, рівень прибутковості та інше.

У процесі реалізації регулюючої функції податків виявляється її вплив на такі показники фінансово-господарської діяльності підприємств: собівартість продукції, прибуток від реалізації, балансовий прибуток, обсяг реалізації, виручка від реалізації, чистий прибуток, швидкість обертання оборотних коштів, платоспроможність, фінансова стійкість, іммобілізація оборотних коштів, обсяг отриманих кредитів.

Регулююча функція податків знаходить свій вияв у розподілі умов оподаткування. У процесі отримання податків, держава завжди впливає на поведінку економічних суб'єктів – фізичних і юридичних осіб. Держава може встановлювати різні умови оподаткування для різних категорій платників, для здійснення одних і тих самих видів діяльності на окремих територіях. Конкретні умови оподаткування можуть або сприяти, або перешкоджати концентрації виробництва і капіталу.

У всіх країнах з ринковою економікою здійснюється податкове регулювання. Це є необхідною умовою для зміцнення та розвитку їх податкових систем, яке відбувається постійно шляхом подолання суперечностей між державою та платниками податків – фізичними та юридичними особами. Кінцеві цілі держави і господарюючих суб'єктів (підприємств) збігаються. Це зростання економіки, підвищення її ефективності для досягнення кращої якості життя людей та підвищення їх добробуту. Однак акумуляція коштів для досягнення цієї мети на різних рівнях виявляє не збіг, а часом і зовсім різну спрямованість інтересів суб'єктів податкових відносин. З одного боку, держава прагне до збільшення коштів для здійснення своїх функцій, з іншого боку, податкове навантаження на господарюючих суб'єктів не може стати настільки високим, щоб спричинити зниження їх економічного зростання. У цих умовах при вдосконаленні податкової системи стає можливою активізація податкового регулювання у різних його проявах із застосуванням сучасних методів державного податкового менеджменту [3, с. 92].

Податками можна стимулювати або, навпаки, обмежувати ділову активність, тобто контролювати розвиток тих чи інших галузей підприємницької діяльності. Можна створити передумови для зниження витрат виробництва й обігу приватних підприємств, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку. За допомогою податків можна проводити політику протекціонізму або забезпечити свободу товарному ринку, бо вони створюють основну частину доходів бюджетів різних рівнів, даючи можливість впливати на економіку через видаткову складову.

У сучасних умовах регулюючий вплив податків в суспільстві і економіці має багатогранний характер. Податкове регулювання є одним з елементів податкового механізму [6, с. 58]. Суть його полягає в тому, що будь-яке втручання в хід відтворювальних процесів має бути обґрунтованим та економічно доцільним.

Податкове регулювання відіграє важливу роль у державному регулюванні економіки. Це вплив держави на хід економічних процесів шляхом їх коригування відповідно до поставлених цілей соціально-економічного розвитку в інтересах суспільства [2, с. 163]. Система державного регулювання забезпечує, з одного боку, розробку правил, дотримання яких є обов'язковим для всіх суб'єктів господарської діяльності, а з іншого – відповідальність цих суб'єктів за дотримання встановлених правил.

Визнання необхідності державного регулювання економіки прийшло у світову науку і практику після кризи 1929-1933 рр. До цього широко використовувалася теорія економічного лібералізму, що проповідувала невтручання держави в господарську діяльність підприємств та функціонування ринку. Наслідки кризи змусили державу взяти під свій контроль спочатку ринок робочої сили з метою зменшення кризи безробіття, а потім інвестиції – з метою підйому і структурної перебудови виробництва, технічного прогресу, екології та інших сторін життя суспільства.

Основоположником науки державного регулювання економіки є Дж. Кейнс. У своїй теорії зайнятості, відсотка і грошей він доводив, що ринок сам по собі не здатний забезпечити повне і ефективне використання всіх факторів виробництва і потребує допомоги держави. Держава повинна створити такі умови виробництва, які сприяють збільшенню капітальних вкладень, розширенню бізнесу при збереженні повної свободи підприємців у прийнятті господарських рішень і відповідальності за їх наслідки. Стимулювання виробничого споживання капіталу, на його думку, спричинить розширення попиту на засоби виробництва і робочу силу [3, с. 93].

У світовій економіці в 30-х роках розроблялися конкретні методи державного регулювання економіки за допомогою переважно фінансово-бюджетної і грошово-кредитної політики.

Авторами основних концепцій у цій сфері вважаються Р. Фріш (Норвегія), У. Беверідж (Англія), Я. Тінберген (Нідерланди), У. К. Мітчелл (США) і деякі інші вчені [4, с. 206].

На сучасному етапі розвитку економіки найважливішу роль у державному регулюванні відіграють економічні інструменти. Основним із них є податкова політика і фінансовий вплив на приватні підприємства. Впливаючи на це, держава, як правило, має на меті:

- забезпечення постійного економічного зростання;
- досягнення стабільності цін на основні товари та послуги;
- надання робочих місць для працездатного населення;
- забезпечення прожиткового рівня доходів населення;
- створення системи соціального захисту громадян, в першу чергу пенсіонерів, інвалідів, багатодітних;
- досягнення збалансованості у зовнішньоекономічних зв'язках.

Слід зауважити, що податкове регулювання є дуже складною системою, яка ефективна лише тоді, коли в основу покладені раціональні принципи податкових відносин.

Таким чином, широке використання заходів податкового регулювання може спричинювати відхилення дії ринкових механізмів, створення нерівноправних умов конкуренції та необґрунтованих привілеїв для окремих платників. Тому вони повинні бути однаковими по відношенню до всіх суб'єктів господарювання.

Найефективнішим інструментом податкового регулювання є надання пільг. Воно являє собою напрям загальної податкової політики держави, націлений на скорочення податкових платежів для певних категорій платників податків. В умовах ринкових відносин пільги виступають необхідною передумовою для активного використання всіх податкових інструментів з метою економічного і правового регулювання соціальних процесів, стимулювання розвитку виробництва тощо.

Згідно з Податковим кодексом України податкова пільга трактується як передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності особливостей, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат [1].

До застосування податкових пільг неможна ставитися однозначно. Найбільша загроза для фінансової системи України – це податкові пільги і привілеї, – зазначається у дослідженні Світового Банку [8]. Податкові пільги як економічна категорія – явище суперечливе за своєю суттю та підходами, тому для адекватної їх оцінки слід звертати увагу на загальний рівень економічного розвитку країни.

Доцільно проаналізувати динаміку податкових надходжень і втрат бюджету, внаслідок використання податкових пільг платниками податків (табл. 1) [9, 10].

Таблиця 1

**Податкові надходження та втрати Зведеного бюджету України
від застосування податкових пільг у 2009-2013 рр.**

Роки	ВВП, млрд. грн.	Податкові надходження		Податкові втрати	
		млрд. грн.	% до ВВП	млрд. грн.	% до ВВП
2009	913,3	208,1	22,8	25,6	2,8
2010	1082,6	234,4	21,7	64,4	5,9
2011	1302,1	334,7	25,7	103,1	7,9
2012	1411,2	341,8	24,2	91,6	6,5
2013	1454,9	323,1	22,2	79,9	5,5

На протязі досліджуваного періоду податкові надходження складали від 21,7 до 25,7% ВВП, у той час, як втрати бюджету внаслідок застосування податкових пільг становили у 2011 році майже 8 % ВВП. Основну частку пільг – до 90 % – займає ПДВ. Інші 10 % пільг розподіляються між податком на прибуток підприємств, платою за землю та іншими податками.

У 2013 році втрати доходів бюджетів внаслідок податкових та митних пільг зменшилися за звітний період на 11,7 млрд. грн. та за оперативними даними загалом становили 79,9 млрд. грн., або 18 % доходів зведеного бюджету.

Така негативна динаміка втрат доходів бюджету спричинена розширенням бази пільгового оподаткування відповідно до податкового та митного законодавства, а також недостатнім контролем відповідних державних органів щодо обліку податкових пільг та правомірності їх отримання суб'єктами господарювання.

Отже, найбільші обсяги втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування спостерігаються за такими податками як податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств та плата за землю. Що стосується податку на додану вартість, то деякі науковці вбачають пільги з ПДВ негативними, оскільки вважають їх несумісними з ефективністю функціонування цього податку. У країнах ЄС, крім безпосередньо звільнення від оподаткування ПДВ та застосування нульової ставки, як своєрідну пільгу використовують знижені ставки даного податку.

Одними із негативних наслідків пільг по ПДВ є ускладнені умови конкуренції на внутрішньому ринку. Адже часткове чи повне звільнення від оподаткування одних суб'єктів неминує позначатися на ускладненні фінансового стану інших та спричиняє значні обсяги бюджетних недоплат.

При формуванні та реалізації податкової політики та системи податкового регулювання держава повинна враховувати такі аспекти [7, с. 66]:

- фінансні – передбачають формування відповідного обсягу доходів держави для ефективного виконання покладених на неї функцій;

- підприємницькі – орієнтовані на формування у суб'єктів господарювання обсягів нерозподіленого прибутку, достатнього для задоволення інтересів їх власників та забезпечення виробничого розвитку;
- соціальні – робиться акцент на формування обсягів доходів домогосподарств, що має забезпечити стабільне відтворення робочої сили;
- зовнішньоекономічні – повинні забезпечити податкову конкурентоспроможність держави на глобальному та регіональному рівнях з метою створення вигідних умов для зарубіжних платників податків для залучення в країну додаткових обсягів капіталу, трудових та інших видів найбільш мобільних економічних ресурсів.

Реформування системи податкового регулювання має бути орієнтованим на послаблення податкового тиску для тих платників податків, які їх сумлінно сплачують та інвестують кошти у виробничий та соціальний розвиток. Таким чином, податкова система набуде більш стимулюючого характеру, що зацікавлюватиме власників підприємств у реінвестування прибутку у виробничий розвиток; домогосподарства внаслідок зростання доходів матимуть можливість збільшувати свої заощадження та здійснювати інвестиції за допомогою різних видів фінансових інструментів; зарубіжні платники податків, усвідомлюючи більш вигідні для себе умови оподаткування, також будуть спрямовувати свої капітали в країну, збільшуючи обсяги інвестиційних ресурсів [7, с. 65].

Ефективне використання інструментів державного податкового регулювання спільно з оптимальним дотриманням критеріїв стабільності та еластичності при формуванні податкової політики посилить її позитивний вплив на економічний розвиток. З точки зору характеру дії, інструменти податкового регулювання можуть бути розділені на три групи: системні, комплексні та локальні [5, с.137-138].

До інструментів системного характеру відносяться засоби податкового регулювання, які вбудовані у податкову систему, а саме: загальний рівень оподаткування, структура діючої у країні системи оподаткування і альтернативні системи оподаткування.

Комплексний характер мають інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються декількох основних податків і зборів, що створює спеціальний режим оподаткування для певних груп платників. До них відносяться: спеціальні податкові режими, що вводяться за територіальною і галузевою ознакою.

Локальні інструменти податкового регулювання пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку або збору, що визначається вибраним сполученням елементів податку й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань. Ця група засобів податкового регулювання включає у себе інструменти, пов'язані з об'єктом оподаткування, визначення складу платників податків та розмір ставки податку.

З погляду сфери впливу податкове регулювання відноситься до економічних методів, оскільки реалізується саме через економічні інтереси суб'єктів податкового процесу. За формою впливу належить до непрямих методів, а за рівнем управління – здійснюється як на загальнодержавному, так і на місцевому. За масштабом впливу заходи податкового регулювання можуть мати загальний, галузевий або функціональний характер. За ступенем регламентації податкове регулювання класифікують як нормований метод державного регулювання, а з погляду тривалості дії воно може мати довгостроковий (стратегічний) або оперативний (тактичний) характер [4, с.66-70].

Таким чином, податкове регулювання являється складною дією податкової політики будь-якої держави, оскільки його мета – не тільки дотримання інтересів країни в бюджетно-податковій сфері діяльності, а й інтересів платника податків.

Як зазначалося, одним з основних інструментів податкового регулювання є податкові пільги, тож на перспективу доцільно було б запропонувати зменшити перелік податкових пільг, а також впорядкувати діючі пільги, що надаються за галузевою та професійною ознаками, з метою вирівнювання податкового навантаження за видами економічної діяльності; забезпечити більш досконалий контроль над суб'єктами господарювання, що користуються пільгами, з метою усунення зловживань. Ефективна реалізація податкового регулювання також потребує теоретичного обґрунтування системи принципів та інструментів його втілення.

Отже, податкове регулювання потрібно вдосконалювати, тому що це є один із найбільш дієвих державних методів регулювання економіки, який вкрай необхідний в умовах перманентного ринкового середовища.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 17 січня 2015 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Василюк О. Д. Податкова система України: навч. посіб. [Текст] / О. Д. Василюк. – К.: ВАТ "Поліграфкнига", 2004. – 478 с.
3. Гланц В. Н. Сутність та елементи податкового регулювання [Текст] / В. Н. Гланц // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 2(31). – С. 92-95.
4. Іванов Ю. Б. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: монографія [Текст] / Ю. Б. Іванов. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007. – 448 с.
5. Іванов Ю. Б. Податковий менеджмент: Підручник [Текст] / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова. – К.: Знання, 2008. – 525 с.
6. Приб К. А. Податкова система України: термінологія і формулювання основних положень: навч. посіб. [Текст] / К. А. Приб, В. І. Федько. – К.: ЦУЛ, 2007. – 320 с.
7. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки [Текст] / А. Свищук // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 5. – С. 57-69.
8. Україна: Податкова політика та адміністрування податків: звіт № 26221-UA / Департамент України, Білорусі та Молдови. Управління зменшення бідності й економічного менеджменту. Регіон Європи та Середньої Азії. – Washington, D.C.: The World Bank, 2003 (Київ). – 128 с.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> – Назва з екрану.
10. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua> – Назва з екрану.

Мар'яна Василевська,

Наук. кер. – Юрій С.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДЕРЖАВНА КАЗНАЧЕЙСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

У статті розглянуто участь органів казначейської служби в процесі здійснення міжбюджетних відносин. Проаналізовано порядок перерахування та здійснення видатків органами казначейства в частині міжбюджетних трансфертів. Запропоновано основні шляхи удосконалення казначейського обслуговування міжбюджетних трансфертів.

Бюджет є важливим інструментом реалізації державної політики. Трансформаційні зміни, які відбуваються в Україні, вимагають чіткої координації дій у всіх сферах фінансової системи. Процеси розвитку держави та подальше реформування бюджетної системи зумовлюють необхідність удосконалення бюджетного законодавства, а також і системи міжбюджетних відносин. Забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку держави неможливе

без створення дієвого механізму регулювання міжбюджетних відносин. Показники соціально-економічного розвитку та реалізація бюджетної політики держави залежать від рівня організації та результативності виконання бюджету держави. Казначейське обслуговування державного та місцевих бюджетів дає можливість у будь-який час отримувати повну і достовірну інформацію щодо руху міжбюджетних трансфертів для прийняття своєчасного і правильного управлінського рішення. Казначейська система виконання бюджетів перебуває в постійному розвитку і на сьогодні є актуальним виявлення проблем та вдосконалення казначейського обслуговування міжбюджетних трансфертів.

Дослідженню теоретичних основ організації міжбюджетних відносин присвячено чимало праць, зокрема О.Василика, В.Кравченка, І.Луніної, О.Опаріна, І.Чугунова, С.Юрія, С.Юшко. Питання казначейського обслуговування міжбюджетних трансфертів розглядалися в працях О. Даневича, М. Маца, О. Охрімівського, В.Федосова, І.Форкун, Н. Фролової, С. Юрія. та ін. Разом з тим, практичні аспекти міжбюджетних відносин та роль Державної казначейської служби в процесі здійснення потребують подальших досліджень, що пов'язано зі змінами законодавства.

Мета статті полягає у дослідженні організації та здійснення процесу казначейського обслуговування міжбюджетних трансфертів, виявленні проблемних питань та розробці напрямів удосконалення.

Бюджетним кодексом України визначено поняття міжбюджетних трансфертів. Міжбюджетні трансферти - кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [1]. Види міжбюджетних трансфертів наведені на рис.1.

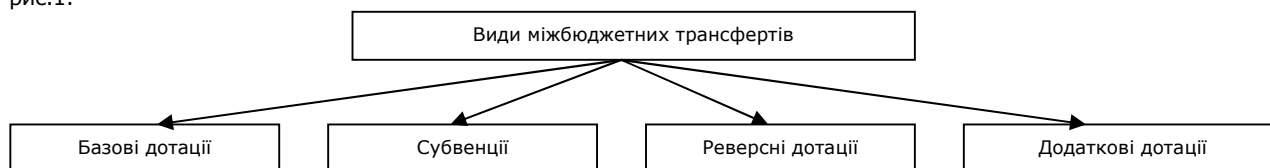

Рис.1. Види міжбюджетних трансфертів

При виконанні державного бюджету і місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів відповідно до ст. 43, 78 Бюджетного кодексу України.

Державна казначейська служба України забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України. Основні завдання та функції Казначейства України визначені Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженим указом Президента України № 460 від 13.04.2011р. [2].

Організаційні засади та механізм казначейського обслуговування витрат державного бюджету в частині міжбюджетних трансфертів здійснюється у відповідності до ст. 108 Бюджетного кодексу України та наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами» від 24.12.2012 р №1407 [2]. Процедури перерахування дотацій та субвенцій здійснюються у встановленому законодавством порядку. Однак при їх здійсненні мають місце особливості (відмінності), що регламентовані певним чином.

Головні розпорядники, яким законом про Державний бюджет України передана координація державних програм, не пізніше ніж через п'ятнадцять днів після прийняття рішення про місцевий бюджет подають до Казначейства України на паперових та електронних носіях мережу в частині міжбюджетних трансфертів з визначенням розпорядників бюджетних коштів на рівні відповідних місцевих бюджетів за кожною бюджетною програмою.

Мережа у частині міжбюджетних трансфертів має дворівневу структуру і складається з головного розпорядника (центрального рівень) та уповноваженого органу на рівні відповідного місцевого бюджету.

Головні розпорядники у разі виникнення змін у їх мережі надають Казначейству України з відповідним обґрунтуванням на паперових та електронних носіях реєстри змін до мережі. Казначейство України отримує інформацію вносить до єдиної бази даних мережі розпорядників та одержувачів коштів державного бюджету.

Казначейство України отримує від Мінфіну України на паперових та електронних носіях помісячний розподіл міжбюджетних трансфертів, які надаються з державного бюджету місцевим бюджетам, за кодами бюджетів за відповідними місцевими бюджетами.

Казначейство України через Головні управління Казначейства доводить територіальний розпис міжбюджетних трансфертів за їх видами та територіями у розрізі місцевих бюджетів до відома Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій, Головного фінансового управління виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та фінансового управління Севастопольської міської державної адміністрації.

У разі внесення змін до розпису державного бюджету в частині міжбюджетних трансфертів, помісячного розподілу міжбюджетних трансфертів, які надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, за кодами бюджетів за відповідними місцевими бюджетами Казначейство України через Головні управління Казначейства доводить повідомлення про зміни до Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій, Головного фінансового управління виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та фінансового управління Севастопольської міської державної адміністрації [4].

Казначейство України протягом п'яти робочих днів після отримання від Мінфіну України розпису (зміни до розпису) державного бюджету в частині міжбюджетних трансфертів, помісячного розподілу міжбюджетних трансфертів, які надаються з державного бюджету місцевим бюджетам, за кодами бюджетів за відповідними місцевими бюджетами (зміни до помісячного розподілу) доводить розпис, помісячний розподіл (зміни до них) на паперових носіях до головних розпорядників, яким законом про Державний бюджет України передана координація державних програм, що здійснюється за рахунок міжбюджетних трансфертів.

Розпорядники бюджетних коштів місцевих бюджетів через Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, головні фінансові управління обласних державних адміністрацій, Головне фінансове управління виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та фінансове управління Севастопольської міської державної адміністрації надають інформацію щодо взятих бюджетних зобов'язань (у разі якщо надання міжбюджетних

трансфертів з урахуванням бюджетних зобов'язань передбачено нормативно-правовими актами) до Головних управлінь Казначейства, які в свою чергу надають узагальнену інформацію до Казначейства України.

Казначейство України інформує головних розпорядників та Мінфін України про бюджетні зобов'язання в частині міжбюджетних трансфертів.

Відкриття асигнувань із загального фонду державного бюджету за міжбюджетними трансфертами здійснюється Казначейством України з дотриманням вимог, визначених нормативно-правовими актами, що регламентують порядок перерахування міжбюджетних трансфертів, на підставі помісячного розпису асигнувань загального фонду державного бюджету, помісячного розподілу міжбюджетних трансфертів за територіями у розрізі місцевих бюджетів, доручень Кабінету Міністрів України, Мінфіну України, з урахуванням бюджетних зобов'язань (у разі якщо надання міжбюджетних трансфертів з урахуванням бюджетних зобов'язань передбачено нормативно-правовими актами). Відкриття асигнувань за захищеними видатками здійснюється в перший робочий день місяця або в інший термін, передбачений нормативно-правовими актами [2].

Відкриття асигнувань із спеціального фонду державного бюджету за міжбюджетними трансфертами здійснюється Казначейством України на підставі виписки з рахунків, відкритих за відомчою ознакою, помісячного розпису спеціального фонду державного бюджету, помісячного розподілу міжбюджетних трансфертів за територіями у розрізі місцевих бюджетів.

На підставі розпорядчого документа Казначейства України суми відкритих асигнувань зараховуються на рахунки, передбачені для обліку відкритих асигнувань відповідним головним розпорядником. Головним розпорядником надається виписка з рахунка відкритих асигнувань за узагальненими показниками у розрізі місцевих бюджетів та інформація щодо бюджетних зобов'язань (у разі якщо надання міжбюджетних трансфертів з урахуванням бюджетних зобов'язань передбачено нормативно-правовими актами).

На підставі виписки про відкриті асигнування (у разі потреби в інформації щодо бюджетних зобов'язань місцевих бюджетів) головні розпорядники наступного робочого дня після отримання виписки надають на паперових та електронних носіях Казначейству України розподіли відкритих асигнувань у розрізі місцевих бюджетів, визначених законом про Державний бюджет України.

На підставі письмового звернення головного розпорядника розподіли відкритих асигнувань може складати Казначейство України. Отримані розподіли, підписані відповідальними особами головного розпорядника, перевіряються Казначейством України в автоматизованому режимі щодо відповідності помісячному розпису асигнувань загального фонду державного бюджету, помісячному розподілу міжбюджетних трансфертів за територіями у розрізі місцевих бюджетів та інформації щодо бюджетних зобов'язань (у разі якщо надання трансфертів з урахуванням бюджетних зобов'язань передбачено нормативно-правовими актами). Відповідальні особи, уповноважені підписувати документи, визначаються головним розпорядником. За своєчасне надання розподілу відкритих асигнувань відповідальність несуть головні розпорядники згідно із законом.

У разі невідповідності цим даним розподіл повертається головному розпоряднику на доопрацювання з відповідною відміткою разом з протоколом розбіжностей за підписом посадової особи, яка перевіряла розподіл.

Органи Казначейства надають уповноваженим органам виписку про відкриті асигнування за результатами попереднього операційного дня. Органи Казначейства перераховують суми міжбюджетних трансфертів на підставі платіжних доручень, наданих уповноваженими органами, на відповідні рахунки для обліку надходжень місцевих бюджетів, відкриті в органах Казначейства. Згідно з умовами договору на розрахунково-касове обслуговування уповноваженого органу Головне управління Казначейства може складати платіжні документи на перерахування сум міжбюджетних трансфертів на рахунки для обліку надходжень місцевих бюджетів.

Перерахування міжбюджетних трансфертів за бюджетними програмами, закріпленими за Мінфіном України, здійснюється таким чином:

- Казначейство України за дорученням Мінфіну України складає розподіл відкритих асигнувань за міжбюджетними трансфертами, закріпленими за Мінфіном України;
- за бюджетними програмами, закріпленими за Мінфіном України, на рівні Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя рахунки відкриваються на ім'я територіальних фінансових органів;
- Казначейство України на підставі даних звітів про виконання державного бюджету, отриманих від органів Казначейства, направляє Мінфіну України інформацію про здійснені загальнодержавні витрати в розрізі відповідних програм та кодів економічної класифікації видатків бюджету;
- Мінфін України як головний розпорядник враховує зазначену інформацію, отриману від Казначейства України, при формуванні зведених звітів.

Казначейство України узагальнену інформацію Головних управлінь Казначейства щодо стану перерахування міжбюджетних трансфертів в розрізі місцевих бюджетів доводить на електронних носіях до Мінфіну України. Перерахування міжбюджетних трансфертів шляхом прямих міжбюджетних відносин із органами місцевого самоврядування відповідно до закону про Державний бюджет України здійснюється в порядку, встановленому законодавством.

У процесі виконання державного та місцевих бюджетів між бюджетами у визначеному законодавством порядку можуть виникати взаємні розрахунки в частині міжбюджетних відносин. Такі питання врегульовуються шляхом видання наказів Казначейства України, підготовлених на підставі актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну України, розрахунків за міжбюджетними трансфертами тощо.

Висновки та пропозиції. Підводячи підсумок вищевикладеного, на основі проведеного в роботі дослідження, можна зробити наступні висновки.

Казначейство України в процесі здійснення міжбюджетних відносин державного і місцевих бюджетів здійснює комплекс організаційних процедур щодо забезпечення обліку надходжень та видаткових операцій, здійснення контролю за ефективним використанням та цільовим спрямуванням коштів та формування фінансової звітності про виконання бюджетів.

З метою удосконалення міжбюджетних трансфертів, на наш погляд, необхідно:

- законодавчо вирішити питання щодо відкриття окремих реєстраційних рахунків головним розпорядникам та розпорядникам бюджетних коштів для здійснення операцій по міжбюджетних трансфертах;

- підвищити відповідальність головних розпорядників та розпорядників бюджетних коштів щодо дотримання ними бюджетного законодавства в процесі здійснення видатків за рахунок трансфертів з державного і місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 01 жовтня 2011 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Положення про Державну казначейську службу України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 460. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>
3. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р. № 938. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Порядок казначейського обслуговування державного бюджету за витратами [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2012 р. № 1407. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Паскаренко Л. Зміни в казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів / Паскаренко Л. // Казна України – 2014. – №6. – С.42-44

Юліана Гавронська,

Наук. Кер. – Табенська Ю.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

У статті розглянуто управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування. Висвітлено проблеми формування місцевих бюджетів в Україні та низку шляхів для їх вирішення.

На сьогодні в Україні існує низка проблем в фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування, зокрема пов'язаних із: невідповідністю між завданнями органів місцевого самоврядування і ресурсами, необхідними для їх виконання; невизначеністю критеріїв фінансового вирівнювання та розподілу місцевих субвенцій; необґрунтованим обмеженням використання позикових капіталів; суттєвим домінуванням трансфертів над власними фінансовими ресурсами; обмеженою часткою надходжень від місцевого оподаткування [1, с. 117-122].

Розвиток демократичної держави зумовлює потребу у формуванні нової системи управління фінансовими ресурсами як загальнодержавними, так і місцевими. Оскільки, завдяки місцевим фінансам вирішуються основні соціально-економічні проблеми на місцях, то саме вони потребують особливої уваги. Не зважаючи на це, з розвитком суспільних відносин у сучасних умовах набули поширення такі явища, як нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податкових платежів тощо. Враховуючи ці обставини, виникає необхідність у створенні такого механізму управління на місцевому рівні, що забезпечить соціально-економічний розвиток відповідного регіону завдяки відповідному формуванню та ефективному використанню фінансових ресурсів. Основною складовою фінансових ресурсів є доходи місцевих бюджетів.

Практичний досвід роботи органів місцевого самоврядування показує, що для розширення дохідної бази місцевих бюджетів з метою розв'язання проблем соціального та економічного розвитку потрібно ширше запроваджувати місцеві податки та збори. Такі зміни позитивно вплинуть на формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та закріпить його фінансову самостійність. [3, с 6]

Значний внесок у розвиток теорії та практики управління місцевими фінансовими ресурсами та визначення поняття системи управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування зробили такі вчені: Кириленко О.П., Тимошенко О.В., Мельничук Н.Ю., Кравченко В.І., Варга С.І., Луніна І.О., Ільяшенко В.А. та інші. Але, беручи до уваги неоднозначність проблеми, що досліджується, існують аспекти, що потребують поглибленого вивчення, а саме: проведення теоретичних досліджень щодо визначення поняття фінансових ресурсів та ефективності управління ними. Однак, в основному, їх праці присвячені окремому колу проблем, або тільки певним питанням управління. Але, динаміка ринкових перетворень потребує більш детального якісного та кількісного аналізу щодо ефективного управління формуванням та використанням місцевих фінансових ресурсів.

Актуальним є дослідження сутності і уточнення складу фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та визначення шляхів оптимізації їх формування; визначення ефективного управління ними.

Місцеві фінанси – це система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань як власних, так і делегованих. [10, с. 32] Суть місцевих фінансів проявляється в економічних відносинах, а їх структура становить сукупність бюджетів місцевого самоврядування, спеціальних бюджетних цільових фондів; позабюджетних фондів органів місцевого самоврядування; фондів комунальних підприємств, установ і організацій; кредиту.

Алгоритм управління органів місцевого самоврядування зорієнтований зокрема на місцевий бюджет, який виступає чи не найголовнішим об'єктом та інструментом місцевого управління та регулювання. Лише система управління місцевим бюджетом, яка повинна спрямовувати на досягнення таких цілей, як зростання обсягів надходжень фінансових ресурсів до місцевого бюджету, збільшення дохідної частини місцевого бюджету, уникнення дефіциту фінансових ресурсів, забезпечення задоволення потреб населення певної області, досягнення соціально-економічного розвитку відповідної адміністративної одиниці, може забезпечити ефективне формування та використання фінансових ресурсів у місцевому бюджеті. [7, с. 4]

Головною ланкою місцевих фінансових ресурсів є місцеві бюджети, які, у свою чергу, поділяються на два рівні. Перший рівень складають бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення та районів у містах. Другий рівень – бюджет АР Крим, обласні бюджети, бюджети міст Києва та Севастополя, районні бюджети. Характерною особливістю системи місцевих бюджетів, що склалася в Україні, є те, що вони формуються і використовуються, згідно з Бюджетним кодексом України, за принципом самостійності. [4, с. 2]

Місцеві бюджети концентрують потоки бюджетних коштів певного населеного пункту, району чи області. Через них здійснюється перерозподіл бюджетних коштів з метою виконання бюджетних зобов'язань, визначених законодавством, зокрема надання соціальних благ та послуг населенню. Через видаткову частину місцевих бюджетів перерозподіляється близько 7% валового внутрішнього продукту. Від того, наскільки стабільним і ефективним є процес формування та виконання бюджету, від наповненості дохідної частини місцевих бюджетів залежить розвиток соціальної сфери і місцевого господарства [5, с. 31-40].

Основним недоліком, що порушує підґрунтя системного підходу під час управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні, є відсутність стимулів в органів місцевого самоврядування. Це впливає на загальний розвиток

території та не сприяє нарощуванню органами місцевого самоврядування власних фінансових ресурсів [6, с. 90-100]. Тому потрібно розробити механізм управління фінансовими ресурсами, який буде забезпечувати реальну участь населення у формуванні і використанні місцевих бюджетів, розробку і практичне використання проектних форм управління на рівні місцевого самоврядування, розвиток інформаційних технологій на місцевому рівні. Даний механізм може стати фінансовою основою соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Фінансові проблеми місцевої влади набули великої гостроти. Хронічна нестача грошей, фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел стали проблемою справді загальнодержавної ваги. Як наслідок, на місцях не вирішуються найбільш життєві проблеми людей, занепадають міське господарство, соціально-культурна сфера, освіта, охорона здо-ров'я, погіршується стан доріг та інших засобів комунікації. До цього додається ще й надзвичайно неефективна, збанкрутіла система менеджменту як на центральному рівні, так і на місцях. Вона базується на старих управлінських традиціях, коли все намагалися вирішувати з єдиного центру. За цих умов саме процес прискореного формування місцевих фінансів має стати серйозним фактором стабілізації ситуації в країні [8].

На сьогоднішній день можна виділити такі актуальні проблеми формування місцевих бюджетів в Україні як:

- існування істотних протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають в новому бюджетному році; існують неузгодженості в термінології;
- надмірна централізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування;
- нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів та відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів;
- недосконалість міжбюджетних відносин, що зумовлена невідповідністю швидких змін, які відбуваються [9, с.24-27].

До вище переліченого додаються проблеми місцевих бюджетів процедурного характеру:

- 1) недосконалий механізм проведення Державною казначейською службою бюджетних платежів, що здійснюються органами місцевого самоврядування. Проблеми із блокуванням та затримками проведення платежів за видатками місцевих бюджетів з кожним роком набувають все більш масового та систематичного характеру [2]. Територіальні підрозділи Держказначейства в односторонньому порядку змінюють умови надання короткотермінових позик;
- 2) обмежений доступ місцевих бюджетів до ринку запозичень. Діюче законодавство в цій сфері встановлює обмеження для органів місцевого самоврядування щодо здійснення запозичень, виходячи з чисельності населення, та надає широкі повноваження Міністерству фінансів України в сфері погодження місцевих запозичень;
- 3) відсутні умови для ефективного розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів. На сьогодні встановлено дуже жорсткі вимоги щодо відбору банків, зокрема щодо розміру статутного капіталу, в яких органи місцевого самоврядування можуть розміщувати свої кошти на депозитних рахунках.

Отже, сьогодні існує гостра необхідність зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, для чого необхідно:

- підвищити фінансову спроможність місцевого самоврядування шляхом внесення змін до бюджетного та податкового законодавства в частині закріплення за місцевими бюджетами додаткових доходних джерел та підвищення ефективності місцевих податків та зборів;
- забезпечити повне фінансування з Державного бюджету державних цільових програм місцевого розвитку, в першу чергу щодо розвитку малих міст;
- спростити механізми залучення та використання органами місцевого самоврядування додаткових фінансових ресурсів (коротко- та середньострокові позики, місцеві запозичення, депозити);
- спростити процедури казначейського обслуговування органів місцевого самоврядування та порядку реєстрації фінансових зобов'язань в органах Державної казначейської служби.

Список використаних джерел:

1. Ільяшенко В. А. Бюджетне фінансування органів місцевого самоврядування України / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2010. – № 4. – С. 117-122.
2. Казначейські пута для місцевого самоврядування // Галузевий моніторинг. – 2012. – №10. – Режим доступу :<http://dialogueauc.org.ua/sites/all/sites/dialogueauc.org.ua/files/files/mon10.pdf>
3. Кириленко О.П. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О.П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
4. Клімова С. М. Основні напрями реформування місцевих бюджетів / С. М.Клімова // Актуальні проблеми державного управління. – 2007. – № 2. – С. 26.
5. Луніна І.І. Місцеві бюджети України : пошук нових підходів до проходження реформ // Економіка України. – 2009. – №3. – С. 31–40.
6. Мельничук Н.Ю. Удосконалення управління формуванням і використанням фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування[Текст] / Н.Ю. Мельничук // Світ фінансів. – 2009. – №1. – С. 90–100.
7. Мельничук Н.Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття системи управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування / Н.Ю. Мельничук // Наукові праці НДФІ. – 2010. – №2 (51). – С. 104–111.
8. Николишин Ю.І. Проблеми формування і використання коштів місцевих бюджетів в умовах демократизації суспільства [Електронний ресурс] / Ю.І. Николишин, О.І.Антонюк. – Режим доступу до статті :http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_5/95.pdf.
9. Савчин В. Видатки місцевих бюджетів проблемні питання обслуговування/ В.Савчин, В.Стоян // Казна України. – 2011. – №13 – С.24 – 27.
10. Сунцова О.О. Місцеві фінанси. Навчальний посібник.- Київ: Центр навчальної літератури, 2005.-560 с.

Ірина Гайдмасюк,

Наук. кер. – Томнюк Т.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена дослідженню прямого оподаткування України, його перевагам та недолікам. Визначено шляхи подолання впливу прямих податків на фінансово - господарську діяльність підприємства.

Пряме оподаткування виступає однією з яскравих форм фінансових відносин між державою та платниками податків. Аналіз чинної системи прямого оподаткування в Україні свідчить, що її становлення і розвиток відбувається

без належного обґрунтування. На даний момент ця система характеризується насамперед високим та нерівномірним податковим навантаженням на доходи суб'єктів господарювання, що ускладнює позитивні зрушення у виробничій та соціальній сфері в Україні. Тому розгляд даної проблеми є досить актуальним у нашій країні.

Зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема приділяють дуже велику увагу впливу податків на фінансовий стан підприємства, а саме даному напрямку досліджень значну увагу приділено у роботах таких науковців, як Вишневецький В.П., Паєнко В.П., Мельник В.М., Андрущенко В.Л., Крисоватий А.І., Лещак В.В. та інші.

Мета статті полягає у визначенні причин впливу системи прямого оподаткування на фінансовий стан підприємства та надання пропозицій щодо послаблення такого впливу.

Однією з причин нестабільності економіки України є недосконалість податкового законодавства. Високі податки є гальмом ринкових перетворень в країні, оскільки значна частина доходів підприємств поглинається під тиском "податкового пресу". Це, в свою чергу, призводить до появи фактів ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання або значного заниження оподатковуваних доходів.

Однією з складових податкової системи України є податки, які відіграють важливу роль у формуванні доходної частини бюджету.

Податки – це основна складова державних доходів як сукупності надходжень грошей і матеріальних цінностей із усіх джерел, використовуваних для фінансування державних потреб на різних рівнях: публічно-правових, адміністративно-територіальних (загальнодержавних, регіональних, місцевих) [1, с. 219]. Вони мають досить вагоме бюджетне значення, виступають ефективним інструментом державного впливу на ринок і напрямки його розвитку, обсяги попиту та пропозиції, на доходи населення та юридичних осіб. Отже, податок – обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу України. За формою оподаткування податки поділяються на прямі і непрямі. Зосередимо свою увагу, саме на прямих податках.

Прямі податки являють собою обов'язкові платежі юридичних та фізичних платіжників до місцевих та державного бюджетів. У свою чергу, такі податки мають ряд переваг та недоліків. Перевагами прямих податків є можливість державі впливати на економічні процеси (інвестиційну активність, накопичення капіталу, сукупне споживання); можливість встановлення прямої залежності між доходами платника і його відрахуваннями в бюджет, тобто реалізується принцип справедливості; розподіляють податковий тягар так, що той, хто має високі доходи, платить до бюджету більше, ніж той, хто має більш низькі доходи.

До недоліків прямого оподаткування в Україні можна віднести: пряма форма оподаткування потребує складного механізму бухгалтерського обліку об'єкта оподаткування і стягнення податків; стягнення прямих податків потребує високого рівня контролю, розширення податкового апарату, оскільки мають місце приховування доходів і ухилення від оподаткування; пов'язані з можливістю ухилення від сплати податків через недосконалість фінансового контролю і наявність комерційної таємниці [8].

Таким чином, прямі податки об'єктивно більшою мірою володіють стимулюючими можливостями щодо безпосередніх товаровиробників. Їх вплив на відтворювальні процеси здійснюється безпосередньо, через зменшення чи збільшення прибутку (доходу), який залишається в розпорядженні платників податків.

Застосування податків, а зокрема прямих, є одним з економічних методів керування і забезпечення взаємозв'язку загальнодержавних інтересів із інтересами підприємств, підприємців і працівників. За допомогою прямих податків здійснюється найбільший вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств, визначаються взаємовідносини юридичних і фізичних осіб з державними і місцевими бюджетами, із банками, а також із вищестоящими організаціями. За допомогою податків держава одержує у своє розпорядження ресурси, необхідні для виконання своїх суспільних функцій. За рахунок податків фінансуються також витрати по соціальному забезпеченню, що змінюють розподіл доходів [2, с. 88-89].

Найбільше надходжень до державного та місцевих бюджетів приносять податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Останній, у свою чергу, є основою для формування доходів місцевих бюджетів України.

Доля податку на прибуток в доходах бюджету втричі перевищує долю податку на доходи фізичних осіб, а в країнах з ринковою економікою навпаки. Вагомою причиною такого становища є низький рівень життя більшої частини населення країни, особливо рівень заробітної плати [3, с. 93].

Прямі податки впливають на такі показники фінансово-господарської діяльності підприємства, як ціна продажу продукції, дохід від реалізації продукції, її собівартість, операційний та чистий прибуток, швидкість обертання обігових коштів, на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства, формування його фінансових ресурсів та інвестиційну діяльність, конкурентоспроможність продукції і загалом на поведінку підприємств щодо будь-якої діяльності – операційної, інвестиційної чи фінансової. Рівень цього впливу залежить від системи прямого оподаткування – самих податків, рівня їх фіскальності, методів їх справляння, стабільності та досконалості системи.

Від сумарної величини прямих податків, які сплачує підприємство за певний календарний період, залежить, перше, чистий прибуток підприємства і, по-друге, його потреба в обігових коштах для обслуговування процесу виробництва та реалізації [7, с. 37].

Важливим є те, що при сплаті податку на прибуток підприємств є тінізація прибутків суб'єктами господарювання. Тінізація економіки проявляється в тому, що певні суб'єкти не сплачують податки і в процесі цього формуються фактично два ринки, які конкурують між собою, і як правило тіньовий ринок стає більш привабливим для інших суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що в Україні фактично відсутнє ринкове конкурентне середовище, що робить податок на прибуток фактично неефективним. Дії держави в економічному середовищі не допомагають розвивати економіку в державі і в цьому випадку значно доцільніше, коли держава використовує політику цільового стимулювання економіки за допомогою податків для економічного зростання, до якої належать: прискорена амортизація; відрахування з прибутку, що оподатковується, витрат на інвестиції; надання податкового інвестиційного кредиту; відрахування витрат з оподаткованого прибутку всіх витрат, які спрямовані на науково-дослідницьку діяльність; цільові податкові пільги для підприємств, що здійснюють діяльність у депресивних регіонах тощо [4].

Реформування прямих податків має ґрунтуватися на зменшенні податкового тиску на громадян з малими та середніми доходами, а з іншої сторони – впливати на малий та середній бізнес, стимулювати розвиток нового бізнесу, інновацій та оподатковувати за прогресивною шкалою високі доходи, розкіш, демонстративне споживання тощо.

Крім того реформи мають забезпечити ефективне податкове навантаження, як чинника конкурентоспроможної економіки та ефективний первинний перерозподіл, як чинник мінімізації вторинного перерозподілу у вигляді соціальної допомоги, пільг, субсидій тощо [6, с. 4].

Отож, основними діями щодо реформування прямих податків в Україні є:

1. Загальне спрощення правової бази оподаткування, забезпечення зрозумілості норм основного законодавчого акту з оподаткування;
2. Зниження рівня податкового навантаження на підприємства;
3. Стимулювання здійснення інвестицій, а також направлення коштів на переоснащення основних засобів та інноваційну діяльність;
4. Боротьба з службовими зловживаннями з боку податкових органів, притягнення порушників до відповідальності [1, с. 220].

Підводячи підсумки вище сказаного, можна стверджувати, що нестабільність системи прямого оподаткування як за видами податків, базою оподаткування, податковими ставками, так і за методами обчислення податків, термінами їх сплати, а також громісткість податкового законодавства негативно впливають на діяльність суб'єктів господарювання, оскільки, з одного боку, не дають змоги докладно спланувати основні фінансові показники (виторг, прибуток), а з іншої – призводять до великих штрафних санкцій.

Наразі проблемами прямих податків є: великі ставки; малий соціальний ефект від сплати цих податків; складність сплати податків; відсутність стимулів для бізнесу; велике податкове навантаження; незахищеність бідного населення; загальна непропорційність цих податків; недосконалість законодавства тощо.

Великою проблемою існування прямих податків є наявність тінізації в Україні. В цих умовах дуже важко провести ефективні реформи, щодо платників податків. Проблема є не стільки те, що держава не до отримує надходження до державного та місцевого бюджетів, а і те, що тіньова економіка конкурує з легальною і використовує несплату податків, як конкурентну перевагу на ринку.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн / В.Л. Андрущенко, О.Д. Данілов // Навчальний посібник. – К.: Комп'ютер прес, 2004. – С. 219-221
2. Балацкий Е. Аналіз впливу податкової загрузки на економічний розвиток з допомогою виробничо-інституційних функцій // Проблеми прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 88 – 105.
3. Вишневецький В.П., Оцінка можливості зниження податкового тягара / В.П. Вишневецький, Д.В. Липницький // фінанси України. – 2008. – №1. – С. 93 – 105.
4. Гоцак Ю. Заходи реформування прямого оподаткування в Україні/ Ю. Гоцак [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naub.ua.edu.ua/2014/zahody-reformuvannya-pryamo-ho-opodatkuвання-v-ukrajini/>
5. Крамарів Т. Урок для Яценюка. Податкова реформа у Грузії: з понад 20-ти податків залишилось 7/ Т. Крамарів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://texty.org.ua>
6. Любченко О. Господарські відносини суб'єктів підприємництва збалансовано / О. Любченко // Вісник податкової служби України. – 2011. – №4. – С. 4-7
7. Паєнко Т.В. Гармонізація прибуткового оподаткування / Т.В. Паєнко // Фінанси України. – 2014 № 3. – С. 37 – 43.
8. Школьна Ю.В., Прямі податки та їх вплив на фінансову – господарську діяльність підприємств / Ю.В. Школьна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/18/shkolna.php>

Наталія Гончарик,

Наук. кер. – Простебі Л.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розглянуто проблематику функціонування місцевих бюджетів та забезпечення фінансової незалежності адміністративно-територіальних одиниць в умовах нестабільності економічної ситуації в країні. в контексті останніх змін податкового та бюджетного законодавства та умовах бюджетної децентралізації. Досліджено основні джерела наповнення місцевих бюджетів та напрямки здійснення витрат. Визначено основні проблемні аспекти досліджуваного питання та розглянуто напрямки їх вирішення в контексті уже здійснених законодавчих реформ.

Одним з найважливіших питань кожного суспільства є забезпечення побудови ефективної бюджетної системи, злагоджене функціонування якої сприятиме необхідному розвитку держави і в інших сферах. Бюджетна система являє собою сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудовану з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульовану нормами права. При цьому, до місцевих бюджетів належать обласні, міські, районні бюджети, бюджети міст, селищ, сіл, районів у містах. [4, с.27]

Що стосується саме місцевих бюджетів, то вони є важливою фінансово-правовою категорією, в основу якої покладено систему фінансових правовідносин. Ці відносини виникають в процесі утворення, розподілу та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні.

Актуальність дослідження представлена необхідністю забезпечення фінансової спроможності та фінансової самостійності адміністративно-територіальних одиниць в умовах обмеженості коштів в державі. Тому саме місцевим бюджетам як фінансовій основі місцевого самоврядування належить особливе місце, а збільшення надходжень до місцевих бюджетів і водночас зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, є досить актуальним завданням.

Вагомий внесок в розробку теоретичних основ та практичних питань функціонування місцевих бюджетів здійснили вітчизняні та зарубіжні вчені-дослідники С. О. Булакова [3], О. Д. Васирик, І. А. Зав'ялов, В. Кравченко, К. М. Огданський, О. Осадченко, О. В. Охрімівський, Ю. В. Петренко, В. Федосов [4], О. М. Фесик, В. Шевчук та ін.

Метою статті є висвітлення сучасного стану функціонування бюджетної системи на місцевому рівні, та визначення можливих напрямків її удосконалення, з урахуванням уже здійснених реформ. Відповідно до поставленої мети, визначено наступні завдання: визначити особливості функціонування місцевих бюджетів; проаналізувати основні аспекти, проблеми та перспективи розвитку системи місцевих бюджетів, розглянути узагальнені положення здійсненої бюджетної реформи.

Функціонування місцевих бюджетів як інструменту реалізації дієздатності місцевого самоврядування регламентується нормативно-правовими, законодавчими та інструктивними документами. Так, першим нормативно-правовим актом, який відновив рух місцевого самоврядування в Україні, заклав передумови для децентралізації бюджетної системи та формування автономних місцевих бюджетів, стала Європейська хартія про місцеве самоврядування, яку ратифіковано в Україні у 1997 р.

На даний момент функціонування бюджетної системи і здійснення бюджетних відносин в Україні відбувається на основі таких законодавчих та нормативно-правових актів, як: Конституція України, Бюджетний кодекс України, закон про Державний бюджет України, інші закони, що регулюють бюджетні правовідносини, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, рішення органів АРК, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування. [5, с. 31]

За умов демократизації органам місцевого самоврядування України відводиться все більш важлива роль у житті суспільства, тому проблема забезпечення фінансової незалежності цих органів все більш загострюється. Її вирішення уже стає одним із головних елементів реформування місцевих фінансів України, зорієнтованого на більш повне задоволення потреб та інтересів територіальних громад, підвищення ефективності фінансової діяльності органів місцевого самоврядування й активізацію економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Доходи місцевих бюджетів, як окрема економічна категорія, виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

Згідно із статистичними даними і проведенням нами аналізом, найбільшу частку в доходах місцевих бюджетів нині становлять надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які практично не пов'язані з власною діяльністю органів місцевого самоврядування і становили залежно від року 50-70% доходів загального фонду. Частка надходжень від власних джерел, насамперед від місцевих податків і зборів, за цей час не перевищувала 2-10%. Збереження такої структури і надалі не дасть можливості місцевим органам влади бути по-справжньому незалежними, як фінансово, так і політично, і в свою чергу дозволить їм перекладати відповідальність за власні прорахунки в економічній діяльності на державні органи влади. [4, с.279]

Видаткова частина місцевих бюджетів відображає наслідки соціально-економічних процесів у країні, адже видатки місцевих бюджетів прямо пов'язані з інтересами широких верств населення і значно впливають на загальний соціальний стан у державі й насамперед на рівень добробуту населення, його освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок не передбачуваних обставин.[5, с.137]

Таким чином, йдеться про великий обсяг державних фінансових ресурсів, які мають бути законно та ефективно витрачені безпосередньо на місцевому рівні. Перевірки використання коштів державного бюджету, які здійснює Рахункова палата, показали наявність тут великої кількості проблем.

Контроль за використанням ресурсів – це проблема, яку має вирішувати власник ресурсів. Власниками публічних фінансових ресурсів є всі громадяни України. Саме вони безпосередньо та через обрання своїх повноважних представників мають здійснювати контроль за використанням бюджетних коштів, у тому числі в регіонах.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку, особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на управління. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та місцевий економічний розвиток.

З цього року, відповідно до ухваленого Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», уряд робить перші кроки на шляху до децентралізації влади. [2] Місцеві бюджети, нібито, отримують більше ресурсів, але водночас збільшується їхня відповідальність за видатки.

Необхідність прийняття відповідного закону вже давно викликала потребу удосконалення бюджетного законодавства в рамках проведення реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади.

Основною ідеєю змін, яку переслідував законодавець, стала децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад, що передбачає перерозподіл завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

Законом здійснена спроба врегулювати бюджетні правовідносини, пов'язані з впровадженням нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, удосконаленням казначейського обслуговування бюджетних коштів, посиленням відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів, функціонуванням бюджетної системи України в особливий період.[6]

Так, основоположним принципом змін, прийнятих у бюджетній сфері, є підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів. Крім того, створено умови, які повинні стимулювати громади до об'єднання та формування спроможних територіальних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прями міжбюджетні відносини з державними бюджетами. Передбачено наділення таких громад повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення, позбавлення права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися.

Також розширено наявну дохідну базу місцевих бюджетів шляхом:

- передачі з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг (крім 50% адміністративного збору за держреєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців), державного мита;
- збільшення відсотка зарахування екологічного податку з 35 до 80 %;
- закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел – податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами (бюджети міст обласного значення, районів – 60 %, обласні бюджети – 15 %, бюджет м. Києва – 40 %) та податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (обласні бюджети – 10 %);
- запровадження з 2015 року збору з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою в діапазоні від 2% до 5 % вартості реалізованого товару замість збору за виноградарство, садівництво та хмелярство, який надходитиме до місцевих бюджетів;
- розширення з 2015 року бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна.[2]

Крім того, децентралізовано видаткові повноваження у соціально-культурній сфері та розподілено компетенції, сформовані за принципом субсидіарності. З державного на регіональний та місцевий рівень передаються окремі заходи та заклади в освітній і медичній та культурній сферах; підтримка місцевих рад фізкультурно-спортивних товариств та їх спортивних баз тощо.

Вагомими є зміни у сфері міжбюджетних відносин, зокрема, запровадження нових видів трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція; субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, реверсна дотація). Базова дотація матиме компенсаторний характер та забезпечуватиме вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів за закріпленими доходами (податком на доходи фізичних осіб, податком на прибуток). Визначено і механізм розподілу та використання нових субвенцій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Законом також встановлено нову систему вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Це повинно сприяти забезпеченню місцевих бюджетів достатніми надходженнями та стимулювати місцеві органи влади до залучення додаткових надходжень та розширення бази оподаткування.

Серед інших аспектів реформи – посилення відповідальності профільних міністерств за реалізацію державної політики у освітній та медичній галузях шляхом визначення їх головними розпорядниками коштів відповідних субвенцій; надання права самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ; спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій; законодавче регулювання інших питань бюджетних відносин.[6]

За попередніми розрахунками експертів ріст ресурсу місцевих бюджетів у 2015 році повинен скласти більше 30,0 млрд. гривень. Оскільки система забезпечує автономність прийняття місцевих бюджетів і децентралізацію, то у майбутньому такі зміни дадуть синергетичний ефект і доходи місцевих бюджетів зростуть у два-три рази. Таким чином у розпорядженні органів місцевого самоврядування буде ресурс для вирішення питань розвитку громад.[6]

В кінцевому результаті, прийняття змін в бюджетній системі повинно реалізувати політику децентралізації повноважень та фінансів та дати змогу зміцнити матеріальну та фінансову основи місцевого самоврядування. Реформа, у випадку її успішної реалізації, надасть місцевим бюджетам бюджетну та фінансову самостійність; встановить новий механізм бюджетного вирівнювання; зацікавить громади до об'єднання та формування спроможних територіальних громад; спростить процедуру надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій; посилить відповідальність галузевих міністерств за реалізацію державної політики у відповідній галузі та ефективність використання бюджетних коштів; удосконалив казначейське обслуговування бюджетних коштів та надасть можливість місцевим бюджетам для переходу на банківську форму обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ.

Таким чином, реалізація завдань зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування у середньостроковій перспективі передбачає контроль за реалізацію прийнятих реформ та подальше вдосконалення фінансового законодавства, що забезпечить цілісність, послідовність і стабільність фінансової політики у сфері місцевих фінансів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Верховна Рада України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [Електронний ресурс]: Верховна Рада України від 28.12.2014 р. № 79-VIII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>
3. Булгакова С. О. Бюджетна система України та Євросоюзу [Текст] : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Г. В. Кучер, О. В. Пильтій, С. В. Волосович, О. О. Чечуліна, І. С. Микитюк, Т. В. Канева, Н. І. Сушко. - Київ: нац. торг.-екон. ун-т. - К., 2010. - 396 с.
4. Бюджетна система [Текст] : підручник / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. - К.: Центр учбової літератури; Тернопіль : Економ. думка. 2012 – 871 с.
5. Місцеві бюджети в умовах кризових явищ і реформування [Текст] : монографія / за заг. ред. О. Л. Яременка. - Х.: ХІФ УДУФМТ, 2011. – 182 с.
6. Гамов В. Бюджетна реформа - крок для децентралізації влади [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.advocat.lg.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=410>

Ольга Гораль,

Наук. кер. - Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Стаття висвітлює основи організації міжбюджетних взаємовідносин та визначає підходи до оптимального розподілу фінансових ресурсів між бюджетами в контексті проведення реформи адміністративно-територіального устрою.

Одним з основних завдань державної регіональної політики в умовах трансформації економічної системи України є удосконалення процесу формування дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, спрямоване на посилення впливу міжбюджетного регулювання на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Від якості та своєчасності прийняття рішень з питань формування дохідної частини місцевих бюджетів, ефективності використання бюджетних коштів, виваженості регулювання міжбюджетних відносин залежить збалансованість місцевих бюджетів, рівень ефективності бюджетного впливу на економічні процеси у регіоні.

Трансформація міжбюджетних відносин в Україні, поряд із забезпеченням сталого позитивного соціально-економічного зростання, є неодмінною передумовою забезпечення нормальної життєдіяльності нашої держави. Така трансформація має відбуватися за допомогою вироблення науково обґрунтованих підходів до побудови ефективної системи міжбюджетних відносин в цілому і дієвої системи міжбюджетних трансфертів зокрема. Проте вирішення зазначених проблем ускладнюється внаслідок недоліків чинної нормативно-правової бази, що регламентує перебіг бюджетного процесу в Україні, організації і методичних підходів до формування й надання міжбюджетних трансфертів, практичного досвіду вирішення численних проблем, що існують у взаємовідносинах різних рівнів вітчизняної бюджетної системи.

В Україні науковими дослідженнями з питань місцевих фінансів, зокрема аспектами міжбюджетних відносин, займалися відомі науковці: О.Барановський, С.Булгакова, О.Василик, М.Деркач, О.Кириленко, В.Кравченко, І.Луніна,

В.Опарін, В.Федосов, М.Чумаченко. Активно працюють в напрямі вивчення міжбюджетних відносин зарубіжні вчені, зокрема О.Богачова, А.Ігудін, В.Пансков, М.Ходоровіч, В.Христенко, М.Яндієв у Росії, Ж.-П. Годме, Б.Гурне, Ж.Зіллер у Франції; Г.Райт, Р.Страйк, Е.Харлоф, Г.Холліс у Великій Британії, Х.Валь, В.Гізевіус, Т.Кун, Е.Мюнстерман, Х.Ріссе, В.Фосс у ФРН, К.Кронваль, Л.Мейер, К.Рюдебек, С.Хаттруг у Швеції, Р.Агранофф, В.Аллан, Н.Кейдн у США, Д.Лотц, А.Шах, А.Яругова у країнах Центральної Європи.

Разом з цим не повною мірою дослідженими й узагальненими в науковій літературі залишаються питання використання міжбюджетного регулювання як дійового інструменту впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Міжбюджетні відносини є складним явищем і включають в себе правові, економічні та політичні аспекти. Політичний аспект пов'язаний з організацією державної влади в країні, реалізацією державних та місцевих інтересів, з можливістю органів державної влади ухвалювати законодавство, яке б максимально збалансовувало державні та місцеві інтереси.

Щодо правового аспекту, то міжбюджетні відносини мають юридично-правовий характер і можуть виникати лише в країнах, де існують суб'єкти публічної влади, відмінні від держави. Такі відносини держави, місцевого самоврядування та інших інститутів публічної влади з приводу задоволення суспільних потреб визначаються Конституцією та законодавчими актами країни. Цими актами розмежовуються повноваження держави та місцевого самоврядування щодо надання суспільних послуг, визначаються видатки Державного та місцевих бюджетів, якими фінансуються суспільні послуги, розподіляються доходи між Державним та місцевими бюджетами, встановлюється перелік делегованих повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, визначається політика держави у сфері фінансового вирівнювання.

Економічний аспект визначається тим, що міжбюджетні відносини є відносинами між органами державної влади та органами місцевого самоврядування з приводу формування та використанні фінансових ресурсів. Він визначається економічними функціями держави та органів місцевого самоврядування і включає розподіл видатків між Державними та місцевими бюджетами, розподіл доходів між рівнями бюджетної системи, розмір трансфертів, що передаються з Державного бюджету місцевим бюджетам і навпаки, форми публічного контролю за витратами коштів Державного а місцевих бюджетів. Таким чином, в основі системи міжбюджетних відносин лежать:

- розмежування видатків бюджетів відповідно до розподілу повноважень між державною владою і місцевим самоврядуванням;
- забезпечення бюджетів доходами, достатніми для виконання покладених на них завдань;
- підтримка «бідних» у фінансовому розумінні територій (і відповідних бюджетів);
- вилучення коштів у відносно «багатих» у фінансовому розумінні територій (і відповідних бюджетів);
- різні форми взаємовідносин, що виникають у процесі виконання бюджетів (векселі, взаємозаліки, бюджетні позички тощо).

Система міжбюджетних відносин повинна забезпечувати:

- економічну ефективність - створення довготермінових стимулів для органів державної влади та місцевого самоврядування проводити структурні реформи, підтримувати конкурентне середовище, сприятливий інвестиційний та підприємницький клімат, сприяти зростанню доходів населення й економічному розвитку відповідних територій;
- бюджетну відповідальність - управління суспільними фінансами від імені та в інтересах населення при максимально ефективному використанні податкових та інших ресурсів відповідних територій для надання суспільних послуг, прозорості і підзвітності бюджетно-податкової політики, збалансованості всіх стадій бюджетного процесу, підвищення законодавчо встановленої взаємної відповідальності органів влади різних рівнів при розробці й проведенні бюджетної політики;
- соціальну справедливість - вирівнювання доступу громадян незалежно від місця їх проживання до основних суспільних послуг і соціальних гарантій;
- політичну консолідацію - досягнення суспільної згоди у питаннях розподілу між органами різних рівнів фінансових повноважень, створення умов для ефективного виконання органами влади і місцевого самоврядування своїх функцій, сприяння розвитку громадянського суспільства;
- територіальну інтеграцію - забезпечення єдності бюджетно-податкової системи, запобігання виникненню і пом'якшення диспропорцій регіонального розвитку, зміцнення територіальної цілісності країни.

Проблему міжбюджетних відносин, а отже і шляхи її вирішення слід розглядати з точки зору окремого механізму, що має власні принципи, інструменти, методи, правові нормативні акти, що регулюють його діяльність. Це сприятиме системному вирішенню внутрішніх проблем бюджетної системи, що виникатимуть при її побудові шляхом розроблення необхідних рекомендацій. Упорядкування процесу міжбюджетного регулювання сприятиме досягненню стану макроекономічної стабілізації і поступовому переходу економіки держави загалом та економіки регіону – в конкретному випадку - у фазу економічного зростання.

Існуюча система міжбюджетних відносин дестимулює впливає на формування місцевих бюджетів. Нинішня залежність місцевих бюджетів від державного з року в рік збільшується, що підтверджується зростанням частки трансфертів з державного бюджету в загальному обсязі місцевих бюджетів. У попередньому параграфі нами було обґрунтовано, що врегулювання міжбюджетних відносин у державі має відбуватися в напрямі децентралізації бюджетних коштів, що передбачено Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування». Слід зазначити, що така децентралізація може відбуватися, якщо:

- 1) розмежувати закріплені і делеговані повноваження органів влади на місцевому рівні;
- 2) забезпечити самостійність місцевих бюджетів шляхом гарантування їм джерел надходжень;
- 3) розробити механізм надання дотацій для фінансування середнього рівня бюджетної забезпеченості;
- 4) вдосконалити механізми планування місцевих бюджетів на всіх рівнях бюджетної системи.

Одним із напрямів реформування системи формування доходів місцевих бюджетів є розробка регіональної бюджетно-податкової політики, яка буде ґрунтуватись на принципах децентралізації та самофінансування.

На нашу думку, вибір пропорцій між обсягом коштів, що передаються до місцевих бюджетів у формі відрахувань від податків, дотацій, субвенцій, повинен міститися у виборі співвідношення пріоритетів: стимулювання місцевих органів влади до розвитку податкової бази і рівномірності розподілу фінансових ресурсів.

Головним недоліком діючого механізму бюджетного регулювання є те, що він складається з розрізнених і не завжди регламентованих законодавчими нормами форм перерозподілу бюджетних коштів. Тому дія дотацій і субвенцій, їх поєднання і конкретні розміри кожний раз визначаються по-різному, індивідуально. Відповідно, вплив цих методів є різнонаправлений, а в більшості випадків – просто взаємовиключаючий, що, як правило, призводить до суб'єктивізму при прийнятті фінансових рішень.

Механізми бюджетного вирівнювання у відриві від бюджетного стимулювання не можуть бути використані як інструмент активної регіональної політики економічного зростання. Відповідно, вдосконалення таких механізмів шляхом надання фінансової допомоги регіонам необхідно проводити з метою підвищення зацікавленості місцевих органів влади у розширенні власної дохідної бази, розвитку інвестиційної активності, проведенні структурних перетворень у регіональній економіці. Центральні органи влади повинні займатися вирівнюванням фінансового стану регіонів на основі їх податкового потенціалу, але, в кінцевому результаті, відповідальність за збалансованість бюджетів органів місцевого самоврядування, за забезпечення нормального рівня споживання державних послуг покладається на місцеві органи влади.

Тому важливим є знайдення власних шляхів удосконалення міжбюджетних відносин, серед яких:

- усвідомлення важливості курсу децентралізації влади з метою підвищення ефективності функціонування всієї вертикалі державного управління. Ступінь децентралізації влади повинна враховувати необхідність існування сильного центру, який повинен у межах своєї компетенції вирішувати завдання з максимальною ефективністю;
- розробка чітких критеріїв розмежування видатків між місцевими бюджетами, реально виходячи з принципу субсидіарності, який, крім вимоги максимально можливого наближення надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача, повинен враховувати також вимоги ефективності та економії;
- повноваження, які надані органам місцевого самоврядування, повинні бути, як правило, повними та винятковими;
- перехід від існуючої практики адміністративних рішень з боку вищих рівнів влади відносно їх нижчих органів до договірних відносин між ними;
- забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми власними фінансовими ресурсами. Для цього обсяг доходів, що формуються за рішенням відповідного місцевого органу влади необхідно довести до рівня не менше, ніж 15% загальної суми доходів;
- запровадження одночасно різних форм розмежування дохідних джерел між ланками бюджетної системи як необхідна умова забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами;
- забезпечити адекватне відображення існуючої діяльності як органів місцевого самоврядування, так і органів державної влади в офіційних виданнях: доводити до загального відома ступінь виконання органами місцевої влади делегованих та власних повноважень, а також причини їх несвоєчасного, неякісного та неповного виконання.

Проведення реформування системи міжбюджетних трансфертів у напрямку:

- врахування внеску територій в доходи зведеного бюджету;
- врахування рівня життя населення;
- врахування рівня екологічного навантаження на території;
- відмова від практики зрівнювання можливостей територіальних одиниць;
- надання права місцевим органам влади брати належним чином участь у розробці правил, що регулюватимуть загальний пропорційний розподіл коштів;
- послаблення ролі субвенцій;
- створення передумов для довгострокового бюджетного планування з боку органів місцевого самоврядування (мінімум на три роки), необхідного для точного визначення обсягу бюджетних коштів, які направлятимуться на регіональний розвиток.

Лідія Гриджук,

Наук. кер. – Каспрук А.Ю.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В статті розглянуто основні напрямки забезпечення дохідної бази місцевих бюджетів України, досліджено проблему нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування. Виявлено недоліки, що виникають при плануванні доходної частини бюджету; запропоновано напрями удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів.

В умовах ринкової економіки України особливо актуальними постають проблеми збільшення доходів місцевих бюджетів та виявлення шляхів їх зростання. Одна з головних функцій полягає в забезпеченні стабільних доходів всіх рівнів бюджетної системи. В Україні основними проблемами є нестача фінансових ресурсів для виконання органів місцевої влади своїх функцій та нестабільність доходів місцевих бюджетів. Тому необхідно зосередити увагу на зміцненні дохідної бази надходжень місцевих бюджетів.

Питанням вдосконалення механізму формування доходної частини місцевих бюджетів України приділили значну увагу такі вітчизняні та зарубіжні економісти, як : Ш. Бланкарт, О. Василик, М. Кульчицький, Т. Грицюк, Ц. Огонь, К. Павлюк, І. Луніна, В. Піхотський, Т. Міхеєнко, О. Тулай, С. Слухай, О. Гончаренко, В. Прохорова, А. Серженко та ін.

Метою даної статті є визначення основних напрямів забезпечення доходності місцевих бюджетів України на основі теоретичних та практичних аспектів досліджуваної проблематики.

В Україні одночасно використовуються різноманітні форми наповнення доходів місцевих бюджетів шляхом розподілу загальнодержавних фінансових ресурсів: постійна нормативна основа поділу загальнодержавних податків і зборів між бюджетами; система трансфертів, що вирівнюють дохідну спроможність місцевих бюджетів; право місцевих органів влади самостійно встановлювати ставки місцевих податків і зборів, відповідно до фінансової спроможності регіону.

Фінансове забезпечення місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів повинно досягти такого обсягу, який відповідав би повноваженням, наданим відповідним територіальним органам [9, с.325].

Згідно з нормами Бюджетного кодексу України, величина трансфертів має гарантувати надання гарантованих державою послуг на рівних умовах в усіх адміністративно-територіальних одиницях [1]. Таким чином основною проблемою є проблема зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, зокрема за рахунок власних джерел.

Для цього необхідно змінити співвідношення між окремими групами надходжень. Власні та закріплені доходи повинні, як підтверджує досвід розвинених країн, становити не менше, ніж 2/3 сукупних надходжень до місцевих бюджетів [5].

Доходи місцевих бюджетів - це економічна категорія, яка виражає відносини з приводу формування і використання фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для реалізації функцій місцевих органів влади.

Нинішня модель формування доходів бюджету характеризується високим рівнем централізації, невідповідністю між зобов'язаннями і доходами органів місцевого самоврядування, неефективністю механізмів бюджетних трансфертів та відсутністю дієвих стимулів нарощування доходів у регіонах [3, с.45].

Доходи місцевих бюджетів мають відповідну законодавчу базу - Конституція України, Бюджетний кодекс, Податковий кодекс, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інші нормативні акти [6].

Дослідження процесів формування доходів місцевих бюджетів передбачає їх аналіз за різними характерними ознаками: економічної природи, територіальної локалізації, відношення до чинної системи оподаткування тощо. Бюджетний кодекс 2010 р. вніс зміни у класифікацію бюджетних доходів, запроваджену в 1996 р., і поділив їх на чотири розділи [1]:

1) податкові надходження (податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, податки на власність, збори за спеціальне використання природних ресурсів, внутрішні податки на товари та послуги, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, інші податки);

2) неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від комерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження);

3) доходи від операцій з капіталом (надходження від продажу основного капіталу, реалізації державних запасів нематеріальних активів та товарів, податки на фінансові операції та операції з капіталом);

4) офіційні трансферти (від органів державної влади та управління, від міжнародних фінансово-кредитних організацій, урядів інших країн).

В умовах розвитку сучасних трансформаційних процесів виникає проблема пошуку перспективних напрямів посилення фінансового значення саме місцевих податків і зборів як джерел формування доходів місцевих бюджетів. Адже довгий час в Україні взагалі не було чіткої законодавчої бази стосовно місцевого оподаткування.

У 2011-2012 роках вдалося досягнути виконання запланованого обсягу доходів загального фонду місцевих бюджетів за рахунок двох основних бюджетотворюючих податків: податку на доходи фізичних осіб та плати за землю. Причиною збільшення надходжень можна вважати введення прогресивної шкали оподаткування з податку на доходи фізичних осіб в частині запровадження ставки податку в розмірі 17 %, якщо база оподаткування, тобто заробітна плата перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року та визначена з урахуванням норм Податкового кодексу України, яким передбачено її зменшення з метою оподаткування на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [2].

Система формування доходів місцевих бюджетів досі ще не дає змоги забезпечити належну відповідальність органів місцевого самоврядування перед населенням, оскільки частка їхніх власних доходів надто низька, а ступінь самостійності у здійсненні видаткової політики в цілому незначна [7, с.130]. Встановлюючи податки самостійно, органи місцевої влади мають право передбачати, на які ресурси можна розраховувати в майбутньому та здійснювати заходи, щодо соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Обсяги коштів, які спрямовуються до Державного бюджету України, сягають 71,5 % зведеного бюджету, та лише 28,5 % припадає на близько 12 тисяч місцевих бюджетів, що свідчить про мізерність дохідної бази адміністративно-територіальних утворень, відсутність реальних механізмів забезпечення зростання фінансової незалежності регіонів та розвитку демократії [8, с. 112].

Удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів неможливе без проведення бюджетного процесу, який полягає у запровадженні планування доходів і фінансування середньострокових програм, за якими бюджетні кошти виділяються на конкретну мету.

Сучасною формою планування бюджету на сьогодні є програмно-цільовий метод, який застосовується на центральному та регіональному рівнях відповідно до програм, зорієнтованих на досягнення мети і кінцевого результату. Моніторинг програмних показників діяльності бюджетної сфери при застосуванні програмно-цільового методу дасть можливість оцінювати ефективність використання бюджетних коштів, досягнення мети при реалізації бюджетних програм [4, 160].

Податки та збори у фінансовій системі держави відіграють значну роль, адже вони сприяють забезпеченню стабільності та індивідуальності місцевих бюджетів. Було спрогнозовано обсяги надходжень від місцевих податків та зборів та обсяги ВВП на 2013-2015 роки, за якими можна визначити їх значення у фінансовій системі України. За цими даними, починаючи з 2012 року, коли в обсязі місцевих податків та зборів значну частку займав єдиний податок, а також з появою надходжень від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, частка місцевих податків та зборів у ВВП характеризувалась зростанням, причому вже станом на 2014 рік, питома вага місцевих податків та зборів у ВВП складала 0,52 %, що свідчить про підвищення ролі останніх у фінансовій системі держави. Отже, це свідчить про необхідність підвищення ролі місцевих податків та зборів у удосконаленні ресурсної бази місцевих бюджетів, встановлення більш вигідних умов справляння єдиного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також місцевих зборів.

Отже, можна зробити висновки, що оптимальному виконанню дохідної частини місцевих бюджетів можуть сприяти:

1) ефективне функціонування місцевих фінансів, спроможне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів, спроможні розв'язати будь-які соціально-економічні проблеми;

2) своєчасна реакція на стан виконання дохідної частини бюджету; її функціонування у поточному році дасть можливість сформувати планову цілеспрямовану базу для показників обов'язкових платежів на наступний рік та ліквідувати недоліки попередніх років у подальшому бюджетному плануванні;

3) політика держави щодо оптимального поєднання інтересів суспільства, окремих територіальних громад, підприємств і громадян;

4) підвищення самостійності місцевих бюджетів шляхом зростання ролі місцевих податків та зборів у структурі їх доходів;

5) зарахування частини загальнодержавних податків, таких, як ПДВ та податок на прибуток підприємств, до бюджетів міст на виконання власних повноважень;

6) Створення та функціонування муніципальної податкової інспекції, яка б займалась адмініструванням виключно податків, які спрямовуються до міського бюджету (муніципальні позики в місцевий бюджет можуть здійснюватися лише в бюджет розвитку або для покриття тимчасових касових розривів у період виконання місцевого бюджету).

Таким чином для покращення формування місцевих бюджетів, насамперед необхідно звернути увагу на досягнення збалансованості та раціональності між бюджетною та податковою політикою, через формування та використання бюджетних коштів, удосконалення бюджетного механізму та чітке розмежування функцій усіх органів влади.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : від 08.07.2010 №2456 - VI - БР - режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Біла С. О. Місцеве самоврядування в Україні: стан і перспективи розвитку: [аналіт. доп.] / за заг. ред. С. О. Білої. - К.: НІСД, 2009. - 62 с.
4. Гапонюк М. А. Місцеві фінанси : Навч. - метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко та ін. - К.: КНТЕУ, 2002. - 187 с.
5. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: Монографія. О. А. Музика [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/2011_34/statsti/4_2.htm
6. Синявська Л.В. Формування доходів місцевих бюджетів / Л.В. Синявська [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Economics/3_107947.doc.html
7. Скиба Л. Доходи місцевих бюджетів у забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування / Л. Скиба // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. - 2012. - № 17. - С. 128-133.
8. Хілобок Ю.А. Шляхи зміцнення доходної бази місцевих бюджетів України/ Ю.А. Хілобок // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2010. - № 1(9). - С. 111-115.
9. Ярошенко Ф.О. Шляхи реформування бюджетної системи України: монографія / Ф.О. Ярошенко - К: УДУФМТ. Зовнішня торгівля. - 2010. - 440 с

Катерина Гуйван,

Наук. кер. – Маначинська Ю.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАЙБУТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В статті розглянуто основні тенденції змін на валютному ринку України, що склалися на даний час. Проаналізовано стан грошово-кредитної та валютної сфер, а також нормативно-правове забезпечення регулювання валютного ринку. На основі здійсненого аналізу сформувано висновки щодо реального впливу заходів регулювання на соціально-економічну ситуацію в Україні.

Складна політична та соціально-економічна ситуація в Україні призвели до розвитку кризових тенденцій в галузях фінансово-господарської діяльності, що лише ускладнює можливість розв'язку ключових проблем та вимагає рішучих дій з боку української влади. Протягом останніх років здійснюються заходи щодо реформування бюджетної, податкової систем, а також – щодо регулювання валютного ринку України. Особливо складним для української економіки видався 2014 р. [4].

Перше півріччя 2014 р. характеризувалось значним падінням курсу гривні відносно інших валют. Загалом, з початку року українська валюта втратила більш ніж 30% своєї вартості. Цьому сприяли наступні причини:

- від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу України;
- зменшення припливу прямих іноземних інвестицій;
- згорання інвестиційної діяльності великої кількості іноземних компаній;
- суттєві витрати на обслуговування державного боргу;
- ажіотажний попит населення на вільноконвертовану валюту [5].

Варто відмітити, що заходи здійснені НБУ свідчать про позитивні зрушення, а в більш стабільних умовах призвели б до суттєвого піднесення економіки та створили би поштовх для соціально-економічного розвитку нашої держави. Серед них: застосування політики гнучкого валютного курсу, формування курсу валют за результатами міжбанківського ринку, оптимізація заходів валютного регулювання та контролю, створення незалежного аудиторського комітету [5].

В той же час, вимушеними заходами було скорочення золотовалютних резервів України з 20,42 млрд. дол. США до 17,72 млрд. дол. США (на 16,3%), що відбулось за рахунок використання механізму валютних інтервенцій для стабілізації курсу української валюти, а також зростання облікової ставки НБУ з 9,5% до 12,5% [5].

Окрім вищезазначеного, в українській економіці спостерігається тенденція до зменшення обсягу депозитів в національній та іноземній валюті. Обсяг депозитів в національній валюті зменшився на 10,4% (проте з червня місяця відбулося збільшення обсягу таких депозитів), а в іноземній – на 24,3% [5].

Зважаючи на дестабілізацію валютного ринку, що сталася за рахунок дії несприятливих соціально-економічних та політичних факторів, НБУ здійснив заходи адміністративного регулювання для стабілізації наявної ситуації. Так, згідно з Постановою №328 «Про врегулювання діяльності фінансових установ та проведення валютних операцій» від 1 червня 2014 р. було проведення лімітуючи заходів щодо видачі готівки в національній валюті з поточних, карткових та депозитних рахунків у касі чи з банкомату, згідно з даною постановою ліміт на 1 особу становить 150 тис. грн. на добу [3].

Постановою № 423 від 15 липня 2014 р. було введено зміни щодо здійснення певних операцій в іноземній валюті. Серед них: зняття вимоги на продаж іноземною валюти, що надходить фізичним особам з-за кордону, збільшення списку доходів, що не підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському ринку України [2].

Згідно з Постановою №540 «Про проведення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України» унеможливлено дострокове погашення резидентами грошових зобов'язань перед нерезидентами, оскільки реєстрація відповідних змін до відповідних кредитних договорів Національним банком не здійснюється. Також встановлено ліміт щодо обсягу здійснення операцій в іноземній валюті та банківських металах і

здійснення операцій з переказу готівки фізичними особами, призупинено випуск депозитних сертифікатів, встановлено ліміт довгої відкритої валютної позиції для комерційних банків [1].

В той же час, згідно з даною постановою комерційні банки повинні проводити щоденний моніторинг операцій клієнтів з купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України в цілому по системі банку та заходи щодо аналізу операцій клієнтів з купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України стосовно їх відповідності суті діяльності клієнта та його фінансового стану, економічної доцільності та наявності очевидної законної мети [1].

Як уже зазначалось, серед традиційних економічних заходів, що були застосовані НБУ для регулювання ситуації на валютному ринку, варто відзначити збільшення облікової ставки національного банку, а також застосування валютних інтервенцій для регулювання курсу в особливо кризових ситуаціях.

Політична нестабільність, девальвація курсу національної валюти та критична макроекономічна ситуація в Україні призвели до суттєвого зниження платоспроможності фізичних та юридичних осіб, що сприяє лише подальшому погіршенню ситуації та загостренню проблем, а також змушує комерційні банки формувати більші обсяги резервів для зменшення ризиків власної діяльності. В той же час, протягом 2014 р. спостерігались високі обсяги прибутків комерційних банків від торговельних операцій, операцій з іноземною валютою. Так, станом на 1 липня 2014 р. обсяг прибутків банківської системи становив 8,821 млрд. грн. [1].

Чіткі заходи Національного банку та Кабінету Міністрів України для врегулювання грошово-валютної ситуації спрямовуються на зменшення впливу іноземної валюти, регулювання валютного курсу з допомогою ринкових стабілізаторів, а також зниження рівня інфляції української валюти. В той же час, організація та впровадження таких заходів відбувається повільними темпами, а стрімке зменшення вартості національної валюти по відношенню до інших, призвело до додаткового підвищення цін та критичного зменшення купівельної спроможності населення, що свідчить про неврахування важливих макроекономічних факторів в процесі впровадження змін на грошово-валютному ринку [1].

Окрім негативних соціально-економічних тенденцій відбуваються негативні зміни на самому валютному ринку. Так, в країні сформовано кілька курсів гривні - офіційний, який встановлює НБУ, міжбанківський і так званий чорний. Легальний спосіб для бізнесу купити долари або євро - «попросити» банк придбати валюту на міжбанківському валютному ринку. Але зробити це дуже складно, оскільки пропозиція валюти обмежена - продавати її по індикативному курсу не хочуть ні банки, ні експортери [5].

Після різкого стрибка по відношенню до американського долара курс гривні, котрий тепер щодня встановлюється НБУ, дещо стабілізувався. Опитані експерти констатують позитивні наслідки нинішньої девальвації гривні для української економіки. Однак вони застерігають від подальшого послаблення національної валюти, котрого без фінансової допомоги з-за кордону, на їхню думку, Україні буде дуже важко уникнути [5].

Експерт Віденського інституту порівняльних економічних досліджень В. Астров позитивно оцінює нещодавній перехід до гнучкого курсу і пов'язану з цим девальвацію, котра нині складає близько 10 %. Адже останні кілька років курс гривні був завищеним - за різними оцінками на 10-20 %, підкреслює австрійський експерт, та вважає що без «рятівного пакету» фінансової допомоги для України національній валюті загрожує значна девальвація [4].

На думку О. Жолудя з Міжнародного інституту перспективних досліджень, політична криза в Україні лише пришвидшила девальвацію, спричинену довготривалими економічними процесами у країні - зростанням приватного споживання на тлі рецесії в економіці, а до внутрішніх факторів додалися і зовнішні [4].

На думку В. Астрова, нинішнє падіння курсу гривні може піти на користь передусім експортерам (металургія, хімія тощо), а також тим секторам, котрі конкурують із імпортом, і таким чином усій економіці. Адже експорт товарів та послуг складає майже 50 відсотків від українського ВВП, нагадує експерт. Водночас, як акцентує увагу О. Жолудь, більшість експортерів в Україні є водночас і значними імпортерами. Так хімічна та металургійна промисловість споживають імпортований газ або коксівне вугілля, а це обмежить збільшення їхніх прибутків [4].

У програвші від девальвації, на думку В. Астрова, опинилися українські домогосподарства - їм доведеться більше платити за імпортовані товари, котрі не можна замінити виробленими в Україні дешевшими аналогами. Збільшиться навантаження і на власників доларових кредитів, котрих в Україні майже половина, нагадує експерт. Однак якщо девальвація гривні не перевищить 20 %, українцям вдасться упоратися із цим [4].

В. Астров, акцентує увагу на тому, що за розрахунками, девальвація гривні на більш ніж 30 % може нести серйозну загрозу вчасним виплатам кредитних зобов'язань українців. Зокрема, австрійський економіст наголошує на тому, що таке значне знецінювання української валюти буде однак дуже ймовірним, якщо найближчим часом не буде вирішено політичну кризу і країна не отримає «рятівний пакет» [4].

О. Жолудь радить українцям, котрі хочуть вберегти свої заощадження, «не нервувати» та слідкувати за розвитком ситуації. Адже хаотичні обміни унаслідок кожної зміни курсу часто призводять до втрат, попереджає експерт. Водночас аналітик відзначає, що Україна поки що не досягла рівноважного курсу національної валюти. Експерт прогнозує, що найближчими місяцями ми будемо бачити подальше ослаблення гривні [4].

Отже, протягом 2014 р. в Україні спостерігається нестабільна соціально-економічна та політична ситуація, що призвели до різкого виникнення кризових ситуацій в економіці нашої держави. Особливо помітним є різке зниження курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют, що призвело до численних негативних тенденцій в українській економіці. Так, згідно з оцінками експертів, девальвація повинна позитивно вплинути на економіку України, особливо на експортні галузі, але реальна ситуація свідчить про стрімке зниження купівельної спроможності фізичних та юридичних осіб, підвищення цін на товари, послуги та тарифів на житлово-комунальні послуги, розвитку позазаконного ринку обміну валют, який існує незважаючи на дуже малий попит та складність проведення таких операцій.

Список використаних джерел:

1. Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України: Постанова правління Національного банку України від 29 серпня 2014 № 540 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=9987297>
2. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова правління Національного банку України від 15 липня 2014 № 423 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=8967511>
3. Про врегулювання діяльності фінансових установ та проведення валютних операцій: Постанова правління Національного банку України від 30 травня 2014 № 328 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0328500-14>
4. Завгородня І. Курс гривні: кому вигідна девальвація? / І. Завгородня / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dw.de/p/1B8G0>
5. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Стаття висвітлює проблеми функціонування місцевих бюджетів, визначено шляхи вдосконалення щодо використання видатків місцевих бюджетів. Здійснено аналіз видаткової частини обласного бюджету на 2013-2015 роки.

Поняття місцевих бюджетів можна сформулювати як фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території.

Проблемам формування та використання коштів місцевих бюджетів присвячені праці багатьох вітчизняних науковців і практиків, зокрема, О. Васирика, В. Кравченка, О. Кириленко, І. Луніної, В. Опаріна, В. Симоненка, В. Стрельцова, В. Федосова, В. Швеця, С. Юрія та ін. Незважаючи на значний науковий доробок, проблеми формування та використання коштів місцевих бюджетів все ж залишаються недостатньо висвітленими та потребують більш ґрунтовного дослідження.

Видатки місцевих бюджетів передбачені ст. 70 Бюджетного кодексу. Вони включають бюджетні призначення, установлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією відповідних програм. Перелік програм залежить від рівня місцевого бюджету [1].

Головним завданням розвитку області на 2015 рік є забезпечення стабілізації економіки та зростання добробуту і підвищення якості життя населення за рахунок забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці.

У результаті виконання поставлених завдань та у межах наявних фінансових можливостей у 2015 році планується досягти:

- зростання валового регіонального продукту і валової доданої вартості. Очікується, що валовий регіональний продукт збільшиться на 0,2%, валова додана вартість – на 0,4%;
- обсягу реалізації промислової продукції 4,4 млрд. грн.;
- збільшення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства на 2,1% (4,7 млрд. грн.); зростання обсягів експорту товарів на 2,1% (132,7 млн. дол. США), імпорту – на 1,3% (112,9 млн. дол. США); зростання середньомісячної заробітної плати до 2744 грн.

Фінансовий ресурс обласного бюджету на 2015 рік сформовано з урахуванням змін, внесених до Податкового і Бюджетного кодексів України та інших законодавчих актів, що стосуються місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, основних положень проекту Основних напрямів бюджетної політики, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 квітня 2014 року № 385-р, завдань, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, схваленою постановою Верховної Ради України від 11 грудня 2014 року №26-VIII, розпорядження обласної державної адміністрації від 15.09.2014 № 490-р „ Про організацію роботи зі складання місцевих бюджетів області на 2015 рік.”

Загальний обсяг видатків обласного бюджету на 2015 рік визначено у сумі 2 млрд. 280 млн. 829,250 тис. грн. (в тому числі для надання кредитів – 1 млрд. 106,8 тис. грн.), з них обсяг видатків загального фонду бюджету у сумі 2 млрд. 205 млн. 576,1 тис. грн. та надання кредитів із загального фонду обласного бюджету – 742,0 тис. грн., видатків спеціального фонду бюджету – 75 млн. 253,2 тис. грн. та надання кредитів із спеціального фонду обласного бюджету – 364,8 тис. грн.

Тенденції росту видаткової частини обласного бюджету характеризуються наступними показниками (табл. 1)

Таблиця 1

Аналіз видаткової частини обласного бюджету на 2013-2015 роки загальний та спеціальний фонди

тис. грн.

Назва галузі	Затверджено по бюджету на 2013 рік	Затверджено по бюджету на 2014 рік (з урахуванням секвестру)	Затверджено по бюджету на 2015 рік	Відносні відхилення 2015/2013 року	Відносні відхилення 2015/2014 р.
Державне управління	4260,4	4299,1	4368,0	2,5%	1,6%
Освіта	239421,1	226057,9	310468,0	29,6%	37,3%
Охорона здоров'я	364670,1	378279,3	417642,3	14,5%	10,4%
Соціальний захист та соціальне забезпечення (без допомоги інвалідам I і II групи)	54323,3	56494,7	63780,0	17,4%	12,9%
Культура і мистецтво	29475,7	40385,1	40478,0	37,3%	0,2%
Засоби масової інформації (висвітлення діяльності, підтримка ЗМІ)	830,0	460,0	350,5	-57,8%	-23,8%
Фізична культура і спорт	13127,8	11991,0	11992,9	-8,6%	0,02%
Інші видатки	61296,7	104222,7	33673,4	-45,1%	-67,7%
Міжбюджетні трансферти	1242376,0	1411377,9	1398076,2	12,5%	-0,9%
Всього	2009780,9	2233567,7	2280829,3	13,5%	2,1%

З обласного бюджету на утримання бюджетних установ, здійснення заходів та надання міжбюджетних трансфертів в 2013 році проведено видатків у загальній сумі 2 млрд. 22,9 млн. грн. (93,3 % до річного плану з урахуванням змін), у 2014 році проведено видатків у загальній сумі 2 млрд. 219,4 млн. грн. (95,7% до річного плану з урахуванням змін), що на 196,5 млн. грн. (9,7%) більше минулого року, з них:

- по загальному фонду – 1 млрд. 908,8 млн. грн. (97,7% до уточненого плану з урахуванням змін) у 2013р.; 2 млрд. 45,3 млн. грн. (97,6% до уточненого плану з урахуванням змін) у 2014р., що на 136,5 млн. грн. (7,2%) більше попереднього року.

- по спеціальному фонду – 114,1 млн. грн. (53,3 % до уточненого плану з урахуванням змін) у 2013р.; 174,1 млн. грн. (78,2% до уточненого плану з урахуванням змін) у 2014р., що на 60,0 млн. грн. (52,6%) більше попереднього року.

З державного бюджету в 2013 році надійшли дотації в сумі 557,8 млн. грн. відповідно до плану, в тому числі дотація вирівнювання - 487,7 млн. грн. Станом на 31.01.2014 з державного бюджету надійшло дотацій відповідно до призначень на суму 555,1 млн. гривень.

В загальному фонді обласного бюджету на 2013 рік передбачено субвенцій з державного бюджету в сумі 1 209,7 млн. грн., надійшло – 1 184,7 млн. грн. (97,9%). Відповідно в спеціальному фонді передбачено – 40,9 млн. грн., надійшло – 24,4 млн. грн. (59,7%). З передбачених на 2014 рік надходжень субвенцій загального та спеціального фондів з державного бюджету в сумі 1 397,1 млн. грн., надійшло 1 357,3 млн. грн., або 97,2 % до плану.

Видатки загального фонду обласного бюджету на 2015р. на утримання установ та здійснення заходів окремих місцевих програм фінансуватимуться в сумі 827 млн. 673,2 тис. грн. із врахуванням коштів, що передаються до спеціального фонду (бюджету розвитку) – 18 млн. 881,3 тис. грн. та кредитування – 742,06 тис. грн., фінансуватимуться за рахунок:

- власних доходів обласного бюджету, надходження яких у 2015 році прогнозується в сумі - 134175,5 тис. грн.;
- базової дотації з державного бюджету - 87723,1 тис. грн.;
- освітньої субвенції з державного бюджету - 97194,9 тис. грн.;
- субвенції з державного бюджету на підготовку робітничих кадрів - 111899,1 тис. грн.;
- медичної субвенції з державного бюджету - 393811,2 тис. грн.
- інших медичних субвенцій з державного бюджету – 2869,4 тис. грн. [2].

У сучасних умовах, питання ефективного використання видатків місцевих бюджетів України стає надзвичайно актуальною, адже головне призначення місцевих бюджетів – це задоволення потреб соціально-економічного розвитку територій та регулювання розподілу державних доходів на місцях, тим самим забезпечуючи рівний доступ населення до бюджетних послуг.

Однією з проблем розвитку місцевого самоврядування в Україні є обмежений фінансовий ресурс, який не повною мірою забезпечує виконання повноважень, делегованих державою місцевим органам влади. Окрім необхідності перегляду податкової бази для збільшення власних доходів місцевих бюджетів, існує потреба у підвищенні ефективності та результативності використання тих бюджетних ресурсів, які існують на сьогодні. Зокрема, це стосується фінансування бюджетних установ.

Практика, що склалася у формуванні місцевих бюджетів, залишається багато в чому недосконалою, в ній до теперішнього моменту намітилися істотні протиріччя. Перш за все слід відмітити протиріччя між процесами формування місцевих бюджетів і їх виконанням. Воно зводиться до того, що діюча практика місцевих бюджетів зберегла в своїй основі старі державні функції планового керівництва народним господарством, тоді як виконання місцевих бюджетів здійснюється в реальних умовах ринкової економіки, що розвивається, з властивими їй негативними атрибутами (ростом інфляції і цін, підвищенням рівня безробіття, падінням життєвого рівня населення). В результаті місцеві бюджети різних рівнів перетворені практично в умовні кошториси, в яких постійно спостерігається відмінність дохідної і видаткової частини, що не може сприяти покращенню економічної ситуації і реалізації соціальних програм при переході до ринку. Дисбаланс між дохідною і видатковою частинами бюджетів пояснюється також і тим, що в сучасних умовах відбуваються два протилежних процеси: перший – це спад виробництва, що призводить до скорочення дохідної частини місцевих бюджетів, при неконтрольованому рості заробітної плати, що негативно впливає на грошово-кредитну систему, посилюється інфляція і зростають ринкові ціни, а другий – необхідність збільшення видатків на соціальні програми при обмеженості бюджетних асигнувань для їх фінансування.

Таким чином, аналіз проблем функціонування місцевих бюджетів базового рівня бюджетної системи, а також теорії та практики існування бюджетних систем в країнах з ринковою економікою дає змогу зробити висновки щодо здійснення заходів, спрямованих на покращання умов формування місцевих бюджетів.

По-перше, необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування.

По-друге, необхідно вдосконалити механізм міждержавного фінансового вирівнювання. Одним із головних завдань по вдосконаленню фінансування видатків місцевих бюджетів в Україні є перерозподіл функцій між місцевими і централізованим бюджетом, поступовий перехід до децентралізації державних фінансів, який заключається в тому, що на державному рівні (за рахунок коштів державного бюджету) повинні фінансуватись лише ті видатки, які пов'язані із виконанням загальнодержавних потреб: оборона країни, утримання законодавчої і виконавчої влади, розвиток фундаментальної науки, структурна перебудова економіки. За рахунок централізованих фінансових джерел повинні також фінансуватись видатки по вирівнюванню соціальної забезпеченості регіонів. Фінансові ж проблеми місцевого рівня раціонально вирішувати за рахунок засобів відповідних місцевих бюджетів.

Для реального забезпечення принципів самостійності в складанні і використанні бюджетів всіх рівнів необхідно, щоб кожна ланка бюджетної системи мала чітку, визначену законом дохідну базу, а взаємовідносини між державним і регіональними бюджетами будувались з урахуваннями специфіки та перспектив соціально-економічного розвитку регіонів.

Важливою ланкою підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів є моніторинг результативності видатків, який проводиться з метою забезпечення оперативного управління фінансовими ресурсами, підвищення достовірності основних показників, які характеризують поточний фінансовий стан, недопущення фактів неефективного використання грошових коштів, забезпечення своєчасного фінансування видатків, виконання взаємних зобов'язань. Якщо створити взаємопов'язану загальнодержавну систему моніторингу результативності бюджетних видатків на регіональному рівні, то оцінити загальну ситуацію з бюджетним плануванням в країні можливо завдяки об'єднанню даних моніторингу територіальних органів влади [3].

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 28 грудня 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page7>
2. Офіційний веб-сайт Чернівецької обласної державної адміністрації. - Режим доступу : <http://www.oda.cv.ua/>
3. Цугунян А.М. Основні напрями вдосконалення системи видатків місцевих бюджетів / А.М. Цугунян // Економіка и управление. – 2013. – №2. – С.89–95.

РОЗРАХУНКОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В ОРГАНАХ КАЗНАЧЕЙСТВА

В науковій статті розкрито механізм казначейського обслуговування бюджетних установ. Проаналізовано виконання кошторису розпорядника бюджетних коштів. Обґрунтовано пропозиції щодо покращення казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

Значна частина соціально-культурних потреб народу фінансується з Державного бюджету та з місцевих бюджетів. Кошти, що виділяються з бюджету країни повинні використовуватись ефективно і економно, за цільовим призначенням. Метою статті є показати механізм здійснення розрахункових операцій бюджетних установ в органах Державної казначейської служби України.

Кошти з бюджету на утримання установи та проведення різних заходів виділяються на підставі затвердженого кошторису витрат.

Кошторис бюджетної установи є основним плановим документом, який надає повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів на виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на бюджетний період відповідно до бюджетних призначень.

Контроль виконання кошторису здійснюється як в цілому, так і за окремими видами видатків. Основним джерелом інформації для цього напряму контролю є звіт про виконання загального фонду кошторису.

Важливим методичним забезпеченням контролю виконання кошторису бюджетної установи є загальний економічний аналіз, який передбачає оцінку обґрунтованості кошторисних показників за видами видатків; дослідження динаміки видатків та джерел фінансування установи за загальною величиною, складом і структурою; оцінку виконання кошторису та визначення абсолютної економії (перевитрат) у звітному періоді.

Багато вчених розглядають в своїх наукових працях питання формування та виконання кошторису бюджетних установ, а також порядок проведення контролю за використанням бюджетних ресурсів. Цими питаннями займаються такі українські вчені, як Базилевич В.Д., Баластрик Л.О., Зорій Н.М., Мельник Н.Г., Федосов В.М., Суторміна В.М., Юрій С.І., Пасічник Ю.В., Чернявський О.П. Шевчук В.В. та багато інших. В своїх працях вони зосереджують увагу на ефективність і доцільність витрачання коштів бюджету.

Відповідно до положень Бюджетного кодексу повноваження органів Кзначейства у частині обслуговування місцевих бюджетів за видатками зосереджується на посиленні контролю за рухом коштів місцевих бюджетів, своєчасному попередженні їх нецільового використання та впровадженні нових засад управління бюджетними зобов'язаннями.

Перерахування коштів на здійснення видатків та оплата витрат розпорядників коштів місцевих бюджетів здійснюється за наявності даних про територіальне розташування мережі установ, підприємств, організацій.

Мережа розпорядника бюджетних коштів – це інформація про підвідомчих розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, які отримують від зазначеного головного розпорядника (розпорядника коштів вищого рівня) бюджетні асигнування.

Розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань і здійсненні видатків з бюджету. Залежно від ступеня підпорядкованості та обсягу наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на: головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Головні розпорядники формують мережу в розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів. Розпорядники нижчого рівня включаються до мережі головних розпорядників або розпорядників нижчого рівня, якщо вони отримують асигнування безпосередньо від них.

Обслуговування місцевих бюджетів за видатками здійснюється відповідно до бюджетних розписів. Формування та затвердження розпису місцевого бюджету, а також забезпечення його відповідності рішенням про місцевий бюджет належить до компетенції керівника місцевого фінансового органу або голови сільської, селищної чи міської ради.

Після затвердження місцевих бюджетів фінансові органи (міські, сільські, селищні ради або їх виконавчі органи) складають розпис фінансування місцевих бюджетів та помісячний розпис фінансування загального фонду місцевих бюджетів, розпис асигнувань місцевих бюджетів та помісячний розпис асигнувань загального фонду місцевих бюджетів та направляють їх органам Кзначейства. Місцеві фінансові органи у тиждень термін доводять до головних розпорядників витяги із затвердженого річного розпису асигнувань та помісячного розпису асигнувань загального фонду відповідних місцевих бюджетів. Зазначені документи є підставою для затвердження в установленому порядку кошторисів і планів асигнувань розпорядниками бюджетних коштів.

Головні розпорядники коштів протягом трьох робочих днів після отримання витягу з річного розпису асигнувань з місцевих бюджетів відповідно до мережі подають органам Державного казначейства, в яких вони обслуговуються, розподіл показників зведених кошторисів, зведення показників спеціального фонду кошторису, розподіл показників зведених планів асигнувань із загального фонду місцевих бюджетів в розрізі розпорядників коштів нижчого рівня та одержувачів відповідно до мережі. Розпорядники, які не мають підвідомчих установ, подають кошторис та план асигнувань із загального фонду місцевих бюджетів.

Доведені обсяги бюджетних асигнувань є підставою для прийняття розпорядниками коштів бюджету зобов'язань на здійснення видатків, передбачених відповідними місцевими бюджетами.

Здійснення обліку зобов'язань розпорядників коштів бюджету в межах бюджетних асигнувань, одержаних розпорядниками бюджетних коштів відповідно до затвердженого бюджетного розпису, та удосконалення механізму використання бюджетних коштів.

Зобов'язання – це будь-яке здійснення відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, стосовно яких необхідно виконати платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому.

Головні розпорядники коштів розподіляють бюджетні асигнування і доводять їх своїм підвідомчим установам, що служить основою для складання кошторису. Органи Державного казначейства здійснюють облік зобов'язань розпорядників коштів бюджету.

На рахунках в органах Державної казначейської служби обліковуються рух і наявність коштів які перебувають на особових, реєстраційних рахунках і використовуються у встановленому порядку [1 с. 81].

Здійснення касових видатків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів відповідно до кошторисів бюджетних установ, планів асигнувань або планів використання бюджетних коштів проводиться органами Державного казначейства з реєстраційних, спеціальних реєстраційних рахунків розпорядників бюджетних коштів (одержувачів) шляхом проведення платежів з цих рахунків. Відповідно до покладених завдань Державне казначейство контролює цільове направлення бюджетних коштів на стадії проведення платежу на підставі підтвердних документів, наданих розпорядниками бюджетних коштів.

З метою забезпечення контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів. При цьому перевіряється підстава (наявність підтвердних документів тощо) для здійснення платежів, відповідність платежів вимогам обліку і контролю за зобов'язаннями, а також правильність оформлення розрахункових документів.

Документи на здійснення видатків приймаються органами Казначейства від:

— розпорядників бюджетних коштів (за видатками загального фонду та іншими коштами спеціального фонду відповідно до зареєстрованих в органах держказначейства зобов'язань, згідно з кошторисними призначеннями та помісячними планами асигнувань, у межах залишку коштів на рахунку за певним кодом економічної класифікації видатків; а також за спеціальним фондом відповідно до кошторисних призначень та в межах загального залишку коштів на спеціальному реєстраційному рахунку);

— одержувачів бюджетних коштів – відповідно до зареєстрованих в органах казначейства зобов'язань і згідно з планом використання бюджетних коштів у межах залишків наявних на рахунку коштів [2, с.48].

Перевірка підтвердних документів на оплату рахунків розпорядників або одержувачів коштів місцевих бюджетів здійснюється за наявності: зареєстрованих зобов'язань; залишків коштів на реєстраційних (спеціальних реєстраційних) рахунках розпорядників та рахунках одержувачів коштів у розрізі кодів економічної класифікації видатків за коштами загального фонду місцевих бюджетів та залишків коштів без розбивки за кодами економічної класифікації видатків за коштами спеціального фонду місцевих бюджетів; відповідності змісту операцій, представлених підтвердними документами, кодам економічної класифікації видатків, зазначеним у призначенні платежу.

Оплата рахунків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів здійснюється лише за наявності в обліку органів казначейства їх зобов'язань та фінансових зобов'язань та залишків коштів на рахунках розпорядників та одержувачів за відповідними кодами економічної класифікації видатків.

Підставою для здійснення видатків є платіжні доручення розпорядників та одержувачів коштів і зареєстровані зобов'язання та фінансові зобов'язання, які підтверджують цільове направлення коштів (рахунки, рахунки-фактури, накладні, товарно-транспортні накладні, трудові угоди, договори на виконання робіт, акти виконаних робіт, звіти про результати здійснення процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти тощо).

Модернізація системи бухгалтерського обліку, складання кошторису та фінансової звітності повинна включати в себе:

удосконалення нормативно-правової бази у сфері бухгалтерського обліку, кошторису та звітності бюджетних установ, введення нових та доповнення вже існуючих нормативних актів;

гармонізацію та адаптацію національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних систем національних рахунків, введення варіантності та альтернативності вирішення певних облікових процесів;

удосконалення інформаційних та комунікаційних технологій, створення єдиної бази звітності;

Основний напрям реформування передбачає стандартизацію кошторису та звітності, що за умови інтеграції у єдине фінансове співтовариство, дасть змогу об'єктивно та чітко відслідковувати діяльність розпорядників бюджетних коштів. При чому, стандартизувати потрібно саме складання звітності, а не саму систему бухгалтерського обліку, механізм якої у різних країнах може відрізнятися. Першим кроком удосконалення нормативно-правової бази у сфері складання кошторису та фінансової звітності державного сектору має бути адаптація та прирівнення термінології міжнародних стандартів бухгалтерського обліку до потреб сектору державного управління України.

Саме ці заходи дадуть можливість подолати недоліки складання кошторису та фінансової звітності бюджетних установ та поліпшити ефективність діяльності у бюджетній сфері. Удосконалення фінансової звітності державного сектора сприятиме підвищенню рівня прозорості управління державними фінансами; чіткості використання та розподілу бюджетних ресурсів; удосконаленню планування бюджетної політики та бюджетних програм на середньострокові та довгострокові періоди.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що Україна стоїть на порозі значних перетворень у сфері бухгалтерського обліку, складання кошторису та звітності сектору державного управління.

Список використаних джерел:

1. Верига Ю.А., Облік у бюджетних установах. [Текст] / Ю.А. Верига., Т.В. Гладких та інші.: Навч. посіб.- К.:Центр учбової літератури, 2012.- 592с.
2. Юрій С.І., Казначейська система: підручник. - 2-ге вид.змін. й доп. / [Текст] С.І.Юрій, В.І.Стоян, О.С.Даневич. - Тернопіль: КАРТ-БЛАНШ, 2006. -с.818.

Олександр Джаман,

Наук. кер. – Столяров В.Ф.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В статті розкрито сутність майнового страхування як складової частини страхового ринку України. Окреслені проблемні питання та сформульовано пропозиції щодо удосконалення страхування майна.

Однією з складових фінансового сектору України є страховий ринок, розвиток якого в умовах інтеграції у світове економічне співтовариство та в період посилення процесів глобалізації займає одне із провідних місць у національній економіці. Актуальність розгляду даної сфери полягає в тому, що вона є дуже необхідною для забезпечення цивілізованого розвитку суспільства. Страховому ринку притаманна низка проблем, що є наслідком недосконалого законодавчого регулювання фінансових інститутів та ринків, відсутністю єдиної стратегічної політики в даній галузі, а також економічної, політичної та соціальної нестабільності в країні. На сьогоднішній день національна економіка

потребує значних фінансових ресурсів, а страхова галузь є важливим фінансовим інструментом, за допомогою якого можна акумулювати кошти для подальшого інвестування їх в економіку [3, с. 23].

Страхування майнових інтересів як населення, так і господарюючих структур є важливим у процесі становлення та розвитку національного страхового ринку. Адже майно населення є важливою та невід'ємною складовою національного багатства держави, джерелом соціально-економічного розвитку та характеристикою її економічної могутності.

Багато науковців присвятили свої праці теоретичним та дослідженням щодо розвитку страхового ринку, а саме: В. Базилевич, О. Козьменко, Є. Онопрієнко, А. Супрун, А. Шахова та інші. Значний внесок в розкриття сутності майнового страхування зробили такі вчені як С. Бачо, К. Воблий, В. Гейльман, С. О. Рубан та інші.

В статті розглянуто сутність майнового страхування як складової частини страхового ринку України. Виявлені характерні ознаки та запропоновані напрямки подальшого розвитку майнового страхування.

Страхування майна громадян є засобом захисту, за допомогою якого мінімізується негативний вплив різноманітних явищ у суспільному житті і здійснюється превентивність чи повне усунення небажаних наслідків ризиків. Таким чином, об'єктивна необхідність існування та розвитку майнового страхування в державі викликана тим, що воно є ефективним, раціональним, економічним та доступним засобом захисту майнових інтересів громадян. Майнове страхування є однією з підгалузей страхування. Значення цього страхування зумовлене тим, що майно служить обов'язковим елементом життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним у системі страхових відносин. Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків [2, с. 162].

Майнове страхування (страхування майна) - це галузь страхування, предметом якого є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном. Значення даного страхування зумовлене тим, що майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин.

На даний час майнове страхування громадян здійснюється в добровільній та обов'язковій формі. До обов'язкових видів страхування майна громадян належить авіаційне страхування та страхування предмета іпотеки. Останній був введений у статус обов'язкового у 2011 році [2, с. 163].

Успіх діяльності кожного підприємства залежить від стану його майна. Страхування майна юридичних осіб покликане убезпечити бізнес від відчутних фінансових, економічних збитків внаслідок впливу негативних подій. Невідворотні фінансові втрати можуть порушити добре збалансований бюджет підприємства. Без здійснення страхування відновлення підприємства є доволі проблематичним.

У страхуванні майна юридичних осіб виділяють страхування фінансових ризиків, основних засобів та оборотних активів. Майнове страхування населення охоплює страхування майна першої та другої категорій. Перша категорія включає найбільш пріоритетне майно, тобто передбачає страхування житла, тварин тощо. Друга - майно, втрата якого стосується особистих інтересів громадянина.

Незважаючи на тенденцію зростання майнового страхування як у світі, так і в Україні, вітчизняний ринок ще не достатньо охоплений страхуванням, і тому тарифи залишаються високими у порівнянні зі світовими.

Успішне функціонування економіки залежить від розвитку системи страхування в країні. Майнове страхування у державах з ринковою економікою відіграє ключову роль, що пояснюється тим, що дана галузь страхування сприяє відновленню майнових інтересів у разі впливу різного роду негативних подій та сприяє зміцненню фінансів держави. Майнове страхування зокрема і страхування в цілому, є важливим джерелом довгострокових інвестицій та зменшує навантаження на бюджет держави у разі настання страхових випадків.

Характерним для страхування майна є виділення ризиків, що не пов'язані між собою ієрархічно, тобто страхування майна від вогню, страхування сільськогосподарських культур від засухи та стихійних лих; страхування тварин від падежу та вимушеного забою; страхування транспортних засобів від аварій, викрадення та інших небезпек [4, с. 42].

Проведемо дослідження особливостей страхування майна спочатку відносно фізичних осіб, потім - юридичних. Ушкодження чи знищення майна людини спричиняє серйозні ускладнення в її особистому житті. Негативний вплив таких подій, як пожежі, повені, аварії призводить до погіршення рівня життя населення, зниження продуктивності праці людей на виробництві та порушенню усталеного домашнього побуту. Страхування фізичних осіб в Україні знаходиться на різному рівні розвитку залежно від виду, але порівнювати з досвідом страхування країн Європи досить складно.

Усі види майнового страхування населення належать до ризикового (загального) страхування. Дослідник Т. Д. Кривошлик визначає страхування майна громадян як складний механізм, організація і розвиток якого визначаються умовами певних видів страхування, які різняться між собою проведенням певних організаційних та інших заходів, а також зацікавленістю потенційних страхувальників у страховому захисті, їх економічними можливостями для укладення договору страхування, розмірами страхового забезпечення, тарифних ставок тощо. Суть видів страхування майна населення проявляється у наданні економічної допомоги громадянам у випадку знищення чи ушкодження їх майна у результаті непередбачуваних подій: пожеж, аварій, стихійних лих тощо [4, с. 42].

Фізичні особи найчастіше страхують транспортні засоби, домашнє майно, будівлі, квартири (на випадок ремонту), тварин та ін. На думку багатьох вітчизняних дослідників, головною проблемою, що перешкоджає збільшенню валових страхових премій, є саме недовіра населення до страхових компаній. Головними причинами цього є наступні: низький рівень якості страхових послуг, незначний обсяг страхових виплат, недосконалість нормативно-правової бази, неврахування інтересів населення при здійсненні страхування, непорядність деяких страхувальників. Не менш важливою проблемою є низький рівень доходів населення.

Що стосується послуг зі страхування автотransпортних засобів, у першу чергу це "КАСКО", то варто зазначити, що даний вид майнового страхування є найбільш поширеним серед переважної більшості вітчизняних страховиків. Причиною цього є те, що автомобілі є джерелом підвищеної небезпеки. До того ж низький рівень розвитку транспортної інфраструктури є одним з вагомих факторів, що може спричинити автомобільні аварії у результаті експлуатації автомобіля.

Юридичні особи страхують головним чином державне, власне, орендне, лізингове та заставне майно. При здійсненні страхування майна підприємствами виділяють такі види договорів: основні, додаткові та спеціальні.

Основний договір передбачає страхування будівель, машин та обладнання, передавальних пристроїв, транспортних засобів, сировину, готову продукцію, об'єкти незавершеного виробництва та інше майно [4, с. 43].

На сьогодні страхування майна підприємств та організацій необхідне в першу чергу для забезпечення захисту рухомого та нерухомого майна від різних ризиків: пожежа, вибух, удар блискавки, природних та стихійних лих, дій води, стороннього впливу, протиправних дій третіх осіб та інших.

Вибір страхових компаній, у яких юридична особа може застрахувати своє майно, достатньо великий. Страховики для нарощення страхових премій пропонують приблизно однакові умови страхування та страхові пакети, але щодо здійснення виплат їх політика по відношенню до клієнтів суттєво відрізняється. Характерним для багатьох крупних страхових компаній є "проходне" відношення до інтересів середніх та дрібних страхувальників, де обсяги страхових виплат суттєво занижуються. При цьому страховики часто не зацікавлені у пролонгації договору страхування з такими клієнтами.

Найбільш ризиковими видами страхування в Україні вважається страхування автомобільного, водного транспорту та фінансових ризиків. Автомобільний транспорт являє собою невід'ємну складову розвитку сучасного суспільства та користується найбільшою популярністю серед фізичних та юридичних осіб. Постійно зростаюча кількість автомобілів, збільшення інтенсивності руху на тих самих обмежених шляхах лише збільшує ступінь ризику даного виду транспорту. Велика кількість страхових випадків під час експлуатації автотранспортних засобів зумовлює необхідність їх страхування [4, с. 45].

Відповідно до даних річних звітів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2009-2013 рр. відмічається суттєве зменшення частки майнового страхування у сукупних преміях, сплачених громадянами. Так, у 2009 р. частка майнових видів складала більше половини премій, сплачених громадянами - 56,4%, а у 2013 р. - зменшилася на 23,7% і складала 32,7%. Принагідно зауважимо, що темп росту сплачених премій громадянами випереджає темп росту премій зі страхування майна громадян у 4,9 раза [1].

Чільне місце у страхуванні майна громадян займає страхування іншого домашнього майна громадян, зібрані премії з якого зросли з 199,9 млн. грн. у 2009 році до 380,3 млн. грн. у 2013 р. і темп росту за зазначений період становив 90,3%. Частка премій, сплачених громадянами у цьому підвиді, зросла з 6,1% у 2009 р. до 9,2% у 2013 р.

Щодо структури премій з майнових видів страхування громадян, то спостерігається превалювання добровільних видів, частка яких несуттєво зменшилась за аналізований період

У період 2009-2013 рр. найбільш активно розширилася частка страхування фінансових ризиків - на 5,88%, причому у 2009 р. відсоток майнового страхування громадян, що припадав на цей підвид, становив лише 0,54%. Важливо відмітити тенденцію зростання часток видів страхування, що пов'язані з фінансовою діяльністю страхувальників: страхування предмета іпотеки, страхування фінансових ризиків та страхування кредитів [1].

Можна зазначити, що основними проблемами, що перешкоджають розвитку страхуванню майна в Україні, є низький рівень доходів населення, невисокий рівень страхової культури, зниження рівня страхових виплат компаніями, зменшення кількості укладених договорів, невиконання деякими страховиками своїх зобов'язань, вивільнення значної кількості кадрів на страховому ринку, неможливість повернення коштів страхових резервів, які були розміщені на депозитних рахунках банків внаслідок кризи.

Сучасна фінансово-економічна криза лише загострила старі та виявила нові проблеми ринку майнового страхування. Зниження показників, що відбулося в 2009 році, стали передумовою активного пошуку ще неосвоєних ринкових ніш та вимагає від страховиків розробки та впровадження нових страхових продуктів, надання високого сервісу. Страховики, що розвивалися переважно за рахунок автострахування "КАСКО", почали розвивати інші види страхування та просувати їх на ринок.

Список використаних джерел:

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : Річні звіти за 2009-2013 рр. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>
2. Бачо С. Оцінка тенденцій розвитку страхування майна громадян в Україні / С. Бачо, М. Тимчак // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Випуск 3. – С. 162-169.
3. Онопрієнко Є. Особливості розвитку страхового ринку України на сучасному етапі / Є. Онопрієнко // Економіка України. – 2011. - № 8. – С. 23-27.
4. Рубан С. О. Тенденції розвитку майнового страхування в Україні / С. О. Рубан // Економіка України. – 2011. - № 9. – С. 41-45.

Анна Єпуре,

Наук. кер. – Гогіна О.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРОЦЕСІВ СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ

В статті охарактеризовано склад та роль податків на споживання у формуванні доходів бюджету. Розглянуто етапи їх розповсюдження в світі та основні механізми адміністрування. Визначено проблеми справляння податку на додану вартість та напрямки їх подолання.

Формування доходної частини бюджету є важливим видом діяльності будь-якої держави. Україна не є винятком. На сьогодні податки є не тільки головним джерелом формування державного бюджету, але й важливим важелем радикальних змін, виконуючи роль фінансового регулятора розвитку економіки, а також засобом забезпечення соціальної сфери.

Проблемам реформування податкової системи в умовах ринкової трансформації економіки України, теоретичним та практичним аспектам впливу податків, зокрема податків на споживання, на формування доходів бюджету, оптимізації системи оподаткування з позиції фіскальної достатності і економічної ефективності присвятили свої дослідження такі відомі вітчизняні економісти як: Андрущенко В. Л., Буряковський В. В., Загорський В. С., Крисоватий А.І., Лютий І. О., Мельник П. В., Суторміна В. М., Федосов В. М. та інші.

Кожен вид податків має свої специфічні риси і функціональне призначення та займає окреме місце в податковій системі. Для більш глибокого розуміння суті функціонування податків, податки можна класифікувати за певними ознаками. Поширеною є класифікація за економічною ознакою об'єкта оподаткування. Згідно з цією класифікацією податки поділяються на: податки на доходи та прибутки; податки на споживання та податки на майно.

Податки на споживання – податки, які стягуються в процесі споживання товарів, робіт та послуг, причому їх плата не залежить від результатів фінансово-господарської діяльності, а від розміру споживання, Вони сплачуються

кінцевими споживачами в цінах придбаної продукції та справляються у вигляді непрямих податків. Прикладом податків на споживання є акцизний податок, митні збори, податок на додану вартість.

Поряд із прямим впливом податків на споживання на рівень цін, а відтак і на стан суспільного добробуту споживачів товарів (послуг), рівень ринкових цін має здатність опосередковано впливати на обсяги надходжень податків на споживання до бюджету, які у вигляді соціальних виплат окремим категоріям громадян впливають на стан їх суспільного добробуту. Таким чином, регулюючий вплив податків на споживання чітко прослідковується через їх взаємозв'язок із процесами ринкового ціноутворення.

Зважаючи, що податки на споживання стягуються у формі непрямих податків, можна стверджувати, що їх характеристику доцільно доповнити визначенням останніх – це податки на товари і послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу, оплачуються покупцями при купівлі товарів та отриманні послуг, а сплата в бюджет здійснюється продавцями чи виробниками цих товарів. Тому акцизний податок і ПДВ займають особливе місце у сфері оподаткування, а саме у системі непрямих податків, адже через систему непрямого оподаткування держава реалізує перерозподіл фінансових ресурсів між різними категоріями споживачів. Вони є ефективнішими в фінансовому аспекті, ніж прямі податки, тому що оподатковують споживання, яке є більш стабільною і негнучкою величиною, ніж прибутки. Від них важко ухилитись і досить легко контролювати їх сплату. Непрямі податки не впливають на процеси нагромадження, але вони регресивні в соціальному аспекті та здійснюють значний вплив на процеси ціноутворення. Крім того, за допомогою специфічних акцизів можна впливати на структуру споживання [3, с.61].

Саме тому особлива увага вітчизняних науковців і практиків прикута до функціонування тих податків, які забезпечують близько 40% обсягу податкових надходжень до бюджету – податків на споживання (податок на додану вартість, акцизний податок і мито).

Податки на споживання, задовольняючи інтереси фіска, виконують і регулюючу функцію, зачіпаючи при цьому різні сторони діяльності суб'єктів господарювання, а саме: впливають на наявність обігових коштів, обсяг фінансових ресурсів, суму прибутку, яку можна отримати при певному рівні цін, що склалися на конкретному сегменті ринку. Поряд з тим, податки на споживання, будучи елементом ринкової ціни, безпосередньо впливають на обсяги споживання товарів (послуг) через рівень цін на них, зачіпаючи при цьому інтереси споживача.

Як свідчать дані таблиці 1 вирішальним серед податків на споживання, які діяли в Україні протягом 2011-2014 рр. виступає податок на додану вартість, оскільки він є універсальним акцизом та охоплює надзвичайно широку базу оподаткування товарів і послуг. В структурі податків на споживання його частка протягом цього періоду переважно утримувалась на позначці 77 відсотків.

Характеризуючи податок на додану вартість треба зауважити, що даний податок на споживання є універсальним акцизом і застосовується до кожного учасника ланцюга виробництва та реалізації незалежно від його положення, маючи такий самий вплив на кінцеві ціни. Крім того, обов'язок збирання лягає переважно на суб'єктів господарювання, а не на державу.

Головний недолік ПДВ полягає в тому, що його тягар припадає виключно на фізичних осіб – кінцевих споживачів товарів та послуг. Таким чином, як і будь-який інший різновид податку з продажу, накладений на споживання життєво необхідних благ, ПДВ є регресивним податком і порівняно з багатими бідні сплачують більшу частку зі свого доходу.

Аналіз чинного механізму справляння ПДВ в Україні засвідчив, що певні його деформації негативно позначаються на загальній економічній ситуації і потребують негайного вирішення. Але, наявність окремих недоліків не є підставою для відмови від застосування ПДВ, оскільки в цілому цей податок залишається важливою складовою податкової системи.

Серед решти податків на споживання у 2011-2014 рр. найбільш динамічні темпи зростання надходжень в бюджет були характерними для збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію. За відносно невеликий період 2011-2014 рр. надходження від цих платежів відповідно зросли майже на 40 відсотків.

Таблиця 1

Динаміка сплати податків на споживання у 2011-2014 рр.

млн. грн.

Роки	ПДВ	Акцизний податок	Мито	Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію	Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності	Разом податків на споживання
2011	126565,0	22571,5	9627,2	1922,8	1859,3	162545,8
2012	136987,3	24572,5	10805,5	2448,3	1804,1	176617,7
2013	127321,9	25414,8	11173,2	2554,4	1647,6	168111,9
2014	144639,5	25827,5	11258,1	2674,6	1847,5	186247,2
Темп зростання 2014 р. до 2011 р.	114,3%	114,4%	116,9%	139,1%	99,37%	114,6%

Джерело: складено на основі даних [5].

Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію було запроваджено у 2003 році з метою залучення додаткових ресурсів у бюджет, а через два роки у 2005 році введено в дію збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності. За підсумками 2014 року разом ці платежі забезпечили до бюджету надходження у розмірі 4522,1 млн.гривень.

Разом з цим останніми змінами, внесеними до Податкового кодексу збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію було скасовано. На зміну його справляння відбулось розширення групи підакцизних товарів за рахунок віднесення до них – електричної енергії, з одночасним скасуванням збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками. Відповідні зміни були внесені до Податкового кодексу Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [2].

Приріст збору до бюджету акцизного податку за 2011-2014 рр. складає 14,4 відсотки. Враховуючи зміни, які відбулись у справлянні цього платежу в подальшому відбуватиметься зміцнення його фіскальної ролі у показниках

наповнення зведеного бюджету України. Зокрема, додаткові джерела доходів отримують місцеві бюджети за рахунок запровадження акцизного податку з реалізації через роздрібну торговельну мережу підакцизних товарів фізичним особам та іншим кінцевим споживачам (пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та нафтопродуктів і скрапленого газу) на зміну збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.

Податки на споживання залишаються суттєвим і фіскальним і розподільчо-регулюючим інструментом. В Україні протягом 2011-2014 років спостерігається доволі високий показник частки податків на споживання у ВВП, що в першу чергу пов'язане із обсягами споживчих витрат, а також із зростанням ставок акцизного податку в Україні, як різновиду податків на споживання – специфічних акцизів. Так, за підсумками 2011 р. він складав 12,3%, у 2012 р. – 12,5 %, у 2013 – 11,6%, 2014 р. – 11,9%. Деяке скорочення цього показника відбулося на початок 2014 року, що пов'язане із кризовими явищами в економіці. Варто зауважити, що роль та значення податків на споживання у перерозподілі ВВП країн ОЕСР та України є близькими, проте протягом останніх шести років дещо вищим в Україні в середньому на 1-2%.

У країнах ЄС структура ефективної ставки податків на споживання складається з таких компонентів: ПДВ, енергетичні податки (акцизний збір з палива для автомобілів), акцизний збір з горілчаних і тютюнових виробів, та інші. Найбільшу частку (14%), складає ПДВ, 3,5% акцизний збір з палива для авто, 2,4% акцизний збір з горілчаних та тютюнових виробів, 3% інші податки на споживання.

Кожна з країн, яка використовує податки на споживання самостійно, залежно від рівня розвитку економіки, соціального становища в суспільстві встановлює свій рівень податків щодо ВВП і свої правила їх справляння. В європейських країнах ця ставка коливається від 4,5 у США та 5,1 у Японії до 15,3 у Данії та 16,1 в Угорщині. Висока частка податків на споживання у ВВП також у таких країнах як Словенія 14,1%, Естонія – 13,5% та Швеція 13,5% [4].

Проведене дослідження місця податків на споживання в структурі фіскальних інструментів економіки засвідчило, що податки на споживання є одним із основних видів обов'язкових платежів, які формують податкове навантаження на економіку країни. Це обумовлює суттєву залежність бюджету від кон'юнктури ринку, обсягів та структури споживання та призводить до скорочення державних доходів у період економічної кризи.

Податкова система нашої держави орієнтована на збирання непрямих податків, і насамперед, податку на додану вартість, надходження якого залежать не від рівня прибутковості підприємств, а від обсягів реалізації продукції. Загалом, у податкових системах усіх країн податки на доходи доповнюються податками на товари та послуги або податками на споживання.

Саме податки на споживання виявляють найбільшу чутливість до умов фінансово-економічної кризи, наслідком чого є зниження їх фіскального значення, оскільки ПДВ і акцизний податок безпосередньо залежать від обсягів споживання, а мито пов'язане із активністю зовнішньоекономічної діяльності. Тому необхідним є подальше удосконалення податків на споживання з огляду на їх суттєві фіскальні та регулюючі властивості.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України (Редакція станом на 12.02.2015) [Електронний ресурс]: 02.12.2010 № 2755-VI. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. [Електронний ресурс]: Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
3. Білик М. Д. Податкова система України. Навчально-методичний посібник для само-стійного вивчення дисципліни [Текст] / М. Д.Білик, І. А.Золотко - К: КНЕУ, 2000. - 192 с.
4. Лазур С.П. Податки на споживання в системі фіскальних важелів національної економіки [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/Economics/3_123495.doc.htm
5. Державна казначейська служба України. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21.

Олександра Жовнір,

Наук. кер. – Томнюк Т.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ У ПЕНСІЙНІЙ СИСТЕМІ, ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми наповнення бюджету Пенсійного фонду України в умовах здійснення реформування пенсійної системи в Україні як передумови покращення добробуту населення. Здійснено огляд законодавчих змін у пенсійній системі. Проведено аналіз наповнення бюджету Пенсійного фонду України за січень-серпень 2013 та 2014 років.

В українському суспільстві давно обговорюється питання щодо впровадження пенсійних реформ. Наприкінці 2014 року Верховна Рада прийняла низку змін до пенсійного законодавства. Зміни, зокрема, стосуються оподаткування пенсій, розмірів прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, також нарахування єдиного соціального внеску (ЄСВ – далі). Поліпшити ситуацію з незадоволенням своїми пенсіями населенням можливо повноцінною роботою усіх трьох рівнів пенсійної системи.

Згідно з Конституцією України, наша держава повинна забезпечувати права і свободи людини [1]. У непростий для нашої країни час вагомою одною з основних функцій держави є саме соціальна. Уряд несе відповідальність перед громадянами за надання соціального захисту, забезпечення належного рівня задоволення основних суспільних потреб. Адже, ступінь розвиненості й цивілізованості країни визначається рівнем соціального захисту її громадян.

Пенсійний фонд є відповідним органом пенсійного забезпечення, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготує документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання та інші функції.

Єдина система пенсійного забезпечення, яку створено в Україні, охоплює непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, а пенсії та компенсаційні виплати, а також додаткові пенсії, які цим особам виплачуються здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду, частково за рахунок фінансування Державного бюджету [2].

Відповідно до прийнятого Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» джерела фінансування Пенсійного фонду поділяються на:

- власні кошти;
- кошти, що надійшли із Державного бюджету;
- кошти державних позабюджетних фондів [3].

Значну частину, а це майже 67 % від обсягу всіх надходжень, складають власні кошти.

Станом на січень-серпень 2014 року загальний обсяг доходів становив 163 334,5 млн.грн., при цьому власні надходження становлять 108 320,6 млн.грн., що становить 101,2 % планових надходжень, але в порівнянні з відповідним періодом власні доходи зменшились на 0,5 %. Надходження з Державного бюджету на фінансування пенсійних програм склали 54 655,9 млн.грн. (рис. 1).

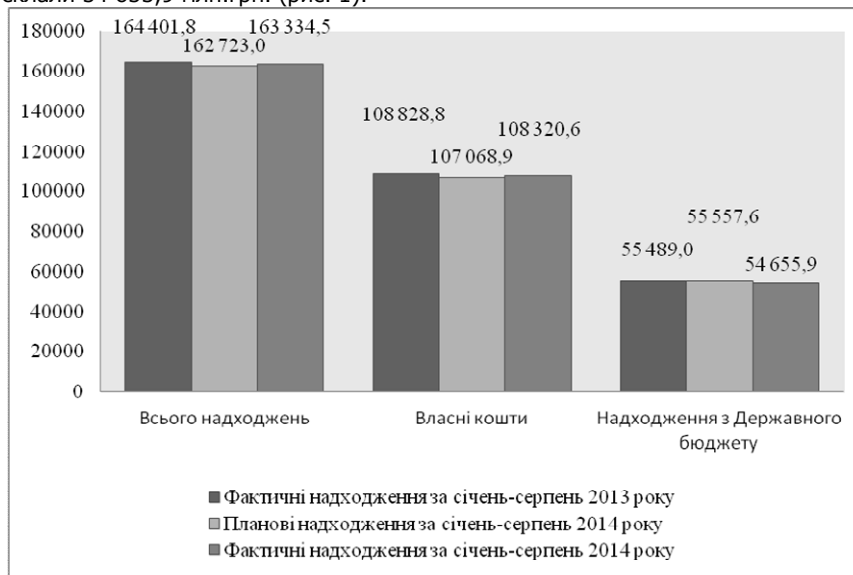

Рис. 1. Надходження коштів до Пенсійного фонду України, млн.грн.

(Джерело: Сайт Пенсійного фонду України)

Бюджет Пенсійного фонду України затверджений 25 червня 2014 року за доходами (з урахуванням залишку коштів на початок року) в сумі 233 млрд. грн., видатками – 249 млрд. гривень. Залишок коштів на кінець року передбачений в обсязі 2,1 млрд. гривень для забезпечення фінансування перших днів січня наступного року. Перевищення видатків над доходами становить 18,1 млрд. грн. і покривається за рахунок виділених з державного бюджету асигнувань на покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду [7]. Це свідчить про те, що Пенсійний фонд надалі залишається залежним від Державного бюджету.

Наповнення доходної бази Пенсійного фонду залишається проблемним. Причинами цього є: старіння нації, зменшення чисельності зайнятого та працездатного населення, зростання пільгових категорій пенсіонерів. Щоб збільшити доходну частину необхідно провести пенсійну реформу, яка б забезпечила зростання і стабільні виплати пенсій [4].

28 грудня 2014 року Верховною Радою прийнято Державний бюджет України на 2015 рік та низку законів, що регулюють питання бюджетного, податкового, трудового, пенсійного та іншого законодавства. Ухвалені зміни мають значний вплив і на розвиток пенсійної системи [5].

По-перше, ліквідований достроковий вихід на пенсію за 1,5 року до досягнення пенсійного віку у разі звільнення осіб у зв'язку зі скороченням штабу або станом здоров'я.

По-друге, змінені розміри спеціальних пенсій. Відсоток заробітної плати, що береться для обчислення пенсії прокурорів, держслужбовців, суддів, народних депутатів, службовців органів місцевого самоврядування зменшено з 70 до 60. Для науковців відсоток зменшений з 80 до 60, а також змінені умови обчислення пенсій по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та пенсій у зв'язку із втратою годувальника. Для всіх спеціальних категорій пенсіонерів передбачено позбавлення права на одержання спеціальних пенсій, якщо громадяни були звільнені з роботи у зв'язку із засудженням за умисний злочин із використанням посадового становища, або за вчинення корупційних дій [6].

В Україні розмір мінімальної пенсії за віком дорівнює прожитковому мінімуму для непрацездатних. Величина надбавок та підвищень до пенсій (наприклад, доплати за понаднормовий стаж, підвищення пенсії учаснику бойових дій, який досяг 85 років, тощо) також прив'язана до цього показника. З огляду на складну економічну ситуацію в країні, протягом 2014 року прожитковий мінімум для непрацездатних осіб не змінювався і становив 949 грн. З 1 грудня 2015 року, згідно із законом про держбюджет, прожитковий рівень для осіб, які втратили працездатність, зростає до 1074 гривень. Для пенсіонерів це означає, що з 1 грудня 2015 року буде проведено перерахунок пенсій, а також надбавок і підвищень до них, виходячи з величини 1074 грн [6].

По-третє, встановлені нові умови нарахування та сплати ЄСВ. Зокрема, передбачено нарахування єдиного внеску за кожну застраховану особу; запроваджено мінімальний внесок за місяць за найманих працівників; запроваджено знижувальний коефіцієнт розміру єдиного внеску за найманих осіб за основним місцем роботи для роботодавців, які підвищують заробітну плату. Ці зміни спрямовані на детеніфікацію ринку праці та легалізацію заробітної плати. Але є і негативний фактор, нарахування відбувається на мінімальну заробітну плату, а якщо особа працює на половину ставки, роботодавець сплачує більше, ніж працівник отримує [6].

По-четверте, змінена межа для оподаткування великих пенсій. З 01.01.2015 оподаткуванню підлягають пенсії, розмір яких перевищує три розміри мінімальної заробітної плати (3654 грн.) в частині такого перевищення за ставкою 15 %. Якщо ж база оподаткування (сума перевищення) перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, то ставка податку становить 20 % із суми, що перевищує цей розмір [7].

Отже, законодавчі зміни мають вагоме значення для виведення заробітної плати з тіні. Також зменшення пільг наданих населенню, тобто пільги отримуватимуть найбільш незахищені верстви населення, а ті громадяни, що отримують велику пенсію будуть підлягати оподаткуванню пенсії. Обмеженню підлягатимуть пенсії працюючих пенсіонерів та права на отримання дострокової пенсії з солідарної системи. Реалізація запланованих на нинішній рік реформ забезпечить необхідний фінансовий ресурс для підвищення розміру соціальних виплат. Завдяки цим заходам збільшаться резерви доходів Пенсійного фонду та зменшиться обсяг дефіциту бюджету Фонду.

Важливу роль у задоволенні соціальних потреб населення відіграють доходи Пенсійного фонду. Істотна частина цих доходів формується завдяки власним коштам, а решта за рахунок коштів з Державного бюджету. Негативний вплив на механізм формування бюджету Пенсійного фонду, зокрема й на економіку України, є тінізація ринку праці, основною причиною якої є значне податкове навантаження підприємств; погіршення демографічної ситуації в Україні; переобтяження пенсійної системи України пільгами й виплатами [5].

Здійснення законодавчих змін у пенсійній системі та проведення пенсійної реформи дасть змогу послабити соціальне навантаження на працюючих; вдосконалити систему розподілу пенсійних коштів; надати можливість накопичувати максимальні пенсії із власних доходів; гарантувати виплати пенсій на довгострокову перспективу; стабілізувати фінансове становище державного бюджету.

Але на шляху до позитивних зрушень необхідно оцінювати вплив законодавчих змін саме на те, як реагує система пенсійного забезпечення наразі, також, своєчасно вдосконалювати законодавство та підлаштовувати його під економічну ситуацію в країні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України / [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-вр. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Про пенсійне забезпечення / [Електронний ресурс]: Закон України від 05.11.1991 № 1788-12. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування / [Електронний ресурс]: Закон України від 09.07.2003 №1058-15. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
4. Сидорин Д. Перспективи розвитку пенсійної реформи в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nikmedia.com.ua/blog/?p=184>.
5. Нарожна Н. І. Доходи Пенсійного фонду: оптимізація формування та резерви зростання [Текст] // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16 (205). – С. 145-149.
6. Що змінилося в новому році? [Текст] // Пенсійний кур'єр. – 2015. – № 3(609). – С. 5.
7. Офіційний сайт Пенсійного фонду України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>

Еліза Жуковська,

Наук. кер. - Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

У статті розглядається важливість методики складання кошторису бюджетних установ. Залучено думки вітчизняних вчених та економістів про складання і подання звітності. На основі даного аналізу визначено заходи, які можуть подолати недоліки складання кошторису та звітності.

Реалії економічного життя українського суспільства в цілому та бюджетної сфери зокрема вимагають здійснення значної кількості фундаментальних кроків з удосконалення бухгалтерського обліку, складання та виконання кошторису в бюджетних установах, нагальна потреба в яких об'єктивно існує.

Кошторис - основний плановий документ, який підтверджує повноваження бюджетної установи щодо отримання коштів та здійснення видатків. Саме кошторис визначає обсяг і спрямування коштів на виконання функціональних обов'язків бюджетної установи та досягнення її цілей, визначених відповідно до бюджетних призначень. Отже, оцінка виконання кошторису є одним з головних напрямів дослідження розподілу і використання коштів будь-якої бюджетної установи. Від правильного і достовірного складання кошторису залежить використання бюджетних коштів.

Підставою для затвердження кошторисів є бюджетні асигнування, які одержують розпорядники коштів місцевого бюджету відповідно до затвердженого бюджетного розпису. Обсяги фінансування із бюджету на рік з розбивкою по кварталах передбачаються в річному розписі доходів і видатків бюджету, в кошторисах видатків бюджетних установ. Важливим етапом контролю виконання кошторису є вивчення співвідношення між касовими і фактичними видатками. Вивчення існуючого між ними об'єктивного взаємозв'язку та залежності дозволяє з'ясувати певні господарські та фінансові обставини, що виникли в процесі виконання кошторису бюджетної установи.

На методологію порядку складання і виконання кошторису впливають ряд факторів. Економічний фактор передбачає врахування реалій економічного життя нашого суспільства й основних економічних тенденцій розвитку в цілому та установ «бюджетної сфери» зокрема, що намітились в Україні. У цьому контексті діагностується наявність таких процесів у зазначеному секторі вітчизняної економіки: подальше скорочення надходжень із Державного та місцевих бюджетів для забезпечення діяльності бюджетних установ; закріплення їх ролі у процесі виконання бюджету країни як безпосередніх учасників виконання дохідної його частини через включення до їх складу доходів спеціального фонду бюджетних установ; невинне зростання частки спеціального фонду бюджетних установ у загальному обсязі їх доходів; подальше розширення меж фінансової самостійності бюджетних установ.

Соціальний фактор потребує врахування і відображення інтересів сторін, зацікавлених у бухгалтерській інформації відповідного рівня і деталізації. Цими сторонами є органи виконавчої влади та організації, що є представниками інтересів держави як правовласника бюджетних установ, — органи державної казначейської служби, розпорядники коштів вищого рівня; основні суб'єкти фінансово-господарських відносин бюджетних установ — соціальні цільові фонди, банківські установи, споживачі платних послуг, працівники бюджетних установ, замовники, підрядчики, постачальники та інші суб'єкти фінансово-господарських відносин. У розрізі соціального фактора також слід розглядати бухгалтерський облік у бюджетних установах як складову науки про бухгалтерський облік, який базується на відповідній теоретико-методологічній основі.

Юридично-правовий фактор передбачає забезпечення захисту фінансово-майнових інтересів власника в особі держави, зовнішніх інвесторів (у разі їх наявності), споживачів послуг установ соціально-культурного комплексу, що отримують ці послуги як за платню, так і за рахунок коштів, отриманих бюджетними установами для поповнення їх загального фонду.

Методичним забезпеченням контролю виконання кошторису бюджетної установи є загальний економічний аналіз, який передбачає оцінку обґрунтованості кошторисних показників за видами видатків; дослідження динаміки видатків та джерел фінансування установи за загальною величиною, складом і структурою; оцінку виконання кошторису та визначення абсолютної економії (перевитрат) у звітному періоді.

В Україні процес уніфікації обліку та звітності стосовно банківської та виробничої сфер уже досяг певного позитивного результату – переходу на міжнародні та національні (сформовані відповідно до міжнародних) стандарти. Одна з найбільш стратегічно важливих сфер нашої держави – бюджетна поки що залишається виключно національною і не пристосованою для переходу на міжнародні стандарти обліку. Таке становище засвідчує наявність проблем у забезпеченні переходу до міжнародних принципів обліку та звітності в державному секторі та необхідність здійснення подальших наукових розробок у цій сфері.

Нині дослідженням бухгалтерського обліку в бюджетних установах, у тому числі дослідженням можливостей удосконалення складання та подання фінансової звітності в бюджетній сфері приділяється велика увага вітчизняних вчених та економістів: Джоги Р. Т., Свірко С. В., Ткаченка І. Т., Юрій С. І. та багатьох інших.

Необхідність стандартизації бухгалтерського обліку в бюджетних установах у світовому масштабі та гармонізації облікових систем визначається розвитком процесів економічної інтеграції країн, створенням вільних економічних зон, міжнародних об'єднань і спільних підприємств. Адаптація методів бухгалтерського обліку в бюджетних установах до Міжнародних стандартів є важливою передумовою для їх ефективного функціонування.

Особливості функціонування установ бюджетної сфери зумовлюють необхідність дослідження нових методологічних та організаційних підходів до ведення бухгалтерського обліку, оскільки специфіка їх діяльності висуває особливі вимоги до формування інформації, необхідної для облікових та контрольних цілей. Ринкові умови господарювання вимагають використання нових принципів, форм і методів управління у бюджетній сфері, що у свою чергу підвищує вимоги до об'єктивності економічної інформації, головним джерелом якої є бухгалтерський облік.

Модернізація системи бухгалтерського обліку, складання кошторису та фінансової звітності повинна включати в себе:

- удосконалення нормативно-правової бази у сфері бухгалтерського обліку, кошторису та звітності бюджетних установ, введення нових та доповнення вже існуючих нормативних актів;
- гармонізацію та адаптацію національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних систем національних рахунків, введення варіантності та альтернативності вирішення певних облікових процесів;
- удосконалення інформаційних та комунікаційних технологій, створення єдиної бази звітності.

Основний напрям реформування передбачає стандартизацію кошторису та звітності, що за умови інтеграції у єдине фінансове співтовариство, дасть змогу об'єктивно та чітко відслідковувати діяльність розпорядників бюджетних коштів. При чому, стандартизувати потрібно саме складання звітності, а не саму систему бухгалтерського обліку, механізм якої у різних країнах може відрізнятися. Першим кроком удосконалення нормативно-правової бази у сфері складання кошторису та фінансової звітності державного сектору має бути адаптація та прирівнення термінології міжнародних стандартів бухгалтерського обліку до потреб сектору державного управління України.

Саме ці заходи дадуть можливість подолати недоліки складання кошторису та фінансової звітності бюджетних установ та поліпшити ефективність діяльності у бюджетній сфері. Удосконалення системи планування та виконання кошторису, фінансової звітності державного сектора сприятиме підвищенню рівня прозорості управління державними фінансами; чіткості використання та розподілу бюджетних ресурсів; удосконаленню планування бюджетної політики та бюджетних програм на середньострокові та довгострокові періоди.

Список використаних джерел:

1. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетними установами», затверджений Постановою КМУ №228 від 28 лютого 2002 року.
2. Джога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001, – 250 с.
3. Бутинець Т.А. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – Житомир: ПП «Рута», 2000. – 637 с.
4. Фінанси : підручник / С. І. Юрій [та ін.] ; ред. С. І. Юрій, В. М. Федосов. – К. : Знання, 2008. – 611 с.

Олександра Ісмаїлова,

Наук. кер. – Томнюк Т.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОЦІНКА ЗМІН МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто реформування податкового законодавства щодо оподаткування підприємств в Україні. Охарактеризовано позитивні аспекти нововведень в адмініструванні податків з юридичних осіб. Виокремлено недоліки справляння обов'язкових платежів та запропоновано шляхи їх усунення.

Одним з основних інструментів подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи та забезпечення переходу економіки України до сталого економічного розвитку є податкова політика держави, яка повинна бути досить гнучкою та забезпечувати пропорційний розвиток як держави в цілому, так і фізичних та юридичних осіб. Крім того, адекватність системи оподаткування поточним умовам розвитку економіки держави і його стратегічним завданням забезпечується шляхом її спрямованості на довгострокову перспективу та перманентне реформування у відповідь на зміни нестабільних факторів глобального економічного простору, тобто податкова політика повинна бути спрямована не тільки на вирішення поточних завдань економічного і соціального розвитку держави, а й на вирішення стратегічних завдань розвитку країни в цілому.

Дослідження стану та тенденцій оподаткування підприємств відображені у працях В.Л. Андрушенка, В.П. Вишневського, Т.І. Єфименко, Ю.Б. Іванова, А.І. Крисоватого, М.І. Крупки, І.О. Луїної, В.М. Мельника, В.М. Опаріна, А.М. Соколовської, Л.Л. Тарангул, В.М. Федосова та ін. Проте питання удосконалення оподаткування підприємств у напрямку активізації їх діяльності і надалі потребує розгляду.

Із 1 січня 2015 року набрав чинності закон України №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)», прийняттям якого знаменується новий етап у реформуванні податкової системи. Метою даної статті є аналіз основних законодавчих змін, що стосуються оподаткування юридичних осіб.

Згідно нових правил оподаткування податок на прибуток для підприємств обчислюватиметься, виходячи з бухгалтерського фінрезультату, відкоригованого на різниці, передбачені Податковим кодексом. При цьому податкові різниці визначатимуть ті платники податку на прибуток, які мають дохід більше 20 млн. грн. на рік. Решта платників визначатимуть прибуток до оподаткування без таких коригувань. Базова (основна) ставка податку становить 18 відсотків.

Платники податку на прибуток (крім новостворених, виробників сільськогосподарської продукції, інститутів спільного інвестування, неприбуткових установ (організацій) та платників податків, у яких доходи, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, за останній річний звітний податковий період не перевищують двадцяти мільйонів гривень) щомісяця, протягом дванадцятимісячного періоду, сплачують авансовий внесок з податку на прибуток у порядку і в строки, які встановлені для місячного податкового періоду. Сума щомісячних авансових внесків обчислюється у розмірі не менше 1/12 нарахованої суми податку на прибуток підприємств за попередній звітний (податковий) рік, зменшеної на суму сплачених авансових внесків з цього податку при виплаті дивідендів, яка залишилась не зарахованою у зменшення податкового зобов'язання з цього податку, без подання податкової декларації. При цьому дванадцятимісячний період для сплати авансових внесків визначається з червня поточного звітного (податкового) року по травень наступного звітного (податкового) року включно.

Платники податку, у яких доходи, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, за останній річний звітний (податковий) період не перевищують 20 мільйонів гривень, та неприбуткові установи (організації) сплачують податок на прибуток на підставі податкової декларації, яку подають до контролюючих органів за звітний (податковий) рік і не сплачують авансових внесків.

Податкова декларація, в тому числі розрахунок щомісячних авансових внесків, за базовий звітний (податковий) рік подаються до 1 червня року, наступного за звітним (податковим) роком.

У січні - грудні 2015 року та січні - травні 2016 року платники зобов'язані сплачувати щомісячні авансові внески з податку на прибуток підприємств відповідно до редакції, що діяла до 1 січня 2015 року. При цьому сума щомісячних авансових внесків за березень - травень 2016 року обчислюється у розмірі не менше 1/12 нарахованої суми податку на прибуток підприємств за 2014 звітний (податковий) рік.

Позитивним є те, що за наслідками діяльності у 2015 році штрафні (фінансові) санкції до платників податку на прибуток підприємств за порушення порядку обчислення, правильності заповнення податкових декларацій з податку на прибуток підприємств та повноти його сплати не застосовуються.

Змінами скасовано можливості для застосування інших пільг в оподаткуванні, зокрема: суб'єктами індустрії програмної продукції; підприємствами, що здійснюють діяльність з видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ; підприємств легкої промисловості; підприємств суднобудівної та літакобудівної промисловості; підприємств машинобудування для агропромислового комплексу; прибуток видавництва, видавничих організацій, підприємств поліграфії; суб'єктів кінематографії.

Щодо податку на додану вартість внесено значну кількість змін, переважно пов'язаних з процедурами адміністрування податку (в т.ч. щодо електронного адміністрування ПДВ). Так, з 1 січня 2015 р.:

1) критерієм обов'язкової реєстрації суб'єкта платником ПДВ є обсяг оподатковуваних операцій за останні 12 календарних місяців в розмірі, що перевищує 1000000 грн. (раніше було 300000 грн.);

2) база оподаткування ПДВ операцій з продажу товарів (продукції, робіт, послуг) чи необоротних активів в будь-якому випадку не може бути нижче собівартості таких товарів (продукції, робіт, послуг), а для необоротних активів – їх балансової вартості за даними бухгалтерського обліку. Митна вартість, як і раніше, не впливає на визначення бази оподаткування при подальшому продажі імпортованих товарів чи необоротних активів;

3) скорочено граничний термін включення податкових накладних до податкового кредиту до 180 днів (для платників податку, що застосовують касовий метод – до 60 календарних днів, для банківських установ – при одержанні ними права власності на заставне майно);

4) звільняються від оподаткування операції з експорту зернових та технічних культур товарних позицій 1001-1008, 1205, 1206 00 УКТ ЗЕД (при цьому зберігається спеціальний режим оподаткування ПДВ сільськогосподарських товаровиробників, а також звільнення від оподаткування ПДВ вказаних культур крім операцій, з їх постачання виробником чи першим посередником);

5) продовжено режим звільнення від оподаткування операцій з постачання відходів та брухту чорних і кольорових металів, а також паперу та картону для утилізації (макулатури та відходів) товарної позиції 4707 УКТ ЗЕД;

6) право на податковий кредит за операцією з придбання послуг у нерезидента (імпорту послуг) виникає за датою реєстрації податкової накладної на суму податкових зобов'язань за такою операцією, що зареєстрована в Єдиному реєстрі (раніше таке право виникало в місяці сплати податку за декларацією, в якій задекларовані відповідні податкові зобов'язання);

7) платники ПДВ матимуть право декларувати від'ємне значення податку для бюджетного відшкодування у місяці отримання такого від'ємного значення (а не у наступному місяці, як було раніше);

8) розрахунок коригування до податкової накладної відтепер можна виписувати для виправлення помилок, допущених при складанні податкової декларації, у тому числі не пов'язаних із зміною суми компенсації вартості товарів/послуг.

Введення електронного адміністрування ПДВ із використанням спеціального рахунку, відкритого в органах казначейства та розрахунком формули, якою обмежується ліміт реєстрації податкових накладних, відкладено до 1 липня 2014 р.

Проте Податковий кодекс у новій редакції містить колізійні норми щодо порядку реєстрації податкових накладних та їх видачі покупцям. Так, п.201.1 ст.201 ПКУ, який набув чинності 01.01.2015, передбачає, що платник податку зобов'язаний надати покупцю (отримувачу) податкову накладну, складену в електронній формі та зареєстровану в Єдиному реєстрі податкових накладних. При цьому, відповідно до п.11 підрозділу 2 Перехідних положень ПКУ, реєстрація всіх без виключення податкових накладних в Єдиному реєстрі є обов'язковою лише з 01.02.2015 р. Безпосередньо Державна фіскальна служба не запровадила сервісу, за допомогою якого можна здійснювати обмін податковими накладними між платниками податку (як з реєстрацією таких податкових накладних в Єдиному реєстрі, так і без їх реєстрації). На сьогодні такий обмін є можливим лише за допомогою програмних сервісів iFin, Арт-Звіт

Плюс, MeDoc, Соната (кожний з перевагами та недоліками, притаманними окремим сервісам). Водночас, п.201.10 ст.201 ПКУ, який набрав чинності з 01.01.2015 р. визначає надання податкової накладної покупцю як умовний обов'язок (на вимогу покупця), а реєстрацію податкової накладної в Єдиному реєстрі – як безумовний обов'язок. При цьому, податкова накладна, складена та зареєстрована в Єдиному реєстрі податкових накладних платником податку-продавцем, є для покупця таких товарів/послуг підставою для нарахування сум податкового кредиту.

Підтвердженням продавцю про прийняття його податкової накладної до Єдиного реєстру є квитанція в електронному вигляді. З метою отримання податкової накладної, зареєстрованої в Єдиному реєстрі, покупець надсилає в електронному вигляді запит до Єдиного реєстру, за яким отримує в електронному вигляді повідомлення про реєстрацію податкової накладної.

Передбачено запровадження санкцій за порушення термінів реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі (ст.120-1 ПКУ):

- 10% від суми ПДВ – в разі порушення терміну реєстрації до 15 календарних днів;
- 20% від суми ПДВ – в разі порушення терміну реєстрації від 16 до 30 календарних днів;
- 30% від суми ПДВ – в разі порушення терміну реєстрації від 31 до 60 календарних днів;
- 40% від суми ПДВ – в разі порушення терміну реєстрації на 61 і більше календарних днів.

Проте вказані штрафні санкції не застосовуються при порушення термінів реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних, складених в період з 1.02.2015 до 1.07.2015.

Отже, щоб уникнути відповідальності за порушення декларування вважаємо за доцільне реєструвати з 01.01.2015 р. в Єдиному реєстрі всі податкові накладні, водночас рекомендуємо покупцям отримувати витяг з Єдиного реєстру. За вимогою покупця – надавати такому покупцю податкову накладну в електронному вигляді (за допомогою одного з сервісів: iFin, Арт-Звіт Плюс, MeDoc, Соната) або навіть в паперовому вигляді.

Щодо акцизного податку, зазначимо, що законом № 71 розширено коло платників акцизного податку (в т.ч. за рахунок включення до нього збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу за електричну і теплову енергію). Відтепер акцизний податок мають також сплачувати: суб'єкти господарювання роздрібною торгівлі, які здійснюють реалізацію підакцизних товарів; оптові постачальники електроенергії (замість збору у вигляді цільової надбавки); виробники електроенергії, які продають її поза оптовим ринком електроенергії (замість збору у вигляді цільової надбавки); власники імпортованих транспортних засобів, які переобладнують їх у легкові автомобілі.

Натомість скасовано акцизний податок з продажу/відчуження цінних паперів, що вважаємо за позитивний аспект реформування, оскільки зазначений об'єкт оподаткування (операції з цінними паперами) суперечать сутності акцизного оподаткування.

В умовах глибокої економічної кризи недоліком серед нововведень вважаємо запровадження податку на нерухоме майно на нежитлову нерухомість. Змінами визначено, що не є об'єктом оподаткування будівлі промисловості: цехи, складські приміщення промислових підприємств; будівлі, споруди сільськогосподарських товаровиробників, призначені для використання безпосередньо у сільськогосподарській діяльності. Проте торговельні приміщення оподатковуватимуться. Таким чином, власник торговельного приміщення, складського приміщення, що не належить промислового підприємству змушений буде платити податок в розрахунку 2% від мінімальної заробітної плати (гранична ставка, яка буде остаточно встановлюватися органом місцевого самоврядування) за 1 кв. м., тобто у 2015 р. – це 24,36 грн. Чимало підприємств, які побудували такі приміщення в сучасних умовах не спроможні будуть сплачувати зазначений податок, таким чином нагромаджуючи податкову заборгованість та, відповідно, суму фінансових санкцій. А тому пропонуємо серед суб'єктів підприємництва передбачити оподаткування зазначеним податком лише прибуткові підприємства, фінансовий результат яких після оподаткування у 5 разів перевищує суму податку на нерухомість.

Позитивним нововведенням є те, що податкові перевірки суб'єктів, які мають доходи до 20 млн. грн. за попередній календарний рік, в 2015 і 2016 роках здійснюються виключно з дозволу КМУ, за заявкою суб'єкта господарювання, за рішенням суду або в межах кримінально-процесуального законодавства.

Проте вказані обмеження не поширюються на такі перевірки:

- з 1 січня 2015 року – на перевірки суб'єктів, що ввозять на митну територію України та/або виробляють та/або реалізують підакцизні товари, на перевірки дотримання норм законодавства з питань наявності ліцензій, повноти нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб, єдиного соціального внеску, відшкодування податку на додану вартість;

- з 1 липня 2015 року – на перевірки платників єдиного податку другої і третьої (фізичні особи – підприємці) груп, з питань дотримання порядку застосування реєстраторів розрахункових операцій.

Отже, оцінка податкових нововведень демонструє як позитивні, так і негативні прояви впливу на активізацію діяльності підприємств в Україні.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: від 28.12.2014 № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.11&nbreak=1>

Анастасія Капрун,

Наук. кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА РЕЗЕРВИ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто проблему доходів місцевих бюджетів та за рахунок яких резервів можна збільшити сучасних умовах доходи місцевих бюджетів. Особлива увага в даній статті зосереджується на розкритті особливостей формування доходів місцевих бюджетів в сучасних умовах, визначенні недоліків та обґрунтуванні напрямів зміцнення ресурсної бази органів місцевого самоврядування. Також запропоновані способи вирішення цих проблем.

На сучасному етапі розвитку економіки України, питання, пов'язані з особливостями формування доходів місцевих бюджетів мають важливе значення. Це, насамперед, пов'язано з процесом децентралізації бюджетної системи України.

Механізм централізованого регулювання вищестоящими органами доходів місцевих бюджетів, на жаль, є застарілим. Це позбавляє місцеві органи влади фінансової самостійності, закріплює залежність розвитку місцевої економіки і соціальної сфери від можливостей і бажання вищестоящих органів влади вирішувати проблеми, що знаходяться на даній території районів, міст, селищ і сіл.

В Україні обрану проблематику актуалізує наявний поділ усіх доходів держави на відповідні фонди. Бюджетним кодексом України в складі державного бюджету виокремлено загальний і спеціальний фонди, що сприяє належній організації регулювання та контролю за цільовим використанням державних коштів. Проте на практиці функціонування цих двох фондів не завжди забезпечує цільове спрямування бюджетних ресурсів для реалізації державних програм розвитку в умовах модернізації економіки України.

Саме тому на сьогодні особливо гостро постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету, і, що саме головне – доходів між різними ланками бюджетної системи. Місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Також важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; відбувається фінансування різноманітних молодіжних програм, а також здійснюються видатки на соціальний захист та допомогу населенню. Таким чином, необхідність реформування сучасної системи та принципів формування дохідної частини місцевих бюджетів є пріоритетним завданням органів державної влади.

Вагомий внесок у дослідження особливостей та проблем формування дохідної частини місцевих бюджетів в сучасних умовах зробили такі вчені: Войтович Т. Б. [2], Луніна І. О. [4] та інші. Проблемам формування місцевих бюджетів присвячено також праці Якубовської О. О. [7] та Вітренко М. С. [7]. Механізм формування фінансових ресурсів місцевих органів влади досліджують Панасюк Л. В. [5] та Скиба Л. [6]. Проте, аналіз рівня дослідженості даної теми показує, що окремі аспекти формування доходів місцевих бюджетів до цих пір залишаються невирішеними. Саме тому виникає об'єктивна необхідність у подальшому вивченні та обґрунтуванні окремих питань, що стосуються даної теми.

Перш за все на мою думку особлива увага в даній статті зосереджується на розкритті особливостей формування доходів місцевих бюджетів в сучасних умовах, визначенні недоліків та обґрунтуванні напрямів зміцнення ресурсної бази органів місцевого самоврядування. Крім того, процес формування дохідної бази органів місцевого самоврядування потребує більш детального вивчення, насамперед, з точки зору мобілізації та закріплення частини податкових надходжень до складу власних доходів органів місцевої влади, а також необхідності використання інтенсивного способу (тобто, за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу) стимулювання податкових і неподаткових надходжень в умовах перехідної економіки України.

Процес формування доходів місцевих бюджетів, передбачає визначення основних джерел, за рахунок яких відбувається наповнення місцевих бюджетів. Так, формування дохідної частини місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного Кодексу України (далі БКУ), який чітко закріпив основні дохідні джерела органів місцевого самоврядування і поділив їх на чотири розділи:

- 1) податкові надходження (податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, податки на власність, збори за спеціальне використання природних ресурсів, внутрішні податки на товари та послуги, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, інші податки);
- 2) неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від комерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження);
- 3) доходи від операцій з капіталом (надходження від продажу основного капіталу, державних запасів товарів і нематеріальних активів, податки на фінансові операції та операції з капіталом);
- 4) офіційні трансферти (від органів державного управління інших рівнів, з-за кордону, з інших недержавних джерел) [1].

Я гадаю, що не варто залишати без уваги те, що саме податкові бюджетні надходження (до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) є основним базисом бюджетних доходів. Частка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів становить більше ніж як 50% [3]. Однак, враховуючи те, що кількість місцевих податків і зборів є незначною, а більша частина загальнодержавних податків перераховується до державного бюджету, то можна стверджувати, що податкові надходження, не в повній мірі виконують свою основну функцію – фіскальну.

Що ж стосується неподаткових доходів, то вони відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів. Загалом, частка неподаткових надходжень коливається від 10% до 30%. Залежно від видів та методів їх мобілізації вони об'єднуються в п'ять груп:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;
- 2) адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;
- 3) надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- 4) інші неподаткові надходження;
- 5) власні надходження бюджетних установ.

Іншим важливим дохідним джерелом місцевих бюджетів є доходи від операцій з капіталом. Це надходження до бюджету, що мобілізуються неподатковим методом.

Ще однією важливою складовою доходів бюджету є доходи від міжбюджетних трансфертів. До трансфертів відносяться кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з Державного бюджету місцевому бюджету, або з одного місцевого бюджету до іншого місцевого бюджету.

Останнім часом, як свідчить практика, питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів має сталу тенденцію до зростання. Така ситуація в цілому є негативною і може свідчити про недостатній рівень автономності місцевих

бюджетів та їх залежності від бюджетів вищого рівня [3].

Загалом, аналіз проблем формування місцевих бюджетів України, а також теорії та практики побудови багаторівневих бюджетних систем у країнах з ринковою економікою дозволяє зробити висновок, що існуюча система формування місцевих бюджетів має ряд серйозних недоліків:

- висока ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;
- низька частка закріплених доходів (податкових платежів) у структурі надходжень до регіональних і місцевих бюджетів;
- практично щорічна зміна видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів;
- відсутність єдиних та досить стабільних нормативів (наприклад, на кілька років) відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів [7].

В цілому серед проблем у сфері формування місцевих бюджетів в Україні найбільш суттєвими, на мою думку, є такі:

- нестабільність доходної бази;
- другорядність місцевих податків і зборів у порівнянні із загальнодержавними;
- недостатнє фінансування з державного бюджету;
- наявність місцевих податків, витрати на адміністрування яких перевищують надходження від них;
- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів і, як наслідок, низька їх питома вага в доходах місцевих бюджетів [2].

Отже, для того, щоб місцеві бюджети насправді стали основою фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів. По-перше, необхідно поступово переходити до децентралізації державних фінансів. Головною умовою такої децентралізації є чіткий розподіл компетенцій між органами центральної влади та органами регіонального та місцевого самоврядування. По-друге, потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки в мірі та адекватності виконуваних ними функцій.

Ще одним джерелом поповнення місцевих бюджетів могли б стати місцеві позики, але, на жаль, в Україні вони не набули належного поширення, притаманного європейським країнам [5]. Окрім цього, зазначимо, що важливою умовою вирішення проблеми зміцнення доходної бази місцевих бюджетів є розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а також створення багатоканальної системи формування бюджету, на основі якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи. Обсяг цих доходів має бути достатнім для забезпечення функцій і обов'язків, які покладаються на той чи інший рівень влади.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (зі змінами та доповненнями від 02.03.2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>.
2. Войтович Т. Б. Основні проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні та шляхи їх подолання / Т. Б. Войтович // Стратегічні орієнтири. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com>.
3. Заюкова М. С. Проблеми формування надходжень до місцевих бюджетів / М. С. Заюкова, Т. І. Четверик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
4. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2012. – № 9. – С. 3-12.
5. Панасюк Л. В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду / Л. В. Панасюк // Економіка та держава. – 2011. – №1. – С. 46-50. Серія Економіка. Випуск 2(2) 129
6. Скиба Л. Доходи місцевих бюджетів у забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування / Л. Скиба // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2012. – № 17. – С. 128-133.
7. Якубовська О. О. Проблеми формування місцевих бюджетів в Україні О. О. Якубовська, М. С. Вітренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

Ігор Кіронда,

Наук. кер. – Грицюк І.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА В КОНТЕКСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті автором розглянуто найприбутковішу сферу банківських операцій – кредитування. Запропоновані пропозиції для банківських установ щодо розвитку банківського кредитування в Україні.

У сьогоднішніх умовах функціонування ринкової економіки України з-поміж усіх традиційних видів діяльності комерційних банків кредитування та формування кредитних портфелів завжди було і залишається основним джерелом їхнього прибутку. Від того, наскільки добре банки реалізують свої кредитні функції, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються. Банківські кредити сприяють появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів соціального та культурного призначення, а також забезпечують економічну стабільність. Кредитний портфель становить більше 50% всіх активів банку і забезпечує 2/3 усіх доходів. Він є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів.

Оптимально-ефективна структура кредитного портфеля на сьогоднішній день – це одне з найважливіших і найактуальніших завдань банківської системи України.

Правильна організація банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями, належне забезпечення його оперативною та достовірною обліковою інформацією виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків.

В умовах банківської конкуренції комерційні банки реалізують політику управління кредитними портфелями в межах та напрямках, що досліджені наукою. Банки в умовах великої проблемної кредитної заборгованості діють в межах чинного законодавства з метою оптимізувати структуру кредитного портфеля.

Необхідність створення оптимально-ефективної структури кредитного портфеля з певним рівнем доходності це найтяжча проблема сучасних комерційних банків в умовах банківського бізнесу. Цим можна пояснити актуальність теми дослідження даної дипломної роботи.

В цих умовах та з метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності комерційні банки розробляють власну внутрішню кредитну політику та впроваджують практичні механізми її реалізації. Саме тому однією з

найважливіших задач управління кредитною діяльністю є формування та аналіз кредитного портфеля комерційного банку. Розробка довгострокових прогнозів пріоритетних напрямків розвитку, стратегічне управління та розробка кредитної політики з врахуванням впливу сучасного ринку банківських послуг дасть змогу комерційним банкам забезпечити ефективне наповнення кредитного портфеля та використання кредитних ресурсів, оптимізувати їх структуру, ефективно організувати весь кредитний процес.

Кредит використовується як гнучкий механізм переливання капіталу з одних галузей виробництва в інші та вирівнювання норми прибутку. Сприяючи вирівнюванню норми прибутку в різних галузях, кредит впливає на галузеву структуру економіки, оскільки тимчасово вільні ресурси перерозподіляються в ті галузі, де забезпечується отримання високих прибутків.

Надзвичайно важлива роль кредиту у забезпеченні науково-технічного прогресу та обслуговуванні інноваційного процесу. Кредит виступає важливим джерелом фінансування капітальних вкладень. Націлене на виробничий процес довгострокове кредитування виступає як одна із форм інвестицій в економіку країни.

Щодо реального стану кредитування та формування кредитних портфелів комерційних банків України то на початку 2013 року то згідно з попередніми даними Національного банку України, обсяг банківських кредитів в економіці України впродовж лютого 2013 року збільшився на 0,7%, тобто на 5,98 млрд грн (за попередній місяць зростання склало 3,10 млрд грн).

Найвищі темпи зростання продемонстрував портфель кредитів підприємств: його обсяг за місяць зріс на 5,33 млрд грн (на 1,3%) у національній валюті та на 0,7 млрд грн (на 0,3%) в іноземній валюті. Заборгованість фізичних осіб за банківськими кредитами за цей період скоротилася на 45 млн грн та становить 183,8 млрд грн (кредити в національній валюті зросли на 0,88 млрд грн, в іноземній – скоротилися на 0,92 млрд грн в еквіваленті).

Зростання кредитного портфеля банківської системи було підкріплено, в тому числі, збільшенням клієнтських депозитів.

Як основа дослідження ПАТ КБ «Приватбанк» формуючи свій кредитний портфель здійснює ряд заходів, що до оптимальної структури.

Так в ПАТ КБ «Приватбанк» найбільш проблемними є позики приватних підприємців, найменш - корпоративний сектор. Проблеми з якістю позичальників розподіляються в кредитному портфелі наступним чином: найнижчий показник якості кредитного портфеля у приватних підприємців - він становить 25%, далі йдуть фізичні особи, проблемні кредити яких досягають, за нашими оцінками, 20%, і корпоративні клієнти на рівні 13-13,5%.

Проблеми всього кредитного портфеля знаходяться на рівні 15-15,5% за сформованими резервами. Це дуже важливо враховувати, тому що формування резервів найчастіше характеризує консервативність відносини банку до виникаючих проблем. У банку завжди було досить консервативне ставлення до ризиків, саме тому не довелося банку формувати великі резерви в період кризи.

Основними пропозиціями, які можна надати банківським установам щодо розвитку банківського кредитування в Україні можна зазначити такі:

- розширювати спектр банківських продуктів на основі диверсифікації термінів кредитування (від 1 тижня до 10 років);
- створити комплексну систему оцінки кредитоспроможності позичальників на основі нового підходу до фінансового менеджменту;
- ініціювати та внести зміни в Цивільний кодекс України, щодо формування фондів довгострокових фінансових ресурсів з метою можливості управляти кредитними ризиками, які виникають при довгостроковому кредитуванні;
- активніше співпрацювати з органами державної влади, щодо подолання наслідків фінансової кризи та активізації програм іпотечного кредитування;
- не продавати проблемні кредити з терміном прострочення до 90 днів фінансовим посередникам типу колекторських компаній, щоб не знизити рівень репутації банківської системи в цілому;
- пролонгувати кредитну заборгованість, яка накопичилася у вигляді неповернених валютних кредитів, а не покривати таку заборгованість виключно заставним майном позичальника, що може в майбутньому відбити бажання брати кредити;
- утворити незалежний кредитний консалтинговий центр за участю експертів Національного банку України, представників бізнесу, юристів та комерційних банків, який би надавав консультаційні послуги щодо отримання оптимальних пропозицій з кредитування у всій банківській системі;
- знизити відсотки за кредит за рахунок зниження облікової ставки;
- створити спільні кредитні програми комерційних банків та держави для відновлення галузей економіки, які найбільше постраждали внаслідок фінансової кризи;
- поновити довіру до банків за рахунок висвітлення інформації про заходи, які реально працюють для убезпечення кредитних відносин між кредитором і позичальником під час фінансової нестабільності.

Найбільше кредитних проблем, які потребують вирішення знаходиться в секторі кредитування сільськогосподарських підприємств. Сучасні проблеми кредитування значно ускладнилися у зв'язку з фінансово-економічною кризою. Сьогодні поряд із традиційними проблемами аграрного сектора та некредитоспроможністю сільськогосподарських товаровиробників присутні ще й криза банківської системи, яка спричинила значне подорожчання позичкових коштів, та економічна криза, яка охопила всі галузі економіки, позбавивши Державний бюджет країни джерел надходження грошових коштів. У цих умовах розв'язати проблему кредитування аграрного сектора можна лише через відновлення економічної стабільності як основної умови стабілізації фінансової та банківської систем країни.

А це, у свою чергу, можливе за умови активної участі держави в проведенні активної політики підтримки всіх учасників механізму кредитування: сільськогосподарських товаровиробників, банків, лізингових компаній. Головний інструмент цієї політики – посилене кредитування вітчизняних виробників за рахунок створення механізму цільового використання дешевого рефінансування банків виключно для кредитування реального сектора економіки.

До основних пропозицій формування повноцінної системи кредитування сільськогосподарських товаровиробників належать: зміна нормативно-правової бази у сфері кредитування АПК; законодавче врегулювання прав і обов'язків учасників кредитного процесу; забезпечення належної державної підтримки у сфері пільгового кредитування та лізингу.

У подальшому авторами передбачається дослідження проблем земельної іпотеки та страхування.

Як загальний висновок можна зазначити, що роль кредитування в економіці України проявляється через формування кредитного механізму забезпечення економічної активності господарюючих суб'єктів. Більшість підприємств в українській економіці функціонують за рахунок кредитних коштів, які отримують від своїх кредиторів в тому числі і комерційних банків. Без кредитної підтримки частина промислових підприємств, підприємств торгівлі втрачають можливість забезпечувати постійні доходи та вчасно виконувати свої виробничі зобов'язання, що одночасно впливає на рівень створення ВВП в країні.

Список використаних джерел:

1. Вахненко Т. П. Фінансова криза в Україні: фактори, механізми дії, заходи подолання / Т. П. Вахненко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 3-21.
2. Вовчак О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України / О. Вовчак, Н. Поляк // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 8. – С. 22-25.
3. Гаркавий І. В. Банківське кредитування суб'єктів господарювання та напрямки мінімізації їх ризику / І. В. Гаркавий, Н. В. Шаркаді // формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 1. – С. 24-28.
4. Діба М. І. Капіталізація банківської системи, як чинник підвищення надійності економіки України / М. І. Діба // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 77-88.
5. Довгань Ж. Капіталізація банківської системи України / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 11. – С. 10-14.

Роксолана Кирилова,

Наук. кер. – Ковалевич Д. А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРО ЗВІТНІСТЬ ПРО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

У статті розглянуто основні проблеми, які виникають при складанні та аналізі звітності про виконання державного бюджету та напрямки вирішення цих проблем. Проаналізовано доходи та видатки державного бюджету на протязі 2012-2012 років.

З переходом України до ринкових відносин в її житті з'явилися нові реалії, які не могли не вплинути як на бюджетний процес, бюджетну політику, так і на бухгалтерський облік в цілому, вимагаючи його зміни та перебудови.

Становлення та розвиток в Україні ринкових відносин структурна перебудова економіки, поглиблення демократичних процесів у суспільстві вимагають змін у бюджетній політиці держави, а відповідно у бюджетному обліку як інформаційній базі виконання державного бюджету.

Відповідно до потреб інтеграції економіки України до світової спільноти та досягнення співмірності основних параметрів її розвитку з показниками розвитку інших країн світу було розроблено та затверджено нову структуру бюджетної класифікації. Але для того, щоб ця класифікація стала дійовим інструментом фінансового аналізу потрібно було суттєво переглянути та уточнити існуючу методологію бухгалтерського обліку та звітності.

Основні аспекти та проблеми складання звітності про виконання державного бюджету досліджуються у працях учених і практиків О. Охримовського, Л. Гуцаленка, С. Кондратюка, В. Борисенка, О. Костенка І. Габи, Т. Нікуліної та інших. Проте, необхідно і надалі вивчати основні проблеми складання звітності про виконання державного бюджету і знаходити напрямки її вдосконалення.

Мета статті реалізується за допомогою виконання такі завдань:

1. Розкрити поняття складання звітності про виконання державного бюджету органами казначейства.
2. Дослідити порядок складання річної, місячної та квартальної звітності про виконання державного бюджету.
3. Сформулювати основні напрямки вдосконалення процедури звітності органів державного казначейства в умовах ринкової трансформації.

Облік і звітність є ключовими елементами управління бюджетним процесом. Прийняття управлінських рішень базується на всебічному і глибокому аналізі облікових даних. Обґрунтування цих рішень залежить, насамперед, від повноти і достовірності вихідної інформації, яка формується на базі обліку та звітності. Прийняті рішення будуть дійовими тільки у тому разі, коли вони своєчасні. Це, у свою чергу, висуває вимоги оперативності в отриманні інформації про виконання бюджету. Тому нагальним питанням у діяльності органів Казначейства стала розробка та проведення дійової облікової політики.[2]

Система бухгалтерського обліку виконання Державного та місцевих бюджетів побудована з урахуванням усіх необхідних змін, спричинених наявними економічними обставинами, з дотриманням загальних принципів і вимог щодо здійснення бухгалтерського обліку і звітності. Основними видами звітності про виконання бюджету є фінансова та бюджетна звітність. Фінансова та бюджетна звітність – це система взаємопов'язаних узагальнюючих показників, що відображає фінансовий стан бюджету та результати його виконання за звітний період. [5].

Згідно даних звітності про виконання державного бюджету обсяг доходів станом на 2012 р. склав 346053962239,38 грн., натомість, видатки становили 395681526271,79 грн., тобто різниця між видатками і доходами 2012 року становила 49627564032,4 грн. Схожу ситуацію можна помітити і в 2013 року, оскільки доходи дорівнювали 339226901667,72 грн., а видатки – 403456073390,62 грн., тобто перевищення видатків над доходами відбулося в розмірі 64229171722,9 грн.

Доходи затверджені Верховною Радою з урахуванням змін державного бюджету у 2013 склав 351164635300, що на 22795600900 грн., або на 93,90 % менше порівняно з 2012 роком. Проаналізувавши розмір виконаних доходів державного бюджету у 2013 році, який склав 339226901667,72, можна зробити висновок, що він зменшився на 6827060572 грн., або на 98,03 %. Темп зростання доходів затверджених державним бюджету у 2013 році порівняно з 2012 року становить -6,10%. Відповідно, можна зробити висновок, що темп зростання виконаних видатків з загального фонду у 2013 році склав -1,97 % порівняно з 2012 роком.

Видатки затверджених Верховною Радою України 2013 склали 419843834900, що на 6238518900 грн., або на 1,51% більше порівняно з 2012 роком. Також порівнюючи абсолютний приріст виконаних видатків у 2013 році збільшився на 7774547119 грн., або на 1,96% порівняно з 2012 роком. Темп зростання видатків запланованих бюджетом у 2013 році порівняно з 2012 роком становить 101,38%. Відповідно, можна зробити висновок, що темп зростання виконаних видатків у 2013 році склав 101,96% порівняно з 2012 роком.

Одним із ключових завдань реформування сфери державних фінансів є перетворення бюджетного механізму в ефективний інструмент соціально-економічної стратегії, що дозволить забезпечити належний рівень прозорості у секторі державного управління. Саме тому бухгалтерський облік бюджетних установ має ґрунтуватися на надійних

системах внутрішнього контролю, надавати можливість отримувати та відображати в обліку інформацію щодо здійснених операцій на усіх стадіях виконання бюджетів різного рівня.

Удосконалення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку, створення уніфікованого підходу щодо організаційно-інформаційного забезпечення обліку, дасть змогу модернізувати систему обліку і звітності у бюджетній сфері.

Крім того, фінансова звітність у веденні бухгалтерського обліку є досить важливим чинником, без якого неможливо проаналізувати діяльність бюджетної установи. Однак, з точки зору аналітичної оцінки, недостатня увага надається питанням прогнозування основних параметрів доходних статей кошторисів з врахуванням ризиків, а за формування витратної їх частини не в повній мірі враховуються стратегічні сценарії розвитку.[3]

Відзначу, що існуючі вади системи виконання бюджетів правового, організаційного та методологічного характеру створюють складнощі у бюджетному процесі на місцевому рівні. Відсутність ефективного механізму в управлінні бюджетними коштами призводить до збільшення запозичень у вигляді короткотермінових позичок для покриття тимчасових касових розривів. Проблема нестачі бюджетних коштів у період касових розривів було б доцільно вирішити шляхом розробки та впровадження механізму тимчасового позичання коштів із залишків відповідних бюджетних рахунків.

Наступною проблемою є те, що касові та фактичні видатки не можуть бути відповідними у поточному році. Згідно статті 9 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" всі господарські операції повинні бути відображені в тому звітному періоді, коли вони були проведені. На практиці ж здійснення касових та фактичних видатків не збігається в часі, оскільки перші за змістом видатки фіксуються в обліку в момент отримання готівки або перерахування коштів з рахунків установи, та й відшкодування їх відображається в момент зарахування на рахунок сум, внесених за об'явою про внесення готівки або перерахованих дебіторами згідно з платіжними дорученнями.

Вирішення основних питань розвитку системи бухгалтерського обліку сприятиме удосконаленню управління державними фінансами, поглибленню системи стратегічного бюджетного планування та системи контролю за процесом виконання бюджету. В цьому питанні надзвичайно важливим є впровадження інформаційних систем обліку, адаптованих для бухгалтерського обліку бюджетних установ. Основними напрямками реалізації концепції подальшого розвитку бухгалтерського обліку в бюджетних установах на даний час є:

- розроблення та запровадження єдиних національних положень бухгалтерського обліку та єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, гармонізованого з бюджетною класифікацією;
- удосконалення системи фінансової звітності та звітності про виконання шляхом нормативного визначення методології складання форм звітності та їх удосконалення, розроблення нових форм фінансової звітності з урахуванням особливостей кожної бюджетної установи;
- створення уніфікованої організаційної та інформаційної облікової системи, що передбачатиме модернізацію фінансово-бухгалтерських служб, уніфікацію програмного забезпечення, що використовується бюджетними установами;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів фінансово-бухгалтерських служб.[4]

Реалізація цих заходів по вдосконаленню та розвитку бухгалтерського обліку в бюджетних установах дасть змогу забезпечити створення прозорої, інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління фінансами бюджетних установ.

Звітність є обов'язковим атрибутом, завершальним етапом бухгалтерського обліку, оскільки дозволяє оприлюднити його результати та створити необхідний інформаційний ресурс для прийняття якісних управлінських рішень.

Основні проблеми при складанні фінансової звітності полягають у недостатній дисциплінованості окремих учасників бюджетного процесу, що призводить до порушення термінів підготовки та подання відповідних звітів, невчасній підготовці кошторисів, планів асигнувань, кредитування тощо, які повинні бути затверджені протягом 30 днів після затвердження розписів бюджетів, та неякісній підготовці звітів.

Для покращення якості звітності органи ДКСУ проводять відповідні наради і семінари з розпорядника (одержувачами) бюджетних коштів, роз'яснюють вимоги нормативно-правових документів, обговорюють стан заборгованості та наслідки її допущення в окремих випадках (бюджетні правопорушення), контролюють дотримання вимог бюджетного законодавства всіма учасниками бюджетного процесу тощо.

Складання і затвердження звітності про виконання бюджетів є завершальним етапом бюджетного процесу. Тому бюджетну звітність відносять до вищого етапу узагальнення інформації про виконання бюджетів. За характером показників бюджетна звітність — сукупність упорядкованих взаємопов'язаних даних, що характеризують умови, кількісні та якісні результати виконання бюджетів. Показники звітності базуються на інформації поточного бухгалтерського обліку, тобто на даних, які зумовлюють їхню реальність та достовірність. Значення звітності про виконання бюджетів в економічній літературі сумнівам не піддається. З одного боку, за допомогою показників бюджетної звітності можна дати оцінку стану виконання бюджетів з кількісної та якісної сторони, визначити тенденції та закономірності, що мають місце у суспільстві. З іншого — у процесі аналізу показників виконання бюджету можна розрахувати рівень позитивного та негативного впливу окремих чинників на відхилення окремих показників по доходах і видатках, на підставі чого визначити шляхи збільшення дохідної частини та економії видаткової частини бюджетів. Результати такого аналізу використовуються під час складання проектів бюджетів на наступний рік. Таким чином, як завершальна стадія бюджетного процесу складання, затвердження та аналіз звітності про виконання бюджетів є невід'ємною і важливою складовою робіт, пов'язаних із початковою, першою стадією бюджетного процесу, що впливає надалі на якість наступних його етапів. Цим і визначається роль та місце бюджетної звітності у бюджетному процесі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Охрімівський О.В. Удосконалення організації в роботі територіальних казначейських органів // Казна. – 2009. – № 11. – с. 4–6.
3. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] / Л.В. Гуцаленко, В.А. Дерій, М.М. Коцупатрий. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 424 с.
4. Кондратюк С.Я., Борисенко В.М. Становлення і розвиток казначейської казначейської системи в Україні // Фінанси України. – 2003. – №7.
5. Конституція України. Затверджена Верховною Радою України 28.06.1996 р. №254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
6. Наказ Державного казначейства України «Порядок казначейського обслуговування державного бюджету» №205 від 04.11.2002 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://www.liga.net>.

ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті досліджено економічну сутність поняття "капіталізація банку". Розглянуто проблематику достатності банківського капіталу у взаємозв'язку з вимогами нормативів адекватності капіталу. Проаналізовано основні показники діяльності банківської системи та надано рекомендації щодо вдосконалення регулювання капіталу банку.

Істотним фактором економічного зростання будь-якої держави виступає стабільна та надійна банківська система, яка є основним джерелом забезпечення економічних суб'єктів необхідними фінансовими ресурсами. Наслідки світової фінансово-кредитної системи продемонстрували, що рівень капіталізації банків є основною умовою забезпечення фінансової стійкості банківського сектору. Тому в сучасних умовах фінансової нестабільності необхідним є ефективне розроблення та впровадження політики достатності ресурсної бази комерційних банків, яка б була спрямована на формування достатнього за обсягами власного капіталу та вибору джерел його збільшення.

Серед науковців питання капіталізації банків досліджувалася таким вченими, як Васильченко З. М., Гладких Д. Дзюблюк О.В., Гальчинський А.С., Грицюк І.В., Мороз А.М., Лютий І.О. та інші. Враховуючи події, що відбуваються у світі в цілому та в Україні зокрема, а саме стану фінансово-економічної ситуації, питання капіталізації банківської системи, як одного з факторів впливу на економічне зростання банківського сектору, набуває особливого значення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування поняття "капіталізація" та аналіз капіталізації банків України в посткризовий період.

Капіталізація банків, як економічна категорія немає єдиного законодавчого визначення, що породжує відповідні дискусії. Її сутність визначається, по-перше, перетворенням доданої вартості (нерозподіленого прибутку) на капітал; по-друге, процесом формування фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; по-третє, процесом реалізації майна підприємства з метою збільшення грошового капіталу [3, с. 250].

Інші автори тлумачать капіталізацію, як: 1) спосіб використання прибутку на розвиток установи, а не виплату власникам; 2) спосіб збільшення статутного капіталу [4, с. 137]. Більшість практиків, визначають капіталізацію банку як: 1) збільшення обсягу капіталу; 2) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, випущена банком; 3) збільшення вартості банку через зростання його ринкової вартості; 4) випуск акцій або спрямування частини доходів (прибутку, дивідендів) на збільшення капіталу банку [2, с. 237].

Наведені визначення характеризують капіталізацію, через вартісну оцінку капіталу банку або з точки зору витрат на його створення (відновлення) чи його спроможності створювати додану вартість. Звідси, банківська капіталізація – це сукупність дій, спрямованих на реальне збільшення ресурсної бази банку шляхом реінвестування отриманого прибутку, залучення та запозичення фінансових активів ззовні, а також процеси інтеграції та концентрації банківських ресурсів.

Одним із індикаторів рівня капіталізації виступає показник адекватності регулятивного капіталу Н2. Саме цей норматив встановлюється для відображення здатності банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язанням, що випливають з операцій грошового характеру. Банку забороняється виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал банку в будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведе до порушення нормативу адекватності регулятивного капіталу. Чим вищим є значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більшу частку ризику, приймають на себе власники банку, і навпаки: чим нижче значення показника, тим більшу частку ризику, приймають на себе кредитори та вкладники банку. Відповідно Н2 встановлюється для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів та вкладників банку. На сьогодні, рекомендоване значення цього показника дорівнює не менше 10% регулятивного капіталу банку. Рівень капіталізації банківської системи необхідно розглядати в динаміці, щоб можливо було побачити певні суттєві зрушення у значенні показника [8, с. 296].

Протягом 2010-2013 рр., банки України нарощували власний капітал (табл. 1). Така тенденція пояснюється, по-перше наслідками фінансової кризи 2008 року, а по-друге, НБУ почав вживати активних дій задля забезпечення достатнього рівня капіталу банків. Так, у 2010 році, регулятор ухвалив Постанову № 273, згідно якої він підвищив мінімальні вимоги до розміру статутного капіталу банків – з 75 до 120 млн. грн., а також від 2014 року, з подальшим збільшенням до 500 млн. грн. до 2024 року [1].

Таблиця 1

Показники капіталізації банківської системи України в 2010-2014 рр. [10]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Власний капітал, млрд. грн.	137,7	155,5	169,3	192,6	148,1
Приріст власного капіталу, %	19,58	12,90	8,90	13,76	-23,1
ВВП, млрд. грн.	1082,6	1302,1	1408,9	1454,9	1566,7
Приріст ВВП, %	18,53	20,28	7,01	3,27	7,7
Частка власного капіталу у ВВП, %	12,72	11,94	12,02	13,24	9,45

У 2013 році, власний капітал банків України до 2010 року збільшився на 71,5 %. Проте вже у 2014 році даний показник зменшився на 23,1%. Дана тенденція була зумовлена частково внаслідок збиткової діяльності банків, погіршення якості клієнтського кредитного портфеля, ажіотажним відпливом ресурсів з банківського сектору.

Слід зазначити, що протягом 2014 року 37 банківських установ збільшили статутний капітал на загальну суму 9,15 млрд. грн., з них 7 банків належать до I групи, 7 – до II групи, 2 – до III групи, і 21 – до IV групи. Відтак, банки усіх груп збільшували статутний капітал переважно з метою розширення діяльності або підтримки ділової активності у випадку необхідності, за винятком банків IV групи, які нарощували капіталізацію для виконання законодавчо встановлених вимог щодо розміру мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу. Варто зазначити, що власний капітал банківської системи України протягом аналізованого періоду коливається в межах 9-13 % від ВВП. У країнах з перехідною економікою він перевищує 40%, у розвинених – 80%. [7, с. 6].

Для розуміння процесів, які відбуваються в сфері банківського сектору України, в контексті капіталізації важливо проаналізувати істотні зрушення в нинішньому складі банківської системи України (табл. 2).

Склад банківської системи України, шт. [6]

Показники	2011	2012	2013	2014
Кількість банків за реєстром	198	176	180	163
Кількість банків на стадії ліквідації	21	22	17	39
Кількість банків з іноземним капіталом	53	53	49	51
У т.ч з 100%-м іноземним капіталом	22	22	19	19

Загальна кількість банків у 2014 році порівняно з 2011 роком, скоротилась на 35 банків. У 2014 році на стадії ліквідації перебували 39 банківських установ. Основними причинами є їхня неплатоспроможність, вплив залучених коштів, проблемний кредитний портфель, відсутність джерел залучення грошових активів, включаючи міжбанківський кредитний ринок, відмова у рефінансуванні НБУ, а також інші заходи банківського нагляду з боку регулятора.

Український банківський ринок покинули такі іноземні банки Commerzbank, Erste, Swedbank, котрі страждали від надмірно високих резервів, які їм приходилось формувати, щоб виконати нормативні вимоги НБУ та дотримуватись міжнародних стандартів ведення фінансової звітності [5, с. 17]

Найбільшими обсягами власного капіталу на українському банківському ринку володіють такі банки (млрд. грн.): Ощадбанк – 20,4, ПриватБанк – 20,3, Укрексімбанк – 18,1, Укрсоцбанк – 8,6, Райффайзен-банк Аваль – 7,2. Серед наведених банків: два державних (Ощадбанк, Укрексімбанк), два з іноземним капіталом (Укрсоцбанк, Райффайзен-банк Аваль) і лише один з вітчизняним капіталом приватної форми власності (ПриватБанк). Таким чином, ТОП-5 банків, які мають найбільші обсяги власного капіталу, можна вважати найбільш стійкими та найбільш захищеними від потенційних ризиків. Оскільки, з бухгалтерської точки зору, банківський капітал є залишковою вартістю активів після вирахування всіх зобов'язань, то чим більшим розміром власного капіталу володіє банк, тим він має бути надійнішим (за інших незмінних умов).

Порівняно низька величина обсягу власного капіталу банків України на сьогодні залишається однією з основних проблем ефективності банківської системи України. Низький рівень капіталізації банків означає надмірну концентрацію ризиків у банківській діяльності, обмеження асортименту фінансових послуг, а також високу ймовірність банкрутства. Важливість проблеми збільшення капіталізації банківської системи визначається дією наступних факторів: по-перше, достатній обсяг власного капіталу є необхідною умовою успішного виконання банками своєї посередницької функції у перерозподілі грошових ресурсів та ефективного кредитування; по-друге, рівень капіталізації визначає довіру до банківської системи з боку клієнтів, а відтак є однією із головних умов підтримання її фінансової стабільності; по-третє, достатня капіталізація банку є чинником забезпечення його конкурентоспроможності на ринку [9, с. 255].

Можливими шляхами підвищення рівня капіталізації банків виступають:

- 1) збільшення капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії;
- 2) збільшення показника адекватності капіталу через консолідацію банківської системи (злиття, приєднання банків, реорганізація банків, тощо);
- 3) збільшення капіталу за рахунок субординованого боргу (шляхом випуску депозитних сертифікатів, банківських облігацій та єврооблігацій);
- 4) збільшення капіталу за рахунок прибутку.

З вищенаведеного випливає, що капіталізація та банківської системи України є домінуючим фактором впливу на стабільність банківської системи та економічне зростання країни в цілому. Капіталізація є сукупністю дій, спрямованих на реальне збільшення ресурсної бази банку шляхом реінвестування отриманого прибутку, залучення та запозичення фінансових активів ззовні, а також процеси інтеграції та концентрації банківських ресурсів. Сьогодні питання капіталізації є актуальним і потребує подальшого вивчення по можливості з використанням інноваційних підходів, що залежить від еволюції економічних поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців.

Список використаних джерел:

1. Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28 серпня 2001 року N368 [Електронний ресурс]. - ред. від 20.12.2010 р. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
2. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. - К.: Центр наукових досліджень НБУ: Знання, 2011. - 504 с
3. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. - Львів: Вид-во Нац. у-ту "Львівська політехніка", 2005. - 714 с
4. Благодатин А. А. Финансовый словарь / А. А. Благодатин, А. М. Лозовский, Б. А. Райзбер. - М.: ИНФРА-М, 2006. - 378 с
5. Гладких Д. Ключові показники діяльності банків України за підсумками 2013 року / Д. Гладких // Вісник НБУ. - 2014. - № 4. - С. 16 – 23
6. Основні показники діяльності банків України на 1 березня 2014 року // Вісник Національного банку України. - 2014. - № 4. - С. 76
7. Васильченко З. М. Капіталізація банків України: сучасний стан та проблеми нарощення / З.М. Васильченко, І.В. Доманецький // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики [зб.наук.праць]. - 2013. - Випуск 1 (14). - С. 3 – 10
8. Тарасевич Н. В. Проблеми капіталізації банків в Україні / Н. В.Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков. - Одеса, 2013. - №1 (48). - С. 295-299
9. Банківська система України: становлення та розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюбюка. - Тернопіль: «Вектор», 2012. - 462 с
10. Річний звіт НБУ за 2014 р [Електронний ресурс] / Економічні матеріали. - Режим доступу: <http://bank.gov.ua>

Оксана Корбут, Володимир Симонов,
Наук. кер. - Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДОХОДИ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стаття висвітлює проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування та вплив ухвалених фіскальних рішень на бюджети місцевого самоврядування. На основі проведеної оцінки стану виконання бюджету м. Чернівці запропоновано напрямки стабілізації доходної бази місцевих бюджетів.

Доходи бюджету - це частина централізованих фінансових ресурсів держави, необхідних для виконання її функцій.

Доходи бюджету як економічна категорія відображають відносини щодо формування бюджетних фондів всіх рівнів та спеціалізованих цільових фондів, а економічна категорія доходів держави об'єднує економічні відносини з формування як бюджетного фонду держави, так і відносини з формування фінансових ресурсів всього державного сектора в цілому.

Доходи бюджетної системи можливо класифікувати за різними ознаками відповідно до вимог чинного законодавства. З метою забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівнянності показників в Україні запроваджена бюджетна класифікація доходів. Класифікаційне групування доходів бюджетної системи за різними ознаками наступне:

- по відношенню до бюджетного устрою: доходи, що зараховуються до Державного бюджету; доходи, що зараховуються до місцевих бюджетів; змішані доходи, частина яких надходить до Державного бюджету, а частина - до місцевих бюджетів;
- за принципами територіального формування джерел: закріплені (власні) надходження до бюджетів; регульовані надходження;
- по відношенню до джерел сплати: доходи, джерелом яких є ціна товару; доходи, джерелом яких є прибуток чи дохід; доходи, джерелом яких є собівартість продукції;
- по відношенню до методу стягнення: прямі податки (сплачуються з прибутку чи доходу), непрямі податки (включаються в ціну продукції чи послуг);
- за соціально-економічними ознаками: доходи від господарської діяльності; доходи від зовнішньоекономічної діяльності, доходи від використання природних ресурсів, доходи від банківської діяльності, доходи від реалізації дорожніх металів та каміння, державне мито, митні платежі, збори та інші неподаткові надходження, надходження від приватизації, доходи від громадян;
- по відношенню до суб'єкта оподаткування: податки, що сплачуються юридичними особами, податки, які сплачують громадяни (фізичні особи);
- за бюджетною класифікацією: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти, цільові фонди.

В Україні необхідно запроваджувати найсучасніші підходи до формування доходів місцевих бюджетів, адже успіх економічного розвитку значною мірою залежить від створення оптимального розміру місцевих бюджетів та форм бюджетних взаємовідносин, чіткого механізму вирівнювання горизонтальних і вертикальних дисбалансів у бюджетах усіх рівнів.

Окремі аспекти багатогранної проблеми, що розглядається, були і є предметом наукових досліджень багатьох українських вчених-економістів, зокрема С.Буковинського, О.Василика, О.Данілова, В.Кравченка, І.Луніної, І.Сала, В.Федосова, Д.Чирки, С.Юрія та ін. Чільне місце в розробленні цієї проблеми посідають праці російських вчених: Л.Дробозіної, Г.Поляка, В.Родіонові та ін., а також зарубіжних науковців: Дж.Бюкенена, М.Белла, Дж.Кінгдома, П.Масгрейва, Л.Перери, П.Самуельсона, А.Сміта та багато ін. Положення наукових праць цих дослідників потребують подальшого розвитку та узагальнення тому, що формування доходів місцевих бюджетів відбувається в умовах трансформації економіки країни, тобто коли має місце пошук способів та шляхів побудови місцевих бюджетів, їх ефективного використання у фінансовому механізмі держави, а теоретичні підходи західних авторів до формування доходної частини місцевих бюджетів потребують критичної оцінки, узагальнення та дослідження можливостей і передумов використання з урахуванням особливостей економіки України.

Джерелами формування бюджетів міст обласного підпорядкування, відповідно до Бюджетного кодексу, є доходи, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, доходи, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, доходи спеціального фонду та міжбюджетні трансферти.

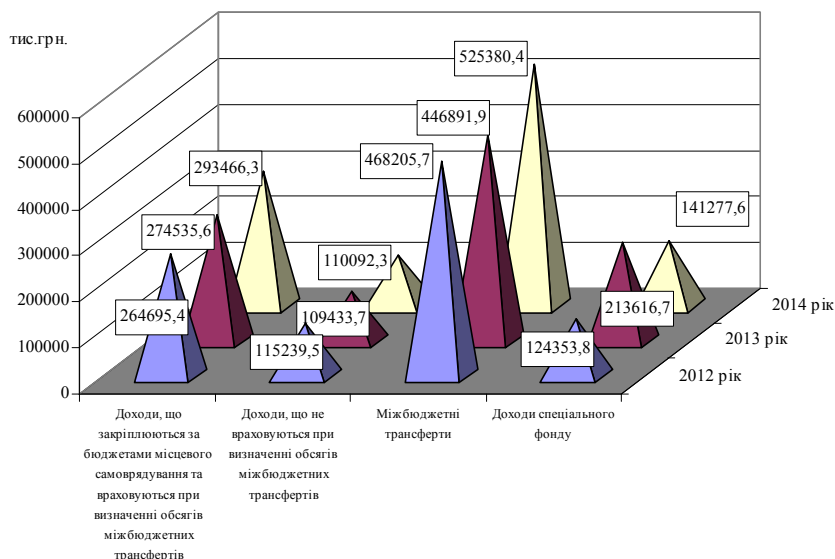

Рис. 1. Динаміка надходжень основних джерел формування бюджету м. Чернівців в 2012-2014 роках

Як свідчать дані на рис. 1. обсяг доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів в 2014 році склав 293466,3 тис. грн, що на 424,5 тис. грн, або 0,1 відсотка менше ніж затверджений план на рік та на 20875,7 тис. грн, або 7,7 відсотка більше ніж уточнені річні призначення, оскільки в 2014 році доведений Міністерством фінансів України при формуванні Державного бюджету показник доходів I кошика згодом був скоригований, а саме зменшений з 293890,8 тис.грн до 272590,6 тис.грн. Порівняно з 2012 роком приріст обсягу доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів склав 28770,9 тис. грн, або 10,9 відсотка, порівняно з 2013 роком - 18930,7 тис. грн, або 6,9 відсотка. Питома вага доходів, що закріплюються за

бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів в 2014 році склала 27,7 відсотка, що на 0,2 відсотка більше ніж в 2012 році та на 1,1 відсотка більше ніж в 2013 році. На рис. 2.2. показано зміну структури джерел формування доходної частини бюджету міста впродовж 2012-2014 років.

Обсяг доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів в 2014 році склав 110092,3 тис. грн, що на 1617,3 тис. грн, або 1,5 відсотка більше ніж річний план та на 4923,7 тис. грн. Порівняно з 2013 роком приріст обсягу доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів складає 658,6 тис. грн, або 0,6 відсотка, порівняно з 2012 роком зменшення складає 5147,2 тис. грн, або 4,5 відсотка. Питома вага доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів в 2014 році склала 10,3 відсотка, що на 1,5 відсотка менше ніж в 2012 році та на 0,2 відсотка менше ніж в 2013 році.

Обсяг доходів, спеціального фонду в 2014 році склав 141277,6 тис. грн, що на 45674,3 тис. грн, або 47,8 відсотка більше ніж затверджені річні призначення і на 24187,3 тис. грн, або 20,7 відсотка більше ніж уточнені річні призначення. Порівняно з 2012 роком обсяг спеціального фонду в 2014 році зріс на 16923,8 тис. грн, або 13,6 відсотка, порівняно з 2013 роком зменшення складає 72339,1 тис. грн, або 33,9 відсотка. Питома вага доходів спеціального фонду в 2014 році склала 13,2 відсотка, що на 7,3 відсотка менше ніж в 2013 році та на 0,4 відсотка більше ніж в 2012 році.

Обсяг отриманих міжбюджетних трансфертів в 2014 році склав 525380,4 грн, що на 57174,7 тис. грн або 12,2 відсотка більше ніж в 2012 році та на 78488,5 тис. грн або 17,6 відсотка більше ніж в 2013 році. Питома вага міжбюджетних трансфертів в загальній сумі надходжень склала в 2014 році 49,1 відсотка, що на 1,0 відсоток більше ніж в 2012 році та на 6,3 відсотка більше ніж в 2013 році.

Податку з доходів фізичних осіб надійшло до бюджету міста Чернівці в 2014 році на суму 293143,4 тис. грн, що на 417,4 тис. грн, або 0,1 відсотка менше ніж затверджено на рік, на 20882,8 тис. грн або 7,7 відсотка більше ніж уточнені річні призначення та на 28866,9 тис. грн, або 10,9 відсотка більше ніж в 2012 році і на 18988,7 тис. грн, або на 6,9 відсотка більше ніж в 2013 році. Частка цього податку в загальному обсязі доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів склала в 2014 році 99,9 відсотка, що порівняно з 2012 роком більше на 0,1 відсотка, та на рівні 2013 року.

Податку на прибуток підприємств комунальної власності в 2014 році надійшло в сумі 3757,9 тис. грн, що на 460,9 тис. грн, або на 14,0 відсотків більше ніж річні призначення та на 979,2 тис. грн, або 20,7 відсотка менше ніж в 2012 році і на 767,1 тис. грн або 17,0 відсотків менше ніж в 2013 році (див. табл. 1.). Частка податку на прибуток у загальному обсязі доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, склала в 2014 році 3,4 відсотка, що на 0,7 відсотка менше ніж в 2012 та 2013 роках.

Плати за землю в 2014 році до бюджету міста надійшло на суму 79054,7 тис. грн, що на 720,3 тис. грн, або 0,9 відсотка менше затверджених річних показників, і на 2747,6 тис. грн, або 3,4 відсотка менше ніж в 2012 році та на 153,4 тис. грн, або 0,2 відсотка менше ніж в 2013 році. Частка плати за землю в обсязі доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів в 2014 році складала 71,8 відсотка, що на 0,8 відсотка більше ніж в 2012 році та на 0,6 відсотка менше ніж в 2013 році.

У підприємств комунальної форми власності в 2014 році вилучено частини прибутку на суму 1981,6 тис. грн, що на 61,4 тис. грн, або 3,0 відсотка менше ніж річні призначення. Порівняно з 2012 роком вилучено частини прибутку на 221,0 тис. грн, або 10,0 відсотків менше, а порівняно з 2013 роком на 4,4 тис. грн, або 0,2 відсотка більше. Частка зазначеного платежу серед доходів другого кошика в 2014 році складала 1,8 відсотка, що на 0,1 відсотка менше ніж в 2012 році та на рівні 2013 року.

Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності до бюджету міста в 2014 році склали 16534,0 тис. грн, що на 1534,0 тис. грн, або 10,2 відсотка більше ніж заплановані річні призначення. Порівняно з 2012 роком надходження зросли на 1528,7 тис. грн, або 10,2 відсотка, порівняно з 2013 роком на 837,1 тис. грн, або 5,3 відсотка. Питома вага цього платежу в обсязі доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів в 2014 році складала 15,0 відсотків, що на 2,0 відсотка більше ніж в 2012 році та 0,7 відсотка більше ніж в 2013 році.

Таблиця 1

Динаміка доходів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів бюджету міста Чернівців за 2012-2014 роки

Показники	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Відхилення 2014 року до 2012 року		Відхилення 2014 року до 2013 року	
				тис. грн.	%	тис. грн.	%
Доходи II кошика –всього	115239,5	109433,6	110092,3	-5147,2	95,5	658,7	100,6
в тому числі:							
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	4737,1	4525	3757,9	-979,2	79,3	-767,1	83,0
Плата за землю	81802,3	79208,1	79054,7	-2747,6	96,6	-153,4	99,8
Місцеві податки і збори	6911,7	6745,2	7329,9	418,2	106,1	584,7	108,7
Частина прибутку, що вилучається у комунальних підприємств	2202,6	1977,2	1981,6	-221,0	90,0	4,4	100,2
Надходження від орендної плати	15005,3	15696,9	16534	1528,7	110,2	837,1	105,3

тис.грн.

В 2011 році, враховуючи набрання чинності Податковим кодексом України, в місті Чернівцях було запроваджено такі місцеві податки: єдиний податок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також місцеві збори: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір та затверджено відповідні положення, які визначали порядок їх справляння з затвердженням відповідних положень, які регламентували їх справляння.

До загального та спеціального фондів бюджету міста Чернівців за 2014 рік отримано місцевих податків і зборів на суму 75985,1 тис.грн. Понад планові показники отримано 5588,6 тис. грн або 7,9%. В порівнянні з 2012 роком надходження місцевих податків і зборів зросли на 21619,6 тис.грн, або 39,8%, в порівнянні з 2013 роком ріст склав 9881,8 тис. грн, або 14,9%.

Питома вага місцевих податків і зборів в доходах бюджету міста Чернівців без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів в 2014 році складала 13,9%, що на 3,1% більше ніж в 2012 році та на 2,8% більше ніж в 2013 році.

До загального фонду міського бюджету міста Чернівців зараховувалися збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір.

Місцевих податків і зборів в 2014 році надійшло на суму 7329,9 тис. грн, що на 158,4 тис. грн, або 2,2 відсотка більше затверджених річних призначень, та на 418,2 тис. грн, або 6,1 відсотка більше ніж в 2012 році і на 584,7 тис. грн або 8,7 відсотка більше ніж в 2013 році. Питома вага місцевих податків серед доходів другого кошика в 2014 році складала 6,7 відсотка, що на 0,7 відсотка більше ніж в 2012 році та на 0,5 відсотка більше ніж в 2013 році.

Серед надходжень місцевих податків і зборів до загального фонду бюджету міста за 2014 рік питома вага збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності склала 86,4% (порівняно з 2013 роком його частка зменшилась на 1,6%, з 2012 роком – зменшилась на 3,9%), збору за місця для паркування транспортних засобів – 11,9% (+1,7% до 2013 року та +3,8% до 2012 року), туристичного збору – 1,7% (-0,1% до 2013 року та +0,1% до 2012 року).

До спеціального фонду міського бюджету міста Чернівців зараховувалися такі місцеві податки і збори: єдиний податок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, в частині провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах.

Єдиного податку надійшло до бюджету міста 68215,4 тис. грн., що на 5300,4 тис. грн. або 8,4% більше затверджених планових показників на рік (62915,0 тис. грн.). Порівняно з 2013 роком надходження зросли на 9176,4 тис. грн. або 15,5%, а з 2012 роком – 20984,9 тис. грн, або 44,4%.

Податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки отримано 153,6 тис. грн., що на 98,6 тис. грн. або в 2,8 рази більше плану на рік (55,0 тис. грн.).

Збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності в частині провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах надійшло 286,9 тис. грн., що на 31,9 тис. грн. або 12,5% більше затвердженого плану на рік (255,0 тис. грн.). Порівняно з 2013 роком надходження збільшились на 31,9 тис. грн. або 12,5%, з 2012 роком – 63,6 тис. грн, або 28,5%.

Протягом багатьох років в Україні існують проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів, серед них - брак коштів органів місцевої влади та нестабільність надходжень.

Постійна нестача фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел стали проблемою справді загальнодержавної ваги. Як наслідок, на місцях не вирішуються першочергові проблеми громадян, не забезпечується належне фінансування економічного й соціального розвитку відповідних територій, їх благоустрій, управління комунальним господарством освіти, охорони здоров'я, погіршується стан доріг тощо. Через постійну нестачу ресурсів органи місцевої влади мають ще одну проблему - це висока частка міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів.

Для забезпечення збільшення доходів бюджету від податку з доходів фізичних осіб потрібно збільшити рівень заробітної плати, ліквідувати заборгованості із заробітної плати, зменшити або ліквідувати тінізацію доходів, що потребує дій від центральних органів виконавчої влади. Щодо доходів від земельного податку, то їх збільшення залежить від діяльності органів місцевої влади з переоцінювання (індексації) грошової вартості земель. Індексацию грошової оцінки земель потрібно здійснювати регулярно. Адже саме податок на доходи фізичних осіб та плата за землю є найбільш реалістичними джерелами збільшення доходної бази місцевих бюджетів в Україні.

Сьогодні вкрай важливими є питання децентралізації бюджетної системи України, адже фінансова децентралізація - одна з найважливіших умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Головні напрями цих реформ знайшли своє відображення у проекті Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік. Ключовим питанням стало прийняття нового Бюджетного кодексу України, що забезпечить реалізацію реформування міжбюджетних відносин.

Основні напрями змін до бюджетного законодавства передбачають визначення нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин а також визначення нового механізму бюджетного регулювання та вирівнювання, що передбачає запровадження принципово нової системи вирівнювання – залежно від рівня надходжень на одного жителя для забезпечення бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів шляхом:

1. Надання права місцевим органам влади здійснювати формування їх місцевих бюджетів на основі закріплених стабільних довгострокових дохідних джерел і видаткових повноважень та основних параметрів, визначених у проекті державного бюджету, поданому Урядом до Парламенту, починаючи з 15 вересня року, що передує плановому.

2. Формування та затвердження місцевих бюджетів (незалежно від термінів прийняття Державного бюджету України) у строки, визначені місцевою владою, але не пізніше 25 грудня року, що передує плановому.

3. Розширення дохідних джерел, бази адміністрування та надання права органам місцевого самоврядування регулювання (в рамках, визначених Податковим кодексом України) ставок місцевих податків та зборів.

4. Систематизація видаткових повноважень та закріплення за кожною ланкою самоврядування відповідних функцій та фінансових ресурсів, необхідних для їх реалізації.

5. Надання права самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ.

6. Закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення наявної дохідної бази місцевих бюджетів.

7. Децентралізація видаткових повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності.

8. Надання нових видів трансфертів та посилення відповідальності профільних міністерств за реалізацію державної політики у відповідних галузях.

9. Визначення чіткого переліку повноважень, що делегуються державою органам місцевого самоврядування для виконання, та передбачення фінансового ресурсу, необхідного для реалізації таких повноважень.

10. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів громад з одночасним стимулюванням до нарощування дохідної бази.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572.
2. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
3. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-вересень 2013 року / Зубенко В.В., Самчинська І.В., А Рудик А.Ю. та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ – II) впровадження», USAID. [Електронний ресурс] Режим доступу: // http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/_Monitoring_ukr.pdf.
4. Булій Н.О. Проблеми забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів України. [Електронний ресурс] /Н.О. Булій. – Режим доступу: // http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Economics/13_124951.doc.htm.

Юрій Косівчук,

Наук. Кер. – Томнюк Т.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

НЕПРЯМІ ПОДАТКИ: ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті визначено сутність адміністрування непрямих податків, а також досліджено механізм адміністрування податку на додану вартість, акцизного податку і мита до бюджету держави за останні роки. Також розглянуті зміни щодо адміністрування і справляння непрямих податків. Визначено основні проблеми адміністрування непрямих податків і розглянуто нововведення щодо цих податків.

У сучасних умовах податкові надходження необхідні державі для реалізації притаманних їй функцій з метою задоволення суспільних потреб. Від своєчасності та повноти надходжень до бюджету залежатиме й ефективність функціонування податкової системи загалом. Оскільки ж оподаткування не може бути автоматичним процесом, а потребує організаційно-управлінського втручання, то можемо стверджувати про безпосередність зв'язку між цими надходженнями та адмініструванням податків. У формуванні доходів держави визначальну роль відіграє напрям адміністрування непрямих податків, оскільки саме завдяки йому забезпечується приблизно 40 % загальних доходів Зведеного бюджету України. Водночас непрямі податки вважаються одними з найважливіших і найскладніших податків, що існують у вітчизняній податковій системі. Тому детальний аналіз їхнього адміністрування та надходження до бюджету мають важливе значення як для платників податків, так і для держави в особі її виконавчих органів.

Треба зауважити, що питанням, пов'язаним з адмініструванням і справлянням непрямих податків, присвячували свої праці такі вітчизняні науковці та практики, як М. Александрова, О. Данилов., В. Кміть., П. Кулик, В. Мельник, О. Сотніченко, О. Червінська та ін. Проте проблема наповнення непрямими податками бюджету держави і адміністрування цих податків повною мірою актуальна і сьогодні, оскільки багато питань щодо адміністрування й фінансової ефективності ПДВ, акцизного податку та мита залишаються невирішеними.

Метою дослідження є дослідження сутності адміністрування непрямих податків, розкриття проблем справляння цих податків і перспективи покращення адміністрування в майбутньому.

Зазначимо, що адміністрування непрямих податків, на відміну від управління процесом справляння прямих, передбачає низку додаткових процедур (зокрема в частині обліку платників, подання звітності, маркування підакцизної продукції тощо), наявність яких призводить до його більшої складності та витратності. Проте без цього неможливо отримувати очікувані фінансові ефекти від адміністрування ПДВ, акцизного податку і мита до бюджету держави [4, с. 15].

Поглиблений аналіз у розрізі видів непрямих податків свідчить, що основним з них з позиції бюджетоутворення був податок на додану вартість. Загалом цей податок відіграє ключову роль у процесі формування доходів зведеного бюджету держави, оскільки є найменш схильним до кон'юнктурних коливань світових цін на сировину й енергоносії порівняно з іншими бюджетотвірними податками, та здатен забезпечувати стабільність усієї системи державних фінансів у довгостроковій перспективі. При цьому він залишається одним із найпроблемніших податків у вітчизняній податковій системі. Значні витрати держави і платників податків, пов'язані з адмініструванням ПДВ, проблеми, що виникають при його відшкодуванні з бюджету, використання різних схем незаконної мінімізації податку і навіть прямого незаконного субсидування з бюджету є актуальними питаннями, пов'язаними з функціонуванням ПДВ.

Серед найгостріших проблем адміністрування ПДВ в Україні є проблема його відшкодування. Реалії сьогодення свідчать, що бюджетотвірний ПДВ в останні роки перетворюється на бюджетовитратний. Деструктивною для вітчизняної економіки є прогресивна динаміка відшкодування ПДВ за відсутності відповідного зростання коштів у бюджеті [2, с. 71].

Можемо розглянути нову систему електронного адміністрування ПДВ, яка набула чинності при прийнятті Закону України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" який набрав чинності з 1 січня 2015 року [1].

Відповідно до внесених Законом система електронного адміністрування податку на додану вартість запроваджується поетапно:

- з 1 лютого до 1 липня 2015 року (або до дати, визначеної в окремому рішенні Верховної Ради України про скорочення терміну перехідного періоду відповідно до пункту) – у тестовому режимі;
- з 1 липня 2015 року – на постійній основі.

Система електронного адміністрування ПДВ не вносить кардинальних змін до загальних принципів справляння ПДВ, затверджених Кодексом. Норми Кодексу, які визначають коло платників ПДВ, об'єкт оподаткування, принципи формування податкових зобов'язань та податкового кредиту, залишаються незмінними.

Ця система електронного адміністрування ПДВ дозволить скоротити можливості для зловживань працівників податкової сфери і разом з тим, створить умови для унеможливлення отримання незаконного бюджетного відшкодування для платників і тим самим, збільшить надходження до бюджету.

Ця прогресивна новація буде працювати наступним чином. Найперше, в день реєстрації платника у системі електронного адміністрування ПДВ, на нього автоматично відкривається рахунок. Податкові накладні будуть складатись виключно в електронному вигляді та реєструватись в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) незалежно від розміру податку в одній податковій накладній. Також, за допомогою електронного адміністрування ПДВ можливо буде визначити умову для надання права реєстрації податкових накладних в ЄРПН, тобто, наявність сум податку за отриманими податковими накладними на момент реєстрації, за їх недостатності – поповнення рахунку у системі електронного адміністрування податку на додану вартість та суму сплати податку при ввезенні товарів на митну територію України. Крім того, буде зменшено число критеріїв для автоматичного бюджетного відшкодування. Зокрема,

відшкодування ПДВ експортерам та інвесторам в автоматичному режимі буде здійснюватися на місяць раніше, ніж було до цього. Як наслідок – зменшиться кількість обтяжливих для бізнесу звірок та перевірок, у тому числі перевірок «по усьому ланцюгу постачань до виробника або імпортера». Іще одна, варта уваги, зміна – збільшення «порогу» обов'язкової реєстрації підприємства - платника ПДВ з 300 тисяч гривень - до 1 мільйона гривень.

Другу позицію у непрямих податках з точки зору фіскальної ефективності займає акцизний податок. Він є одним з податків, які зумовлюють постійні та стабільні надходження до зведеного бюджету України.

Збільшення надходжень акцизного податку за останні роки відбулося внаслідок збільшення ставок акцизного податку з тютюнових виробів та повторного збільшення ставок цього виду підакцизної продукції. Ще одним джерелом збільшення надходжень акцизного податку стало зростання ставок на пиво та лікєро-горілчану продукцію.

Зауважимо, що правила адміністрування акцизного податку запроваджені в 2013 році не призвели до зростання його надходжень до зведеного бюджету України.

За цією системою, по-перше, була збільшена специфічна ставка акцизного податку на тютюнові вироби та мінімальне акцизне податкове зобов'язання при одночасному зменшенні впливу адвалорної складової. По-друге, було підвищено ставки акцизу на тютюнову сировину, тютюнові відходи, нюхальний і жувальний тютюн. По-третє, підвищено ставки акцизного податку на пиво та алкогольні напої – з урахуванням інфляції. По-четверте, введена авансова сплата акцизного податку виробниками тютюнових виробів – ще на стадії придбання акцизних марок.

Реформування акцизної системи та підвищення цін на сигарети і алкогольні напої узгоджується з поступовою інтеграцією України в ЄС. Акцизна політика ЄС також допускає винятково специфічну акцизну систему. Однак зміни в адмініструванні акцизного податку не призвели до зростання його надходжень до зведеного бюджету України, що зумовлено скороченням обсягів надходжень акцизного податку з нафтопродуктів, які у 2013 році порівняно з 2012 роком знизились на 3,1 млрд грн, або на 27,5 %. Це зменшення можна пояснити як зниженням обсягів переробки нафти, так і зменшенням обсягів ввезення мінерального палива за вказаним період.

Зменшення питомої ваги акцизного податку з нафтопродуктів і скрапленого газу та алкогольних напоїв зумовлено суттєвим зростанням ставок на цю підакцизну продукцію останніми роками, що призвело до скорочення легального виробництва цих видів підакцизних товарів та насичення вітчизняного ринку дешевшою нелегальною та фальсифікованою продукцією. При чому навіть зростання розмірів штрафних санкцій за незаконне виробництво та обіг підакцизних товарів, передбачене Податковим кодексом України, не змогло ефективно вплинути на тіньовий ринок зазначеної продукції. Посилення заходів державного контролю за адмініструванням акцизного податку може змусити виробників підакцизної продукції розробляти нові схеми податкової оптимізації, що не принесе жодного фіскального ефекту та завдасть шкоди споживачам такої продукції. Таким чином, адміністрування акцизного податку є недосконалим, основні проблеми якого зумовлені зростанням фіскальних можливостей та зменшенням регульовального впливу акцизного податку, залишається надіятись на нові зміни в адмініструванні цього податку.

Можемо розглянути нові зміни адміністрування акцизного податку у 2015 році, згідно

Закону України від 28.12.2014 р. №71-VIII внесено зміни до статті 212 Податкового кодексу, згідно з яким акцизний податок тепер також мають сплачувати:

- суб'єкти господарювання роздрібною торгівлі, які здійснюють реалізацію підакцизних товарів;
- оптові постачальники електричної енергії;
- виробники електричної енергії, які мають ліцензію на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії і продають її поза оптовим ринком електричної енергії;
- власники ввезеного на митну територію України вантажного транспортного засобу, що переобладнується у легковий автомобіль, з якого справляється акцизний податок.

Натомість скасовано акцизний податок з продажу/відчуження цінних паперів.

Згідно з оновленими змінами реалізація суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів - це продаж пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну, товарів, безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання незалежно від форми розрахунків, у тому числі на розлив у ресторанах, кафе, барах, інших суб'єктах господарювання громадського харчування [1].

Третім непрямим податком в податковій системі України є мито, фіскальну роль відіграє ввізне та вивізне мито, яке до того ж є одним з основних інструментів захисту та протекціоністської політики держави, що втілюється через стягнення визначених сум коштів від імпортованих і експортованих товарів.

В Україні вивізне мито запроваджено на незначний перелік товарів, переважно сировинну продукцію, яка має стратегічне значення для функціонування вітчизняної економіки. Натомість ввізним митом обкладається значний перелік товарів, ставки на які Україна поступово знижує, виконуючи умови перебування у СОТ [5, с. 166- 167].

Вступ України до СОТ суттєво змінив підходи до адміністрування ввізного та вивізного мита. Зокрема з моменту вступу до СОТ у 2008 році редакції митного тарифу були спрямовані на збереження фіскальної функції ввізного та вивізного мита за рахунок імпорту сировини та напівфабрикатів. У довгостроковій перспективі така тенденція може призвести до зниження прибутку підприємств через підвищення витрат виробництва, що в результаті може знівелювати фіскальний ефект від підвищення ставок ввізного мита.

В умовах обмежених фінансових ресурсів Україна не готова до скасування експортного мита. Навпаки, ставки ввізного мита на сировину повинні бути встановлені на граничному рівні, який дозволяється умовами членства в СОТ.

Чинний механізм адміністрування ввізного та вивізного мита є важливим інструментом, який повинен забезпечувати своєчасність наповнення державного бюджету країни, сприяти розвитку зовнішньої торгівлі та створенню прозорих умов ведення бізнесу на її території в межах чинного законодавства

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дозволяє обґрунтувати доцільність застосування непрямого оподаткування для формування доходів бюджету держави, що підтверджується особливостями непрямих податків. Так репрезентовані у вітчизняній податковій системі ПДВ, акцизним податком і митом непрямі податки: реалізуються через ціновий механізм; здійснюють безпосередній вплив на сукупний попит; забезпечують швидкість досягнення фіскального ефекту; мають соціальну спрямованість, регулюючи споживання товарів і послуг, та є інструментом перерозподілу доходів від можливих верств населення до менш забезпечених (акцизи на предмети розкоші).

Проаналізувавши нові зміни щодо адміністрування непрямих податків, можна визначити, що система електронного адміністрування ПДВ створить умови для унеможливлення отримання незаконного бюджетного відшкодування для платників і тим самим, збільшить надходження до бюджету.

Зміною щодо акцизного податку, яка торкається найбільшої кількості суб'єктів господарювання, стало те, що роздрібні торговці також сплачують акцизний податок від вартості підакцизних товарів з ПДВ у розмірі 5%.

Удосконалення адміністрування непрямих податків в Україні відіграє важливу роль у розвитку податкової системи загалом. Воно може не лише сприяти підвищенню рівня ефективності збору непрямих податків до бюджету, а й одночасно вирішувати стратегічні і оперативні завдання держави

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Електронний ресурс] : Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
2. Александрова М. М. Аналіз суперечностей використання ПДВ та його перспективи [Текст] / М. М. Александрова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. - 2011. - Вип. 5 (3). - С. 70-79.
3. Кміть В. М. Проблеми відшкодування ПДВ та роль інформаційних технологій у їх вирішенні [Текст] / В. М. Кміть // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. - 2012. - №3 (19). - С. 19-35.
4. Мельник В. М. Напрями удосконалення адміністрування податків на споживання в Україні [Текст] / В. М. Мельник, М. М. Мельник, Є. Ю. Баличев // Формування ринкових відносин в Україні. - 2011. - № 9. - С. 14-18.
5. Сотніченко О. А. Митне регулювання товарообороту у контексті міжнародної інтеграції [Текст] / О. А. Сотніченко // Збірник Наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2013. - №2. - С. 165-176.
6. Червінська О. С. Переваги та недоліки відшкодування податку на додану вартість [Текст] / О. С. Червінська, М. Й. Батько // Науковий вісник НЛТУ України. - 2013. - Вип. 23.10. - С. 279-282.

Любов Курінна,

Наук. кер. – Перепічка П.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФІНАНСОВА ТА БЮДЖЕТНА ЗВІТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

В статті проаналізовано зміст і структуру фінансової та бюджетної звітності. Визначені можливі шляхи її удосконалення. Розкрито значення фінансової звітності в діяльності бюджетних установ.

Фінансова звітність бюджетних установ - це бухгалтерська звітність, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів установ за звітний період, яка складається для певного сегменту користувачів з метою прийняття відповідних рішень.

В умовах переходу України до ринкової економіки, зростає потреба в своєчасній і достовірній інформації для ухвалення обґрунтованих рішень. В цьому зв'язку зростає роль бухгалтерського обліку, звітності та економічного аналізу господарської діяльності всіх підприємств і організацій, незалежно від форм власності і виду діяльності. При управлінні господарської діяльності постійно потрібна інформації за всіма господарськими процесами та операціями, їх характером і обсягом, про наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, про їх використання, про стан розрахунків з дебіторами і кредиторами та фінансові результати діяльності, а саме дані бухгалтерського обліку дозволяють дати таку комплексну оцінку діяльності підприємства і організації. Джерелом такої інформації є фінансова звітність.

Фінансова звітність використовується не тільки управлінським персоналом підприємства, вона є важливою також і для зовнішніх користувачів.

Методологічно і організаційно звітність є невід'ємним елементом системи бухгалтерського обліку. Вона виступає завершальним етапом облікового процесу, що обумовлює єдність показників, які в ній відображаються, з первинним та обліковими регістрами. Фінансова звітність бюджетних установ складається з дотриманням умов та стандартів, що викладені в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1, с.12]. Згідно зі статтею 58 Бюджетного кодексу України, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і з метою визначення єдиних вимог щодо складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів розроблено «Порядок складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів» [2, с.9].

При складанні фінансової звітності показники повинні відповідати аналогічним даним бухгалтерського обліку та звітності органів Державного казначейства України. Також фінансова та бюджетна звітність повинна обов'язково містити інформацію про всі проведені господарські операції, які відображені в бухгалтерському обліку.

Згідно «Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів» можемо розглянути звітні періоди складання звітності

1. Звітним періодом для складання місячної бюджетної звітності є період, що починається 1 січня і закінчується в останній день звітного місяця.

2. Звітним періодом для складання квартальної фінансової та бюджетної звітності є період, що починається 1 січня і закінчується в останній день звітного кварталу.

3. Звітним періодом для складання річної фінансової та бюджетної звітності є бюджетний період, який становить один календарний рік, що починається 1 січня і закінчується 31 грудня того самого року, якщо не буде визначено інший період.

4. Звітним періодом для бюджетних установ, які створені протягом звітного року, є період від створення бюджетних установ до кінця звітного року.

5. Звітним періодом для бюджетних установ, які створені та припиняють свою діяльність у зв'язку із закінченням строку, на який вони створювались, протягом звітного року, є період від дати створення до дати припинення діяльності таких бюджетних установ.

6. Звітним періодом для бюджетних установ, що припиняють свою діяльність шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації, є період з початку звітного року до моменту припинення їх діяльності.

Таким чином, за періодами звітність поділяється на:

- місячну,
- квартальну,

- річну (результати діяльності установи за рік). Склад місячної і квартальної фінансової звітності бюджетних установ регламентується "Порядком складання місячної та квартальної фінансової звітності установами та організаціями, які отримують кошти з державного або місцевих бюджетів».

Згідно з цим Порядком квартальна звітність бюджетних установ включає такі форми:

- № 1 "Баланс";
- № 2д, № 2м "Звіт про надходження та використання коштів загального фонду";
- № 4-1д, № 4-1м "Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами";
- № 4-2д, № 4-2м "Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ";
- № 4-3д, № 4-3м "Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду";
- № 4-3д.І, № 4-3м. І "Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (позики міжнародних фінансових організацій)";
- № 4-4д "Звіт про надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів";
- № 7д, № 7м "Звіт про заборгованість за бюджетними коштами";
- № 7д.1, № 7м. 1 "Звіт про заборгованість за окремими програмами".

Отже звітність повинна складатися наростаючим підсумком з початку року. Показники фінансової звітності зазначаються у гривнях з копійками. Форми фінансової звітності заповнюються згідно всіх передбачених показників граф, рядків. У разі відсутності даних, незаповнені графи та рядки заповнюються прочерками. Додаткові позначення у бланки фінансової звітності вводити категорично забороняється. Фінансова звітність, при складанні якої не були дотримані вище зазначені вимоги, органами Державного казначейства України не приймається, та повертається на доопрацювання з супровідним листом, у якому зазначають нормативи згідно Порядку, які не були дотримані та терміни, протягом яких потрібно усунути недоліки. Пізніше ця фінансова звітність ще раз надсилається до обслуговуючих органів на перевірку та опрацювання.

Зведена фінансова звітність складається головними розпорядниками бюджетних коштів та розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня, згідно фінансової звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, що належать до сфери їх управління. При поданні зведеної фінансової та бюджетної звітності обласних державних адміністрацій до Державного казначейства України вона повинна бути перевірена і завізована відповідним Головним управлінням Державного казначейства України у встановленому порядку[3, с. 27]. Віза органу Державного казначейства України означає, що фінансова та бюджетна звітність розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів складена відповідно до вимог Порядку, дані фінансової та бюджетної звітності є аналогічним даним бухгалтерського обліку органів Державного казначейства України і підлягають консолідації у зведеній фінансовій та бюджетній звітності розпорядників бюджетних коштів вищого рівня.

Існує низка операцій, які здійснюються розпорядниками бюджетних коштів, але відповідно до законодавства України не передбачені кошторисом розпорядників бюджетних коштів, наприклад, розрахунки за виплатою допомоги і компенсацій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, що здійснюється за рахунок коштів Фонду соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності, за розрахунками з внутрішньої передачі майна, розрахунки за депонованою заробітною платою. Отже, вище зазначені операції у звітах про надходження та використання коштів загального фонду не відображаються.[4 с.205]

Розпорядники бюджетних коштів складають та подають органам Державного казначейства України фінансову звітність (квартальна та річна – елементи такої звітності розкриваються у пояснювальній записці) та бюджетну звітність (місячна, квартальна та річна). Відповідно міністерства, інші головні розпорядники коштів державного бюджету зведену квартальну і річну фінансову та бюджетну звітність повинні подати Державному казначейству України та Рахунковій палаті. Копії зведеної річної фінансової та бюджетної звітності, подаються до Міністерства фінансів України.

Розглянемо порядок заповнення такої форми фінансової звітності як Баланс. Баланс містить загальні підсумкові показники, які отримані на підставі звірених даних бухгалтерського обліку, відповідно до початку звітного року та на кінець звітного періоду (року).[5, с.236]

Отож заповнюється форма №1 Баланс у наступному порядку:

Актив

Розділ І. Необоротні активи. У даному розділі відображається вартість матеріальних і нематеріальних активів, отриманих і призначених для використання розпорядниками бюджетних коштів. У відповідних рядках форми записується залишкова вартість, знос, первісна вартість, незавершене капітальне будівництво.

Розділ ІІ. Оборотні активи – це відображення грошових коштів та їх еквівалентів, а також інших активів, призначених для реалізації або використання протягом року. До них відносяться: матеріали і продукти харчування, малоцінні та швидкозношувані предмети, дебіторська заборгованість, розрахунки з постачальниками, підрядниками за товари, роботи й послуги, розрахунки із податків та платежів, розрахунки зі страхування, розрахунки з відшкодування завданих збитків, розрахунки за спеціальними видами платежів, розрахунки з підзвітними особами, розрахунки за іншими операціями, розрахунки за операціями з внутрішньої передачі майна, розрахунки за окремими програмами, короткострокові векселі одержані, інші кошти, грошові кошти в дорозі, рахунки в банках, рахунки загального фонду та багато інших.

Розділ ІІІ. Витрати. Даний розділ призначений щоб відобразити у кварталній фінансовій звітності фактичні видатки і витрати розпорядників бюджетних коштів, котрі проведених у звітному періоді. У річній фінансовій звітності даного розділу витрати не заповнюється у зв'язку з тим, що усі фактичні видатки і витрати розпорядників бюджетних коштів, проведені у звітному році, підсумковими оборотами в кінці звітного року списуються на результат виконання кошторису за звітний рік.

Пасив.

Розділ І. Власний капітал – призначений для відображення коштів фондів розпорядників бюджетних коштів і фінансових результатів їх діяльності за минулі звітні роки.

Розділ II. Зобов'язання – відображає поточні та довгострокові зобов'язання розпорядників бюджетних коштів.

Розділ III. Доходи – розділ призначений для відображення всіх надходжень розпорядників бюджетних коштів, які вони отримують на виконання кошторису. В залежності від джерел утворення доходів у формах фінансової звітності вони відображаються при фактичному надходженні коштів або при нарахуванні доходу за надані послуги.

Розглянемо порядок заповнення Пояснювальної записки та форм щодо розкриття елементів фінансової та бюджетної звітності. Пояснювальна записка повинна містити наступну інформацію про розпорядника бюджетних коштів: найменування та місцезнаходження; короткий опис основної діяльності; найменування розпорядника вищого рівня.

Що потрібно зазначати у Пояснювальній записці:

1. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості, а також простроченої, на звітну дату порівняно із заборгованістю на початок звітного року та причини її збільшення або зменшення.
2. Причини виникнення простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості.
3. Причини взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень.
4. Дата та місце складання протоколу про порушення бюджетного законодавства, складеного органами Державного казначейства України.
5. Інвентаризаційні різниці та їх урегулювання відповідно до Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ.

Сучасний етап розвитку вітчизняного бухгалтерського обліку в державному секторі характеризується процесами активної перебудови в контексті процесів гармонізації з практикою світової економіки та урахуванням глобалізаційних процесів.

Серед проблем і недоліків у системі бухгалтерського обліку та звітності в державному секторі, які обумовили необхідність проведення реформи системи бухгалтерського обліку, необхідно виділити такі: відсутність можливості зіставлення даних про фінансовий стан держави з аналогічними звітними даними інших країн; необхідність адаптації законодавства України з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності до міжнародних вимог; відсутність у законодавстві єдиної методології відображення в бухгалтерському обліку операцій суб'єктів державного сектору, що не дає змоги отримувати повну, достовірну, прозору й зіставну інформацію про фінансовий стан держави.

Із метою вдосконалення системи бухгалтерського обліку і державному секторі з урахуванням вимог міжнародних стандартів постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2007 р. №34 затверджено Стратегію модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007 – 2015 роки.

Питанням реформування бухгалтерського обліку в державному секторі присвячені заходи Плану дій «Україна – Європейський союз», ухваленого розпорядженням Кабінету Міністрів від 12 лютого 2005 р. №36.

Головними завданнями щодо удосконалення системи бухгалтерського обліку та звітності є: розробка та впровадження національних стандартів бухгалтерського обліку та звітності в державному секторі з урахуванням вимог міжнародних стандартів (IPSAS); створення єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, гармонізованого з бюджетною класифікацією; удосконалення методів складання та консолідації звітності з використанням сучасних інформаційних систем [6, с.6].

Отже, основне призначення фінансової звітності – це подання достовірної інформації щодо майнового та фінансового стану установи. Складаючи звітність бюджетних установ, потрібно дотримуватись принципів та вказівок до порядку заповнення встановлених форм звітності, встановлених законодавством України. Звітність повинна бути достовірною та повною, доступ до якої повинні мати зовнішні та внутрішні користувачі, вона повинна розкривати кількісні та якісні показники, які розглядаються. Бюджетний бухгалтерський облік має вчасно та якісно надавати інформацію про наявність і рух державних коштів на всіх етапах їхнього надходження й витрачання, а звітність надавати можливість швидко аналізувати та порівнювати показники. Запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та Плану рахунків дозволить удосконалити національну систему бухгалтерського обліку і фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів, що є однією зі складових розвитку системи управління державними фінансами.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».
2. Порядок складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 24.01.2012 № 44.
3. Атамас П.І. Онови обліку в бюджетних установах: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 288 с.
4. Бутинець Ф.Ф., Усач Б.Ф. Бухгалтерський облік в бюджетних установах. – Житомир: Рута, 2005.
5. Облік у бюджетних установах: Навч. посібник / За заг. ред. О. А. Заїнчовського та Т. М. Сторожук. – Ірпін: Академія ДПС України, 2002. – 535 с.
6. Сушко Н. Нові інструменти вдосконалення системи бухгалтерського обліку державного сектору. Всеукраїнський науково-практичний журнал «Казна України» №3 (30) – 2014 – с. 6-10.

Алла Лагодяк,

Наук. кер. – Простебі Л.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ ЯК СКЛADOVA ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У статті розглянуто роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Проведено аналіз динаміки надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012-2014 роки.

Для забезпечення достатнього фіскального рівня бюджетних доходів на поточний момент актуальною проблемою відносин центру та регіонів залишається підвищення ефективності бюджетно-податкової політики.

Дослідженням проблем формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень, в тому числі і місцевих податків і зборів присвятили свої праці такі вчені: Бучакчийська Ю. А.[3], Вовна Н. І., Кушал І. М. [6], Луніна І. О.[8], Лопушинський І.П.[7], Покатаєва О. В. та інші.

Мета статті полягає у висвітленні ролі місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів.

На поточний момент проблемою місцевих бюджетів є недостатній обсяг власних фінансових ресурсів, за допомогою яких органи місцевого самоврядування фінансують соціально-економічний розвиток території.

Стабільний розвиток регіонів потребує належного фінансування. Основою якого залишаються податкові надходження.

Відповідно до положень Бюджетного кодексу [1] податковими надходженнями називають встановлені законами України загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі).

Варто відзначити, що податкові надходження забезпечують мобілізацію майже три чверті доходів бюджетів України. Вони включають наступні надходження: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості; податки на власність; збори за спеціальне використання природних ресурсів; внутрішні податки на товари та послуги (податок на додану вартість, акцизний податок, тощо); податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції; інші податки (місцеві податки і збори)[5, с. 28].

Особливе місце в податковій системі України належить місцевим податкам і зборам, які є власним джерелом надходжень місцевих бюджетів.

Місцеві податки і збори – це обов'язкові платежі, суми яких згідно із законодавством України встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (села, селища, міста чи об'єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету [7, с. 171].

Згідно Податкового кодексу України на поточний момент виділяють сім загальнодержавних податків та зборів та чотири місцевих податків і зборів [2].

До місцевих податків належать:

- податок на майно;
- єдиний податок;

До місцевих зборів належать:

- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

До місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів у 2014 році надійшло 8,1 млрд. грн., що на 10,1 % більше показника 2013 року. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зростає. Саме, зарахування єдиного податку до складу місцевих забезпечило підвищення питомої ваги цієї складової у структурі доходів місцевих бюджетів (рис. 1.).

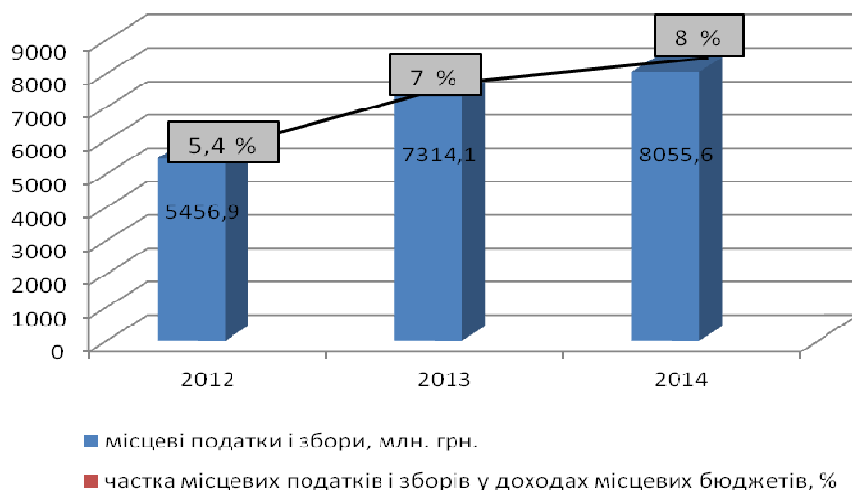

Рис. 1. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів за 2012-2014 роки [4]

З прийняттям Податкового кодексу України було суттєво змінено складову частину місцевих податків і зборів, оскільки були скасовані податки і збори з невеликою фіскальною віддачею.

Чинна система місцевого оподаткування не забезпечує фінансової автономії та незалежності місцевого самоврядування. Важливо, щоб за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади могли фінансувати 60-80 % своїх потреб. У цьому разі їх залежність від рішень вищих органів влади стосовно дохідної частини місцевих бюджетів буде мінімальною. Вирішення комплексу проблем, що склалися на місцевому рівні, дасть змогу значною мірою оптимізувати бюджетні відносини в країні та зміцнити економічну самостійність адміністративно-територіальних одиниць. А це призведе до зростання рівня політичної незалежності та фінансового забезпечення місцевого самоврядування, сприятиме розбудові демократичної держави [3, с. 136].

Проведемо аналіз динаміки надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012-2014 роки.

Таблиця 1

Структура місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012-2014 роки

тис. грн.

Місцеві податки і збори	Фактичні значення			Відхилення					
	2012 р.	2013р.	2014 р.	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012	2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012
Єдиний податок	85140,1	103774,9	117 506,2	18634,8	13731,3	32366,1	21,9	13,2	38,0
Збір за місця для паркування транспортних засобів	952,8	1028,7	1 188,9	75,9	160,2	236,1	8,0	15,6	24,8
Туристичний збір	183,6	214,5	228,2	30,9	13,7	44,6	16,8	6,4	24,3
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	10507,6	10489,9	11 115,7	-17,7	625,8	608,1	-0,2	6,0	5,8
Всього	96784,1	115711,3	130369,1	18927,2	14657,8	33585,0	19,6	12,7	34,7

Складено на основі фінансової звітності Департаменту фінансів Чернівецької облдержадміністрації

За даними таблиці 1. спостерігається домінування обсягів надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів Чернівецької області протягом досліджуваного періоду. Зростання даного виду надходжень за 2011-2013 роки сягнуло 38 % (зросло на 32366,1 тис. грн.). Надходження до місцевих бюджетів Чернівецької області від туристичного збору та збору для паркування транспортних засобів також зросли на 24,3 % і 24,8 % відповідно.

На рис. 2. представлено питому вагу місцевих податків і зборів у податкових надходженнях і у доходах місцевих бюджетів області за 2012-2014 роки.

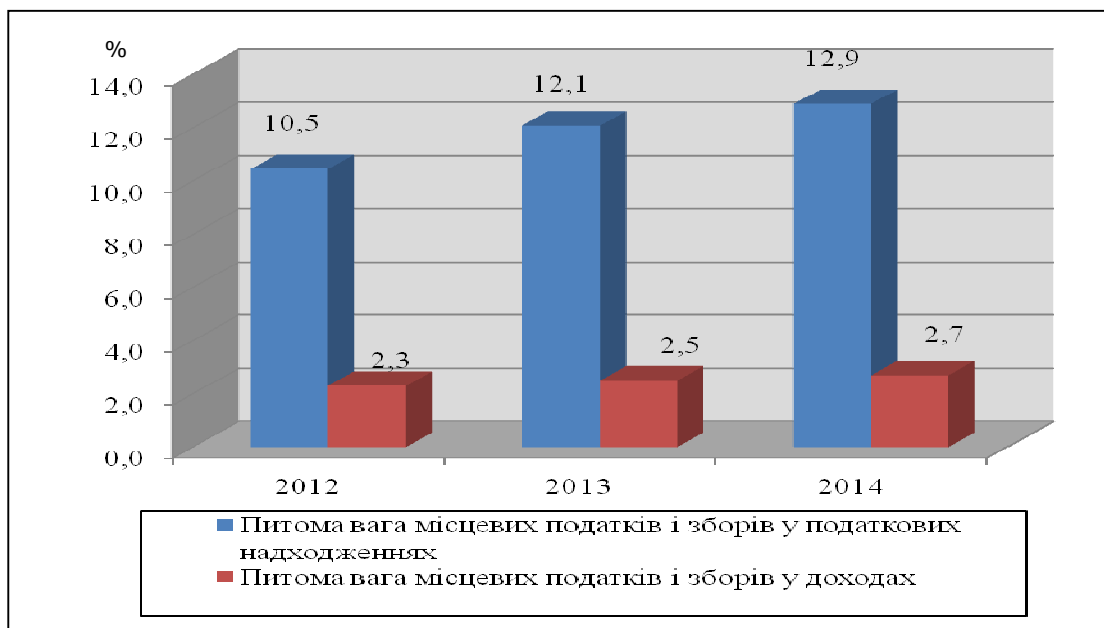

Рис. 2. Частка місцевих податків і зборів у податкових надходженнях та у доходах місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012-2014 роки

В розрізі аналізу місцевих бюджетів області видно, що місцеві податки і збори протягом досліджуваного періоду забезпечують незначну частку податкових надходжень, що коливалася в межах 5-13%. Загалом в доходах бюджету області станом на 2012 рік частка місцевих податків і зборів 2,3%, у 2013 році – 2,5%, у 2014 році – 2,7%.

Аналізуючи надходження від місцевих податків і зборів можна стверджувати, що за досліджуваний період до місцевих бюджетів області їх частка зросла. Таке зростання забезпечено віднесенням до місцевих єдиного податку, питома вага якого в надходженнях від місцевих податків і зборів складає близько 90%.

Отже, питома вага місцевих податків і зборів в податкових надходженнях та загалом у доходах місцевих бюджетів Чернівецької області залишається незначною. Варто зазначити, що в більшості розвинутих країн місцеві податки і збори становлять значну частку доходів органів місцевого самоврядування (зокрема, у Великобританії – 37%, у Німеччині – 46%).

Важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів є впровадження податку на майно.

Відповідно Податкового кодексу України запроваджено оновлену систему сплати податку. Починаючи з 2015 року платниками податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості. Об'єктом оподаткування є житлова та нежитлова нерухомість. Суттєвим нововведенням, щодо цього податку стало те, що сільські, селищні, міські ради можуть збільшувати граничну межу житлової нерухомості, на яку зменшується база оподаткування, від норм зазначених у Податковому кодексі України: а) для квартири/квартир незалежно від їх кількості - на 60 кв. метрів; б) для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості - на 120 кв. метрів; в) для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток), - на 180 кв. метрів. Зазначене суттєво знижує базу оподаткування та може спричинити ситуацію, коли на адміністрування податку витрачається більше коштів ніж акумулюється за його рахунок [9].

Сучасна практика місцевого оподаткування в Україні дозволяє виділити наступні недоліки [6]:

- незначна фінансова роль місцевих податків і зборів порівняно з іншими розвиненими країнами;
- відсутність самостійних прав у органів місцевого самоврядування щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів;
- незацікавленість місцевих органів влади у додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків і зборів;
- відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, із податковим потенціалом населення;
- зволікання із запровадженням суто місцевого податку;
- нерозвиненість податків, які відображають політику, місцевих органів влади (наприклад плата за певні послуги місцевих органів влади).

Вітчизняними вченими неодноразово висловлювалися пропозиції щодо необхідності надання органам місцевого самоврядування права запроваджувати на своїй території власні податки і збори. Як аргумент, висувається теза про те, що на місцях завжди є свої особливі об'єкти оподаткування, які можуть відчутно поповнити доходи місцевих бюджетів, отже, дадуть змогу спрямувати додаткові кошти на вирішення економічних і соціальних проблем регіонів [8, с. 16-19].

Обсяг місцевих податків і зборів має бути таким, щоб надходження від нього забезпечували місцеві органи влади фінансовими ресурсами, що необхідні для виконання власних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 13 березня 2015 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 10 квітня 2015 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Бучакчийська Ю. А. Роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів України / Ю. А. Бучакчийська // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – Вип. №3 (15). – С. 133-136.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2015. – 77 с.
5. Козьоринська Г. Я. Мобілізація податкових надходжень на основі податкового потенціалу на державному та регіональному рівнях / Г. Я. Козьоринська // Кримський економічний вісник. Науковий журнал. – № 1 (02). – 2013. – с. 28-34.
6. Кушал І. М. Напрями реформування системи місцевого оподаткування України / І. М. Кушал, С. В. Присяжний // Наукові вісті Дніпровського університету : зб. наук. праць. – Луганськ, 2013. – № 10.
7. Лопушинський І. П. Місцеві податки і збори: стан та перспективи зростання [Текст] / І. П. Лопушинський // Таврійський науковий збірник. – Херсон: Айлант, 2009. – Вип. 63, ч.2. – с. 170-186.
8. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / О. І. Луніна // Фінанси України. – 2010. – №9. – С. 14-19.
9. Науменко А.М. Оподаткування нерухомості: закордонна практика та українські реалії / А. М. Науменко // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – Випуск 11. – 2015 р. – с. 144-155.

Надя Майстер,

Наук. кер. – Томнюк Т.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню змін в оподаткуванні підприємств в Україні у результаті податкового реформування.

Удосконалення системи оподаткування підприємств України в сучасних умовах виступає дуже важливою проблемою. Її вирішення суттєво вплине на поповнення державного бюджету, подальший розвиток підприємництва, інвестування галузей національної економіки та соціальний захист населення. Недоліки у податковій системі призводять до негативних наслідків у економіці країни.

Проблеми формування та функціонування податкової системи постійно знаходяться в центрі уваги науковців і практиків таких як Іванов Ю.Б., Крисоватий А. І., Вишневецький В. П., Єфименко Т.І., Бадида М.П. та інші.

Мета статті є дослідження і вивчення теоретичних основ організації та реформування оподаткування підприємств в Україні, а також пошук шляхів вдосконалення діючої системи на сучасному етапі.

В кінці грудня 2014 року Верховна Рада України прийняла закон України [1], а також пакет законів про податкову реформу в Україні. Кардинальні зміни стосуються практично всіх податків в Україні. Реформи системи оподаткування в Україні торкнуться і підприємств.

Податковий кодекс України регулює відносини що виникають у сфері податків і зборів і дає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, порядок адміністрування платників податків і зборів, їх права та обов'язки, функції та правові основи діяльності контролюючих органів. В Україні встановлені загальнодержавні та місцеві податки та збори. Великих платників податків в обов'язковому порядку будуть переводити на облік в органи, що здійснюють супровід великих платників податків. Місцеві податкові органи втрачають можливість залишити таких платників податків за поточним місцем обліку. Термін позовної давності для перевірки контрольованих операцій збільшений до 2555 календарних днів (7 років). Натомість для інших операцій строк позовної давності, як і раніше, становить 3 роки (1095 днів).[3].

Податок на прибуток підприємств є одним із видів прямого оподаткування – прибуткового, і оподатковує доходи юридичних осіб, на відміну від прибуткового податку, який стягується з громадян [5]. Законом [1] викладено розділ III «Податок на прибуток підприємств» Податкового кодексу України у новій редакції та передбачено розрахунок об'єкта оподаткування податком на прибуток на підставі даних бухгалтерського обліку шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності, на різниці, які збільшують або зменшують фінансовий результат до оподаткування. Податкову декларацію з податку на прибуток за 2015 рік слід подати до 1 червня 2016 року. Для юридичних осіб платників податку на прибуток, які перебували на «податкових канікулах», розраховуючи податок на прибуток за ставкою 0%, норма залишилася дійсною до 01.01.2016 р. При цьому до вказаної дати авансові внески з податку на прибуток сплачуватимуть на основі зобов'язань з цього податку, що виникли в результаті діяльності протягом 2014 року. Декларацію за 2014-й рік необхідно подавати за старими правилами. Платники податку на прибуток (крім новостворених і тих, чий дохід менший 20 млн. грн. на рік), тобто підприємства, річний дохід (за даними бухгалтерського обліку) яких перевищує 20 млн. грн., сплачують авансові внески з податку на прибуток щомісяця, виходячи з суми, фактично отриманого доходу за місяць, без подання податкової декларації. Закон передбачає обмеження щодо включення до розрахунку оподатковуваного прибутку процентів за борговими зобов'язаннями перед нерезидентами - пов'язаними особами, якщо такі зобов'язання перевищують власний капітал підприємства в більш ніж 3,5 рази. Сума нарахованих відсотків для оподаткування не має перевищувати половини сумарного значення фінансового результату підприємства, амортизаційних відрахувань за даними бухгалтерського обліку та фінансових витрат підприємства. Залишок нарахованих відсотків включається в розрахунок оподатковуваного прибутку в майбутніх періодах, зменшуючись щорічно на 5% до повного погашення. Задля цього сума боргових зобов'язань і власного капіталу розраховується як середнє арифметичне значення між показниками на початок і кінець звітного року. З метою розрахунку оподатковуваного прибутку виключаються зі складу витрат платників податків 30% вартості придбаних товарів та послуг у неприбуткових організацій та нерезидентів, які представляють юрисдикції з основною ставкою оподаткування на 5 і більше відсоткових пунктів нижче, ніж в Україні. При цьому, у разі обґрунтування застосування звичайних цін, згідно з положеннями, що регулює трансфертне ціноутворення, платник податків може не використовувати вказані обмеження.

Істотні зміни внесені урядом з приводу платників податку на прибуток з оборотом менше 20 млн. грн. Платники податків з оборотом меншим 20 млн. грн. на рік можуть проводити розрахунок оподатковуваного прибутку за даними

бухгалтерського обліку без застосування будь-яких обмежень і коригувань, передбачених Податковим кодексом. Вони не матимуть зобов'язань, щодо сплати авансових внесків з податку на прибуток. Водночас фіскальні органи мають право перевіряти коректність ведення бухгалтерського обліку платників податків. Суттєвим фактом є відсутність обмежень щодо обліку витрат, не пов'язаних з господарською діяльністю платника податку. Видозмінений кодекс не має норм, які протягом всієї діяльності фіскальних органів в Україні використовувалися для нарахування штрафних санкцій платникам податків.

Податок на додану вартість (ПДВ) — це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець (податковий агент) [5].

Податкова звітність з податку на додану вартість подається в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку, визначеному згідно Закону України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII [1]. Датою початку здійснення платником податку операцій є дата реєстрації його електронного рахунку до 01.01.2015 року. Датою початку використання електронного рахунку є 01.02.2015 для суб'єктів господарювання, які зареєстровані платниками ПДВ до 01.02.2015, а для суб'єктів господарювання, які будуть зареєстровані як платники ПДВ у будь-який період після 01.02.2015 – дата їх реєстрації платниками податку.[2]

Збільшується сума доходу від здійснення оподатковуваних операцій до 1 млн. грн., з досягненням якої підприємства зобов'язані реєструватися платниками ПДВ. Така вимога не поширюється на платників єдиного податку [4].

База оподаткування при реалізації товарів не може бути нижчою, ніж ціна їхнього придбання або собівартість (у разі продажу виробленої власними силами продукції). База для визначення зобов'язань при продажу необоротних активів не може бути нижчою від залишкової вартості такого активу за даними бухгалтерського обліку на початок звітного періоду, в якому проводиться така реалізація.

Впроваджується застосування однакового підходу до визначення дати виникнення права на податковий кредит при імпорті товарів і послуг. Податковий кредит з ПДВ виникає виключно у разі реєстрації податкової накладної в єдиному реєстрі податкових накладних. Відкритим наразі є питання щодо визначення дати виникнення права на податковий кредит з імпортованих в грудні 2014 року послуг.

Право на податковий кредит за податковою накладною, невчасно зареєстрованою в єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН), зберігається протягом 180 календарних днів з моменту складання такої накладної. Отже, податкові накладні, не зареєстровані протягом 165 календарних днів з дати виписки, не можуть бути включені до складу податкового кредиту. Податковий кредит суб'єктів господарювання більше не прив'язується до зв'язку з господарською діяльністю платника податків: до складу податкового кредиту будуть ставитися всі придбання товарів і послуг з ПДВ. Платникам податків надається право подачі розрахунків коригувань у разі допущення помилок у податкових накладних, не пов'язаних зі зміною суми компенсації вартості поставлених товарів (робіт, послуг).

При цьому, постачальник товарів (робіт, послуг) зобов'язаний зареєструвати податкову накладну протягом 15 календарних днів з дати її виписки. У разі порушення термінів реєстрації податкових накладних в межах 15 календарних днів пропонується штрафувати платника податку в розмірі 10% суми ПДВ за такими накладними. Передбачається прогресивна шкала за такими санкціями: до 30 днів – 20%, до 60 днів – 30%, до 180 днів – 40%, понад 180 днів – 50%.[3].

Перехідні положення припускають, що такі штрафні санкції будуть діяти тільки після 01.07.2015 р. Попри запровадження електронного адміністрування ПДВ, законодавці передбачають перехідний період з 01.02.2015 року до 30.06.2015 року. Протягом якого реєстрація виписаних податкових накладних та відповідне нарахування зобов'язань з ПДВ відбуватиметься без штрафів за порушення термінів реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі, а також реєстрація податкових проходить без обмежень.

В разі відсутності факту реєстрації податкової накладної в ЄРПН, скарга на постачальника більше не є підставою для включення таких сум до податкового кредиту покупця. Обов'язково необхідно проводити реєстрацію. Це нововведення буде дієвим інструментом, для збільшення уваги бухгалтерів до факту реєстрації податкових накладних та розширюватиме «солідарну відповідальність».

Починаючи з 01.07.2015 р. платники податків отримають право реєструвати податкові накладні та розрахунки коригування на суму задекларованих до сплати та погашених зобов'язань з ПДВ за останні 12 звітних місяців (4 квартали), не зважаючи на поточний стан адмінрахунку з ПДВ. Сума збільшення буде перераховуватися щокварталу в автоматичному режимі.[3]

Змінено критерії, що дають право на отримання автоматичного бюджетного відшкодування платникам податків, які не мають необоротних активів в достатніх сумах, проте відповідають іншим критеріям, за умови, що такі платники матимуть фінансову гарантію на суму заявленого бюджетного відшкодування, видану на один рік банківською установою з переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Від'ємне значення з ПДВ, сформоване платниками податків у періодах до 1 лютого 2015 року, може використовуватися ними для збільшення суми, на яку надається право реєструвати податкові накладні в ЄРПН і одночасно збільшує суму податкового кредиту. Такі суми від'ємного значення можуть бути перевірені фіскальними органами. Крім того, платники ПДВ зможуть скористатися правом отримання відшкодування за старими правилами, пройшовши відповідну перевірку коректності сформованих сум.

Факт введення системи електронного адміністрування і ПДВ-рахунків викликав негативне ставлення у бізнесу, бухгалтерів, через вилучення обігових коштів підприємства і ускладнення обліку і звітності.

З 1 січня 2015 року із платників екологічного податку виключено суб'єктів господарювання, які сплачували екологічний податок за види забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення. Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-УШ, вніс зміни до податкового кодексу якими передбачено збільшення ставок акцизного податку на всі види моторного палива.

Єдиний податок - це податок, який сплачується фізособами - підприємцями та юридичними особами, які перебувають на спрощеній системі оподаткування. Єдиний податок передбачає спрощений облік доходів і витрат, а також заміщає собою сплату і розрахунок певної кількості обов'язкових податків і зборів, які сплачуються в Україні.[6]

Спрощену систему оподаткування спростили: замість шести груп одиниць є тільки три. Платникам Єдиного податку збільшується ліміт щодо отриманого доходу. Третя група ЄП – до 20 млн. грн. замість 5 млн. грн. для юросіб. А також платникам Єдиного податку третьої групи знижені ставки Єдиного податку: до 2% з ПДВ або 4% без ПДВ. [4].

Законодавці передбачили певну мотивацію для платників Єдиного податку, яка передбачає відсутність проведення перевірок з питань використання РРО до 01.01.2017 р. Підприємці, які самостійно, в період першого півріччя 2015 року, почнуть використовувати реєстратори розрахункових операцій у власній господарській діяльності, які зареєстровані, опломбовані та переведені у фіскальний режим роботи, не будуть перевірятися з питань використання РРО до 01.01.2017 р.

Починаючи з 01.01.2015 року трансфертне ціноутворення використовується тільки для контролю обчислення податку на прибуток. Це платники податку на прибуток з доходом за попередній звітний період більше 20 млн. грн. та їх пов'язаних осіб – нерезидентів, сума яких за рік перевищує 1 млн. грн. або 3% оподаткованого доходу платника податків. А також контролюються операції, в яких нерезидент є комісіонером. Також вказується, що для цілей оподаткування податком на прибуток приймаються господарські операції з нерезидентами, зареєстрованими в на території України, внесених до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Отож багато підприємств, які проводять зовнішньоекономічну діяльність, за 2015 рік звітуватимуть перед фіскальними органами в межах контролю трансфертного ціноутворення.

Новий транспортний податок зобов'язані сплачувати і юридичні особи. Об'єктом оподаткування є автомобілі, що експлуатуються до 5 років з об'ємом циліндрів двигуна понад 3000 куб. см для бензинових двигунів, понад 2500 куб. см – для дизельних двигунів. За кожен такий автомобіль ставка податку встановлена з розрахунку на календарний рік у розмірі 25 тис. грн. [4].

Нинішній 2015 рік для України відведений для підготовки змін та обговорення податкової реформи і мабуть лише в 2016 році буде реформована податкова система. Хотілось би щоб після реформи податкового кодексу сума податків збільшилась, а податкове навантаження на бізнес, навпаки, зменшилось. Україні потрібні реформи, в тому числі і в податковому кодексі, не тому, що на цьому наполягає МВФ, Світовий банк чи ЄС, а тому що нам потрібні реформи для розвитку. Податкова реформа повинна принести справедливе оподаткування, рівність усіх платників податку, зменшення податкового навантаження, податкова система в Україні і дії фіскальної служби виконують лише функцію наповнення бюджету, тобто їх головною метою є □ як побільше зібрати, все інше поза їхньою увагою, тому підприємці шукають різні шляхи оптимізації оподаткування, що веде до суттєвої тінізації економіки.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: від 28.12.2014 року № 71-VIII [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про систему електронного адміністрування ПДВ. Державна фіскальна служба України лист: від 19.01.2015 року №1403/7/99-19-03-01-17 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-dodanu-vartist/listi-dps/print-179740.html>
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Пігасов О. Податкові нововведення 2015 року [Електронний ресурс] / О.Пігасов // Юридична газета. - Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/podatkovii-novovvedennya-2015-roku.html>
5. Орлюк О. П. Фінансове право: навч. посіб. / О.П. Орлюк. - Юрінком Інтер, 2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/FPravo/11-20/11151.htm>
6. Єдиний податок в Україні. Зміни щодо платників єдиного податку 2014. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://taxoptima.com.ua/ru/edinij-podatok.html>

Олена Максимчук,

Наук. кер. - Томнюк Т.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню основних проблем оподаткування підприємств в Україні. Визначено шляхи подолання проблем з метою стимулювання економічної діяльності юридичних осіб.

Оподаткування підприємницької діяльності в Україні на сьогоднішній день потребує невідкладного реформування, оскільки значна частина суб'єктів господарювання не здатна сплачувати діючі податки та не встигає за постійними змінами в податковому законодавстві. Також високі ставки деяких податків, створюють несприятливі умови для підприємництва та стримують економічну активність. Саме тому дослідження проблем у податковій системі України є однією з найбільших актуальних сьогодні тем.

Значну увагу даному напрямку наукових досліджень приділено у роботах таких авторів, як Кучерявенко Н.П., Федосов В.М., Опарнін В.М., Крисоватий А.І., Мельник П. та інші. Разом з тим слід зазначити, що ряд проблем потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є шляхи вирішення проблем оподаткування підприємств України та пошук шляхів їх подолання.

Українська податкова система є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн з розвинутою ринковою економікою, а й у глобальному порівнянні, що регулярно підтверджують міжнародні звіти та рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні.

На сьогоднішній день існує ряд недоліків при оподаткуванні підприємницької діяльності в Україні, що призводить до відтоку підприємств у тіньову сферу, тобто до ведення нелегальної діяльності і повного ухиляння від сплати податків, порушення податкового законодавства і зменшення суми податків, яку необхідно перерахувати до бюджету.

Ще однією слабкою ланкою податкової системи України є високий показник навантаження на комерційний прибуток підприємств. У міжнародній практиці комерційний прибуток визначається як чистий дохід, скоригований на матеріальні затрати виробництва, амортизацію, операційні та адміністративні витрати, але без урахування внесків до соціальних фондів і прямих податків.

Основними проблемами, що впливають на результати діяльності та оподаткування підприємств є:

1. Значне податкове навантаження. Офіційно затверджені і визнані зарубіжні методики обчислення податкового навантаження не придатні для застосування їх в українських реаліях. Результати розрахунку податкового навантаження з використанням різних показників часто суперечать один одному, а тому не можуть бути взяті до уваги при вирішенні окремих завдань регулювання економіки. Найбільше від податкового законодавства в Україні страждає малий бізнес.

2. Низька рентабельність податкової системи. Затрати вітчизняної податкової системи на збирання 100 грошових одиниць податків у 3-4 рази перевищують аналогічний показник у країнах з розвинутою ринковою економікою, що свідчить про непродуктивні видатки податкової служби та про її недостатню ефективну роботу.

3. За даними показника обтяжливості, для ведення бізнесу українська податкова система вже кілька років поспіль посідає майже останнє місце серед усіх податкових систем світу. Проте, обтяжливість податкової системи України визначається не так величиною податкових ставок, як складністю й нестабільністю вітчизняної системи податкового законодавства.

4. Нераціональний розподіл податкового тиску між факторами виробництва. В Україні основний податковий тиск здійснюється на капітал і людські ресурси, які в сучасних економічних умовах є рушіями становлення інвестиційно-інноваційної моделі економіки. Високе навантаження на фонд оплати праці і прибуток корпорацій є чинником стримування інвестицій в основні фонди та розвиток людських ресурсів.

5. Надто складні алгоритми обчислення податків перетворюються на широке поле для помилок і зловживань як з боку платників, так і з боку податківців. Крім того, усе більшого визнання та підтвердження набуває думка про те, що висока частка податків у ВВП - це небезпека для економічного зростання.

6. Безсистемне та невиправдане надання податкових пільг і звільнень, що посилює податкове навантаження на ефективні підприємства, які сумлінно сплачують податки. Широкий перелік податкових преференцій викривлює фінансовий простір, надаючи окремим підприємствам і галузям більш вигідні вихідні позиції, автоматично знижуючи конкурентоспроможність суб'єктів підприємницької діяльності, які не мають можливості лобювати надання їм податкових пільг [4].

Крім вже згаданих проблем існують проблеми психологічного характеру, вирішити які неможливо. Це бажання платників сплатити до бюджету якнайменшу суму податків.

Однак варто зазначити, що існують підприємства, які попри існуючі недоліки оподаткування справно сплачують податки і при цьому неухильно дотримуються податкового законодавства. Рецепт їхнього успіху є податкова оптимізація.

Оптимізацію оподаткування слід розглядати як систему заходів, здійснених у межах чинного законодавства, спрямованих на зменшення податкових платежів. До заходів мінімізації податків належать - розробка і реалізація схем спрямування фінансових потоків, господарських операцій, обрання виду діяльності, використання пільг, законодавчих прогалин, правильне формування облікової політики підприємства тощо [2].

Оптимізація оподаткування реалізується шляхом: перенесення термінів виникнення податкових зобов'язань на інші періоди; передання податкових зобов'язань іншим особам; зменшення податкових зобов'язань (шляхом переносу бази оподаткування, зменшення бази оподаткування) [3].

Зменшення рівня оподаткування передбачає надання достовірної інформації про об'єкт оподаткування для того, щоб максимально використати передбачені законодавством пільги та можливості щодо зменшення податкових платежів. Уникання сплати податків шляхом їх законної мінімізації практикується у цілому світі. І, оскільки вжиті заходи не суперечать закону, суб'єкти господарювання використовують їх в процесі податкового планування.

Вдосконалення спрощеної системи оподаткування потребує комплексного підходу:

1. Для платників єдиного податку за використання праці найманих працівників без належного оформлення трудових відносин посилити відповідальність.

2. Створити стимули для місцевих органів влади в зацікавленості розвитку малого бізнесу на їх територіях.

3. Зробити диференційованим (в межах року) граничний обсяг виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, прив'язавши його або до індексу мінімальної заробітної плати, або до індексу інфляції.

4. Аналогічно до попереднього пункту, запровадити диференційовані (в межах року) ставки оподаткування [1, с.219].

Не слід забувати, що головна ціль спрощеної системи оподаткування - це не зниження податкової ставки, а скорочення витрат і часу на ведення бухгалтерського та податкового обліку.

Податок на прибуток підприємств є одним з основних бюджетотворюючих податків. Кожного року держава недоотримує заплановані до сплати суми податку, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків. Тому покращення сучасного стану податку на прибуток підприємств знаходиться в числі найважливіших соціально-економічних проблем, від вирішення яких залежить подальший розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. Вважаємо, що ведення податкового обліку з податку на прибуток є надміру громіздким і вимагає спрощення.

Ну і заключним етапом спрощення українських податків міг би стати порядок, коли податковий облік ведеться безпосередньо працівниками податкової інспекції на підставі наданих підприємцем первинних документів. Обчислений державою податок при цьому можна оскаржувати до його сплати, але щоб після сплати будь-які претензії до суб'єкта господарювання були б неможливі [5].

Безсистемність та невиправдане надання податкових пільг і звільнень може усунути надання державної підтримки у вигляді податкових пільг і преференцій підприємствам, що мають намір здійснювати активну інвестиційну політику, за умов еквівалентної вигоди від їх діяльності для держави, що може проявлятися у створенні робочих місць, зниженні екологічного тиску, збільшенні бюджетних надходжень, валютної виручки тощо [4, с. 15].

Підводячи підсумки, можна сказати, що для поліпшення свого становища Україні необхідно поступово використовувати міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни, створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені. За умови ефективного реформування податкової системи Україна матиме шанси стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі.

Список використаних джерел:

- Буряк Н. Б., Шляхи удосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні / Н.Б. Буряк, С.В. Лукаш // Інноваційна економіка. – 2011. – С. 219-222.
- Дубницький В. Налоговая оптимизация / В.Дубницький [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.blog.liga.net/>
- Карауш В.В. Податкове навантаження на підприємства в Україні та країнах ЄС / В.В. Карауш [Електронний ресурс] : Матеріали І Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми формування нової економіки ХХІ століття». – 2008. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/>
- Молдован О.О. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? [Текст] / О.О. Молдован, О.В. Шевченко, О.О. Єгорова - К.: НІСД, 2010. – 80 с.
- Романов О. Українські податки - від абсурду до ефективності / О. Романов // Главред. – 2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua.glavred.info/>.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У статті досліджено вплив місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. Розглянуто роль місцевого бюджету в соціальному і економічному розвитку регіону.

Розбалансованість фінансового сектору України сьогодні є однією з найсуттєвіших загроз економічній безпеці й одним із головних факторів стримування економічного розвитку та зростання рівня добробуту населення. Характеризується хронічними ринковими дисбалансами, низькою ефективністю реалізації державних функцій, що фінансуються з бюджетних фондів, фінансовою слабкістю регіонів, неефективністю витрачання бюджетних коштів – без подолання цих негативних явищ розбудова в Україні соціальної, ринкової, інноваційної економіки видається неможливою.

Сучасні ринкові трансформації в Україні вимагають нових підходів до трактування змісту економічних відносин та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Фінанси належать до таких категорій, а у їхньому складі – місцеві бюджети.

Так, за допомогою місцевих бюджетів щорічно перерозподіляється близько 10 % ВВП [4]. Тому, сьогодні місцевий бюджет не може розглядатися лише як кошторис доходів і видатків, він є основним фінансовим планом реалізації програм економічного і соціального розвитку регіонів.

Проте проблематика досягнення фінансової забезпеченості місцевих бюджетів в Україні залишається актуальною і в теперішній час. Місцеві бюджети надзвичайно залежні від трансфертів з державного бюджету, спостерігається відносно великий відсоток централізації бюджетних коштів.

Тому, знаходження нових джерел збільшення доходів місцевих бюджетів, шляхів забезпечення їх самостійності, напрями ефективного та результативного використання цих доходів завжди знаходились в центрі наукових досліджень.

Проблематика активізації впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток розглянута у працях вітчизняних вчених, таких як: В. Базилевич, О. Близнюк, О. Василик [3], І. Лютий, Ц. Огонь [6], В. Опарін, Т. Рева, Д. Рожко, О. Сунцова, Р. Усенко, О. Чечуліна, І. Чугунов, С. Юрій [7].

Метою статті є теоретичне обґрунтування та практична оцінка впливу місцевих бюджетів на фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів. Визначення ролі місцевого бюджету в соціальному і економічному розвитку області.

В умовах розбудови соціально-орієнтованої ринкової економіки забезпечується виконання державою функцій суспільного добробуту, підвищується роль місцевих бюджетів у складі бюджетної системи, які трансформувалися у вагоме джерело фінансування не лише місцевої соціальної інфраструктури, а й делегованих державою на засадах субсидіарності видатків на утримання мережі установ освіти, охорони здоров'я, культури, галузей невиробничої сфери, соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

Місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання. Через місцеві бюджети суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному і соціальному розрізах [6].

Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширенням відтворення. Проте такий поділ місцевих бюджетів визначає порядок фінансування за умов наявності дефіциту бюджету у зв'язку з недовиконанням доходів бюджету. У такому випадку першочергово фінансуються видатки, які включені в поточний бюджет.

Динаміка економічних процесів вимагає сьогодні здійснення ряду структурних перетворень як в економіці, так і в усіх інших сферах господарювання. За таких умов рівень соціально-економічного розвитку України в першу чергу залежить від формування ефективного фінансового механізму країни, а особливо, однієї з його невід'ємних складових – бюджетної системи.

Високих темпів розвитку держава може досягти тільки за умови, якщо її бюджетна система буде розвиватися й функціонувати гармонійно та збалансовано, крім того це визначено законодавчими актами, що можливо лише при ефективному використанні бюджетних коштів усіх рівнів. У наш час болючою проблемою є дефіцит фінансових ресурсів як: приватних, так і бюджетних. Саме тому сьогодні так часто в літературі піднімається проблема формування дохідної частини бюджетів усіх рівнів та підвищення контролю за використанням бюджетних коштів. Бюджетне регулювання соціально-економічних процесів може здійснюватися як прямими, так і непрямими методами.

Бюджет відіграє провідну роль у сфері реалізації соціальних функцій держави. Бюджет перебуває у тісному взаємозв'язку із зовнішнім середовищем. Він не лише впливає на соціально-економічні процеси, а й сам зазнає впливу конкретних факторів, які, доцільно розглядати за напрямками – економічні, соціальні, політичні.

Сучасний квазіринковий механізм господарювання майже не зачіпає соціального, водночас не забезпечує розвитку економічного аспекту діяльності людини. Він не в змозі забезпечити вирішення таких проблем: фінансування соціальних гарантій населенню, утримання установ і закладів соціально-культурної сфери, розвиток наукомістких технологій, фундаментальних досліджень, малорентабельних, але суспільно важливих сфер діяльності, підтримання функціонування складних і ризикових програм (океанографічні, космічні дослідження) тощо. Тому держава зобов'язана взяти на себе вирішення тих проблем, які не спроможне вирішити ринкове середовище. Бюджетні питання держава регулює за допомогою бюджетної політики [5, с. 228].

Одним із головних індикаторів економічного розвитку регіону є обсяги доходної та видаткової частини місцевих бюджетів.

При цьому варто зазначити, що економічне зростання регіонів та наповнюваність місцевих бюджетів буде стабільним лише за умови реалізації проектів економіко-інфраструктурного розвитку.

Усі заходи державного регулювання місцевих бюджетів спрямовано на зміцнення доходної бази депресивних територій, адміністративно-територіальних одиниць у сільській місцевості, розширення повноважень і відповідальності представницьких органів і органів місцевого самоврядування у сфері управління місцевими фінансами та на посилення

державного контролю за їх раціональним використанням. Саме видаткова частина місцевих бюджетів найбільш яскраво відображає економічні й соціальні процеси, що відбуваються в регіонах.

У соціально-економічному розвитку регіону чільне місце займає стратегічне планування поряд із виконанням стратегічних програм. Саме на його основі мають будуватися такі програми. З огляду на це стратегічне планування та прогнозування повинно мати на меті:

- узгодження різнопланових цілей розвитку господарського і соціального комплексу на інноваційній основі, визначених у цих документах;
- забезпечення єдності підходів, урахування всіх складових, що визначають специфіку досягнення розвитку країни та регіону;
- оптимізацію процедур розроблення й затвердження регіональних стратегій;
- забезпечення ефективності управління програмними проектами.

Основними завданнями пріоритетного розвитку регіону є відновлення економічного зростання, активізація інвестиційної діяльності з закладанням інноваційного фундаменту подальшого розвитку, що стане передумовою для розв'язання соціальних проблем та поступового підвищення добробуту населення.

Забезпечення самостійності місцевих бюджетів можливе через створення надійної, раціональної системи фінансових відносин між різними рівнями бюджетної системи країни. Котра покликана сприяти суспільному розвитку, уникненню суспільних протиріч, за рахунок проведення оптимальної диференціації рівнів фінансового забезпечення між окремими адміністративно-територіальними одиницями. Справді практика здійснення місцевого самоврядування доводить, що це самоврядування є реальним тільки в разі володіння необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами для прийняття самостійних рішень, задоволення потреб мешканців, виконання поставлених завдань.

Саме від якості та своєчасності прийняття рішень з питань формування дохідної частини місцевих бюджетів, проведення податкової політики, державних видатків та міжбюджетних відносин залежить збалансованість державних фінансів, рівень ефективності державного регулювання економічних процесів.

Економічне і соціальне зростання регіонів є можливим та стабільним лише за умови реалізації проектів інфраструктурного розвитку. Враховуючи, що бюджет розвитку є основним джерелом реалізації таких проектів, ефективне використання існуючого потенціалу та збільшення коштів які спрямовуються до бюджету розвитку, сприятиме зростанню частки капітальних вкладень, поновленню і створенню виробництва впровадженню енергозберігаючих технологій та ін., що є прямим шляхом до розвитку області, так і країни в цілому.

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин, потрібно знайти оптимальну схему зростання загальнонаціональної економіки. Тільки в цьому контексті можна буде виявити та реалізувати весь соціально-економічний потенціал конкретного регіону.

Сьогодні, основними завданнями пріоритетного розвитку регіону є відновлення економічного зростання, активізація бюджетно-інвестиційної діяльності з закладанням інноваційного фундаменту подальшого розвитку, що стане передумовою для розв'язання соціальних проблем та поступового підвищення добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 01.02.2011 р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 01.02.2015р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Василюк О. Д. Бюджетна система України: підручник для студ. вищ. навч. Закладів [Текст] / О.Д. Василюк, К.В. Павлюк. – К.: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Центр навчальної літератури. – 2004. – 539 с.
4. Ганущак Ю. Місцеві бюджети: монографія [Текст] / Ю. Ганущак. – К.: 2011. – 48 с.
5. Корягін М.В. Бюджет як економічна категорія та його значення у ринковій економіці [Текст] / М.В. Корягін // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – №21.1. – С. 226-231.
6. Огонь Ц.І. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації [Текст] / Ц.І. Огонь // Фінанси України. — 2006. — № 5. — С.3 – 11.
7. Юрій С.І. Бюджетна система України : навч. посіб. [Текст] / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К. :НІОС, 2000. – 400 с.

Андрій Мосійчук, Дмитро Варякін,

Наук. кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК СКЛАДОВА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

В науковій статті висвітлено сутність місцевих бюджетів, як складової місцевих фінансів. Проаналізовано виконання місцевих бюджетів Чернівецької області. Обґрунтовано пропозиції щодо зміцнення системи місцевих фінансів.

Місцеві фінанси є інструментом регулювання економічного і соціального розвитку, оскільки місцеві органи влади здійснюється розподіл і перерозподіл значної частини ВВП. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів. Водночас місцеві бюджети є важливим елементом бюджетної системи.

Питання їх побудови, ефективного використання у фінансовому механізмі держави завжди привертають увагу науковців і фінансистів.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань місцевих бюджетів можна назвати праці: О.Богачової, Р.Белома, С. Бейлі, Ш. Бланкарта, Л. Дробозіної, У. Еванса, А. Ігудіна, К. Лайкама, Дж. Мейнором, І.Озерова, Дж.Оунсома, Г. Поляка, В. Родіонової, В. Танзі, Ф. Фішера, К. Фостера, М. Ходоровича, Х. Циммермана та ін.

Проблеми функціонування місцевих бюджетів розглядають такі вчені-економісти, як: В. Александров, Й. Бескид, С.Буковинський, С.Булгакова, О. Василюк, З. Васильченко, В. Федосов, Н. Сушко, В. Опарін, К. Огданський, О.Чернявський, О.Чечуліна, П.Петрашко, С. Юрій та інші. Цінність їх праць полягає у визначенні та узагальненні методологічних, методичних та організаційних аспектів місцевих бюджетів.

Метою наукової статті є показати вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць

В сучасних умовах зростає значення місцевих бюджетів у проведенні економічної і регіональної політики, розв'язанні соціальних проблем. Розвиток економіки й соціальної сфери адміністративно-територіальних одиниць значною мірою залежить від того, наскільки успішно виконуються відповідні місцеві бюджети. Основним призначенням місцевих бюджетів є фінансове забезпечення розвитку регіонів, вирішення соціально-економічних завдань органів місцевого самоврядування.

Формування та реалізація ефективної політики у сфері місцевих фінансів займають достатньо важливе місце у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць. Місцеві фінанси набувають особливого значення в реалізації регіональної політики спрямованої на зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування та забезпечення економічного розвитку територій. Складовою місцевих фінансів є місцеві бюджети, які виступають одним із засобів макроекономічної стабілізації та економічного зростання. Місцеві бюджети є фінансовим планом утворення централізованого фонду і перерозподілу фінансових ресурсів з використанням системи платежів, обліку і звітності. Держава акумулює через бюджет кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва, соціального розвитку, активізує заходи щодо збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також цільового і економного витрачання державних коштів, що зумовлює необхідність проведення комплексу заходів на державному рівні і повсякденної роботи на місцях для забезпечення повного своєчасного надходження до бюджету доходів та здійснення видатків, постійного аналізу доходів і витрат бюджету, а також їх вплив на економіку.

У сучасних умовах розвитку економіки України, коли зростає роль держави в регулюванні економічних процесів, особливо важливо визначити основні напрями державних видатків для забезпечення прискорення економічного розвитку країни [1].

Одним із найважливіших елементів системи державного регулювання економіки є бюджет, від рівня збалансованості й оптимальності якого залежить соціально-економічний розвиток держави та регіонів. За допомогою бюджету держава, забезпечуючи перерозподіл валового внутрішнього продукту, впливає на соціальну, виробничу, інвестиційну, регіональну, зовнішньоекономічну та інші сфери діяльності.

Перерозподіл фінансових ресурсів у системі бюджетів держави здійснюється в рамках регулювання доходів бюджетів [2, с.86].

Державне регулювання економіки стало необхідним і виправданим через певну недосконалість ринкових відносин. Роль держави в економіці багатопланова: це створення умов для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, стабілізація циклів економічної активності, реагування на зовнішній економічний вплив, створення необхідних умов для соціально справедливого розподілу доходу й забезпечення життєво необхідними благами населення, закупівля товарів і послуг, регулювання процесу монополізації на ринку тощо. Держава впливає на виробництво, нагромадження, споживання та інші елементи процесу відтворення, зокрема, збільшення обсягу капіталовкладень сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, збільшенню інвестицій в економіку; фінансування інфраструктури сприяє скороченню виробничих витрат підприємств, зростанню їхніх прибутків.

Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їхнього впливу. Однак слід зазначити, що можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами й результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Бюджетна система є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави й адміністративно-територіальних одиниць.

Підвищення ефективності бюджетного регулювання багато в чому залежить від ступеня розуміння економічної суті системи регулювання, її складників та основних факторів, що визначають її розвиток. Дослідження ролі бюджетних видатків у макроекономічному регулюванні є досить важливим питанням.

Держава застосовує різні форми впливу на економіку – надання субсидій організаціям і населенню, здійснення державних інвестицій, бюджетне фінансування галузей, що визначають науково-технічний прогрес, досягаючи відповідних змін економічних пропорцій.

Місцеві бюджети області за 2014 рік виконані по доходах в сумі сумі 5 млрд. 860 тис. 738,89 грн., або 101,8 відсотка до уточненого плану (уточнений план 4 млрд. 914 млн. 268 тис. 650,75 грн.), в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 552 млн. 268 тис. 152,01 грн., або на 100 %, спеціальному фонду – 448 млн. 592 тис. 586,88 грн., або на 119,1 %.

За 2014 рік місцеві бюджети області (загальний і спеціальний фонди) виконані по видатках в сумі 4 млрд. 946 млн. 249 тис. 247,34 грн., або 95,0 відсотка до уточненого плану (уточнений план 5 млрд. 196 млн. 827 тис. 035,56 грн.), в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 485 млн. 302 тис. 816,35 грн., або на 97,8 % (уточнений план 4 млрд. 584 млн. 604 тис. 049,09 грн.), спеціальному фонду – 460 млн. 946 тис. 430,99 грн., або на 75,3 % (уточнений план 612 млн. 222 тис. 986,47 грн.).

До загального і спеціального фондів місцевих бюджетів області за 2014 рік надійшло (без врахування міжбюджетних трансфертів) 1 млрд. 244 млн. 827 тис. 672,1 грн., що становить 109,1% до плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін на 2014 на рік (+103 млн. 590 тис. 474,1 грн.) та 106,2% до уточнених показників Міністерства фінансів України (+72 млн. 962 тис. 272,1 грн.). У 2014 році надходження до місцевих бюджетів зменшились проти 2013 року на загальну суму 39 млн. 942 тис. 516,5 грн. або на 3,1%.

До загального фонду місцевих бюджетів за 2014 рік надійшло (без офіційних трансфертів) 892 млн. 58 тис. 721,4 грн., що становить 106,2% до уточненого плану місцевих рад на рік (+51 млн. 885 тис. 109,4 грн.) та 104,5% до уточнених показників Мінфіну (+38 млн. 61 тис. 221,4 грн.). План, доведений Міністерством фінансів України виконаний по обласному бюджету, м.Чернівцях, м.Новодністровськ та всіх районах області (крім Герцаївського). Загалом, надходження до загального фонду місцевих бюджетів області за 2014 рік збільшились у порівнянні з 2013 роком на 42 млн. 505 тис. 430,1 грн. або на 5%.

За 2014 рік до місцевих бюджетів області надійшло доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (І кошик) в сумі 696 млн. 734 тис. 410,9 грн., що становить 105,8% до плану Міністерства фінансів (+37 млн. 926 тис. 210,9 грн.) та 105,9% до плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін (+38 млн. 986 тис. 496,9 грн.). В порівнянні з 2013 роком, надходження за вищевказаними доходами збільшились на 36 млн. 690 тис. 174,7 грн. або на 5,6%.

Доходів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (ІІ кошик) надійшло за звітний період в сумі 195 млн. 324 тис. 310,5 грн., що становить 100,1% до показників Мінфіну (+135 тис. 10,5 грн.) та 107,1% до плану місцевих рад (+12 млн. 898 тис. 612,5 грн.). В порівнянні з 2013 роком, надходження по вищевказаних доходах збільшились на 5 млн. 815 тис. 255,4 грн. або на 3,1%.

За 2014 рік місцеві бюджети області (загальний і спеціальний фонди) виконані по видатках в сумі 4 млрд. 946 млн. 249 тис. 247,3 грн., або 95,0 відсотка до уточненого плану (уточнений план 5 млрд. 196 млн. 827 тис. 035,56 грн.), в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 485 млн. 302 тис. 816,35 грн., або на 97,8 % (уточнений план 4 млрд. 584 млн. 604 тис. 049,09 грн.), спеціальному фонду – 460 млн. 946 тис. 430,99 грн., або на 75,3 % (уточнений план 612 млн. 222 тис. 986,47 грн.) [3].

Використання бюджетних коштів безпосередньо пов'язане з виконанням державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань, найважливішими з яких є регулювання суспільного відтворення, задоволення потреб населення, управління державою, забезпечення охорони правопорядку, функціонування національної оборони, здійснення міжнародного співробітництва, охорона навколишнього природного середовища. Широке коло державних завдань зумовлює різноманітність напрямів витрачання коштів, які зосереджені в централізованому фонді грошових коштів держави. Обмеженість бюджетних коштів визначається не лише їх номінальною величиною, а передусім двома факторами, а саме: обсягом прийнятих рішень щодо потреби у видатках, ефективністю використання наявних бюджетних ресурсів. Бюджет – невід'ємна частина ринкових стосунків і одночасно важливий інструмент реалізації державної політики.

Отже, розробка стратегії управління місцевими фінансами з використанням комплексно-системного підходу стає нагальною потребою. Стратегія управління місцевими фінансами має передбачати формування системи довгострокових цілей місцевих органів влади та вибір найбільш ефективних шляхів їх реалізації. В розробці стратегії управління місцевими фінансами варто орієнтуватися на необхідність забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами, достатніми для виконання ними своїх повноважень. В процесі стратегічного управління місцевими фінансами здійснюється пошук шляхів нагромадження фінансових ресурсів та їх перерозподіл у найбільш перспективні сфери соціально-економічного розвитку територій.

Залежно від рівня розвитку адміністративно-територіальних утворень можна виокремити такі стратегії управління місцевими фінансами:

- стратегія подолання фінансової нестійкості;
- стратегія стабілізації розвитку територіальних одиниць;
- стратегія розвитку;
- стратегія зростання (покращання показників).

По-друге, вироблення тактичних завдань в досягненні кінцевих результатів діяльності територіальних органів влади і управління при розв'язанні конкретних проблем.

По-третє, наявність достатніх фінансових ресурсів для досягнення поставлених стратегічних цілей і виконання тактичних завдань, шляхом реалізації механізму стратегічного управління місцевими фінансами

Отже, розробка стратегії управління місцевими фінансами з використанням комплексно-системного підходу стає нагальною потребою. Стратегія управління місцевими фінансами має передбачати формування системи довгострокових цілей місцевих органів влади та вибір найбільш ефективних шляхів їх реалізації. В розробці стратегії управління місцевими фінансами варто орієнтуватися на необхідність забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами, достатніми для виконання ними своїх повноважень. В процесі стратегічного управління місцевими фінансами здійснюється пошук шляхів нагромадження фінансових ресурсів та їх перерозподіл у найбільш перспективні сфери соціально-економічного розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Бліщук К. М. Державні та місцеві фінанси [Текст] / Навч. посіб. / К. М. Бліщук, Л. Р. Михайлишин. - Львів: ЛРУДУ НАДУ, 2010. - 176 с.
2. Петленко Ю.В. Місцеві фінанси [Текст]: Опорний конспект лекцій / Ю.В.Петленко, О.Д.Рожко. - К. Кондор, 2003. - 282 с.
3. Фінансова звітність про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2014 рік.

Анастасія Новак,

Наук. кер. – Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

В статті досліджується стан управлінського менеджменту, який впливає на ефективність використання бюджетних коштів, роль місцевих фінансових органів у забезпеченні соціальної та культурної функції держави. Проводиться аналіз впливу державних структур на виконання доходної та видаткової частин місцевих бюджетів Чернівецької області, стан їх збалансування та пропонуються шляхи покращення менеджменту та управління фінансових ресурсів в Україні.

Зміна умов виробничої діяльності, необхідність адекватного пристосування до неї системи управління, позначаються не тільки на удосконалюванні його організації, але і на перерозподілі функцій управління по рівнях відповідальності, формах їхньої взаємодії і т.д. Мова йде насамперед про таку систему управління (принципах, функціях, методах, організаційній структурі), що породжена об'єктивною необхідністю і закономірностями ринкової системи господарювання, зв'язаними з задоволенням у першу чергу індивідуальних потреб, забезпеченням зацікавленості працівників у найвищих кінцевих результатах, що ростуть з доходами населення, регулюванням товарно-грошових відносин, широким використанням новітніх досягнень науково-технічної революції.

Термін «управління» позначає сукупність скоординованих заходів, направлених на досягнення поставлених цілей. В. Зігерт дає таке визначення: «Управління – це таке керівництво людьми і таке використання засобів, яке дозволяє виконувати поставлені завдання гуманним, економічним і раціональним шляхом».

Велике значення реформування управлінської діяльності приділяється у сфері публічних фінансів – бюджеті. Світова економічна криза, поглиблення соціального напруження серед населення, скорочення фінансових ресурсів держави зумовлюють розвиток та удосконалення одного із видів фінансового менеджменту – бюджетного менеджменту.

За визначенням Є.О.Галушки «бюджетний менеджмент - це сукупність процедур, прийомів, методів та функцій, що забезпечують управління бюджетними коштами в процесі їх акумулювання, розподілу та використання і відносинами, що виникають при цьому. Бюджетний менеджмент покликаний вирішувати проблеми ефективного управління бюджетом, починаючи з раціоналізації бюджетного процесу, оптимізації джерел бюджетних надходжень і видатків до поліпшення діяльності органів виконавчої та законодавчої влади у бюджетній сфері».

Сучасні теорії фінансового менеджменту досить широко висвітлюють зарубіжні вчені, такі, як Ю. Брігхем, Л. Гапенські, Дж. ван Хорн, У. Шарп, Р. Холт, Б. Коласс, інші. Уваги заслуговують праці Ф. Мінькова, А. Бірмана, Д. Аллахвердіяна, Б. Сабанті, Є. Стоянової, В. Ковальова, Г. Поляка, В. Анташова, Г. Уварова, Л. Павлової, І. Бланка, М. Коробова, О. Бандурки тощо. Але фундаментальні вітчизняні дослідження в даній сфері досить рідке явище. Тому серед, дійсно, фундаторів вітчизняної школи фінансового менеджменту слід відзначити праці В. Суторміної, В. Федосова і А. Поддєрьогіна.

Провідну роль у системі органів оперативного управління бюджетом відіграє Міністерство фінансів. Головними напрямками його діяльності є розроблення та реалізація фінансової політики держави, забезпечення бюджетного процесу, регулювання фінансового ринку й організація випуску державних цінних паперів, забезпечення міжнародних фінансових відносин держави, організація фінансових відносин у суспільстві, матеріальному виробництві, сфері послуг. У цій діяльності стрижневою основою є бюджет. З одного боку, всі напрями діяльності Міністерства фінансів так чи інакше відображаються в бюджеті, з іншого — саме через бюджет значною мірою реалізуються поставлені завдання та функції.

На місцях функції управління бюджетом передані місцевим фінансовим органам, зокрема у Чернівецькій області це Департамент фінансів облдержадміністрації та фінансові управління райдержадміністрацій, Чернівецької та Новодністровської міських рад..

Для забезпечення повного та своєчасного наповнення бюджетів у 2014 році, за поданням місцевих фінансових органів обласною державною адміністрацією прийнято більше 10 розпоряджень, спрямованих на виконання доходної частини місцевих бюджетів.

За 2014 рік проведено 4 засідання комісії з питань мобілізації платежів до державного та місцевих бюджетів на території області, на яких розглядалися наступні питання: стан виконання доходної частини місцевих бюджетів області за періоди 2014 року; проблемні питання виконання доходної частини бюджетів усіх рівнів; втрати та резерви наповнення місцевих бюджетів області; стан погашення податкового боргу; справляння орендної плати за землю; порядок надання земельних ділянок державної та комунальної власності в користування (оренду); шляхи наповнення місцевих бюджетів за рахунок сплати земельного податку та орендної плати; створення індустріальних парків – нові можливості залучення інвестицій у розвиток промисловості; збільшення надходжень до бюджету за рахунок використання водних ресурсів та надання в оренду водних об'єктів(ставки); резерви наповнення бюджетів усіх рівнів від суб'єктів господарської діяльності, які проводять руслорегуючі роботи, вибірку та перевезення гравійно-піщаної суміші; резерви наповнення бюджетів усіх рівнів від суб'єктів господарської діяльності, що працюють у сфері пасажирських перевезень; робота з підприємствами – боржниками, які мають ознаки економічної активності; щодо можливості функціонування сухих гравійно-піщаних кар'єрів на території області.

Це дало відповідний результат. До загального та спеціального фондів місцевих бюджетів Чернівецької області за 2014 рік надійшло доходів у сумі 1 244,8 млн.грн. або 109,1% (+103,6 млн.грн.) до плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін та 106,2% (+73 млн.грн.) до планових показників Міністерства фінансів України (рис.1.).

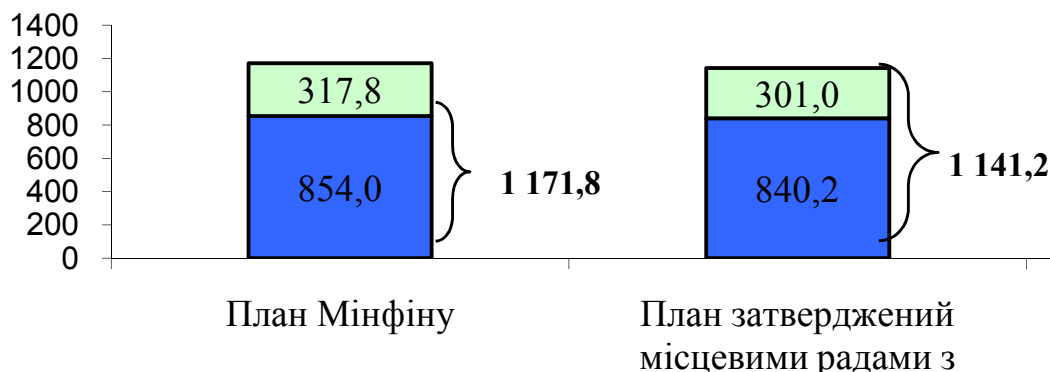

Рис. 1. Виконання планових показників місцевих бюджетів за 2014 рік (млн.грн., %)

Аналогічна управлінська діяльність проводиться і у сфері проведення видатків з місцевих бюджетів. Підсумки виконання місцевих бюджетів щоквартально розглядаються на колегіях обласної державної адміністрації і Департаменту фінансів обласної державної адміністрації. За наслідками розгляду приймаються відповідні постанови колегії щодо покращення виконання місцевих бюджетів.

Виконання видаткової частини загального та спеціального фондів місцевих бюджетів за 2014 рік становить 4712,0 млн.грн. (93,6 відсотка до показників, затверджених місцевими радами на рік з урахуванням змін), в тому числі: загальний фонд – 4276,2 млн.грн. (97,8 відсотка до уточненого плану на рік), спеціальний – 435,8 млн.грн. (65,9% до плану на рік).

Завдяки вдалим управлінським рішенням вдалося своєчасно здійснити виплату заробітної плати працівникам бюджетної сфери відповідно до діючого законодавства з оплати праці, відпускних та матеріальної допомоги на оздоровлення працівникам освіти.

Зазначений аналіз дає можливість стверджувати, що місцевим фінансовим органам належить значна роль у забезпеченні виконання місцевих бюджетів. Проте існують можливості покращення бюджетного менеджменту у цій сфері.

З урахуванням необхідності наближення системи функціонування менеджменту у сфері бюджету на регіональному рівні до європейських стандартів, в умовах реалізації положень Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні, схваленої Кабінетом Міністрів України, в основі якої лежить децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад.

Зокрема для удосконалення управління фінансовими ресурсами можна запозичити досвід зарубіжних країн, який базується в першу чергу на забезпеченні жорсткого контролю державних витрат, накладення на ранніх стадіях

підготовки бюджету обмежень з боку органів державного управління, забезпечення суворой відповідності результатів витрачання коштів запланованим обсягам.

Крім цього, одним із напрямів удосконалення менеджменту в розподілі фінансових ресурсів є формування місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом, що дозволить забезпечити прозорість руху бюджетних коштів з виконанням контрольних функцій по їх цільовому направленню згідно з бюджетними призначеннями, оперативність у управлінні коштами, оперативність у вирішенні питань при проведенні міжбюджетних розрахунків.

Відповідно до внесених змін до Бюджетного кодексу України з 2017 року всі місцеві бюджети (крім сільських, селищних та міських (районного значення) будуть формуватися за програмно-цільовим методом.

Наступним напрямом удосконалення менеджменту бюджетного процесу є проведення адміністративно-територіальної реформи, метою якої є реформування системи управління державою та територіального устрою, яке відбувається з метою надання реальної можливості для людини отримати необхідні послуги від органів влади на кожному рівні управління.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні повинна здійснюватись у трьох взаємопов'язаних напрямках:

- 1) реформи виконавчої влади (центральної та місцевої);
- 2) реформи місцевого самоврядування;
- 3) реформи територіального устрою країни.

Все це дасть можливість покращити менеджмент органів всіх гілок влади за ефективних розподілом та використанням бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 року. К.: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. – 115с.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року №2456-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №50-51, С.572.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року №280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 24.
4. Калиновський Б. Шляхи реформування місцевої публічної влади в Україні [Електронний ресурс] / Б. Калиновський. – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_4/visnik_st_18.pdf
5. Павлюк К.В. Досвід реформування державних фінансів у нових країнах – членах Європейського Союзу [Текст]/ К.В.Павлюк, І.В.Іголкин //Фінанси України – 2007, – №2. – С.32-37
6. Рибак С.О. Бюджетна стратегія в контексті структурних реформ [Текст]/ С.О.Рибак // Фінанси України – 2010. – № 12. – С.32 – 43.
7. Стефанюк І.Б. Оцінка управління бюджетними коштами у світлі вимог нового Бюджетного кодексу [Текст]/І.Б. Стефанюк // Фінанси України –2010.–№ 11.– С.31 – 35.
8. Федосов В.М. Бюджетний менеджмент [Текст] : практикум. Навч. посіб. / В.М. Федосов, С. Кондратюк, Л. Сафонова та ін. За заг. ред. В.М. Федосова ; Київськ. нац. екон. ун-т. - К. : КНЕУ, 2005. - 420 с.

Володимир Олійник, Крістіна Петрюк,

Наук.кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут, КНТЕУ, м. Чернівці

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

У науковій статті розкрито сутність казначейського контролю. Висвітлено функції органів Державної казначейської служби в процесі проведення контролю за виконанням бюджету.

На сучасному етапі, в період відновлення незалежності і розвитку України постає питання удосконалення існуючої системи державного контролю, та ефективної роботи фінансових інститутів влади за для забезпечення стійкого економічного становища країни. Особливо це стосується фінансово-економічних служб котрі повинні бути взірцем: фаховості, обізнаності й людяності в таких складних умовах сучасності, що пов'язані з фінансуванням органів державного управління для забезпечення їхньої діяльності.

Метою написання статті є розкрити роль Державної казначейської служби України у проведенні фінансового контролю за використанням бюджету.

Повноваження та функції Державного казначейської служби в системі державного фінансового контролю розглядають у своїх працях Барановський О. І., Василик О. Д., Макуцький Р. Т., Даневича О. С., Батура О. В., Тентюка В. П., Маслова А. О., Леопенко П. М. та інші.

Більшість науковців загострюють увагу на своєчасному виконанні зобов'язань перед бюджетом, виявленні фактів порушень фінансового законодавства чи неналежного виконання учасниками фінансової діяльності своїх зобов'язань, а також сприянні збалансованості між потребою у фінансових ресурсах і розміром грошових фондів. Однак контроль не повинен зупинятися на виявленні та реєстрації окремих вад чи порушень законодавства і державної дисципліни, але дане питання потребує подальших досліджень.

Державний фінансовий контроль забезпечує оптимізацію діяльності державних установ, зміцнення інститутів держави, впливає на всю економіку й інші аспекти соціальної діяльності. Усе це доводить, що від ефективності системи державного фінансового контролю як частини загальної управлінської системи залежить ефективність реалізації фінансової політики, ефективність функціонування держави, а в сукупності з іншими важливими факторами – і саме її існування.[1]

Державна казначейська служба України виконує ряд функцій у сфері державного фінансового контролю:

- забезпечення казначейської форми обслуговування Державного бюджету України;
- організація та здійснення контролю за дотриманням встановленого порядку виконання державного бюджету України;
- здійснення бухгалтерського обліку всіх надходжень та витрат Державного бюджету України, а також контролю за рухом коштів на єдиному казначейському рахунку;
- організація та здійснення контролю за надходженням, рухом та цільовим використанням коштів Державного бюджету України, державних позабюджетних фондів, місцевих бюджетів;
- організація та здійснення збирання, зведення та аналізу фінансової звітності про стан виконання державного та зведеного бюджету України;
- здійснення контролю за правильністю організації обліку та касового виконання Державного бюджету України в бюджетних установах;

- здійснення контролю за припиненням необґрунтованого зростання кредиторської та дебіторської заборгованості бюджетних установ;
- зведення, складання та надання звітності про виконання Державного бюджету України;
- встановлення, за погодженням з Рахунковою палатою та Міністерством фінансів України, єдиної форми звітності про виконання бюджетів, кошторисів, а також єдиних правил ведення бухгалтерського обліку; видання нормативно-правових актів, пов'язаних із здійсненням контрольних функцій органами Державного казначейства, а також інших нормативно-правових актів в межах своєї компетенції, обов'язкових для виконання усіма юридичними і фізичними особами. [2]

Контроль повинен полягати в забезпеченні органічного поєднання попередження, виявлення й ліквідації вад та порушень, віднайдені та швидкому задіяні невикористаних резервів інтенсифікації виробництва, підвищенні його ефективності, а у разі грубого порушення чинного законодавства нести адміністративну і кримінальну відповідальність. Але сам контроль повинен мати не тільки ієрархічну направленість, а бути доступним для кожного громадянина. Тільки гармонійне сполучення цих двох складових контролю дозволить отримати повне уявлення про управління державними коштами, виявити нагальні проблеми та окреслити шляхи їхнього вирішення.

З ухваленням Бюджетного кодексу України органи державного управління отримали документ, в якому передбачені контроль над дотриманням бюджетного законодавства та правові норми відповідальності за бюджетні правопорушення. Державна казначейська служба України є центральним органом виконавчої влади і керується у своїй діяльності Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, Національного банку України, наказами Міністерства фінансів України, Положенням про Державну казначейську службу України. Із його заснуванням впровадження принципово нового контролю над виконанням бюджету стало реальним, насамперед тому, що, виступаючи в ролі суб'єкта виконання бюджету, створений орган контролю сам зацікавлений в опрацюванні та впровадженні на практиці найефективнішої системи контрольних заходів. Контроль, здійснюваний органами Державної казначейської служби України, сприяє ефективному управлінню бюджетними коштами держави. Держказначейством контрольні дії не є відокремленими одна від одної, сформовані в єдину систему, функціонування якої спрямовано на досягнення однієї мети. [3]

На практиці системність казначейського контролю проявляється у виконанні кожним органом казначейства делегованих йому завдань і забезпечується особливою взаємодією різних рівнів органів Державної казначейської служби України, за якої орган казначейства вищого рівня отримує можливість управляти елементами, що є об'єктами контролю органів нижчого рівня. Без системного контролю, використовуючи засоби обмеженого контролю, суть якого зводиться до нагляду за об'єктом і констатації факту відхилення, що виникає під час виконання видаткової частини державного бюджету, це було б нездійсненним. Системність контролю логічно базується на його суцільності. Варто зауважити, що казначейський контроль за своєю природою унеможливорює вибірковість. Це є основою ефективного управління та створює такі умови, за яких незаплановане, нецільове використання розпорядниками бюджетних коштів фінансових ресурсів держави стає не тільки неможливим, але й нелогічним. Важливою рисою казначейського контролю є його поелементність. Під поелементним контролем розуміють контроль, спрямований на кожний окремо взятий елемент системи, якою управляють, – показники кошторисів, планів асигнувань, суми взятих зобов'язань, перерахованих коштів, обсяги доходів за їхніми видами тощо. Проконтролювати і виконати кожний такий елемент означає забезпечити такий розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, за якого досягнення запланованого соціально-економічного ефекту стане реальним фактом. Однією з ключових рис здійснюваного у процесі виконання бюджету казначейського контролю є його попередність. Вона базується на тому, що переважна більшість контрольних процедур, які проводять органи Державної казначейської служби України, має попередній характер, контрольні ж дії ретроспективного характеру зустрічаються досить рідко. [4] Це співвідношення у практичному застосуванні двох згаданих видів контролю, власне, й характеризує існуючу систему казначейського контролю.

Зміст здійснюваного Державної казначейської служби України попереднього контролю полягає в тому, що контрольні дії органів казначейства спрямовано на перевірку, у відповідності заданих параметрів тих процесів, які ще не відбулися. На відміну від ретроспективного контролю, який передбачає виявлення й усунення відхилень, що виникли в тому чи іншому об'єкті, застосовуваний органами Державної казначейської служби України контроль запобігає виникненню таких проблем. Контроль у процесі здійснення реєстрації зобов'язань та проведення платежів ставить перепону нецільовому спрямуванню бюджетних коштів. Слід зазначити, що при цьому в жодний спосіб не обмежуються права розпорядників коштів щодо визначення ними напрямів спрямування бюджетних коштів у межах затверджених бюджетних призначень. Важливою характеристикою сучасного контролю у процесі виконання державного бюджету є і його динамізм. Таку можливість контроль отримав лише тоді, коли став здійснюватися єдиним органом – Державної казначейської служби України, що взяло на себе відповідальність за виконання державного бюджету в цілому. Без згаданої оперативності система здійснюваного під час виконання бюджету контролю не могла б встигати за процесами, що відбуваються в її бюджетній сфері, отже, й успішно регулювати їх. Але, намагаючись дотриматися вимоги оперативності, важливо уникнути поспішного, не виваженого впровадження нових, не перевірених практикою методик контролю, через що виникає значний ризик не тільки розбалансувати процес управління бюджетними видатками, а й заблокувати цей процес узагалі. Доцільно зауважити, що в ході побудови Державної казначейської служби України динамічної системи контролю практично не виникали і не виникають ситуації, які б характеризувалися суперечністю чи протиставленням наявних і впроваджуваних контрольних процедур. Кожна нова впроваджувана Державної казначейської служби України процедура була і є органічним доповненням використовуваних дотепер процедур контролю, вона замінює той чи інший елемент системи контролю, який не відповідає вимогам. Однак треба зазначити, що Державної казначейської служби України постійно відчуває недостатність законодавчого визначення норм і процедур фінансового контролю, тому є потреба в Законі про Державне казначейство, де були б визначено не тільки обов'язки органів Державної казначейської служби України, але і їхні права, а також питання вдосконалення контролю. Отже, казначейство виконує в системі державного управління важливу роль, а саме забезпечення контролю фінансової діяльності. Однак окремі напрямки його діяльності потребують удосконалення в напрямі посилення його випереджального характеру. З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що Державної казначейської служби України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. [5]

Однією з основних функцій казначейства є контроль. Казначейський контроль має специфічні риси: системність, поелементність, попередність, динамізм, оперативність. Головним перспективним завданням для Державної казначейської служби України є використання динаміки інтенсивного розвитку щодо подальших вдосконалення та оптимізації структури казначейства згідно з досягнутою функціональністю, що сприятиме посиленню інституційної спроможності установи виконувати широкий спектр повноважень, наданих Урядом України для забезпечення прозорості виконання бюджетів, удосконалення бюджетного процесу в цілому. Тому існує потреба в опрацюванні всебічного проектного або програмного документа, який міститиме опис повної функціональності Державної казначейської служби України, технологію об'єднання окремих модулів дійової казначейської системи в єдину систему, а також алгоритми оброблення великих масивів даних для отримання аналітичної інформації з виконання бюджетів, що надасть можливість визначати вплив бюджетного процесу на економіку держави, у тому числі результативність застосування програмно-цільового методу під час планування та виконання бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Казначейська справа Галушка Є.О Охримовський О.В. Гончарук Я.М. – 2012 – 580с
2. Бюджетний кодекс України від 2 березня 2015 року N 212-VIII.
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/21219?test=dCCMfOm7xBMWHSjEZiqchTtaHi4Pss80msh8Ie6>
3. Наказ Державної казначейської служби України від 07.04.2015 № 97 "Про внесення змін...до...наказів...Державної...казначейської...служби...України"
<http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23237>
4. Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII "Про внесення змін до Бюджетного Кодексу України...щодо...реформи...міжбюджетних...відносин".
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 563 "Деякі питання реалізації Закону України "Про очищення влади"
<http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23237>

Богдан Олюхно,

Наук. кер. - Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В статті досліджено концептуальні основи формування міжбюджетних відносин на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, проаналізовано систему міжбюджетних трансфертів та запропоновано напрямки вдосконалення системи бюджетного вирівнювання в Україні.

Трансформація міжбюджетних відносин в Україні, поряд із забезпеченням сталого позитивного соціально-економічного зростання, є неодмінною передумовою забезпечення нормальної життєдіяльності нашої держави. Система міжбюджетних трансфертів є важливим чинником вирівнювання розвитку адміністративних територій, забезпечення однакових умов доступу громадян до послуг держави незалежно від місцезнаходження.

Одне з ключових місць у розбудові системи міжбюджетних відносин належить міжбюджетним трансфертам, які слід розглядати як: 1) систему фінансових відносин між бюджетами різних рівнів з приводу планування, формування, розподілу і використання певних бюджетних ресурсів та контролю за їх витратами; 2) організаційно-правову форму мобілізації частини фінансових ресурсів бюджетів одних рівнів у розпорядження бюджетів інших рівнів як за допомогою податкового розщеплення, так і прямого надання коштів; 3) елемент системи економічних стабілізаторів перехідної економіки.

Система міжбюджетних трансфертів здійснює загальний перерозподіл фінансових ресурсів всередині бюджетної системи, але її роль у стимулюванні процесу регіонального розвитку та здатність забезпечувати відповідним обсягом бюджетних коштів економічні та соціальні потреби регіонів і територіальних громад залишаються низькими.

Актуальність теми зумовлюється необхідністю дослідження процесів децентралізації в умовах бюджетного унітаризму, що розвиваються сьогодні у вітчизняній практиці. Дослідження економічної природи та сутності міжбюджетних трансфертів продиктовано не лише складнощами, масштабністю та їх роллю у фінансовому збалансуванні бюджетів усіх рівнів, а й необхідністю знаходження нових механізмів регулювання фінансових потоків між бюджетами, їх гармонізації та посилення їх впливу в цілому на результативність бюджетного процесу, на соціально-економічний розвиток країни. Завдання зводиться до створення такого механізму міжбюджетних відносин, який є основою ефективності бюджетів усіх рівнів у частині забезпечення добробуту населення.

Питання удосконалення системи міжбюджетних трансфертів надзвичайно актуальне на даний момент. Дослідження міжбюджетних трансфертів почало здійснюватися в рамках теорії фискального федералізму, в перше найбільш широко представлене в роботах Річарда Масгрейва, збірці праці за редакцією Уоллеса Бутса.

Перші спроби узагальнення емпіричного досвіду окремих трансформаційних країн у галузі міжбюджетних трансфертів зроблені експертами Всесвітнього банку та Міжнародного Валютного Фонду, зокрема збірка праць за редакцією С. Групти, Р. Берда, Т. Тер-Мінасян, А. Шаха та інших. З'явилися також публікації, в яких значна увага приділяється розбудові системи трансфертів у окремих країнах Центральної, Східної Європи та СНД – зокрема колективна монографія за редакцією Ю.Немеца та Г.Райта, публікації про міжбюджетні відносини в таких країнах як Вірменія - Дж.Доуна, Білорусі – Ю. Криворотько, Грузії - А. МакНевіна, Казані – Ч. МакЛюра, Росії – О. Бежаєва, України – В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія, Й. Бескида, С. Буковинського, О. Василика, В. Опаріна, О. Романенка, І. Дяковової, А.Еліфінова, І. Сала, В. Кравченка, Р.Кравчука, І.Луніної, В.Серкса.

Виходячи з аналізу міжнародних стандартів побудови системи міжбюджетних відносин та позитивного досвіду іноземних держав необхідне подальше реформування всіх складових системи міжбюджетних відносин.

Серед причин, які викликали недоліки діючої на сьогоднішній день системи міжбюджетних відносин, зазначимо наступні:

- відсутність своєчасного реагування на зміни соціально-економічних умов розвитку держави, що сприяло назріванню суперечностей;
- постійна відсутність визначеності у відносинах між ланками бюджетної системи, що виключало будь-яку можливість самостійного бюджетного прогнозування.

Подолати зазначені недоліки можливо лише шляхом суворого дотримання принципу історизму, завдяки якому система міжбюджетних відносин повинна чітко та своєчасно відбивати всі соціально-економічні явища та процеси, що виникають у суспільстві. Всі запропоновані нововведення у рамках строкової фінансової політики повинні бути глибоко проаналізовані та не мати спонтанний характер. Це надасть можливість органам місцевого самоврядування

передбачувати перерозподільчі процеси між бюджетами (їх напрямки та обсяги), отже, визначати власну фінансову політику відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Останнє сприятиме збільшенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у результатах своєї роботи та ініціативності.

Під час реформування міжбюджетних відносин у складі бюджетної системи головним є також збереження виписаних Бюджетним кодексом та впровадження додаткових принципів, які узгоджуються із процесами децентралізації влади в країні. Особливу увагу ми хочемо привернути на необхідність дотримання принципу справедливості та неупередженості, за яким, виходячи з положень Бюджетного кодексу, бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами та територіальними громадами. Тут одразу виникає кілька питань: по-перше, чому йдеться про суспільне багатство, якщо через бюджет перерозподіляється частика ВВП, рідко частина національного багатства? По-друге, що взагалі розуміється під справедливим і неупередженим розподілом? Положення основних розділів Бюджетного кодексу та існуюча практика відносин між бюджетами доводить існування суб'єктивного (однобокого) розуміння принципу справедливості під час вирівнювання фінансових можливостей територіальних утворень (тобто справедливості не для всіх).

Розподіл ресурсів між ланками бюджетної системи, а бюджетне регулювання фінансових можливостей територій здійснюється тільки за рахунок використання методу міжбюджетних (прямих) трансфертів здійснюється поза ідеєю загальної справедливості. Розвинуті ринкові умови господарювання, до яких прагне Україна вимагають створення гармонізованої системи регіон-донор - регіон-реципієнт, завдяки якій повинні бути максимально враховані інтереси обох сторін. Існування гармонізованої системи регіон-донор-регіон-реципієнт нам представляються у вигляді чіткого, прозорого і об'єктивного формульного розрахунку на підставі об'єктивних, зокрема бюджетних показників, які б максимально враховували соціально-економічні особливості адміністративно-територіальних одиниць, а також їх внесок до зведеного бюджету України.

Зрештою бюджетне регулювання фінансових можливостей територій повинне сприяти не зрівнюванню можливостей всіх суб'єктів, а забезпечувати гарантований рівень забезпеченості бюджетними ресурсами найслабкіших у фінансовому відношенні адміністративно-територіальних одиниць. Система фінансового вирівнювання повинна спонукати, з одного боку, до активної діяльності органів місцевого самоврядування у напрямі пошуку і використання додаткових резервів збільшення надходжень до бюджету шляхом сприяння розвитку виробництва, особливо в його малих формах. З другого боку, повинна сприяти ефективному використанню бюджетних ресурсів з метою підвищення суспільного добробуту.

Сучасний соціально-економічний розвиток нашої країни свідчить, що виконання органами місцевого самоврядування делегованих їм повноважень за рахунок тільки закріплених доходів не можливе. Не вирішить проблеми бюджетного регулювання і запровадження регулюючих податків. Необхідність забезпечення жителів кожної адміністративно-територіальної одиниці суспільними благами на рівні, гарантованому Конституцією та законами України потребує додаткових ресурсів з Державного бюджету у вигляді прямих міжбюджетних трансфертів. І якщо проблеми повноти та своєчасності перерахування прямих міжбюджетних трансфертів Бюджетним кодексом вирішені, залишаються актуальними проблеми прозорості, справедливості, сприяння розвитку економіки та досягнення суспільного добробуту.

З урахуванням змін до Бюджетного кодексу України систему балансування замінено системою бюджетного вирівнювання, яка передбачає горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя.

При цьому, вирівнювання здійснюється лише за двома податками:

- податком на прибуток підприємств для обласних бюджетів;
- податком на доходи фізичних осіб для бюджетів міст, районів та обласних бюджетів.

Вирівнювання за іншими платежами не здійснюється, їх надходження в повному обсязі залишаються в розпорядженні місцевих органів влади.

Крім того, враховуючи особливий статус міста Києва, наданий йому Законом України «Про столицю України – місто-герой Київ», вирівнювання податкоспроможності бюджету міста Києва не здійснюється.

Механізм вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети з рівнем надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні отримують базову дотацію (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9), для підвищення рівня їх забезпеченості. Для місцевих бюджетів з рівнем надходжень в межах від 0,9 до 1,1 вирівнювання не здійснюється.

Водночас із бюджетів із значним рівнем надходжень на одного жителя передбачена реверсна дотація до державного бюджету в обсязі 50 відсотків перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні.

Для обрахунку обсягів базової та реверсної дотації на 2015 рік використовувались дані щодо наявного населення станом на 01.01.2014 та фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток за 2013 рік, згідно з даними Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України відповідно.

Система вирівнювання податкоспроможності є більш прогресивною ніж система балансування та має на меті сприяти зацікавленості місцевих органів влади залучати додаткові надходження та розширювати наявну базу оподаткування.

Серед позитивних рис існування нової системи міжбюджетних трансфертів ми визначили збільшення прозорості в їх наданні. Однак, визначити (з'ясувати) конкретні умови розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та нормативів щоденних відрахувань є неможливим для нефахівців Міністерства фінансів України та фінансових регіональних органів. Таким чином, система міжбюджетних трансфертів не в достатній мірі збільшила свою прозорість, що і є наступною її вадою. Можна було би говорити про покращення ситуації, якщо б нормативи для бюджетів одного рівня були однакові. Та ці нормативи встановлювалися би у відсотках до надходжень на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Ці нововведення не дають можливості здійснення бюджетного прогнозування на період більший, ніж один рік, ускладнюють процедуру розрахунку міжбюджетних трансфертів. Останнє призводить до можливих порушень при розрахунках обсягів міжбюджетних трансфертів через недостатню прозорість. Крім того, в умовах відсутності середньострокових податкових гарантій для місцевих бюджетів (відповідних покладеним на місцеві органи влади функціям) місцеві органи влади, як і раніше, будуть зацікавлені як в ухиленнях від сплати податків з боку економічних

суб'єктів, оскільки це надасть можливість їм використовувати механізм неформальних стягнень частини економії коштів підприємств, так і в накопиченні ними податкової заборгованості, через створення умов для проведення взаєморозрахунків.

Отже, обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів є одним з найважливіших показників міжбюджетних відносин. Значущість міжбюджетних трансфертів полягає у їх функціональному призначенні. На наш погляд, функціями міжбюджетних трансфертів є:

- перерозподіл ВВП з метою забезпечення умов для життєдіяльності держави в цілому і окремих регіонів;
- забезпечення економічного розвитку, соціально-економічного регулювання, фінансової основи розбудови місцевого самоврядування за допомогою оптимізації міжбюджетних потоків;
- зміна характеру і обсягу бюджетних видатків органів місцевої влади, які їх отримують;
- планування оптимальної структури розміщення продуктивних сил;
- забезпечення можливості місцевим органам влади надавати суспільні послуги згідно зі стандартами, встановленими урядом країни.

Оксана Паламарюк, Іванна Ілюк,

Наук. кер. - Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В статті досліджуються проблемні аспекти системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування та запропоновано напрямки реформування бюджетної системи України.

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування не відповідає потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування не спрямовано на реалізацію його головного призначення - створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Недостатність ресурсів у бюджетах розвитку територіальних громад для інвестицій в інфраструктуру, а також відтік власних доходів органів місцевого самоврядування на фінансування делегованих державою видатків призводить до істотного недофінансування комунального господарства територіальних громад, послаблення матеріальної бази підприємств комунальної власності і, як наслідок, до погіршення якості соціальних послуг населенню.

Перед місцевим самоврядуванням постали проблеми, які потребують ефективного та швидкого реагування:

- економічна неспроможність переважної більшості територіальних громад, органів місцевого самоврядування щодо здійснення власних і делегованих повноважень;
- недостатність ресурсів у бюджетах розвитку територіальних громад для інвестицій в інфраструктуру;
- криза комунальної інфраструктури, загрозлива зношеність теплових, водо каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду.

Питання фінансового забезпечення територіальних громад, удосконалення бюджетного процесу та реформування бюджетної системи є предметом постійної дискусії політиків, науковців і практиків. Значну увагу дослідженню цих проблем приділяють відомі вчені: С. А. Буковинський, А. Є. Буряченко, І. М. Вахович, В. П. Вишневський, О. І. Демків, Т. М. Демченко, І. В. Запатріна, Т. Г. Затонацька, О. П. Кириленко, В. І. Кравченко, М. І. Карлін, м, А. Козоріз, І. О. Луніна, С.І. Мельник, Ц. Г. Огонь, В. М. Опарін, К. В. Павлюк, Д. В. Полозенко, С. В. Слухай, В., А. М. Соколовська, В. М. Федосов, І. Я Чугунов С. І. Юрій та інші.

Враховуючи важливість результатів провідних вчених - економістів, необхідно зазначити, що і донині потребує уточнення розподіл джерел доходу між рівнями бюджетної системи, співвідношення між доходами, переданими державою до бюджетів місцевого самоврядування, та їхніми власними доходами, тобто визначення оптимального механізму формування власної дохідної бази місцевих бюджетів, який базується на підвалинах податкової (фіскальної) автономії, якісного прогнозування доходів місцевих бюджетів, підвищення зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної дохідної бази.

Досліджуючи фінансові основи діяльності місцевого самоврядування в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, важливо розглянути існуючу систему місцевого самоврядування та механізму розподілу повноважень, зокрема бюджетних, між органами місцевої та державної влади, так як закріплення за тим чи іншим органом влади певних функцій та завдань обумовлює розподіл та перерозподіл бюджетних ресурсів, що акумулюються в їхніх бюджетах.

Із законодавчої точки зору поняття місцевого самоврядування розглядається як право територіальної громади самостійно вирішувати місцеві питання. Так, Конституцією України визначено, що „місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України”. Відповідно ст. 2 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” доповнює визначення, подане в Конституції України, зазначаючи, що місцеве самоврядування в Україні – це також „реальна здатність територіальної громади ... самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення”.

На нашу думку, визначення місцевого самоврядування, подане в Законі України „Про місцеве самоврядування”, більш наближене до його трактування, регламентованого Європейською Хартією місцевого самоврядування, що підписана Україною 6 листопада 1996 року в м. Страсбурзі та ратифікована Верховною Радою України 15.07.1997 року. Так, ст. 3 Хартії визначає, що місцеве самоврядування означає право і спроможність місцевих властей, у межах закону, здійснювати регулювання і управління суттєвою частиною громадських справ на свою відповідальність та в інтересах місцевого населення. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Фінансова самостійність територіальної громади залежить від рівня збалансованості місцевих бюджетів, вираженого розподілу функцій та повноважень між органами центральної та місцевої влади, пріоритетності спрямування бюджетних видатків на потреби громади. Механізм формування міжбюджетних відносин передбачає застосування принципу рівності та прозорості у визначенні обсягів доходів і видатків місцевих бюджетів на делеговані державою повноваження та фінансування мінімально необхідних соціальних послуг. Важливим є переосмислення ролі держави у

формуванні доходів місцевих бюджетів, наданні фінансової підтримки, у тому числі дотації вирівнювання для виконання територіальними громадами відповідних функцій.

Фінансове забезпечення територіальних громад є ефективним інструментом оцінки діяльності місцевого самоврядування як первинного суб'єкту соціально-економічних відносин, що забезпечує функціонування комунальної власності, акумулювання в бюджеті місцевого самоврядування місцевих податків і зборів, надання суспільних місцевих послуг. В умовах становлення бюджетної системи досягнення мети фінансової самодостатності територіальних громад дозволить реалізувати принцип збалансованого функціонування місцевих фінансів.

Вітчизняна бюджетна система характеризується переважним виконанням делегованих державою повноважень у більшості органів місцевого самоврядування та дотаційним фінансуванням бюджетів місцевого самоврядування. Розробка та реалізація політики управління міжбюджетними відносинами має спиратися на науково-обґрунтовані підходи до формування бюджетів територіальних громад з урахуванням оптимальних критеріїв бюджетування.

Тому, на нашу думку, для втілення стратегії зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування на місцевому рівні необхідно: створити довгострокові стимули, які б заохочували місцеву владу до здійснення структурних реформ; створити стимули економічної активності суб'єктів господарювання, сприяння розвитку підприємницької діяльності та залучення інвестицій на територію адміністративно-територіальної одиниці; забезпечити повне і прозоре виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень; провести чітке розмежування бюджетних повноважень між різними гілками влади; забезпечити на всій території держави рівний доступ громадян до основних суспільних послуг і соціальних гарантій.

Крім того, в сфері розподілу джерел бюджетних ресурсів необхідно чітко розмежувати доходи між бюджетами таким чином, щоб склад власних доходів формувався з таких податкових надходжень, які спроможні сформувати достатню фінансову базу органів місцевого самоврядування, а це, відповідно, потребує реформування системи місцевого оподаткування та підвищення рівня податкової автономії місцевої влади. Адже, забезпечення фіскальної децентралізації дає змогу місцевим органам влади отримувати автономію щодо фінансування і забезпечення населення суспільними товарами і послугами.

На сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування та забезпечення фінансової самостійності вирішальне значення надається місцевому оподаткуванню, яке покликане зміцнювати місцеві бюджети, розширюючи їх фінансову автономію. Виступаючи складовою частиною податкової системи держави, місцеві податки та збори повинні відповідати інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки оцінюються як самостійне джерело власних доходів їх бюджетів. Однак існуюча система місцевого оподаткування є малоефективною, так як неспроможна сформувати достатню власну фінансову базу.

При формуванні доходів місцевих бюджетів бюджетний ефект від місцевого оподаткування неоднаковий. Найменш відчутним він є у районних і обласних бюджетах, що утворюються за рахунок частини коштів, які надходять з бюджетів місцевого самоврядування (міст, сіл, селищ) і державного бюджету та у них фактично відсутні джерела формування власних бюджетних ресурсів. Більш відчутна фіскальна роль місцевих податків і зборів характерна саме для бюджетів територіальних громад (міст, селищ і сіл), де абсолютні надходження даних податків і зборів мають тенденцію до зростання, однак залишаються незначними, особливо це стосується сільських та селищних бюджетів.

Шляхами реформування системи фінансового забезпечення місцевих органів влади можуть бути:

По-перше, зниження рівня дотаційності бюджетів місцевого самоврядування, реформування механізму фінансового вирівнювання, зокрема через створення спеціальних бюджетних фондів фінансового вирівнювання територій. Крім того, вдосконалення потребують формульні розрахунки через встановлення більш об'єктивного та обґрунтованого нормативу бюджетної забезпеченості окремо для кожної територіальної одиниці та їх об'єднань, враховуючи при цьому економічний, соціальний, природний й екологічний стан відповідних територій. На нашу думку, це допоможе збільшити реальний обсяг бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування, необхідних для фінансового покриття їх видаткових потреб. Як наслідок, це сприятиме розширенню економічної самостійності територій.

По-друге, необхідно забезпечити проведення адміністративно-територіальної реформи, що дасть змогу зміцнити організаційні, правові та фінансові основи місцевого самоврядування, створити потужні, самодостатні та дієздатні територіальні громади. Однак, щоб проведення зміни були результативними щодо наповненості бюджетів, об'єднання територіальних громад базового рівня необхідно здійснювати на основі природно-ресурсного потенціалу, наявних комунікаційних можливостей населених пунктів, враховуючи при цьому місце їх розташування, віддаленість від центру громади та чисельність населення. В цілому, чим більші територіальні громади, тим вони мають потужніший потенціал, що позитивно впливає на наповненість бюджетів місцевого самоврядування.

По-третє, необхідно забезпечити економічне зростання відповідних територій та сформувати достатні бюджети розвитку з метою спрямування частини бюджетних ресурсів на розвиток місцевої інфраструктури та оздоровлення підприємств комунальної власності. Так як, в подальшому комунальна власність зможе забезпечувати надходження до бюджетів місцевого самоврядування. З метою забезпечення економічного зростання слід мобілізувати зусилля бізнесу, управлінської еліти, місцевого самоврядування, організованої громадськості шляхом створення партнерств між місцевими органами влади та неурядовими організаціями стосовно надання громадських послуг, також муніципальних фондів розвитку; вкладення урядових інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури, фінансування програм громадської освіти; попередження соціальних криз у місцевості.

Леся Петрашук,

Наук. кер. – Табенська Ю.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

В статті розкрито сутність міжбюджетних відносин і системи їх регулювання, розмежовано повноваження, видатків і доходів як основи організації міжбюджетних відносин, висвітлено основні перспективні напрями розвитку системи міжбюджетних відносин в Україні.

Формування системи міжбюджетних трансфертів в Україні визначено необхідністю створення механізму фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в умовах наявності фінансових диспропорцій між «багатими» та «бідними» територіальними громадами. Сьогодні система міжбюджетних трансфертів вже здійснює загальний

перерозподіл фінансових ресурсів всередині бюджетної системи, але її роль у стимулюванні процесу регіонального розвитку та здатність забезпечувати відповідним обсягом бюджетних коштів економічні та соціальні потреби регіонів і територіальних громад залишаються низькими.

Тематику міжбюджетної взаємодії, і зокрема трансфертів, досліджували такі радянські вчені, як Д.Аллахвердян, І.Бородін, М.Васильєва, Г.Поляк, Н.Ширкевич. В Україні науковими дослідженнями з питань місцевих фінансів, зокрема аспектами міжбюджетних відносин, займалися відомі науковці: О.Барановський, С.Булгакова, О.Василик, М.Деркач, О.Кириленко, В.Кравченко, І.Луніна, В.Опарін, В.Федосов, М.Чумаченко.

Дослідження системи міжбюджетних трансфертів має для України велике теоретичне та практичне значення, що визначається необхідністю наукового обґрунтування комплексного підходу щодо розв'язання проблем фінансового забезпечення регіонального розвитку в контексті реформування системи державного управління в Україні у напрямі її децентралізації.

Система міжбюджетних відносин потребує подальшого удосконалення виходячи з динаміки фінансово-бюджетних та соціально-економічних показників розвитку адміністративно-територіальних одиниць на основі вартісних і якісних стандартів забезпечення місцевого населення достатнім рівнем соціального забезпечення. Дієвим інструментом вирішення цього важливого завдання може стати збалансування фінансів територій як основа для розроблення комплексу заходів щодо активної муніципальної економічної політики у сфері бюджету, податків та інвестицій. Зазначене дасть змогу підвищити ефективність фінансових відносин, розвитку економіки на рівні місцевого самоврядування, що сприятиме упорядкуванню міжбюджетних відносин. Важливим при цьому є обґрунтований розрахунок бюджетних видатків на фінансування розвитку соціальної, гуманітарної сфери, місцевої інфраструктури.

Система фінансового забезпечення місцевого самоврядування в унітарних європейських країнах є вагомим стабілізуючим фактором, що сприяє налагодженню ефективної співпраці державного і приватного секторів щодо надання відповідних суспільних послуг громадянам. Досвід постсоціалістичних країн, які вже наблизилися до європейських стандартів у галузі державного управління і місцевого самоврядування, свідчить про доцільність впровадження у практику України нових форм і методів фінансового забезпечення місцевого самоврядування. З огляду на курс європейської інтеграції України, потребує активізації діяльності у сфері ефективної реалізації принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Характер та структура взаємовідносин, у тому числі фінансово-економічних між різними рівнями органів державного управління суттєво відрізняються у кожній країні. Так у країнах з федеративним устроєм, окремі штати чи провінції наділені значними повноваженнями, деякі країни з унітарними формами правління має потужно централізовано систему управління, а є країни, в яких присутні як федеральні структури так і наділений значними повноваженнями центральний уряд. Відповідно, різняться й розподіл податкових повноважень та функцій по витрачання коштів. Принцип прозорості (відкритості) в бюджетно-податковій сфері передбачає, що такі повноваження та функції повинні базуватися на стійких принципах та/чи розподілятися за узгодженими формулами. Вони також повинні здійснюватись відкрито та послідовно, чітко встановлюючи міжбюджетні відносини. Чітке розмежування функцій в органах державного управління є принципово важливою умовою прозорості. На найбільш загальному рівні необхідно визначити розподіл податкових повноважень та функцій по витратах коштів між різними рівнями органів державного управління, а на кожному рівні визначити функції виконавчої та законодавчої влади у бюджетно-податковій сфері.

Особливу роль у цьому напрямі вдосконалення бюджетно-податкової та регіональної політики відіграватиме дієвий і прозорий механізм справедливого розподілу спільних коштів суспільства і територіальних громад (бюджету, Пенсійного фонду, фондів державного соціального страхування), збалансована регіональна політика, точне визначення місця і ролі держави стосовно можливостей реалізації приватної ініціативи громадян, створення ефективної системи державного управління. Для досягнення збалансованої політики на регіональному рівні необхідно провести:

- децентралізацію та розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо надання публічних послуг, розширення прав і посилення відповідальності цих органів за розв'язання соціально-економічних проблем розвитку регіонів, запровадження прозорого механізму контролю, у тому числі громадського, на кожному рівні управління;
- чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами влади стосовно питань бюджету, власності, державної влади та механізму надання суспільних послуг;
- створення правових, економічних та організаційних умов для ефективної реалізації завдань і функцій місцевого самоврядування».

В унітарних країнах існування міжбюджетних відносин між регіональним рівнем місцевого самоврядування та найнижчим первинним рівнем місцевого самоврядування є об'єктивно недоцільним і на відміну від країн із федеративним устроєм малоефективним. Різні рівні місцевого самоврядування (місцевий та регіональний) мають окремі повноваження, які не можуть дублюватися або передаватися одне одному для виконання. Відповідно до цього бюджети кожного рівня місцевого самоврядування та регіонального самоврядування є автономними і мають фінансові стосунки лише з вищим рівнем державного управління – отримують з державного бюджету різного роду трансферти.

Удосконалення регулювання системи повноважень і функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування має включати наступні етапи.

Перший, створення нового типу бюджетної устрою. Оскільки бюджетний устрій будується на основі адміністративно-територіального устрою, мають бути створені адміністративно-територіальні одиниці характерні для унітарних держав. Органи місцевого самоврядування можуть бути представлені декількома рівнями – низовий, районний, регіональний, або, відповідно: одно -, двох -, чи трьохрівневою системою місцевого самоврядування.

Центральні органи державного управління мають нести відповідальність за надання невеликої кількості загальнодержавних суспільних благ, у тому числі в соціальній сфері для забезпечення державних соціальних гарантій. Функціональна класифікація видатків місцевих органів управління має відповідати розподілу повноважень щодо надання суспільних послуг між державою і місцевим самоврядуванням.

Державні суспільні послуги мають фінансуватись із державного бюджету, місцеві суспільні послуги – з місцевих бюджетів. У випадку делегування повноважень щодо надання суспільних послуг держава має компенсувати витрати за рахунок цільових дотацій з державного бюджету до місцевих.

З метою вирівнювання показників забезпеченості суспільними та соціальними послугами, зокрема, доцільно запровадити єдину універсальну систему державних соціальних стандартів. Відхилення від цих стандартів має компенсуватися з Фонду фінансового вирівнювання, який формується за рахунок внесків багатих територій. Розрахунок внесків до фонду фінансового вирівнювання та дотацій, які виплачуються з нього здійснюватиметься на основі чітко структурованої та в достатній мірі обґрунтованої формули. У випадку застосування коригуючих коефіцієнтів, кожен з цих параметрів, як і державні соціальні стандарти, має затверджуватись вищим законодавчим органом країни.

Для подолання неузгодженостей між функціями та повноваженнями, покладеними на органи місцевого самоврядування, та їх реальними ресурсними можливостями необхідно створити нову низову інституційну одиницю місцевого самоврядування – «громаду» в системі адміністративно-територіального та бюджетного устрою країни, усунути фрагментацію органів місцевого самоврядування на рівні територіальних громад та їх ієрархічність на рівні районів та областей, оскільки це не відповідає у достатній мірі принципам Європейської хартії місцевого самоврядування та зрештою і національним традиціям. Для цього мають бути сформовані повноправні органи місцевого самоврядування на обласному і районному рівнях, змінено статус районних та обласних державних адміністрацій. Останнє вимагає внесення змін до законів України про місцеві державні адміністрації та про місцеве самоврядування.

З метою забезпечення дотримання принципу суспільної солідарності в зарубіжних країнах формується фонд фінансового вирівнювання або фонд фінансової підтримки регіонів, діяльність якого дозволяє забезпечити прозорість і відповідальність при перерозподілі ресурсів від регіонів-донорів до регіонів-реципієнтів в процесі фіскального вирівнювання.

Утворення в результаті адміністративної реформи базової одиниці місцевого самоврядування України – «громади» в системі адміністративного та бюджетного устрою країни, дозволить оптимізувати структуру бюджетного устрою країни у відповідності з демократичними принципами державного управління.

Міжбюджетні відносини мають розглядатися як відносини між центральним урядом, з боку держави, та місцевими урядами, з боку місцевого самоврядування з приводу перерозподілу фінансових ресурсів у сфері системи державних фінансів. Запропоновані напрями розвитку фінансового забезпечення місцевого самоврядування дозволять підвищити фінансову стійкість, прозорість місцевих бюджетів та посилити керованість соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 01 жовтня 2011 р. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>
2. Місцеві бюджети України в умовах трансформаційних змін економіки : монографія [Текст] / [Л. В. Венечук, Д. Т. Воротняк, О. Г. Гімчинський та ін.] - Чернівці : Прут, 2011. - 254 с. - ISBN 978-966-560-547-8.
3. Філатова Т. Міжбюджетні трансфери у 2013 році [Текст] / Т. Філатова // Казна. - 2013. - №2 - 20-25
4. Фінанси: термінологічний словник [Текст] / авт. - уклад. Б. А. Карпінський, Т. Б. Шира, - К. : Видавничий дім «Професіонал», 2007. - 608 с.
5. Шоля І. Співпраця з органами місцевого самоврядування – запорука дотримання фінансової дисципліни в процесі виконання місцевих бюджетів та якості бюджетного менеджменту [Текст] / І. Шоля // Казна. - 2013. - №1 - 11-13

Роман Пилип'юк,

Наук. кер. - Рошило В.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття висвітлює теоретико-методологічні засади механізму формування доходів місцевих бюджетів. Вивчаючи зарубіжний досвід системи місцевих фінансів запропоновано напрями вдосконалення та підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами місцевих органів влади.

Фундаментом розвитку регіонів України є підвищення їх фінансово-бюджетної самостійності, яка передбачає забезпечення на рівні, що є достатнім для подолання диспропорцій між потребами у фінансових ресурсах і можливостями забезпечення сталого розвитку регіонів з урахуванням їх особливостей та потенціалу, успішне використання якого дасть можливість не лише запобігти фінансовій кризі, але і в значній мірі позбавити регіон від залежності використання залучених фінансових ресурсів та прискорити темпи становлення самостійних місцевих бюджетів.

У становленні самостійності місцевих бюджетів важливу роль відіграють їх доходи. Вони є одним з основних інструментів бюджетного регулювання на рівні місцевих органів влади та вирішальним фактором регіонального розвитку. Зміцнення доходної бази місцевого самоврядування й основ самостійності місцевих бюджетів, підвищення зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної доходної бази, якісне прогнозування доходів місцевих бюджетів та застосування сучасних економетричних методів для розроблення адекватних моделей змін складових доходної частини місцевих бюджетів набувають особливої актуальності в умовах європейської інтеграції українського суспільства та підвищенні самостійності регіонів.

Діюча система формування доходів місцевих бюджетів України характеризується зростанням обсягів міжбюджетних трансфертів, що обмежує фінансові можливості місцевих органів влади та стримує трансформацію взаємовідносин центру та регіонів в умовах надання самостійності у вирішенні питань розвитку відповідних територій.

Значну увагу проблемам формування доходів місцевих бюджетів у транзитивних країнах приділяли відомі міжнародні експерти Р. Берд, К. Дейві, П. Свяневич, Т. Тер-Мінасян, А. Шах, Ж. Шевіч та інші, у працях яких здійснений аналіз проблем, з якими стикаються країни з трансформаційною економікою при розбудові місцевих фінансів, та містяться рекомендації щодо їх вирішення.

Пошук можливостей посилення фінансової самодостатності місцевих органів влади останнім часом все більше стає об'єктом уваги вітчизняних дослідників. В останні роки з'явилися публікації відомих вітчизняних економістів, присвячені цій тематиці, таких як В. Зайчикова, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Опарін, Д. Полозенко, В. Прядко, С. Слухай, Л. Тарангул, І. Чугунов та інші. В їхніх працях наголошується на необхідності підвищення фінансової самостійності місцевої влади за рахунок розширення джерельної бази місцевих бюджетів та вдосконалення трансфертних відносин.

Питання формування місцевих бюджетів в Україні в сучасних умовах знайшли висвітлення також у працях вітчизняних вчених С. Буковинського, А. Буряченка, О. Василика, Ц. Огня, К. Павлюк, Г. П'ятченка, А. Соколовської, О. Сунцової, І. Ткачук, О. Шевченко та інших.

Фінансовим підґрунтям органів місцевої влади є місцеві бюджети. Тому їм належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у вирішенні як загальнодержавних, так і регіональних економічних і соціальних питань: розвитку інфраструктури, житлового будівництва, фінансування видатків на утримання соціально – культурної сфери.

Нині у сфері формування місцевих бюджетів існує низка гострих проблем, серед яких недостатність дохідної бази, посилення ступеня невідповідності між видатковими зобов'язаннями місцевих органів та обсягом коштів, що надаються для їх фінансового забезпечення, неефективна система розподілу загальнодержавних податків. Надмірна централізація коштів на державному рівні не дає можливості місцевим органам влади повною мірою реалізувати покладені на них функції, оскільки вони досі не одержали сталих бюджетоформуючих джерел доходів, що зумовлює їх дотаційність та майже повну фінансову залежність від розподілу та перерозподілу бюджетних ресурсів з центру.

Визначення основних принципів процесу формування доходів місцевих бюджетів відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування є важливим з погляду механізму функціонування складових його елементів. Зокрема, до зазначених принципів належать:

- органи місцевого самоврядування мають право, в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;
- відповідність обсягу фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування їхнім функціям, передбаченим конституцією або законом;
- частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків і зборів, розмір яких встановлюється законодавчо;
- фінансові системи мають достатньо передбачити кардинальну зміну підвищувальний характер і повинні забезпечувати можливість проводити наявні ресурси, у відповідності до реального зростання вартості виконання завдань органами місцевого самоврядування;
- запровадження процедур усунення фінансових диспропорцій або запровадження аналогічних заходів;
- органи місцевого самоврядування інформуються, відповідним чином, про порядок виділення їм перерозподілених ресурсів;
- надання дотації не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування на здійснення політики в межах власної компетенції;
- органи місцевого самоврядування законодавчо наділені повноваженнями щодо доступу до національного ринку капіталу.

Магістральним напрямом вдосконалення дохідної бази місцевих бюджетів є перерозподіл фінансових ресурсів держави на користь місцевих бюджетів. Місцеві податки та збори як власне джерело бюджетів місцевого самоврядування становлять тільки незначну частину від доходів місцевих бюджетів.

При реформуванні податкової системи потрібно передбачити кардинальну зміну підходів до місцевих податків, і вони не можуть розглядатися як другорядні податки, тільки фіскальнозначні. Зокрема, податки на майно здатні стати інструментом, який принципово змінить підхід до формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування в Україні.

У цьому контексті заслуговує на увагу основні критерії, на основі котрих можна встановити, якому рівню бюджетної системи відповідають ті чи інші дохідні джерела, зокрема:

1. Ефективність керування. Оподаткування тих чи інших податкових баз має керуватися тими рівнями бюджетної системи, які мають найбільш повну інформацію про їхній обсяг. Наприклад, у разі з доходом від операцій з капіталом найбільш точні зведення про розмір цього платежу, отриманого в різних регіонах країни і за кордоном, мають державні органи влади. У разі з податками на майно інформаційною перевагою володіють органи місцевої влади, тому що їм простіше оцінити вартість майна. Відповідно до цього критерію, дохід від операцій з капіталом має встановлюватися загальнодержавними органами влади, а податок на майно – місцевими органами влади.

2. Відповідність дохідних джерел видатковим повноваженням. Податковий інструмент має надаватися у розпорядження того рівня бюджетної політики, який її проводить. Прогресивні перерозподільчі податки, стабілізаційні інструменти та податки на природні ресурси за цим критерієм мають встановлюватися на загальнодержавному рівні й зараховуватися до державного бюджету, тоді як плату за проїзд по регіональних дорогах необхідно встановлювати на рівні регіону та зараховувати до місцевого бюджету. З цією метою потрібно реформувати майнове оподаткування в нашій державі.

В залежності від того, як побудована взаємодія місцевих фінансів з державними фінансами існує велика кількість моделей формування доходів місцевих бюджетів. Модель формування доходів місцевих бюджетів в кожній з країн являє собою абстрактну модель, яка відтворює сучасний стан розвитку місцевих фінансів. Зокрема, розмежування дохідних джерел місцевих бюджетів у світовій практиці здійснюється за такими принципами:

- стабільність розподілу доходів між рівнями бюджетної системи на основі єдиних підходів;
- власні доходи бюджетів кожного рівня мають стати основним ресурсом для реалізації закріплених за ними видаткових повноважень;
- податкові повноваження органів місцевого самоврядування не повинні обмежувати переміщення капіталів, робочої сили, товарів і послуг, а також давати змогу експортувати податковий тягар в інші регіони;
- розмежування податкових повноважень і дохідних джерел має орієнтуватися здебільшого на вертикальне, а не на горизонтальне фінансове вирівнювання.

Значну роль при визначенні основних чинників, які впливають на процес формування доходів місцевих бюджетів, тобто сукупність організаційних та інституційних умов, що забезпечують функціонування місцевих фінансів у Європейських країнах відіграє політика фіскальної децентралізації. Метою фіскальної децентралізації є створення такої системи управління фінансами, яка побудована на раціональному розподілі функцій та їх фінансовому забезпеченні у сфері надання громадських і державних послуг, а також на наданні послуг громадянам найбільш близькими до них органами державної влади та місцевого самоврядування.

Підсумовуючи вищевикладене, основними напрямками щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення формування та функціонування місцевих бюджетів вважаємо:

- законодавче закріплення офіційного статусу відображення поняття «територіальної громади», просторових меж її діяльності, чіткого фінансового забезпечення з визначенням стабільно закріплених доходних джерел місцевих органів влади. Це сприятиме формуванню постійної фінансової бази органів місцевого самоврядування для вирішення першочергових завдань економічного розвитку регіону;
- законодавчо закріплена чіткість у формулюванні базових категорій і понять, що сприятиме врегулюванню міжбюджетних відносин в країні, забезпечить перехід від деструктивної політики «допомоги» до політики «сприяння» регіональному розвитку, та в підсумку позитивно позначиться на економічному розвитку регіону;
- реалізація принципу постійності щодо термінів дії основних законів і нормативних актів, які протягом бюджетного періоду регламентують процес формування та використання коштів місцевих бюджетів. Це гарантуватиме незмінність бюджетних показників протягом визначеного періоду часу та сприятиме достовірному прогнозуванню та виконанню запланованих показників економічного розвитку регіону;
- додержання на практиці на всіх рівнях і в повному обсязі норм чинних нормативно-правових актів та наявність правових гарантій з боку держави;
- розроблення законодавчого акту щодо прогнозування доходів і видатків бюджетів усіх рівнів, а також методичних вказівок, які б регламентували створення раціональної системи бюджетно-податкового прогнозування і планування;
- спрощення інструктивних матеріалів, що вимагають кваліфікованих фахівців, або, якщо це не можливо – безкоштовне надання консультацій для малого бізнесу тощо. Це сприятиме розвитку малого і середнього бізнесу, розширенню його фінансових можливостей за рахунок економії коштів на спеціалізовану підготовку фахівців, розширенню напрямів розміщення власних і залучених фінансових ресурсів підприємницькими структурами і підвищенню темпів економічного зростання регіону.

Вважаємо, що запропоновані нами зміни та доповнення до чинних нормативно-правових актів, а також пропозиції щодо розроблення та затвердження нових законодавчих ініціатив суттєво удосконалять нормативну базу формування та функціонування місцевих бюджетів, і тим самим сприятимуть забезпеченню стабільних темпів економічного розвитку регіонів.

Олександр Покричук,

Наук. кер. – Юрій С.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ: ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

В статті розкрито економічну сутність фінансової звітності відповідно до нормативно-правового забезпечення. Розглянуто особливості формування показників звітності в закладах охорони здоров'я. Запропоновані шляхи модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Бюджетні установи своєю діяльністю забезпечують виконання покладених на державу функцій і завдань. Діяльність бюджетних установ фінансується за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, через що виникає потреба контролювати ефективно та цільове використання коштів бюджетними установами. Саме складання фінансової звітності дає змогу це здійснювати. Бюджетний бухгалтерський облік має вчасно та якісно надавати інформацію про наявність і рух державних коштів на всіх етапах їхнього надходження й витрачання, а звітність надавати можливість швидко аналізувати та порівнювати показники.

Питаннями щодо складання фінансової звітності займалися такі науковці як Котова С., Мельниченко І. Титикало В. та інші.

В статті розкрито сутність фінансової звітності як джерела об'єктивної інформації про фінансовий стан бюджетної установи, результати господарської діяльності та виконання кошторису доходів та видатків за звітний період.

Правові засади складання фінансової звітності бюджетних установ визначено наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів» [2]. Фінансова та бюджетна звітність повинна бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій та бюджетній звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень. Фінансова та бюджетна звітність має відповідати аналогічним даним бухгалтерського обліку та звітності органів Державної казначейської служби України. Фінансова та бюджетна звітність повинна містити інформацію про всі проведені господарські операції, які відображені в бухгалтерському обліку.

Відповідно до Закону України про «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», фінансова звітність - це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів установ за звітний період [1].

Метою складання фінансової звітності установ є подання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан бюджетної установи, виконання кошторису доходів та видатків за звітний період. Користувачами фінансової звітності можуть бути юридичні та фізичні особи, які потребують інформації про діяльність установи для прийняття рішень. У звітності відображається майновий і фінансовий стан установи та результати її діяльності.

За періодами звітність поділяється на місячну, квартальну, річну. Звітним періодом для складання місячної бюджетної звітності є період, що починається 1 січня і закінчується в останній день звітного місяця. Звітним періодом для складання квартальної фінансової та бюджетної звітності є період, що починається 1 січня і закінчується в останній день звітного кварталу. Звітним періодом для складання річної фінансової та бюджетної звітності є бюджетний період, що становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того самого року, якщо не буде визначено інший період у випадках, визначених законодавством [2].

Відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності та бухгалтерського обліку фінансові звіти є структурованим поданням фінансового стану та операцій, здійснених суб'єктом господарювання. Цілі фінансових звітів загального призначення — надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки суб'єкта

господарювання, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті та оцінюванні рішень про розподіл ресурсів, та наочно показувати підзвітність суб'єкта господарювання за ввірені йому ресурси шляхом [3, с. 193]:

1. Надання інформації про джерела, розподіл та напрями використання фінансових ресурсів.

2. Надання інформації як суб'єкт господарювання фінансував свою діяльність і задовольняв потреби в грошових коштах.

3. Надання інформації, корисної при оцінюванні здатності суб'єкта господарювання фінансувати свою діяльність та виконувати свої зобов'язання.

4. Надання інформації про фінансовий стін суб'єкта господарювання та зміни в ньому.

5. Надання сукупної інформації, корисної при оцінюванні результатів діяльності суб'єкта господарювання з погляду витрат, ефективності та досягнень.

Для досягнення цих цілей фінансові звіти надають інформацію про активи; зобов'язання; чисті активи/власний капітал; дохід; витрати; грошові потоки суб'єкта господарювання.

Недивлячись на те, що інформація форм звітності досить об'єктивна та інформативна, одержати необхідну інформацію для проведення коректних оцінок ефективності використання бюджетних коштів, що виділяються установам охорони здоров'я, досить складно. Відомча статистика накопичує інформацію: загальна кількість зайнятих, зокрема за категоріями персоналу, кількість ліжок; показники діяльності установ (кількість ліжко-днів, кількість пролікованих хворих, у тому числі за профілями спеціалізації ліжок) [2, с. 193].

Проблема в тому, що принципи збору даних про втрати і результати у поєднанні з особливостями діяльності установ охорони здоров'я не забезпечують коректність у зіставленні цих показників, не говорячи вже застосування більш складних методів економічних оцінок: витрата-корисність (cost-utility), витрата-вигода (cost-benefit). Лані про витрати фінансових ресурсів, що повинні представлятися кожною установою, відносяться до всієї діяльності установи і не диференціюються за ц складовими. Лікувально-профілактичні заклади надають як стаціонари, так і амбулаторно-поліклінічну допомогу. Наявні дані не дозволяють аналізувати фінансові витрати для надання стаціонарної і амбулаторно-поліклінічної допомоги окремо.

Ще одна проблема в тому, що багатопрофільні лікарні надають стаціонарну допомогу за кількома медичними спеціальностями, залежно від витрат ресурсів у розрахунку на одного пролікованого хворого. Тому для коректних порівнянь витрат бюджетних ресурсів і результатів роботи необхідно розподілити проведені витрати не тільки між стаціонарною й амбулаторною допомогою, але й між різними видами стаціонарної допомоги. Навіть якщо припустити, що розмежування фінансових витрат за різними видами допомоги буде коректно виконане і ввійде до складу показників обов'язкової звітності, то і в цьому випадку коректність порівняння різних установ за найпростішим показником витрат фінансових ресурсів у розрахунку на пролікованого хворого буде дуже уразлива для критики. Дані статистики свідчать лише про ступінь завантаженості лікарень. Це, власне, єдиний на даний час кількісний індикатор ефективності роботи лікувальних закладів. Витратний порядок фінансування за відсутності обліку результатуючих показників, за наявності кількох джерел фінансового забезпечення і загальної нестачі коштів, створює ситуацію, у якій навіть постановка питання щодо оцінки ефективності використання бюджетних асигнувань є проблематичною [4, с.194].

Для поліпшення ситуації із фінансовим забезпеченням охорони здоров'я, головним завданням стає контроль держави за ефективністю використання бюджетних коштів з використанням даних, наведених у звітності бюджетних установ. Аудит ефективності використання бюджетних коштів дозволяє: здійснити контроль за використанням бюджетних коштів суцільним порядком (щорічно аудитор аналізує і накопичує інформацію про діяльність суб'єкта господарювання та виявляє її недоліки); посилити відповідальність керівництва щодо організації контролю на всіх стадіях використання бюджетних коштів, за фактами порушень, виявлених під час дослідження господарюючого суб'єкту; зберегти бюджетні ресурси шляхом внесення своєчасних коригувань у межах бюджетного року - уряд та інші державні органи потребують своєчасної, достовірної та системної інформації для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання державного майна, що належить суб'єктам господарювання державного сектора економіки, збільшення надходжень до державного бюджету від здійснення ними господарської діяльності; забезпечити впевненість зовнішніх користувачів у достовірності інформації про використання бюджетних коштів і публічне її оприлюднення.

Якщо обсяг виділених коштів не покриває усіх видатків, кошторисне фінансування прямо суперечить задачі забезпечення ефективного використання бюджетних асигнувань. Для врегулювання фінансового забезпечення у системі охорони здоров'я необхідно: по-перше, створити додаткову, фінансову, страхову солідарну систему; по-друге, забезпечити цільове використання такого джерела і по-третє, визначити механізми для ефективного використання цих коштів.

Нагальним питанням є створення системи фінансової звітності, яка дасть змогу не лише відстежувати правильність використання бюджетних коштів, а й результативність їх використання по кожному року і в цілому по завершенню бюджетної програми, а також дасть можливість об'єктивно оцінити активи і зобов'язання державної влади. За умови створення такої дієвої системи, фінансова звітність стане прозорою, адже буде відображати не лише напрямки витрачання коштів, а реальні потреби в цих коштах бюджетних установ, що є основою бюджетного планування. Першочерговими завданнями у цій сфері мають стати удосконалення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку і звітності, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку [5, с. 306].

Модернізація системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності повинна включати в себе:

6. Удосконалення нормативно-правової бази у сфері бухгалтерського обліку та звітності бюджетних установ, введення нових та доповнення вже існуючих нормативних актів.

7. Гармонізацію та адаптацію національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних систем національних рахунків, введення варіантності та альтернативності вирішення певних облікових процесів.

8. Удосконалення інформаційних та комунікаційних технологій, створення єдиної бази звітності:

- поліпшення взаємодії між учасниками бюджетного процесу, консолідація їх інтересів та вимог;

- постійну підготовку та перепідготовку кадрів з питань введення реформованої системи бухгалтерського обліку та звітності. Основний напрям реформування передбачає стандартизацію звітності, що за умови інтеграції у

єдине фінансове співтовариство, дасть змогу об'єктивно та чітко відслідковувати діяльність розпорядників бюджетних коштів.

Важливим напрямком реформування бухгалтерської системи та звітності бюджетних установ має стати об'єднання плану рахунків виконання бюджетів із планом рахунків із виконання кошторисів бюджетних установ. Створення єдиного плану рахунків, що використовуватиметься органами Держказначейства та розпорядниками бюджетних коштів, дасть змогу забезпечити прозорість облікових процесів, складення звітності та отримання інформації про фінансові операції, які здійснюються у державному секторі [3, с. 53].

Саме ці заходи дадуть можливість подолати недоліки фінансової звітності бюджетних установ та поліпшити ефективність діяльності у бюджетній сфері. Удосконалення фінансової звітності державного сектора сприятиме підвищенню рівня прозорості управління державними фінансами; чіткості використання та розподілу бюджетних ресурсів; удосконаленню планування бюджетної політики та бюджетних програм на середньострокові та довгострокові періоди.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 р. № 996 XIV. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
2. Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів [Електронний ресурс] : наказом Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. № 44. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
3. Котова С. Звітність лікарняних установ та її роль в поліпшенні фінансового забезпечення охорони здоров'я / С. Котова // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – №2. – С. 194-197.
4. Мельниченко І. В. Фінансова звітність бюджетних установ та її удосконалення / І. В. Мельниченко // Регіональна економіка. – 2013. – № 6. – С. 44-52.
5. Титикало В. С. Теоретичні основи фінансової звітності бюджетних установ / В. С. Титикало // Економічні науки. – 2010. – Випуск 7. – С. 305-314.

Тетяна Полякова,

Наук. кер. – Табеньська Ю.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Стаття присвячена аналізу системи фінансового забезпечення місцевих органів влади, висвітленню змін до нормативно-правових актів, якими регулюється система та прогнози реалізації нового законодавства. Зарубіжний досвід впровадження реформи як основа руху в напрямку децентралізації. Механізм впливу на формування доходів місцевих бюджетів та контроль за їх раціональним спрямуванням.

Формування доходів місцевих бюджетів є важливою основою фінансового забезпечення повноважень місцевих органів влади у процесі виконання конституційних зобов'язань, а питання децентралізації – найважливішим аспектом у впровадженні реформ, які необхідні для їх ефективного функціонування.

Доходи місцевих бюджетів – це доходи, що формуються на території, підвідомчій відповідному місцевому органу влади згідно з його рішеннями [1]. Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно. Цей аспект є ключовим, і саме тому до його впровадження в країні зараз прикута особлива увага.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань формування доходів місцевих бюджетів можна назвати праці: О. Богачової, Р. Белома, С. Бейлі, Ш. Бланкарта, Л. Дробозіної, А. Ігудіна, К. Лайкама, Дж. Мейнором, І. Озерова, Г. Поляка, В. Родіонової, В. Танзі, Ф. Фішера, К. Фостера, М. Ходоровича та інших.

Дослідженню аспектів формування доходів місцевих бюджетів присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених: Й. Бескида, С. Буковинського, С. Булгакової, О. Василика, В. Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Лук'яненко, І. Луніної, В. Опаріна, Ц. Огонь, Д. Полозенка та інших.

Відповідно для впровадження реформи владою запропоновано напрямки, які складаються з п'яти наступних кроків:

- визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, (створення трьохрівневої системи адміністративно-територіального устрою в Україні),
- розмежування повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів (необхідно найбільш важливі для людей повноваження передати на найближчий до людей рівень влади),
- розмежування повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади (передати основні повноваження місцевих держадміністрацій органам місцевого самоврядування; виконавчій владі залишити тільки право контролю),
- визначення того, скільки ресурсів треба на кожному рівні (потрібно повністю оновити бюджетну систему; громади повинні мати власні бюджети, можливість об'єднувати зусилля і фінанси; тоді у них з'являться ресурси для вирішення нагальних питань і розвитку)
- зробити органи місцевого самоврядування підзвітними перед виборцями і державою (люди почнуть розуміти, що від їхнього голосування залежить, чи добре працюватиме для них місцева влада. А отже від самих мешканців залежить якість життя).

Для правового регулювання запланованих дій, необхідно забезпечити і відповідне законодавство, яке тягне за собою зміни до інших нормативів. Протягом минулого року були прийняті та підготовлені проекти низки нормативно-правових актів, які стосуються децентралізації, такі як проект Закону про внесення змін до Конституції України, наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.08.2014 №233 "Про затвердження Примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад", наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 17.03.2014 № 75 "Про утворення Робочої групи з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади", методичні рекомендації щодо практичного застосування положень Закону України «Про співробітництво територіальних громад» в частині організації та юридичного оформлення співробітництва, законодавчі акти, схвалені Кабінетом Міністрів України: Проект Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", розпорядження Кабінету Міністрів України від від 18 червня 2014 р. № 591-р "Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні", проект

Закону України "Про засади державної регіональної політики" проект закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства", Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р "Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні", законодавчі акти, схвалені Верховною Радою України Закон України "Про співробітництво територіальних громад", Закон України «Про ратифікацію Додаткового Протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування». Проект нормативного акту, що знаходиться в стадії громадського обговорення – проект Закону України «Про органи самоорганізації населення» (нова редакція) та інші[2].

Відповідно до пояснювальної записки проекту Закону України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України" його прийняття дасть змогу реалізувати політику децентралізації повноважень та фінансів; зміцнити матеріальну та фінансову основи місцевого самоврядування; надати місцевим бюджетам бюджетну автономію та фінансову самостійність; встановити новий механізм бюджетного вирівнювання; зацікавити громади до об'єднання та формування спроможних територіальних громад; спростити процедуру надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій; посилити відповідальність галузевих міністерств за реалізацію державної політики у відповідній галузі та ефективність використання бюджетних коштів; удосконалити казначейське обслуговування бюджетних коштів та надати можливість місцевим бюджетам переходу на банківську форму обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ.

Впровадження вищезазначеного законодавства змінило формування місцевих бюджетів таким чином. На місця з державного бюджету передано 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки. Крім того, джерела наповнення місцевих бюджетів розширено також завдяки запровадженню акцизного податку з реалізації роздрібної торгівлі підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 5% вартості реалізованого товару. База оподаткування розширюється через стягнення податку на нерухомість відтепер і з комерційного (нежитлового) майна та податку на автомобілі з великим об'ємом двигуна. До місцевих бюджетів зараховуватиметься 80% екологічного податку, замість 35%.

За даними Міністерства фінансів України, завдяки запровадженню нової моделі фінансового забезпечення місцеві бюджети отримають додатковий ресурс до загального фонду в сумі більше 22 млрд. грн.

Крім того, місцеві бюджети також отримуватимуть базову дотацію для підвищення фінансової спроможності їх бюджетів. За даними Державної фінансової служби України, надходження до місцевих бюджетів станом на 01 березня 2015 склали 12 997,5 млн. грн.

У січні-лютому 2015 року до місцевих бюджетів надійшло:

- 352,9 млн. грн. акцизного податку з реалізації через роздрібну мережу підакцизних товарів;
- 2 084,6 млн. грн. податку на майно, у т.ч. транспортного податку – 3 млн. грн., податку на нерухоме майно – 20,9 млн. грн. (+15,4 млн. грн. до відповідного періоду минулого року), земельного податку - 2 060,7 млн. грн. (+5,7 млн. грн.)[3].

Проте, на думку експертів, одночасно збільшивши кількість джерел фінансових надходжень до місцевих бюджетів, законодавством значно скорочено обсяги наповнення регіональних скарбниць податком, який забезпечував найбільші прибутки, – з доходів фізичних осіб (ПДФО). Так зменшено відрахування в громади до 60%, областям до – 15%, Києву – до 40. Раніше цей головний бюджетоутворюючий податок для місцевих бюджетів повністю залишався на місцях. Навіть запроваджені альтернативні шляхи надходження не зможуть допомогти місцевим бюджетам значно підвищити свою фінансову незалежність, адже одні області, де вже працюють шкідливі для екології підприємства – податок з них отримують, а решта областей – які не мали таких надходжень, ні. Те ж саме із надрами: податок платитимуть тільки там, де йде активне використання природних багатств[4].

Зарубіжний досвід підтверджує, що навіть в успішних в політичному, економічному, соціальному плані країнах (Франція, Великобританія, Італія, Польща) в процесі здійснення децентралізації влади вони мали великі проблеми. В умовах глибокої політичної, економічної та соціальної кризи цей чинник слід завчасно враховувати, щоб упередити можливі негативні наслідки децентралізації. В цьому плані слід забезпечити послідовність у здійсненні цього процесу, зокрема, органи влади зобов'язані забезпечити спроможність участі народу в управлінні суспільно-політичними та суспільно-економічними процесами в державі: держава має посприяти зміцненню інститутів місцевого самоврядування, ефективності їх діяльності з метою забезпечення здійснення ними самоврядних функцій на рівні району та регіону, забезпечити ефективність системи служби в органах місцевого самоврядування, підвищення рівня оплати службовців місцевого самоврядування, їх освітнього та компетентного рівня, здійснення ефективної політики, спрямованої на подолання диспропорцій в економічній та інших сферах розвитку територій, збільшення обсягу бюджетного фінансування та вдосконалення механізму трансфертів фінансових ресурсів держави на рівень територіальних громад, ліквідації диспропорцій у розвитку економічної та правової основ у здійсненні децентралізації та ін. Іншого шляху у нас немає. Децентралізація – це запорука ефективного територіального розвитку, шлях до демократизації, дійсного народовладдя[5].

Отже, формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації рухається в позитивному напрямку з прийняттям нового законодавства. Загалом реформа ґрунтується на досвіді розвинутих зарубіжних країн, приклад яких може сприяти кращій реалізації вже випробуваних принципів. Проте впровадження цих заходів повинне буди відкоригованим відповідно до специфіки ситуації в нашій країні. Передача повноважень на місця дасть можливість вплинути на самостійне збагачення місцевих бюджетів, адже влада як і громада будуть змушені прагнути до збільшення бюджету різними можливими правовими шляхами. Якщо місцеві мешканці справді хочуть розвивати свою громаду (село, селище чи місто) – то будуть шукати найкращі рішення, а також - вчитись. Самі люди зможуть контролювати своїх місцевих обранців, щоб вони працювали професійно і відкрито. Тому нова система швидко почне сама себе вдосконалювати, залучати нових, грамотних і відповідальних людей. А завдання держави на етапі реформи – допомогти людям на місцях освоїти нові повноваження. В старій системі органи місцевого самоврядування завжди були на другорядних позиціях. На них покладали відповідальність, але не забезпечували інструментами. У концепції реформи і у пропозиціях щодо змін в Конституції чітко сказано: повноваження органів місцевого самоврядування мають забезпечити фінансами. Органи місцевого самоврядування матимуть, зокрема, частку від загальнонаціональних

податків (а не тільки дотації). Якщо у місцевій владі через державні рішення виникнуть додаткові витрати, то це теж компенсує держава. Механізм розподілу податків між органами різного рівня і державою визначає у змінах до Бюджетного кодексу. Реформа, яка передбачає передачу в місцеві бюджети частки загальнонаціональних податків, створює економічну зацікавленість громад в розвитку нових виробництв, підтримці бізнесу тощо. Децентралізація і дерегуляція прибирає штучні перешкоди для бізнесу і підприємницької діяльності – зайві дозволи, інстанції, надмірний контроль. Так країна почне оживати. Окрім того, активні, спроможні та зацікавлені громади – головний рушій на територіальному рівні. Вони стануть підтримкою тих змін, над проведенням яких працює уряд. Тому без реформи місцевого самоврядування всі інші реформи приречені на невдачу – так вже було в попередні роки. Поглянемо на досвід мешканців Центральної та інших країн Східної Європи. Коли децентралізація проходила у Польщі, падіння економіки на рік становило близько 10%, інфляція – близько 500% на рік. На кордонах стояли тоді ще радянські війська. І все ж Польща зробила цю реформу, а сьогодні готова допомогти українцям повторити успіхи та не припуститись помилок, які були на шляху децентралізації.

Сьогодні громадянський обов'язок всіх, хто розуміє нагальність реформи місцевого самоврядування в Україні, усіма доступними методами впливати на народних депутатів. Аби ті підтримали реформу. Якщо парламент проголосує відповідні зміни до Конституції і надасть конституційну основу для реалізації реформи, такий парламент виконає історичну місію і ввійде в підручники історії України.

Список використаних джерел:

1. Місцеві фінанси [Текст] : опорний консп. лекцій / Ю. В. Петленко, О. Д. Рожко. – К. : Кондор, 2011. – 282 с.
2. Реформа децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 01 квітня 2015 р.- Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/>
3. Урядовий портал [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 01 квітня 2015 р.- Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Радчук О. Чи бути в Бюджеті-2015 децентралізація? [Електронний ресурс] / О. Радчук // «Слово і діло». – 2014 Режим доступу: <http://www.slovodilo.ua/>
5. Скрипнюк О.В. академік НАПрН України, д.ю.н., професор Децентралізація влади як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу: питання теорії і практики[Електронний ресурс] / О.В. Скрипнюк Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/>

Діана Рус, Марія Шинкарук,

Наук. кер. - Рошило В. І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Чернівці

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ФІНАНСОВА ОСНОВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

У статті висвітлюються основні проблеми, які мають місце у сфері формування місцевих бюджетів та окреслено шляхи забезпечення самодостатності територіальних громад.

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевої влади, інструментом мобілізації коштів та використання акумульованих ресурсів на задоволення потреб населення.

Однією з ключових проблем формування місцевих бюджетів України на сьогодні є обмеженість фінансових ресурсів, що зумовлено недосконалістю адміністративно-територіального устрою держави, системи формування доходів місцевих бюджетів та неефективністю системи видатків. Невідповідність дохідної бази місцевих бюджетів їх повноваженням та потребам зумовлює значну залежність від трансфертів, спричиняє формування місцевих бюджетів за принципом мінімальної бюджетної забезпеченості і нестачу коштів на фінансування прискореного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Метою реформування економіки локального рівня та системи місцевих бюджетів є створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва, зайнятості населення та піднесення добробуту громадян.

Головною ознакою фінансової незалежності є володіння і самостійне розпорядження бюджетними ресурсами, обсяг яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на фінансові органи. Такі бюджетні ресурси потрібні місцевій владі для реалізації намічених цілей і програм економічного та соціального розвитку відповідно до обраних пріоритетів. Фінансову незалежність слід розуміти як незалежність від загальнодержавних органів влади у прийнятті певних рішень щодо місцевих проблем і, головне, забезпечення для їх вирішення відповідних коштів. Виняткова значущість проблем фінансової самостійності місцевої влади потребує детального вивчення цього питання, теоретичного обґрунтування дефініцій, визначення доцільних меж фінансової незалежності, розробки конкретних механізмів практичної реалізації такого принципу.

Особливості структури бюджетних ресурсів із точки зору їх територіального розподілу і способів розміщення залежать від економічної політики держави, а саме від розподілу функцій між державними та місцевими органами влади. Загальне правило в розподілі функцій і ресурсів полягає в тому, що проблеми необхідно розв'язувати на рівні їхнього виникнення. Тому постає питання достатності бюджетних ресурсів, переданих до органів місцевої влади та їх самостійності у вирішенні питань, пов'язаних із соціально-економічним розвитком території.

Значний внесок у розвиток теорії та практики місцевих бюджетів держави зробили зарубіжні вчені М. Афанасьєв, Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Т. Грицюк, Л. Дробозіна, В. Лексин, Р. Масгрейв, У. Оутс, В. Родіонова, В. Сенчагов, Ч. Тібу, М. Ходорович, В. Христенко, Х. Циммерман, А. Шах, А. Швецов.

Проблемам функціонування та розвитку місцевих бюджетів у системі бюджетного регулювання присвячені праці вітчизняних вчених В. Андрущенко, С. Буковинського, А. Буряченка, О. Василюка, В. Зайчикової, І. Запатріної, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Ю. Остріщенко, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Більшість наукових праць з питань фінансового забезпечення місцевого самоврядування присвячені визначенню та узагальненню методологічних, інституційних та організаційних аспектів формування та використання місцевих бюджетів, виявленню загальних тенденцій їх функціонування. Водночас, недостатньо досліджені питання оптимізації структури доходів і видатків, формування власних доходів місцевих бюджетів, які б відповідали сучасним вимогам економічних перетворень.

Провідне місце у складі фінансових ресурсів місцевих органів влади займають доходи місцевих бюджетів, які відображають відносини з приводу формування і використання фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для реалізації функцій місцевих органів влади.

Особливості формування доходів місцевих бюджетів полягають у розмежуванні повноважень між центральними і місцевими органами влади. Згідно з чинним законодавством сфери діяльності і завдання органів місцевої влади

повноваження поділяються на власні і делеговані. Розподіл бюджетних повноважень між органами місцевої влади регламентується такими законодавчими актами як: Конституція України, Бюджетний кодекс України, Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", Закон України "Про місцеві державні адміністрації" та іншими законодавчо нормативними актами.

Питання складу та структури доходної бази місцевих бюджетів займають значне місце у наукових дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених. Теоретичні основи цієї галузі знань сформовано працями Н. Анделя, Дж. Мілля, М. Олсона, А. Сміта, Ч. Тібу, М. Галле, Р. Балдвіна, Дж. Доунса, П. Самуельсона та ін. Але, незважаючи на високий теоретичний рівень досліджень зарубіжних науковців, теоретичні підходи західних авторів до формування доходної бази місцевих бюджетів у структурі багаторівневої бюджетної системи потребують критичного узагальнення та дослідження їх можливого використання в умовах української економіки.

„Бюджетні ресурси” являють собою відповідну систему наповнення надходжень, які враховуються і не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, а також самих трансфертів, грантів і запозичень, що використовуватимуться для фінансування соціально-культурних потреб органів місцевого самоврядування, які, в свою чергу, задовольнятимуть бюджетні призначення адміністративно-територіальним одиницям даного регіону.

Бюджетні ресурси можна розподілити:

- відповідно до соціально-економічного характеру;
- відповідно до джерел утворення та форм використання коштів;
- за методами вилучення коштів.

Доходна база місцевих бюджетів відіграє особливу роль у бюджетній системі держави, зокрема:

- доходна база місцевих бюджетів є важливим інструментом фінансового регулювання. За її допомогою виконується фіскальна функція бюджету та відбувається перерозподіл частини ВВП України.

- доходна база місцевих бюджетів найбільш швидко реагує на зміни, що відбуваються в економічному житті даної території.

- стабільна доходна база місцевих бюджетів сприяє пропорційному розвитку територій. У взаємодії з доходною базою державного бюджету вона є інструментом фінансового вирівнювання, який застосовується за допомогою різних методів бюджетного регулювання.

- з доходної частини місцевих бюджетів фінансується більшість державних витрат, головним чином соціальних. За її допомогою впроваджуються у життя більшість загальнодержавних програм, пов'язаних з розвитком господарської і соціальної інфраструктури регіону. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються різні цільові програми, насамперед соціальні (доплати на житлово-комунальні послуги, допомога ветеранам, багатодітним сім'ям тощо).

- доходна база місцевих бюджетів має регулюючі, закріплені і власні доходні джерела її формування. Місцевим органам влади також надано право самостійно визначати напрями використання власних коштів.

- стан доходної частини місцевих бюджетів повною мірою відображає політику органів місцевого самоврядування і є основним інструментом у її реалізації. Завдяки можливості самостійно визначати напрями використання власних бюджетних коштів місцева влада має можливість визначати пріоритети в розвитку даної територіальної одиниці.

Управління бюджетними ресурсами передбачає забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів, а також своєчасного і цільового фінансування передбачених бюджетом програм.

Підкресливши особливу важливість стадії формування місцевих бюджетних ресурсів як процесу визначення джерел для фінансування основних цілей та завдань органів місцевого самоврядування, переходимо до наступної стадії бюджетного процесу – стадії виконання, або управління бюджетними ресурсами відповідної територіальної громади.

Ефективне управління видатками особливої актуальності набуває в умовах недостатності бюджетних ресурсів. Поставлені завдання та цілі будуть досягнуті тільки при умові їх фінансового забезпечення, тому як правило, не повинні виходити за межі фінансових ресурсів. Прийняті зобов'язання повинні відповідати визначеним призначенням. Від цього також залежить ефективність політичних рішень, оскільки в інших випадках вони просто нереалістичні. Існує тенденція, за якою рушієм місцевих поточних бюджетів є доходна частина. Оскільки бюджети повинні мати збалансовані поточні доходи та поточні видатки, то рівень витрат і особливо їх структура в будь-якому році визначається відповідно до обсягу надходжень. Тому найважливішим завданням стадії виконання бюджету має стати досягнення визначених завдань та функцій, виходячи з необхідності досягнення конкретних результатів за рахунок найменших витрат.

Враховуючи практику функціонування місцевих бюджетів в умовах дії Бюджетного кодексу фінансова незалежність місцевих органів влади можлива за умови дотримання таких принципів:

- масштаби функцій і фінансові можливості органів місцевого та регіонального самоврядування мають постійно коригуватися, враховуючи економічні, соціальні, демографічні умови розвитку регіону та досягнення балансу між державними і місцевими пріоритетами;
- будь-яке рішення, що приймається органами законодавчої або виконавчої влади, якщо воно передбачає певні витрати, повинно мати фінансове забезпечення;
- необхідним є забезпечення гнучкості системи фінансування, тобто чинне законодавство повинно давати змогу оперативно вирішувати питання щодо уточнення або зміни обсягів і джерел фінансування відповідних бюджетів.

Доцільно здійснити на законодавчому рівні чіткий розподіл сфер компетенції та повноважень між органами місцевого самоврядування різного рівня та органами державної влади. При цьому до повноважень органів державної влади мають бути віднесені повноваження, наслідки виконання яких (в першу чергу – правові, організаційні та соціально-економічні) пов'язані з інтересами населення України в цілому. До повноважень органів місцевого самоврядування слід віднести всі публічні справи, які спроможна вирішувати територіальна громада та її органи. Необхідно чітко визначити у Бюджетному кодексі України порядок фінансування делегованих повноважень. При цьому важливо відокремлювати зазначені джерела доходів місцевих бюджетів від власних доходів. Повинна існувати чітка межа між фінансуванням делегованих видатків і фінансуванням власних видатків – вони не повинні перетікати один в інший. Виконання делегованих повноважень має в повному обсязі фінансуватися з Державного бюджету, коли делегуються державні повноваження або у випадку делегування власних повноважень органів місцевого самоврядування, в порядку, передбаченому адміністративним договором.

Також усунути протиріччя в законодавстві України стосовно можливості „переделегування” повноважень, що подається у Бюджетному кодексі України. Адже зазначене положення суперечить самій природі делегованих повноважень. Законодавчо врегулювати питання правового статусу комунальної власності, порядок передачі об'єктів комунальної власності у зв'язку з делегуванням повноважень; встановити перелік об'єктів комунальної власності, які не можуть бути відчужені або приватизовані тощо.

Іван Руснак,

Наук. кер. – Рошило В. І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ЛАНКА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

У статті досліджено таку важливу фінансову категорію як місцеві бюджети, їх проблеми розвитку. Досліджено основні специфічні засади місцевих бюджетів в системі місцевих фінансів.

На сучасному етапі розвитку місцевих фінансів незадовільний стан фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні зумовлений несформованістю у них достатньої фінансової бази для ефективного виконання власних і делегованих повноважень, а відповідно, й успішного розвитку територіальних громад. Про це свідчать надзвичайно мала частка власних доходів місцевих бюджетів та недостатній стимулюючий вплив системи міжбюджетних трансфертів і закріплених доходів.

Основна причина такого стану місцевих фінансів полягає в нерозробленості науково обґрунтованої стратегії і тактики регуляторної політики держави у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування. У цьому контексті дедалі більшої актуальності набуває питання кардинальної зміни підходів до зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів. Успішний розвиток місцевого самоврядування на основі самостійності органів місцевої влади є важливою передумовою побудови демократичної держави. В цьому контексті фінансова складова економічної самостійності органів місцевого самоврядування стає однією з найважливіших.

Проблеми розвитку місцевих бюджетів є предметом наукових досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних учених. Зазначені проблеми знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, зокрема Й.Бескида, О.Василика, В.Дем'янишина, О.Кириленко, В.Кравченка, І.Луніної, І.Лютого, В.Опаріна, К.Павлюк, Ю.Пасічника, В.Федосова, С.Юрія, А. Буряченка та інших. Належне місце у розробці цих проблем займають роботи західних вчених А.Вагнера, Р.Гнейста, Л.Штейна. Вагомий внесок у дослідження теорії та практики регіональних бюджетів зробили російські вчені А.Бабич, Л.Дробозіна, Ю.Константинов, Л.Окунева, Г.Поляк, Л.Павлова, В.Родіонова, Б.Сабанті, В.Сенчагов, Д.Чернік.

Більшість наукових праць з питань місцевих фінансів орієнтована на виявлення загальних тенденцій функціонування місцевих бюджетів, їх формування та використання коштів. Водночас бракує наукових і практичних напрацювань щодо окреслення шляхів оптимізації формування власних доходів регіональних бюджетів, які б відповідали сучасним вимогам економічного розвитку і задовольняли потреби суспільства.

Місцевий бюджет слід розглядати як важливу фінансову категорію, основою якої є розгалужена система фінансових відносин, що виникають у процесі мобілізації і витрачання коштів органів місцевого самоврядування, а саме фінансові відносини між: 1) органами місцевого самоврядування й приватними господарськими структурами, що функціонують на певній території; 2) органами місцевого самоврядування та населенням цієї території; 3) відносини з органами влади різних рівнів, що виникають з приводу перерозподілу фінансових ресурсів усередині сектору державного управління. Тобто місцевий бюджет як категорія відображає систему економічних відносин між державою, органами місцевого самоврядування та приватними господарськими одиницями (домогосподарствами та фірмами) з приводу утворення децентралізованих (місцевих) фондів грошових коштів, їх розподілу та використання, мета якого - забезпечити надання суспільних благ на локальному рівні: на фінансування, утримання й розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства.

Необхідно зауважити, що місцеві бюджети є вагомим інструментом реалізації державної соціальної та регіональної політики. Як зазначено у Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні”, через місцеві бюджети реалізуються важливі загальнодержавні програми: зокрема, забезпечується підтримка вітчизняних виробників, фінансуються заходи з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачується допомога соціально незахищеним верствам населення, фінансується здійснення профілактичних, оздоровчих, спортивних, культурних заходів тощо. Крім того, з місцевих бюджетів фінансується розвиток галузей виробничої сфери, передусім, комунального господарства.

Найважливіші аспекти складної і багатогранної ролі місцевих бюджетів як головного інструменту бюджетного регулювання полягають у наступному:

- місцеві бюджети є дієвим важелем регулювання економіки, оскільки через них проходить перерозподіл суспільного продукту.

- місцеві бюджети є важливим інструментом здійснення фінансового вирівнювання. Основний зміст горизонтального бюджетного регулювання полягає у фінансовому вирівнюванні бюджетів у територіальному розрізі. На практиці ця функція реалізується в процесі бюджетного регулювання через диференціацію нормативів відрахувань від загальнодержавних податків, що надходять до бюджетів територій, та за допомогою міжбюджетних трансфертів (дотацій і субвенцій). У такий спосіб забезпечується вирівнювання бюджетної забезпеченості територій та поступове усунення відмінностей соціально-економічного розвитку;

- місцеві бюджети є найважливішим джерелом зведених фінансових ресурсів України з точки зору безпосереднього впливу на економічні процеси.

- місцеві бюджети перетворюються на головний інструмент реалізації державної регіональної політики, спрямованої на вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки і економічний розвиток регіонів. Завжди існують об'єктивні відмінності у розвитку окремих територій, їх фінансовому потенціалі, особливостях формування доходної бази та видаткових потреб. Із прийняттям Бюджетного кодексу в Україні розпочався новий етап бюджетного реформування. Розподіл доходів місцевих бюджетів на власні і закріплені посилив стимули до збільшення надходжень та ефективного використання коштів. Вихідними засадами класифікації фінансових джерел наповнення місцевих бюджетів нами прийнято такі: місцевий бюджет є складовою зведеного бюджету України разом із

державним бюджетом, при визначенні фінансових джерел наповнення та використання місцевих бюджетів органи місцевої влади керуються законодавством, основою систематизації доходів і витрат місцевого бюджету є бюджетна класифікація.

Таким чином, основні специфічні засади місцевих бюджетів в системі місцевих фінансів є:

- формування в результаті перерозподільних процесів, в наслідок яких значна частина ВВП, створена на відповідній території, зосереджується в руках органів місцевого самоврядування;
- є фондом бюджетних ресурсів, що має грошовий характер та покликаний виступати фінансовим покриттям виконання власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування;
- забезпечують безперервний рух коштів, які щоденно надходять в бюджет і спрямовуються на фінансування запланованих заходів, чим забезпечується фінансове підґрунтя розв'язання соціально-економічних проблем на місцевому рівні;
- мають правову основу, пов'язану з законодавчим регулюванням їх функціонування, що базується на основі нормативно-законодавчих актів: Конституції України, Бюджетного кодексу України, законів та постанов Верховної Ради України, указів Президента, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, рішень органів місцевого самоврядування.

Серед економістів та практиків існує значне розмаїття думок стосовно розширення переліку власних доходів бюджетів самоврядування. Серед іншого, вони стосуються запровадження різноманітних місцевих екологічних податків, зокрема внесків на охорону здоров'я в екологічно неблагополучних регіонах, додаткового податку з власників транспортних засобів за шкідливі викиди в атмосферу і податку на багатство; відновлення елементів союзнаї системи за рахунок розщеплення ПДВ, акцизів з товарів вітчизняного виробництва. Висловлюються також пропозиції стосовно перетворення плати за землю та з власників транспортних засобів на місцеві податки та введення будівельного збору, запровадження додаткових місцевих ставок податку на доходи фізичних осіб, податку на спадщину та дарування.

Проте вибір з-поміж податків, що відповідали б вимогам, які ставляться до місцевих, не такий уже й широкий. Наприклад, існують істотні застереження стосовно місцевого податку з обороту або місцевих акцизних зборів. Хоч такі податки і запроваджені у деяких федеративних країнах (наприклад, США), навряд чи вони придатні для унітарної країни, якою є Україна. Якщо вони будуть встановлені у сфері виробництва, то матимуть каскадний вплив і легко експортуватимуться до інших територій, що збільшить розрив між місцевим фінансовим тягарем та обсягами місцевих видатків окремих адміністративно – територіальних одиниць. Якщо ж вони будуть запроваджені на рівні роздрібної торгівлі, то призведуть до викривлення поведінки споживачів – люди можуть віддавати перевагу придбанню товарів у сусідніх населених пунктах, якщо там, де вони мешкають, будуть високі місцеві податки на споживання. Крім того, виникне істотна адміністративна проблема, пов'язана з необхідністю здійснення фіскального контролю над великою кількістю дрібних роздрібно-торговельних підприємств. З цих причин такі податки варто запроваджувати на рівні регіонів (областей), а не самоврядних територіальних одиниць, отож для територіальних громад базового рівня вони не є придатними.

Перелік місцевих податків і зборів необхідно розширювати також за рахунок запровадження цільових податків, надходження від яких залежать від конкретних потреб, наприклад, збори на прибирання і освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків і зон відпочинку, кладовищ тощо. З урахуванням загрозової екологічної ситуації у багатьох регіонах України перспективним є запровадження місцевих екологічних платежів у вигляді штрафів за забруднення довкілля, зборів за утилізацію шкідливих відходів тощо.

У цьому контексті варто звернути більшу увагу на поки що не реалізовані можливості самооподаткування. Зважаючи на те, що нині органи місцевого самоврядування не приділяють цьому джерелу надходжень належної уваги слід насамперед унормувати порядок мобілізації доходів з цього джерела. Необхідно зафіксувати такі риси цих зборів, як цільовий характер, обмежений термін запровадження, періодичність сплати, база, об'єкт, ставки оподаткування, платники, відповідальність за несплату, можливі пільги. У принципі, відповідні положення могли б приймати і самі органи місцевого самоврядування власним рішенням, навівши у ньому також економічне обґрунтування справляння платежу. Очевидною доцільність застосування самооподаткування, на нашу думку, є у разі, якщо: 1) благо, на фінансування надання якого збирають кошти, створює додатну чи від'ємну корисність практично для усіх членів територіальної громади, що забезпечить близьке до одноставного голосування за запровадження збору; 2) переважна більшість мешканців усвідомлює, що необхідне здійснення відповідних видатків; 3) немає реальної можливості залучити інші джерела фінансування. Бажаними рисами самооподаткування, зафіксованими у законодавчих актах, мали б бути поміркованість (критерії повинні визначати державні фінансові органи) та обов'язковість (тобто розподіл фінансового тягаря практично на усіх членів територіальної громади).

Іншою важливою підставою для місцевого оподаткування може стати також диференціація природних умов, в яких розміщені територіальні громади, які дотепер не розглядаються як джерело місцевих доходів, хоч природні фактори мають багато рис, які роблять їх придатними для оподаткування: очевидність об'єкта оподаткування, відсутність мобільності, а значить – низькі можливості для ухилення від сплати податку.

Оксана Руснак,

Наук. кер. - Простебі Л.І.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОРЯДОК КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У статті висвітлено порядок казначейського обслуговування на місцевому рівні. Досліджено недоліки, які ускладнюють роботу казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Проаналізовано проблемні питання казначейського обслуговування та приведено шляхи удосконалення.

В теперішній час в умовах соціально-економічної кризи бюджет є важливим інструментом для держави, який впливає на політичні, соціальні та економічні процеси. Від своєчасного та правильного прийняття рішення управління виконання бюджетом залежить рівень ефективності державного регулювання економічних процесів. Сьогодні одним із головних питань в Україні є розробка плану та вживання відповідних заходів щодо удосконалення казначейського обслуговування місцевих та державних бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над розробкою та дослідженням казначейського обслуговування місцевих бюджетів працюють вчені-економісти, представники виконавчої влади та місцевого самоврядування, які зробили вагомий внесок в розвиток казначейського обслуговування місцевих бюджетів, зокрема: Є. Галушка [1], І. Габа [2], Н. Медвідь [3], В. Тимошук [4], С.М. Юрій, Г.М. Свирид [5] та багато інших. В їхніх наукових працях досліджувалося становлення казначейського обслуговування державних та місцевих бюджетів та охарактеризовано процедури виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками, досліджено проблеми та шляхи удосконалення казначейського обслуговування на місцевому рівні.

Мета і завдання даної статті. Мета статті полягає у дослідженні казначейського обслуговування місцевих бюджетів, висвітлення позитивних та негативних факторів казначейського обслуговування на місцевому рівні, а завданням є розробка напрямків вдосконалення казначейського обслуговування.

Територіальні органи Державної казначейської служби України здійснюють казначейське обслуговування місцевих бюджетів, а Державна казначейська служба України веде облік усіх надходжень, що належать цим бюджетам, здійснює повернення коштів, які помилково або надмірно зарахували до бюджету.

Важливою відмінністю казначейської системи виконання бюджету від банківської, є те, що бюджетні кошти нагромаджуються на єдиному казначейському рахунку, який у свою чергу об'єднує в собі цілий режим рахунків. Ці рахунки діють в єдиній системі, через них органи Державної казначейської служби виконують операції як по доходам, так і по видаткам.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів здійснюється територіальними органами Державного казначейства України та передбачає:

1) розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства;

2) контроль за здійснення бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень бюджету, взятті бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів та здійсненні платежів за цими зобов'язаннями;

3) введення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів з дотриманням національних положень бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів Міністерства фінансів України [1 с.290].

Державне казначейство України веде облік усіх операцій по виконанню місцевих бюджетів як за доходами так і за видатками [6].

Доходи бюджету є важливим та потужним інструментом для економічного і суспільного розвитку Кіцманського району.

Саме на основі фінансової звітності місцевих бюджетів ми проведемо аналіз динаміки доходів загального та спеціального фондів місцевих бюджетів в Кіцманському районі за 2012-2014 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів місцевих бюджетів в Кіцманському районі за 2012-2014 роки

(грн.)

Показники	Роки			Відхилення					
	2012	2013	2014	Абсолютне, грн			Відносне, %		
				2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012	2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012
Податкові надходження	37 540 791	37 462 742	38 570 417	-78 049	1 107 674	1 029 626	-0,2	3,0	2,7
Неподаткові надходження	4 943 113	4 073 761	16 567 196	-869 352	12 493 435	11 624 083	-17,6	306,7	235,2
Доходи від операцій з капіталом	227 126	407 729	1 326 053	180 603	918 324	1 098 927	79,5	225,2	483,8
Цільові фонди	43 763	11 956	18 108	-31 807	6 152	-25 656	-72,7	51,5	-58,6
Трансферти	216 569 962	232 932 892	252 185 499	16 362 930	19 252 608	35 615 538	7,6	8,3	16,5
Усього	259 324 756	274 889 080	308 667 273	15 564 324	33 778 193	49 342 517	6,0	12,3	19,0

Виходячи з даних таблиці 1 можна зробити висновок, що надходження місцевих бюджетів до загального та спеціального фондів протягом 2012-2014 років зростало. Обсяг доходів в 2014 році в порівнянні з 2012 роком зросли на 19%, відхилення в гривнях становить 49 342 517 грн. Проте найбільша питома вага належить трансфертам, що є негативним явищем в економічному та суспільному розвитку Кіцманського району. Необхідно збільшувати власні доходи місцевих бюджетів для позитивного розвитку Кіцманського району.

На нашу думку позитивним доповненням є застосування системи дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство» з використанням засобів криптографічного захисту інформації Державної казначейської служби України, що мають ширший зміст ніж у попередній редакції. Окрім того, Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів визначив терміни для подання до органів Казначейства одержувачами бюджетних коштів змін до планів використання бюджетних коштів, а саме: довідки про зміни до планів використання бюджетних коштів подаються відповідному органу Казначейства на паперових та електронних носіях не пізніше останнього робочого дня поточного місяця. Цим самим Казначейська служба України на даному етапі свого розвитку бере приклад досвіду казначейських систем розвинутих країн світу, пристосовує до теперішніх важких умов у нашій країні і намагається виконувати свої функції якнайкраще.

Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів регламентує організаційні взаємовідносини між органами Державного казначейства України, місцевими фінансовими органами, платниками податків, зборів (обов'язкових платежів), розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів у процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів органами Державного казначейства України [6].

Також новим Порядком доповнено нові норми розрахункових документів:

- органи Казначейства зберігають розрахункові документи згідно з вимогами законодавства;
- розрахункові документи подаються як на паперових так і на електронних носіях (вони повинні бути аналогічними);
- під час підписання розрахункових документів не дозволяється використання факсиміле, а також виправлення та заповнення в декілька прийомів;

- органи Казначейства не несуть відповідальності за недостовірність документів та їх зміст, на підставі яких були складені розрахункові документи, оформлені розпорядниками бюджетних коштів, а також за повноту і своєчасність сплати ними податків, зборів та обов'язкових платежів [6].

Окремі додатки до Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів викладені в новій редакції це: мережа розпорядників і одержувачів коштів місцевого бюджету; реєстр змін до мережі розпорядників і одержувачів коштів місцевого бюджету, витяг із річного (щомісячного) розпису асигнувань місцевих бюджетів (окрім надання кредитів із місцевого бюджетів) / річного (щомісячного) розпису витрат спеціального фонду місцевих бюджетів із розподілом за видами надходжень / річного (щомісячного) розпису повернення кредитів до місцевих бюджетів та надання кредитів із місцевого бюджету; розподіл виділених асигнувань; довідка про надходження в натуральній формі [7].

Відбулися зміни в Порядку організації роботи в органах Казначейської служби України у процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Це стосується окремих процедур в обслуговуванні одержувачів бюджетних коштів, що отримують кошти з різних бюджетів.

Тобто, якщо до мережі головних розпорядників та розпорядників нижчого рівня включений розпорядник (одержувач) бюджетних коштів, який зареєстрований в іншому органі Казначейства, органи Казначейства мають сформувати витяги з розподілів зведених показників за територіями та надіслати в електронному вигляді відповідним органам Казначейства в яких зареєстровані такі розпорядники (одержувачі) бюджетних коштів [8].

Досвід діяльності і розвитку казначейства інших країн демонструє, що основою ефективного управління бюджетними коштами є накопичення їх на єдиному казначейському рахунку, відкритому у Національному банку України.

Переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування дало змогу зробити прозорими міжбюджетні відносини, зміцнити фінансову дисципліну та забезпечити дотримання органами місцевого самоврядування повного спектру даних, необхідних для здійснення аналізу та управління бюджетними ресурсами.

Позитивними факторами казначейського обслуговування на місцевому рівні є: функціонування казначейської форми обслуговування бюджетів усіх рівнів, що призвело до певної модернізації методу перерахування коштів із рахунків бюджетів на рахунки розпорядників коштів; формування органами Державної казначейської служби достовірних звітів про виконання бюджетів усіх рівнів та зведеного бюджету України в цілому за результатами кожного звітного періоду; розміщення бюджетних коштів на казначейських рахунках та акумуляція їх на єдиному казначейському рахунку; концентрація дохідної та видаткової частини бюджетів, що надає можливість володіти повною, достовірною та оперативною інформацією.

Проте не зважаючи на позитивні успіхи в казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів є і ряд проблем, що ускладнюють роботу їх нормального функціонування: недосконале програмне забезпечення, що супроводжують затримки при надходженні та обробці даних, їх непослідовність, втрата цілісності, дублювання, потенційна неузгодженість на різних рівнях, а також складнощі в управлінні наявними фінансовими ресурсами, формуванні своєчасної і повної звітності, здійсненні оперативного контролю; низький рівень контрольно-аналітичної роботи, а в окремих випадках її повна відсутність; неякісний контроль за ефективним витрачанням ресурсів розпорядників бюджетних коштів і досягнення визначених цілей за кожною програмою; плинність кадрів в системі Державного казначейства України; нестабільність нормативно-правової бази, часті зміни в законодавстві, це все не дозволяє ефективно здійснювати функції казначейства; обмеження дієздатності органів місцевого самоврядування щодо оперативного управління грошовими потоками; збільшення обсягу документації щодо розрахунково-касового обслуговування розпорядників коштів місцевого бюджету [2, с.20].

Проаналізувавши проблеми казначейського обслуговування місцевих бюджетів необхідно вжити напрямки вдосконалення для кращої роботи органів Казначейства на місцевому рівні. Основними заходами можуть бути:

1. Удосконалення системи обміну інформацією між органами казначейства та розпорядниками бюджетних коштів;
2. Визначення чіткого розподілу функцій і повноважень між учасниками бюджетного процесу;
3. Удосконалення оплати праці та стимулювання працівників Казначейства та працівників бюджетних установ;
4. Підвищення оперативності в роботі органів Казначейства шляхом виділення додаткових асигнувань на поліпшення матеріально-технічної бази.

5. Оптимізація чисельності працівників органів Казначейства та забезпечення підвищення їх кваліфікації;

6. Заміна та модернізація застарілих операційних систем і технологічної інфраструктури інформаційно-аналітичного забезпечення казначейських органів, оскільки є ризик втрати інформаційних і матеріально-технічних ресурсів, перешкоджає своєчасному виконанню, місцевих бюджетів і створює загрозу функціонуванню системи Казначейства в цілому [2, с.21].

Проводячи дослідження казначейського обслуговування місцевих бюджетів ми дійшли висновку що Державній казначейській службі України потрібно працювати над удосконаленням існуючої нормативної бази, особливо в напрямі оптимізації та спрощення процедур казначейського обслуговування бюджетів, а також удосконалити внутрішню організацію роботи структурних підрозділів територіальних органів. Також важливим напрямком удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів є підвищення рівня професійної підготовки працівників, розпорядників і одержувачів бюджетних коштів та інших учасників бюджетного процесу шляхом проведення семінарів з вивчення та роз'яснення нормативно - правової бази з питань казначейського обслуговування бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Галушка Є.О., Казначейська справа: підручник [Текст] / Є.О. Галушка, О.В. Охрімовський, Я.М. Гончарук – 2-ге видання: доповнене та перероблене // Львів: «Магнолія 2006», 2012. – 580 с. – С. 290.
2. Габа І. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: переваги та недоліки / І. Габа // Все про бухгалтерський облік – 2010 - №9 – С.20-22
3. Медвідь Н. Обслуговування місцевих бюджетів: історичні аспекти, переваги впровадження / Н.Медвідь // Казна України – 2010 - №6 – С.25-26
4. Тимошук В. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: етапи запровадження та шляхи вдосконалення / В. Тимошук // Казна України – 2010 - №6 – С.28-29
5. Юрій С.М., Особливості казначейського обслуговування місцевих бюджетів / С.М. Юрій, Г.М. Свирид // Науковий вісник ЧТЕІ – II частина. - 2007. - С. 264 – 270.
6. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Затверджений ВРУ від 16.10.2010 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
7. Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р. № 938.
8. Паскаренко Л. Зміни в казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів / Л. Паскаренко // Казна України – 2014. - №6. – С.42-44

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКИХ БЮДЖЕТІВ

У статті розглянуто проблематику формування доходів бюджетів місцевого самоврядування в контексті змін бюджетного законодавства. Досліджено основні джерела наповнення бюджетів місцевого самоврядування.

На поточний момент місцеве самоврядування виступає одним з найважливіших інститутів сучасного суспільства. Воно суттєво впливає на соціально-економічний розвиток територій, зокрема і сільських. Головна роль у структурі фінансів місцевого самоврядування належить бюджету місцевого самоврядування. Рівень економічного зростання сільських територій залежить від якості формування доходів та напрямків використання видатків бюджетів місцевого самоврядування. Тому, беззаперечно тема наукової статті є актуальною.

Значну зацікавленість багатьох науковців та практиків викликає питання формування доходної частини бюджетів місцевого самоврядування. Зокрема, можна відзначити наукові доробки таких вчених, як: О.П.Кириленко, В.І.Кравченко, І.О. Луніна [5], Ю.І. Мярковський [6], В.М. Опарін, О. О. Сунцова [7], В.М. Федосов та багато інших.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей формування доходів бюджетів місцевого самоврядування.

Згідно з Бюджетним кодексом до місцевих бюджетів належать: бюджет Автономної Республіки Крим, обласні бюджети, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад) [1].

Відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" [3] бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Тобто, ми бачимо, що даний законодавчий акт ототожнює поняття "місцевий бюджет" та "бюджет місцевого самоврядування". Згідно з Бюджетним кодексом бюджети місцевого самоврядування - це бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад [2]. Бюджет місцевого самоврядування є складовою місцевих бюджетів.

В сучасних умовах надзвичайної актуальності набуває питання щодо обсягу та структури доходної частини бюджетів місцевого самоврядування. Структура доходів відображає баланс самодостатності органів місцевої влади та фінансової залежності від держави.

Бюджетний кодекс України [1] регламентує структуру доходів сільських бюджетів за розділами бюджетної класифікації на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти.

Структура міжбюджетних трансфертів дещо змінилась в порівнянні з минулими роками. Міжбюджетні трансферти поділяються на такі види: базову дотацію; субвенції; реверсну дотацію; додаткові дотації.

Цікавим моментом є те, що базова дотація бюджетам міст районного значення, селищним, сільським бюджетам надаватиметься лише у разі їх об'єднання та створення об'єднаних територіальних громад. Положення законодавчих актів спрямовані на стимулювання громад до об'єднання. Зокрема, громади, об'єднані відповідно до критеріїв, визначених Законом "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [2], мають такі ж повноваження як і міста обласного значення; територіальні громади, які об'єднуються до 15 жовтня року, що передуватиме плановому, матимуть прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом починаючи з планового бюджетного періоду; органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися, позбавлені права на виконання делегованих державою повноважень.

Механізм вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети з рівнем надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні отримують базову дотацію (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9), для підвищення рівня їх забезпеченості. Для місцевих бюджетів з рівнем надходжень в межах від 0,9 до 1,1 вирівнювання не здійснюється. Водночас із бюджетів із значним рівнем надходжень на одного жителя передбачена реверсна дотація до державного бюджету в обсязі 50 відсотків перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні [1].

З метою стимулювання громад до об'єднання положеннями законодавчих актів органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися, позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень. Відповідно загальнодержавні податки (серед яких і податок на доходи фізичних осіб) до цих бюджетів не буде зараховуватися. Тобто, податок на доходи фізичних осіб тепер до сільських бюджетів не надходить. Щоб повернути собі прибутковий податок, сільським радам, можливо, доведеться об'єднуватися на паритетних умовах, хоча громади це не схвалюють.

Структура доходів сільських бюджетів, передбачає дві складові: загальний фонд (всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету) і спеціальний фонд (на фінансування конкретно визначених завдань та повинен формуватися з конкретно визначених джерел надходжень) [1]. У складі спеціального фонду функціонує бюджет розвитку сільських, селищних бюджетів.

Розглянемо особливості формування доходів бюджету села Оршівці Кіцманського району Чернівецької області за 2012 - 2014 роки.

Динаміка планових та фактичних надходжень до бюджету села Оршівці Кіцманського району в розрізі загального і спеціального фондів за 2012-2014 рр. представлена в табл. 1. (на основі фінансової звітності Оршовецької сільської ради).

Таблиця 1

Планові та фактичні надходження до бюджету с. Оршівці в розрізі загального та спеціального фондів за період з 2013 - 2014 роки

грн.

Назва фонду	2013 р.			2014 р.		
	план	факт	Виконання плану у %	план	факт	Виконання плану у %
Загальний фонд	1341760,0	1401521,9	104,5	1416300,0	1490966,2	105,3
Спеціальний фонд	206518,0	206634,6	100,1	315955,0	169686,7	53,7
Всього	1548278,0	1608156,5	103,9	1732255,0	1660652,9	95,9

Дані табл. 1. показують, що до бюджету села Оршівці Кіцманського району у 2013 р. надійшло 1608156,5 грн. Це становить 103,9 % запланованих показників в сумі – 1548278 грн. По формуванню загального фонду перевиконання склало – 4,5 % порівняно з плановим показником. Також, у 2012 році спостерігаємо зростання виконання доходів спеціального фонду, яке склало 15,8 %. У 2014 році до бюджету села Оршівці Кіцманського району фактично надійшло коштів на суму 1660652,9 грн. або 95,9 % до уточненого річного плану. По формуванню загального фонду сільського бюджету у поточному році перевиконання склало – 5,3 % порівняно з плановим показником. Спостерігаємо недовиконання плану на 46,3 % по формуванню спеціального фонду бюджету.

За показниками табл. 2 дослідимо особливості формування доходів бюджету села Оршівці Кіцманського району за 2013 і 2014 роки в розрізі джерел доходів (на основі фінансової звітності Оршовецької сільської ради).

Таблиця 2

Динаміка доходної частини бюджету с.Оршівці за 2013 - 2014 роки

грн.

Доходи	Період		Відхилення	
			Абсолютне, +/-	Відносне, %
	2013 р.	2014 р.	2014/2013	2014/2013
Податкові надходження	853661,9	932335,8	78673,9	9,2
Неподаткові надходження	6164,6	6169,0	4,4	0,1
Доходи від операцій з капіталом	230,0	453,2	223,2	97,0
Трансферти	748100,0	721695,0	-26405,0	-3,5
Всього	1608156,5	1660652,9	52496,4	3,3

За аналізований період спостерігається зростання обсягів податкових надходжень до бюджету села Оршівці. У 2014 році податкових надходжень до сільського бюджету надійшло – 932335,8 грн. , що на 9,2 % (або на 78673,9 грн. більше показника 2013 року. Обсяги неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом до бюджету села за період дослідження мали тенденцію до зростання (на 01 % - неподаткові надходження, на - 97 % доходи від операцій з капіталом). У 2014 році трансфертів до сільського бюджету отримано у сумі – 721695 грн. , що на 3,5 % менше показника попереднього року.

Розглянемо структуру доходів бюджету с. Оршівці у 2014 році (рис. 1).

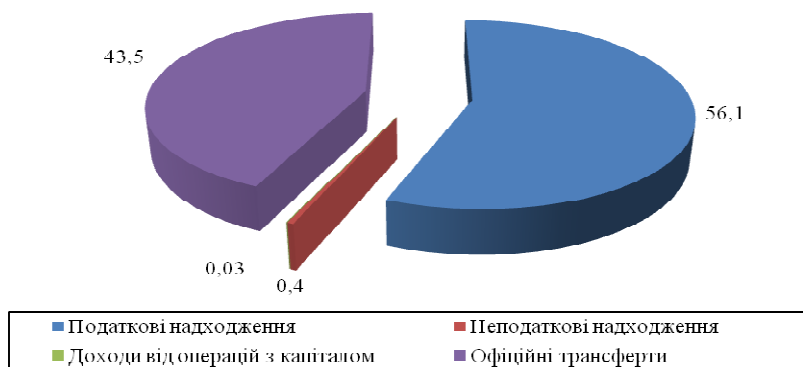

Рис. 1. Структура доходів бюджету с. Оршівці, 2014 рік

Найбільша питома вага доходів бюджету с. Оршівці у 2014 році належить податковим надходженням – 56,1%. Друге місце в структурі доходів даного сільського бюджету належить трансфертам – 43,5 %. Доходам від операцій з капіталом та неподатковим надходженням належить найменша частка в загальній структурі доходів сільського бюджету – 0,03 % та 0,4 % відповідно.

На рис. 2. представлено питому вагу власних доходів і офіційних трансфертів у структурі доходів бюджету с. Оршівці за період з 2013 по 2014 роки.

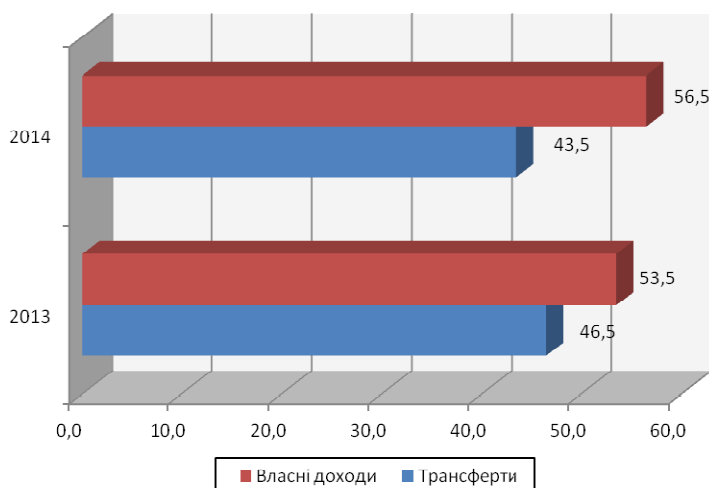

Рис. 2. Частка власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходів бюджету с. Оршівці за 2013-2014 роки

Таким чином, моніторинг виконання бюджету с. Оршівці за доходами протягом 2013-2014 років свідчить, що сільський бюджет недостатньо забезпечений власними фінансовими ресурсами. Хоча їх частка має тенденцію до зростання. Так, питома вага власних доходів у 2013 році становила 53,5 %, а у 2014 році зросла до 56,5 %.

Таким чином, моніторинг виконання бюджету с. Оршівці за доходами показав недостатню забезпеченість сільського бюджету власними фінансовими ресурсами. Структура доходів сільського бюджету свідчить про ще достатньо високий рівень дотаційності даного бюджету. Сільським органам влади потрібно збільшувати питому вагу власних доходів, а це в свою чергу, зміцнюватиме фінансову самодостатність території.

Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже такий процес є фундаментальною умовою незалежності та життєздатності органів місцевого самоврядування.

Таким чином, для ефективного функціонування бюджетів місцевого самоврядування важливим є посилення фінансової самостійності територіальних громад. Зокрема, з метою стимулювання громад до об'єднання в рамках реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, передбачено, що громади, які будуть об'єднуватися відповідно до критеріїв, визначених Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", матимуть: повноваження, як і міста обласного значення; прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. При цьому, органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися, позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень. Вони виконуватимуть виключно самоврядні повноваження.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 15 березня 2015 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 151-7 // Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
4. Бюджетна система [Текст] : підручник / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури; Тернопіль : Економ. думка. 2012 – 871 с.
5. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 3–12.
6. Мярковський А.І. Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А.І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип. 2 (47). – С.3–17.
7. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. О. Сунцова. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 560 с.

Андрій Сергеев,

Наук. кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

В науковій статті розкрито сутність та необхідність соціального захисту та соціального забезпечення населення. Проаналізовано видатки бюджету м.Чернівці на соціальний захист та соціальне забезпечення. Розроблено пропозиції щодо покращення системи соціального захисту населення.

Першочерговою і найважливішою складовою соціальної політики є соціальний захист та соціальне забезпечення населення.

Соціальний захист - система матеріального забезпечення і обслуговування громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках.

Метою наукової статті є дослідження видатків на соціальний захист населення. Завданнями стаття є дослідити джерела фінансування соціальних потреб населення, обґрунтувати напрямки вдосконалення системи фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення займають значне місце у видатках бюджету при тому, що не встановлено стабільних структурних економічних пропорцій і сфера фінансування соціальних видатків є найбільш нерегульованою особливо у період загострення кризових явищ у суспільстві.

Україна опинилася у стані гострої соціально - політичної кризи, тому не вирішено багато соціальних питань. Держава повинна вжити заходи щодо вирішення питань економічного становища і гарантій соціального захисту громадян, але внаслідок економічних обставин забезпечити виконання програм соціально - орієнтованого напрямку практично неможливо.

Соціальний захист включає в себе систему заходів, які захищають будь-якого громадянина країни від економічної та соціальної деградації не тільки внаслідок безробіття, а й у випадку втрати чи різкого скорочення доходів, хвороби, народження дитини, виробничої травми, інвалідності, похилого віку тощо.

Сучасна система соціального захисту населення в Україні включає такі основні елементи: сукупність державних соціальних гарантій, у тому числі соціальні пільги окремим категоріям населення; традиційну форму державної, соціальної допомоги та соціальне страхування. В Україні у зв'язку із погіршенням фінансового стану більшості громадян, екологічними катастрофами, демографічними кризами зростає кількість осіб, що потребують державної підтримки та соціального захисту.

Зокрема, у статті 46 Конституції України проголошується, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Соціальний захист можна визначити як систему юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів та заходів у державі щодо захисту населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків. Узагальнюючи, слід підкреслити два основних положення стосовно системи соціального захисту: по-перше, роль держави як головного організатора системи соціального захисту населення; по-друге, феномен соціального ризику як підставу, що відокремлює соціальний захист від інших способів матеріального забезпечення громадян.

Великий внесок у вирішення теоретико-методичних питань соціального захисту населення та його фінансового забезпечення вносять науковці, серед яких можна виокремити праці Д.П. Богині, Н.П.Борецької, С.І. Бандур,

Т.Ф. Заяць, В.І. Куценко, С.А. Вегери, І.Ф. Гнибіденко, В.Г. Єременко. Проблемам добробуту, зайнятості, доходу та реформування соціальної сфери присвячені праці Е.М. Лібанової, В.О. Мандибури, Б.О. Надточія, О.Ф. Новикової, В.І. Плиси, І.Я. Саханя, М.П. Шавариної, Ю.О. Шклярської, С.І. Юрія.

С.І. Бандур, Т.Ф. Заяць, В.І. Куценко зазначають, що соціальну економіку та систему соціального захисту населення доцільно розглядати «...як системи соціально-економічних відносин, що базуються на різноманітні форм власності, підприємництва, здорової конкуренції та гарантіях соціального захисту. Соціальні гарантії, соціальний захист необхідні для послаблення явищ ринкової економіки, для зміцнення рівня життя населення, в першу чергу соціально незахищених верств населення» [1, с.607].

Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук вважають, що соціальний захист включає в себе систему заходів, які захищають будь-якого громадянина країни від економічної та соціальної деградації не тільки внаслідок безробіття, а й у випадку втрати чи різкого скорочення доходів, хвороби, народження дитини, виробничої травми, інвалідності, похилого віку тощо [2].

С.О.Кропельницька, Т.В. Солоджук розглядають соціальний захист як діяльність держави, спрямовану на забезпечення процесу формування та розвитку повноцінної особистості, створення умов для самовизначення й ствердження в житті [3, с.18].

Соціальне забезпечення (соціальний захист) - це система суспільно - економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо).

Система соціального захисту та соціального забезпечення представляє собою соціально - економічну організаційну структуру зі складними взаємними зв'язками і залежностями її елементів. Крім того, соціальний захист як система має свою специфіку, пов'язану з традиціями в цій сфері, що склалися, та виявом певної інерційності у процесі суспільних перетворень, головним чином, через довгострокову негнучкість соціальних структур.

Система соціального захисту складається з трьох елементів, кожен з яких має різне коло суб'єктів, джерела фінансування, умови та мету забезпечення.

Проаналізуємо видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення бюджету м.Чернівці. На 2014 рік на соціальний захист населення з міського бюджету проведені видатки в сумі 8192100 грн., в тому числі: по загальному фонду - 8146500 грн., по спеціальному фонду - 45600 грн., з них за рахунок бюджету розвитку 5600 грн.

Зазначені кошти спрямовані на такі заходи:

- надання матеріальної допомоги малозабезпеченим громадянам міста;
- надання допомоги на здійснення поховання непрацюючих;
- надання матеріальної допомоги сім'ям воїнів, загиблих в Афганістані;
- допомога вдовам учасників бойових дій в Афганістані;
- допомога сім'ям загиблих військовослужбовців у мирний час;
- часткове відшкодування вартості проїзду почесним донорам;
- надання щомісячної адресної матеріальної допомоги дітям-сиротам та дітям позбавленим батьківської опіки, вихованцям дитячого будинку сімейного типу та прийомних сімей;
- надання пільг малозабезпеченим громадянам за користування послугами лазень;
- надання щомісячної доплати до пенсії інвалідам Великої Вітчизняної війни І групи;
- проведення видатків по договорах дарування нерухомого майна підопічних міського центру "Турбота";
- надання пільг по житлових субсидіях окремим категоріям малозабезпечених громадян та на інші цілі.

Система соціального захисту включає такі форми:

- соціальне страхування за рахунок обов'язкових страхових і добровільних внесків;
- державне забезпечення та надання пільг окремим категоріям громадян (в тому числі, соціальна допомога);
- надання соціальних послуг та соціальне обслуговування певних категорій громадян.

Доцільно удосконалити нормативну базу визначення соціальних стандартів прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, розмір яких дасть змогу громадянам мати вищий рівень доходів.

З метою покращення системи соціального захисту населення необхідно:

- сприяння підвищенню рівня соціальної захищеності населення, підтримка ветеранів війни та праці, інвалідів, малозабезпечених верств населення;

- удосконалення механізму надання соціальних послуг;
- забезпечення належного рівня соціальної підтримки сімей з дітьми та малозабезпечених сімей;
- покращення системи соціально-економічних, матеріально-побутових, медичних, культурних заходів, спрямованих на посилення соціального захисту найбільш вразливих верств населення.

Одним із досить важливих питань сьогодення є удосконалення системи соціального захисту населення, яке має базуватися на покращенні фінансування конкретних заходів, передбачених відповідними державними програмами, які в свою чергу, мають сприяти розвитку економіки та піднесенню рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. Бандур С.І., Заяць Т.Ф., Куценко В.І. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації і перспективи // Черкаси: Брама України. - 2006. - С.605-615.
2. Внукова Н.М. Соціальне страхування: [Текст] /Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Навчальний посібник.-К.: Кондор, 2006.-352
3. Кропельницька С. О. Соціальне страхування [Текст] : навч. посібник / С.О.Кропельницька, Т.В.Солоджук. - К.: Центр учбової літератури, 2013. - 336 с.

Анастасія Сташкевич,

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ – ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

В статті досліджено проблему бюджетного дефіциту в Україні та його вплив на економіку держави. Розглянуто основні причини виникнення дефіциту та запропоновано оптимальні шляхи його подолання.

У ринкових умовах господарювання важливе місце посідає питання утворення бюджетного дефіциту, яке вимагає від уряду проведення виваженої політики щодо визначення його розміру та пошук фінансових ресурсів, що необхідні для його покриття. Бюджетний дефіцит характеризується перевищенням видатків над доходами бюджету, що в

майбутньому призводить до негативних соціально-економічних наслідків. Саме тому дослідження проблем виникнення та подолання бюджетного дефіциту є особливо актуальним на сучасному етапі.

Дослідженням бюджетного дефіциту та його впливу на економіку України займаються багато вітчизняних економістів, серед яких: В. Федосов, О. Василик, В. Вдовиченко, В. Пономар, Н. Ковальчук, Е. Балацький, М. Пасічний, С. Опаріна, Р. Максимів, Н. Рибалко, Т. Цимбалюк, М. Карвацький, В. Зайчикова та інші.

Метою даної статті є визначення основних причин виникнення та пошуку шляхів подолання дефіцитності Державного бюджету України.

Згідно Бюджетного кодексу України, дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1].

Дефіцит бюджету не можна однозначно оцінити позитивно або негативно, оскільки все залежить від природи походження дефіциту та способу його фінансування. Якщо мова йде про активний дефіцит, коли держава інвестує в економіку, стимулюючи зростання ВВП, то такий дефіцит можна розглядати як ефективний інструмент фіскального регулювання економіки. Якщо ж маємо справу з пасивним дефіцитом, коли кошти спрямовуються на покриття поточних видатків, то дефіцит є інституціональною деформацією, яка гальмує економічний розвиток [7, с. 181].

Переважаюча більшість теоретиків і практиків світу схиляються до думки, що бюджетний дефіцит має негативний вплив на соціально-економічні процеси у суспільстві. Дефіцит бюджету є причиною зниження ефективності податкової системи, послаблення стимулів до праці, підризу впевненості членів суспільства у майбутньому. У більшості країн світу, у тому числі в Україні, бюджетні дефіцити набули хронічного характеру, що сприяло поглибленню фінансової нестабільності. Вони дають поштовх інфляційним процесам і відволікають значні обсяги фінансових ресурсів з приватного сектору. Неконтрольованість і зняття питання про бюджетне обмеження дефіциту є причиною погіршення фінансової дисципліни у країні та поглиблення фінансової безвідповідальності урядів [5, с. 210].

Достатньо спірним є питання розміру бюджетного дефіциту. Відповідно до Маастрихтської угоди його розмір не повинен перевищувати 3% ВВП, що часто ставиться як одна з умов для отримання кредитів. На фоні світової фінансової кризи спостерігалось різке падіння ВВП, тож розмір бюджетного дефіциту також повинен був істотно знизитись. Його фактичне зростання та проблеми покриття стали одними із причин секвестру бюджету у 2010 році. В цей самий період негативні симптоми спостерігались у більшості країн. Але підходи до управління бюджетним дефіцитом були різні. Наприклад, розмір бюджетного дефіциту за 2010 рік у Греції склав 10,5% ВВП, Іспанії – 9,2% ВВП. Уряди цих країн змушені були обрати режим жорсткої економії та політику максимального скорочення бюджетного дефіциту з метою покращення економічної ситуації і зниження негативного впливу на інші країни Євросоюзу внаслідок існування однієї спільної валюти та відносної спільності економік. Бюджетний дефіцит США за 2010 фінансовий рік склав близько \$1,3 млрд., або 8,9% ВВП. При цьому з метою відновлення економіки США використовували різноманітні пільги та прямі вливання в економіку разом із зниженням облікової ставки. В Україні також існує точка зору, що секвестр бюджету був недоцільним і дотримуватися вимог скорочення бюджетного дефіциту не варто, оскільки для розвитку економіки необхідні дешеві фінансові ресурси у випадку відсутності у підприємств власних коштів [9, с. 39].

В умовах уповільнення темпів економічного розвитку в багатьох країнах світу в 2012 році продовжувалася політика державної фінансової підтримки для стимулювання розвитку економіки, що призводило до формування великих обсягів дефіциту бюджету. Так, за оцінками МВФ, очікуваний бюджетний дефіцит у 2012 році залишався на високому рівні у багатьох високорозвинених країнах світу: в Японії – 10% ВВП, в США – 8,7% ВВП, Іспанії – 7% ВВП, Франції – 4,7 %. У 2012 році Державний бюджет України був виконаний із дефіцитом у сумі 53445,2 млн. гривень, або 3,8 % ВВП [2].

Фактичний рівень дефіциту Державного бюджету України в 2013 році становив 64,7 млрд. гривень, або 4,4 % ВВП, що на 5,3 млрд. грн. менше затвердженого Верховною Радою України річного показника. Фінансування дефіциту державного бюджету відбувалось, в основному, за рахунок боргових джерел – у зв'язку із ненадходженням коштів від приватизації державного майна у запланованих обсягах. До стрімкого зростання рівня державного боргу у 2013 році, зокрема, призвели: боргове фінансування високого дефіциту державного бюджету, випуск ОВДП для підтримки державних підприємств та банків та фінансування підвищених соціальних видатків [3].

2014 рік був найскладнішим роком для української економіки у 21 столітті, Україна стикнулася із економічною кризою та військовим конфліктом. Реальний ВВП у 2014 році за оцінкою скоротився на обсяг близько 7% через падіння внутрішнього попиту та слабкий зовнішній попит. Висока економічна та політична невизначеність призвели до низьких внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Приватний сектор не зміг рефінансувати борги, що призвело до дефіциту Державного бюджету. Уряд стикнувся із великим розривом ліквідності, оскільки допомогу від МВФ, ЄС та інших офіційних донорів було передусім спрямовано на рефінансування боргу, включно із виплатами боргу Газпрому. В результаті фіскальні видатки було суттєво недофінансовано. Водночас впровадження реформ у 2014 році було уповільнено [6].

Протягом останніх місяців загострення ситуації у Донецькій і Луганській областях (частка яких у ВВП становить близько 16%) стає більш визначальним фактором, що погіршує динаміку майже всіх секторів економіки. Падіння ВВП продовжиться і у 2015 році, оскільки відновлення економічної активності може зайняти більше часу, ніж раніше очікувалось.

З метою скорочення бюджетного дефіциту впродовж 2014 року Уряд України у березні схвалив пакет податкових заходів, спрямованих на підтримку доходів із одночасним скороченням витрат. Незважаючи на це, показники надходжень погіршилися у зв'язку з різким економічним спадом і труднощами з надходженням податків зі східного регіону. Загострення конфлікту призвело до необхідності збільшення видатків бюджету на оборону. За таких умов для обмеження дефіциту бюджету Верховна Рада в липні переглянула бюджет, скоротивши видатки на субсидії, інвестиції та придбання товарів й послуг і збільшивши, водночас, доходи за рахунок розширення податкової бази ПДВ, підвищення податків за користування надрами для розвідки газу і нафти, а також введення тимчасового податку на фонд заробітної плати. Крім того, квазі-фіскальний дефіцит «Нафтогазу» збільшився у зв'язку зі збільшенням вартості імпортного газу в гривневому еквіваленті після девальвації, зростанням обсягів його закупівлі в першому кварталі 2014 року з метою заповнення сховищ, і низьких продажів газу промисловим споживачам через послаблення економічної активності в країні. Дефіцит компанії «Нафтогаз» було частково монетизовано шляхом випуску облігацій

(в сумі 22,4 млрд. грн), що позначилося на зростанні державного боргу. Крім того, «Нафтогаз» накопичив заборгованість за зовнішніми виплатами [8].

Для забезпечення досягнення рівнів дефіцитів у запланованих межах у 2014-2017 роках більшість країн вимушена проводити жорстку бюджетну політику щодо скорочення видатків бюджету, у тому числі і соціальних, а також підвищення податкового навантаження на економіку. Протягом 2015 року, враховуючи складну ситуацію на зовнішніх фінансових ринках, урядом України здійснюватиметься комплекс заходів, спрямований на залучення позикових коштів від міжнародних фінансових інститутів, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський інвестиційний банк, а також Європейської Комісії тощо.

З метою зменшення темпів зростання загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу, подальшого зростання боргового навантаження на економіку у середньостроковій перспективі планується скорочення дефіциту державного бюджету з 3 % ВВП у 2015 році до близько 2 % ВВП у 2016 році та близько 1 % ВВП - у 2017 році [4].

На сучасному етапі серед основних причин дефіциту бюджету виділяють наступні:

- структурна розбалансованість економіки та несвоєчасне і неефективне проведення структурних перетворень;
- неефективний механізм оподаткування суб'єктів господарювання;
- збереження значної кількості нерентабельних державних підприємств, що одержують дотації;
- невідповідна наявним фінансовим можливостям держави структура бюджетних витрат;
- значний обсяг тіньової економічної діяльності;
- нецільове і неефективне використання бюджетних коштів;
- втрати, розбазарювання виробленої продукції, крадіжки, приписки і т. ін., що не стало об'єктом ефективного державного фінансового контролю;

- неефективність фінансово-кредитних відносин [5, с. 210].

Стратегія подолання виявлених деформацій має ґрунтуватися на наступних заходах:

1. Прискорення темпів відновлення конкурентоспроможності реального сектору економіки шляхом оптимізації податкового стимулювання та бюджетної підтримки.

2. Вироблення чіткої стратегії скорочення зовнішнього боргу, попередження його нарощування у майбутньому. Фінансування бюджету переважно за рахунок внутрішніх запозичень.

3. Забезпечення гнучкості фіскального регулювання фінансових потоків в умовах швидкої зміни макроекономічної кон'юнктури.

4. Збалансування політики видатків, направлене на усунення інституціональних асиметрій, а саме припинення тенденції випередження темпів зростання видатків на соціальні заходи порівняно з видатками на економічний розвиток.

5. Оптимізація величини бюджетного дефіциту у межах правил, викладених у Маастрихтській угоді, – не більше 3% ВВП.

6. Трансформація пасивного дефіциту бюджету в активний. Для цього дефіцитне фінансування економіки має бути направлене не на покриття поточних витрат, а на фінансування тих галузей промисловості, які у короткостроковій перспективі здатні забезпечити збільшення надходжень до бюджету [7, с. 187].

Отже, уряд повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, інакше він здійснюватиме дестабілізуючий вплив на соціально-економічний розвиток країни. На теренах української держави відзначається його негативний вплив, що передбачає, зокрема, такі можливі наслідки: посилення інфляційних процесів, кризи державних фінансів, грошової системи, зростання диференціації в доходах, зниження ефективності податкової системи, послаблення стимулів до праці, підрив впевненості членів суспільства у майбутньому, а у разі набуття хронічного характеру – поглиблення фінансової нестабільності.

Найбільш оптимальними способами боротьби з дефіцитом є збільшення доходів держави, зменшення видаткової частини, зовнішні і внутрішні запозичення, вдосконалення податкової системи. Проте необхідно враховувати позитивні та негативні наслідки застосування кожного з них. Таким чином державна політика в сфері бюджетного дефіциту повинна здійснюватись з метою підвищення ефективності функціонування фінансової системи, стимулювання державного розвитку та підвищення життєвого рівня населення.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>>
2. Звіт про виконання Закону України "Про Державний Бюджет України на 2012 рік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/index>
3. Звіт Міністерства фінансів України «Про виконання Державного бюджету України за 2013 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=397457&cat_id=53608
4. Лист Міністерства фінансів України "Щодо підготовки бюджетних запитів до проекту державного бюджету на 2015 рік та проекту прогнозу державного бюджету на 2016-2017 роки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=400383
5. Нечаюк І. Б. Шляхи подолання негативних наслідків бюджетного дефіциту в державі / І. Б. Нечаюк // Економічний форум . - 2014. - № 1. - С. 209-213.
6. Офіційний сайт інституту економічних досліджень і політичних консультацій - Огляд 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/comments/?pid=4766>
7. Паєнко Т. В. Інституціональна природа дефіциту бюджету та державного боргу в Україні / Паєнко // Економіка промисловості. — 2013. — № 1-2 (61-62). — С. 181-187.
8. УКРАЇНА Економічний огляд 2 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/World%20Bank%20Macro%20Update_October%202014_UKR_FIN.pdf
9. Футерко О. І. Бюджетний дефіцит і державний борг: динаміка та основні проблеми управління / О.І. Футерко // Економічний часопис-XXI. — 2011. — № 9-10. — С. 37-40.

Анастасія Ткачук,

Наук. кер. Черватюк М. В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНЕУ, м. Чернівці

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У статті розглядаються теоретичні підходи вітчизняних та зарубіжних економістів щодо визначення сутності місцевих бюджетів з врахуванням їх основного призначення.

В умовах делегування повноважень та ресурсів на рівень територіальних громад, де має місце їх розмежування між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, зростає значення місцевих бюджетів. Їх наявність закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал території, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів, розширює можливість місцевих органів влади в більш повному задоволенні потреб населення.

Без стабільних і достатніх фінансових ресурсів не може існувати дієспроможна й ефективна місцева влада, а без неї – демократична держава. Остання, використовуючи фінансові методи, може суттєво впливати на основні економічні показники розвитку адміністративно-територіальних одиниць, зокрема, через регулювання міжбюджетних відносин, через перерозподіл доходів між бюджетами, виробляється вирівнювання економічного і соціального розвитку територій. Розв'язання основних проблем та визначення основних пріоритетів місцевих бюджетів потребують переглянути теоретичне обґрунтування їх сутності із врахуванням основного призначення.

Вивченням, теоретичних основ, проблематики доходів та видатків місцевих бюджетів, динаміки фінансових ресурсів, при їх формуванні та напрями реструктуризації доходів бюджету, прогнозування доходів місцевих бюджетів при розрахунку міжбюджетних трансфертів та видатків займалося багато вітчизняних вчених, а саме: Буковинський С.А., Василик О.Д., Зайчиков В.В., Кириленко О.П., Кравченко В.І., Луніна І.О., Огонь Ц.Г., Опарін В.М., Павлюк К.В., Чугунов І.Я., Сало І.В.

У фінансовій теорії немає єдиного загальноприйнятого визначення сутності місцевих бюджетів. Бюджетний кодекс – документ, що визначає основні принципи функціонування бюджетної системи України, її структуру, правові норми, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин, відповідальність за порушення бюджетного законодавства, а також визначає процедури розгляду і прийняття Закону про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період дає визначення місцевих бюджетів, як бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. [1, с. 6]

Так, частина вчених, зокрема М.Гапонюк, В.Яцута, А.Буряченко, А.Славкова визначають місцеві бюджети як економічну категорію, що відображає грошові відносини, які виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних фондів грошових коштів, і використовуються з метою соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення. [6, с. 18]

Василик О.Д. та Павлюк К.В. виокремлюють місцеві бюджети як фонди фінансових ресурсів, які призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи місцевого самоврядування. [3, с. 97]

Такі вчені як С.Юрій, В.Опарін визначають місцеві бюджети як складову бюджетної системи не конкретизуючи їх як окрему дефініцію, тобто переносять риси, притаманні категорії «бюджет» і на місцеві бюджети [9, с. 42].

Огонь Ц. Г. характеризує місцеві бюджети як «найбільш дієвий інструмент управління економікою». В цьому ж ракурсі визначають місцеві бюджети Слухай С. В. і Здерка Н. Я.: «Місцевий бюджет є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може впливати на локальну активність, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції». [7, с. 16; 4, с. 12]

Вчені-економісти Бутаков Д. Д., Ходорович І. М. та Поляк Г. Б. розглядають місцеві бюджети як сукупність економічних відносин, що забезпечують формування фінансової бази місцевих рад шляхом перерозподілу національного доходу держави. Не конкретизуючи особливо джерела формування фінансової бази органів місцевої влади, вони акцентують увагу на соціальному призначенні місцевих бюджетів. [10, с. 167]

Проте, не всі вчені погоджуються з такими підходами. Так, наприклад, Ширкевич Н. А. підкреслює, що місцеві бюджети утворюють централізований фонд грошових коштів місцевих рад, яким вони розпоряджаються з метою здійснення заходів, які щорічно передбачаються планом економічного і соціального розвитку». [11, с. 8]

Васильєва М. В. визначає місцеві бюджети як «обумовлену адміністративно-територіальним поділом і бюджетним устроєм частину економічних відносин у суспільстві пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів, призначених для задоволення суспільних потреб». Згідно з нашими переконаннями, описаний підхід до визначення сутності місцевих бюджетів також не розкриває повністю їх зміст у розрізі видів надходжень. [2, с. 16]

Найбільш повну характеристику дає місцевим бюджетам В. І. Кравченко. Вчений допускає, що місцеві бюджети можна розглядати в трьох аспектах:

- по-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів;
- по-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування;
- по-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним економічним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом». [6, с. 23]

Таким чином, різні підходи до трактування місцевих бюджетів, базується на визначенні ролі місцевих бюджетів у фінансовій системі держави. Також розкривають суть місцевих бюджетів, як сукупність економічних відносин, що сприяють територіальному перерозподілу національного доходу країни та забезпечують створення фінансової бази відповідних територіальних громад.

Водночас, місцеві бюджети варто розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить система фінансових відносин, а саме відносини між бюджетними і господарськими структурами, що функціонують на цій території; відносини між бюджетом і населенням цієї території, що складаються при мобілізації й витрачання коштів місцевих бюджетів; відносини між бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів та відносини між місцевим бюджетом і державним бюджетом.

Узагальнюючи дані підходи щодо з'ясування природи місцевих бюджетів, варто зазначити наступне. Вважаємо, що найбільш повними та всеохоплюючими є підходи до визначення місцевих бюджетів, запропоновані професором О. П. Кириленко. [5, с. 48]

На наш погляд, визначення місцевих бюджетів повинно враховувати основне їх призначення — як фінансової бази функціонування органів місцевого самоврядування. Якщо розглядати місцеві бюджети як організаційну форму мобілізації доходів і здійснення видатків, то вони представляють баланс розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів, де в основу покладено принцип збалансування. Тому доцільно розглядати місцеві бюджети, як балансові розрахунки доходів і видатків, які мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 08.07.2010 № 2456-VI : текст із змін, станом на 13.03.2015 р. / М-во юстиції України. – Офіц. вид. – Київ : Укрпінформ, 2015. – 112 с.
2. Васильєва М. В. Місцеві бюджети в сучасних умовах / Васильєва М. В. – Москва, 1997. – 268 с. – (Фінанси та статистика)
3. Василюк І.П. Державні фінанси України : підруч. / Василюк І.П., Павлюк К.В. – Київ : Центр навч. літ., 2003. – 608 с.
4. Слухай С. В. Формування доходів місцевих бюджетів в контексті трансформації податкової системи / Слухай С. В., Здерка Н. Я. // Фінанси України. – 2006. – № 5. – с. 12 – 20
5. Кириленко О. П. Фінанси (теорія та вітчизняна практика) : навч. посіб. / Кириленко О. П. – Тернопіль : Астон, 2002. – 212 с.
6. Кравченко О. О. Місцеві фінанси : навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Фінанси та кредит» / Кравченко О. О. – Київ : ДЕТУТ, 2009. – 157 с.
7. Місцеві фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., А. А. Славкова. – Київ : КНЕУ, 2002. – 184 с.
8. Огонь Ц. Г. Дієвість бюджетного менеджменту – основа ефективності рішень у виборі пріоритетів державної політики / Огонь Ц. Г. – Київ : Академія, 2004. – 160 с.
9. Опарін В.М. Бюджетна система : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. / Опарін В.М., Малько В.І., Кондратюк С.Я. – Київ : КНЕУ, 2002. – 208 с.
10. Поляк Г. Б. Фінанси / Поляк Г. Б. – Москва : Юніті-Дана, 2008. – 703 с.
11. Ширкевич Н. А. Місцеві бюджети / Ширкевич Н. А. – Москва, 1991. – 586 с. – (Фінанси та статистика)

Альона Токар,

Наук. кер. – Табенська Ю.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК УСОБЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ РЕГІОНУ

У статті висвітлено необхідність функціонування місцевих бюджетів в системі місцевих фінансів, розглянуто проблемні питання, пов'язані з сучасною фінансовою кризою в країні, подано прогнозні показники місцевих бюджетів на визначений період.

Місцеві бюджети є вагомим складовою системи бюджетного регулювання та дієвим інструментом фінансово-бюджетної політики країни. Від якісного рівня формування місцевих бюджетів залежить стан економічної та соціальної інфраструктури адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі житлово-комунального господарства, транспорту та зв'язку, закладів освіти, охорони здоров'я, культури, соціально-економічний розвиток регіонів та країни у цілому. В умовах економічних перетворень важливим є удосконалення структури доходної та видаткової частини бюджетів територіальних громад з урахуванням пріоритетів державної фінансової політики на середньострокову перспективу.

Вагомими завданнями бюджетного регулювання в Україні на сучасному етапі розвитку є збалансованість бюджетної системи, зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування, посилення їх впливу на соціально-економічні процеси в країні, удосконалення системи міжбюджетних відносин.

Значний внесок у розвиток теорії та практики місцевих бюджетів держави зробили зарубіжні вчені М. Афанасьєв, Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Дробозіна, В. Лексин, Р. Масгрейв, У. Оутс, В. Родіонова, В. Сенчагов, Ч. Тібу, М. Ходорович, В. Христенко, Х. Циммерман, А. Шах, А. Швецов.

Проблемам функціонування та розвитку місцевих бюджетів у системі бюджетного регулювання присвячені праці вітчизняних вчених В. Андрущенко, С. Буковинського, А. Буряченка, О. Василика, В. Зайчикової, І. Запатріної, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Ю. Остріщенко, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Місцевий бюджет — це система формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих.

У вітчизняній фінансовій науці місцеві бюджети розглядаються в трьох аспектах, зокрема Я.Я.Назаренко:

- По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів.

- По-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування.

- По-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є економічним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом.

Склад місцевих бюджетів України, як і в інших країнах, відображає особливості адміністративно-територіального поділу та специфіку функціонування місцевого самоврядування.

При дослідженні проблеми місцевих бюджетів, їх необхідно розглядати у двох аспектах. По-перше, як організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. По-друге, як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів.

Як організаційна форма мобілізації доходів і здійснення витрат місцевими органами самоврядування, місцеві бюджети – це балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів, тобто вони мають доходну й видаткову частини, в їх основі покладено принципи збалансування тощо.

Тому можна стверджувати, що місцеві бюджети – це балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Водночас місцеві бюджети слід розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить система фінансових відносин, а саме: відносини між місцевими бюджетами і господарськими структурами, що функціонують на даній території; відносини між бюджетами і населенням даної території, що складаються при мобілізації й витрачанні коштів місцевих бюджетів; відносини між місцевими бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів; відносини між місцевими бюджетами і державним бюджетом.

Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення.

Місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання. Через місцеві бюджети суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному і соціальному розрізах. Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Ситуація, яка склалася нині в економічному розвитку нашої держави, свідчить про те, що централізація в управлінні країною та її економікою безперспективна. Без децентралізації функцій у розвитку економіки регіон не може забезпечити налагодження взаємозв'язків територіальних інтересів із загальнодержавними. Кожний регіон, враховуючи власні економічні та соціальні потреби, визначає свою участь у спільному з іншими регіонами розв'язанні міжрегіональних проблем. Інакше неможливий міжрегіональний обмін фінансовими й матеріально-технічними ресурсами. Мобілізувати фінансові ресурси для розвитку економічної основи органів місцевого самоврядування та комунальної власності можна через систему місцевих бюджетів, а саме через бюджети розвитку. В подальшому комунальна власність може сприяти та брати участь у формуванні доходної частини місцевих бюджетів.

На сучасному етапі розвитку системи бюджетного регулювання основними напрямками удосконалення системи місцевих бюджетів є підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів і рівня фінансової забезпеченості делегованих повноважень, удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин, збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів, запровадження перспективного бюджетного планування на всіх рівнях бюджетної системи.

За результатами проведеного дослідження уточнено сутність бюджетної децентралізації як процесу розширення видаткових та доходних повноважень, збільшення рівня фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, що ґрунтується на принципі субсидіарності з метою підвищення їх відповідальності, ефективності міжбюджетних відносин. Встановлено, що у певній мірі децентралізація повноважень із надання відповідних послуг за рахунок коштів місцевих бюджетів підвищує якісний рівень бюджетної результативності та сприяє розвитку фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Водночас, рівень децентралізації доходних повноважень має визначатися з урахуванням фінансових можливостей країни, територій, пріоритетних напрямів бюджетно-податкової політики на середньострокову перспективу.

Удосконалення системи міжбюджетних відносин має бути спрямованим на стимулювання економічного зростання. Розширенню доходної бази місцевих бюджетів, оптимізації видатків органів місцевого самоврядування сприятиме удосконалення розрахунку обсягу дотацій вирівнювання на основі нормативних та фактичних показників доходів і видатків бюджету. При здійсненні відповідної оцінки податкового потенціалу територій доцільним є використання показника валового регіонального продукту. Позитивний вплив на збалансований розвиток територій та населених пунктів матиме безпосереднє узгодження обсягів дотацій з основними соціально-економічними показниками розвитку адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі обсягом виробленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг, одержаного суб'єктами господарювання прибутку, сплачених до бюджетів податків та зборів, середньомісячної заробітної плати тощо.

Подальший розвиток системи формування місцевих бюджетів потребує встановлення оптимального співвідношення доходних джерел між державним та місцевими бюджетами, збільшення показника власних бюджетних надходжень у загальній структурі доходної частини місцевих бюджетів, удосконалення формульного розрахунку дотацій вирівнювання, механізму формування бюджету розвитку, покращання процедури та форм казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Важливим є підвищення якісного рівня планування місцевих бюджетів як дієвого інструменту бюджетного регулювання розвитку економіки та соціальної сфери територій.

На основі запропонованих Легкоступом І.І. методологічних підходів середньострокового прогнозування місцевих бюджетів, яка ґрунтується на показниках доходів та видатків бюджетів місцевого самоврядування з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, співвідношення питомої ваги доходної та видаткової частин місцевих бюджетів у зведеному бюджеті та валовому внутрішньому продукті, розроблено середньостроковий прогноз доходів та видатків місцевих бюджетів на 2014–2018 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Середньостроковий прогноз доходів та видатків місцевих бюджетів України на 2014–2018 роки

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Валовий внутрішній продукт, млрд. грн.	1780,0	1990,0	2195,0	2440,0	2710,0
Питома вага доходів місцевих бюджетів у ВВП, %	13,80	13,78	13,75	13,82	13,94
Доходи місцевих бюджетів, млрд. грн.	245,6	274,2	301,8	337,2	377,8
Питома вага видатків місцевих бюджетів у ВВП, %	13,92	13,90	13,87	13,96	14,08
Видатки місцевих бюджетів, млрд. грн.	247,8	276,6	304,4	340,6	381,6

Для зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування, зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертного фінансування, можливим є закріплення за місцевими бюджетами певної частки податку на прибуток підприємств. Основними напрямками покращання ефективності формування місцевих бюджетів на сучасному етапі є розширення джерел бюджетних надходжень, створення сприятливих умов для прискореного економічного зростання територій, збільшення кількості підприємств, розвитку підприємництва, підвищення ефективності використання комунальної власності територіальних громад в контексті зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

Підходи щодо удосконалення структури бюджетів територій повинні розроблятися з урахуванням соціально-економічних потреб місцевого самоврядування, тенденцій економічного зростання та інституціональних особливостей розвитку системи бюджетного регулювання. Бюджетна політика у сфері формування місцевих бюджетів має адаптуватися до структурних перетворень економіки та сприяти створенню відповідних умов для інноваційного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Список використаних джерел:

1. Легкоступ І.І. Теорія і практика застосування фінансових інструментів соціально-економічного розвитку України: монографія / за ред.: П.О. Нікіфорова, Н.Р. Швець. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – підрозділ 1.2: Місцеві бюджети України: сучасні реалії та перспективи розвитку. – С. 28–36
2. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. / Ю.В. Пасічник. – Київ, 2006. – с.495
3. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети та механізми їх формування / Кульчицький М.І. /Фінанси України. – 2002 р. - №9

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті охарактеризована сутність податків, їх місце та роль в системі оподаткування підприємств. Розкриті основні завдання, критерії та види прямого та непрямого оподаткування підприємств в Україні. Проаналізовано становлення та сучасний стан оподаткування підприємств в нашій країні.

Актуальність теми зумовлена тим, що саме можливість функціонування сталої податкової системи є одним із головних завдань сучасної держави. Вона відкриває шлях державам до повноцінного міжнародного економічного спілкування. Важливим атрибутом будь-якої сучасної держави є податкова система, мета якої - усупільнення частини сукупного доходу суб'єктів господарювання та громадян для реалізації загальнодержавних завдань.

Серед джерел, які формують дохідну частину бюджету, податкова складова є найбільш вагомою. Ця обставина обумовлює ту увагу, яка приділяється дослідженню податкової системи та процесу оподаткування.

Фіскальна функція податків підсилює їх вплив на результати діяльності підприємств, у зв'язку з чим, особливу значимість при прийнятті управлінських рішень набуває фактор оподаткування, здатний істотно змінити бажаний економічний ефект.

Проблеми реформування податкової системи України розглянуто у працях українських учених-економістів В. Андрущенко, В. Беседіна, С. Варналія, В. Вишневського, В. Гейця, О. Данілова, Ю. Іванова, Т. Єфименко, Н. Костіної, С. Лондаря, І. Луніної, П. Мельника, В. Ніколаєва, С. Онишко, В. Опаріна, А. Соколовської, Л. Тарангул, Л. Шаблістої та інших.

Податки є важливою ланкою фінансових відносин у суспільстві. Податки як форма фінансових відносин виникли з появою держави. З розвитком товарно-грошових відносин оподаткування здійснюється в основному в грошовій формі. Податки – це обов'язкові платежі, що їх встановлює держава для юридичних і фізичних осіб з метою формування централізованих фінансових ресурсів, які забезпечують фінансування державних витрат [8, с. 195].

На нашу думку, важливо виділити податки, які мають досить вагоме бюджетне значення, виступають ефективним інструментом державного впливу на ринок і напрямки його розвитку, обсяг і структуру попиту та пропозиції, на доходи населення і юридичних осіб. В цих умовах особливої актуальності набувають дослідження теоретичних і прагматичних аспектів функціонування податкової системи.

Податки - це платежі, які в обов'язковому порядку сплачують з доходу державі юридичні та фізичні особи - підприємства, організації, громадяни. Платити податки зобов'язані всі. Однак це не означає, що ті, хто їх сплачує, отримує що-небудь натомість [4, с. 89].

Принципи оподаткування повинні будуватися на основі чотирьох функцій:

- рівномірність оподаткування;
- визначеність оподаткування;
- зручність оподаткування;
- дешевизна оподаткування [3, с. 62].

Однак слід зазначити, що становлення нової податкової системи, яка адекватно відповідала б ринковій економіці, відбувається не послідовно і повільно. Україна в цьому випадку не виняток. Суспільне призначення податків проявляється в їх функціях. Їх дві - «фіскальна» і «економічна».

Фіскальна полягає в формуванні грошових доходів держави. Гроші потрібні на утримання державного апарату, армії, розвиток науки і техніки, підтримку дітей, літніх і хворих людей. Із зібраних у вигляді податків коштів держава покриває витрати на освіту, будує школи, вищі навчальні заклади, дитячі будинки, платить зарплату викладачам і стипендії студентам. Частина коштів йде на охорону здоров'я: захист здоров'я матері і дитини, зміст поліклінік, лікарень і т.д. З цього ж джерела йдуть гроші на будівництво державних підприємств, доріг, захист навколишнього середовища.

Економічна функція податків полягає у впливі через податки на суспільне відтворення, тобто будь-які процеси в економіці країни, а також соціально - економічні процеси в суспільстві. Податки в цій функції можуть відігравати заохочувальну (стимулюючу), обмежувальну і контролюючу роль.

Так, ті підприємства, яким надані податкові пільги, ростуть і розвиваються швидше інших. Надаючи пільги, держава вирішує серйозні, часом стратегічні завдання. Наприклад, не обкладаючи податком частину прибутку, що йде на благодійну діяльність, держава залучає підприємство до вирішення соціальних проблем.

Податки класифікуються наступним чином:

- за характером податкового вилучення (прямі і непрямі);
- за рівнями управління (державні та місцеві);
- по суб'єктах оподаткування (податки з юридичних і фізичних осіб);
- за об'єктами оподаткування (податки на товари та послуги, податки на доходи, прибуток, податки на нерухомість і майно і т.д.);
- за цільовим призначенням податку (загальні, спеціальні).

Податки бувають двох видів. Перший вид - податки на доходи і майно: прибутковий податок і податок на прибуток корпорацій фірм; на соціальне страхування і на фонд заробітної плати і робочу силу (так звані соціальні податки, соціальні внески); майнові податки, у тому числі податки на власність, включаючи землю й іншу нерухомість; податок з переказу капіталів за кордон та інші.

Вони стягуються з конкретної фізичної або юридичної особи, їх називають прямими податками. Основними видами прямих податків є реальні та особисті податки.

Реальні податки стягуються з окремих видів майна (землі, будівель) платника податків на основі переліку, що враховує середню, а не дійсну прибутковість платника. В залежності від об'єкта оподаткування до них відносяться: земельний податок, податок з власників будівель, податок з власників транспортних засобів, сільськогосподарський податок.

Особисті податки - податки на дохід або майно фізичних та юридичних осіб, що стягуються з джерела доходу або за декларацією, при особистому обкладанні, на відміну від реального, об'єкти (дохід, майно) враховуються

індивідуально для кожного платника, береться до уваги і його фінансове становище. Залежно від об'єктів обкладання розрізняють такі види особистих податків: прибутковий податок з населення; податок на прибуток підприємств; податок на прибуток іноземних юридичних осіб від діяльності в нашій країні; податок на доходи; плата за трудові ресурси; плата за воду та інші [10, с. 64].

Другий вид - податки на товари та послуги: податок з обороту - у більшості розвинених країн замінений податком на додану вартість. Це непрямі податки. Непрямі податки - податки на товари та послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни товарів, до тарифів, послугам і видам діяльності.

Непрямий податок (податок з обороту) в основному реалізується в цінах на товари тривалого користування, предмети одягу, алкогольні напої та тютюнові вироби і фактично являють собою податок на ті групи населення, які більше купують оподатковувані товари. Непрямі податки виступають у трьох видах:

- Акциз - податок з обороту, що стягується з вартості товарів масового виробництва.
- Податок на додану вартість - є частиною новоствореної вартості
- Мита - непрямі податки на імпорتنі, експортні та транзитні товари, які у дохід бюджету держави [9, с. 85].

У країнах ринкової економіки непрямі податки відіграють значну роль у податковому регулюванні та формуванні доходів держави. Історично основним видом непрямих податків був акциз. У більшості країн чітко виділені наступні акцизні групи товарів: алкогольні напої, тютюнові вироби, бензин та інші види нафтопродукти, легкові автомобілі та коштовності.

Одним з ключових завдань розробки ефективної податкової політики є вибір оптимального поєднання прямих і непрямих податків. Переважання тих чи інших в арсеналі податкових органів, в першу чергу, визначає характер податкової системи. Перевищення непрямого оподаткування над прямим говорить про фіскальний характер податкової політики, а перевагу податкового навантаження від прямих податків визначає регулюючий характер податкового законодавства в країні. Це викликано особливостями даних видів податків, які в певних умовах можуть бути як перевагами, так і недоліками.

Використання прямих і непрямих податків - невід'ємна риса податкової системи будь-якої держави. Однак кожна країна по-своєму унікальна, що проявляється в особливому наборі таких економічних і соціальних факторів, як рівень доходів населення, обсяг споживання товарів і послуг різних цінних категорій, а так само уподобань населення в цілому. Всі ці особливості впливають і на податкову політику держави, що, в свою чергу, відбивається на співвідношенні прямих і непрямих податків у суспільстві [5, с. 30].

На тлі світової тенденції до переваги прямих податків над непрямыми в Україні перевага віддається все ж непрямим податкам. До того ж, протягом останніх п'яти років структура податкових надходжень практично не змінилася, що говорить про відсутність суттєвих трансформаційних заходів, спрямованих на збільшення значущості прямих податків.

Сучасна фінансова криза і брак бюджетних коштів ще більшою мірою активізували проблеми непрямого оподаткування в Україні. Непрямі податки - це податки, які входять у ціну товарів або тарифів на послуги. Для них характерна простота вилучення, вони забезпечують регулярність надходжень до бюджету [4, с. 122]. Серед непрямих податків, що використовуються в Україні, варто виділити податок на додану вартість, акцизи і мита.

В Україні ПДВ введений в 1992 році. Об'єктом оподаткування є обороти з реалізації товарів, робіт, наданих послуг, крім їх реалізації на експорт. ПДВ має широкую базу оподаткування, забезпечує стабільність надходження коштів до державного бюджету. Податок на додану вартість (ПДВ) - різновид універсальних акцизів. У світовій практиці він перетворився в основний податок непрямой дії і замінив у багатьох країнах менш ефективний податок з обороту.

Одночасно з податком на додану вартість в системі непрямого оподаткування використовуються акцизи, установлювані на окремі групи товарів. Їх введення в 1992 році було обумовлено відміною податку з обороту.

Акциз - це непрямий податок, який встановлюється у вигляді надбавки до ринкової ціни. Він характерний для систем ринкового ціноутворення, в якому держава прямо не втручається в цей процес. У грудні 1991 року були прийняті закони України «Про акцизний збір» та «Про податок на додану вартість», які були введені в дію з 1992 року. Акцизний збір і ПДВ своїм введенням замінили податок з обороту. Але впровадження непрямого оподаткування в Україні більшою мірою було засновано не в міжнародній практиці оподаткування ПДВ і акцизом, а на попередньому досвіді податку з обороту.

Третім видом непрямих податків для України є мито.

Мито стягується при переміщенні товарів через кордон країни. Історично безліч країн цим способом отримували дохід від використання свого вигідного географічного положення. Мито разом з ПДВ та акцизним податком є непрямим податком, тобто входить у ціну товарів, що провозяться через кордон, і в результаті оплачується покупцем цих товарів. Мито сплачується в національній валюті України. Існують два види мита: ввільне і вивільне [8, с. 30].

Після прийняття Податкового Кодексу України (ПКУ) у грудні 2010 року реформування системи непрямого оподаткування не зупинилося. На сьогоднішній день триває модернізація та оптимізація системи оподаткування. З моменту впровадження акцизів в Україні документи з питань акцизного оподаткування випробовували чимало змін. Це обумовлено як економічною, так і політичною ситуацією в країні, державною політикою регулювання виробництва і обігу окремих видів підкацизних товарів, а також адаптацією українського законодавства до вимог ЄС.

Отже, незважаючи на те, що стосовно справляння ПДВ існує багато дискусій, його скасування недоцільно, адже ПДВ забезпечує вільний рух товарів між країнами. Наприклад, непрямі податки переважають у Норвегії, Франції, Австралії, Італії, Греції, Іспанії, зростає їх роль в Швеції. У Франції на частку ПДВ припадає 45% всіх податкових надходжень до бюджету. Приблизно такою ж є частка ПДВ до загального обсягу податкових платежів до державного бюджету в інших країнах членах ЄС.

Пряме оподаткування виступає однією з яскравих форм фінансових відносин між державою та платниками податків. Аналіз чинної системи прямого оподаткування в Україні свідчить, що її становлення і розвиток відбувається без належного теоретичного обґрунтування. Зараз ця система характеризується насамперед високим та нерівномірним податковим навантаженням на доходи суб'єктів господарювання, що ускладнює позитивні зрушення у виробничій та соціальній сфері в Україні.

Прямі податки являють собою обов'язкові платежі юридичних та фізичних платіжників до місцевих та державного бюджетів. В Україні вони не мають свого цільового призначення і стягуються владою з доходів чи майна платників податків - резидентів та нерезидентів, власників доходів чи майна.

В Україні наразі є такі прямі податки, як: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, збір за спеціальне використання води, збір за спеціальне використання лісових ресурсів, плата за користування надрами, збір за першу реєстрацію транспортного засобу, фіксований сільськогосподарський податок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та плата за спеціальне використання інших природних ресурсів [6, с. 37].

Україна пройшла досить довгий шлях, поки податки ввійшли в економіку і стали дзеркалом формування бюджету і регулятором підприємницької діяльності [7, с. 40].

Становлення системи оподаткування в Україні почалося з прийняттям Закону України "Про систему оподаткування". У ньому були визначені принципи побудови і призначення системи оподаткування, перелік податків, зборів та обов'язкових платежів, платники та об'єкти оподаткування. Таким чином, було закладено основи системи оподаткування, створено передумови для її наступного розвитку [7, с. 411].

Ефективність податкової системи значною мірою залежить від сприйняття її українськими платниками податків. Навіть за умов високої ефективності та дієвості податкових органів вони зможуть здійснити перевірку лише невеликої частки загальної кількості платників. Податкова система користуватиметься повагою, коли вона зрозуміла і справедлива. За таких умов вона матиме добрі шанси для забезпечення необхідного рівня податкових надходжень.

З 1 січня 2015 року набрав чинності Закон України №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)».

Даним Законом скорочено кількість податків і зборів. Так, до загальнодержавних податків належать:

- Податок на прибуток підприємств;
- Податок на доходи фізичних осіб;
- Податок на додану вартість;
- Акцизний податок;
- Екологічний податок;
- Рентна плата;
- Мито.

До місцевих податків відносяться податок на майно і єдиний податок. До місцевих зборів - збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

Розділ III Податкового кодексу України «Податок на прибуток підприємств» викладено в новій редакції.

Висновки та пропозиції. Податки є важливою ланкою фінансових відносин у суспільстві. Податки як форма фінансових відносин виникли з появою держави. З розвитком товарно-грошових відносин оподаткування здійснюється в основному в грошовій формі. Податки – це обов'язкові платежі, що їх встановлює держава для юридичних і фізичних осіб з метою формування централізованих фінансових ресурсів, які забезпечують фінансування державних витрат.

База оподаткування прямих податків більше схильна до впливу з боку змін в економічному розвитку держави, ніж база непрямих. З точки зору впливу на економічний розвиток, непрямі податки традиційно пов'язують з їх впливом на ціни. Очевидно, що непрямі податки здійснюють величезний вплив на загальний рівень цін, вироблених у країні товарів, т. Е. Чим вище ставки, тим вище вплив. Запровадження непрямих податків або збільшення їх ставок може призвести до підвищення рівня цін в країні навіть при незмінності всіх основних зовнішніх і внутрішніх економічних факторів.

У сучасних умовах економіка України потребує створення нових соціальних та економічних відносин у суспільстві, в результаті чого важлива роль відводиться дії податкової системи держави. В Україні необхідно будувати таку систему, яка б забезпечила створення сприятливого податкового клімату і базувалася на науково обґрунтованих принципах. Зокрема, потрібно впорядкувати стягування податків та посилення відповідальності за ухилення від сплати або несвоєчасну сплату.

Реформування прямих податків набуває важливого значення, особливо при вступі України до ЄС, адже воно допоможе вирішити проблему тінізації економіки, неправильно розподіленого податкового навантаження серед галузей економіки та допоможе ефективно наповнювати державний та місцеві бюджети України.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov>.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] II Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 13-14, № 15-16, № 17. -2011. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Вдовиченко А. М. Податкове навантаження і темпи економічного зростання в Україні: у пошуках раціонального співвідношення/ А. М. Вдовиченко, Г. В. Орос //Економіка України. - 2014. - № 8. - С. 61-79
4. Гетманцев Д. О. Непряме оподаткування. Правова сутність та адміністрування: науково-практичний посібник/ Д. О. Гетманцев, В. Л. Форсюк, Н. В. Бойко; Юридична компанія "JURIMEX". - К.: Юрінком Інтер, 2014. - 336 с.
5. Краус Т. М. Проблемні аспекти реалізації системи оподаткування підприємств на контролінгових засадах/ Т. М. Краус //Економіка. Фінанси. Право. - 2012. - № 9. - С. 29-32
6. Левін В. І. Інституційне середовище реалізації реформ у сфері оподаткування малого і середнього бізнесу/ В. І. Левін //Формування ринкових відносин в Україні. - 2014. - № 3. - С. 35-39
7. Маркевич О. В. Удосконалення механізму оподаткування податком на прибуток підприємств в Україні/ О. В. Маркевич //Фінанси України: . - 2013. - № 3. - С. 39-49
8. Медінська Т. В. Податкова система: навчальний посібник/ Т. В. Медінська, Н. І. Власюк. - 3-тє вид., переробл. та допов. - Львів: Магнолія 2006, 2012. - 424 с.
9. Педь І. В. Специфічні непрямі податки в національних податкових системах країн світу/ І. В. Педь// Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2007. - №4. - С. 85-90.
10. Слюсаренко В. Визначення впливу рівня оподаткування на обсяги тіньової економіки/ В. Слюсаренко, М. Пітолич //Банківська справа. - 2014. - № 11/12. - С. 63-74

Вікторія Тріщук,

Наук. кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

УПРАВЛІННЯ ФОНДОМ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ

У статті здійснено аналіз діяльності фонду соціального страхування в Україні від нещасних випадків на виробництві та визначені найбільш ефективні шляхи вдосконалення управління ним.

Вивчення соціальних явищ і процесів, які мають місце у суспільстві, проводиться у всьому світі. Тільки за допомогою досліджень і створення системи державного управління можливо забезпечити задоволення соціальних потреб суспільства та розвиток соціальної сфери. Саме чітка стратегія управління соціальною сферою і соціальними процесами забезпечує вирішення економічних і соціальних завдань розвитку суспільства. Недооцінка ролі соціального державного управління особливо небезпечна в умовах перехідної економіки, тому що саме воно є могутнім засобом пожегавлення виробництва, запобігання кризам, усунення соціальних конфліктів, які виникають внаслідок різких економічних перетворень. [1,с.52]

Метою написання статті є вивчити і розкрити діяльність фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, а також визначити найбільш ефективні і шляхи вдосконалення управління ним.

Тема соціального страхування була розглянута у працях таких вчених: Н. Болотіної, О. Бевзенко, Л. Васечка, О.Губар, В. Закревського, О. Мельника, Б. Надточого, В. Столярова, А. Шафоростова та ін. [2,с.35]

Фонди соціального страхування посідають важливе місце в соціальній інфраструктурі України й відіграють значну роль в забезпеченні добробуту наших громадян.

Сьогодні, відповідно до змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування діють три цільові страхові фонди: Фонд соціального страхування, об'єднавши в собі Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Пенсійний фонд України.

Фонд утворюється згідно з новою редакцією Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», прийнятою у зв'язку з реформою соціального страхування та легалізації фонду оплати праці.[3]

Страхування від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування — некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі Статуту, який затверджується її правлінням.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань - цільовий централізований страховий фонд, некомерційна самоврядна організація. Кошти Фонду не включаються до складу Державного бюджету України.

Основним завданням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що спричинили втрату працездатності, є організація та здійснення відповідного виду страхування.

Завдання страхування від нещасних випадків на виробництві:

1) проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці;

2) відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;

3) відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей.[4]

Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців, що передбачає формування правління Фонду у пропорційному співвідношенні від кожної з трьох представницьких сторін - по 15 осіб з вирішальним голосом та по 6 їх дублерів.

Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків створюється на шестирічний строк. Строк повноважень членів правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків закінчується в день першого засідання його новоствореного правління. За невиконання своїх обов'язків члени правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків за рекомендацією органів державного нагляду можуть бути позбавлені своїх повноважень тим органом, який їх делегував до складу правління Фонду.

Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків виконує такі функції:

1) обирає зі своїх членів строком на два роки голову правління Фонду та двох його заступників. При цьому забезпечується по чергове представництво на цих посадах кожної із трьох представницьких сторін;

2) спрямовує і контролює діяльність виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів; щорічно, а також у разі потреби заслуховує звіти директора виконавчої дирекції Фонду про її діяльність;

3) створює на паритетних засадах для вирішення найбільш важливих завдань Фонду постійні та тимчасові комісії з питань профілактики нещасних випадків, виконання бюджету, призначення пенсій тощо;

4) щорічно готує та подає у встановленому порядку пропозиції щодо галузевих тарифів внесків на соціальне страхування від нещасних випадків;

5) визначає кадрову політику;

6) призначає директора виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків та його заступників;

Виконавча дирекція Фонду соціального страхування від нещасних випадків - це постійно діючий виконавчий орган правління Фонду, яка є йому підзвітною. Виконавча дирекція проводить свою діяльність від імені Фонду у межах та в порядку, що визначаються його статутом і Положенням про виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування від нещасних випадків, організовує та забезпечує виконання рішень правління Фонду. Директор виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків входить до складу правління Фонду з правом дорадчого голосу.[5,с.21]

Відповідно до Положення про виконавчу дирекцію Фонду, затвердженого постановою правління Фонду від 24 квітня 2007 р. № 23, із змінами, основними завданнями виконавчої дирекції Фонду є:

1) забезпечення дотримання Конституції України та вимог чинного законодавства, інших нормативно-правових актів у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що спричинили втрату працездатності;

2) виконання завдань та основних принципів страхування від нещасного випадку, а також обов'язків, пов'язаних з координацією страхової діяльності;

3) забезпечення виконання рішень правління Фонду;

- 4) забезпечення дотримання процедури страхування працівників і реєстрації страхувальників страховиком;
- 5) збір та акумулювання страхових внесків, визначення умов, порядку обслуговування і гарантій збереження коштів Фонду, що формуються за рахунок страхових внесків та інших джерел фінансування;
- 6) здійснення заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, усунення загрози здоров'ю працівників, викликані умовами праці;
- 7) забезпечення своєчасного та в повному обсязі відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження здоров'я або в разі його смерті, здійснення страхових виплат особам, які перебували на його утриманні;
- 8) фінансування страхових виплат, соціальних послуг і профілактичних заходів відповідно до завдань страхування від нещасного випадку;
- 9) ведення бухгалтерського обліку, звітності, іншої документації, що стосується страхової діяльності. [6]

Слід зазначити, що позитивні результати з початку діяльності фондів соціального страхування були відчутні майже відразу. Регулярно стала здійснюватися виплата матеріального забезпечення безробітного, ліквідовано заборгованість з виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності, забезпечена регулярність поточних виплат постраждалим на виробництві і значно зменшена заборгованість з виплати відшкодування шкоди минулих років. Збільшилася кількість страхувальників, які до створення фондів не реєструвалися як платники внесків.

Однак, незважаючи на стабільність роботи системи соціального страхування та підвищення розміру поточних страхових виплат за її напрямками, вона ще потребує вдосконалення.

На сьогодні ми чекаємо позитивних змін від Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28.12.2014. На думку новообраного Голови Правління Олега Шевчука ключовим завданням новостворюваного Фонду буде суттєве скорочення адміністративних витрат із одночасним покращенням якості обслуговування. Відтепер усі процеси щодо прийняття рішень, особливо з фінансових питань, будуть максимально прозорими та публічними.[7]

Отже, підсумовуючи раніше сказане, можемо твердо сказати, що безпека громадян, повнота надходжень коштів до страхових фондів залежить від ефективності роботи управління фондами. Ефективне державне управління значно впливає на розвиток соціальної сфери України і добробуту громадян.

Список використаних джерел

1. Гошовська В.А. Ільчук Л.І. Державне управління соціальною сферою в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Гошовської. - К. : НАДУ, 2008, с.52.
2. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. - 5-те вид., стер. - К.: Знання, 2006, с.35.
3. Закон від 28.12.2014 № 77-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/77-19>
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР (зі змінами і доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. — 2001. — №21. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.com/12991010/finans/fond_sotsialnogo_strahuvannya_vid_neschasnih_vipadkiv_virobnitstvi
5. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб.: - К.: "Олан", 2004, с.21.
6. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. - К., 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ebooktime.net/book_167.html
7. Соціальна реформа-2015: реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізація фонду оплати праці [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG150020.html

Наталія Храб,

Наук. кер. – Грицюк І.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Чернівці

ЗМІНИ В МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМИ

У статті розглянуто основні зміни в міжбюджетних відносинах України внаслідок їх реформування. А Також наведена характеристика трансфертів місцевим бюджетам згідно з новою редакцією Бюджетного кодексу.

В сучасних умовах спроба уряду України вийти з глибокої економічної кризи пов'язана з проведенням ефективних, дієвих реформ, що дасть змогу поступово подолати ті проблеми, з якими зіткнулась наша країна. Проведення таких реформ допоможе поволі відновити економіку країни. До чого і вдався уряд, впровадивши низку реформ, зокрема і бюджетну. Реформуючи міжбюджетні відносини, за мету бралася децентралізація місцевих бюджетів, надання бюджетної та фінансової самостійності. При цьому вагоме значення потрібно приділяти питанню забезпечення довіри між суб'єктами суспільних відносин, адже на жаль на сьогодні організація міжбюджетних відносин є більш заполітизована і тому завжди перебуває у центрі уваги. Функціонування міжбюджетних відносин в Україні досліджували такі вчені, як Н.Набеджук, О.Кириленко, І.Луніна, Т.Рева, О.Кириленко, С. Юрій, Н. Вишнівська та інші.

В 2015 році до Бюджетного кодексу України були внесені зміни, які переважно стосуються міжбюджетних відносин, в тому числі питання, щодо наповнення місцевих бюджетів. Зміни, що ухвалені Верховною Радою, стосуються кількох основних напрямків, а саме: децентралізація влади та розширення повноважень територіальних громад, що має за мету перерозподіл повноважень, компетенцій і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, забезпечення фінансової та бюджетної самостійності місцевих бюджетів, закріплення за ними стабільних джерел доходів та розширення їх доходної бази, введення нової системи вирівнювання податкоспроможності території та надання нових видів трансфертів. [2]

Згідно статті 75 Бюджетного кодексу України передбачено самостійне формування місцевих бюджетів на основі закріплених стабільних доходних джерел і повноважень та основних параметрів, визначених у проекті державного бюджету. При цьому місцеві бюджети повинні бути затвердженими до 25 грудня року, що передуює плановому, незалежно від того чи затверджений державний бюджет, чи ще ні. [1]

Завдяки внесенню змін до статті 78 БКУ органам місцевого самоврядування дозволяється обслуговувати кошти бюджетів розвитку в установах банків державного сектору, згідно порядку, що визначається Кабінетом Міністрів за погодженням з нацбанком. Таке обслуговування має відбуватися за рішенням відповідної місцевої ради. Нагадаємо, що до цього всі кошти місцевого бюджету, крім тимчасово вільних, повинні були знаходитись на казначейських рахунках. Однак Кабмін встановив, при такому обслуговуванні місцеві органи позбавляють себе можливості покривати тимчасові касові розриви та отримувати середньострокові позики за рахунок Казначейства. Щоправда слід вказати, на сьогоднішній день попри звернення до уряду щодо прискорення ухвалення постанови про затвердження такого порядку, такий порядок Кабміном ще не був затверджений. В додаток, державні і комунальні вищі навчальні і

культурні заклади також набувають право акумулювати кошти за надані послуги, благодійні внески та гранти на рахунках державних банків.

За новою редакцією ст. 16 БКУ місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати не лише міста, де чисельність населення складає понад 300 тисяч жителів, а й всі міста обласного значення. Таким чином на нашу думку, в майбутньому таке нововведення може призвести до виникнення проблеми розрахунку за боргом окремих регіонів. [1]

Передбачено розширення доходних джерел, бази адміністрування та надання права органам місцевого самоврядування регулювання ставок місцевих податків і зборів та надання пільг по їх сплаті. Розширення буде відбуватись за рахунок отримання з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг, державного мита, екологічного податку (крім радіоактивних відходів), за яким збільшено норматив відрахування з 35% до 80%, акцизний податок з роздрібною торгівлі підакцизних товарів, розширення бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна. Однак відповідність до європейської практики справляння даного податку не відповідає дійсності. Так, він буде справлятися в місцеві бюджети, але європейська практика передбачає оподаткування нерухомості у відповідності до її оціночної вартості, а не на основі мінімальної зарплати. При цьому очевидно, що оціночна вартість нерухомості значно відрізняється в столиці та обласних і райцентрах, в селах та селищах. Така ситуація потребує диференційованого підходу та прив'язки оподаткування до оціночної вартості нерухомості.

Закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел – податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами та податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки.

Так, з находжень з території м. Києва ПДФО буде надходити в розмірі 60% до державного бюджету і 40% до бюджету м. Києва. Що стосується надходжень на територіях міст обласного значення, районів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, то розподіл буде проводитись в такому співвідношенні: 15% до обласних бюджетів, 25% до державного бюджету та 60% в бюджети міст обласного значення, району, об'єднаних громад. По податку на прибуток, обласні бюджети будуть отримувати 10% надходжень з території областей, а решта 90% державний бюджет. При цьому державний бюджет також отримує 90% податку з території м. Києва, а в свою чергу бюджет м. Києва отримує 10% надходжень від даного податку [1]. Серед новацій впроваджено нову трансфертну політику. За якою відмінено дотацію вирівнювання та такий трансферт, як кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів. Замість них введені базова та реверсна дотації, які згідно з розписом Державного бюджету України будуть перераховуватись Казначейством України щоквартально. Відповідно до чого запроваджено новий механізм бюджетного регулювання та вирівнювання. Замість системи балансування доходів і видатків місцевих бюджетів введено нову систему вирівнювання податкоспроможності території. Такий механізм горизонтального вирівнювання базується на розрахунку індексу податкоспроможності місцевого бюджету і здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб та буде проводитись залежно від рівня надходжень цих податків на одного жителя. Індекс розраховується для встановлення базової чи реверсної дотації. При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету. [5, ст.4]

З 2015 року Бюджетним кодексом введено нові трансферти, що передаються з державного бюджету місцевим бюджетам, а саме: базова дотація; освітня субвенція; субвенція на підготовку робітничих кадрів; медична субвенція; субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру.

У статті 103-2 БКУ вказано, що освітня субвенція спрямовується на оплату поточних видатків. Субвенція може спрямовуватись на реалізацію заходів з оптимізації мережі навчальних закладів. Обсяги субвенції затверджуються окремо для бюджету АРК, обласних і районних бюджетів, міських бюджетів. Відповідно до ЗУ «Про Державний бюджет на 2015 рік» субвенція затверджена в розмірі 43 719, 4 млн. грн.[3]

Субвенція на підготовку робітничих кадрів згідно статті 103-3 БКУ спрямовується на оплату поточних видатків місцевих бюджетів на професійно-технічну освіту. Обсяги вказаної субвенції затверджуються лише для бюджету АРК, обласних бюджетів та Києва і Севастополя.

Медична субвенція, стаття 103-4 БКУ, спрямовується на оплату поточних видатків закладів охорони здоров'я. Медична субвенція на 2015 рік була затверджена в розмірі 46 466,04 млн. грн. Об'єднані територіальні громади також зможуть отримувати медичну субвенцію. [3]

Позитивною зміною можна вважати те, що залишки коштів за вказаними субвенціями на кінець бюджетного періоду не вилучаються до державного бюджету, а зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і можуть використовуватись у наступному бюджетному періоді. Перерахування таких субвенцій здійснюється органами Казначейства двічі на місяць відповідно до розпису Державного бюджету України. При цьому у складі цих субвенцій передбачається резерв коштів в розмірі не більше 1% обсягу субвенції, для здійснення непередбачених видатків.

Кошти субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру мають використовуватись для реалізації державних програм і комплексних заходів у сфері охорони здоров'я за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України. Вона передбачається для бюджету АРК, обласних бюджетів та бюджетів міст Києва та Севастополя. Залишки коштів за субвенцією також не підлягають поверненню до державного бюджету. [1]

Що стосується децентралізації передбачено передати на фінансування, а також надання фінансової підтримки з місцевих бюджетів близько 800 об'єктів. Йдеться про заклади освіти, а також спеціальні школи, заклади, пов'язані з медициною, фізкультурою, спортом. Будуть систематизовані видаткові повноваження та закріплені за кожною ланкою самоврядування відповідні функції та фінансові ресурси, необхідні для реалізації таких функцій. Започатковується перехід від триступеневої (область, район, розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня) до двоступеневої бюджетної моделі: перший рівень – це області, другий – міста обласного значення, райони, об'єднані громади. При цьому громади, які змогли об'єднатися між собою відповідно до критеріїв, визначених Законом про добровільне об'єднання територіальних громад, мають такі ж повноваження, як і міста обласного значення. Тобто зможуть вступати в прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, якщо об'єднуються до 15 жовтня року, що передуює плановому. [4]

За оперативною інформацією Казначейства у січні-лютому 2015 року держбюджет отримав 60 341,3 млн. грн., що на 7 998,7 млн. грн., або на 15,3% більше ніж за досліджуваний період минулого року, що склав 52 342,6 млн. грн. (див табл. 1)

Показники виконання Державного бюджету України за січень-лютий 2014-2015 років

Показники	Факт 2014 рік, млн. грн.			Факт 2015 рік, млн. грн.			Темпи росту у порівнянні з відповідним періодом минулого року, %		
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього
Доходи	46207,0	6135,6	52342,6	56482,5	3858,7	60341,3	122,2	62,9	115,3
Податок та збір на доходи фізичних осіб, в т.ч.:	1108,4	-	1108,4	5918,8	-	5918,8	534,0	-	534,0
- військовий збір	-	-	-	1130,1	-	1130,1	-	-	-
- ПДФО із доходу у вигляді процентів	-	-	-	1192,5	0,0	1192,5	-	-	-
Податок на прибуток підприємств	7620,3	0,0	7620,3	4843,4	0,0	4843,4	63,6	-	63,6
Податок на додану вартість (збір), в т.ч.	23454,3	124,0	23578,4	32415,4	0,0	32415,4	138,2	-	137,5
Відшкодування ПДВ	-6648,3	0,0	-6648,3	-9072,7	0,0	-9072,7	136,5	-	136,5
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів, в т.ч. операції з відчуження ЦП та операції з деривативами	3536,1	324,9	3861,0	4740,3	0,0	4740,3	134,1	-	122,8
Акцизний податок з ввезених на МТУ підакцизних товарів	574,4	1033,4	1607,8	3120,7	0,0	3120,7	543,3	-	194,1
Рентна плата за користування надрами	2254,9	0,0	2254,9	2284,1	0,0	2284,1	101,3	-	101,3
Ввізне мито	1291,4	246,5	1537,9	2215,1	0,0	2215,1	171,5	-	144,0
Кошти, що перераховуються НБУ відповідно до ЗУ «Про НБУ»	8800,9	0,0	8800,9	5450,0	0,0	5350,0	61,9	-	61,9
Власні надходження бюджетних установ	0,0	3461,6	3461,6	0,0	3475,5	3475,5	-	100,4	100,4

Як видно з таблиці ситуація за січень-лютий 2015 року значно змінилася. Загальний обсяг платежів до загального фонду держбюджету в січні-лютому 2015 року склав 56 482,7 млн. грн., що на 10 275,5 млн. гривень, або на 22,2% перевищує аналогічний показник 2014 року. До спеціального фонду державного бюджету за січень-лютий 2015 року надійшло 3858,7 млн. грн., що на 2276,8 млн. грн., або на 37,1 % менше ніж за відповідний період минулого року, що пояснюється перенесенням до загального фонду надходжень від ввізного мита, акцизного та екологічного податку. Проте за рахунок чого і які чинники на це впливають?

Так, у січні-лютому 2015 року найбільше наповнення бюджету спостерігається за рахунок надходжень від:

- ПДВ з ввезених на територію України товарів, обсяг якого склав 17594,7 млн. грн., що на 7514,7 млн. грн., або на 74,5 відсотка більше за аналогічний період минулого року;

- ввізного мита, його обсяг склав – 2215,1млн. грн., що на 923,8 млн. грн., або на 71,5% більше за аналогічний період 2014 року. Таке збільшення відбулося за рахунок перенесення до загального фонду всіх надходжень ввізного мита;

- акцизного податку з ввезених підакцизних товарів, тобто з операцій, пов'язаних з імпортом – його обсяг склав - - 3120,7 млн. грн., що на 1512,9 млн. грн., або у 5,4 рази більше за досліджуваний період 2014 року.

Хоча таке зростання не варто оцінювати як позитивне зрушення, оскільки воно відбулося за рахунок вартісних змін, перш за все через знецінення національної валюти, внаслідок чого і збільшилася база оподаткування з ПДВ, акцизного податку під час розмитнення товарів, які ввозяться на територію України. У той час як обсяги надходження податку на прибуток підприємств зменшився на 2776,9 млн. грн., або на 36,4%, що пояснюється падінням індексу промислової продукції за досліджуваний період на 21,7%. Таке збільшення митного навантаження збільшує кінцеву ціну реалізації, що відбивається на купівельній активності звичайних громадян, в умовах досить високої інфляції та економічного спаду.

До того ж дефіцит державного бюджету за січень-лютий 2015 року становив 8743,1 млн. грн., в т.ч. дефіцит загального фонду державного бюджету – 9957,8 млн. гривень. Крім того, було здійснено випуск облігацій внутрішньої державної позики на суму 14300,0 млн. грн., який мав цільовий характер і був використаний з метою збільшення статутного капіталу НАК «Нафтогаз України» відповідно до ст. 19 закону про державний бюджет на 2015 рік і постанови Кабінету Міністрів України від 23.01.2015 № 13.

Таким чином, на жаль зростання доходів державного бюджету ніяк не спричинене проведеними реформами. Таке зростання спричинене двома чинниками, а саме інфляцією та девальвацією.

Отже, аналізуючи введені зміни до бюджетного кодексу, можна дійти до висновку, що дана реформа започаткувала перші кроки до децентралізації, надала певної свободи місцевим органам влади, але на цьому не потрібно зупинятись. Потрібно вводити нові зміни до відповідних законів, щоб правильніше та ефективніше провести реформу, а основне благополучно довести її до кінця і вивести країну з важкої катастрофічної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: офіційний текст: за станом на 13 березня 2015 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran2033#n2033>
2. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (щодо реформи міжбюджетних відносин) [Електронний ресурс]: офіційний текст: за станом на 2 березня 2015 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/212-19>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» [Електронний ресурс]: офіційний текст: за станом на 13 березня 2015 р. із змінами, внесеними згідно із Законом №217- VIII від 2.03.2015 – зміни внесені частково. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]: офіційний текст: за станом на 5 січня 2015 р. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
5. Набедрик Н. Міжбюджетні трансфери у розрізі змін до Бюджетного кодексу України [Текст]/ Н.Набедрик // Казна України – 2015 - №1. – С 4-6

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

У статті висвітлено особливості становлення та розвитку банківської системи України в умовах фінансової кризи, проаналізовано основні показники грошово-кредитного ринку, запропоновані заходи для підвищення рівня прибутковості банків в депресивний період.

У будь-якій державі, незалежно від економічної системи та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє ключову роль. Саме вона забезпечує економіку необхідним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи вільний рух капіталу, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію цілого ряду інших функцій та завдань. Без розвинутої банківської системи неможливо навіть уявити собі розвинуту економіку держави.

В сучасних умовах розвитку національної економіки важливе значення має стан банківської системи. Саме банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. Забезпечення стабільності банківської системи - це першочергове завдання, яке необхідно вирішити на шляху інтеграції України до Європейського економічного простору. З розвитком міжнародних відносин та посиленням глобалізаційних процесів у банківській сфері виникає все більше проблем, які необхідно вирішити, щоб забезпечити її стабільність та нормальне функціонування національної економіки.

Банківська система забезпечує ефективний розвиток і функціонування усіх сфер господарської системи, регулює потоки грошових коштів, створює передумови для розширеного відтворення економіки. Банківська система бере участь у виконанні основних функцій фінансової системи, зокрема, шляхом:

- забезпечення способів переміщення фінансових ресурсів у часі, через кордони держав та між окремими галузями тощо;
- розробки та забезпечення способів управління ризиками;
- забезпечення механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між окремими суб'єктами господарювання;
- забезпечення безперервного функціонування платіжних систем, зокрема, шляхом удосконалення способів клірингу та здійснення розрахунків, що сприяють торгівлі;
- забезпечення насичення ринку ціною інформацією, що дозволяє координувати децентралізований процес прийняття рішень в окремих галузях економіки.

У закордонній та вітчизняній науковій думці значну увагу звертають на проблеми оцінки ефективності фінансових інститутів, у тому числі й банків. Передумовою досліджень вважаємо той факт, що банківський бізнес зазнав суттєвих змін протягом останніх десятиріч. Процеси лібералізації, дерегулювання фінансових ринків, глобалізації та технологічного прогресу значно змінили середовище, в якому функціонують банки, загострили конкуренцію на ринку та створили об'єктивні передумови для оцінки та подальшого управління своєю ефективністю на ринку. У свою чергу, методологія оцінки ефективності, разом з ускладненням банківської діяльності, також розвивається та постійно розширюється її аналітичний інструментарій.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків необхідно вжити таких заходів: удосконалити законодавчу базу для підвищення прозорості діяльності банків; здійснити нарощування власного капіталу; підвищити якість менеджменту; впроваджувати новітні технологічні розробки; розширити спектр банківських послуг; отримати довіру населення, тощо.

Банки відіграють важливу роль у функціонуванні грошового ринку, а через нього - у розвитку ринкової економіки. Призначення банку полягає у забезпеченні: концентрації вільних капіталів і ресурсів, необхідних для підтримки безперервності і прискорення виробництва; упорядкування і раціоналізації грошового обігу.

Банки сприяють розширенню обсягів і підвищенню ефективності суспільного виробництва, забезпеченню потреб обороту в платіжних засобах, зміцненню договірної і платіжної дисципліни в господарстві, удосконаленню та зміцненню грошового обороту, впливають на прискорення обороту капіталу в процесі відтворення.

2014 рік виявився напруженим для України. Каталізатором нинішньої фінансової кризи стала спочатку анексія Криму, а потім і справжня кривава війна на Донбасі. Звідси - і депресія економічної активності, і погіршення стану державних фінансів. І як результат - напруга на грошово-кредитному ринку, зниження довіри до банківської системи та національної валюти. У цифрах це виглядає так:

- значне падіння ВВП - 7,5% у 2014 році;
- стрімка девальвація гривні - майже 100%;
- споживча інфляція сягнула майже 25%;
- втрата третини депозитів банківською системою;
- та найнижчий з 2009 року рівень падіння міжнародних резервів країни до 7,5 млрд доларів США.

У 2014 році банківська система показала майже 53 млрд грн збитків, причому колосальними вони були в усіх державних банків («Ощадбанк» - 8,5 млрд, «Укресімбанк» - 9,8 млрд, «Укргазбанк» - 2,8 млрд).

Обсяг кредитів, наданих юридичним особам, зріс на 103 млрд. грн., або на 15% до 803 млрд. грн., що складає 80% загального обсягу кредитів, а без врахування валютних коливань - скоротився на 87 млрд. грн. (на 12%).

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, зріс на 11 млрд. грн., або на 7% до 179 млрд. грн., а без врахування валютних коливань - скоротився на 27 млрд. грн. (на 16%).

Негативно класифікована заборгованість за кредитними операціями за 2014 рік зросла на 97 млрд. грн., або на 63% до 251 млрд. грн., що становить 19,0% заборгованості за кредитними операціями (на 01.01.2014 - 12,9%).

Зобов'язання банків за 2014 рік зросли на 83 млрд. грн., або на 8% - до 1,2 трлн. грн., а без врахування валютних коливань - скоротилися на 230 млрд. грн. (на 21%).

Обсяг коштів фізичних осіб становив 416 млрд. грн., або 36% від суми зобов'язань. За рік він скоротився на 17 млрд. грн., або на 4%, а без врахування валютних коливань - на 126 млрд. грн. (на 29%).

Обсяг коштів юридичних осіб становив 288 млрд. грн., або 25% зобов'язань. За 2014 рік він зріс на 31 млрд. грн., або на 12%, а без врахування валютних коливань - скоротився на 26 млрд. грн. (на 10%).

Регулятивний капітал банків за 2014 рік зменшився на 16 млрд. грн., або на 8% – до 189 млрд. грн., статутний капітал – на 5 млрд. грн., або на 3% – до 180 млрд. грн.. Скорочення обумовлено насамперед переведенням 17 банків у стан ліквідації та збитками, отриманими внаслідок формування резервів.

Без урахування 17 ліквідованих банків регулятивний капітал по системі банків зріс на 3%, статутний капітал – на 4%.

Рівень достатності (адекватності) капіталу знизився з 18,26% до 15,60%.

За підсумками роботи банківської системи України у 2014 році фінансовий результат був від'ємним. При цьому, основні банківські операції в цілому по системі залишалися прибутковими.

Від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі втрати від активних операцій. У цілому по системі відрахування до резервів зросли в 3,7 рази порівняно з 2013 роком, а їх частка в загальних витратах збільшилася з 16,7% до 39,3%.

Зважаючи на сьогоднішні політичні та економічні негаразди в країні, рівень прибутковості все ж зростає. Відповідно банки займають фінансово стійке положення на ринку. Функціонування будь-якого банку та його успішна діяльність залежать від вміння приймати рішення, які дають змогу забезпечити на належному рівні ліквідність, прибуток та захист від негативного впливу банківських ризиків. Так, для фінансового менеджменту ефективне управління банківським прибутком є основою для діяльності системи і методів його планування. Основним завданням цих шляхів є зниження рівня витрат. Відповідно, для підвищення рівня прибутковості необхідно застосовувати наступні заходи:

1. Збільшення ресурсної бази та їх інвестиційного потенціалу, за рахунок нарощування власних грошових коштів банку.

2. Створення резервних фондів, які б гарантували покриття збитків та сприяли б зміцненню надійності й стабільності.

3. Розробка фінансового плану, який дозволить реально оцінити надходження і витрати в майбутньому. Постійно вивчаючи ризики та приймаючи заходи по їх зниженню.

Отже, в сучасній практиці застосовується безліч різноманітних методів управління прибутковістю для забезпечення стійкого фінансового стану банку. Але, насамперед, з метою підвищення рівня прибутків необхідно здійснювати комплексний аналіз доходів та витрат, виявляти фактори впливу на них, збільшувати резерви діяльності. Також увагу потрібно надавати аналізу структурних компонентів прибутку, співвідношенню активів і пасивів, доходів та витрат для прогнозування фінансового стану комерційного банку.

Список використаних джерел:

1. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
2. Банківська система України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
3. Банківська система України її роль та значення в ринковій економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru>
4. Буряк А. Методичні засади оцінювання ефективності діяльності банків /А. Буряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uabs.edu.ua>
5. Динаміка значень економічних нормативів по системі банків України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

Микола Шеленко,

Наук. кер. – Ковалевич Д.А.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В науковій статті розкрито основи казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Висвітлено порядок касового виконання місцевих бюджетів. Відображено казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами і видатками.

Органи Державної казначейської служби України приймають активну управлінську роль в системі державних фінансів.

Метою написання наукової статті є дослідити і узагальнити процес казначейського обслуговування місцевих бюджетів

Державна казначейська служба України є учасником бюджетного процесу, яке здійснює касове виконання бюджету, а також оперативне управління бюджетними ресурсами. Казначейська система касового виконання бюджетів забезпечила прозорість бюджетного процесу та ефективність використання бюджетних коштів.

Запровадження казначейської системи обслуговування місцевих бюджетів, відповідно до положень Бюджетного кодексу, стало важливим кроком у напрямі: запровадження єдиного механізму управління коштами державного та місцевих бюджетів; удосконалення управління видатками місцевих бюджетів на всіх стадіях бюджетного процесу; посилення поточного контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, дотримання штатної, фінансової і касової дисципліни; створення єдиного механізму для впровадження засад реформування міжбюджетних відносин.

Важлива роль відводиться місцевим органам Державної казначейської служби України у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів через казначейства здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації, також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів.

Питання казначейського обслуговування місцевих бюджетів досліджуються у працях учених і практиків С. Булгакової, К. Огданського, П. Петрушка, В. Стоян, Н. Сушко, О. Чечуліної, С. Юрія, Є. Галушки, Л. Ермошенко, Л. Осипчук, І. Сазонця, О. Кириленко, В. Федосова та інших.

Галушка Є.О. зазначає, що казначейська система касового виконання бюджету передбачає відкриття та ведення рахунків бюджету, мобілізацію коштів та фінансування видатків через спеціалізовану структуру – Державне казначейство [1 с. 134].

Охрімівський О.В. визначає, що запровадження казначейської системи касового виконання бюджетів дозволило значно підвищити прозорість бюджетного процесу та ефективність використання бюджетних коштів, але можливості казначейської системи обслуговування бюджетів використовуються не повністю.[2,с.79]

Юрій С.І. пропонує таке визначення "касового виконання бюджету" – це організація та здійснення розрахунково-касових операцій, пов'язаних з виконанням бюджету [3, с. 196].

Органи Державної казначейської служби здійснюють касове виконання місцевих бюджетів. У процесі виконання бюджету як державного, так і місцевого рівнів у самостійну сферу виділяється касове його виконання. Загальновідомі три системи касового виконання бюджету: банківська казначейська і змішана. За банківської системи рахунки для виконання бюджету відкриваються в установах банківської системи. Казначейська система касового виконання бюджету передбачає відкриття та ведення рахунків розпорядників та одержувачів коштів бюджету.

У 1995 році створено Державне казначейство України – державний інститут, який раніше існував у системі органів виконавчої влади до радянських часів. Створення Державного казначейства обумовлено необхідністю мати систему належного контролю за рухом та використанням бюджетних ресурсів на заміну системи касового виконання бюджету органами Національного банку та уповноважених комерційних банків.

З 2001 року Державне казначейство України стало повноправним учасником Системи електронних платежів Національного банку України, що дозволило значно скоротити терміни проходження платежів, а також дало можливість складати щоденну оперативну звітність. Сутність казначейської системи виконання бюджету полягає у функціонуванні єдиного казначейського рахунку, який є елементом управління операціями з виконання бюджетів в системі органів Держказначейства. Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) є основним рахунком держави для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами державного та місцевих бюджетів. Функціонування єдиного казначейського рахунку забезпечує: можливість швидкої мобілізації коштів, які протягом дня надходять на рахунки, відкриті в органах Держказначейства, та використання їх для проведення бюджетних видатків; надання оперативної інформації органам законодавчої і виконавчої влади про операції здійснені за ЄКР; оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення ефективного використання коштів бюджетів.

Для відображення операцій, проведених через СЕП протягом банківського дня, Держказначейством та його територіальними управліннями у регіональних розрахункових палатах НБУ відкриваються технічні рахунки, а на балансі Держказначейства – відповідні субрахунки територіальних управлінь.

Операції, проведені через СЕП, відображаються як на технічних рахунках Держказначейства і територіальних управлінь, так і на відповідному ЄКР казначейства і субрахунках територіальних управлінь.

Органи Державного казначейства відкривають рахунки: для зарахування надходжень, передбачених законодавством України; розпорядникам та одержувачам бюджетних коштів; підприємствам, установам і організаціям за операціями, що не відносяться до операцій з виконання бюджетів. Ці рахунки відкриті на балансі Казначейства відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання Державного та місцевих бюджетів, Інструкції про відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій з виконання бюджетів у системі Державного казначейства та Порядком відкриття рахунків у національній валюті в органах Державного казначейства [61, с.5].

Відповідно до Бюджетного кодексу казначейська форма обслуговування місцевих бюджетів передбачає здійснення територіальними органами Державної казначейської служби України за такими функціями: здійснення касових операцій з коштами місцевих бюджетів; контроль бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів з бюджетних рахунків; розрахунково-касове обслуговування розпорядників бюджетних коштів, у тому числі здійснення платежів на підставі доручення розпорядника бюджетних коштів; здійснення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Відповідно до організації внутрішньої платіжної системи всі надходження до державного і місцевих бюджетів зараховуються на кореспондентські рахунки держказначейства, відкриті на центральному та обласних рівнях НБУ.

В основі казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками лежить комплекс організаційних процедур щодо забезпечення обліку видаткових операцій, здійснення контролю за ціновим спрямуванням бюджетних коштів та формування фінансової звітності про виконання бюджетів за видатками.

Здійснення касових видатків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів відповідно до кошторисів доходів і видатків, планів асигнувань або планів використання бюджетних коштів проводиться органами Державного казначейства України з реєстраційних, спеціальних реєстраційних рахунків розпорядників бюджетних коштів (одержувачів) шляхом проведення платежів з цих рахунків, відкритих в органах Державного казначейства України.

Казначейство відкриває своїм клієнтам бюджетні та не бюджетні рахунки. Бюджетні рахунки відкриваються щорічно на початок нового бюджетного року для здійснення операцій клієнтів з бюджетними коштами, для обслуговування зовнішніх і внутрішніх боргових зобов'язань, здійснення загальнодержавних видатків та операцій із фінансування бюджетів.

Обслуговування місцевих бюджетів за видатками здійснюється відповідно до бюджетних розписів. Формування та затвердження розпису місцевого бюджету, а також забезпечення його відповідності рішенням про місцевий бюджет належить до компетенції керівника місцевого фінансового органу або голови сільської, селищної чи міської ради.

Після затвердження місцевих бюджетів фінансові органи (міські, сільські, селищні ради або їх виконавчі органи) складають розпис фінансування місцевих бюджетів та помісячний розпис фінансування загального фонду місцевих бюджетів, розпис асигнувань місцевих бюджетів та помісячний розпис асигнувань загального фонду місцевих бюджетів та направляють їх органам Казначейства. До розписів місцевих бюджетів можуть вноситися зміни. У таких випадках фінансові органи подають органам казначейства довідки про внесення змін у розпис та помісячний розпис загального фонду відповідного місцевого бюджету. Казначейства здійснюють реєстрацію довідок та відображають унесені зміни в облік виконання місцевого бюджету на відповідних рахунках, відкритих за рахунками позабалансового обліку.

Місцеві фінансові органи у тижневий термін доводять до головних розпорядників витяги із затвердженого річного розпису асигнувань та помісячного розпису асигнувань загального фонду відповідних місцевих бюджетів. Зазначені документи є підставою для затвердження в установленому порядку кошторисів і планів асигнувань розпорядниками бюджетних коштів.

Кошти місцевих бюджетів, які передбачаються для одержувачів бюджетних коштів, повинні бути враховані в показниках зведеного кошторису та плані асигнувань відповідного розпорядника коштів бюджету. Одержувачі коштів місцевого бюджету подають до органу Державного казначейства план використання бюджетних коштів, на підставі якого їм виділяються бюджетні асигнування.

Органи Державної казначейської служби здійснюють контроль за відповідністю загальних сум, вказаних у зазначених документах, сумам, зазначеним у річному розписі асигнувань місцевих бюджетів. Доведені обсяги

бюджетних асигнувань є підставою для прийняття розпорядниками коштів бюджету зобов'язань на здійснення видатків, передбачених відповідними місцевими бюджетами.

Здійснення обліку зобов'язань розпорядників коштів бюджету в межах бюджетних асигнувань, одержаних розпорядниками бюджетних коштів відповідно до затвердженого бюджетного розпису, та удосконалення механізму використання бюджетних коштів.

Таким чином, сьогодні з особливою гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Список використаних джерел:

1. Галушка Є.О., Казначейська справа: [Текст] підручник / Є.О. Галушка, Й.С. Хижняк – Чернівці: Рута, 2005. - с. 67.
2. Галушка Є.О., Казначейська справа: [Текст] підручник / Є.О. Галушка, О.В. Охримовський, Й.С. Хижняк. - Чернівці: Книги XXI, 2008. - с. 464
3. Юрій С.І. Казначейська система : [Текст] підручник. / Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й -Тернопіль: Карт – бланш, 2008. - 590 с.

Анна Щавінська,

Наук. кер. – Галушка Є.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті досліджено значення кредитних операцій банківських установ. Досліджено зміни в структурі та формі кредитних портфелів банків України за період 2012-2014 рр.. Проаналізовано основні проблеми банківського кредитування. Запропоновано основні заходи щодо оптимізації кредитної діяльності банківської системи України.

Надання кредитів є базовою, традиційною операцією на грошовому ринку. Кредитні операції дають банківським установам основну частину доходу. Однак аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить, що більшість банків зазнає фінансового краху у зв'язку з надзвичайно ризикованою кредитною політикою.

У зв'язку з цим актуального значення набуває вирішення проблеми вдосконалення кредитної діяльності банківських установ. Банки повинні організовувати кредитні операції таким чином, щоб вони давали максимально можливий результат, одночасно намагаючись знизити ризики, безпосередньо пов'язані з механізмом надання і погашення банківських кредитів.

Дослідженню теорії та практики банківського кредитування присвячено праці вітчизняних вчених-економістів О. В. Дзюблюка [1], Н. К. Жукової [2], Н. В. Зражевської, Л. О. Примостки, Д. В. Смолич, Н. М. Чиж та інших. В їхніх працях аналізуються або окремі аспекти функціонування кредитних відносин, або їх вплив на певних етапах економічного розвитку. При цьому недостатня увага звертається на особливості організації кредитних операцій і напрямки їх удосконалення в умовах ринкової економіки.

Банківське кредитування суб'єктів господарювання в Україні потребує подальших наукових досліджень і розробок.

Метою статті є аналіз розвитку і сучасного стану банківського кредитування в Україні, виявлення тенденцій та обґрунтування перспектив розширення кредитної діяльності банківських установ.

Надання кредитів є найпоширенішою операцією банків. Кредитні операції охоплюють більше 73 % усіх загальних активів банку (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка активів та кредитного портфеля банків за 2011-2014 роки [5]

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1. Загальні активи, млрд. грн	1 054	1 127	1 278	1 316
2. Річний темп приросту загальних активів, %	4,7	-12,5	11,8	2,9
3. Кредити надані, млрд. грн	825	815	911	1 006
4. Зростання кредитів наданих, %	-1,3	-1,2	10,5	9,4
5. Частка кредитів, наданих у загальних активах, %	78,3	72,3	71,3	76,4

У кредитно-розрахункових відносинах банків з позичальниками за останні роки окреслилась стійка тенденція до випередження темпів зростання загальних активів над темпами росту обсягів кредитування (табл. 1).

Загальні активи банківської системи України в період з 2011 по 2014 рр. зросли з 1054 по 1316 млрд. грн. (табл. 1).

Протягом 2014 року кредитна активність банківських установ залишалася низькою, що обумовлено скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності щодо подальшого економічного розвитку. Все це змушує банківські установи більш прискіпливо вивчати фінансовий стан потенційних позичальників або й взагалі призупиняти на деякий час кредитування. Загалом, збільшення обсягу клієнтського кредитного портфеля впродовж 2014 року відбувалось в зв'язку з суттєвою девальвацією національної валюти, що, в свою чергу, відобразилось на збільшенні кредитних залишків в гривневому еквіваленті.

Найбільша частка кредитування припадає на північну та центральну України. У 2014 році обсяг кредитів, наданих в Донецькій та Луганській областях, значно знизився, що зумовлено проведенням АТО в даних областях і це вкрай негативно відобразилось на рівні кредитоспроможності позичальників. Внаслідок анексії Криму рівень кредитного портфеля значно знизився в даному регіоні та й взагалі перестав можливим майбутній розвиток кредитної діяльності.

Задля захисту позичальників, котрі мають зобов'язання перед банківськими установами за споживчими кредитами в іноземній валюті у червні 2014 року Верховною Радою України був ухвалений закон «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті». Втім, даний закон був ветоований Президентом України.

03 липня 2014 року в першому читанні ВРУ був ухвалений законопроект №4185а-2 «Про реструктуризацію кредитних зобов'язань з іноземної валюти в гривню», що передбачає можливість реструктуризації заборгованості за валютними кредитами за офіційним курсом НБУ, що діяв на момент реструктуризації, залишаючи при цьому

попередню відсоткову ставку за боргом. На даний момент розглядається питання щодо переведення валютних кредитів позичальників-фізичних осіб в гривню. [6]

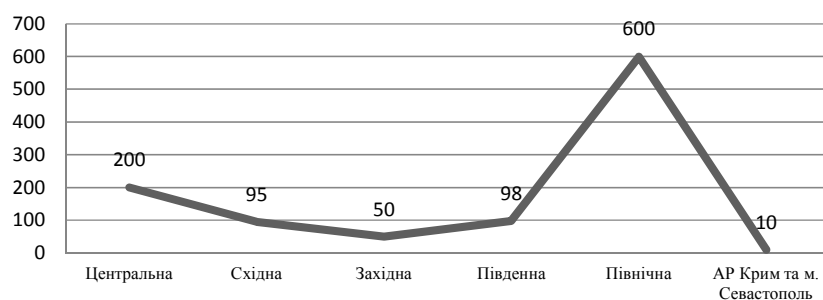

Рис. 1. Кредитний портфель в регіональному розрізі, млрд. грн. [3]

Фінансова криза, що виникла спричинила неспроможність багатьох позичальників вчасно виконувати взяті кредитні зобов'язання, що, в свою чергу, сприяло зростанню обсягу простроченої заборгованості впродовж 2014 року. Логічним стало подальше вивчення простроченої заборгованості в клієнтському кредитному портфелі банків України (рис.2)

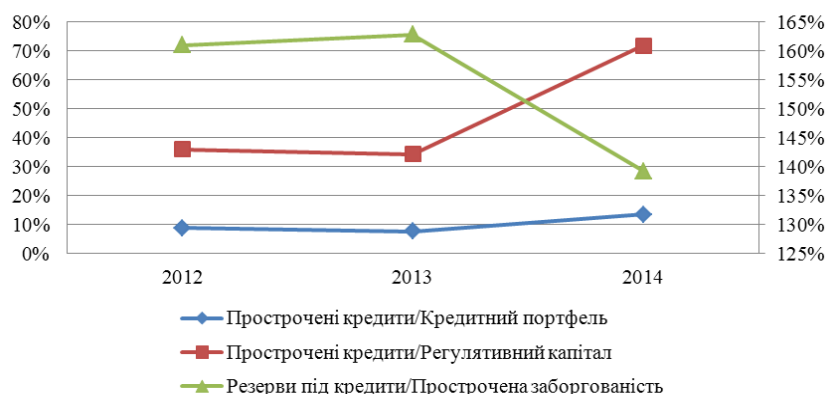

Рис. 2. Динаміка простроченої заборгованості в кредитному портфелі банків України [4]

Так, протягом 2014 року обсяг простроченої заборгованості збільшився на 93,59% (65,68 млрд. грн.) та станом на 01.01.2015р. складає 135 млрд. грн., що відповідає 13,5% клієнтського кредитного портфеля.

У зв'язку з економічною кризою українські банки опинилися в скрутному становищі. Необхідність повертати залучені за кордоном кошти, які вже роздані як довгострокові кредити, через відсутність інших джерел фінансування примушує банки і саму державу вживати заходів для забезпечення фінансової спроможності української банківської системи. Банки переживають кризу ліквідності, їм потрібні гроші, які вони намагаються залучити всіма можливими методами.

Для сільськогосподарських підприємств проблема банківського кредитування стоїть ще гостріше, адже на кредитному ринку аграрного сектора виникла кризова ситуація, яка мала негативні наслідки і для сільського господарства - (надходження кредитів в аграрний сектор припинились), - і для банків - (втрачали потенційно кредитомісткий сегмент економіки).

Першочергового вирішення потребує проблема забезпечення можливості кредитування аграрних підприємств, оскільки тут йдеться уже про їх виживання.

З метою удосконалення кредитних відносин між сільськогосподарськими підприємствами і кредитними установами, а також підтримки вітчизняного сільськогосподарського виробництва доцільно на державному рівні створити аграрну кредитну корпорацію, яка б сприяла удосконалення кредитної політики; підтримки сільськогосподарських та інших видів діяльності; підвищила ефективність функціонування сільськогосподарських товаровиробників [1].

На макроекономічному рівні заходи щодо оптимізації кредитної діяльності банківської системи країни мають бути спрямовані на забезпечення її стабільної роботи і недопущення підриву ліквідності, а також на стимулювання кредитних відносин із різними групами позичальників. До числа таких заходів необхідно, передусім, віднести наступні.

По-перше, потрібно пам'ятати, що все ще слабкими залишаються капітальні позиції банків, що обмежує можливості розширення їх присутності на кредитному ринку, а відтак потребує вжиття заходів із стимулювання з боку державних регулятивних органів щодо нарощування капіталізації банківських установ. Йдеться, передусім, про заохочення процесів злиття банківських капіталів, встановлення спрощених порядків збільшення статутного капіталу за рахунок коштів акціонерів банку та інвесторів і реорганізації банків за рішенням власників, розширення можливостей капіталізації банків за участю держави.

По-друге, з метою підвищення доступності банківського кредитування для підприємств реального сектора, котрі потребують поповнення за рахунок кредиту оборотних коштів, урядом можуть бути вжиті заходи щодо спрощення процедури надання державних гарантій, а також субсидування процентних ставок для пріоритетних галузей економіки - сільського господарства, машинобудування, транспортної інфраструктури, малого бізнесу. Необхідно також забезпечити поступове зниження ставки рефінансування за кредитами Національного банку, що мало б підвищити доступність кредитів для реального сектора економіки і населення, стимулювати виробництво і внутрішній попит, а також сприяло б реструктуризації уже виданих позичок, перспективи погашення яких нині є сумнівними [2].

З метою забезпечення стійкості вітчизняного фінансового ринку потрібно розробити чіткі процедури санації комерційних банків, що відчувають труднощі, однак стійкості яких є важливою з огляду на забезпечення стабільності усієї банківської системи країни. При цьому потрібно розуміти, що коштами мають забезпечуватись життєздатні банки, проблеми в яких виникли не через надмірно ризиковані операції і усілякі невиробничі витрати, а внаслідок глобального погіршення ринкової кон'юнктури. Тому усіляко потрібно підтримувати саме ті банки, кредитна політика яких спрямована на фінансування виробництва і технологій, які забезпечують розвиток економіки на інноваційних засадах.

На мікроекономічному рівні, що визначає організацію кредитної діяльності комерційних банків, основними заходами щодо оптимізації кредитного процесу можуть стати, зокрема, такі: розширення об'єкту аналізу кредитоспроможності потенційних позичальників з урахуванням їх виробничого потенціалу на основі оцінки внутрішніх систем і структури підприємства, його персоналу, контролю за якістю продукції, системи менеджменту, в т.ч. ризик-менеджменту; забезпечення позитивної динаміки зростання обсягів депозитів (передусім у національній валюті України) з метою недопущення дострокового повернення коштів, розміщених вкладниками; скорочення адміністративних витрат та обмеження виплати бонусів, премій та інших додаткових матеріальних винагород керівникам банків [1].

Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності діяльності банківських установ в Україні, є розробка та запровадження у діючу практику нових кредитних продуктів. Втім, основними проблемами, що перешкоджають просуванню на кредитний ринок нових кредитних продуктів для виробництва є: втрата довіри до банківської системи, що веде до зменшення ресурсної бази банків; неможливість забезпечення стовідсоткової безпеки для електронних продуктів; відсутність кваліфікованих спеціалістів; відсутність механізму організації ефективної побудови і фінансування інноваційної діяльності в банківській сфері.

Збільшення обсягів кредитування забезпечить виробничий сектор економіки необхідними ресурсами, що приведе до збільшення не тільки обсягів виробництва, а й до зростання прибутків банків, та сприятиме формуванню і збереженню тісних довгострокових відносин на взаємовигідних умовах суб'єктів господарювання і банків. Відповідно, банкам потрібно звернути увагу на розробку не тільки масових нових кредитних продуктів, а й надавати поодинокі нові кредитні продукти, як це роблять, зокрема, банки Канади. Кредитні продукти вони розробляють під потреби та можливості конкретного клієнта.

Значну увагу в процесі кредитування зарубіжні банки приділяють процентним ставкам за кредит. Вони використовують фіксовані та плаваючі процентні ставки. Видача кредитів за фіксованою процентною ставкою страхує позичальника від можливих втрат при підвищенні процентних ставок на кредитному ринку підвищує ризик втрат для банку. При видачі кредитів за плаваючою процентною ставкою, кредитна ставка переглядається і встановлюється відповідно до ринкової. Видача кредитів при цьому мінімізує ризик втрат для банку, однак збільшує його для позичальника. [2]

Отже, очевидно, що найбільш значними проблемами банківського кредитування підприємств в Україні є нестабільність фінансової та політичної системи, недосконале та непостійне законодавство, надто високі кредитні відсотки, невигідні умови кредитних угод для позичальників, надзвичайно довга процедура розгляду можливості отримання кредиту тощо.

Вітчизняним банкам потрібно звернути увагу на зарубіжний досвід індивідуального підходу до позичальників у плані погашення позик і застосування процентних ставок за кредит, враховуючи ситуацію в реальному секторі економіки.

Список використаних джерел:

1. Дзюблук О. В. Оптимізація управління ризиком портфеля кредитних вкладень банку в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vtneu/2011_2/2_2011/02Dzbl.pdf.
2. Жукова Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ech/2011_5-6/2011_5_6/54_57.pdf.
3. Показники кредитного портфеля в розрізі регіонів України / Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127.
4. Прострочена заборгованість в кредитному портфелі комерційних банків / Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58112.
5. Основні показники діяльності банків: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Ренат Юрчук,

Наук. кер. – Грицюк І.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ

Стаття присвячена питанням фінансової децентралізації як однієї з фундаментальних умов автономії органів місцевої влади. Розкрито системоутворюючу роль місцевих бюджетів у регіональній економіці.

На сучасному етапі розвитку економіки України на перший план виходить питання децентралізації бюджетної системи України, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями.

Тому, місцевим бюджетам належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки на соціальний захист населення.

Питанню децентралізації бюджетної системи України приділяється дуже багато уваги з боку різних вчених економістів, серед них: О.Д.Василик, К.В.Павлюк, Ю.В.Пасечник, В.І.Кравченко, І.Х.Озеров, С.І.Юрій, В.М.Федосов, Петренко, О.П. Кириленко та інші. Але не належним чином приділяється увага проблемі вироблення дієвого механізму, який би визначив нові принципи формування місцевих бюджетів, чітко розмежування функцій і повноважень усіх

рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету, і що саме головне – доходів між різними ланками бюджетної системи. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Місцеві бюджети є також найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни, вони відіграють важливу роль у перерозподілі валового національного продукту, фінансуванні державних видатків, перш за все, соціальної спрямованості.

Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, та використанні цих фондів на фінансування утримання й розвиток соціальної інфраструктури, місцевого самоврядування, тощо. Місцеві бюджети – це форма впливу місцевого самоврядування на економічні і соціальні процеси в державі.

Активний вплив місцевого самоврядування на формування нових суспільних відносин можливий лише в тому разі, якщо воно матиме у Своєму розпорядженні достатню кількість фінансових ресурсів. Згідно з чинним законодавством органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції самостійно розробляють, затверджують і виконують бюджети місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети є важливим інструментом макроекономічного регулювання, за їхньою допомогою перерозподіляє приблизно 1/6 виробленого валового внутрішнього продукту України. Доходи, які акумулюються в місцевих бюджетах, використовуються на утримання установ соціально-культурної сфери, підприємств житлово-комунального господарства, виплати допомог і соціального захисту та соціального забезпечення. Отже, через місцеві бюджети проходить перерозподіл суспільного продукту між різними сферами діяльності та соціальними групами населення. Місцеві бюджети, як інструмент регулювання економіки характеризується досить широкою сферою впливу (через їхній всеохоплюючий характер), високою дієвістю та гнучкістю, яка, до речі, притаманна всім бюджетним важелям.

Місцеві бюджети сприяють досягненню пропорційності у розвитку територій є одним з інструментів міжтериторіального перерозподілу виробленого валового внутрішнього продукту та здійснення фінансового вирівнювання. На практиці ця функція місцевих бюджетів реалізується через диференціацію нормативів відрахувань від регулюючих доходів, що надходять до бюджетів різних адміністративно-територіальних утворень в Україні, а також за допомогою надання бюджетних трансфертів (дотацій та субвенцій) з державного бюджету України. У процесі бюджетного регулювання проводиться вирівнювання бюджетної забезпеченості територій і поступове усунення відмінностей соціально-економічного розвитку.

Фінансування більшості державних видатків, насамперед соціального спрямування, здійснюється з місцевих бюджетів. Передусім це стосується виплат із соціального захисту та соціального забезпечення населення, утримання закладів соціально-культурної сфери, видатків на розвиток місцевого господарства. В цілому майже половина видатків зведеного бюджету України здійснюється через місцеві бюджети.

Місцеві бюджети в нинішніх умовах є одним із джерел задоволення життєвих потреб населення. Коштом місцевих бюджетів проводяться додаткові виплати населенню на покриття витрат з житлово-комунальних послуг, допомог і пільг ветеранам війни та праці, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим верствам населення, самотніми престарілими громадянам, які потребують догляду, тощо. За рахунок коштів місцевих бюджетів утримуються заклади культури, фізичної культури та спорту, фінансуються молодіжні програми.

Місцеві бюджети стають головним інструментом реалізації регіональної політики та вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання економічного розвитку регіонів та ефективності територіального поділу праці, розвиток місцевого господарства, здійснення житлового будівництва, благоустрій міст, проведення природоохоронних заходів тощо. Місцеві бюджети відображають політику органів місцевого самоврядування, є основним інструментом її реалізації. Органи місцевої влади самостійно визначають пріоритети у своїй діяльності, ставлять цілі та завдання, втілення яких забезпечується за допомогою бюджетних коштів.

За допомогою місцевих бюджетів втілюються загальнодержавні програми, пов'язані з розвитком галузей народного господарства, насамперед сільського; здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються програми з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачуються допомоги реабілітованим, незаконно депортованим особам, біженцям. За рахунок місцевих бюджетів фінансуються проведення превентивних, оздоровчих, спортивних, культурних заходів.

Місцеві бюджети можна розглядати як основний фінансовий план розвитку територіальних громад, районів та областей України. Дохідна частина кожного місцевого бюджету відображає результати роботи підприємств, організацій та інших суб'єктів господарювання, які діють на певній території, масштаби їхньої діяльності та обсяги доходів, частина з яких мобілізується в доходи місцевих бюджетів за допомогою податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На формування місцевих бюджетів впливає рівень доходів населення, яке також є платником податків. Вагомість цього джерела доходів зростає в умовах розвитку підприємницької діяльності громадян. Видаткова частина місцевих бюджетів відбиває стан місцевого житлового, комунального господарства, визначає напрямки витрачання мобілізованих до бюджету коштів.

Місцевий бюджет є планом формування фінансових ресурсів певної території, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування та їхнього використання з метою задоволення різних економічних і соціальних потреб.

Отже, місцеві бюджети найяскравіше втілюють політику органів місцевого самоврядування, є фінансовим планом розвитку певної території, в якому відображаються найважливіші завдання місцевих органів влади та очікувані результати діяльності.

Список використаних джерел:

1. Борщевич Л.О. Місцевий бюджет як основа фінансової самостійності [Текст] / Л.О. Борщевич // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр» – 2009. Вип. 1 (24). – 492 с.
2. Василюк О.Д. Теорія фінансів [Текст] / О.Д. Василюк. – К.: НІОС. – 2000. – с. 416.
3. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія практика) [монографія] / О.П. Кириленко. – К.: НІОС. – 2000. – с. 384.
4. Перевознюк В. Фінансова політика місцевого самоврядування: теоретичний аспект [Текст] / В. Перевознюк // Світ фінансів. – 2009. – №2. – с. 109-117.
5. Степук В. Доходи місцевих бюджетів – 2010: актуальні питання обслуговування / В. Степук // Казна України. – №5. – 2010. – с. 26-27.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ РОЗПОРЯДНИКІВ ТА ОДЕРЖУВАЧІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

У статті розглядаються проблемні питання бухгалтерського обліку і фінансової звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів в Україні. Окреслено можливі напрямки реформування та удосконалення обліку бюджетної сфери.

Фінансова звітність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів є важливим інструментом в процесі планування бюджетної політики держави та регулювання діяльності бюджетної сфери. Саме складання фінансової звітності дає можливість чітко простежити за ефективним та цільовим використанням бюджетних коштів, оскільки звітність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів являє собою узагальнення даних про виконання кошторису та показників, які характеризують виконання плану за звітний період. Проте, не дивлячись на певні успіхи в сфері реформування бюджетної системи, низка проблем, які виникають в процесі організації і ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності потребує додаткових досліджень, в тому числі й відносно нормативно-правової бази. Таким чином, модернізація бухгалтерського обліку та звітності в сфері державних фінансів є актуальним питанням.

Питання ефективного ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в бюджетній сфері займає важливе місце в наукових працях вітчизняних вчених, таких як: О. Дрошенко, С. Свірко, О. Чечуліна, Д. Бандура, Н. Лиско, В. Волчанська, Т.Гвоздецька, Н. Сушко, М. Корягіна т.і.

Метою статті є дослідження проблемних питань бухгалтерського обліку, фінансової звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, їх реформування та наближення до міжнародних стандартів.

Фінансова звітність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів організації за звітний період. Метою складання фінансової звітності установ є подання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан бюджетної установи чи одержувача бюджетних коштів, а також про виконання кошторису доходів та видатків за звітний період [2, с. 89].

На основі даних фінансової звітності нами був проведений аналіз використання бюджетних коштів Службою автомобільних доріг у Чернівецькій області за 2012-2014 рр. і отримані відповідні результати.

Варто звернути увагу, що основною діяльністю Служби автомобільних доріг у Чернівецькій області є утримання в належному технічному стані та розвиток мережі автомобільних доріг загального користування, мостів та штучних споруд, створення умов для безперервного та безпечного руху транспорту на них, задоволення потреб народного господарства та населення України в удосконаленні і раціональному розвитку дорожньої інфраструктури.

Видатки, на виконання своїх основних функцій, Служба здійснює відповідно до «Плану фінансування дорожнього господарства за відповідний рік», згідно бюджетної програми 3111020 «Розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування». Протягом 2012-2014 рр. видатки здійснювалися згідно бюджетних асигнувань із спеціального фонду державного бюджету. Динаміку видатків, спрямованих на розвиток мережі автомобільних доріг, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка видатків на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування
по Службі автомобільних доріг у Чернівецькій області за 2012-2014 роки**

тис. грн.

Показник	Роки			Відхилення			
	2012	2013	2014	Абсолютні, +/-		Відносні, %	
				2013/ 2012	2014/ 2013	2013/ 2012	2014/ 2013
Поточні видатки, в т. ч.:	60420,8	108866,2	54950,3	48445,4	-53915,9	80,18	-49,52
поточний ремонт та утримання авто. доріг загал. корист.	60420,8	108866,2	54950,3	48445,4	-53915,9	80,18	-49,52
Капітальні видатки, в т.ч.:	15744,3	23692,3	198,3	7948,0	-23494,0	50,48	-99,16
будівництво та реконструкція авто. доріг загал. корист.	15184,4	21190,0	0,0	6005,6	-21190,0	39,55	-100,00
капітальний ремонт авто. доріг загал. корист.	559,9	2502,3	198,3	1942,4	-2304,0	346,92	-92,08
Всього	76165,1	132558,5	55148,6	56393,4	-77409,9	74,04	-58,40

Протягом 2012-2014 рр. Служба здійснювала поточні та капітальні видатки для ремонту, утримання, будівництва, реконструкції та капітального ремонту автомобільних доріг загального користування, в тому числі облаштування нерегульованих пішохідних переходів вітчизняними комплексними системами освітлення та позначення дорожніми знаками та розміткою. У 2013 р. в порівнянні з 2012 р. загальна сума коштів спрямованих на розвиток мережі автомобільних доріг зросла на 56 393,4 тис. грн. або на 74,04%, що є позитивним фактором для дорожньої інфраструктури, однак, у 2014 р. даний показник різко скоротився на 77 409,9 тис. грн. або на 58,4% в порівнянні з попереднім періодом.

Служба автомобільних доріг у Чернівецькій області, протягом досліджуваного періоду, здійснювала видатки в основному на поточні потреби для утримання автомобільних доріг загального користування у належному стані. У 2012 р. найбільша частка видатків була спрямована на поточний ремонт та утримання автомобільних доріг загального користування в обсязі 60 420,8 тис. грн., що складають 79,33% від загальної суми. На капітальні видатки припадало лише 20,67% коштів, де 15 184,4 тис. грн. були спрямовані на будівництво та реконструкцію, а 559,9 тис. грн. були виділені на капітальний ремонт автомобільних доріг.

У 2013 р., аналогічно до попереднього періоду, переважають поточні видатки – 82,13% від загального обсягу, а 17,87% складали видатки на капітальний ремонт та будівництво. Водночас, у 2014 р. видатки на поточні потреби склали 99,64%, а капітальні лише – 0,36% і були спрямовані тільки на капітальний ремонт доріг, оскільки будівництво

та реконструкції не здійснювались зовсім. Це є негативним моментом, оскільки дорожня інфраструктура нашої області потребує ремонту та відновлення. Крім того, у 2014 році, в цілому по Україні, простежувалося незадовільне фінансування з державного бюджету та недофінансування галузі за рахунок залучених під державні гарантії кредитних коштів, майже не були реалізовані заплановані обсяги робіт з будівництва, реконструкції, капітального та поточного ремонтів автомобільних доріг загального користування.

Зауважимо, що передумовами модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі є чотири основні фактори еволюції, що встановлені міжнародною практикою: ефективне управління; прозоре управління; поява нових інформаційних технологій та розповсюдження міжнародних стандартів [4, с. 427]. Крім того, умовами здійснення успішного реформування бюджетного обліку та фінансової звітності як внутрішньої структури будь-якого політичного, економічного, соціального чи іншого утворення є глибоке розуміння логіки його побудови, наявність сформованої концепції щодо кінцевого результату новоутворення тощо.

Результатом початих реформ виконання державної політики в бюджетній сфері, складовою частиною проекту модифікації державних фінансів стала Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки, яка була затверджена в 2007 р. постановою КМУ. Завданнями Стратегії є удосконалення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку і звітності, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку [1]. Це є вагомим кроком у напрямку збалансованості національної системи законодавства в частині регламентування бухгалтерського обліку в бюджетній сфері.

Основними напрямками впровадження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки є: вдосконалення системи бухгалтерського обліку; вдосконалення системи фінансової звітності та звітності про виконання бюджетів; створення єдиної інформаційної та організаційної системи обліку [1].

Основними недоліками, які в умовах сьогодення існують у системі обліку розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, є наступні: при веденні бухгалтерського обліку одночасно використовуються два методи нарахувань – касовий (при виконанні бюджетів) та метод нарахування (при здійсненні діяльності із виконання кошторису); паралельна консолідація звітності по вертикалі головних розпорядників коштів і по вертикалі Державної казначейської служби. При цьому потоки інформації дублюються, але частина аналітичних звітних даних містить нетотожну інформацію. Планові показники доводяться за двома напрямками: по системі Державного казначейства та головних розпорядників бюджетних коштів; невідповідності нормативно-правових актів Державної казначейської служби з питань ведення обліку і складання фінансової звітності; використання різних програмних продуктів для здійснення облікових операцій у державному секторі, що унеможливує комплексну автоматизацію системи обліку; здійснення виконання бюджетів за видатками шляхом виділення асигнувань, що є формальним обліком зобов'язань розпорядників та одержувачів бюджетних коштів [3, с. 81].

Для продовження реалізації реформ в обліку розпорядників та одержувачів бюджетних коштів та наближенні його до міжнародної практики необхідно провести:

- перегляд нормативно-правового та методологічного забезпечення щодо здійснення операцій з виконання бюджетів з урахуванням змін в системі бухгалтерського обліку бюджетних установ;
- забезпечення співпраці з Міжнародною федерацією бухгалтерів щодо перекладу міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для бюджетних установ та їх оприлюднення;
- інформаційна підтримка щодо застосування стандартів (організація навчання з питань застосування стандартів, проведення конференцій, практичних семінарів для фахівців бухгалтерських служб) тощо [1].

Отже, фінансова звітність є досить важливим інструментом при веденні бухгалтерського обліку, без якої неможливо проаналізувати діяльність бюджетної організації. Інформація, що наведена у фінансових звітах та примітках до них, повинна бути зрозумілою, доречною, достовірною і порівняльною, однак на даний час існує багато неточностей та суперечок, які потребують удосконалення.

Для модернізації системи обліку та фінансової звітності в державному секторі є необхідним формування єдиної нормативно-правової бази, адаптованої до міжнародних норм та вимог, удосконалення методології обліку та складання звітності, запровадження інформаційних технологій. Вищезазначені напрями удосконалення обліку та звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів дозволять забезпечити реальність планових показників бюджету та їх виконання, визначити основні напрями бюджетного фінансування, забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів та збереження коштів загального та спеціального фондів.

Список використаних джерел:

1. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. № 34. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>
2. Боярська Ю.В. Фінансова звітність бюджетних установ та її удосконалення / Ю.В. Боярська, І.В. Мельниченко // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – №10(3). – С. 88-93.
3. Ковтуненко К.В. Особливості бухгалтерського обліку бюджетних установ України в умовах переходу до міжнародних стандартів / К.В. Ковтуненко, Т.О. Кучеренко // Економіка: реалії часу. – 2014. – №2 (12). – С. 79-82.
4. Момот Л. В. Модернізація бухгалтерського обліку в державному секторі – чи бути їй в 2014 році? / Л.В. Момот, Л.В. Юзковець // Проблеми сталого розвитку національних економік. – 2013. – С. 426-431.

Аліна Брідкова,

Наук. Кер. – Багрій К.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Визначено сутність доходів відповідно до вимог чинного законодавства. Внесено пропозиції щодо складу інших операційних доходів та надано рекомендації щодо удосконалення їх обліку.

Підприємства вбачають мету своєї діяльності в отриманні доходів, обсяг яких має бути достатнім не лише для покриття поточних витрат, а й щоб забезпечувати чистий прибуток. Прибуток є якісним узагальнюючим показником роботи підприємства. За його величиною можна проаналізувати ефективність усіх видів діяльності суб'єкта.

В умовах економічної нестабільності та необхідності інтенсивного розвитку різних галузей економіки саме торгівлі приділяється значна увага. Важливими уже на початкових етапах ведення діяльності є питання забезпечення

рентабельного функціонування підприємств даної сфери. У зв'язку з цим зростає значення доходів від операційної діяльності, починаючи від їх визнання та оцінки, і до відображення в обліку та звітності.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних проблем обліку доходів від операційної діяльності зробили провідні вітчизняні вчені-економісти М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Л.В. Нападівська, В.О. Озеран, В.М. Пархоменко, М.С. Пушкар, Г.І. Цилірик та ін. Незважаючи на значні здобутки вчених у вивченні даних питань, особливості обліку доходів операційної діяльності саме на торговельних підприємствах висвітлено недостатньо чітко, а в умовах формування нових підходів в сфері управління - до облікової інформації висуваються значні вимоги. Тому низка організаційно-методичних проблем обліку доходів від операційної діяльності потребує подальших наукових досліджень.

Метою статті є дослідження сутності категорії доходів від операційної діяльності, уточнення їх складу відповідно до специфіки діяльності торговельних підприємств та надання рекомендації щодо порядку їх обліку.

Розкриття поняття доходу, методики його оцінки і критеріїв визначеності складає фундаментальну проблему сучасної теорії обліку.

Як економічна категорія, дохід (виручка) є потоком грошових коштів та інших надходжень за певний період, отриманим від продажу продукції, товарів, робіт, послуг.

Згідно з міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку, термін «дохід» означає збільшення економічної вигоди протягом звітного періоду або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу, за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Доходи включаються до складу об'єктів облікового процесу на підставі принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому, доходи визнаються тоді, коли вони виникли, а не тоді, коли отримуються або сплачуються грошові кошти, і відображаються в бухгалтерському обліку в тому періоді, до якого вони належать [4, с. 365].

З метою визнання доходу та визначення його суми в обліку розрізняють дохід від: реалізації продукції, товарів, інших активів, придбаних з метою продажу (крім інвестицій у цінні папери); надання послуг; використання активів підприємства іншими фізичними та юридичними особами, результатом яких є отримання відсотків, дивідендів, роялті тощо [5].

З метою ведення обліку та складання звітності доходи поділяються за видами діяльності. Звичайна діяльність – будь-яка діяльність підприємства. В складі звичайної діяльності підприємства виділяють операційну, фінансову та іншу діяльність. Склад доходів, що відносяться до відповідної групи, встановлений Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю [1].

В свою чергу, операційну діяльність підприємства поділяють на основну та іншу операційну. Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу [1].

До складу інших операційних доходів, відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» включаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) [2].

Особливістю ведення діяльності торговельних підприємств є те, що дуже часто при реалізації основної продукції дані суб'єкти господарювання одержують і супутню продукцію (другорядну). Якщо частка такої продукції з загальному обсязі реалізації значна - доходи від її реалізації відображаються на основних рахунках обліку доходів від реалізації. Така ситуація є досить правомірною, оскільки дохід за таких умов буде відповідати основним критеріям:

- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;
- витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Більш складніша ситуація, коли частка такої продукції є незначною. Стає незрозумілим, як правильно показати на рахунках обліку дохід від реалізації такої продукції.

З метою врахування особливостей ведення діяльності торговельними підприємствами та удосконалення методики обліку доходів їх операційної діяльності вважаємо за доцільне доходи від реалізації супутньої продукції (за умов незначного її обсягу, порівняно з основною продукцією) показувати у складі доходів іншої операційної діяльності. Такий підхід, на наш погляд, забезпечить можливість дотримання принципу суттєвості при веденні обліку на торговельних підприємствах.

Варто відзначити, що на сьогодні в Україні існує достатньо значна нормативно-правова база з питань обліку доходів від операційної діяльності. Однак, в той же час, значна кількість нормативних документів дає підприємствам можливість вибору того чи іншого облікового методу, які в кінцевому підсумку, впливатимуть на фінансові результати даного підприємства. Саме тому, облікова політика підприємства на сьогодні виступає фактором управління доходами від операційної діяльності і одним із основних напрямів удосконалення обліку доходів та відображення інформації про них у фінансовій звітності.

Наказ про облікову політику має містити детальні питання процесу ведення обліку доходів і фінансових результатів діяльності окремо щодо різних видів діяльності підприємства. В наказі в обов'язковому порядку мають бути розкриті питання щодо організації обліку доходів і фінансових результатів діяльності, які відносяться до методології обліку [3].

Необхідно відмітити, що одними з найсуттєвіших елементів облікової політики підприємства, які впливають на визначення фінансових результатів є моменти визнання доходів і витрат, і, зокрема, доходів від операційної діяльності. Так, доходи підприємства повинні визнаватися лише в тих випадках, коли на це є обґрунтована впевненість. При цьому в світовій практиці найпоширенішими є два методи визнання доходів: касовий та метод нарахування.

В контексті всього зазначеного видається доцільним вмішувати у Наказі про облікову політику торговельного підприємства інформацію щодо:

- розмежування доходів за кожною класифікаційною групою: дохід (виручка) від реалізації продукції, інші операційні доходи;
- умов визнання та критеріїв оцінки доходу від надання і виконання робіт та послуг на дату скла дання балансу: метод оцінки ступеня завершеності операцій, метод рівномірного нарахування;
- переліку та складу інших операційних доходів;

- визначення критеріїв суттєвості відносно облікового відображення сум доходу;
- порядку відображення доходів на рахунках бухгалтерського обліку;
- порядку документального оформлення та відображення сум доходів в реєстрах бухгалтерського обліку.

Удосконалена форма наказу про облікову політику в частині доходів операційної діяльності торговельного підприємства забезпечить достовірність даних обліку та можливість надання об'єктивних висновків при проведенні аналізу діяльності даних суб'єктів господарювання.

На основі аналізу чинного бухгалтерського законодавства та враховуючи специфіку діяльності торговельних підприємств можна зробити висновок, що на сьогодні питання обліку доходів суб'єктів даної сфери є мало досліджуваними. Практика ведення обліку доходів операційної діяльності не враховує можливість реалізації супутньої продукції. Тому, нами внесено пропозиції щодо визнання таких доходів у складі доходів іншої операційної діяльності.

Важливим інструментом вдосконалення організації обліку доходів від операційної діяльності на торговельному підприємстві може стати саме облікова політика, оскільки чітко визначені методи і методики, які мають застосовуватися бухгалтерами в процесі їх діяльності, особливо в питаннях визнання та оцінки обсягу доходів від операційної діяльності, дозволять максимально ефективно побудувати обліковий процес на підприємстві та з більшою достовірністю оцінювати фінансові результати його діяльності.

Список використаних джерел:

1. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. наказом Мінфіну України від 29.11.1999 р. № 290 з наступними змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
3. Цілюрик Г. І. Облік та аудит доходів операційної діяльності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд. ек. наук: 08.00.09 / Г. І. Цілюрик. – Київ, 2010. – 25 с
4. Шара Є. Ю. Бухгалтерський фінансовий та податковий облік: навч. посіб. / Є. Ю. Шара, О. М. Андрієнко, Л. І. Жидеева. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 424 с.
5. Швиденко А. І. Облік доходів підприємства: сучасна практика, проблеми, шляхи вдосконалення / А. І. Швиденко, В. М. Бровко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://khibs.edu.ua/l\(6\)2009/R2/4.pdf](http://khibs.edu.ua/l(6)2009/R2/4.pdf)

Наталія Григоряк,

Наук. кер. – Багрій К.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто сутність управління дебіторською заборгованістю підприємства на стадіях формування. Розкрито необхідність проведення на підприємстві політики управління дебіторською заборгованістю. Розглянуто та охарактеризовано етапи управління заборгованістю.

У сучасних умовах господарювання перед суб'єктами економічних відносин надзвичайно гострим постає питання ефективного управління господарською діяльністю та максимально ефективного використання наявних фінансових ресурсів. Дебіторська заборгованість, як відомо, являється складовою оборотного капіталу і представляє собою вимоги до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг. Збільшення дебіторської заборгованості означає вилучення коштів з обороту, що, у свою чергу, вимагає додаткового фінансування. Найбільш питому вагу займає дебіторська заборгованість за відвантаженою продукцією. Тому управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, у першу чергу, пов'язано з оптимізацією і забезпеченням інкасації дебіторської заборгованості по розрахунках за реалізовану продукцію.

Не зважаючи на значний вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємств, більшість з них виявляються неспроможними ефективно управляти дебіторською заборгованістю, яка займає вагомий частку в оборотних активах, що у свою чергу спричиняє кризу неплатежів. Саме тому сьогодні великого значення і особливої актуальності набувають питання розробки шляхів ефективного управління дебіторською заборгованістю.

Політика управління дебіторською заборгованістю – це одна з найбільш актуальних проблем багатьох українських підприємств, оскільки в підприємницькій діяльності некерування дебіторська заборгованість, як правило, є однією з причин кризового стану.

Теоретичні і методологічні аспекти політики управління дебіторською заборгованістю знайшли відображення в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, зокрема: І. Бланка, Ф. Бутинця, Дж. Ван Хорна, С. Кузнецової, Н. Новікової, А. Поддєрьогіна, та інших [1-6]. У працях цих вчених розкриваються проблеми оцінки та формування дебіторської заборгованості.

Основна увага в наукових розробках приділялася аналізу, удосконаленню методики оцінки, управління та оперативного контролю дебіторської заборгованості підприємства. Але деякі теоретичні та методичні положення щодо встановлення сутності дебіторської заборгованості підприємств та управління нею залишаються остаточно невирішеними і потребують проведення подальших досліджень.

Метою статті є визначення основних напрямів формування політики управління дебіторською заборгованістю підприємств, які забезпечать вирішення важливих завдань, що мають істотне значення для керування фінансово-господарською діяльністю підприємств.

Здійснюючи підприємницьку діяльність, економічні суб'єкти сподіваються не лише повернути вкладені кошти, але й одержати доходи. Однак, у зв'язку зі спадом виробництва, дуже часто виникають ситуації, коли підприємство не може стягнути борги з контрагентів. Ріст дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємств, а іноді призводить навіть до банкрутства. Зростання дебіторської заборгованості можливе внаслідок нерациональної кредитної політики, збільшення обсягу продажу, неплатоспроможності покупців тощо. При цьому більшість підприємств стикається з досить типовими проблемами: немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності; не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування; функції збору грошових коштів, аналізу дебіторської заборгованості і ухвалення рішення про надання кредиту розподілені між різними підрозділами.

Вирішити ці проблеми та покращити фінансовий стан господарюючих суб'єктів допоможе визначення основних етапів формування політики управління дебіторською заборгованістю.

Першим етапом є аналіз дебіторської заборгованості в минулому періоді [4]. Необхідно провести комплексний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. Основними параметрами, що характеризують стан дебіторської заборгованості, є її середньорічний розмір, середній термін погашення та частка в структурі доходу від операційної діяльності. Слід проаналізувати кількісний та якісний склад заборгованостей, коефіцієнти оборотності, співвідношення заборгованостей по сумах та строках оплати, їх вплив на фінансові результати підприємства.

Другим етапом є формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців [5]. Тип кредитної політики характеризує принципові підходи до її здійснення з позиції співвідношення рівнів прибутковості і ризику кредитної діяльності підприємства. Розрізняють три типи кредитної політики підприємства по відношенню до покупців продукції: консервативний, помірний і агресивний.

На третьому етапі формуються відповідні параметри, згідно з обраним типом кредитної політики: рівень кредитного ліміту як гранична межа рівня дебіторської заборгованості; ліміт строку інкасації дебіторської заборгованості; шкала нормативної рентабельності для формування договірної ціни за товари та послуги; шкала знижок для розрахунків із замовниками на умовах попередньої оплати та у випадку скорочення строку інкасації дебіторської заборгованості. Ліміти обмежують обсяги та строки кредитування, тобто опосередковано характеризують рівень ризику втрати підприємством ліквідності, який відповідає обраному типу кредитної політики. Шкали визначають рівень прибутковості, що досягається в процесі реалізації політики [5].

Четвертий етап – формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту. Цей процес базується на вивченні кредитоспроможності покупців. Формування системи стандартів оцінки покупців включає наступні елементи: визначення системи характеристик, що оцінюють кредитоздатність окремих груп покупців, формування експертизи інформаційної бази проведення оцінки кредитоздатності покупців, вибір методів оцінки окремих характеристик кредитоздатності покупців, групування покупців за рівнем кредитоздатності, диференціація кредитних умов відповідно до рівня кредитоздатності.

П'ятий етап – формування процедури інкасації дебіторської заборгованості, який передбачає розробку ряду заходів щодо погашення дебіторської заборгованості, терміни сплати якої прострочені. Це процедури взаємодії з покупцями у випадку порушення умов оплати, системи покарання контрагентів, які допустили прострочення платежів, та ін.

Шостий етап – забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості, які прискорюють її переведення в грошову форму оборотних активів. При цьому можуть застосовуватися різні форми рефінансування: факторинг, облік векселів, виданих покупцями продукції; форфейтинг [6].

Форфейтинг являє собою фінансову оперативність по експертному товарному кредиту шляхом передачі (індосаменту) переказного векселя на користь банку зі сплатою банку комісійної винагороди. Банк бере на себе зобов'язання щодо фінансування експертної операції шляхом сплати по обліковому векселю, який гарантується наданням авалю банку держави імпортера. У результаті форфейтування заборгованість покупця по товарному кредиту трансформується в заборгованість фінансову (на користь банку). По суті форфейтинг об'єднує елементи факторингу і обліку векселів. Форфейтинг використовується при здійсненні довгострокових експортних поставок і дозволяє експортеру негайно отримати грошові кошти шляхом обліку векселів.

Сьомий етап – побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості - необхідний для того, щоб забезпечити надходження інформації не тільки про те, що відбулося, але й про відхилення, які можуть бути. Це потрібно для того, щоб регулювання могло здійснюватися в превентивному порядку. Найбільше значення набуває здійснення контролю, який дозволяє з'ясувати наскільки ефективно та своєчасно відбувається погашення дебіторської заборгованості, наскільки запропонована відстрочка платежу відповідає вимогам ринку та стану на ньому підприємства.

Проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що особливу увагу необхідно приділити механізму оперативного контролю, який включає цільові завдання оперативного контролю: визначення й удосконалення інформаційного забезпечення; удосконалення аналітичної бази; координацію планування, регулювання, контролю; розробку альтернативних варіантів прийняття управлінських рішень, а також функції оперативного контролю: превентивний контроль на стадії планування й прогнозування; поточний фінансовий (розрахунковий) контроль; ретроспективний контроль.

Із зростанням розміру дебіторської заборгованості виникає потреба управління дебіторською заборгованістю. У сучасних умовах господарювання розробка ефективного управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових завдань у вирішенні задач підприємства з позиції забезпечення належного рівня фінансової безпеки та досягнення позитивних результатів у фінансовому оздоровленні.

Уміле керування й управління дебіторською заборгованістю дасть змогу раціонально використовувати наявні фінансові ресурси та зміцнити економічну безпеку підприємства.

У роботі розглянуто принципи формування політики ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства, яка представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства і включає такі елементи: аналіз дебіторської заборгованості в минулому періоді; формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців; формування параметрів, згідно з обраним типом кредитної політики; формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту; формування процедури інкасації дебіторської заборгованості; забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент : учеб. курс / І. А. Бланк. – [2-е изд.]. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 656 с.
2. Бутинець Т. А. Бухгалтерський облік : [навч. посіб. для студ. вузів] / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 672 с.
3. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / [Дж. К. Ван Хорн ; пер. с англ. / гл. ред. серии Я. В. Соколов]. – М.: «Финансы и статистика», 2006. – 803 с.
4. Кузнецова С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання стану підприємств : монографія / С. А. Кузнецова. – Тернопіль : Тернопільська академія народного господарства, 2004. – 256 с.
5. Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства / Н. М. Новікова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 75-82.
6. Фінанси підприємств : підруч. / [кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ПРОВЕДЕНІ АУДИТУ

В статті розглянуто особливості організації та методики аналізу показників діяльності малих підприємств при проведенні аудиту. Вивчено різні підходи до організації аналізу та сформовано власні підходи до методики аналізу малого підприємства.

Діяльність малих підприємств, як і діяльність будь-якого іншого господарюючого суб'єкта, потребує систематичного контролю його діяльності. Одним із таких аспектів є аналіз. Важливо володіти методикою аналізу діяльності та мати повну та достовірну інформацію для його проведення. Під час його використання можна не тільки оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності, але й оцінити перспективи розвитку підприємства, ефективність його діяльності.

Станом на сьогоднішній день відсутні спеціальні стандарти та методики проведення аналізу фінансового стану суб'єктів малого підприємництва. Сучасні методики розроблені переважно великих підприємств. Однак, з року в рік, кількість малих підприємств збільшується, що зумовлює актуальність розробки методичних положень щодо аналізу фінансового стану малих підприємств.

Малі підприємства подають скорочену звітність малого підприємництва (звичайну чи спрощену), у розрізі Балансу та Звіту про фінансові результати (окрім випадків, коли мале підприємство є акціонерним товариством).

У праці Лисенко А.М. [4] запропоновано вдосконалення методики проведення фінансового аналізу підприємства за допомогою проведення двох видів аналізу: експрес-діагностики та комплексного аналізу із застосуванням системи показників для інтегрального оцінювання фінансової звітності малого підприємства. У роботі Пілатової Т.Н. [6] пропонується методика аналізу фінансових результатів діяльності малого підприємства, яка ґрунтується на розрахунку показників рентабельності. Ендовицький Д.А. коротко розглянув методику аналізу фінансового стану малого підприємства, яка включає такі напрямки: оцінювання майнового стану підприємства, фінансової стійкості і рентабельності [3].

Однак більшість методик є трудомісткими і містять перелік показників, використання яких не завжди економічно обґрунтовано для малих підприємств.

Тому, необхідно виділити основні особливості, на які варто звернути увагу під час проведення аналізу на малому підприємстві:

1. Фінансова звітність малого підприємства не є ідентичною із звітністю середніх та великих підприємств, за рахунок обраних систем оподаткування.

Це вказує на те, що спеціалісту необхідно провести аналіз фінансового стану на основі наявних даних, тобто здійснити ряд коригувань [2].

Існує велика кількість показників, які характеризують діяльність господарюючого суб'єкта, однак їх надлишок призводить до втрат часу і зниження оперативного аналізу. У зв'язку з тим, що звітність малого підприємства спрощена, необхідно і скоротити та дещо скорегувати показники для суб'єктів малого підприємництва.

2. Значення показників, отриманих в ході аналізу діяльності малого підприємства можуть відрізнятися від аналогічних показників великого підприємства.

Це пояснюється тим, що для малого підприємства характерною є мала чисельність працівників та висока оборотність. Наслідком цього може бути високий рівень кредиторської заборгованості, низький рівень дебіторської заборгованості, висока продуктивність праці. Отже, зазвичай, значення показників ліквідності – менша, а оборотності – більша. Мобільність малого бізнесу характеризується високою обіговістю оборотних активів, а тому їх частка у всіх активах менша, у порівнянні з великими підприємствами.

Розроблення методики повинно спиратись на такі етапи, як вибір об'єкта аналізу, обробка вхідної інформації та безпосередньо формування методики.

Запропоновано методику аналізу діяльності малого підприємства у розрізі системи аналітичних показників у таблиці 1.

Під час аналізу фінансового стану необхідно спочатку провести експрес-аналіз фінансової звітності для виявлення головних проблем у діяльності малого бізнесу та значного звуження масштабів пошуку недоліків [5]. Для цього необхідно провести аналіз Балансу та Звіту про фінансові результати (у формі 1-м та 2-м).

Під час проведення аналізу Балансу малого підприємства, а саме вертикального та горизонтального аналізу дозволить визначити зміну показників у динаміці, оцінити тенденції їх розвитку, вивчити структуру майна малого підприємства і джерел їх фінансування.

Аналізуючи Звіт про фінансові результати малого підприємництва необхідно провести аналіз складу та структуру доходів та витрат, аналіз процесу формування прибутку а також провести факторний аналіз його зміни.

Наступним етапом методики є проведення комплексного аналізу, який містить у собі розрахунок та аналіз показників прибутковості та ділової активності підприємства.

З огляду на все викладене, організація і методика аналізу показників діяльності малих підприємств при проведенні аудиту має свої особливості. Вивчення різних підходів до організації аналізу малого підприємства дозволило сформулювати власні підходи та рекомендувати методику аналізу діяльності малих підприємств, а саме застосування експрес-аналізу та комплексного аналізу. Обґрунтовано застосування системи показників для проведення аналізу.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39 № 161/4382 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.
2. Гиляровская Л. Т. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия / Л. Т. Гиляровская, А. А. Вехорева. – СПб. : Питер, 2007. – 256 с.
3. Ендовицкий Д. А. Бухгалтерский и налоговый учет на малом предприятии : учебное пособие / Д. А. Ендовицкий, Р. Р. Рахматулина ; под общей ред. Д. А. Ендовицкого. – М. : КНОРУС, 2007 – 256 с.
4. Лисенко А.М. Удосконалення методики комплексного аналізу фінансової звітності малого підприємства [Електронний ресурс] / А. М. Лисенко. – Режим доступу : [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/23.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/23.pdf).
5. Мельник А.О. Особливості аналізу фінансового стану малих підприємств [Електронний ресурс] /А. О. Мельник. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2106>.
6. Пілатова Т.Н. Особенности анализа финансовых результатов субъектов малого предпринимательства с учетом изменений в его информационной базе [Электронный ресурс] /Т. Н. Пилатова. – Режим доступу:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbj/2009_1/Magazine_01_2009_st5_pp35-39.pdf.

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ ЯК СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В даній статті досліджено роль та використання аналізу прибутку та рентабельності у фінансовому плануванні та прогнозуванні діяльності підприємства.

Інформація про прибуток та рентабельність діяльності суб'єктів господарювання є важливою та корисною як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. На її підставі зовнішні користувачі мають можливість оцінити здатність керівництва управляти процесом здійсненням господарської діяльності в цілому, ефективність прийнятих рішень щодо інвестиційної та фінансової політики тощо. У величині прибутку знаходять відображення основні аспекти діяльності, зокрема: організація виробничого процесу; техніка та технологія виробництва продукції, якість та асортимент продукції.

Важливою складовою процесу прийняття управлінських рішень є аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, що проводиться на основі сформованої вихідної інформації про стан внутрішнього та зовнішнього середовища, задачею якого в даний час стає вивчення можливостей створення і збереження підприємством свого потенціалу для реалізації визначених ним цілей розвитку. Прийняття управлінських рішень, розробка та затвердження фінансових планів та прогнозів діяльності, здійснюється за результатами аналізу величини прибутку та його відносної модифікації - рентабельності.

Провівши дослідження літературних джерел встановлено, що загальні наукові питання сутності прибутку, теоретичних і практичних засад його аналізу, у тому числі на підприємствах різних видів економічної діяльності, присвячено праці відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: В. Головка, Г. Голубнича, Н. Гура, Й. Даньків, Н. Дорош, І. Дрозд, Г. Кіндрацька, Л. Ловінська, О. Малишкін, В. Пантелєєв, В. Пархоменко, Г. Савицька, І. Садовська, Ю. Субботович, М. Чумаченко, В. Шелудько, А. Баканов, І. Бланк, М. Ван Бред, Г. Велш, К. Друрі, Б. Нідлз, А. Шермет, Д. Шорт та інші.

Дослідження економічної наукової думки дозволило констатувати, що існує необхідність комплексного дослідження питань обліково-аналітичного забезпечення формування прибутку, поглибленого його аналізу з використанням методів економіко-математичного моделювання. Ефективне управління процесом формування прибутку визначається якістю здійсненого аналізу результативного показника, наявними невикористаними резервами, обґрунтованими плановими та прогнозними показниками його формування та використання.

Для визначення стратегії розвитку підприємства потрібно здійснювати оцінку фінансового стану підприємства, прораховувати майбутні прибутки і збитки. Результати аналізу прибутку та рентабельності використовують у фінансовому плануванні та прогнозуванні. Планування та аналіз прибутку є складовою фінансового планування та фінансового аналізу.

Фактично прогнозування має передувати плануванню і здійснювати оцінку численних його варіантів. Фінансове планування виступає інструментом конкретизації розробок планів та прогнозів, пропозицій щодо напрямів реалізації поставленої мети та завдань.

Фінансове планування - це процес обґрунтування на певний період руху фінансових ресурсів підприємства і відповідних фінансових відносин. Об'єктом планування виступає фінансова діяльність підприємства, зокрема прибуток підприємства в цілому та в розрізі видів діяльності [2, с.125].

Фінансове прогнозування та планування є складовою фінансової роботи підприємства. Етап планування та прогнозування передбачає визначення загальної потреби в грошових коштах з метою забезпечення нормальної виробничої господарської діяльності, можливості отримання цих коштів, їх раціонального використання та отримання прибутку.

Метою планування та прогнозування прибутку підприємства є планування оптимального співвідношення отриманих доходів від реалізації продукції та витрат на її виготовлення та реалізацію.

Більш детально інформацію про планування доходів та витрат, як визначальних складових формування прибутку відображають у таких документах: бізнес-план, у якому наводяться прогнозні показники обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та здійснення фінансової та інвестиційної діяльності, оскільки від цього залежить фінансовий стан підприємства; фінансові плани (стратегічні, поточні та оперативні). Поточні фінансові плани складають у формі балансу доходів та витрат, оперативні - платіжного календаря.

Основною метою розробки фінансового плану є узгодження планових показників доходів та витрат за видами діяльності (операційна, інвестиційна та фінансова) на всіх етапах планового періоду. План доходів та витрат розробляється на наступний рік у помісячному розрізі з метою забезпечення обліку сезонних коливань отримання доходу від реалізації продукції, складається за окремими видами господарської діяльності та по підприємству в цілому.

Етапи розробки плану отримання прибутку, доходів та витрат:

1) прогнозування отримання фінансових результатів операційної діяльності підприємства, оскільки ряд результативних показників даного плану є початковою передумовою розробки інших складових його частин. Здійснення відбувається двома основними способами:

- виходячи з планового обсягу реалізації продукції;
- виходячи з планової цільової суми чистого прибутку.

2) розробка планових показників фінансових результатів від інвестиційної діяльності підприємства (враховуючи фінансові результати від операційної діяльності). Основою виконання плану може бути:

- програма реального інвестування, що характеризує обсяг вкладання грошових коштів по окремих інвестиційних проектах, які здійснюють або плануються до реалізації;
- портфель довгострокових фінансових інвестицій, що проектується до формування. У разі наявності такого портфелю, розраховується величина коштів, що потребується задля забезпечення зростання чи приросту від реалізації фінансових інструментів;
- передбачена сума надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів, в основу розрахунку якої покладений план їх оновлення;

- прогнозований розмір інвестиційного прибутку, оскільки прибуток від завершених реальних інвестиційних проєктів, що вступили в стадію експлуатації, виявляється у складі операційного прибутку підприємства, пропонується розмір прибутку лише за довгостроковими фінансовими інвестиціями - дивідендами та відсотками.

3) розрахунок планових показників фінансових результатів від фінансової діяльності підприємства, яка покликана забезпечити джерела зовнішнього фінансування операційної та інвестиційної його діяльності в наступному періоді. Здійснюється методом прямого розрахунку на основі потреби підприємства в зовнішньому фінансуванні, визначеній по окремих її елементах.

Основою здійснення цих розрахунків є:

- передбачений обсяг додаткової емісії власних акцій або залученого додаткового пайового капіталу;
- запланований обсяг залучених довгострокових та короткострокових фінансових кредитів та запозичень;
- передбачувана величина отримання грошових коштів у разі безоплатного цільового фінансування;
- прогноз погашення суми основного боргу за короткостроковими та довгостроковими позиками у плановому періоді;

- запланована величина виплати дивідендів акціонерам [4, с. 177].

У процесі планування прибутку можуть використовуватись загальноприйняті методи і прийоми, за допомогою яких досягаються необхідні результати: техніко-економічні розрахунки; економіко-статистичні; економіко-математичні; порівняння; балансовий; екстраполяції чистого оборотного капіталу. Практична реалізація планування прибутку забезпечується на основі використання методів планування, наведених в табл. 1. [1; 3, с. 55-59; 5, с. 114-116]

Таблиця 1

Методи планування прибутку підприємства

№ з/п	Метод	Характеристика	Переваги	Недоліки
1.	Прямого розрахунку	Вирахування з чистого доходу підприємства усіх понесених витрат	Можливість застосування для визначення планового прибутку за окремим видом продукції	Є трудомістким процесом при значних асортиментних продукції; не дозволяє визначити вплив на прибуток окремих факторів
2.	За показником витрат на 1 грн. продукції	Може бути застосований в цілому по підприємству з розрахунку прибутку від виробництва та реалізації продукції	Можливість використання даних про витрати виробництва та реалізацію продукції за попередні періоди та очікувану їх зміну, що прогнозується в наступному періоді	Не дозволяє визначити вплив на прибуток окремих факторів
3.	Аналітичний	Розрахунок доходу від реалізації здійснюється шляхом добутку планового обсягу реалізації продукції на планово-розрахункову ціну виробу.	Дозволяє виявити вплив окремих факторів на плановий прибуток	Прибуток розраховується не в розрізі асортиментних груп, що вироблятимуться в плановому періоді, а за всією порівнянню продукції

Доцільно при плануванні прибутку від операційної діяльності використовувати різновид методу прямого розрахунку - метод поасортиментного планування прибутку в розрізі видів продукції та асортиментних позицій.

Вибір методу обґрунтування плану прибутку підприємства повинен здійснюватися з урахуванням, перш за все часового виміру плану, що сприяє адекватності способів та строковості плану, і таким чином підвищує точність прогностичних розрахунків.

Відповідно до цього, розрізняють основні види планування прибутку:

- оперативне (короткострокове) планування (місяць, квартал);
- поточне (середньострокове) планування (до 1 року);
- стратегічне (довгострокове) планування (1-3 роки).

Кожен з видів планування прибутку підприємства є складовим елементом комплексного плану розвитку підприємства і має певні особливості організації планового процесу.

Досягнення високих результатів господарської діяльності підприємства передбачає управління процесом формування, розподілу і використання прибутку. Управління включає планування прибутку, його аналіз та постійний пошук можливостей зростання доходів та зменшення собівартості виготовлення продукції.

Побудова моделі та ефективність управління прибутком визначається специфікою конкретного підприємства, особливостями його фінансово-господарської діяльності, специфікою ринкового середовища її реалізації, чисельністю персоналу. Тому розробка моделі управління прибутком є індивідуальною для кожного підприємства. Проте при цьому використовуються загальні принципи, методи та прийоми - інструментарій управління прибутком [4, с. 175].

Організація управління прибутком підприємства - процес налагодження ієрархічних взаємозв'язків між структурними підрозділами підприємства чи окремими особами управління, що характеризують вертикальну та горизонтальну підпорядкованість управлінню. При цьому, зростання ефективності діяльності цих підрозділів (осіб) можна досягти, дотримуючись системного підходу, реалізація якого спрямована на створення мінімальної кількості структурних підрозділів, що можуть раціонально забезпечити реалізацію функцій управління.

Впорядкована сукупність підрозділів управління, взаємозв'язок між ними та належне виконання функціональних обов'язків кожного працівника підрозділу є запорукою ефективного процесу управління прибутком підприємства.

Створення ефективної системи управління прибутком досягається шляхом оптимізації взаємовідносин та обміну інформацією між внутрішніми структурними службами та підрозділами підприємства, що пов'язані між собою. Вони повинні забезпечувати розробку та прийняття управлінських рішень з окремих аспектів формування, розподілу та використання прибутку і нести відповідальність за отримані результати.

Враховуючи, що система управління прибутком є елементом системи управління підприємством, тому її організаційне забезпечення має бути інтегроване з загальною організаційною структурою управління.

Сукупність функціонально та організаційно поєднаних підрозділів дій і процедур, а також набір математичних та фінансово-аналітичних методів, що визначають методологічну основу узгодження кожного підрозділу системи, формують модель управління прибутком підприємства.

Результати аналізу використовуються в управлінні підприємства. Використання результатів аналізу прибутку підприємства дозволить вирішити такі завдання управління прибутком, як вивчення ефективності використання прибутку підприємства, оцінку умов кредитування і визначення ступеню ризику, своєчасного погашення зобов'язань з податку на прибуток підприємства перед бюджетом, банками та іншими контрагентами.

Список використаних джерел:

1. Квасницька Р.С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: [навчальний посібник] / Р.С. Квасницька. - Львів, 2013. - 631 с.
2. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування / Г.О. Крамаренко. - Київ: Центр учбової літератури, - 2004. - 224 с.
3. Ніпаліді О.Ю., Карпишин Н.І. Фінанси підприємств: [навч. посібник] / О.Ю. Ніпаліді, Н.І. Карпишин. - Тернопіль: Економічна думка, 2009. - 232 с.
4. Склярчук І.П. Аналіз прибутку та рентабельності діяльності підприємства / І.П. Склярчук // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 2(141). - С.174-181.
5. Morris H. Moss, James A. Cashin Shum's outline of Theory and Problems of Tax Accounting / H. Morris. - IRW-USA, 1997. - 216 p.

Євгенія Крокош,

Наук. кер. – Багрій К.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ РИТМІЧНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті розкрито економічна сутність ритмічності реалізації готової продукції підприємств в умовах сьогодення. Обґрунтовано необхідність проведення аналізу ритмічності реалізації готової продукції. Запропоновано методику аналізу ритмічності реалізації готової продукції, яка включає аналіз ритмічності відвантаження готової продукції і аналіз ритмічності отримання прибутку від реалізації готової продукції.

Сучасні умови господарювання вимагають від підприємств своєчасного відвантаження готової продукції покупцям згідно із запланованими обсягами, тобто дотримання ритмічності реалізації продукції. Оскільки, від цього залежить величина витрат на зберігання готової продукції, своєчасність отримання прибутку від реалізації та нормальні стосунки із покупцями, що для підприємства є не менш важливим. Зважаючи на це, ритмічність роботи підприємства у сфері реалізації готової продукції потребує детального вивчення та аналізу.

Передумовою для успішного функціонування підприємства та досягнення запланованих фінансових результатів є складання реальних планів реалізації готової продукції та чітке їх дотримання. Постійне та детальне проведення аналізу ритмічності реалізації готової продукції дозволить підприємству своєчасно зреагувати на зниження обсягів реалізованої готової продукції, виявити причини, які призвели до цього та удосконалити збутову політику підприємства.

Проблемам методології, теоретичного та практичного обґрунтування питань аналізу ритмічності роботи підприємства присвячені наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених: В.Є. Адамова, Ю.Л. Жернакова, Г.В. Савицької, Є.В. Мниха, Ю.Б. Кашубіної, О.Б. Короленко, Ф.Ф. Бутинця, СМ. Бухало та інших.

Основні дослідження з питань аналізу ритмічності роботи підприємства, зокрема ритмічності виробництва готової продукції були зроблені вченими за часів командно-адміністративної економіки, оскільки ритмічність впливала на виконання планів не тільки по підприємству, а й по галузі, в якій воно працювало. За сучасних умов господарювання дослідження даного питання дещо призупинене та є недостатньо вивченим як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Метою статті є дослідження сутності ритмічності реалізації готової продукції та розробка методики її аналізу.

Реалізацією готової продукції споживачам закінчується процес кругообігу оборотних коштів підприємства і створюється можливість поновити цикли виробництва, використовуючи виручку від реалізації продукції для придбання нових виробничих запасів, для оплати праці робітників, розробки нових технологій виготовлення продукції тощо.

Під реалізацією продукції розуміють господарську операцію, яка передбачає передачу права власності на продукцію іншому суб'єктові в обмін на еквівалентну суму грошей або боргових зобов'язань. [1, с.88].

Дотримання ритмічності реалізації готової продукції має важливе значення не тільки для підприємства, але й для держави в цілому. Оскільки своєчасне і повне відвантаження готової продукції покупцям та отримання запланованого прибутку від її реалізації забезпечує виплату заробітної плати та премій працівникам, сплату податків державі та дивідендів власникам.

Перш, ніж перейти до розкриття методики аналізу ритмічності реалізації готової продукції необхідно з'ясувати економічну сутність даного поняття. Ритмічність реалізації готової продукції має тісний зв'язок з ритмічністю її виробництва. За умов адміністративно-командної економіки, першочерговим завданням для підприємств було виконання планів з виробництва готової продукції, розробка планів реалізації готової продукції, а тим паче планів отримання прибутку від її реалізації була недоречною. У сучасних умовах господарювання пріоритетними стають плани реалізації готової продукції, які підприємство розробляє помісячно з урахуванням укладених на початку року договорів, а також замовлень, отриманих протягом року. А вже виходячи із планів реалізації готової продукції підприємство розробляє плани виробництва. І чим точнішим та детальним буде цей процес, тим менше втрат буде нести підприємство.

У сучасній літературі з економічного аналізу увага науковців більше приділена дослідженню сутності ритмічності виробництва готової продукції, поняття ритмічність реалізації готової продукції те ж згадується, але ні її визначення, ні системи показників її оцінки не наведено. Дане поняття вперше детально досліджено у працях молодого науковця Кашубіної Ю.Б. [4], яка під ритмічністю реалізації готової продукції розуміє чітке виконання плану реалізації або його перевиконання у випадках, якщо на підприємстві є понаднормативні залишки нереалізованої продукції.

Водночас у наукових працях майже не приділено уваги аналізу ритмічності реалізації готової продукції, який науковці пропонують здійснювати аналогічно аналізу ритмічності виробництва готової продукції. Так, для характеристики ритмічності виробництва, а, отже і ритмічності реалізації готової продукції пропонується використовувати прямі і непрямі показники. До прямих показників відносять: коефіцієнт ритмічності; коефіцієнт варіації; коефіцієнт аритмічності; питому вагу виробництва продукції на кожну декаду до місячного випуску, за кожний місяць до квартального випуску, за кожний квартал до річного обсягу виробництва; питому вагу продукції, випущеної в першу декаду звітної місяця, в обсязі виробництва третьої декади попереднього місяця тощо. До непрямих показників ритмічності належать: наявність доплат за надурочні роботи, оплата простоїв з вини суб'єкта

господарювання, втрати від браку, сплата штрафів за недопоставку та несвоєчасне відвантаження продукції [3, с.16-118; 2, с.256-260]. Ми не згодні з такою методикою проведення аналізу і вважаємо, що аналіз ритмічності реалізації готової продукції має певні особливості, які зумовлені самою сутністю ритмічності реалізації. Так, недовиконання планів з реалізації готової продукції призводить до збитків підприємства, а перевиконання плану до зростання прибутків. Тому перевиконання планів з реалізації готової продукції ми не вважаємо порушенням ритмічності реалізації. В свою чергу, при аналізі ритмічності виробництва готової продукції необхідно враховувати, як дні недовиконання, так і дні перевиконання плану. Оскільки, перевиконання плану виробництва, при незмінному обсязі реалізації готової продукції, як і його недовиконання носить негативний характер для підприємства, зокрема у нього виникають додаткові витрати на зберігання нереалізованої готової продукції, зростають її залишки на складі та уповільнюється оборотність капіталу підприємства.

Процес реалізації продукції складається з відвантаження готової продукції покупцям та отримання прибутку від її реалізації. Тому аналіз ритмічності реалізації продукції пропонуємо здійснювати за такими етапами:

- по-перше, визначити ритмічність відвантаження готової продукції;
- по-друге, розрахувати ритмічність прибутку від реалізації готової продукції.

Аналіз ритмічності відвантаження готової продукції пропонуємо здійснювати шляхом розрахунку коефіцієнту аритмічності по дням накопиченими підсумками за наступні періоди часу: місяць, квартал, рік. Аналіз ритмічності відвантаження готової продукції накопиченими підсумками за встановлений період дасть можливість побачити справжню картину ритмічності реалізації, бо дні недовиконання плану будуть компенсуватись днями перевиконання плану.

Також, вважаємо за доцільне при аналізі ритмічності відвантаження готової продукції розраховувати коефіцієнт аритмічності тільки у ті дні, коли план реалізації не виконувався. Перевиконання плану з відвантаження готової продукції ми не вважаємо порушенням ритмічності, адже збільшення обсягів реалізації продукції є основною задачею підприємства.

Наступним етапом аналізу ритмічності реалізації продукції є аналіз ритмічності отримання прибутку від реалізації продукції, який пропонуємо здійснювати аналогічно аналізу ритмічності відвантаження продукції.

Аналіз ритмічності отримання прибутку від реалізації готової продукції ускладнюється тим, що при його проведенні можуть виникнути ситуації, коли підприємство запланувало отримати прибуток, а фактично отримало збиток, і, навпаки. У такому випадку пропонуємо спочатку скоригувати величину прибутку, а потім розрахувати коефіцієнт аритмічності. Для коригування величини прибутку пропонуємо максимальну величину збитку підприємства за рік прийняти за 0, а потім скоригувати заплановану і фактичну величину прибутку (збитку) по дням на максимальну величину збитку, яку підприємство отримало за рік.

На підставі розрахунків коефіцієнту аритмічності відвантаження готової продукції та коефіцієнту аритмічності отримання прибутку від її реалізації за досліджуваний період підприємство повинно зробити ґрунтовні висновки. Так, чим більше розраховані коефіцієнти наближаються до 0, тим ритмічніше працює підприємство у сфері реалізації готової продукції, і, навпаки, чим вищі дані коефіцієнти, тобто наближаються до 1, тим гірша на підприємстві збутова діяльність.

Висновки. У сучасних умовах господарювання ритмічна робота підприємства є однією із важливих складових його ефективної діяльності. Саме завдяки ритмічній роботі досягається запланований обсяг випуску та реалізації продукції, а отже і запланований рівень прибутку. У свою чергу, постійні збої у процесі реалізації продукції, зумовлюють накопичення її на складах, призводять до порушень договірних зобов'язань перед покупцями, що негативно впливає на кінцеві фінансові результати підприємства. Аналіз ритмічності реалізації продукції відіграє важливу роль при аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства, адже дотримання планів реалізації та їх перевиконання прямопропорційно впливає на розмір виручки від реалізації готової продукції, а отже і на чистий прибуток підприємства.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова - 2-ге вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2005. - 485 с.
2. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник - 2-ге вид., доп. і перероб. Житомир: ПП „Рута“, 2007. - 704 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / Г. В. Савицька - 3-тє вид., випр. і доп. - К. : Знання, 2007. - 668с.
4. Турило А. М. Теоретично-методичні підходи щодо сутності та оцінки ритмічності діяльності підприємства / А. М. Турило, Ю. Б. Кашубі на // Вісник криворізького технічного університету. - 2011. - Вип. 27. - С. 311-315.

Лілія Падучак,

Наук.кер. -Адамова І.З.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

У даній статті визначено основні питання організації обліку основних засобів та запропоновано шляхи удосконалення ведення обліку та відображення амортизації основних засобів підприємства.

В умовах сучасних загальносвітових та національних інтеграційних процесів підвищення ефективності суспільного виробництва є головним стимулюючим фактором економічного розвитку України. Практика свідчить, що на сьогодні проблема ефективності використання основних засобів і потужностей підприємств посідає центральне місце в Україні. Від її вирішення залежить місце підприємства в промисловому виробництві, його фінансовий стан та конкурентоспроможність на ринку [3].

Питання вдосконалення організації обліку основних засобів цікавило багатьох відомих вчених та практиків в галузі бухгалтерського та фінансового обліку. Особливо слід виділити роботи таких провідних економістів, як Г.В. Власюка [3], О.І. Зиміної, В.А. Замлинського [4], Т.С. Муріної [5], А.П. Панасенка [6], І.В. Петрової [7], Ю.О. Шуліки [8], О.Г. Лищенко та інших. Незважаючи на дослідження даного питання, кожне підприємство має свої особливості і потребує конкретних заходів щодо вдосконалення обліку основних засобів.

На сьогоднішній день основні засоби функціонують у виробничих та невиробничих сферах різних підприємств. Важливим фактором підвищення продуктивності роботи будь-якого підприємства є його забезпеченість основними засобами в необхідній кількості та асортименті та ефективне їх використання. Формування ринкових

відносин передбачає конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів, особливо це стосується основних засобів.

У бухгалтерському обліку до основних засобів відносять матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Крім них, до складу основних засобів промисловості входять і основні невикробничі засоби, до яких відносяться об'єкти невикробничого призначення (житлові будинки, школи, лікарні й інші об'єкти охорони здоров'я і культурно-побутового призначення), що перебувають у розпорядженні промислових підприємств (вони не безпосередньо, а побічно впливають на процес виробництва).

Функціонування основних засобів як чинників процесу праці здійснюється доти, доки вони зберігають свою споживчу форму, яка є предметом використання їх у процесі виробничої діяльності. Головна функція засобів праці полягає в довгостроковій участі у виробничому процесі, значення якої взаємопов'язане із вчасним і повним отриманням результатів ведення господарської діяльності підприємства.

Основні засоби підприємств і організацій незалежно від форм власності відображаються в бухгалтерському обліку і звітності за фактичними витратами на їх придбання, перевезення, встановлення, державну реєстрацію, які становлять їхню первісну вартість [4].

Критерії визнання основних засобів аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів.

Для ефективного використання основних засобів необхідно вміти правильно відображати їх в обліку та вирішувати пов'язані з цим процесом проблеми.

Організувати облік основних засобів на підприємстві можна за наступними стадіями:

- введення в експлуатацію об'єктів основних засобів;
- поліпшення та ремонт майна підприємства;
- ліквідації об'єктів;
- нарахування амортизації.

Проте, дослідження теоретичних положень, опублікованих праць вітчизняних і зарубіжних вчених свідчать, що облік засобів в останній час дещо ускладнився, а ряд проблем негативно впливають на процес управління виробництвом, знижуючи ефективність використання основних засобів. До кола таких проблем можна віднести [6, 408]:

- різні підходи до термінології та визначення сутності основних засобів у фінансовому обліку й системі оподаткування;
- первинна облікова інформація про наявність, рух, капітальний ремонт та інші операції щодо основних засобів відображається в численних спеціалізованих реєстрах, постійні реквізити яких тотожні. Це не сприяє якісному веденню обліку, а збільшує трудомісткість опрацювання та відображення інформації, призводить до дублювання однакових даних та створює певні труднощі у формуванні документообігу й забезпеченні необхідними видами бланків [3, с.33-34];
- проблема оцінки основних засобів, а саме: відсутність методичної основи обґрунтованого визначення вихідної оцінки основних засобів, що є досить важливим; використання поняття «справедлива вартість» в П(С)БО, оскільки ринкові ціни не можна назвати справедливими, так як вони не можуть бути одночасно справедливими для двох учасників ринку – продавця і покупця; при виборі об'єктивного методу оцінки основних засобів необхідно мати на увазі, що не існує такої оцінки, яка б задовольняла вимоги всіх без винятку користувачів фінансової звітності;
- проблема інформаційного забезпечення управління матеріально-технічною базою;
- у первинних документах з обліку основних засобів часто не всі реквізити заповнені, значна кількість інвентарних карток мають тільки електронний вигляд;
- внутрішнє переміщення об'єктів не завжди оформлюється актом приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів тощо;
- на більшості підприємств використовуються недоцільні методи розрахунку амортизації для здійснення оптимальної амортизаційної політики, а також не правильне визначення строку корисного використання основних засобів;
- проблема визначення ліквідаційної вартості основних засобів.

Отже, слід зазначити, що система бухгалтерського обліку потребує певного доопрацювання, а саме необхідно вдосконалити первинний, синтетичний та аналітичний облік основних засобів. Визначивши найбільш поширені проблеми організації обліку основних засобів доцільно запропонувати наступні шляхи їх вирішення, а саме:

- вдосконалити термінологію у фінансовому обліку та системі оподаткування, а також ввести до одного варіанту визначення сутності основних засобів;
- впорядкувати первинний облік основних засобів, здійснивши ряд модифікацій, можна одержати зручну конструкцію практично універсальної форми, як наприклад, «Інвентарна картка – акт обліку руху основних засобів», що сприятиме не тільки зниженню трудомісткості облікових робіт і скороченню документообігу, а й посиленню контролю завдяки підвищенню рівня інформативності й наочності документів;
- розробити методичні основи обґрунтованого визначення вихідної оцінки основних засобів, що є досить важливим; врегулювати законодавством використання поняття «справедлива вартість» для продавців та покупців; встановити конкретні методи оцінки для кожного об'єкту основних засобів, які б задовольняли вимоги всіх без винятку користувачів фінансової звітності;
- інформаційною основою усіх облікових процедур є облікова інформація, тому першочерговим завданням удосконалення організації обліку є формування складу та визначення змісту показників, які доцільно відображати, обробляти та узагальнювати у системі обліку.

Структура документів і реєстрів з обліку основних засобів показує, що, з одного боку, вони містять застарілі показники, які не формують підсумкової, узагальнюючої інформації, а з іншого – у них відсутні показники, необхідні для складання звітності в умовах застосування П(С)БО 7 «Основні засоби», тому носії інформації з обліку основних засобів потребують удосконалення як щодо складу, так і щодо змісту;

– розробити та запровадити раціональні схеми документообігу, що дозволять із найменшими затратами трудових, матеріальних та фінансових ресурсів забезпечити своєчасне виконання поставлених завдань і своєчасно забезпечити управлінський персонал матеріальною базою для подальшої обробки інформації;

– розробити та запровадити раціональну технологію вирішення облікових завдань, що забезпечить злагоджене функціонування облікового механізму та забезпечення матеріально-технічною базою;

– розробити бухгалтерську модель економічного механізму амортизації, що сприятиме вирішенню проблем фінансового, внутрішньогосподарського обліку амортизаційних процесів. А саме запровадити конкретні методи розрахунку амортизації для кожного об'єкта основних засобів із врахуванням строку їх корисного використання; здійснення оптимальної амортизаційної політики;

– управління основними засобами з метою максимально ефективного їх використання у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства;

– одиницею обліку основних засобів є об'єкт основних засобів, тому для раціональної організації обліку необхідно чітко і однозначно визначити такі об'єкти для кожного різновиду основних засобів;

– ліквідаційну вартість доцільно розраховувати лише для об'єктів, що знаходяться на рахунах 103, 104, 105 та мають у своїй структурі суттєву однорідну складову (метал, будівельні конструкції і т.д.). Для всіх інших пропонуємо встановити ліквідаційну вартість у мінімальному розмірі 1 грн. (це пояснюється тим, що для розрахунку амортизації методом зменшення залишкової вартості обов'язково потрібна ліквідаційна вартість, більша за нуль).

Отже, впровадження вищенаведених дій дасть змогу вдосконалити організацію та методик обліку та аналізу основних засобів, підвищити їх інформативність і прогнозувати ефективність їх використання на підприємстві.

Таким чином, теоретичні і практичні засади організації обліку основних засобів необхідно удосконалювати у напрямі розширення її управлінських можливостей, максимально пристосовуючи до практичних потреб суб'єктів підприємницької діяльності, що виникають у процесі прийняття управлінських рішень щодо руху основних засобів та ефективності їх використання. Основними шляхами удосконалення організації обліку основних засобів є раціоналізація як кожної форми документів і реєстрів обліку, так і методів, і способів збирання, обробки і узагальнення облікової інформації, адаптованих до сучасних умов.

Отже, основні засоби – один з найважливіших чинників будь-якого виробництва. Їх стан і ефективне використання прямо впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємств. Раціональне використання основних фондів сприяє поліпшенню всіх техніко-економічних показників, в тому числі збільшенню випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості виготовлення.

Таким чином необхідно удосконалювати теоретичні і практичні засади організації обліку основних засобів у напрямі розширення її управлінських можливостей, максимально пристосовуючи до практичних потреб суб'єктів підприємницької діяльності, що виникають у процесі прийняття управлінських рішень щодо руху основних засобів та ефективності їх використання. Основними шляхами удосконалення організації обліку основних засобів є раціоналізація як кожної форми документів і реєстрів обліку, так і методів, і способів збирання, обробки і узагальнення облікової інформації, адаптованих до сучасних умов.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000р. № 92 із змінами і доповненнями.
3. Власюк Г.В., Шляхи вдосконалення обліку основних засобів / Г.В. Власюк, О.І. Зиміна // Держава та регіони. – 2008. – №4. – С. 32-36.
4. Замлинський В.А. Облік основних засобів: переосмислення принципів та завдань / В.А. Замлинський // Облік і фінанси АПК – 2010. – № 1. – С. 18-23
5. Муріна Т.С. Шляхи ефективності використання основних засобів на промисловому підприємстві / Т.С. Муріна // Держава та регіони. – 2009. – №6. – С.387-390.
6. Панасенко А.П. Проблеми основних засобів у бухгалтерському обліку / А.П. Панасенко // Держава та регіони. – 2008. – №3. – С.407-410.
7. Петрова І.В. Удосконалення обліку амортизації основних засобів як складової витрат підприємства / І.В. Петрова // Держава та регіони. – 2009. – №3. – С.414-417.
8. Шуліка Ю.О. Удосконалення обліку й аудиту основних засобів на прикладі ДП «Гірик» // Ю.О. Шуліка, О.Г. Лищенко // Держава та регіони: Економіка та підприємство. – 2010. – №4. – С. 201-205.

Олена Решетілова,

Наук. кер. – Труфен А.О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Розглянуто принципи обліку доходів і видатків бюджетних установ, їх визнання та порушено проблемні питання обліку.

Бухгалтерський облік доходів і видатків в бюджетних установах є найбільш специфічним та трудомістким об'єктом обліку за контролем, за рухом та наявністю бюджетних та позабюджетних коштів. Бухгалтерський облік у бюджетних установах виконує ряд функцій, такі як управлінська, контрольна та інформаційна, а найбільш специфічними об'єктами обліку є доходи і видатки установи та результати виконання кошторису.

Питаннями удосконалення бухгалтерського обліку в бюджетній сфері займаються такі вітчизняні науковці: Бутинець Ф.Ф., Джога Р.Т., Дрошенко О.О., Канєва Т.В., Лиско Н.А., Свірко С.В., Сушко Н.І., Чечуліна О.О., Всі перелічені вчені стверджують, що бухгалтерський облік в бюджетних установах не є досконалим, а отже – вимагає подальших досліджень та реформувань.

Метою статті є дослідження сутності доходів і видатків та визначення основних напрямків удосконалення бухгалтерського обліку доходів та видатків.

Бюджетні установи – це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими. Для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду, бюджетні установи використовують план формування й використання фінансових ресурсів, якій називається бюджетом. Бюджетні установи працюють не заради прибутку, а для задоволення соціальних, культурних та інших потреб суспільства. Кошти державного й місцевих бюджетів надаються їм безповоротно. Бюджетні установи не мають статутного капіталу, а всі їхні активи є державною або комунальною власністю. До бюджетної сфери належать також установи різних галузей і видів діяльності (освіта, охорона здоров'я, наука, культура тощо). [1]

Необхідно зауважити, що нині на функціонування бюджетних організацій негативно впливають такі фактори: незадовільний стан фінансування, брак грошових коштів для оновлення матеріально-технічної бази бюджетних закладів, обмеженість джерел формування фінансових ресурсів та чітка регламентація напрямків їх використання. Розв'язання зазначених проблем переважно залежить від ефективності побудови та реалізації фінансового механізму бюджетних установ. Слід зазначити, що даний механізм функціонування бюджетних закладів має свої відмінності, обумовлені неприбутковою природою бюджетної сфери, особливостями джерел мобілізації та порядку розподілу грошових коштів.

Система господарювання в ринкових умовах, становлення об'єктивно передбачає необхідність пошуку і формування варіантів ведення обліку в бюджетних установах, що відповідали б новим соціально-економічним відносинам і процесу реформування бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік в бюджетних установах є системою контролю за наявністю та рухом бюджетних і позабюджетних коштів.

Відомо, коли приймався Закон про бухгалтерський облік, у ньому було передбачено, що методологія бухгалтерського обліку регулюється Міністерством фінансів України, для банків — НБУ, а для бюджетних установ — Держказначейством. Тож абсолютна більшість національних П(С)БО, затверджених згодом, містила застереження, що цей стандарт не поширюється на бюджетні установи. У 2011 році правило щодо регулювання Держказначейством питань бухгалтерського обліку в бюджетних установах із Закону про бухгалтерський облік було вилучено. І відтоді Міністерство фінансів України — єдиний законний регулятор відносин у цій сфері.

Міністерство фінансів України на виконання Заходів щодо запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки, затверджених постановою КМУ від 16.01.2007 р. № 34 затвердив наказ №1163. Цим документом внесено зміни до затверджених національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БО) та перенесено набірання чинності деяких із них на 2016 рік (табл.1). [6 с.13]

Таблиця 1

Національні положення стандарти бухгалтерського обліку в бюджетних установах

Чинні з 2015 року	Набудуть чинності з 2016 року.
НП(С)БО 121 «Основні засоби»	НП(С)БО 101 «Подання фінансової звітності»
НП(С)БО 122 «Нематеріальні активи»	НП(С)БО 102 «Консолідована фінансова звітність»
НП(С)БО 123 «Запаси»	НП(С)БО 103 «Фінансова звітність за сегментами»
НП(С)БО 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок»	НП(С)БО 105 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»
НП(С)БО 127 «Зменшення корисності активів»	НП(С)БО 124 «Доходи»
НП(С)БО 128 «Зобов'язання»	НП(С)БО 126 «Оренда»
НП(С)БО 130 «Вплив змін валютних курсів» (окрім розділу III)	НП(С)БО 129 «Інвестиційна нерухомість»
НП(С)БО 132 «Виплати працівникам»	НП(С)БО 130 «Вплив змін валютних курсів» (розділ III)
НП(С)БО 133 «Фінансові інвестиції»	НП(С)БО 131 «Будівельні контракти» НП(С)БО 134 «Фінансові інструменти» НП(С)БО 135 «Витрати»

Бюджетні установи в особі їхніх керівників, яких уповноважено на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків з бюджету, називаються розпорядниками бюджетних коштів.

За обсягом наданих прав розпорядники поділяються на головних розпорядників коштів (ГРК) бюджету, розпорядників коштів I ступеня та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Повноваження, які надаються головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом України і Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування, називаються бюджетним призначенням.

Головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути:

1) за бюджетними призначеннями, передбаченими Законом про Державний бюджет України — органи, уповноважені відповідно Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України забезпечувати їхню діяльність, в особі їхніх керівників, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, Верховний Суд України; установи та організації, які визначені Конституцією України або входять до складу Кабінету Міністрів України, в особі їхніх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, передбаченими бюджетом Автономної Республіки Крим — уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної республіки Крим та Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їхніх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, передбаченими іншими місцевими бюджетами — керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їхніх секретарів, керівники головних управлінь, управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад.

Розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня поділяються на розпорядників коштів II ступеня і III ступеня. Розпорядники коштів II ступеня — це бюджетні установи в особі їхніх керівників, які вповноважені на отримання асигнувань, прийняття зобов'язань та здійснення виплат з бюджету на виконання функцій самої установи, яку вони очолюють, і на розподіл коштів для переказу розпорядникам III ступеня.

Розпорядники коштів III ступеня — бюджетні установи в особі їхніх керівників, які вповноважені на отримання асигнувань, прийняття зобов'язань та здійснення виплат з бюджету на виконання функцій самої установи.

Відповідно до визначених функцій певні права й обов'язки щодо формування доходів і здійснення видатків мають розпорядники коштів нижчого рівня. [2 с.29]

В загальній системі бухгалтерського обліку бюджетних установ саме облік доходів і видатків є найскладнішим і найвідповідальнішим, та потребує найдокладнішої розробки й опрацювання.

Здебільшого бюджетний облік відображається як інструмент забезпечення централізованого управління діяльністю таких установ. На сьогодні, облік доходів і видатків бюджетної установи вимагає вирішення проблеми покриття дефіциту бюджету.

Основні завдання бухгалтерського обліку доходів і видатків бюджетних установ як розпорядників коштів такі:

- контроль за повним і своєчасним надходженням бюджетних коштів (загального і спеціального фондів);
- забезпечення контролю за витрачанням бюджетних коштів згідно із затвердженим кошторисом доходів і видатків;
- забезпечення всіх рівнів управління інформацією про рух і використання бюджетних коштів.

Бюджетний Кодекс України передбачає дві складові бюджету — загальний та спеціальний фонди.

Загальний фонд — це кошти, що надходять із загального фонду бюджету та підлягають розподілу за повною економічною класифікацією на здійснення видатків з метою виконання бюджетною установою основних функцій. Загальний фонд бюджету включає: усі доходи; усі видатки за рахунок надходжень до загального фонду бюджету, а також фінансування загального фонду.

Спеціальний фонд — це кошти, що надходять з конкретною метою і використовуються на відповідні видатки за рахунок цих надходжень. А під поняттям "фонд" розуміють кошти, акумульовані на спеціальному рахунку і призначені на конкретні цілі. Складовими частинами спеціального фонду установи є доходи, які мають цільове спрямування та видатки, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету. До спеціального фонду бюджету належать: бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; гранти і дарунки, одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету. [1]

Кожний бюджет складається з двох частин — дохідної і видаткової.

Доходами бюджету є всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти). Отже, доходами бюджету можуть бути як обов'язкові, так і добровільні надходження до бюджету, що використовуються державою для здійснення її функцій та регулюються правовими нормами. [1]

Згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету й бюджетних установ поділяються на доходи загального фонду та доходи спеціального фонду (рис. 1).

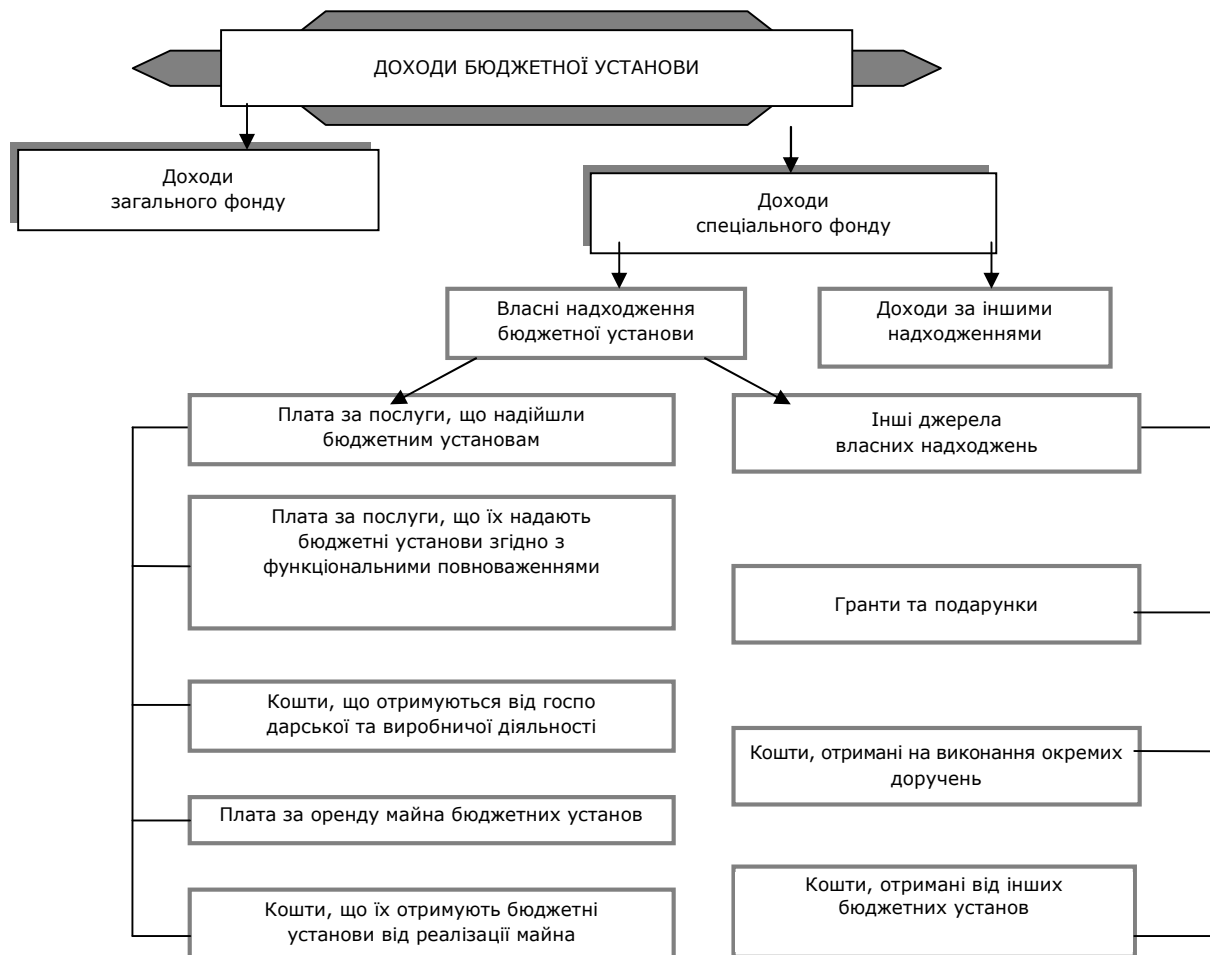

Рис. 1 Класифікація доходів бюджетних установ [2 с.35]

Загальний фонд бюджету охоплює всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду. На рівні бюджетних установ до доходів загального фонду належать кошти, які надходять із загального фонду бюджету для виконання бюджетними установами своїх основних функцій.

До доходів спеціального фонду бюджету належать власні надходження бюджетних установ. Спеціальний фонд бюджетної установи — це кошти, які надходять із конкретною метою і використовуються на відповідні видатки за рахунок цих надходжень. Доходи спеціального фонду бюджетної установи складаються із власних надходжень бюджетних установ і доходів за іншими надходженнями спеціального фонду. Постановою Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 № 659 затверджено Перелік власних надходжень бюджетних установ, вимоги щодо їх утворення та напрямки використання.

Видатки бюджету — кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Спрямовуються видатки відповідно до завдань держави та органів місцевого самоврядування у конкретний період. Розмір видатків бюджетної системи перебуває у тісному взаємозв'язку з її доходами: держава не може витратити більше, ніж планує отримати. [1]

Видатки, здійснювані за рахунок загального фонду бюджету, називаються видатками загального фонду, а здійснювані за рахунок спеціального фонду — видатками спеціального фонду (рис. 2).

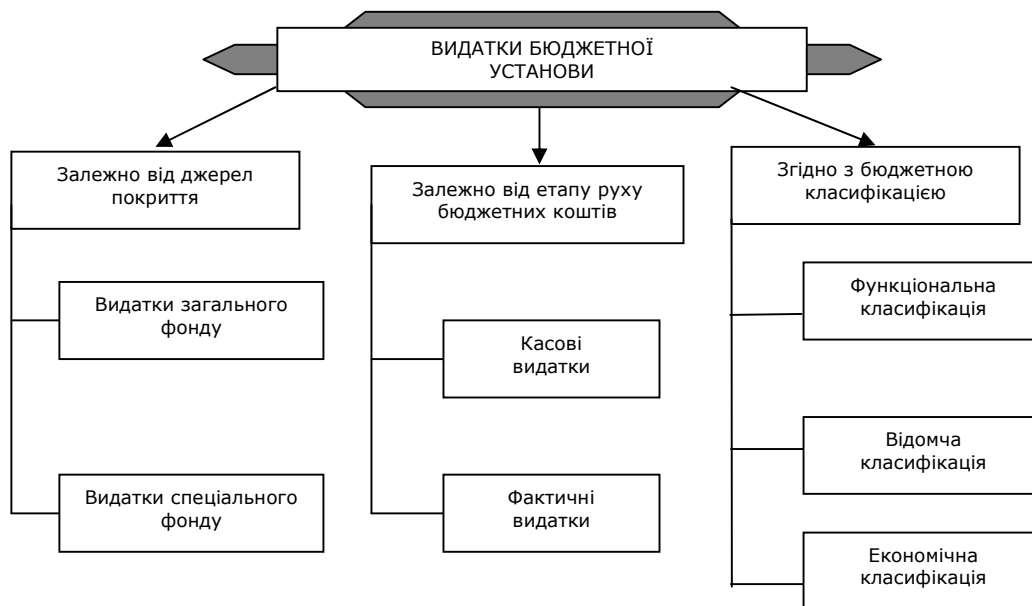

Рис. 2. Класифікація видатків бюджетних установ [2 с.37]

Обидва види видатків суворо плануються в кошторисі, а бухгалтерський облік цих видатків ведеться роздільно на окремих рахунках. Видатки на утримання бюджетних установ є одним з основних напрямів видатків бюджету.

Видатки бюджету класифікуються за чотирма ознаками:

1. Функціональна класифікація видатків бюджету (за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки) (КФКВ);
2. Економічна класифікація видатків бюджету (за економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки) (КЕКВ);
3. Відомча класифікація видатків (за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів) (КВКВ);
4. Програмна класифікація видатків бюджету (КПКВ).

Функціональна класифікація здійснюється відповідно до основних функцій держави, які викладені у вигляді розділів видатків, з низкою підрозділів.

Економічна класифікація видатків бюджету визначає конкретне спрямування коштів, тобто предметно-цільове їх призначення, і поділяється на:

- 1) поточні видатки (код 2000) - усі платежі бюджету, що передбачаються на поточні цілі;
- 2) капітальні видатки (код 3000) - платежі з метою придбання основного капіталу, створення державних запасів і резервів, землі і нематеріальних активів, а також капітальні трансфerti.
- 3) нерозподілені видатки (код 9000) - це видатки з резервних фондів Кабінету Міністрів України та фондів непередбачених видатків Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних та місцевих адміністрацій, виконкомів місцевих рад;
- 4) кредитування з вирахуванням погашення (код 4000) - платежі бюджетів усіх рівнів з метою проведення економічної політики, в результаті яких у них виникають фінансові вимоги до інших суб'єктів господарської діяльності. При застосуванні категорії кредитування обов'язковою умовою є виникнення зобов'язання щодо повернення коштів.

Відомча класифікація видатків бюджету дає можливість здійснювати повний економічний аналіз і контроль за витратанням бюджетних коштів. Вона засвідчує, якому міністерству, відомству спрямовуються кошти, тобто містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів. На її основі Державне казначейство України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр формування і використання фінансових ресурсів розпорядниками бюджетних коштів. [5]

Підсумовуючи весь викладений матеріал, можна зазначити наступне. Облік у бюджетних установах має свої специфічні особливості. Саме тому при організації обліку в таких установах необхідно приділяти увагу дотриманню нормативних документів, яке забезпечать формування повної та достовірної інформації про діяльність установи та її майновий стан, режим економії державних фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України від 08.07.2010 №2456-VI. [електронний ресурс].- доступ - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Джога Р.Т., Свірко С.В., Сінельник Л. М. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: підручник / За заг. ред. проф. Р. Т. Джоги. — К.: КНЕУ, 2003. — 483 с.
3. Крайська І.А. Конспект лекцій, навчально-методичний матеріал для самостійної роботи та практичних занять, завдання для контрольної роботи для студентів усіх форм навчання спеціальності «Облік і аудит» - Х.: ХНАМГ, 2009. — 245с.
4. Тарнавська В.В. Конспект лекцій «Бюджетна система» - [електронний ресурс] - доступ: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=36137>.
5. Казначейська система: Підручник / Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.І. -Тернопіль, 2002. - 394с. - [електронний ресурс] - доступ - http://www.vuzlib.su/kazn_syst/4-3.htm.
6. Газета «Бюджетна бухгалтерія» 19 січня, 2015/№3 (387).

УНІФІКАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

У статті досліджуються шляхи гармонізації обліку та фінансової звітності щодо інтеграції до європейських стандартів для підвищення прозорості, інформативності та об'єктивності фінансової звітності.

В останнє десятиріччя в Україні відбуваються складні процеси реформування системи бухгалтерського обліку, зумовлені зміною економічної системи й інтеграцією країни до Європейського Союзу. Це потребує запровадження єдиних світових стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що дасть змогу усунути економічні й торговельні бар'єри, активізувати надходження іноземних інвестицій, виходити на світові ринки капіталу, формувати конкурентоспроможне ринкове середовище. Ця проблема актуальна для всіх країн світу, особливо для нашої країни, оскільки бухгалтерський облік є необхідним засобом ведення міжнародного бізнесу й формування сучасної економічної політики.

Гармонізації обліку та звітності України з міжнародними стандартами сприяло прийняття і запровадження Програми реформування бухгалтерського обліку, затвердженої Кабінетом Міністрів України 28 жовтня 1998 р., та Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.07 № 911-р. Для запровадження міжнародних стандартів необхідно забезпечити законодавчі й організаційні передумови. Існує невідповідність і неузгодженість роботи вищих законодавчих органів країни стосовно повноважень і компетенції з питань розробки та впровадження положень (стандартів) бухгалтерського обліку, відсутність професійного судження бухгалтерів, наявність податкового обліку. Це стримує інноваційний розвиток національної економіки й реалізацію іноземних інвестиційних проектів. Виходячи з цього дослідження гармонізації бухгалтерського обліку і звітності з міжнародними стандартами й обґрунтування напрямів її розвитку набуває важливого значення та потребує активізації.

Загально теоретичні питання адаптації національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності України до міжнародних є предметом досліджень таких відомих вітчизняних учених-економістів, як М. Білуха, Н. Дорош, І. Дрозд, М. Кужельний, Г. Купалова, М. Малік, Є. Мних, Р. Хом'як, В. Швець та ін. Методичним та прикладним питанням багатопланової проблеми гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами приділяють такі вітчизняні вчені і практики: Ф. Бутинець, С. Голов, Н. Горицька, О. Губачова, В. Костюченко, Ю. Кузьмінський, М. Лучко, В. Пархоменко, О. Редько, В. Сопко, Н. Ткаченко та інші. Серед зарубіжних дослідників слід назвати О. Амату, Р. Антоні, А. Афанасьєва, Дж. Блейка, В. Брюкова, Я. Вільямса, Х. Гернона, Ж. Дішара, В. Качаліна, В. Ковальова, М. Коркіна, Г. Міка, Д. Мітчела, С. Модерова, Г. Мюллера, Б. Нідлза, Д. Оріле, А. Погорлицького, Я. Соколова, О. Соловйову й інші.

Проте окремі теоретичні, методичні, організаційні, практичні, нормативно-правові й інші аспекти гармонізації національного бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами в сучасних умовах розвитку національної економіки вивчені недостатньо. Насамперед це стосується висвітлення сутності гармонізації, методологічних і методичних засад бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів.

Метою даного дослідження є запропонування шляхів гармонізації обліку та звітності з умовами інтеграції міжнародних стандартів для підвищення інформативності, прозорості та якості фінансової звітності, що продиктовано сучасними економічними, соціальними та політичними чинниками. Відмінності у підходах до змісту фінансових звітів значно ускладнюють аналіз інформації і прийняття рішень в умовах розвитку глобалізації фінансових ринків.

У цьому зв'язку необхідне подальше впровадження шляхів адаптації системи бухгалтерського обліку та системи фінансової звітності до розвитку світових систем цих практик з метою усунення суттєвих відмінностей між обліковими системами світової економічної спільноти.

У сучасних умовах ринкової економіки в Україні роль ступеня довіри до якості та прозорості показників бухгалтерського обліку, що складають фінансову звітність підприємств, важко переоцінити, оскільки ця інформація цікавить не тільки вітчизняних, але й зарубіжних користувачів.

Сьогодні в світі країн світової спільноти намітилася тенденція посиленої уваги до проблем уніфікації бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Воно й зрозуміло: розвиток економічної інтеграції бізнесу потребує єдиних заходів у розумінні економічного смислу показників, які формують фінансову звітність.

В існуючих умовах Податкового кодексу [2] в Україні передчасно говорити про гармонізацію національної системи обліку та звітності в масштабах всебічної глобалізації та бажання України приєднатися до країн Європейського союзу. Для цього необхідно зближення принципів побудови «єдиної мови» фінансової звітності, зведених до упорядкування, координації, відповідності та узгодженості загальній практиці формування економічних показників бухгалтерського обліку.

Сьогодні зміни в українському законодавстві, регулюючі її економічне життя, повинні ще серйозніше опрацьовуватись у напрямку розроблених нормативів, а саме: податку на додану вартість, податку на депозит, місцевих зборів, спрощеної системи оподаткування тощо.

Тобто, для підвищення інформативності та якості фінансової звітності необхідно впровадити відповідні умови, які були б спрямованими саме на ці цілі.

Отже, усунення суттєвих розбіжностей між обліковими системами країн Європейського союзу та світової спільноти обумовлено наступними факторами:

- необхідністю задоволення потреб зарубіжних кредиторів та інвесторів;
- забезпеченням облікової та аналітичної роботи транснаціональних компаній прозорою та якісною інформацією;
- можливістю спільного використання знань у галузі бухгалтерського обліку та інше [1].

У зв'язку з цим на перший план виходять проблеми правильного формування облікової політики в практиці українських підприємств з урахуванням міжнародних стандартів. Тоді можливо запобігти недоліків, виникнення проблемних питань, помилок з боку якості та достовірності складання фінансової звітності.

Адже, головне призначення облікової політики – встановити найвигідніші для конкретного підприємства методи, моделі обліку та на їх підставі скласти фінансову звітність. Визначаючи важливість формування облікової політики для

підвищення інформативності і прозорості фінансової звітності представляється доцільним розробка окремого стандарту, присвяченого питанням формування облікової політики з викладенням мінімальних вимог щодо її змісту [4].

Облікова політика, якщо вона обрана правильно і обґрунтована, охоплює всі складові бухгалтерського обліку: і організаційну, і методичну, і технічну, тому діапазон застосування облікової політики на практиці носить широкий характер, тим більше, якщо мова йде про розкриття даних бухгалтерського обліку для зовнішніх користувачів, що вимагає прозорості фінансової звітності.

Виходячи зі зрозумілих причин, регулювання бухгалтерського обліку в Україні історично відрізняється від підходів, прийнятих в країнах ринкової економіки, але зараз нормативна база обліку зазнає суттєвих змін, які направлені на використання принципів, що складають основу міжнародної системи бухгалтерського обліку. Результатом змін з часом повинна стати «мова обліку» та порядок складання звітності, однаково зрозумілий як міжнародним, так і українським користувачам фінансової звітності.

При цьому, слід знати, що в міжнародній практиці бухгалтерського обліку та фінансової звітності вимоги до єдності та визначеного формату надання економічних показників розповсюджуються тільки на фінансову інформацію, яка виходить за межі підприємства.

На нашу думку, є доцільним запровадження принципів, які закладено в основу стандартів обліку країн Європейського союзу, що й надалі наближуються до основних принципів бухгалтерського обліку GAAP.

Спираючись на логіку побудови принципів, неминуче постають питання щодо однакового економічного читання показників фінансової звітності, таких як, доходи та витрати, з точки зору формування і впливу на кінцевий фінансовий результат, який і є основним показником фінансової звітності в будь-якому розумінні.

Отже, в GAAP та МСФЗ дохід відображується згідно, так званому, принципу доходу, який визначає порядок реєстрації в обліку отриманого доходу, тобто на момент поставки товару, до або після неї.

Визнання доходу означає, що товари або послуги, або інші види активів продані за готівкові кошти або в обмін на не грошові ресурси. А також, коли покупець надає постачальнику можливість оплати в день продажу відповідних товарів або послуг. Причому визнання існує лише тоді, коли отримані в обмін на товари або послуги не грошові активи легко можуть бути обернені в грошові кошти у відповідності з умовами продаж.

Суттєвим є то, що дохід відображається виключно коли він зароблений, а саме, коли компанія виконала такий обсяг робіт, і при недотриманні одного з перерахованих умов визнання доходу відкладається до того моменту, доки всі критерії стандарту не будуть дотримані [3].

Згідно п.5 П(С)БО 15 «дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена».

Як бачимо, вітчизняні та міжнародні визначення цього показника суттєво відрізняються щодо критерію вимірюваності та надійності. Це серйозно заважає сторонам при спільному веденні господарської діяльності та взаємодійних розрахунків.

Отже, розв'язання проблем гармонізації фінансової звітності в умовах процесу інтеграції базуються на створенні зазначених передумов, які дозволять підвищити достовірність, прозорість та інформативність фінансової звітності, поліпшити її розуміння та використання вітчизняними та зарубіжними користувачами.

В цьому напрямку впровадження стандарту щодо облікової політики та зваженого застосування принципів складання фінансової звітності повинно стати тим міцним фундаментом, на якому можливо збудувати комплексну систему облікових процедур, що сприятимуть формуванню інформаційної та прозорої фінансової звітності в напрямку гармонізації та у відповідності з міжнародними вимогами.

Список використаних джерел:

1. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. - [2-ге вид., перероб. і доп.]. - Х.: Фактор, 2008. - 1008 с.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. - №2755-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
3. Ілюхіна Н. П. Адаптація національної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності до міжнародних стандартів в сучасних умовах // Н. П. Ілюхіна, Т. О. Муренко / Вісник соціально-економічних досліджень. Вип.38 Одеський державний економічний університет, 2010. - С. 212-216.
4. Ткаченко Н. М. Теорія і практика бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах євроінтеграції // Н. М. Ткаченко / Удосконалення обліку, аудиту і аналізу у контексті євроінтеграції: Матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. 2009 р. - 12-15 травня. - Севастополь: Вид-во СевНТУ - 2009. - С. 88-91.

Наталія Сідлярчук,

Науков. кер. – Багрій К.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто сутність внутрішнього аудиту витрат операційної діяльності підприємства, визначені етапи його проведення. Представлено програму внутрішнього аудиту витрат та визначено зміст аудиторських процедур.

Діяльність будь-якого підприємства неможлива без витрат, що можуть бути пов'язані як із виробництвом, так і з управлінням даним суб'єктом господарської діяльності. На основі даних про розмір та види витрат працівники управлінського апарату підприємства одержують інформацію про використання ресурсів, унаслідок чого з'являється можливість здійснювати контроль та регулювати процес виробництва, приймати оптимальні управлінські рішення.

Одним із напрямків удосконалення управління витратами є проведення внутрішнього аудиту, з допомогою якого виявляються незаконні та нецільеспрямовані витрати. Подальший розвиток внутрішнього аудиту вимагає вирішення питань, пов'язаних з подальшим його удосконаленням на законодавчому рівні та організаційних питань, пов'язаних з його проведенням.

Дослідженню сутності внутрішнього аудиту присвячені наукові праці українських вчених, зокрема: М. Білухи, О. Бородкіна, Ф. Бутинеця, А. Богомолова, М. Васильєва, Н. Грицак, Т. Каменської, О. Кіреєва та ін., в яких відзначено, що внутрішній аудит є особливою формою контролю, основою планування обсягу незалежного зовнішнього аудиту та обумовлений внутрішніми проблемами підприємства.

Міжнародний стандарт аудиту МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» визначає внутрішній аудит як діяльність з оцінювання, яка організована в межах суб'єкта господарювання як відділ цього суб'єкта господарювання. Його функції охоплюють, серед іншого, перевірку, оцінювання і моніторинг адекватності і ефективності внутрішнього контролю [1, с. 581].

Російські вчені, як Т. Дубровіна, В. Сухов та А. Шеремет визначають, що внутрішній аудит – елемент внутрішнього контролю на підприємстві, який здійснюється спеціально призначеним персоналом у рамках підприємства [2].

Підручник ACCA (Асоціація Присяжних Сертифікованих Бухгалтерів) за редакцією аудиторів Великобританії визначає внутрішній аудит як оціночну діяльність, встановлену менеджментом для аналізу системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, що є окремою службою підприємства. За допомогою цього виду аудиту здійснюється аналіз і моніторинг систем та подаються рекомендації щодо їхнього вдосконалення [3, с.375].

Аналізуючи різні погляди вітчизняних та закордонних спеціалістів можна дійти висновку, що під внутрішнім аудитом розуміється організована на підприємстві незалежна система контролю, що діє в інтересах власника та керівника підприємства. Ця діяльність регламентована внутрішніми документами і її метою є оцінка якості керування, додержання встановленого порядку здійснення бухгалтерського обліку, правильність складання фінансової звітності та надійність функціонування системи внутрішнього контролю.

Проте питання внутрішнього аудиту витрат операційної діяльності на підприємствах не розглядаються на достатньому рівні та потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретико-методичне опрацювання напрацювань із застосування внутрішнього аудиту, зокрема витрат операційної діяльності та визначення основних його етапів проведення.

Виклад основного матеріалу. Внутрішній аудит розглядається як невід'ємна частина загальної системи внутрішнього контролю. Він стає одним із основних інструментів підвищення ефективності управління підприємствами. Серед усіх елементів управління (прогнозування, планування, регулювання, контроль, аналіз, стимулювання) саме контроль дає реальну оцінку стану підприємства.

Метою внутрішнього аудиту є удосконалення організації й управління виробництвом, виявлення й мобілізація резервів його зростання. Створення служби внутрішнього аудиту переслідує удосконалення організації та управління виробництвом, виявлення і мобілізація резервів його зростання з метою покращення кінцевих результатів.

Основне завдання внутрішнього аудиту – забезпечити ефективність функціонування всіх підрозділів підприємства на всіх рівнях управління, також захистити законні майнові інтереси підприємства та його власників.

На наш погляд, запровадження системи внутрішнього аудиту необхідно здійснювати таким чином, щоб відповідність була покладена на визначену особу чи спеціальний відділ.

Структура внутрішнього аудиту підприємства включає три елементи: умови проведення аудиту, систему бухгалтерського обліку і процедури аудиту. Кожний елемент розуміють як наявність правил, процедур, методики і документації, розроблених для захисту своїх коштів, отримання надійної інформації з фінансів, підвищення ефективності роботи і дотримання відповідних вимог. У поєднанні всі перераховані елементи структури внутрішнього контролю забезпечують підприємству зниження небажаного ризику ділової і фінансової діяльності.

Основну увагу внутрішньому аудиту слід приділяти перевірці тих показників фінансово-господарської діяльності підприємства, які можуть позитивно вплинути на ефективність виробництва. Тому дослідження особливостей цілей і завдань внутрішнього аудиту витрат на виробництво, організації та технології його проведення на підприємстві є актуальними.

З цієї метою необхідно створити систему контролю, яка має бути спрямована на попередження відхилень від нормативно-правових актів чи зловживань, насамперед досліджувати господарські операції, які мають бути документально оформлені й своєчасно відображені в облікових регістрах та у фінансовій звітності.

Витрати – це зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [4].

Для організації внутрішнього контролю витрат операційної діяльності на підприємстві необхідно здійснювати регулярний контроль правильності їх формування. Етапами проведення внутрішнього аудиту операційних витрат на підприємстві є:

1. Визначення об'єкту: господарські операції з обліку витрат операційної діяльності, відображені в первинних документах та облікових регістрах.

2. Визначення мети: одержання достовірної інформації з обліку витрат підприємства, класифікація витрат виробництва за функціями виробничого процесу, галузевою номенклатурою статей калькуляції, яка дозволяє контролювати формування собівартості продукції та попереджувати виникнення витрат.

3. Визначення задач: встановлення своєчасності та правильності оформлення облікових документів за здійсненими витратами підприємства та удосконалення їх обліку, виявлення, класифікація і визнання витрат та чинників, що викликають зміни в структурі витрат і містять резерви їх зниження та підвищення ефективності діяльності підприємства.

4. Визначення принципів організації: комплексність, безперервність оптимальність, надійність, саморегуляція.

5. Визначення методів проведення: перевірка документів, підтвердження, підрахунок, опитування аналітичні процедури.

6. Узагальнення процедур: узагальнення інформації внутрішнього аудиту витрат операційної діяльності, формування висновку за результатами перевірки, оцінка ефективності прийнятого рішення по управлінню витратами та розробка рекомендацій.

Внутрішній аудитор повинен спланувати свою роботу так, щоб правильно і своєчасно завершити аудиторську перевірку. Для виконання плану аудитор повинен підготувати в письмовій формі програму аудиторської перевірки.

Програма аудиту – це документ, що містить: завдання аудиту для конкретного об'єкта (системи контролю певних господарських операцій, залишків на рахунках бухгалтерського обліку, циклу господарських операцій тощо); процедури, необхідні для виконання поставлених завдань; обсяги і терміни їх виконання [5].

Особливістю внутрішнього аудиту є його здійснення на підприємстві безперервно, що дозволяє своєчасно виявити систематичні недоліки в роботі персоналу та попередити їх появу в майбутньому. Внутрішній аудит витрат є системним і строго документальним, безперервним, універсальним (суцільним) заходом.

Для збору аудиторських доказів застосовуються різні процедури. Аудиторська процедура – це певний порядок і послідовність дій аудитора для отримання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиту. Аудитор отримує аудиторські докази за допомогою застосування однієї чи кількох із вказаних процедур: перевірка; спостереження; опитування та підтвердження; підрахунок; аналітичні процедури [6].

При проведенні перевірки вивчаються та перевіряються бухгалтерські реєстри, документи чи матеріальні активи на правильність складання, оформлення документів, своєчасність, точність та повноту відображення в обліку.

За допомогою процедур спостереження, опитування та підтвердження, що полягає в нагляді за процесами чи процедурами, які виконуються іншими особами, в пошуку інформації, яку можна отримати від обізнаних осіб підприємства чи за його межами одержують підтверджувальну інформацію, яка міститься в бухгалтерських реєстрах.

Процедура підрахунку полягає в перевірці арифметичної точності первинних документів і реєстрів обліку або в самостійному здійсненні підрахунків. Отримуємо підтвердження правильності обрахунку витрат та проведення інвентаризації на підприємстві.

Аналітичні процедури передбачають аналіз найважливіших показників і співвідношень, включаючи підсумкове дослідження відхилень і взаємозв'язків, що суперечать іншій інформації, які стосуються даної справи, або відхиляються від очікуваних показників. Це досягається за допомогою розрахунку коефіцієнтів, співставлення залишків на рахунках за різні облікові періоди [7].

В результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що під внутрішнім аудитом розуміється організована на підприємстві незалежна система контролю, що діє в інтересах власника та керівника підприємства. Ця діяльність регламентована внутрішніми документами і її метою є оцінка якості керування, додержання встановленого порядку здійснення бухгалтерського обліку, правильність складання фінансової звітності та надійність функціонування системи внутрішнього контролю.

Для організації внутрішнього контролю витрат на підприємстві необхідно здійснювати регулярний контроль правильності їх формування. До етапів проведення внутрішнього аудиту витрат підприємства віднесено: об'єкт, мета, задачі, принципи організації, методи проведення, узагальнюючі процедури.

Належна організація внутрішнього аудиту витрат сприяє більш детальній перевірці використання, обліку і управління витратами на підприємстві.

Таким чином, ефективний внутрішній аудит витрат операційної діяльності сприятиме функціонуванню ефективної системи бухгалтерського обліку, запобігатиме виникненню порушень; сприятиме успішному розвитку компанії в умовах жорсткої конкурентної боротьби та посилення впливу різного роду ризиків на діяльність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики : видання 2007 року / [пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашидзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куліков. – К. : ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2007. – 1172 с.
2. Голяш І. Особливості сучасного стану системи контролю та необхідність її реорганізації / І. Голяш, Л. Будник // Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, контролю та аудиту у сфері надання послуг : Матер. міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 груд. 2005 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 11-15.
3. ACCA за редакцією аудиторів Великобританії ACCA : [учеб. Аудиторов Великобританії]. – К., 2001. – 400 с.
4. Утенкова К. О. Аудит. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1409062142163/buhgalterskiy_oblik_ta_audit.
5. Немченко В. В. Практичний курс внутрішнього аудиту. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1246122036906/buhgalterskiy_oblik_ta_audit.
6. Аудит. В. Я. Савченко. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/Audit/Glava8/R8p3.htm>.
7. Каменська Т. О. Наукове визначення сутності внутрішнього аудиту / Т. О. Каменська // Науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2010. – №3 (28). – С. 14-17.

Ольга Стронар,

Наук. кер. – Адамова І.З.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Чернівці

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена розкриттю методичних засад оцінки біологічних активів. Розкрито суперечливі моменти щодо оцінки біологічних активів сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю. Внесено пропозиції щодо розв'язання проблеми оцінки біологічних активів в аграрних підприємствах.

Одним із головних положень обліку і контролю матеріальних цінностей на підприємствах, господарствах АПК та і всього господарського комплексу країни є їхня оцінка. Від того, наскільки правильно вирішується це питання, залежить рівень ряду показників, що характеризують діяльність підприємства, достовірність і реальність формування в обліку і звітності інформації про майнове і фінансове положення підприємства, результату його господарської діяльності, складання калькуляції тощо.

Від того, як оцінені активи підприємства, залежить якість, економічна цінність балансу будь-якого підприємства. Спосіб оцінки господарських засобів є вирішальним при правильній організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

Основною ціллю статті є розкриття проблемних моментів в застосуванні справедливої вартості для оцінки біологічних активів та її впливу на формування фінансових результатів сільськогосподарської діяльності, внесення пропозицій щодо удосконалення порядку оцінки та визначення справедливої вартості біологічних активів.

Вагомий внесок у дослідження проблем оцінки біологічних активів зробили такі вітчизняні вчені, як Ф.Ф. Бутинець, Т.О. Бондур [7], Н.В. Гончаренко [9], М.Я. Дем'яненко, О.О. Канцуров [12], Г.Г. Кірейцев, М.М. Коцупатрий, М.Г. Михайлов, В.Б. Моссаковський, В.М. Жук [11], М.Ф. Огійчук, Л.К. Сук та інші. Так, Т.О. Бондур [7] дослідила методичні засади оцінки біологічних активів та надала рекомендації щодо вибору оптимального методу оцінки біологічних активів рослинництва. Н.В. Гончаренко [9] розглянула та удосконалила методичні підходи до організації обліку біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю, а колектив вчених-економістів, очолюваний В.М. Жуком розробили методичні рекомендації з організації обліку біологічних активів і сільськогосподарської продукції за ринковою (справедливою) вартістю [11]. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць з даного питання, проблема оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції залишається актуальною.

Важливою складовою активів сільськогосподарських підприємств є біологічні активи, які включають тварин основного стада, багаторічні насадження, тварин на вирощуванні і відгодівлі та урожай на стадії дозрівання. Біологічні

активи відіграють важливу соціально- економічну роль у забезпеченні розвитку економіки в цілому та аграрного сектора зокрема. Таким чином, запровадження П(С)БО 30 «Біологічні активи», який регулює облік лише активів сільськогосподарства, є актуальними й обґрунтованими. Незважаючи на позитивні моменти запровадження даного стандарту, в обліковій роботі аграрних формувань виникає ціла низка проблем методологічного характеру.

Розвиток ринкових відносин і глобалізація економіки України зумовили необхідність реформування вітчизняного бухгалтерського обліку та звітності, приведення національної системи бухгалтерського обліку у відповідність з міжнародними стандартами. Одним із таких кроків було запровадження П(С)БО 30 «Біологічні активи», що докорінно змінив організацію і методику ведення обліку на сільськогосподарських підприємствах. Як зазначає О.О. Канцуров [12, с.91], принциповими змінами, які вносяться П(С)БО 30 до існуючої практики обліку сільськогосподарської діяльності, є виділення рослин і тварин, які є об'єктами сільськогосподарської діяльності, в окрему облікову категорію – «біологічні активи», оцінка біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю та особливий порядок визначення фінансових результатів.

Прихильники застосування методичних підходів, передбачених П(С)БО 30 «Біологічні активи», основним аргументом вважають необхідність реального відображення активів аграрного виробництва як важливої складової виробничого процесу та капіталу підприємства.

Як вказує В.А. Кононенко, «введення в облікову практику П(С)БО 30 «Біологічні активи» змінило існуючу методику оцінки при оприбуткуванні продукції сільськогосподарського виробництва, при первісному її відокремленні від біологічного активу. Значна частина сільськогосподарських підприємств не застосовують нововведення і відображають в обліку оприбуткування готової продукції в оцінці за плановою собівартістю, що призводить в цілому до викривлення інформації в фінансовій звітності» [13].

П(С)БО 30 ввело нове визначення «біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди» [3], зокрема стандарт визначає методологічні принципи організації та ведення бухгалтерського обліку активів сільськогосподарського виробництва, який до 1 січня 2007 р. здійснювався на загальних засадах обліку запасів та основних засобів (стандарт 9 «Запаси» і 7 «Основні засоби» відповідно) [1].

Відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи» пріоритетною в оцінці біологічних активів та сільськогосподарської продукції визначена справедлива вартість. Проте аналіз даного бухгалтерського стандарту показав, що в ньому відсутнє роз'яснення терміну «справедлива вартість». Підходи до трактування цього поняття в національних та міжнародних стандартах з бухгалтерського обліку наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Визначення поняття «справедлива вартість»
в національних та міжнародних стандартах бухгалтерського обліку**

Назва стандарту	Визначення
МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» [5], МСБО 41 «Сільське господарство» [6]	Справедлива вартість – це сума, за якою можна обміняти актив або погасити заборгованість в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами
П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»[2]	Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язань в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами
П(С)БО 7 «Основні засоби» [1]	Справедлива вартість - сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату.

В Україні термін «справедлива вартість» з'явився з прийняттям П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» і він повністю дублює визначення, яке наведене в Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Отже, справедлива вартість – це сума, за якою можна обміняти актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату.

Однією із основних проблем в обліку біологічних активів є питання їх оцінки за справедливою вартістю. П(С)БО 30 «Біологічні активи» передбачено, що справедлива вартість біологічного активу ґрунтується на цінах активного ринку. За наявності кількох активних ринків біологічних активів і сільськогосподарської продукції їх оцінка ґрунтується на даних того ринку, на якому підприємство передбачає продавати біологічні активи та/або сільськогосподарську продукцію [3].

За відсутності активного ринку їх справедлива вартість визначається:

1) за останньою ринковою ціною операції з такими активами (за умови відсутності суттєвих негативних змін у технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, де діє підприємство);

2) за ринковими цінами на подібні активи, скоригованими з урахуванням індивідуальних характеристик, особливостей або ступеня завершеності біологічних перетворень активу, для якого визначається справедлива вартість;

3) за додатковими показниками, які характеризують рівень цін на додаткові біологічні активи та сільгосппродукцію, наприклад, за вартістю сільськогосподарської чи іншої продукції, яка може бути отримана при припиненні процесів життєдіяльності біологічних активів (тварини можуть оцінюватися за вартістю м'ясопродуктів).

Враховуючи викладене, при визначенні справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції вважаємо, що доцільно застосувати таке правило: справедлива вартість біологічного активу та сільськогосподарської продукції дорівнює ціні цього активу чи продукції на активному ринку у відповідному звітному (розрахунковому) періоді. Звітним періодом може виступати квартал, півріччя, рік. Якщо на підприємстві щомісяця визначатимуть справедливую вартість всієї номенклатури біологічних активів та сільськогосподарської продукції, то розрахунковим періодом буде плановий місяць, але враховуючи мінливість ринку, збільшення затрат часу та трудомісткості, дане визначення вартості не є практичним.

Зокрема, окрім П(С)БО 30, облік біологічних активів регламентується Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку біологічних активів [4] визначено, що підприємство може самостійно визначати методику аналізу джерел інформації з метою встановлення справедливої вартості біологічних активів та/або

сільськогосподарської продукції. Джерела отримання інформації про ціни активного ринку на біологічні активи та сільськогосподарську продукцію можна умовно об'єднати в три групи: самостійний збір інформації про ціни на ринку, отримання інформації з органів державного регулювання та інформація про закупівельні ціни на продукцію, що є об'єктом державного цінового регулювання. Основним джерелом інформації про ціни на активних ринках є дані цінового моніторингу, розміщені на веб-сайтах органів державного регулювання сільського господарства та провідних консалтингових фірм, що здійснюють дослідження аграрних ринків в Україні.

На сьогоднішній день доступ до мережі Інтернет мають далеко не всі сільськогосподарські підприємства, однак навіть ті аграрні формування, які мають доступ до всесвітньої павутини не завжди можуть скористатися достовірною інформацією через платний доступ до сайтів. Так, наприклад веб-сайт аналітичного центру «УкрАгроКонсалт» та ТОВ «Агроогляд овочі та фрукти» надають лише платні послуги. У зв'язку із зазначеним вище, можемо зробити висновок, що на аграрних підприємствах є потреба у додатковому фінансуванні, зокрема оплати веб-сайтів, що, в свою чергу, збільшує операційні витрати і зумовлює зростання собівартості продукції [9, с. 42].

Всі наведені вимоги щодо визначення справедливої вартості обговорені вченими, і мають ряд зауважень та пропозицій.

Прихильники запровадження ринкової оцінки біологічних активів основним аргументом вважають необхідність реального відображення активів сільськогосподарського виробництва як важливої складової виробничого процесу та капіталу підприємства, інформаційного забезпечення інвестора та підвищення інвестиційної привабливості підприємств.

Так, С.Ф. Голов [8, с.90] зазначає, що оцінка біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю є не лише нормативною вимогою, а й чинником інвестиційної привабливості підприємства.

Щодо питання методики обліку біологічних активів в системі рахунків, В.М. Жук пропонує «у разі, якщо на певну дату підприємство не може визначити справедливую вартість поточних біологічних активів, у нього такого об'єкту на балансі не буде. В такому випадку на балансі підприємства лишається інший актив – рахунок 23» [11]. Однак, С.Ф. Голов [8] вважає, що ця пропозиція суперечить П(С)БО 30, оскільки біологічний актив слід визнавати незалежно від того, чи можна визначити його справедливую вартість.

При аналізі наведеного питання Т.М. Печериця стверджує, «що бухгалтеру важко здійснювати оцінку активів і яким П(С)БО в таких випадках користуватися (7,9 чи 30). Не кажучи вже про наявність у бухгалтера достовірної і документально підтвердженої інформації про активний ринок того чи іншого біологічного активу чи сільськогосподарської продукції на кожен звітну дату».

При цьому розробку пропозицій щодо визначення фінансових результатів діяльності підприємств необхідно здійснювати з урахуванням змін до П(С)БО 30 «Біологічні активи». На фінансові результати не повинна впливати вартість від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів, які залишилися на кінець року. Ці активи доцільно оцінювати за найменшою з двох оцінок – фактичною або справедливою вартістю. З огляду на різні підходи до визначення й оцінки доходів і витрат у фінансовому та податковому обліку, які зумовлюють існування податкових різниць, слід формувати за даними бухгалтерського обліку.

Встановлено, що такі пропозиції вчених не були втілені в практику. Можливим варіантом визначення справедливої вартості, на думку вчених, є використання цін за договорами поставки. Але і тут є протиріччя. Так як не на кожен звітну дату завжди можливе укладення договорів поставки, що і спричиняє складнощі.

Як зазначено, «оцінка біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю є не лише нормативною вимогою, а й чинником інвестиційної привабливості підприємства», але не у всіх випадках підприємства проводять оцінку біологічних активів за справедливою вартістю лише для потреб інвесторів. Існують і інші моменти, коли оцінку проводять лише для внутрішньогосподарської діяльності.

Для проведення оцінки активів на підприємствах створюють постійно діючі комісії. Комісії для визначення справедливої вартості біологічних активів можуть використовувати п'ять методів: аналізу контрактів, аналогів, прийняття цін, експертної оцінки комісією, сторонньої професійної оцінки.

Для систематизації інформації щодо оцінки активів за справедливою вартістю суб'єкт господарювання зобов'язаний складати: протоколи засідання комісії; акти визначення справедливої вартості за видами біологічних активів та сільгосппродукції; документи, що підтверджують ринкові ціни, прийняті для розрахунку справедливої вартості; висновки та розрахунки комісії, виконані при застосуванні методів експертної оцінки та прийняття цін; звіти про оцінку ринкової вартості, підготовлені незалежними оцінювачами [10, с. 383].

Отже, процедура визначення справедливої вартості досить складна і зумовлює збільшення затрат часу на ведення обліку і складання звітності. Наприклад, досліджуючи діяльність державного підприємства Чернівецької області «Дослідне господарство «Яблунівське» Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України» виявили, що оцінка біологічних активів ведеться за первісною вартістю, оскільки, визначення справедливої вартості біологічних активів вимагає додаткових фінансових витрат, що можуть забезпечити лише великі аграрні підприємства з високим рівнем організації бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту.

На нашу думку, оцінка за ринковими цінами – «слизький» шлях, бо вони можуть часто змінюватися і навіть остаточний баланс у результаті стає нестійким і умовним. Це пряме спотворення балансу, оскільки при такій оцінці в баланс може вводитися прибуток, що дійсно не був одержаний, чи збитки, яких не потерпіли.

З врахуванням трудомісткості та затратності самого процесу оцінки біологічних активів за справедливою вартістю використання її є виправданим для великих сільськогосподарських підприємств, а для суб'єктів господарювання в аграрній сфері (приватних підприємств, фермерських господарств та інших) при виборі методики оцінки біологічних активів рослинництва і тваринництва доцільно надати можливість альтернативи вибору або за фактичною собівартістю, або за справедливою вартістю з внесенням відповідних змін в П(С)БО 30.

Отже, можна зробити висновки про те, що оцінюючи біологічні активи, варто врахувати, що за ринкового підходу вартість біологічних активів ґрунтується на цінах активного ринку. Тож оцінювач має оцінювати біологічні активи виходячи з цін, що склалися на звітну дату на відповідні біологічні активи на активному ринку. Довгострокові біологічні активи, справедливую вартість яких за ринкового підходу достовірно визначити неможливо, необхідно визначати за витратним підходом. Оцінка біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю є не лише нормативною вимогою, а й чинником інвестиційної привабливості підприємства.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0499-99>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1456-05>.
4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів і сільськогосподарської продукції за ринковою (справедливою) вартістю – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazine.faa.org.ua/content/view/464/35/>.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: розкриття і подання». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=334%2F94-%E2%F0>.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/document/92454/МСБО_41.pdf.
7. Бондур Т.О. Оцінка біологічних активів та продукції рослинництва / Т.О. Бондур // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 4. – С.99-101.
8. Голов С.Ф. Облік сільськогосподарських активів за справедливою вартістю: проти течії / С.Ф. Голов // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 11. – С. 87-90.
9. Гончаренко Н. Визначення справедливої вартості біологічних активів з урахування цін активного ринку: методичні та інформаційні аспекти // Бухгалтерський облік і аудит.-№1.-2009.-С.40-45.
10. Гринчишин Я.М. Переваги і проблеми застосування справедливої вартості для оцінки біологічних активів// Вісник Львівського НАУ: АПК.- №19 (1).- 2012.-С.381-385.
11. Жук В.М. Методичні рекомендації з організації обліку біологічних активів і сільськогосподарської продукції за ринковою (справедливою) вартістю / За ред. В.М. Жука // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 1. – С.5-22.
12. Канцуров О.О. Облік сільськогосподарської діяльності відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи» / О.О. Канцуров // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 11. – С.91-95.
13. Кононенко В.А. Актуальні питання обліку витрат на виробництво продукції тваринництва / В.А. Кононенко // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2009. – № 49. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.

Руслана Товстетька, Оксана Письменна,

Наук. кер. – Скрипник Н.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РЕЗУЛЬТАТІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В даній статті окреслено та проаналізовано окремі проблеми, що мають місце при організації та веденні обліку фінансової діяльності підприємства.

Проблеми удосконалення облікового забезпечення фінансової діяльності лежать в площині переплетення її функцій та економічної інтерпретації. Спричинено це тим, що фінансова діяльність відрізняється від операційної і інвестиційної – до неї відносяться операції із засобами, зовнішніми по відношенню до діяльності, тоді як іншим видам діяльності притаманне формування засобів у ході діяльності, тобто генерування.

Різні практичні проблеми облікового забезпечення фінансової діяльності досліджувалися останніми роками вченими М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Лайком, Д. В. Полозенком, П.Т. Саблуком, П.А. Стецюком та ін. Проте, у ракурсі системного інформаційного відображення фінансової діяльності вони вивчені недостатньо, що пояснюється тенденцією до зростання у складі фінансового результату підприємств частки результату від фінансової діяльності (в умовах ринкової економіки).

Засоби, зовнішні по відношенню до діяльності, операції з якими враховуються у фінансовій діяльності, включають:

- власні засоби підприємств. Їх вкладення дає право інвесторам користуватися частиною доходів від проекту і частиною майна підприємства при його ліквідації;
- залучені засоби (засоби інших учасників і кредитних установ). Вони не дають прав на доходи від проекту і майно підприємства і надаються на умовах поворотності і платності.

Прикладом надходження засобів від фінансової діяльності є: надходження коштів на збільшення зареєстрованого капіталу підприємства; отримання позик і кредитів; надходження платежів по наданих позиках тощо. Прикладом витрачання коштів від фінансової діяльності є: виплата доходів засновникам; погашення кредитів і позик тощо.

До коштів, що генеруються видами діяльності, відносяться прибуток і амортизаційні відрахування, а також доходи від фінансових операцій з ними (від вкладення тимчасово вільних засобів на депозитні рахунки, в цінні папери або інші проекти). Отримання і використання цих коштів враховуються в потоках від операційної і інвестиційної діяльності.

Отже, виникає необхідність більш детально висвітлити проблеми забезпечення інформацією управління, з висвітленням зарубіжної практики, зокрема, питання обліку фінансової діяльності. Як дослідив Т.Е. Беялов [3], з розвитком ринкових відносин в Україні виникло багато нових способів фінансування, наприклад, емісія акцій, ризикорена амортизація, розширилися можливості нових форм залучення коштів. Вітчизняні підприємства втратили колишні джерела фінансування (державна підтримка). Водночас джерела, які широко використовуються компаніями у країнах із розвинутою ринковою економікою, в Україні, майже недоступні для вітчизняних підприємств через високу вартість залучення коштів.

За умов перманентного реформування вітчизняної системи обліку питання відображення фінансової діяльності належать до пріоритетних. Як зазначає В.М. Жук [6, с. 6], у сучасному інформаційному світі бухгалтерський облік, як найдавніша інформаційна система, переживає період «перезавантаження», пошуку нових ідей та затребуваності. В розвинутих країнах упереджується концепція сприйняття бухгалтерської системи як важливого елемента національної безпеки та дієвого фактора економічної експансії на ринки країн третього світу. Інші дослідники, серед яких – В. Г. Андреева [1, с. 7], розкривають значення синтезу системи діагностики управління фінансовою системою.

У бухгалтерському обліку головним аспектом має бути також і достовірний облік відображення діяльності будь-якого підприємства для отримання інформації про фінансовий результат за визначений період роботи. Отже, фінансова діяльність теж потребує досконалого та суттєвого обліку цього напрямку отримання прибутку. З цією метою необхідно розробити комплексну систему, яка б враховувала економічний стан підприємств. Особливості економічного розвитку, підходи до роздержавлення і приватизації, недосконалість ринкових механізмів та податкового законодавства, наявність тіньової економіки мають бути враховані при побудові національної моделі обліку фінансової діяльності та інвестицій. Найбільше проблем при цьому виникає при оцінці та обліку об'єктів фінансової діяльності, що далі перетікає в облік витрат, доходів і результатів.

З практичного досвіду, інвестиційна діяльність у країнах з ринковою економікою створює підприємству суттєвий фінансовий результат [8]. Дохід підприємства від участі в капіталі асоційованих, дочірніх підприємств, а також від

операцій з цінними паперами, іншими фінансовими інструментами в багатьох з них перевищує доходи від основної, операційної діяльності.

Тому, важливим є найбільш повне висвітлення в обліку і звітності інвестиційних процесів на підприємстві, одержання достовірної інформації про фінансові доходи і витрати, чітке розмежування результатів кожного виду його діяльності.

Як доводять результати, дослідження досвіду, моделей та форм організації фінансового управління підприємствами в західних країнах, структури фінансових ресурсів та питань оптимізації структури капіталу підприємств сприятиме визначенню напрямків подальшого розвитку фінансового управління, формування ефективних моделей управління на підприємствах України.

На переконання дослідників, зокрема І. О. Артем'євої [2], глобалізація великою мірою впливає на фінансову систему підприємств.

Важливою складовою управління фінансовою діяльністю підприємств є організація та ведення бухгалтерського обліку [9]. У світовій практиці фінансовий результат визначають за певним видом діяльності та розглядають його з позиції, чи отриманий він у результаті звичайної чи надзвичайної діяльності. У західних країнах ці питання безпосередньо належать до компетенції підприємств. Регулювання цих питань зумовлене в основному необхідністю подання об'єктивної й змістовної інформації, придатної для прийняття обґрунтованих рішень різними користувачами. З цією метою, як зазначає Л.В. Гуцаленко у різних країнах розробляються стандарти обліку, наприклад, у США - Загальноприйняті принципи обліку (Generally Accepted Accounting Principles - GAAP), у Великій Британії - Положення про стандарти ведення обліку (Statements of Standard Accounting Practice - SSAP) [5]. Національні правила, які регулюють форми ведення обліку, суттєво відрізняються. Однак можна виділити групи країн, які дотримуються схожих підходів до побудови систем обліку. Однією із найпоширеніших є трьохмодельна класифікація облікових систем господарських операцій, яка включає в себе:

- англо-американську модель, яка використовується у Великій Британії, США, Нідерландах, Канаді, Австралії та інших країнах;
- континентальну модель, що застосовується в Австрії, Франції, Італії, Швейцарії, Німеччині, деяких інших країнах;
- південноамериканську модель, яка використовується у Болівії, Бразилії, Аргентині й інших країнах.

Англо-американська модель орієнтована на облік і задоволення запитів інвесторів, що обумовлено високорозвиненим ринком цінних паперів і відсутністю законодавчого регулювання обліку за стандартами. Модель має високий рівень гнучкості облікової системи й розрахована на високий освітній рівень як бухгалтерів, так і користувачів фінансової інформації.

Континентальна модель відрізняється законодавчим регулюванням обліку, тісними зв'язками підприємств із банками, які є основними джерелами капіталу, орієнтацією обліку на задоволення запитів системи державного оподаткування й макроекономічного регулювання та консерватизмом облікової політики. Особливістю південноамериканської моделі, на думку авторів посібника бухгалтерського обліку у зарубіжних країнах за ред. Ф.Ф. Бутинця [4], вважається орієнтація методики обліку на високий рівень інфляції.

В основу оцінки фінансової вартості акціонерного капіталу покладено два принципи. Перший стосується необхідності врахування до суми очікуваного прибутку величини ризику грошових потоків, другий – долучення до кожного з джерел грошових потоків, що оцінюється, норми дисконтної ставки. У класичному варіанті визначення фінансової вартості капіталу здійснюють двома методами:

1. Методом капітального бюджетування, коли визначають середньозважену вартість очікуваного доходу на інвестиції (WARR- weighted average required return);

2. Шляхом визначення скоригованої поточної вартості, тобто суми очікуваного доходу мінус відсоток на капітал як «компенсація за очікування» (APV – adjusted present value).

Із використанням цих підходів в бухгалтерському обліку слід розрізняти як окремі об'єкти фінансової діяльності, що утримуються для одержання прибутку, контролю та інших вигод, і фінансові активи, що придбані з метою подальшого продажу. Тому норми і правила, визначені П(С)БО 12, стосуються всіх підприємств, крім бюджетних установ і професійних торгівців цінними паперами.

Фінансові активи, що придбані й утримуються для подальшого продажу, хоч й віднесені за П(С)БО до інвестицій, доцільно відображати в обліку як товар. Дохід від таких інвестицій формується від різниці в ціні (продажу і купівельної), а не за рахунок ринкових механізмів інвестування (дивідендів, відсотків, приросту капіталу).

Інвестиції у пов'язані сторони (асоційовані, дочірні, спільні підприємства) згідно з П(С)БО 12 обліковуються за методом участі в капіталі на субрахунку 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі». Винятком можуть бути лише інвестиції у пов'язані сторони, які утримуються для продажу протягом 12 місяців, що на практиці зустрічається нечасто.

Не зважаючи на обов'язковість, більшість інвесторів, які мають суттєвий вплив на об'єкти інвестування (контролюють понад 25% їх капіталу), не застосовують в обліку метод участі в капіталі.

Це можна пояснити кількома причинами: облік за методом участі в капіталі є новим і досить складним для сприйняття; у даний час відсутні дієві способи контролю достовірності інформації про результати діяльності асоційованих, дочірніх підприємств, які повинні враховуватися у балансі інвестора; цей метод не узгоджений з вітчизняним податковим законодавством щодо оподаткування прибутку.

За міжнародними стандартами (МСФЗ 27 «Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства») у випадку повного контролю, окрім обліку за методом участі в капіталі, може застосовуватися альтернативний підхід – облік за методом собівартості або переоціненої вартості.

На нашу думку, як про це вказують і О.І. Міронова [10], у вітчизняній практиці доцільно передбачити кілька варіантів обліку інвестицій у пов'язані сторони: базовий підхід – облік інвестицій у дочірні підприємства здійснюється за методом участі в капіталі; альтернативний – облік інвестицій проводиться за фактичною собівартістю вкладеного капіталу або переоціненою вартістю, яка б відповідала справедливій вартості об'єктів на ринку.

Потребує більш чіткого розмежування в обліку і звітності інформації щодо визначення результатів за окремими видами діяльності, зокрема, доходів, видатків і результатів видів діяльності. В обліку на рахунках 7 і 9 класів достатньо

чітко представлені доходи, витрати операційної і фінансової діяльності. Облік цих видів діяльності передбачено вести на відповідних рахунках і відображати у звітності у складі таких же видів доходів і витрат.

Загальнови́знано, що основною метою ефективної діяльності є одержання максимальної економічної вигоди в результаті функціонування підприємства, а фінансова діяльність сприяє цьому найоптимальніше. Реалізації цієї мети сприяють одержання приросту рентабельності власного капіталу, підтримання належного рівня платоспроможності (ліквідності), забезпечення розширеного відтворення в результаті ефективного використання фінансових ресурсів тощо. Тому закономірно, що облікове забезпечення фінансової діяльності завжди знаходиться у сфері інтересів управлінців.

Удосконалення обліку лежить в площині ефективного управління. При прийнятті управлінських рішень користувачів облікової інформації цікавлять показники результативності фінансової діяльності, які характеризують потенційну та фактичну можливість підприємства розраховуватись по поточних зобов'язаннях, його фінансову стійкість і результативність роботи підприємств з позиції ефективності використання окремих видів фінансових ресурсів.

Для формування фінансової стратегії пропонується модель, цільовою функцією якої розглядається функція корисності. Максимізація запропонованої функції корисності при заданих обмеженнях на змінні стану загальних економічних показників і цілей управління дає можливість визначити оптимальну фінансову стратегію. Гнучкість системи фінансового оцінювання і регулювання дозволяє за допомогою визначеної фінансової стратегії формувати й реалізовувати скориговані плани, в тому числі й формувати стратегію фінансової діяльності на перспективу.

Фінансова модель, розроблена за обліковими показниками, спрямована на вирішення завдань діяльності підприємства. Цим завданням підпорядковуються й організація фінансових відносин і процеси руху та розміщення фінансових ресурсів, порядок формування розподілу та перерозподілу доходів і спрямованість окремих фінансових витрат. При цьому, за аналогом до фінансової політики розрізняють фінансову стратегію та тактику досліджуваного виду діяльності. Стратегія розрахована на тривалу перспективу і вирішення загальних завдань розвитку, вона орієнтована на певну модель фінансових відносин у суспільстві. Тактика вирішує поточні питання, що впливають із фінансової стратегії, це спрямування фінансових ресурсів для оптимізації змін фінансової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Андреева В. Г. Синтез системы диагностики управления финансовою деятельностью предприятия : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / В. Г. Андреева. – Донецьк, 2004. – 16 с.
2. Артем'єва І. О. Вплив глобалізації на фінансову діяльність корпорацій (досвід розвинутих країн Західної Європи та Північної Америки) : дис. канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. О. Артем'єва. – К., 2006. – 224 с.
3. Белялов Т. Е. Механизм управления финансовою деятельностью предприятий корпоративного типа: Дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / Т. Е. Белялов. – К., 2006. – 215 с.
4. Бутинець Ф. Ф., Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горещька / навч. посіб. [для студ. вищих навч. зал. спец. 7.050106 «Облік і аудит»] – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 544 с.
5. Гуцаленко Л. В. Методологічні основи обліку прибутків у міжнародних облікових стандартах [Електронний ресурс] / Л. В. Гуцаленко. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../120.pdf.
6. Жук В. М. Предмет та об'єкти бухгалтерського обліку сільськогосподарської діяльності [Електронний ресурс] / В. М. Жук. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../2215.pdf.
7. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базиліук, Я. В. Белінська та ін. / під ред. Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
8. Огийчук М. Ф. Бухгалтерский учет на сельскохозяйственных предприятиях : уч. / М. Ф. Огийчук, В.Я. Плаксиенко, Л. Г.Ланченко. – К.: Высшее образование, 2003 г. – 800 с.
9. Олійничук О. І. Організаційно-методичні аспекти обліку фінансового результату операційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / О. І. Олійничук. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../114.pdf.
10. Міронова О.І. Інвестиційна нерухомість і фінансові витрати: співставність окремих норм П(С)БО 31 «Фінансові витрати» і п(с)бо 32 «Фінансова нерухомість» // Вісник ЖДТУ №1 (51) [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../15.pdf

Наталія Чобан,

Наук. кер. – Багрій К.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано методику проведення аудиту фінансових результатів діяльності підприємства. Окреслені основні завдання даної методики, а також наведено основні процедури аудиту фінансової звітності та типові помилки, що можуть бути виявлені під час інспектування цієї ділянки.

У зв'язку із трансформацією української економічної системи виникає необхідність удосконалення аудиту. Тому аудит фінансових результатів підприємств є актуальною темою дослідження, оскільки саме він може забезпечити достовірну перевірку і надання ґрунтовного висновку щодо достовірності показників фінансових результатів, надати інформацію про фактори, що впливають на прибутковість (збитковість) підприємств.

Великий внесок у розвиток теоретичних і методичних питань аудиту підприємств зробили такі вчені: Білуха М. Т., Журавель Г. П., Микитенко Т. В., Назарова Г. Б., Сагайдак Р. А., Чернявська Т. М. та інші, проте деякі питання все ще залишаються відкритими.

Основна мета даної статті полягає у дослідженні обґрунтування процесу та методики виконання аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності та видів діяльності відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту та Закону України «Про аудиторську діяльність» [7]. Використання одержаних результатів надасть можливість забезпечити управлінський апарат підприємства релевантною інформацією для прийняття виважених економічних рішень.

Проблема проведення аудиту фінансових результатів та фінансової звітності неодноразово піднімалася провідними вітчизняними вченими, серед яких: С. Голов, В. Костюченко, І. Кравченко, Г. Ямборко, М. Коробова, В. Осмоловський та ін. Усі вони справедливо наголошують, що керівництво підприємств не надає належної уваги процесу формування облікової політики та облікових оцінок для правильності складання фінансової звітності та визначення фінансового результату.

Відповідно до «Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства, що підлягають приватизації», фінансовий стан підприємства визначено як сукупність показників, що відображають наявність,

розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні і потенційні фінансові можливості підприємств. Але все ж таки можна з цим не погодитись, тому що фінансовий стан підприємства – це поняття, в якому на перший план виноситься його якісний стан і відображення перспектив розвитку.

Стійка фінансова діяльність підприємства залежить як від обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, від ефективного використання всіх існуючих у його розпорядженні ресурсів, так і від зовнішніх умов, до числа яких відносять податкову, кредитну, цінову політику держави та ринкову кон'юнктуру. Через це інформаційною базою аналізу фінансового стану та фінансових результатів повинні виступати звітні дані підприємства, деякі задані економічні параметри і варіанти, за яких змінюються зовнішні умови його діяльності, котрі потрібно враховувати у ході аналітичних оцінок та прийняття управлінських рішень [2].

Отже, аудит фінансового стану підприємства досліджує не лише фактичну ситуацію на підприємстві, його платоспроможність і ліквідність, а й перспективу зростання ділової активності, підвищення ефективності господарювання [3, с.33].

Метою аудиту фінансових результатів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності доходів та фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації [1].

Аудит Звіту про фінансові результати (форма № 2) проводиться з метою встановлення правильності його складання, що забезпечує користувачів повною, правдивою та неупередженою інформацією про доходи, витрати, прибутки та збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період [4, с 66].

Для досягнення наведених цілей необхідно:

- 1) перевірити, чи відповідають показники за доходами і фінансовими результатами Звіту про фінансові результати в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок його підготовки;
- 2) перевірити достовірність показника прибутковості акцій;
- 3) провести зіставлення показників за доходами і фінансовими результатами з відповідними показниками минулого року, з плановими завданнями;
- 4) підтвердити або спростувати інформацію про доходи і фінансові результати діяльності, відображені у Звіті про фінансові результати, аудиторським висновком [5, с.515].

Аудит звіту про фінансові результати включає кілька етапів:

1) собівартість реалізованої продукції (ряд 2050) слід звірити з 2050 графа 3 з графою 5 рядок «Разом» ж/о №11. Показується виробнича собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з П(С)БО 9 «Запаси»;

2) валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

3) за статтею «Інші операційні доходи» контролюють: доходи від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів. Паралельно проводиться аудит статті «Інші операційні витрати», яка включає собівартість реалізованих виробничих запасів; сумнівні (безнадійні) борги та втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції;

4) визначається прибуток від операційної діяльності (це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю) – це алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрати на збут та інших операційних витрат.

Важливою якісною характеристикою інформації звітності з фінансових результатів є повнота інформації, яка в Україні найчастіше стає причиною викривлення цієї звітності. Її метою є заниження базових показників звітності, на основі яких визначається балансовий прибуток, або їх завищення. У зв'язку із тим, що показники звітності з фінансових результатів пов'язані з податковою звітністю, мета заниження таких показників полягає в ухиленні від сплати податків. У випадку, коли базові показники з фінансових результатів завищені, і на їх основі балансовий прибуток, мета такого викривлення – покращення показників фінансової звітності для подачі її користувачам [2, с 515].

Підсумком аудиту звітності про фінансові результати є аудиторський висновок, який складається у встановленому порядку за наслідками проведення аудиту і містить в собі висновок стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності [6].

На сучасному етапі розвитку економіки та складності нормативно-правової бази зростає ризик прийняття помилкових рішень на підставі фінансової звітності різними її користувачами. Підтвердження достовірності фінансової звітності аудитором має надзвичайне значення для прийняття будь-якими користувачами обґрунтованих ефективних управлінських рішень, які повинні прийматися на підставі достовірно наданої обліково-аналітичної інформації [8].

Отже, запропонована у статті методика аудиту фінансових результатів підприємств надасть можливість звести до мінімуму властивий аудиторський ризик та ризик невиявлення, що надалі дозволить уникати появи істотних помилок та реальніше оцінювати фінансово-майновий стан підприємства.

Список використаних джерел:

1. Арене Э. А. Аудит / Э. А. Арене, Дж. К. Лоббен [пер. с англ. ; гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов]. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
2. Алборов Р. А. Аудит в организациях промышленности, торговли, АПК / Р. А. Алборов. – М. : Дело и сервис, 1998. – 464 с.
3. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етика : [пер. з англ.]. – К. : ТОВ ІАМЦ АУ "Статус", 2004. – 1028 с.
4. Андреев В. Д. Практический аудит : справочное пособие / В. Д. Андреев. – М. : Экономика, 1994. – 366 с.
5. Гончарук Я. А. Аудит : навч. посіб. / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – Львів : Світ, 2002. – 296 с.
6. Адаме Р. Основы аудита / Р. Адаме [под ред. Я. В. Соколова; пер. с англ.]. – М. : ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
7. Про аудиторську діяльність : Закон України від 14.09.2006 р. № 140-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
8. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація : монографія / Н. І. Дорош. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 402 с.

РОЛЬ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКОВИМИ ОПЕРАЦІЯМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В даній статті розглянуто та обґрунтовано методичні та організаційні аспекти управління розрахунковими операціями в діяльності підприємства та їх вплив на фінансово-господарські результати його діяльності.

На сучасному етапі розвитку економіки, в умовах переходу України на світові засади торгівлі та формування ринкових відносин відповідно до світового досвіду, становлення ринку сприяє розширенню прав та підвищенню відповідальності за свою роботу підприємств. Найголовнішим стратегічним завданням будь-якого підприємства є отримання максимально можливого прибутку та підтримання його фінансової стабільності. Для досягнення цих цілей необхідно визначити та оптимізувати фінансовий стан підприємства.

Питання ролі розрахункових операцій в управлінні діяльністю підприємства розглядаються в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів та бухгалтерів, а саме: І.Д. Бенько, І.А. Бланка, Є. Брігхем, Дж. К. Ван Хорна, С.Ф. Голова, Н.В.Дембінського, Л.А. Дробозіна, М.Р. Лучко, І.І. Пилипенко, О.Ю. Редько, В.С. Рудницького, Я.В. Соколова, В.В. Сопка, Ю.Л. Фадєєва та інших.

Проте, на основі проведених теоретичних досліджень, можна дійти висновку, що більшість вітчизняних підприємств «інтуїтивно» приймають рішення щодо утворення та погашення заборгованості і стаються випадки, коли на підприємстві відсутня постійна та обґрунтована політика з цього питання. Це може призвести до фінансових втрат або недоотримання частини прибутку. Найбільшу частину у складі дебіторської заборгованості займає заборгованість покупців за відвантажені їм товари та надані послуги, а у складі кредиторської – розрахунки з постачальниками та підрядниками. Саме тому політика управління розрахунками перш за все повинна бути спрямована на оптимізацію розміру та розширення обсягів реалізації продукції та послуг і своєчасне її погашення.

Автори М.Р. Лучко та І.Д. Бенько виділяють п'ять основних моментів в управлінні дебіторською заборгованістю [5]: визначення умов надання кредиту при продажу товарів (термін, система скидок); визначення гарантій, під які надається кредит, визначення надійності покупця та вірогідності сплати товарів (здійснюється на основі рейтингів компаній, проведеного аналізу фінансової діяльності покупця), визначення суми кредиту проводиться на підставі розрахунків можливості повторних замовлень, визначення політики стягнення дебіторської заборгованості. Тобто за визначену плату компанія може передати право на отримання дебіторської заборгованості третій особі. Ця особа (як правило, спеціальна фірма) або забезпечить отримання дебіторської заборгованості, або надасть допомогу у страхуванні сумнівних боргів.

На думку І.А. Бланка, формування алгоритмів управління дебіторською заборгованістю, здійснюється за такими етапами [1]: аналіз дебіторської заборгованості підприємства; вибір виду кредитної політики підприємства відносно до покупців продукції; визначення можливої суми обігового капіталу, яка спрямована на дебіторську заборгованість за комерційними та споживчими кредитами; формування системи кредитних умов; формування стандартів оцінки покупців та диференціація умов надання кредиту; формування процедури інкасації дебіторської заборгованості; забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування заборгованості; побудова ефективних систем контролю руху і своєчасної інкасації заборгованості.

Сьогодні велика кількість учених, крім зазначених вище, приділяє увагу пошуку напрямків та способів підвищення ефективності управління розрахунками як в Україні так і за кордоном: Є. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, Н.В.Дембінський, Л.А. Дробозіна, І.І. Пилипенко, О.Ю. Редько та інші. Проте незважаючи на те, що багато вчених займається питаннями вдосконалення обліку та управління оборотними активами, проте управлінню дебіторською та кредиторською заборгованістю саме в торгівлі не приділяється значної уваги.

Світовий досвід свідчить про те, що політика управління дебіторською заборгованістю – це частина загальної політики управління оборотними активами та маркетингової політики підприємства, направленої на розширення обсягів реалізації продукції і полягає в оптимізації загального обсягу цієї заборгованості та забезпеченні своєчасності її інкасації.

Проте рекомендації зарубіжних вчених не завжди відповідають українським реаліям, що викликано кількома основними причинами, найголовнішою з яких є низький рівень ринкових відносин, значна кількість українських підприємств, особливо в умовах фінансової кризи, мають дуже низький рівень платоспроможності. Ще однією суттєвою перешкодою є відсутність чіткої правової та законодавчої бази для стягнення боргів в разі несплати за відвантажену продукцію та надані послуги.

Взагалі підходи до проблем управління дебіторською заборгованістю дуже різні. Наприклад, закордонні вчені (Є.Брігхем, Ф. Ченг та Дж. Фіннерті) стверджують, що управління дебіторською заборгованістю – це, перш за все, розробка оптимальної кредитної політики, яка полягає у виборі найкращого для даного підприємства строку кредитування покупців, кредитних інструментів, розмірів та строків дії знижок [2, 6].

Н.В. Дембінський [3] вважає, що підприємства повинні вести рішучу боротьбу за максимальне скорочення дебіторської заборгованості.

Основними завданнями управління дебіторською заборгованістю є обмеження прийнятного рівня дебіторської заборгованості; вибір умов продажу, які б забезпечували гарантоване надходження грошових коштів; визначення знижок або націнок для різних груп покупців з точки зору дотримання ними платіжної дисципліни; прискорення стягнення боргу; зменшення бюджетних боргів; оцінка потенційних витрат, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, тобто втраченої вигоди від невикористання коштів, заморожених в дебіторській заборгованості.

Стосовно українських реалій, провідні спеціалісти в галузі управління фінансами пропонують такі заходи із вдосконалення системи управління дебіторською заборгованістю: виключення з числа партнерів з високим ступенем ризику; використання можливості оплати дебіторської заборгованості векселями, цінними паперами; формування принципів розрахунків підприємства з контрагентами за наступний період; виявлення фінансових можливостей надання підприємством товарного (комерційного кредиту); визначення можливої суми оборотних активів, які відволікаються в дебіторську заборгованість за товарним кредитом, а також за виданими авансами; періодичний перегляд граничної суми кредиту; формування умов забезпечення стягнення заборгованості; формування системи штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань контрагентами; використання сучасних форм

рефінансування заборгованості; диверсифікація клієнтів з метою зменшення ризику несплати монопольним замовником.

Враховуючи вищенаведене, пропонуємо таку стратегію управління розрахунками з дебіторами та кредиторами на підприємствах торгівлі для досягнення максимальної ефективності діяльності.

1. Складові стратегії управління розрахунками на підприємствах торгівлі;
2. Визначення основних принципів здійснення розрахунків.
3. Аналіз складу і динаміки дебіторської та кредиторської заборгованостей.
4. Організація управлінського обліку та поточного моніторингу стану розрахунків, а також контролю за своєчасним обліком, аналізом та інкасацією дебіторської заборгованості, формування ефективного відділу внутрішнього аудиту.
5. Визначення суми коштів, яку можливо інвестувати в дебіторську заборгованість за товарним (споживчим) кредитом, а також визначення «безпечного» розміру кредиторської заборгованості
6. Визначення кредитоспроможності та надійності покупця, створення дієвої методики швидкого або експрес-аналізу дебіторської заборгованості клієнтів.
7. Виявлення можливостей надання дисконтів, знижок покупцям.
8. Визначення критичних строків сплати боргів.
9. Використання сучасних форм рефінансування заборгованості.
10. Використання правових механізмів для ефективного управління борговими зобов'язаннями.
11. Формування системи стягнення простроченої заборгованості з клієнтів та введення штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань клієнтами.
12. Оцінка ефективності управління розрахунками.

Дотримання запропонованої стратегії управління дебіторською та кредиторською заборгованістю допоможе оптимізувати їх розмір та використання, поліпшити якість контролю за станом розрахунків на підприємствах торгівлі України. Розглянемо деякі, на наш погляд, найважливіші елементи запропонованої стратегії.

Вкрай важливим для здійснення ефективного управління політики управління розрахунками на підприємствах торгівлі є правильний та своєчасний аналіз стану, динаміки і структури дебіторської та кредиторської заборгованості з метою визначення їх питомої ваги в загальній валюті балансу, динаміки за останні роки (доцільно обрати не менше ніж три для достовірності інформації).

Також доцільно провести аналіз оборотності, оскільки зниження оборотності дебіторської заборгованості свідчить про затримку в платежах, що призводить до збільшення витрат, пов'язаних із заборгованістю. Для цього використовується показник оборотності.

Фахівці з корпоративного менеджменту [7] визначають, що за допомогою цих показників неможливо відстежити якісні зміни у дебіторській заборгованості та оцінити їх динаміку. Проте методика, яка засновується на зіставленні питомої ваги клієнта в дебіторській заборгованості та його питомої ваги в товарообігу організації цих недоліків не має. Тобто надання товарного кредиту клієнту є вигідним тоді, коли внесок клієнта в товарообіг перевищує його внесок у формування дебіторської заборгованості. Ця методика складається із трьох етапів. На першому етапі визначається оборотність дебіторської заборгованості як в цілому по організації (середня величина) так і за кожним клієнтом, а також питома вага кожного клієнта в дебіторській заборгованості та в товарообігу організації. На другому етапі залежно від отриманого показника оборотності всі клієнти поділяються на чотири групи: I. Оборотність дорівнює нулю; II. Оборотність від нуля до значення нижче середнього по організації; III. Оборотність вище за середню; IV. Немає дебіторської заборгованості. Третій етап – це безпосередньо аналіз. На цьому етапі залежно від поставлених завдань, здійснюється групування отриманих результатів за менеджерами, або клієнтами.

Також досить поширеним є застосування ABC-аналізу дебіторської заборгованості. Сутність цього методу базується на підставі принципу (правила) Парето, або «Правило 20/80», згідно якого лише 20% дебіторів можуть мати 80% дебіторської заборгованості підприємства.

Першим кроком є визначення об'єктів аналізу (клієнт, постачальник). Другим кроком визначається параметр, за яким проводиться аналіз об'єкта (товарний запас, об'єм продажу, розмір дебіторської заборгованості). Третім кроком є сортування об'єктів за порядком зниження значення параметру. Четвертий крок: визначення груп А, В та С. Кількість груп може бути будь-якою, проте найбільшого поширення набув поділ сукупності, що поділяється на три групи А, В та С (75:20:5), чим і зумовлена назва методу (ABC-analysis) [4]. Група А – незначна кількість об'єктів з високим рівнем питомої ваги за обраним показником; Група В – середня кількість об'єктів із середнім рівнем питомої ваги за обраним показником; Група С – найбільша кількість об'єктів з незначною величиною питомої ваги за обраним показником. Економічний зміст дослідження в межах ABC-аналізу полягає в тому, що максимальний ефект досягається при вирішенні завдань, що стосуються об'єктів з групи А.

За допомогою регулярного моніторингу руху заборгованості, можна виділити групи «вигідних» кредиторів для аналізу боргових зобов'язань. Ці групи також доцільно ранжувати у відповідності до Правил Парето, згідно якого 20% найкрупніших постачальників забезпечують підприємство 80% від загального обсягу придбаних товарів. Отже, складності у співпраці з постачальниками із першої групи матимуть найважчі наслідки та вплив на фінансовий стан підприємства. Отже, найщільніший контроль повинен здійснюватись саме за постачальниками з першої групи.

Таким чином, за результатами аналізу розрахунків, доцільно сформувати картотеку контрагентів, де необхідно відобразити показники розмірів, кроків повернення боргів, розрахований показник середнього терміну погашення заборгованості та ранжувати контрагентів відповідно до цих показників. У окремій картотеці кредиторів доцільно відображати такі показники: величину боргу, строк погашення, розрахувати середній показник погашення заборгованості та ранжувати кредиторів за цим показником. Це дозволить поглибити аналітичності даних щодо кредиторської заборгованості у поточному та майбутньому періодах.

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. «Финансовый менеджмент: учебный курс» / И. А. Бланк – Киев : Эльга, «Ника-Центр», 2007. – 521 с.
2. Брігхем Євхен. Основи фінансового менеджменту : пер. з англ. /Євхен Брігхем – Київ : Молодь, 1997.- 1000 с
3. Дембинский Н. В. Теория советского бухгалтерского учета : [учебное пособие] / Н. В. Дембинский. – Минск : Гос. изд-во БССР, 1957. – 83 с.
4. Кузьмин А. М. Метод «ABC-анализ» [Електронний ресурс] / А. М. Кузьмин // Режим доступу : <http://www.inventech.ru/pub/methods/metod-0007/>
5. Лучко М. Р. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах [Навчальний посібник] / М. Р. Лучко, І. Д. Бенько. – Тернопіль:Економічна думка, 2004. – 236 с.
6. Пилипенко І. І. Основи бухгалтерії за міжнародними стандартами (МСБО) : [навчальний посібник] / І. І. Пилипенко, О. Ю. Редько. – К. : ІВЦ Держкомстату України. – 2001.-184
7. Практические приёмы анализа дебиторской задолженности организации [Електронний ресурс] // Корпоративний менеджмент. – 2004. – Режим доступу до журн. : http://www.cfin.ru/management/finance/payments/practical_debtanal.shtml

ОБЛІК І АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ

Стаття присвячена розгляду теоретичних аспектів процесу бухгалтерського обліку в органах Державного казначейства України щодо виконання місцевих бюджетів за доходами.

Роль держави щодо забезпечення соціального та економічного розвитку суспільства є досить важливою і залежить від стану державних фінансів, від наявних можливостей отримати у своє розпорядження фінансові ресурси, раціонально їх розподілити та ефективно використати.

Основним джерелом коштів для забезпечення реалізації різноманітних функцій держави є Державний бюджет.

На стадії виконання державного та місцевого бюджетів провідну роль відіграє Державна казначейська служба України, яка забезпечує казначейське обслуговування бюджету за доходами та видатками, контролює надходження та використання бюджетних коштів, здійснює бухгалтерський облік бюджетних операцій і складає звітність за ними.

Практичну дієвість бюджетної системи у розрізі фінансового функціонування забезпечує касове виконання державного бюджету за доходами і видатками.

Сьогодні однією із головних функцій Державної казначейської служби України є облік та аналіз виконання, а також обслуговування місцевих бюджетів за доходами.

Ключовими елементами системи казначейського виконання бюджетів, від ефективного функціонування якої залежить додержання конституційних прав і свобод громадян, послідовний і сталий розвиток країни, є бухгалтерський облік та фінансова звітність про виконання державного та місцевих бюджетів, а також облік і звітність установ і організацій, підприємств та інших юридичних осіб усіх форм власності, які отримують кошти державного або місцевих бюджетів в частині виконання повноважень, наданих Бюджетним кодексом України.

Питання обліку та аналізу виконання місцевих бюджетів за доходами посідають вагоме місце у наукових дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Ключові аспекти процесу обліку та виконання дохідної частини місцевих бюджетів в Україні ґрунтовно досліджують такі науковці: Є.Галушко, О.Охрімівський, С.Юрій, В.Опаріна, та інші.

Метою дослідження є з'ясування теоретичних основ обліку та аналізу виконання місцевих бюджетів за доходами, а також виявлення можливостей поліпшення процесу казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

Завдання статті є дослідити процес організації обліку доходів місцевих бюджетів в органах Казначейства; розглянути перспективи розвитку обліку та аналізу виконання місцевих бюджетів за доходами; охарактеризувати основні напрями реформування системи обліку виконання бюджетів.

Бухгалтерський облік в органах Державного казначейства – це складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та обміну інформацією про операції в органах Державного казначейства та передачі її зовнішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

В органах Казначейства ведуться бухгалтерський та управлінський облік, які ґрунтуються на єдиній методологічній та інформаційній базі.

Бухгалтерський облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх операцій про виконання бюджетів, а також інших операцій, які здійснюються через рахунки, відкриті в органах Казначейства, і не відносяться до операцій про виконання бюджетів, та надання користувачам інформації про стан активів та зобов'язань, результати виконання бюджетів та зміни в них. На основі даних бухгалтерського обліку складається фінансова та бюджетна звітність.

Управлінський облік забезпечує керівництво органів Казначейства оперативною інформацією для планування, управління ліквідністю субрахунків єдиного казначейського рахунку, оцінки та контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів.

Організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності у Казначействі ґрунтуються на певних принципах: законність; достовірність; повнота; оперативність; прийнятність; суттєвість; відкритість; сталість; порівняльність; своєчасність; безперервність; консолідованість; окреме відображення активів та пасивів.

Бухгалтерський облік виконання бюджетів в органах Державної казначейської служби України забезпечує [4; 5]: дотримання принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності; взаємозв'язок даних синтетичного і аналітичного обліку; хронологічне та систематичне відображення всіх операцій про виконання бюджетів у регістрах бухгалтерського обліку на підставі первинних документів та можливість відображення їх в агрегованому вигляді у звітності з метою аналізу та управління; відображення детальної інформації про кожну операцію та параметри операцій для складання внутрішніх звітів з метою аналізу та контролю; щоденне завершення та контроль всіх облікових процесів, регістрів та документів, у тому числі, пов'язаних з рухом коштів у СЕП НБУ і внутрішній платіжній системі ДКСУ; складання щоденного балансу та автоматизовану перевірку відповідності даних аналітичного обліку даним балансу; накопичення і систематизацію даних обліку в розрізі показників, необхідних для складання звітності; надання інформації для прогнозування і визначення стратегії виконання бюджету.

Бухгалтерський облік виконання бюджетів в органах Казначейства ведеться із застосуванням програмного забезпечення, за допомогою якого в автоматизованому режимі здійснюються накопичення, обробка, систематизація та передача інформації користувачам. Організація автоматизованої реєстрації і обробки даних повинна забезпечити відображення всіх операцій, достовірність інформації, збереження її в електронному вигляді, а також можливість здійснення подальшого контролю.

Детальна інформація про операцію фіксується на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках.

Підставою для бухгалтерського обліку операцій з виконання місцевих бюджетів в органах Казначейства є первинні документи, які фіксують факти здійснення операцій. Хронологічне, систематичне чи комбіноване накопичення, групування та узагальнення інформації з первинних документів забезпечують регістри бухгалтерського обліку операцій (відомості, книги, журнали, картки обліку тощо).

Складовим елементом процесу бухгалтерського обліку в органах казначейства є план рахунків, який надає змогу здійснювати детальний і повний облік операцій, пов'язаних з виконанням бюджетів, а також своєчасно надавати

детальну, достовірну і змістовну інформацію керівництву органів Державного казначейства та фінансових органів, Міністерству фінансів України, статистичним відомствам, податковим органам та іншим користувачам.

Так, план рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевого бюджетів органами Казначейства – це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх фінансових операцій і забезпечення потреб складання фінансової звітності згідно з вимогами бюджетного процесу на відповідний бюджетний рік.

Виконання місцевих бюджетів передбачає забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів у цілому і за кожним джерелом зокрема, а також своєчасне, повне і безперервне фінансування передбачених бюджетами заходів.

Податки, збори (обов'язкові платежі) та інші доходи місцевого бюджету зараховуються безпосередньо на рахунки відповідного бюджету, відкриті в територіальному органі Державного казначейства України, і не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення.

Для зарахування надходжень до місцевих бюджетів, в управліннях Державного казначейства відкриваються аналітичні рахунки в розрізі місцевих бюджетів та видів надходжень. Зазначені аналітичні рахунки відкриваються за балансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів та відповідно до Інструкції про відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій по виконанню бюджетів у системі Державного казначейства України, затвердженої наказом Державного казначейства України від 28 листопада 2000 року № 119 зі змінами і доповненням [5, с. 193].

Якщо розглядати доходи місцевих бюджетів Чернівецької області за розділами визначеними статтею 9 Бюджетного кодексу України, то як бачимо з даних табл.1 за період з 2011 по 2013 роки спостерігається їх постійне поступове збільшення.

Таблиця 1

Динаміка надходження доходів до місцевих бюджетів Чернівецької області за 2011–2013 роки

(тис. грн.)

Назва	Роки			Відхилення абсолютні	
	2011	2012	2013	2013/2011	2013/2012
Податкові надходження	799313,3	925691,9	957517,7	158 204,4	31 825,8
Неподаткові надходження	208198,3	208030,6	306738,9	98 540,6	98 708,3
Доходи від операцій з капіталом	19271,3	11606,0	12676,9	- 6 594,4	-6 594,4
Цільові фонди	25897,4	19055,6	7967,4	- 17 930,0	-11 088,2
Трансферти	2426221,8	3025057,7	3263951,3	837 729,5	837 729,5
Усього	3478902,1	4189441,8	4548852,2	1 069 950,1	359 410,4

Так, в 2011 році місцеві бюджети були наповнені коштами в загальній сумі на 3 478 902,1 тис.грн. В наступному періоді цей показник становив 4189 441,8 тис.грн., що на 710 539,7 тис.грн. більше.

Доходи базового періоду збільшились відносно 2011 року на 1 069 950,1 тис.грн., або на 30,8 %, а проти 2012 року – на 359 410,4 тис.грн. або на 8,6 % і становили 4 548 852,2 тис.грн.

Перш за все висхідна динаміка спостерігається по податкових надходженнях. Дана стаття доходів в 2011 році становила 799 313,3 тис. грн., в наступному періоді – 925 691,9 тис. грн. та в 2013 році – 957 517,7 тис. грн.

За період 2011–2012 років показник зріс на 15,8 % (+126 378,6 тис.грн.), а за 2012–2013 роки – на 3,4 % (+31 825,8 тис.грн.). В цій ситуації спостерігається майже стабільна тенденція збільшення доходів кожного року.

Нестабільна тенденція спостерігається за неподатковими надходженнями. Так, якщо за період 2011–2012 років надходження від цих доходів зменшились на 167,7 тис. грн., то в базовому періоді неподаткові надходження збільшились проти 2011 року на 98 540,6; а проти 2012 року – на 98 708,3 тис.грн. або на 47,4 % і складала 306 738,9 тис. грн.

Негативна тенденція спостерігається і по таких статтях доходів, як доходи від операцій з капіталом, надходження від яких у 2013 році склали 12 676,9 тис.грн., що на 6 594,4 тис.грн. (34,2 %) менше, ніж за 2011 рік та на 6 594,4 тис.грн. (9,22 %) менше надходжень 2012 року.

Обсяг цільових фондів, утворених органами місцевого самоврядування області у базовому періоді становив 7 967,4 тис.грн. Зазначений показник на 17 930,0 тис.грн. (87,5 %) менше, ніж у 2011 році та на 11 088,2 тис.грн. (58,2%) – ніж у 2012 році.

Приріст офіційних трансфертів базового періоду до 2011 року становить 837 729,5 тис.грн. (34,5 %), а проти 2012 року – 837 729,5 тис.грн. (8,6 %). При цьому, слід відмітити, що за період з 2011–2013 років частка трансфертів має тенденцію до збільшення.

Як бачимо, динаміка надходження доходів в цілому до місцевих бюджетів Чернівецької області за розділами визначеними ст.9 Бюджетного кодексу України за досліджуваній період є досить нестабільною.

З розвитком процесів економічної інтеграції України виникає необхідність адаптації законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності до міжнародних стандартів. Для досягнення цієї мети розпочато реформу Модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007 – 2015 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 16.01. 2007 № 34.

Стратегія модернізації для досягнення поставленої мети передбачає такі основні напрями та шляхи реалізації [1]:

1) Модернізація системи бухгалтерського обліку у секторі державного управління: визначення суб'єктів бухгалтерського обліку у секторі державного управління та здійснення розподілу об'єктів бухгалтерського обліку між суб'єктами; запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, відповідно до вимог міжнародних стандартів у державному секторі; розробка та запровадження єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку у державному секторі, гармонізованого з бюджетною класифікацією та ін.

2) Удосконалення системи фінансової та бюджетної звітності: запровадження національних положень (стандартів) фінансової звітності, відповідно до вимог міжнародних стандартів у державному секторі; розробка та запровадження якісно нових форм фінансової та бюджетної звітності у секторі державного управління; удосконалення методів складання та консолідації фінансової та бюджетної звітності з використанням сучасних інформаційних технологій тощо.

3) Створення уніфікованої організаційної та інформаційної облікової системи: модернізація фінансово-бухгалтерських служб суб'єктів сектора державного управління шляхом уніфікації організаційної структури цих служб під керівництвом державних бухгалтерів; адаптація системи бюджетного планування, побудованої на засадах програмно-цільового методу, до нових методологічних принципів системи бухгалтерського обліку у секторі державного управління; посилення контролю з боку органів Державного казначейства за дотриманням єдиних правил ведення бухгалтерського обліку і складання звітності у секторі державного управління; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів фінансово-бухгалтерських служб суб'єктів сектора державного управління; уніфікація програмного забезпечення, що використовується суб'єктами бухгалтерського обліку сектора державного управління, з метою забезпечення інтерфейсу між інформацією баз даних Міністерства фінансів, Державного казначейства та інформаційними системами суб'єктів бухгалтерського обліку сектора державного управління.

Тобто передбачається здійснення заходів, які дадуть змогу виправити існуючі недоліки системи бухгалтерського обліку та розв'язати нагальні проблеми у сфері державних фінансів, у тому числі шляхом встановлення єдиних підходів та вимог до організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах. Також Наказом Міністерства Фінансів України № 1203 від 31.12.2013 затверджено План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, який є переліком рахунків і субрахунків для узагальнення інформації про факти діяльності суб'єктів державного сектора у бухгалтерському обліку і застосовується суб'єктами державного сектора [2].

Висновок. Отже, на органи казначейства покладено функцію ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету.

Успішне виконання бюджету може бути забезпечене за умови чіткої організації бухгалтерського обліку. При цьому бухгалтерський облік має забезпечити функцію контролю на етапі зарахування доходів і проведення видатків. Облік і звітність є ключовими елементами управління бюджетним процесом.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів, а також облік та аналіз виконання місцевих бюджетів за доходами є важливими складовими в діяльності органів Державної казначейської служби України, що дають можливість виявити рівень ефективності функціонування місцевих бюджетів та надають інформацію, необхідну для прийняття господарських рішень у приватному секторі та політичних – у державному.

Таким чином, бухгалтерський облік є лише однією складовою системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та обміну інформацією про операції в органах ДКСУ та передачі її зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01. 2007 р. № 34. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>.
2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>.
3. Офіційний сайт казначейства. – Режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
4. Галушка Є.О. Казначейська справа [Текст] : Підручник, 2-ге видання: доповнене та перероблене / Є.О. Галушка, О.В. Охрімівський, Я.М. Гончарук. – Львів: «Магнолія 2006», 2012. – 580 с.
5. Юрій С.І. Казначейська система: підручник. [Текст] / - 2-ге вид. змін. й доп. Юрій С.І., Стоян – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ФРЕЙМВОРКІВ PYTHON ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ

Стаття присвячена порівняльному аналізу програмного забезпечення створеного співтовариством Python, яке використовується для швидкої розробки веб-програм, що використовуються у інтернет-торгівлі.

Ринок інтернет-торгівлі в Україні розвивається дуже динамічно [1]. Відповідно зростає потреба у інструментах, які допомагають створювати в стислі терміни торгові майданчики в Інтернеті та підтримувати їх функціонування з мінімальними витратами сил і часу. Наше завдання з'ясувати які програмні засоби відповідають цим вимогам. Для цього потрібно виявити їх плюси та мінуси в порівнянні з конкурентами.

Одним із інструментів швидкої розробки є використання відповідних фреймворків.

Веб-фреймворки [2] — це групи готових веб-компонентів і моделей, які полегшують веб-програмування і роблять його більш організованим. Використовуючи веб-фреймворк, можна значно спростити роботу, необхідну для побудови веб-програм. Це нагадує побудову моделі із блоків Лего. Деякі веб-фреймворки забезпечують користувачеві функції безпеки. Деякі дозволяють розробникам зробити веб-програму легкою в налаштуванні.

Всі веб-фреймворки використовують патерн проектування — MVC (model-view-controller). Патерн проектування — це повторювана організація коду або компонентів, що вирішує деяку проблему проектування, що виникає в робочому рішенні. Шаблон MVC є загальним в програмуванні веб-програм і розділяє програму на три частини. Перша частина представляє собою бізнес-процеси (модель). Друга говорить програмі, що робити з потоками даних (контролер). А за допомогою третьої частини створюються HTML-сторінки (вид). Деякі веб-фреймворки, нав'язуючи шаблон MVC, дозволяють організовувати код так, що зміни в моделі, виді або контролері виявляють менший вплив на другі елементи програми, що в принципі добре.

Одним із критичних зауважень по відношенню до частини фреймворків веб-програм може бути те, що вони виносять відношення між контролером, видом і моделлю із коду в конфігураційні файли, частіше всього в XML-файли (Extensible Markup Language). Недоліком широкого використання конфігурування є те, що можуть виникнути помилки, які не будуть знайдені за допомогою компілятора або IDE. Ці помилки, як правило, знайдуться вже при виконанні коду. Помилки в конфігурації знайти складніше, ніж помилки в коді.

Прикладами веб-фреймворків для мови програмування Java є Spring Framework, JBoss Seam, Apache Wicket, Apache Click, Apache Tapestry та Apache Struts.

Приклади веб-фреймворків, які доступні для мови програмування PHP: CakePHP, CodeIgniter, Symfony та Zend Framework.

Для мови програмування Ruby використовується веб-фреймворк Ruby on Rails (RoR). Цей фреймворк використовує принцип Convention over Configuration (CoC), який говорить про те, що відношення між компонентами моделі, виду і контролера встановлюються по тому, як компоненти названі, замість того, щоб визначати це в конфігураційних файлах.

Фреймворк, що використовується для мови програмування Python — Django. Розробники назвали його в честь джазіста Джанго і може бути тому, розробляючи фреймворк, вони не притримуються якихось стандартних методологій, а опираються на те, що їм здається логічним. Його архітектурна модель схожа на MVC, і називається MTV — Model-Template-View (модель шаблон вид). Тут шаблон (MTV) — синонім виду (MVC), а вид (MTV) — контролера (MVC). Крім цього, фреймворк має вбудовану адміністративну частину для управління змістом.

Довкола деяких із цих фреймворків виникають товариства користувачів, пишеться безліч книг про те, як їх використовувати. Хоча ціль більшості фреймворків — спростити їх вивчення наскільки це можливо, однак деякі фреймворки потребують довгого навчання, перш ніж їх можна буде почати використовувати найкращим чином.

Якщо взяти за критерій мову програмування, то для прихильників Microsoft і C# вибір очевидний — ASP.NET. Любителям Ruby також довго вибирати не треба — Ruby On Rails. Складніше Python, PHP і Java-програмістам: кількість веб-фреймворків для цих мов обчислюється десятками. Стаття має за мету внести деяку ясність яка допоможе прихильникам Python'a зробити більш обґрунтований вибір.

Отже, плюси пітонівських веб-фреймворків:

1. Використання мови Python. Можливо зайвий раз хвалити Python вже не потрібно, але на Python'e сайт дійсно розробляється швидше і дешевше, ніж на більшості інших мов.

2. Багатий вибір. Розмаїття фреймворків може налякати лише новачка. Досвідчених розробників завжди радує свобода вибору, оскільки шанс знайти те, що дійсно потрібно, збільшується. До того ж, вибір породжує конкуренцію, а здорова конкуренція в свою чергу приводить до покращення якості кожного фреймворка. Як наслідок звідси слідує наступний плюс.

3. Бурхливий розвиток. Постійно з'являються нові фреймворки, а їх попередники або поступаються місцем молодим, або продовжують боротьбу за лідерство. Це відрізняє веб-товариство Python'a від, наприклад, веб-товариства Ruby, яке в більшості своєму представлене фреймворком Ruby on Rails і в якому, в свою чергу, спостерігається деякий застій із-за відсутності нових ідей.

4. Opensource. Може здатися, що з нашим менталітетом, це не великий плюс. Але майбутнє за легальним використанням якісного софту.

Далі будуть детально розглянуті два самих відомих: Django та Pylons.

World Wide Web з'явився в 1990 році [1]. В 1996 з'явився Grail - веб-браузер, написаний на Пітоні. Він існував лише до 1999 року, але дав поштовх до подальшого розвитку пітонівських веб-бібліотек. В 1998 році з'явився Zope - справжній солідний фреймворк. Але недоліком була його монолітність і громіздкість (фактично, він вводив нову мову програмування). Тому почали розробляти такі фреймворки як Webware (2000), Quixote (2000, по суті — спрощений Zope), Twisted (асинхронний фреймворк), CherryPy та інші. Кількість фреймворків росла, що зумовило появу стандарту WSGI. Наступною віхою в історії пітонівських фреймворків став 2005 рік. Саму тоді з'явилися Django, Pylons і TurboGears — представники нової ери «мегафреймворків». Вони сумістили традиційні веб-сервіси, які надавались і раніше, з такими аддонами як шаблонні «движки», SQL ORM, бібліотеками Javascript і т.п. Ця трійка лідирує по популярності досі.

WSGI

Отже, бачимо, що, в Пітоні існує велика кількість веб-фреймворків, тулкітів і бібліотек. Всі вони по-своєму встановлюються і настраюються, і часто виникає проблема їх взаємодії між собою. По цій причині був розроблений WSGI (Web Server Gateway Interface) – стандарт взаємодії між Python-програмою, що виконується на стороні сервера, і самим веб-сервером. Всі сучасні пітонівські веб-фреймворки йому відповідають. В тому числі, WSGI визначає middleware-компоненти, які надають інтерфейси як програмі, так і серверу. Тобто, для сервера middleware є програмою, а для програми — сервером. Це дозволяє скласти ланцюжки WSGI-сумісних middlewares. Таким чином, підбираючи потрібні middleware-компоненти, можна складати власні фреймворки! Ця концепція найбільш широко виявила себе в Pylons.

MVC

Архітектура багатьох фреймворків схожа між собою і відповідає патерну MVC (Model-View-Controller). Згідно цьому патерну, програма розбивається на три частини:

Моделі — містять дані, з якими працює програма. Часто співвідносяться з таблицями бази даних.

Види — відповідають за читання даних із моделі і їх зображення користувачеві.

Контролер — логіка програми. Він викликає види для зображення даних користувачеві, або отримує дані від користувача і зберігає їх в моделях.

Ідея MVC — в ізоляції, так що можна міняти одну частину, не ламаючи інші.

Django

Найбільш популярний на даний момент із своїх родичів. Був розроблений спеціально для швидкого і зручного написання сайтів новин компанії The World Company її співробітниками Адріаном Головатим і Симоном Віллісоном. Почали його розробляти ще з 2000 року, але широкій спільноті був представлений лише в середині 2005-го. Свою назву отримав в честь джазового гітариста Джанго Рейнхардта.

Сайт на Django будується з однієї або декількох програм, які рекомендується робити окремими і під'єднуваними (на відміну від, наприклад, Ruby on Rails). Одна із найбільших переваг Django — відмінна документація і, схоже, найчисельніше співтовариство серед пітонівських веб-фреймворків.

Щоб завантажити першу пробну сторінку відразу після установки, потрібно всього три дії:

- Створити новий проект командою `django-admin.py startproject MySite`.
- Запустити локальний сервер: `python manage.py runserver`.
- Запустити браузер і перейти за адресою `http://127.0.0.1:8000` – відкриється симпатичне вікно з привітанням

При знайомстві з Джанго в першу чергу підкуповує його вбудований інтерфейс адміністратора. У зручній формі він дозволяє працювати з контентом написаного сайту. Необхідно трохи змінити налаштування, і за адресою `http://127.0.0.1:8000/admin` в браузері можна запустити сторінку, через яку легко можна управляти контентом (наприклад, переглядати вміст бази даних і змінювати його).

Архітектура Джанго дещо відрізняється від класичного MVC. Контролер класичної моделі MVC приблизно відповідає рівню, який в Django називається «Вид», а презентаційна логіка Виду реалізується рівнем Шаблонів. Через це архітектуру рівнів Django часто називають «Модель-Шаблон-Вид» (MTV).

Для моделей Django надає рівень абстракції, який позбавляє від необхідності писати SQL-запити для отримання/збереження даних у базу даних. Всі таблиці, які використовуються в додатку, пишуться у вигляді класів в окремому файлі `models.py`. Далі в коді, за допомогою методів цих класів, відбувається маніпуляція вмістом таблиць. Таким чином, робота з базою даних стає повністю об'єктно-орієнтованою. Джанго підтримує роботу з основними базами даних (PostgreSQL, SQLite3, MySQL, Oracle).

Також слід зазначити вельми гнучкий спосіб зображення url-ів на функції програми – за допомогою регулярних виразів.

При розробці програми зручно користуватися вбудованим сервером – він автоматично визначає зміни в файлах вихідного коду проекту і перезапущається. Результат внесених в код змін відразу ж відображається на веб-сторінці браузера, але використовувати його в якості «бойового» вкрай не рекомендується, так як він однопотоковий і не передбачає жодних заходів безпеки. Для цих цілей доведеться налаштувати нормальний сервер (наприклад, Apache). Відзначимо деякі недоліки Джанго:

- Мова шаблонів хоч і проста, але не дуже «пітонівська».
- Не надто зручна робота з AJAX;

- Можуть виникнути труднощі при заміні компонентів (якщо програміст не дружить з регулярними виразами, які широко використовуються при відображенні URL'ов, тоді може захотітися використовувати інший диспетчер). Існує думка, що Джанго-розробники частенько винаходять велосипеди (правда, Джанго дає можливість робити це легко і швидко).

Pylons

Pylons з'явився у вересні 2005-го на основі Paste (набору утиліт для розробки веб-програм на Python'i; це свого роду фреймворк для фреймворків). Його творець – Бен Бангерт. Серед усіх фреймворків саме Pylons найкраще відповідає WSGI-архітектурі, причому він був задуманий таким з самого початку. У світі фреймворків він є свого родом антиподом Django. Всі його компоненти утворюють middleware-стек (про який згадувалося трохи вище при описі WSGI). Програміст може замінити будь-який зі складових цього стека на інший middleware. Такий підхід робить Pylons дуже гнучким. Між іншим, щось подібне можна побачити у Unix-системах. Ті дотримуються принципу: краще мати багато вузькоспеціалізованих утиліт, кожну з яких можна замінити на щось більш підходяще, ніж одну велику, яка вміє все. Дуже сильний вплив на нього справили Ruby On Rails, що набирали тоді популярність – такі важливі компоненти як Routes і WebHelpers взяті саме з RoR.

Pylons містить наступні компоненти: Paste як веб-сервер, SQLAlchemy для ORM, Mako (або Myghty) для шаблонів, Routes як диспетчер url-запитів. Корисними функціями володіє WebHelpers (наприклад, робота з AJAX, створення RSS). Ще раз підкреслимо, що будь-який з цих компонентів можна замінити на свій смак. Таким чином, Pylons закриває практично всі вищезазначені недоліки Django: гнучкість у виборі компонентів, зручна робота з AJAX. До того ж ті, хто мали раніше справу з Ruby On Rails відразу відчують себе в своїй тарілці. Тим не менш, Pylons не позбавлений недоліків. Як не дивно, вони випливають із його достоїнств:

Pylons не займається документацією, підтримкою та покращенням компонентів, які в ньому можна використовувати – ця відповідальність лежить на виробниках компонент. У результаті, якщо, наприклад, трапляється баг при використанні SQLAlchemy, то важко зрозуміти, хто винен: Pylons або SQLAlchemy. Звідси також випливає, що найчастіше документацію доведеться шукати не по Pylons, а по якомусь окремому компоненту. І не завжди він буває документований належним чином.

Відзначимо менший розмір ком'юніті в порівнянні з Django. Але не варто з цього робити поспішних висновків про якість. Наприклад, є можливість без проблем встановити контакт з лідерами проекту. Крім того, баги виправляються швидко і ефективно.

Таким чином, можна зробити висновки, що збезлічі пітоновських веб-фреймворків поки виділяється два основних: Django та Pylons. Якщо приваблює гнучкість і модульність — значить, вибір падає на Pylons. Якщо влаштовує цілісний, добре налаштований і документований набір компонент – потрібно використовувати Django. Насправді, кожен фреймворк має свої зручності (інакше він би не набув популярності). Фреймворк – це всього лише інструмент, і те, який буде обраний, в першу чергу повинно залежати від поставленого завдання, і тільки потім від його популярності.

Список використаних джерел:

1. A Little History of the World Wide Web [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.w3.org/History.html> . (текст англ.).
2. Современные веб-фреймворки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.pirsipy.com/sovremennyye-veb-freimvorki/> (текст рос.).

Ганна Іваненко,

Наук. кер. – Готинчан І.З.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

КОМП'ЮТЕРНА РЕАЛІЗАЦІЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ДИНАМІКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА УЧАСТЮ ЗОВНІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

Стаття присвячена комп'ютерній реалізації знаходження розв'язку математичної моделі динаміки промислового підприємства за участю зовнішніх інвестицій, як форми державної підтримки, за допомогою ітераційного методу Адамса 4-го порядку. Здійснено розробку програмного засобу в середовищі Delphi 7.0, за допомогою якого можна досліджувати динаміку основних виробничих фондів на підприємстві з врахуванням збурень та інвестицій.

Розглянемо адаптовану до умов турбулентного середовища базову модель динаміки підприємства (1), що використовує зовнішні інвестиції, як форму державної підтримки, представлену С.Р. Хачатряном і призначену для промислових підприємств, що функціонують в умовах, описаних системою передумов [1]:

- підприємство може розвиватися, як за рахунок внутрішніх джерел (прибутку, амортизації), так і за рахунок державної підтримки у вигляді інвестицій;

- розглядаються три різні стратегії державної підтримки бізнесу: а) постійна (з фіксованими об'ємами інвестицій для кожного періоду); б) лінійно зростаюча (з відомим постійним темпом зростання інвестицій); в) нелінійно зростаюча (з наростаючим темпом і мінімальним рівнем гарантованого державного субсидування). Власна інвестиційна стратегія підприємства визначається долею чистого прибутку (передбачається постійною), що відраховується на реінвестування.

$$\frac{dA(t)}{dt} = f \hat{a} A(t) + I(t) + \alpha \delta(t), \quad (1)$$

де $\hat{a} = \frac{(1-c-\tau_1)\mu}{1+\tau_2 K_\lambda (1-\mu)}$; $I(t)$ - зовнішні інвестиції, f - показник фондовіддачі; $A(t)$ - вартість основних

виробничих фондів; c - доля питомої собівартості випуску продукції у вартісному виразі; τ_1, τ_2 - ставки оподаткування на обсяг випуску і прибуток відповідно; μ - доля чистого прибутку, яка відраховується на реінвестування, $0 \leq \mu \leq 1$; K_λ - коефіцієнт, що відображає долю реінвестованих засобів прибутку, які не мають пільг по оподаткуванню (не всі реінвестовані засоби звільняються від податків), та характеризує співвідношення загального і чистого прибутку підприємства, і оцінюваний статистично $0 \leq K_\lambda \leq 1$; $I(t)$ - зовнішні інвестиції, отримані підприємством; a - величина зовнішніх збурень; $\theta(t)$ - функція Хевісайда, причому $\delta(t) = \theta'(t)$ –

узагальнена функція і $\theta(t) = \begin{cases} 1, & nput - t_0 \geq 0, \\ 0, & nput - t_0 < 0. \end{cases}$

Дана модель є адаптованою до змін зовнішнього середовища шляхом введення у вираз (1) узагальненої функції $\delta(t)$, яка визначає появу збурень у момент часу t_0 і величини зовнішніх збурень a , що впливають на основні виробничі фонди.

В залежності від задання динаміки інвестицій $I(t)$, яке відповідає одному із трьох стратегіям державної фінансової підтримки підприємництва, загальний розв'язок лінійного неоднорідного диференціального рівняння із сталими коефіцієнтами (1) для даних правих частин має вигляд:

1) $I(t) = I_0 = const$ - стала з фіксованими об'ємами інвестицій для кожного періоду

$$A(t) = \left(A_0 + \frac{I_0}{a} + \frac{\alpha \theta(t)}{a} \right) e^{at} - \frac{I_0}{a} + \alpha \theta(t) e^{a(t-t_0)}, \quad (2)$$

2) $I(t) = \beta t$ - зростаюча по лінійному закону з темпом зростання інвестицій $\beta > 0$

$$A(t) = \left(A_0 + \frac{\beta}{a^2} + \frac{\alpha \theta(t)}{a} \right) e^{at} - \frac{\beta(at+1)}{a^2} + \alpha \theta(t) e^{a(t-t_0)}, \quad (3)$$

3) $I(t) = Be^{\beta t}$ - зростаюча по нелінійному (експоненційному) закону з середнім темпом $\beta > 0$ і з мінімальним рівнем гарантованої державної підтримки ($I(0) = B$ при $t = 0$)

$$A(t) = \left(A_0 + \frac{\beta}{(a-\beta)} + \frac{\alpha \theta(t)}{a} \right) e^{at} - \frac{Be^{\beta t}}{(a-\beta)} + \alpha \theta(t) e^{a(t-t_0)}, \quad (4)$$

де $A_0 = A(0)$.

Математична структура основного рівняння динаміки промислового підприємства (1), як і структура отриманих розв'язків (2) - (4), відповідає результатам диференціального аналізу стосовно підприємства як господарського об'єкта.

Проте економічний зміст змінних, що входять в одержані розв'язки, є різний і визначається вихідними даними моделей, що розглядаються в кожному випадку.

Розв'язок рівняння (1) для випадку $I(t) = \beta A(t)$ не можна знайти у явному вигляді, тобто для такої ситуації, коли потік державних інвестицій пропорційний динаміці основних фондів промислового підприємства з коефіцієнтом пропорційності β ($0 < \beta < 1$). Іншими словами, в даному випадку реалізується наступна стратегія державної підтримки - чим більше підприємство, тим більше інвестицій йому виділяється. Тому рівняння (1) доцільно розв'язувати наближеними методами.

Знаходження розв'язку рівняння (1) проводилось ітераційним чисельним методом Адамса 4-го порядку за різницевою схемою:

$$y_{i+1} = y_i + \frac{h}{24} (55f(t_i, y_i) - 59f(t_{i-1}, y_{i-1}) + 37f(t_{i-2}, y_{i-2}) - 9f(t_{i-3}, y_{i-3})), \quad i \geq 3, \quad (5)$$

де $y_0 = A_0$ - початкова умова Коші, $y_1 = y_0 + hf(0, y_0)$ - початкова умова за методом Ейлера,

$y_2 = y_1 + \frac{h}{2} (3f(t_1, y_1) - f(0, y_0))$ - початкова умова за методом Адамсом 2-го порядку,

$y_3 = y_2 + \frac{h}{12} (23f(t_2, y_2) - 16f(t_1, y_1) + 5f(0, y_0))$ - початкова умова за методом Адамсом 3-го порядку,

$h = \text{const}$ - крок різницевої схеми для рівновіддалених вузлів розбиття, $t_i = ih$ ($i \in \{1, \dots, n\}$) - вузли розбиття.

Різницева схема (5) була реалізована у середовищі Delphi 7.0, результати якої наведені у вигляді графіків (рис. 1- 4).

За допомогою останніх трьох графіків можемо побачити різницю впливу між інвестиціями, які були зроблені окремо по кожній стратегії.

Рис. 1. Вхідні дані

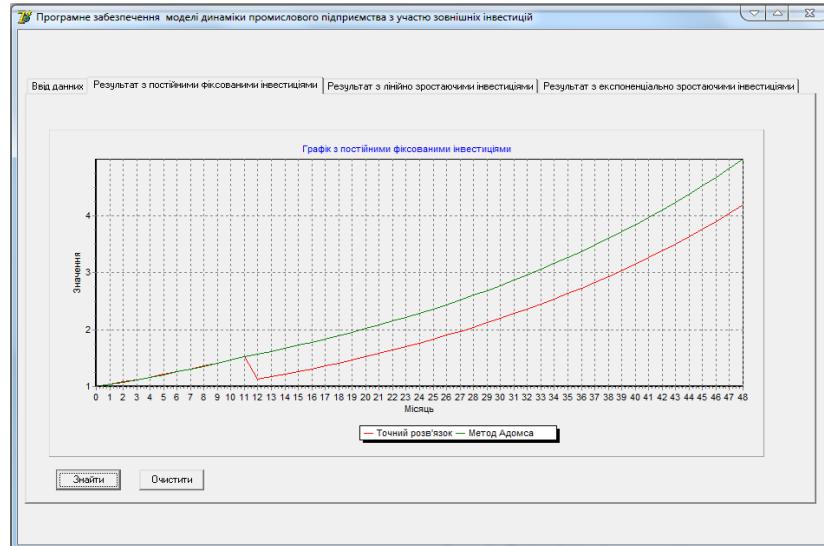

Рис. 2. Зображення двох моделей з постійними фіксованими інвестиціями

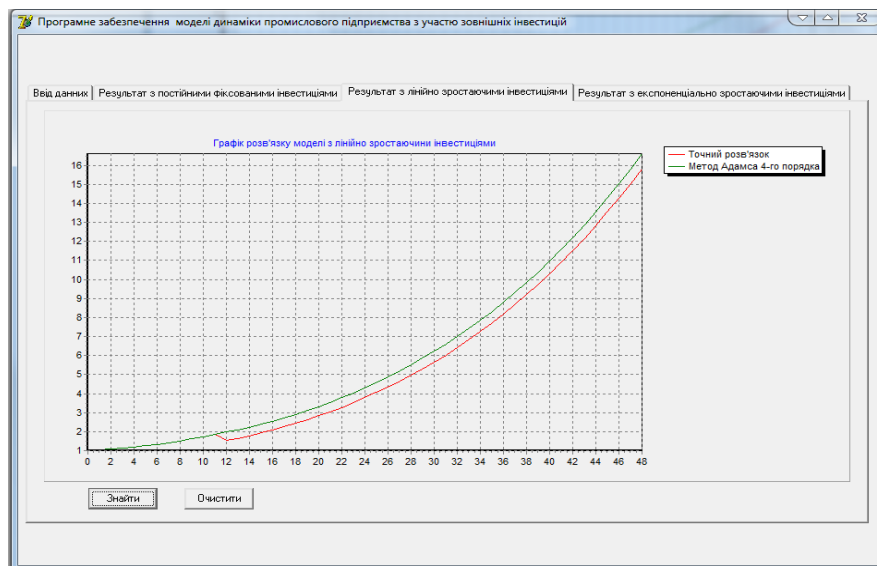

Рис. 3. Зображення двох моделей з лінійно зростаючими інвестиціями

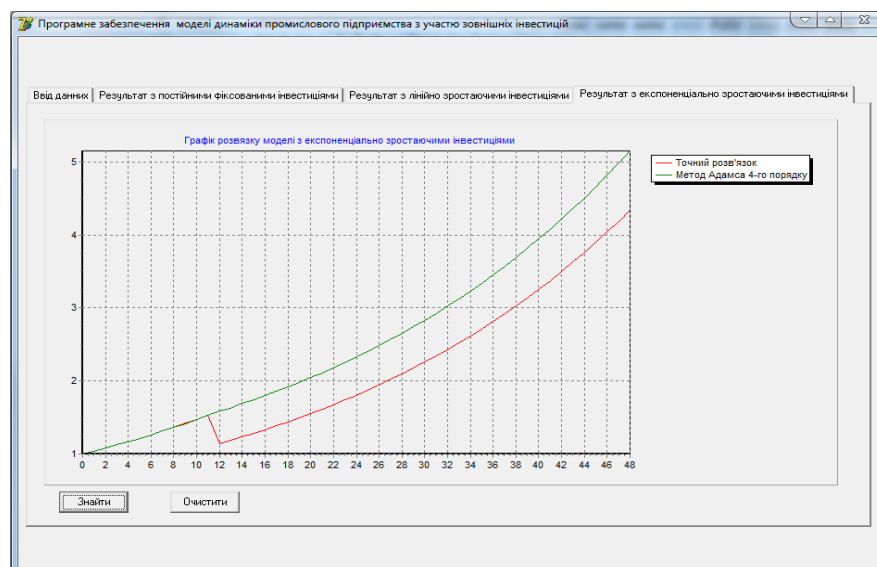

Рис. 4. Зображення двох моделей з експоненційно зростаючими інвестиціями

За допомогою останніх трьох графіків можемо побачити різницю впливу між інвестиціями, які були зроблені окремо по кожній стратегії.

Порівнюючи графіки можна зробити такі висновки:

- інвестиції, які зроблені по лінійно зростаючій стратегії будуть приносити найбільший прибуток підприємству;
- інвестиції, які зроблені по постійно фіксованій стратегії будуть приносити найменший прибуток підприємству.

Результати дослідження можуть бути застосовані для спостереження поведінки основних виробничих фондів на підприємстві з урахуванням збурень та інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Хачатрян, С.Р. Методы и модели решения экономических задач: научно-методическое пособие / С.Р. Хачатрян, М.В. Пинегина, В.П. Буянов. – М. : Экзамен, 2005. – 383 с.
2. Архангельский А.Я. Программування в Delphi. Підручник з класичним версіями Delphi / А.Я. Архангельский. – М.: ТОВ «Біном-Пресс», 2006. – 1152 с.
3. Заусаев А.Ф. Разностные методы решения обыкновенных дифференциальных уравнений: Учеб. Пособ / А.Ф. Заусаев. – Самара: Самарский гос. техн. ун-т, 2010. – 100 с.

Свгеній Леонов,

Наук. кер., – Остапов С. Е.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

У статті розглянуто особливості автоматизованих систем управління проектами. Було проведено повний аналіз доступних засобів та інструментів для автоматизації. Зроблені висновки щодо раціонального вибору автоматизованої системи управління.

Сьогодні ефективне управління проектами неможливе без використання сучасних програмних засобів, оскільки зростають розміри проектів, частота їх виконання, обсяги інформації. Сьогодні ці програми, окрім їх основного призначення, з успіхом використовуються для розробки фінансової моделі і стратегічного плану розвитку промислових підприємств, що особливо актуально в умовах перехідної економіки.

Багато науковців, фахівців і консультантів присвятили свої праці розробці концептуальних аспектів впровадження в компаніях стратегічних змін, удосконалення методологічних засад проектно-орієнтованого управління. Вагомий внесок у дослідження ефективності системи управління проектами зробили іноземні дослідники: Г. Амстронг, І. Ансофф, Й. Шумпетер, Р. Левайн, Ф. Котлер та ін. Становленню проектного підходу в аграрному секторі України сприяють теоретичні та практичні напрацювання вітчизняних вчених - І.О. Бланк, О. Бородіна, Б.В. Губський, В.В. Корнєєв, В.Д. Лагутіна, М.Л. Лапішко, М.І. Савлук, Н.П. Чорна, та ін [1, с. 552].

Мета статті: Дослідження і порівняльний аналіз автоматизованих систем управління проектами.

На сьогодні у світі розроблено кілька сотень систем, які реалізують функції календарного планування і контролю проектів. Але реально на вітчизняному і російському ринках представлені не більш як 10 програм, серед яких — Microsoft Project, Open Plan Professional, Spider Project, Sure Trek Project Manager, Primavera Project Planner (P3), Time Line, CA Super Project, Project Scheduler, Turbo Project, Artemis Views. Розгляньмо найпоширеніші системи управління проектами: Microsoft Project; Open Plan Professional; Spider Project; Sure Trek Project Manager; Primavera Project Planner (P3) [2, с. 320].

Microsoft Project. Microsoft Project — на сьогодні найбільш поширена у світі система управління проектами завдяки поєднанню простоти використання, дружнього інтерфейсу і найнеобхідніших інструментів для управління проектами, розрахованих передусім на користувачів, які не є професіоналами у сфері управління проектами. В багатьох західних компаніях Microsoft Project — це звичний додаток до Microsoft Office навіть для рядових працівників, які використовують його для планування графіків нескладних комплексів робіт.

Серед переваг Microsoft Project — досить гнучкі й зручні засоби створення звітів. Основні типи звітів можуть бути вибрані з Report Gallery. Для швидкого включення в роботу початківців Microsoft Project надає крім звичайних засобів допомоги також можливість покрокової розробки проекту (Create Your First Project) та інтелектуальної підказки (Answer Wizard) [3, с. 127].

Основним недоліком Microsoft Project є те, що цей пакет надає мінімальний набір засобів для планування й управління ресурсами. У Microsoft Project як ресурси можна планувати лише людей і обладнання [3, с. 131].

Open Plan Professional. Open Plan — це професійна система управління проектами, яка характеризується, зокрема, потужними засобами ресурсного і бюджетного планування, що дозволяють значно полегшити знаходження якнайефективнішого розподілу ресурсів і складання робочого розкладу їх.

Інтерфейс продукту — досить оригінальний. Робочий простір подано у вигляді кількох робочих столів, на яких розміщені ярлики стандартних об'єктів (файли проектів, календарів, ресурсів, кодів, шаблонів) та ярлики файлів. З відкриттям проекту відкривається «записна книжка проекту» — набір робочих столів з ярликами до файлів, які безпосередньо стосуються до проекту. Використання шаблону для проекту здійснюється простим переміщенням потрібного ярлика на записну книжку проекту.

До основних переваг Open Plan над Microsoft Project є те, що система може працювати з даними будь-якого профілю, які стосуються діяльності підприємства. Програмне забезпечення Welcom можна налаштувати на роботу з різними базами даних завдяки об'єктно орієнтованій і клієнт-серверній архітектурі. Користувач може вибирати, в якому форматі зберігати дані по проекту — у власному форматі Open Plan, у форматах Oracle, SQL Server, Sybase, xBase. Open Plan забезпечує можливість обмежити доступ до даних проекту, дозволяє надавати різні права на доступ до окремих даних, регулюючи їх спільне використання.

Spider Project. Російська розробка Spider Project відрізняється потужними алгоритмами планування обмежених ресурсів і великою кількістю додаткових функцій.

Робочий простір головного вікна Spider Project розбито на три функціональні зони. У лівій частині — ярлики відкритих проектів, у середній — ярлики шаблонів, а в правій частині розміщуються ярлики на відкриття документів.

Існуючі пакети з управління проектами роботи здебільшого характеризуються тривалістю їх виконання. У Spider Project замість тривалості можна задавати фізичні обсяги робіт. Тоді тривалість визначається програмою в процесі створення розкладу робіт залежно від продуктивності необхідних ресурсів. У Spider Project використовуються ті самі типи взаємозв'язків, що і в інших пакетах. Відмінності є у визначенні затримок: поряд з часовими затримками можна використовувати і затримки за обсягами робіт.

З основних особливостей цього пакету, в порівнянні з іншими є:

- можливість складання розкладу проекту, ґрунтуючись на фізичних обсягах робіт і продуктивності ресурсів;

- оптимізація використання ресурсів проекту і широкі можливості моделювання їх роботи;
- включення в модель проекту постачання та фінансування розкладу з їх урахуванням;
- розрахунок і використання ресурсного критичного шляху та ресурсних резервів;
- інтенсивне використання у проектах різних баз даних, - використання множинних ієрархічних структур робіт і ресурсів проекту;
- оригінальні підходи до моделювання ризиків, - додаткові форми графічних звітів [4].

Sure Trek Project Manager і Primavera Project Planner (p3).

Sure Trek Project Manager — це програмний продукт, орієнтований на управління невеликими проектами, субпроектами, а також на роботу конкретних виконавців з фрагментами проектів. Він може працювати як самостійно, так і спільно з Primavera Project Planner у корпоративній системі управління проектами.

Sure Trek Project Manager на відміну від Primavera Project Planner обмежений в інструментах планування, але включає засоби, орієнтовані на користувачів-початківців: мультимедійний навчальний ролик і Майстер створення проектів. Він також представляє більш широкі можливості для наочного перегляду проектною інформації. Можна змінювати масштаб шкали часу, наприклад, переглядати поточний місяць у тижнях, а іншу частину проекту, яка залишилася, — в місяцях. Режим перегляду сіткової діаграми включає шкалу часу, що дозволяє оцінювати не тільки логіку виконання робіт, але і залежність їх у часі.

Primavera Project Planner (P3) — центральний програмний продукт родини Primavera, добре відомий в усьому світі. Сьогодні Primavera Project Planner використовують для управління середніми і великими проектами в різних сферах, хоча найбільшого поширення цей програмний продукт набув у сфері управління будівельними та інженерними проектами.

Для моделювання проекту Primavera Project Planner пропонує широкий набір інструментів, який включає близько 20 рівнів WBS. У програмі передбачається дев'ять типів робіт (задача, віха, гамак, зустріч тощо), усі типи залежностей між роботами, 10 типів обмежень. Поточний варіант проекту може порівнюватися з необмеженою кількістю базових планів.

Особливістю Primavera Project Planner в порівнянні з іншими системами управління проектами є керування складними проектами в середовищі з багатьма користувачами. Високо інтенсивні й короткострокові проекти, важливі корпоративні проекти, що спільно використовують обмежені ресурси, -

P3 дозволяє управляти цими проектами, дозволить підтримувати одночасний санкціонований доступ до файлів проекту багатьох користувачів, що гарантує оперативність коректування даних, захищеність і вірогідність [5, 608].

Менеджер і команда проекту, використовуючи програмне забезпечення, можуть значно підвищити ефективність, обґрунтованість і швидкість прийняття управлінських рішень. Пакети програмного забезпечення управління проектами на сьогодні дозволяють автоматизувати всі основні операції, а саме : розробку розкладу виконання проекту без урахування і з урахуванням обмеженості ресурсів; визначення критичного шляху і резервів часу виконання робіт за проектом; визначення потреби проекту у фінансуванні, матеріалах і обладнанні; оцінку ризиків і планування проекту з їх урахуванням; аналіз виконання проекту; визначення відхилень виконання робіт від запланованого і прогнозування основних параметрів проекту.

Список використаних джерел:

1. Тернер Д. Родни. Руководство по проектно-ориентированному управлению / Тернер Д. Родни; пер. с англ.; под общ. ред. В.И. Воропаева. - М.: ИД Гребенникова, 2007. - 552 с.
2. Тарасюк Г. М. Управление проектами: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид. - К.: Каравела, 2006. - 320 с.
3. Борян, Л. О. Використання пакету Microsoft Project для розрахунків календарних планів виконання робіт в сільському господарстві [Текст] / Л. О. Борян // Вісник аграрної науки Причорномор'я. Вип. 2(40). - Миколаїв: МДАУ, 2007.-126-131с.
4. Либберзон В. Основные отличия пакета Spider Project от западных систем [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http:// www.spiderproject.ru/library/rus/difference.ppt](http://www.spiderproject.ru/library/rus/difference.ppt).
5. Грей К. Управление проектами / К. Грей, Э. Ларсон; пер. с англ. - 3-е полн. перераб. изд. / науч. ред пер. - М.: Изд-во Дело, 2007. - 608 с.

Анна Мінюк,

Наук. кер. – Лучик В.Є.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ВИКОРИСТАННЯ CRM-СТРАТЕГІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДЛЯ ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТАМИ

У статті розглядається суть поняття CRM-системи. На основі досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців проаналізовано доцільність використання CRM-системи на підприємствах малого та середнього бізнесу. Визначено основні переваги та недоліки їх використання підприємствах з метою налагодження взаємовідносин з клієнтами.

На сьогоднішній день кожен підприємець бажає залучити якнайбільшу кількість клієнтів і стати конкурентоспроможним на теренах ринку. В умовах глобалізації економіки та швидких змін підприємства повинні залучати все більше нових технологій до своєї роботи.

В сучасних умовах неможливо уявити стратегію успішного розвитку підприємства на ринку без ефективної взаємодії з клієнтами. Конкуренція, підвищення вимог до якості товарів та послуг, поява нових засобів маркетингових досліджень та технологій взаємодії з клієнтами – всі ці тенденції призвели до переорієнтації компаній на вдосконалення взаємодії з клієнтами. Встановлення тісного зв'язку з клієнтами, задоволення потреба клієнта.

Орієнтація на клієнта, коли компанія визначає найважливіших споживачів, досліджує комплекс їх потреб і коректує власні можливості з метою максимального задоволення потреби, це і є CRM (Customers Relationships Management) – програмне забезпечення, комплекс програмних додатків, що автоматизують процеси взаємовідносин між владою та громадськістю, внутрішніх підрозділів органу державного управління, дає змогу систематизувати, зберігати й опрацьовувати інформацію.

CRM-система це відносно новий спосіб взаємодії з клієнтами. У більшості праць вітчизняних і зарубіжних вчених розглядаються лише теоретичні аспекти доцільності використання CRM-системи на підприємствах. Загальні проблеми управління інформаційними системами вивчаються в роботах І. Гордієнко, К. Laudon і J. Laudon, С.Гаркавенко, Н.Куденко, А.Петровської та інші. Проте недостатня увага приділяється практичним аспектам вибору та використання CRM-системи, що забезпечить ефективну взаємодію з клієнтами та зручне використання для підприємств.

Метою статті є вивчення теоретичних аспектів доцільності використання CRM-системи на підприємстві та ознайомлення з існуючими CRM-системами на ринку.

Дослідження міжнародної консалтингової компанії McKinsey демонструють, що головною причиною відходу клієнтів є байдужість з боку підприємства – 68% випадків, і лише в 14% – незадоволення продукцією чи послугами. Впровадження CRM-системи допоможе виправити таку ситуацію, оскільки вона спрямована на ефективне управління взаємовідносинами з клієнтами. Здійснення ефективної CRM-програми на підприємстві, це можливість збільшити прибуток та об'єм продажів, сформувати лояльність клієнтів до компанії. Результати дослідження Insight Technology Group показують, що у кожній компанії, яка впровадила використання програми CRM, основні показники змінилися таким чином: об'єм продажів в середньому зріс на 51%;

- підвищення рівня задоволеності клієнтів на 20 %
- зниження витрат на збут і обслуговування на 21 %
- скорочення тривалості циклу збуту на третину
- збільшення маржі більш ніж на 2 % тощо [3].

CRM-системи ґрунтуються на таких системах, які частково дозволяють поліпшити відносини з клієнтами:

1. Автоматизація маркетингу (MA - Marketing Automation) – система, що спеціалізується на автоматизації маркетингових операцій, спрощенні інформаційних процесів, надає можливість ефективно планувати маркетингові дослідження та аналізувати отримані результати.

2. Автоматизація продажів (SFA - Sales Force Automation) – система, що спеціалізується на автоматизації роботи торгових агентів, за допомогою якої можна прогнозувати і аналізувати інформацію про продажі, складати звітність, враховувати прибутковість і збитки, автоматично готувати комерційні пропозиції.

3. Автоматизація обслуговування клієнтів (CSS - Customer Service & Support) – система, що спеціалізується на автоматизації служб обслуговування і підтримки клієнтів, яка включає базу даних клієнтів та контактів з ними; моніторинг етапів замовлення; засоби контролю за обслуговуванням клієнтів; базу знань типових питань та проблем.

У зв'язку з розвитком сучасних інформаційних технологій, мереж почали використовувати комп'ютерні системи, що автоматизують певні процеси взаємодії з клієнтами, такі як: автоматизація обслуговування клієнтів (Customer Support System), автоматизація служби збуту (Sales Force Automation), автоматизація маркетингового планування (Sales & Marketing System), управління зв'язками з партнерами (Partner Relationship Management), аналітика попиту, планування задач (Task Management).

З популяризацією використання хмарних Інтернет технологій, програмних засобів та оновленням стратегій взаємодії з клієнтами виникла необхідність створення е-CRM (CRM + Internet). Саме завдяки е-CRM з'явилась можливість організувати такі сервіси, як доступ до бази даних компаній, наприклад, Self-service solutions – можливість клієнтам вирішувати питання самостійно за допомогою FAQ (Frequently Asked Questions), E-mail management – можливість задавати питання за допомогою e-mail, Real-time interaction – використання сучасних інтернет-сервісів в режимі реального часу (chat, voice-over-IP etc). За допомогою сучасних Інтернет технологій полегшився зворотній зв'язок (клієнт-компанія) та з'явилась можливість заощадити час з обох сторін.

Фахівці виділяють CRM системи трьох рівнів: операційного (o-CRM), аналітичного (a-CRM) та колабораційного (c-CRM).

Задача операційних CRM (front-Office CRM) полягає в веденні бази даних інформації про взаємодії клієнта з компанією, та з її допомогою налагодити робочі процеси, вчасно оновити технології використовуючи для цього очікування і потреби клієнтів. o-CRM-система охоплює виключно ті сфери діяльності підприємства, в яких відбувається безпосередній контакт з клієнтом, та можуть бути направлені як зсередини-назовні – «компанія - клієнт» (електронна розсилка, SMS повідомлення, телефонний дзвінок), так і в зворотному напрямку – «клієнт - компанія» (дзвінок на call-центр, відгук на сайті).

Операційна CRM вимагає високої інтеграції систем, чіткої організаційної координації процесу взаємодії з клієнтом по всіх каналах комунікації. Більшість CRM-продуктів, представлених на сучасному ринку, відносяться до даної категорії.

Аналітична CRM (back-Office CRM), дозволяє формувати бізнес-рішення, орієнтовані на клієнта, коригувати стратегію роботи компанії з клієнтами. Задачею даного типу CRM-систем є збір, систематизація, аналіз інформації з метою пошуку закономірностей в поведінці і прогнозування майбутніх потреб клієнтів.

Більшість нинішніх CRM-постачальників або створюють нові можливості для CRM-аналізу, або укладають партнерські угоди з постачальниками business intelligence - BI-постачальниками послуг з обробки і аналізу ділової інформації, що робить аналіз невід'ємною частиною своєї пропозиції [1].

Колабораційний CRM дає безпосередню можливість клієнту брати участь в діяльності фірми та впливати на процеси розробки продукту. Проте на сьогоднішній день практично не існує систем, що підтримують колабораційний CRM, оскільки даний процес є суто індивідуальним і кожна компанія визначає власні характеристики даного процесу. Наразі колабораційний процес автоматизується за рахунок гнучкості CRM-системи.

Стосовно українського ринку варто зазначити, що використовується дуже велика кількість CRM - як вітчизняних, так і зарубіжних. Перелік основних CRM-систем представлено в табл.1

Таблиця 1

Огляд CRM-систем вітчизняних постачальників [2]

Компанія	Продукт	Стислий зміст
1	2	3
«1С»	«Управління торгівлею 8.0»	Базові функції CRM з можливістю нарощування функціональності
ABBY	Продукти на платформі «1С» версії 7.7 и 8.0	Розробка і постачання спеціалізованих рішень
IDM	Microsoft CRM	Повний спектр послуг з впровадження CRM-стратегії на базі Microsoft CRM
Epicor - Scala	iScala Customer Relationship Management	Обслуговування клієнтів
	iScala CRM Service	Обробка замовлень клієнтів та їх підтримка
	iScala CRM Sales	Повний обхват всього процесу – від першого контакту з потенційним клієнтом до постачання продукту і здобуття оплати

1	2	3
«Инком»	Siebel	Повний спектр послуг з впровадження CRM-стратегії на базі продуктів Siebel
ЦКТ «ИнфоПлюс»	CRM InfoSales	Власна розробка, адаптована під декілька вертикальних рішень
	IFS Applications	У складі є функціональність CRM-систем
«Квазар-Микро	Microsoft CRM	Повний спектр послуг з впровадження CRM-стратегії на базі Microsoft CRM
	Oracle CRM	Розширений набір функцій для великих компаній з розподіленою інфраструктурою
	Microsoft Dynamics Navision	Програмний продукт з інтегрованим модулем CRM
	Microsoft Dynamics Axapta	Програмний продукт з інтегрованим модулем CRM
«Лаборатория Форт»	Fort:SalesOffice	Легке універсальне рішення на базі платформи «1С 7.7.». Власна розробка
	«Управління торгівлею 8.0»	Базові функції CRM з можливістю нарощування функціональності
Oracle	E-Business Suite	Сrm-блок, що містить більше 50 різних модулів. Рішення в області маркетингу, управління продажами і сервісного обслуговування
«Парус»	«Парус – Менеджмент и Маркетинг»	Рішення для побудови «операційної» CRM-системи
	«Парус – Предприятие 8»	Програмний продукт з інтегрованим модулем CRM
«ПроФИКС»	SalesLogix	CRM-рішення, що зважають на специфіку бізнесу замовників
«Софтлайн»	SugarCRM	Рішення на базі відкритого коду, орієнтоване на середній і малий бізнес
Softline Business Intelligence	NCR Teradata	Проекти по Data Mining
	KXEN	Побудова описових і прогнозних моделей
«Террасофт»	Terrasoft CRM	22 готових CRM-рішення для різних галузей бізнесу, консалтинг

Проте актуальність CRM-систем зростає з кожним роком. Здебільшого CRM впроваджують компанії з великою базою клієнтів, великим об'ємом продажів та тривалим життєвим циклом, налагодженим після продажним обслуговуванням. Великі компанії одразу інвестують для впровадження CRM значні суми і обирають технології визнані світовим ринком (Siebel, mysap CRM, Saleslogix, Oracle CRM, Peoplesoft Vantive Enterprise і ін.).

Більшість середніх і малих підприємств також проводять автоматизацію взаємовідносин з клієнтами, зокрема, ведення єдиної бази контактів з повною інформацією про історію взаємин, управління продажами. Такі компанії мають намір купувати недорогі вітчизняні рішення, що швидко впроваджуються: «Контакти і продажі» (Terrasoft), «Вітрило-менеджмент і Маркетинг» (корпорація «Вітрило»), або доступніші за цінами повнофункціональні зарубіжні системи.

Отже, CRM-стратегії — це концептуально новий підхід до взаємодії з клієнтами, виникнення якого визначено глобальними змінами на фінансовому ринку, який передбачає якісно нову співпрацю з клієнтом, підвищення якості обслуговування і за рахунок цього підвищення частки компанії на ринку прибутковості. Підприємства, що функціонують на ринку, за рахунок ефективних взаємовідносин з клієнтами можуть відтіснити неприбуткових та неперспективних клієнтів, збільшити кількість постійних клієнтів та повторних продажів товару. Незважаючи на всі плюси, впровадження CRM є досить тривалим і фінансово дорогим процесом. Зі всього проаналізованого вище, можна зробити висновок про те, що впровадження CRM-системи є виправданим лише у тих компаніях, які спрямовані на довгострокове використання CRM та усвідомлюють необхідність і переваги впровадження нової технології.

Список використаних джерел:

1. Голубкова Е.Н. Внедрение концепции CRM на предприятии [Текст] / Е.Н. Голубкова, Д.М. Давтян // Маркетинг в России и за рубежом. – 2003. – №3. – С. 12-16
2. Черкашин П.В. Стратегия управления взаимоотношениями с клиентами (CRM). – М.: Бином. Лаборатория знаний, Интернет-университет информационных технологий. – 2007. – 376 с.
3. Информационный портал о CRM — режим доступа: <http://crm.com.ua/>

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

В статті розглянуто основні фізико-хімічні показники якості для перевірки виробленої олійно-жирової продукції. Ознайомлено з контролем якості та системою контролю якості.

Олійно-жирова галузь – одна з найбільших галузей народного господарства і входить до категорії тих, що позитивно розвиваються. Україна займає одне з провідних місць серед соняшникосючих держав, а вже з недавнього часу, після запровадження експортного мита на насіння соняшнику, і однією з країн-лідерів по переробці та експорту соняшникової олії.

Підвищення рівня ефективності виробництва олійних культур є важливим завданням, від вирішення якого залежить забезпечення ефективної діяльності олійно-жирового підкомплексу.

Агропромисловий комплекс є одним з найбільш ефективних секторів економіки розвинутих країн світу. Подальший процес розвитку аграрного сектору економіки України пов'язують з розвитком олійно-жирового підкомплексу країни, оскільки існуючий потенціал цієї галузі є надзвичайно великим. Україна повністю задовольняє власні потреби у продукції переробки насіння олійних культур та є найбільшим експортером соняшникової олії на світовому ринку. Для подальшого успішного розвитку вітчизняного олійно-жирового підкомплексу та утримання лідируючих позицій України виникає необхідність в об'єктивній оцінці економічних показників діяльності, визначенні характерних рис сучасного стану підприємств цієї галузі та з'ясуванні їх майбутніх перспектив [4].

Вагомий внесок у дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку олійно-жирової промисловості України, економічної ефективності виробництва продукції, оцінки якості, зробили такі вітчизняні вчені, як В.Папченко, В.Бернадська, А.Блакита, С.Бойко, О.Бронін, Ю.Домашенко, І.Драган, С.Присяжнюк, Л.Старшинська та ін.

Метою нашої статті є оцінювання показників якості олійно-жирової продукції на виробничих підприємствах, встановлення основних фізико-хімічних методів дослідження виробленої олії.

Якість продукції, включаючи новизну, технічний рівень, відсутність дефектів при виконанні, надійність в експлуатації, є одним з найважливіших засобів конкурентної боротьби, завоювання й утримання позицій на ринку, особливо в період загострення кризових умов у світовій економіці. Це змушує виробників шукати нові потужні засоби управління якістю продукції, до яких належать системи підтримки прийняття рішень.

Рівень якості – це кількісна характеристики міри придатності того або іншого виду продукції для задоволення конкретного попиту на неї у порівнянні з відповідними базовими показниками за фіксованих умов споживання. Оцінка якості продукції передбачає визначення абсолютного, відносного, перспективного і оптимального її рівня.

Абсолютний рівень якості того чи іншого вибору знаходять шляхом обчислення вибраних показників без їх порівняння з відповідними показниками аналогічних виробів. Визначення абсолютного рівня якості є недостатнім, оскільки самі по собі абсолютні значення вимірників якості не відображають ступінь його відповідності сучасним вимогам. Тому поряд з цим визначають відносний рівень якості окремих видів вироблюваної (проектованої) продукції, порівнюючи її показники з абсолютними показниками якості кращих аналогічних вітчизняних та зарубіжних зразків виробів. Для поліпшення якості продукції та забезпечення її високої конкурентоспроможності, на підприємстві в комплексі вирішуються завдання, вони включають в себе такі основні заходи: зростання обсягів виробництва, в тому числі і експортної продукції; вдосконалення маркетингової діяльності; освоєння випуску нової продукції та вдосконалення технологій; сертифікація нових видів продукції, проведення технічного переозброєння; вдосконалення кадрової політики.

Контроль якості продукції – встановлення відповідності продукції та процесів вимогам нормативно-технічної документації, зразкам-еталонам [5, с.18].

Система контролю якості включає: лабораторію контролю; технічний контроль; технологію проведення контролю; засоби контролю і точність контролю.

Лабораторія контролю якості працює безпосередньо на виробництві і забезпечує постійний нагляд за якістю сировини та за готовою продукцією. Продукція проходить трирівневий контроль якості. Перший рівень контролю – це перевірка якісних показників вхідної сировини; наступний рівень – здійснюється перевірка зразків в процесі переробки сировини і останній рівень контролю – це перевірка кінцевого продукту, проводиться відбір зразків з кожної партії.

Олійно-жирова промисловість у якості вихідної сировини використовує насіння масличних культур – соняшнику, льону, бавовнику, сої, гірчиці, арахісу, рапсу, коноплі тощо. У їх насінні міститься в середньому 35-40, в найкращих сортах – понад 50% олії. Макуха і шпрат більшості з них має 30-35% білкових речовин і до 10% олії (жирів), що робить їх високоцінним концентрованим кормом. Більшість олійних культур є медоносами.

Соняшникова олія – одна з найважливіших рослинних олій, що має велике народногосподарське значення. З неї виробляють маргарин і кулінарні жири (шляхом гідрування). Соняшникова олія застосовується для виготовлення консервів, а також у миловарінні та лакофарбовій промисловості. Соняшникова олія входить до складу різних мазей. Олійність насіння соняшнику – один з основних показників, що характеризує ефективність роботи олійно-жирової промисловості [2, с. 45].

Підприємства випускають олію соняшкову, очищену від сторонніх домішок, пестицидів, містить вітаміни, виготовлену з найкращого насіння соняшника з використанням екологічно чистих технологій. Фосфоровмісні речовини, які містить олія, зміцнюють імунну систему організму, сприяють зниженню рівня холестерину. Олія виготовляється згідно ДСТУ 4492:2005., вміст жиру олії становить 99,9 г/100 г., енергетична цінність складає 899 кКал/100 г (3761 кДж), гарантійний термін зберігання 6 місяців з дати розливу при температурі від +8°C до +20°C.

Олія рафінована дезодорована марки «П» під час виробництва проходить окрім процесу рафінації, ще й процес дезодорації, в наслідок чого з неї видаляються речовини, які мають запах, зменшену кількість пероксидних сполук.

До рафінованої олії відносять олію, що очищена механічними і хімічними засобами від домішок, вільних жирних кислот, барвникових та інших речовин. В зв'язку з зменшенням вмісту антиокислювальних речовин рафінована олія не стійка при довгостроковому зберіганні.

Залежно від способу очищення (рафінування) олію поділяють на види, а кожен вид – на товарні сорти. Вид і товарний сорт олії визначають за прозорістю, смаком, запахом, кольором та фізико – хімічними показниками: колірне, кислотне числа, нежирні домішки, вміст фосфорно містких речовин, вологи та летких речовин, неомилуваних речовин, проби на мило.

Підприємства оснащують лабораторією, в якій визначають показник прозорість олії при температурі 20°C після відстоювання 24 години. Згідно ГОСТу олія може бути прозорою, мутною, мати сітку і відстій. Під час визначення кольору олії розглядають проби в променях, що проходять крізь масу жиру у відбитому світлі на білому фоні. Смак і запах олії визначають при температурі 20°C попередньо її перемішавши.

Перевіряючи вироблену олійно-жирову продукцію, визначають наступні фізико-хімічні показники:

- колірне число (визначають порівнянням проби яку наливають у пробірку, з кольором одного з еталонів, який найбільше подібний до кольору олії);
- йодне число (характеризується наявністю в олії ненасичених жирних кислот, або кількістю подвійних зв'язків у ненасичених жирних кислотах олії, а також приналежність її до одного з типів і здатність до окислення);
- кислотне число (виражають кількістю мл 0,1N розчину лугу, здатне нейтралізувати вільні жирні кислоти, що містяться в 1г олії. Кислотне число є сортовим показником олії. В олії соняшникової рафінованої дезодорованої марки «П» воно становить 0.4 мл NaOH2(KOH));
- масова частка фосфоровмісних речовин характеризує наявність в олії фосфоліпідів.
- частка вологи і летких речовин є видовим і сортовим показником якості олії. Для олії соняшникової рафінованої дезодорованої марки «П» допускається вміст вологи і летких речовин не більше 0.1%;
- якісна проба на мило (дає можливість визначити його залишки в олії після проведення лужної нейтралізації, сепарування, промивання жиру. Мило в харчовій олії не допускається);
- вміст пестицидів, (в олії не повинен перевищувати кількостей передбачених Санітарно – гігієнічними нормами).

В оліях, призначених для виготовлення продуктів харчування, контролюється вміст свинцю, ртуті, міді, мікро токсинів, афлатокміну В1 і мікробіологічні показники. Олія не повинна містити сторонніх смаків і запахів, присмаку гіркоти, затхлих запахів і запаху оліф. Бракується олія, що має невідповідні фізико – хімічні показники, вміст пестицидів, важких металів, мікро токсинів, мікробіологічні показники [3].

Підвищення вимог споживача до якості олійно-жирової продукції і необхідності подальшого вдосконалення визначення рівня і ступеня якості такої продукції пов'язано з процесами окиснення жирів, тому проблема запобігання окислювального псування жирів продовжує залишатися гострою. Зрозуміло, що найбільш радикальним вирішенням проблеми окислювального псування жирів у процесі їх видобування та переробки, є проведення всіх процесів без доступу кисню. Отже однією з найбільш важливих властивостей олій є стійкість до окиснення на різних стадіях переробки та зберігання. Окисненню, в першу чергу, піддаються ацили поліненасичених жирних кислот, що призводить до зниження вмісту есенціальних жирних кислот і, відповідно, до зниження фізіологічної цінності, погіршення органолептичних та фізико-хімічних показників якості та скороченню термінів придатності олій. Враховуючи це, актуальними є дослідження з визначення кількісного впливу на кінетику окиснення таких факторів, як жирно-кислотний склад олій, вміст природних та внесених антиоксидантів, умов, при яких відбувається окиснення.

У харчовій промисловості в якості добавок, які стримують і іноді навіть запобігають процесу окиснення харчових продуктів, використовують антиоксиданти природного і синтетичного походження. На сьогоднішній день, одним з перспективних видів рослинної сировини для отримання природних антиоксидантів є вторинна олійна сировина, яка утворюється при отриманні соняшникової олії, а саме соняшниковий шрот з якого методом спиртової екстракції можна отримувати хлорогенову кислоту – ефективний природний антиоксидант [1, с. 179].

Підприємства олійно-жирової галузі протягом останніх років освоїли виробництво широкого асортименту високоякісної емульсійної продукції, яка випускається в різних товарних формах як висококалорійна так і низькокалорійна, для дієтичного і профілактичного харчування, рафіновані і нерафіновані олії, купажовані та салатні олії з додаванням прянощів, а також олії для дитячого харчування.

Отже, на основі досліджень складу, фізико-хімічних властивостей олійно-жирової сировини, технологічних процесів її переробки і системи управління якістю та безпекою продукції можна удосконалювати технології та обладнання, що дозволить збільшити обсяги виробництва високоякісних конкурентоспроможних продуктів олійно-жирової галузі, які зможуть задовольнити вимоги споживача.

Список використаних джерел:

1. Папченко В.Ю. Нові наукові розробки у галузі харчових технологій / В.Ю. Папченко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – №38(1011). – С. 178-181.
2. Бернадська В.О. Аналіз наслідків впровадження актів у законодавство України в сфері виробництва продукції рослинного походження / В.О. Бернадська – К.: Лібра, 2009. – 106 с.
3. Інструкція про порядок і умови поставки, закладення, зберігання і відпуску олії соняшникової [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gosrezerv.gov.ua/reserv/control/uk/publish/article>.
4. Характеристика олійно-жирового комплексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/275-harakterystyka-oliyno-zhyrovogo-kompleksu-ukrainy>.
5. Теоретичні основи товарознавства. Розділи «Споживчі властивості товарів», «Якість товарів». Опорний конспект лекцій з курсу / Укладач Н.К. Кисляк – Київ. Видавничий центр КНТЕУ. – 2000. – 35 с.

Крістіна Винник,

Наук. кер. – Гончарова О.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

БІОРОЗКЛАДНІ ПОЛІМЕРНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПАКУВАННЯ ТОВАРІВ

Упаковка є невід'ємною частиною різних груп товарів. Вона забезпечує їх збереження, дотримання санітарних і естетичних вимог, зручність продажу й користування. У сучасних умовах перспективним напрямком розвитку є біоупаковка на основі розкладних полімерних матеріалів, яка розкладається в умовах природного середовища дуже швидко під впливом різних хімічних, фізичних та біологічних факторів.

У сучасному світі постійно зростають обсяги виробництва та споживання полімерних матеріалів. Значна їхня частка використовується як упаковка. Традиційні полімери завдяки своїм властивостям витісняють такі пакувальні матеріали,

як папір, метал, скло та картон. Однак основною проблемою для традиційних полімерних матеріалів є тривалий період їх розкладання після використання в умовах природного середовища. Термін розкладання полімерних матеріалів становить від десятків до сотень років.

Вступ України до СОТ потребує підвищення якості пакування продуктів. Крім загальних вимог до упаковки, висуваються й вимоги її безпечності для навколишнього середовища після використання. Тому загальносвітові тенденції сьогодення – це виробництво нешкідливих для довкілля пакувальних матеріалів, що робить дослідження даної проблеми актуальним.

Споживання товарів широкими верствами населення має стійку тенденцію до зростання, однак це неминуче впливає на проблему утилізації відходів від спожитих товарів та їх упаковки. Питання утилізації відходів пакувальних матеріалів з полімерних матеріалів набуває міжнародного значення і на цей час є відкритим. Погляди багатьох учених сходяться на тому, що одним з перспективних способів вирішення цього питання є розвиток індустрії біорозкладної упаковки, яка має властивості до розкладання у природних умовах (компостування).

Дослідженнями питань біорозкладних полімерних матеріалів займаються такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як Гузєєв В.В., Пармон В.Н., Потапов А.Г., Легонькова О.А., Фомін В.А. та Адхикарі Р., Вебер М., Гунатілаке П.А., Девід К., Ла Манта Ф., Сاین М., Первайц К.

Критерії, за якими визначається можливість заміни традиційних полімерних пакувальних матеріалів їх біоконкурентами, визначаються регіональними масштабами. Вартістю полімерних пакувальних матеріалів і екологічні аспекти обумовили розвиток біоіндустрії у Європі. Розвитку ринку біополімерів слугують такі фактори, як законодавча база, програми з окремого збору відходів, обмеження на використання упаковки з полімерних матеріалів, звільнення від податку на утилізацію відходів, посилення екологічних вимог до упаковки. Ці фактори дозволяють нарощувати обсяги виробництва біополімерів на європейських ринках. Найбільш динамічно розвивається ринок біополімерів у таких країнах, як Італія, Великобританія, Німеччина.

Сприятливий стан для розвитку виробництва біополімерів склалася за останні роки в Японії. Обмеженість території, наявність законодавчої бази щодо утилізації відходів, податкові пільги при використанні біополімерної упаковки сприяють адаптації її на ринку. Тому третина усіх діючих світових фірм у сфері розробки та виробництва біополімерів – японські.

Порівняно з Європою та Японією ринок біополімерів у США мав менші темпи розвитку, тому що пріоритетом для цієї країни є співвідношення ціни/якості пакувальної продукції. Це означає, що при подібних характеристиках товару споживачі будуть орієнтуватися на більш дешеву продукцію. Проте зростання ціни на нафту і технологічні прориви в галузі виробництва біоупаковки вплинули на зниження її вартості та підвищення попиту [1, с.35].

Існують різні технологічні підходи до створення біорозкладних полімерів. Серед них можна виділити наступні напрямки:

- полімери, здатні до фоторозпадації. До фоторозпадних полімерів відносяться сополімери етилену з оксидом вуглецю, етилену або стиролу з вінілкетонем. Фотоініціаторами розпаду базового полімеру поліетилену або полістиролу є вінілкетонові мономери. Введення їх в кількості 2—5% в якості сополімеру до етилену або стиролу дозволяє отримувати пластики з властивостями, близькими до поліетилену або полістиролу, але здатними до фоторозпадації під дією ультрафіолетового випромінювання у межах 290-320 нм. Також фоторозпад полімерів отримують за допомогою домішок. З метою прискорення фото- та біорозпаду плівок в них вводять пульпу целюлози. Фоторозпадні полімери використовуються найчастіше у сільському господарстві. Цей напрям не є перспективним, так як фоторозпадна складова швидко розкладається в процесі компостування, а основний синтетичний наповнювач біорозкладанню не підлягає;

- синтез біорозкладних полімерів методами біотехнології. Так отриманий мікробний поліоксibuтират, який за своїми пластичними властивостями близький до класичних полімерів — поліетилену і поліпропілену. Поліоксibuтират і вироби з нього легко піддаються розкладанню під дією мікроорганізмів, а також ферментів плазми тваринних тканин. Його відходи руйнуються природною ґрунтовою мікрофлорою до мономерів та використовують у хірургії і фармакології. Англійська фірма «ICI» створила нові полімерні матеріали, одержані за допомогою бактерій на натуральних субстратах: цукрі, етанолі та суміші газів [2].

Створення матеріалів, які часто називають матеріалами з регульованим терміном служби, припускає введення в них спеціальних добавок, що прискорюють розпад макромолекули полімеру. Для цих цілей використовують різні полісахариди, зміст яких може досягати 60%. Макромолекула крохмалю являє собою складну речовину і складається з двох полісахаридів різних за структурою та властивостями - амілози (20-30%) і амілопектину (70- 80% від маси крохмалю). Для виробництва крохмалю використовують картоплю, кукурудзу, горох, а також рис, пшеницю і деякі інші рослини., який за зовнішнім виглядом являє собою порошок білого або жовтуватого кольору. Більшість полімерних матеріалів, що випускаються в даний час промисловістю, відрізняються високою стійкістю до дії мікроорганізмів. Це одна з основних причин їх широкого використання. Однак вказана гідність перетворюється на серйозний недолік для відпрацьованих полімерів. Полімерні відходи в природних умовах розкладаються надзвичайно повільно і практично не схильні до дії мікроорганізмів повітря і ґрунту, і, отже, є джерелом забруднення навколишнього середовища.

При виготовленні біорозкладних полімерних матеріалів враховують, що процес деструкції (руйнування) базового полімеру практично не прискорюється. Для інтенсифікації цього процесу до складу полімерної матриці вводять добавки, що прискорюють її розпад під дією УФ-опромінення. Такими добавками є сополімери на основі етилену і моносахаридів вуглецю, вінілкетони та інші матеріали (Ecoplast, Ecolyte - Канада, Bioplast, Biopol і Ecostar - Великобританія, Novon і Tone - США, Biocell - Франція та ін.).

Одним з таких біорозкладних полімерів є Biopol (фірма ICI, Великобританія), який являє собою біосинтетичний сополімер - полігiдроксibuтират або полігiдроксibuвалерат. Сополімер культивують на вуглеводних поживних середовищах, витягуючи з біомаси бактерії певного штаму. Можна отримувати поліефірні матеріали з різними властивостями, варіюючи співвідношення мономерних ланок. Biopol повністю задовольняє запити щодо використання упаковок одно - або дворазового застосування, легко розкладається під впливом біологічних факторів в анаеробних умовах (наприклад, всередині компосту або під землею), а також в анаеробному середовищі - на полях зрошення або у воді. Час розкладання становить від 6 до 36 тижнів [3].

Novon (фірма Wamer-Lambert & Co, США) - біорозкладний полімер на основі гідроксикарбонової кислоти. Цей матеріал в присутності вологи здатний розкладатися як на повітрі, так і в анаеробних умовах. Novon метаболізують не тільки мікроорганізми, а й комахи, завдяки тому, що він побудований із залишків молочної кислоти.

Французький Biocell створений на основі ацетату целюлози, в яку вводяться різні добавки і пластифікатори, що сприяють розкладанню матеріалу під впливом факторів навколишнього середовища, в тому числі сонячної радіації. Якщо занурити упаковку з такого матеріалу у воду – вона набухає, до 40% матеріалу розкладається вже через 6 місяців, перетворюючись на вуглекислий газ і воду. Повне розкладання матеріалу здійснюється протягом 18 місяців за рахунок ґрунтової мікрофлори.

TONE – біорозкладні на відкритому повітрі упаковки, які набули широкого поширення у США. Поліпропіленам – основа для їх виробництва, який добре поєднується механічним способом з багатьма широко виробленими пластиками (ПЕ, ПП, ПВХ, ПС, ПК, ПЕТФ). Значними перевагами цієї групи матеріалів є їх приналежність до термопластів, достатня доступність і низька вартість, легкість переробки різними методами, високий рівень властивостей і швидкість розкладання на відкритому повітрі.

До італійського біорозкладного матеріалу Mater-Bi входить в якості базового полімеру поліамід-6 (6,6) і різні добавки природного походження (від 60 до 90%), а також синтетичні нетоксичні полімери з низькою молекулярною масою (допущені для безпосереднього контакту з харчовими продуктами), які володіють досить високою швидкістю розкладання під впливом природних біологічних факторів. Упаковки з Mater-Bi повністю розкладаються практично без залишку, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу [4].

Щодо розвитку ринку біополімерів в Україні, то він має технологічні передумови, однак потребує вирішення питань політичних, економічних та соціальних. Переваги полягають у тому, що Україна є одним з великих світових виробників сільськогосподарської продукції, яку використовують для їх виробництва. Більша частина експортної кукурудзи, яку поставляє країна на європейські ринки, використовується як сировина для біоіндустрії. Формування вітчизняного ринку біоупаковки розкриває можливість для об'єднання агропідприємств та хімічних виробників у кластерний комплекс і вирішення для України ряду актуальних питань: створення високотехнологічного продукту на базі рослинної сировини вітчизняного походження; гарантованого ринку збуту вітчизняної рослинної сировини і отримання додаткових робочих місць; підвищення екологічних вимог для пакувальних матеріалів; вирішення питання утилізації упаковки після її використання шляхом компостування; розвитку інфраструктури для утилізації відходів [1, с.38].

Отже, ми можемо зробити висновок, що біорозкладні полімерні матеріали застосовуються у різних галузях. У харчовій промисловості вони використовуються для зниження втрат харчових продуктів, зберігання продуктів харчування свіжими, підвищення органолептичних характеристик продуктів харчування, таких як зовнішній вигляд, запах, смак і забезпечення харчової безпеки. У сільському господарстві біорозкладні полімери на основі крохмалю використовуються як плівки для покриття парників. У медичній сфері біорозкладні полімери на основі крохмалю широко досліджуються в інженерії кісткової тканини.

На сьогоднішній день з'явився цілий ряд нових біорозкладних матеріалів, які отримують за різними технологіями. Десятки провідних іноземних фірм світу виготовляють біорозкладні матеріали у великих об'ємах. Більшість європейських підприємств вже зараз широко застосовують матеріали, що біологічно розкладаються. Тому, можна впевнено сказати, що за біорозкладними полімерними матеріалами велике майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Вакуліч А.М. Ринок біоупаковки: фактори та перспективи розвитку/ А.М. Вакуліч, В.П. Колесніков, В.В. Журавель // Європейський вектор економічного розвитку. -2013.- № 1. – С.33-39.
2. Л. Арсеньєва. Створення та застосування біорозкладних полімерних матеріалів/ Л. Арсеньєва, А. Чорна // Всеукраїнська науково-практична конференція.-Національний університет харчових технологій, Київ
3. Біо- і фоторозкладавальні полімерні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://ebooktime.net/book_47_glava_27_5.6._%D0%91%D1%96%D0%BE_%D1%96_%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.html
4. Отримання і дослідження біоактивних композицій на основі поліетилену високої щільності і крохмалю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.8ref.com/19/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82_194088.html

Ірина Голованова,

Наук. кер. – Хотинь Л.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ЧОРНОГО ШОКОЛАДУ

Стаття присвячена аналізу вимогам якості чорного шоколаду. Охарактеризовано органолептичні показники та можливі дефекти шоколаду. На основі даного аналізу визначено пріоритетні напрямки покращення якості чорного шоколаду в сучасних умовах.

Основними проблемами, які виникають на цей час на українському ринку є якість продукції. На споживчому ринку успіху досягає виробник, здатний сформувати у споживача стійке позитивне ставлення до свого товару. Сучасний споживач має величезний асортимент товару за різними цінами і якістю, звичайно він обиратиме той товар, який найбільш повно задовольнить його вимоги. В умовах розвитку міжнародної торгівлі, успіх окремих підприємств на зовнішньому і внутрішньому ринках повністю залежить від того, наскільки їх продукція або послуги відповідають стандартам якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемам якості продовольчих товарів і напрямків її удосконалення присвятили свої наукові праці такі вчені, як Кузьміна М., В. О. Назаренко, О. П. Юдічева, В. А. Жук та багато інших науковців і вчених.

Метою дослідження є розкриття впливу рівня якості чорного шоколаду, вимоги до якості, органолептичні показники чорного шоколаду, попит населення на шоколадну продукцію.

Об'єктом дослідження виступає чорний шоколад.

Шоколад – це кондитерський виріб, що складається з шоколадної маси, начинки або без неї, сформований у вигляді плиток, батонів або фігур різних обрисів. Шоколадну масу готують із какао тертого, цукрової пудри, какао масла з додаванням ароматизаторів. Багато видів шоколадної маси включають інші речовини, що поліпшують органолептичні властивості, склад і харчову цінність шоколаду: горіхи, ізюм, фосфатиди, глюкозу, лікер тощо [3, с.138].

Основна сировина для виробництва шоколаду та шоколадних виробів – какао-боби, які є насінням плодів тропічного дерева какао. Вони складаються з твердого ядра, утвореного двома сім'ядолями, зародка (ростка) і оболонки какао-велли, що становить 12 – 17%. Найбільш цінним складником какао-бобів є ядро, у якому міститься велика кількість какао-масла (48 – 54%), а також наявності білкових (11,8 – 15,2%), дубильних речовин (3,2 – 5,8%), теоброміну (0,8 – 2,1%), кофеїну (0,05 – 0,34%) [4, с.130].

Шоколад є продуктом переробки какао-бобів з цукром. Склад шоколаду характеризується такими даними: масова частка вуглеводів 5 – 55%, жиру 30 – 38%, білка 5 – 8%, теоброміну і кофеїну близько 0,5%, мінеральних речовин близько 1%. Енергетична цінність шоколаду складає 2200 – 2300 кДж на 100 г продукту [2, с.215].

При купівлі чорного шоколаду найбільше віддають перевагу маркам з високим відсотком вмісту плодів какао-дерева. Чорний шоколад використовують не лише для звичайного споживання, а й для теплової обробки або з іншою кулінарною метою.

На споживчому ринку України представлений найрізноманітніший асортимент чорного шоколаду. Найбільшим попитом серед споживачів користуються такі виробники шоколаду, як Корона, ROSHEN, Світоч, Millennium, тощо. Відсотковий вміст какао-тертого наведений у таблиці 1.

Таблиця 1

Відсотковий вміст какао-тертого

Торгова марка	Назва шоколаду	Вміст какао, %
Корона	екстра чорний шоколад	60
ROSHEN	екстра чорний шоколад	56
Світоч	екстра чорний шоколад	57
Millennium	екстра чорний шоколад	80

Натуральний шоколад обов'язково містить такі основні компоненти: какао-масло, какао-терте і цукрову пудру. Саме залежно від відсоткового вмісту какао-тертого розмежовуються види шоколаду. У темному і гіршому його може бути від 60% і навіть до 99%. Такий шоколад до смаку не кожній людині, тільки справжнім гурманам, оскільки він має досить гіркуватий смак.

Корисні властивості чорного шоколаду зумовлені наявністю в ньому какао-масла, в якому присутні три-глицериди жирних кислот, а також алкалоїди теобромін і кофеїн, антиоксиданти, ароматичні і дубильні речовини.

На якість чорного шоколаду впливає значна кількість факторів, які діють на окремих етапах життєвого циклу товару. Контроль якості сировини та контроль компонентного складу є необхідний для підтримання якості та безпечності шоколаду. Неодмінно слід дотримуватись всіх вимог якості в процесі виробництва шоколаду, упакування готових виробів, перевезення і зберігання. Все це формує якість готової продукції.

Із фізико-хімічних показників нормують ступінь подрібнення, масову частку начинки, а також золи, нерозчиненої у розчині соляної кислоти. Ступінь подрібнення шоколаду звичайного має становити не менш як 92%, десертного з добавками – 96% і десертного без добавок – 97%. Мінімальна масова частка начинки для шоколаду у вигляді батонів – 35%, а шоколаду більш як 50г – 20%. Масову частку какао-продуктів у шоколаді за рецептурою передбачено не менше 25% [4, с.135].

До органолептичних показників відноситься зовнішній вигляд, смак і запах, форма, консистенція і структура шоколаду. За органолептичними показниками шоколад повинен відповідати вимогам, наведеним у таблиці 2 [1].

Таблиця 2

Органолептичні показники шоколаду

Показник	Характеристика
Зовнішній вигляд	Поверхня повинна бути блискуча. Для шоколадних медалей, шоколаду з тонкоподрібненими добавленнями молочних продуктів і горіхів, шоколаду, що формується у фольгу, і ваговий – допускається матова поверхня. У шоколаді з крупними добавленнями у вигляді цілих або подрібнених горіхів, нарізаних цукатів, родзинок, зірваних круп тощо та в пористому шоколаді допускається нерівна поверхня. Не допускається посивіння шоколаду і пошкодження його шкідниками хлібних запасів. Допускаються вироби надломані: – не більше 4% - для шоколаду з начинками; – не більше 2% - для шоколаду з крупними добавками.
Смак і запах	Характерні для конкретного виду шоколаду, без стороннього присмаку і запаху.
Форма	Згідно з рецептурою, без деформації для всіх видів шоколаду, крім вагового.
Консистенція	Тверда.
Структура	Однорідна. Для пористого шоколаду – комірчаста.

Згідно стандарту ДСТУ 3924,2000 Шоколад. Загальні технічні умови. допускається незначна кількість дефектів, що не псують зовнішнього вигляду шоколаду – крихти, пухирці, плями, подряпини, сколення, проникнення рідкої фази начинки і фруктів на поверхню.

Шоколад повинен виготовлятися відповідно до вимог стандарту за рецептурами і технологічними інструкціями затвердженими за встановленим порядком. Також на якість шоколаду впливає: якість обладнання та інструментів, якість сировини, дотримання технологічних режимів, умови транспортування, правильне пакування, умови зберігання, якість праці робітників тощо.

При транспортуванні і зберіганні шоколад може зазнавати різних змін. Умови транспортування і зберігання значно впливають на якість продукції.

Метою загортання готових шоколадних виробів є захист шоколаду від шкідливого впливу навколишнього середовища (повітря, сонячних променів, механічних пошкоджень, різних забруднень тощо), продовження термінів зберігання і надання виробам гарних естетичних властивостей. Чорний шоколад, який випускають в плитках, загортають в алюмінієву фольгу і художню етикетку.

Основні дефекти шоколаду наступні:

1. Цукрове посивіння шоколаду зумовлене переміщенням продукції з холодного приміщення в тепле з підвищеною відносною вологістю повітря. Внаслідок цього на поверхні виробів залишаються кристалики цукру, тобто сірий наліт. Для попередження цукрового посивіння шоколаду треба підтримувати постійну температуру зберігання і відносну вологість повітря 60 – 60%, використовувати герметичну тару для пакування.

2. Чорний шоколад з додаванням тертих горіхів найбільш уразливий до жирового посивіння, яке пов'язане з поліморфними перетвореннями жиру. Поверхня шоколаду тьмяніє і внаслідок перекристалізації жиру набуває неоднорідного кольору. Для запобігання жирового посивіння слід використовувати герметичну упаковку і дотримуватись умов зберігання.

3. Плями на поверхні, вади поверхні зазвичай наявні у чорного шоколаду, який виготовляли без дотримання технологій і чистого інвентарю, тобто форми не пройшли ретельної підготовки (миття і сушіння). Поверхня таких виробів деформована.

4. Сторонній запах і смолистий присмак виникає при довгому зберіганні шоколаду і при попаданні прямих сонячних променів на готову продукцію.

Шоколад треба зберігати в сухих, чистих добре вентильованих приміщеннях, без сторонніх запахів, при температурі $18 \pm 3^\circ \text{C}$ і відносній вологості повітря не вище як 75%, на шоколад не повинні потрапляти прямі сонячні промені [3, с.141].

Таким чином, невід'ємною частиною такого товару, як чорний шоколад на ринку є співвідношення ціни до якості. На сьогоднішній день, споживачі більшою мірою користуються саме таким показником, як якість. На світовому ринку може вистояти тільки той товар який буде відповідати стандартам якості і задовольняти всі потреби споживачів.

Проблемою українського ринку шоколаду є залежність від імпортової сировини (какао-бобів та какао-порошку), ціни на яку ростуть у зв'язку з дефіцитом на світовому ринку какао, а також знеціненням гривні.

Покращенню якості чорного шоколаду в сучасних умовах сприяє: використання сучасного інвентарю, оновлення технологій виробництва, ціна продукції, коефіцієнт оновлення асортименту, різноманітність добавок до чорного шоколаду.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 3924,2000 Шоколад. Загальні технічні умови. – К.: Держстандарт України, 2000.
2. Назаренко В. О. Формування якості товарів. Частина 1: [Навчальний посібник] / В. О. Назаренко, О. П. Юдічева, В. А. Жук. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 386 с.
3. Сирохман І. В. Товарознавство продовольчих товарів: [Підручник] / І. В. Сирохман, І. М. Задорожний, П. Х. Пономарьов. – Київ: Лібра, 2002. – 368 с.
4. Сирохман І. В. Товарознавство продовольчих товарів: [Підручник] / І. В. Сирохман, – К.: Знання, 2012. – 471 с.

Олена Лобач,

Наук. кер. – Хотинь Л.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВАРУ НА РИНКУ

В статті розглядаються основні показники якості швейних виробів, які є основними для споживача та виступають як важливий фактор конкурентоспроможності товару на ринку, а також йдеться мова про сертифікацію швейної продукції.

Останнім часом все більше людей приділяють увагу якості та безпеці товарів легкої промисловості, а саме швейним і трикотажним виробам. Проблема конкурентоспроможності продукції в сучасному світі носить універсальний характер.

Метою даної роботи є вивчення показників якості швейної продукції, за допомогою яких визначають якість та безпечність товару, а також здатність конкурувати на ринку.

Дане питання досить актуальне і розглядається у різних наукових працях, зокрема в працях таких науковців, як Власова А.В., Доманцевич Р.І., Полікарпов І.С., Яцишин Б.П., Михайлов В.І. та інші.

Завдяки контакту з тілом людини швейні вироби мають безпосередній вплив на температуру, вологість шкіри та повітря під одягом, забезпечують комфортність, удосконалюють форму тіла жінок, покращують їхній зовнішній вигляд. Саме тому особливої важливості набуває відповідність вимогам до якості цих товарів.

У ринкових умовах якість товарів розглядається як об'єктивний показник конкурентоспроможності продукції та рівня науково-технічного прогресу виробника, що також підкреслює необхідність моніторингу якості товарів.

Виробництво швейної продукції – це надзвичайно складний та важливий вид виробництва, а також об'єкт дизайнерського мистецтва, який включає використання якісної сировини, прогресивних технологій їх виготовлення, а також сучасних видів моделей і фасонів [3].

Однією з найбільш важливих складових конкурентоспроможною силою для підприємств швейної галузі є якість. Якість швейного одягу визначається мірою задоволення різноманітних вимог, що пред'являються до неї споживачем. В процесі споживання одяг задовольняє різні потреби людини – як матеріальні, так і нематеріальні. Суть матеріальних потреб, що задовольняються одягом, полягає в створенні умов для підтримки нормальної життєдіяльності організму людини. Ці вимоги, безпосередньо пов'язані з основною функцією одягу, називають утилітарними. Нематеріальні потреби обумовлені естетичними ідеалами і поглядами людини, що сформувалися в тому соціальному середовищі, в якому він мешкає.

По якості швейні вироби повинні відповідати вимогам стандартів, технічних вимог та описів. Стандарти розробляються на окремі види готових швейних виробів та на близькі за призначенням та виробничими особливостями групи товарів. Визначення якості швейних виробів проводиться за дефектами зовнішнього вигляду, посадку виробу, виконання окремих вузлів і деталей. Показники якості швейних виробів – це кількісні та якісні характеристики властивостей продукції. Вони представлені в нормативних документах і об'єднані в ряд груп.

Показники призначення – відповідність моделі призначенню виробу, віком і вигляду споживача, розмірним ознаками фігури.

Естетичні показники – стильова виразність моделей, тобто відповідність виробу моді за силуетом, пропорціями, формою деталей, кольором, основним і оздоблювальним матеріалами:

- цілісність композиційного рішення;
- раціональність вираження властивостей матеріалів у формі конструкції моделі;
- новизна, виразність і оригінальність моделі;
- досконалість і витонченість обробки всіх відкритих елементів виробу;
- виразність фірмових знаків, маркувального ярлика, упаковки та супровідної документації [2].

Ергономічні показники – відповідність конструкції виробу розмірам і формі тіла людини, посадка виробу на фігурі, баланс та ін.

Гігієнічні показники – відповідність конструкції і матеріалів швейного виробу санітарно-гігієнічним вимогам і рекомендаціям.

Технологічні показники – показники раціональності конструктивного рішення технологічної обробки виробу; використання базових конструктивних основ, стандартних і уніфікованих деталей і вузлів при вирішенні конструкції; матеріаломісткість виробу; висока точність виготовлення виробу відповідно до прийнятої технології.

Експлуатаційні показники – стійкість матеріалів до фізико-механічних впливів. Цей показник сприяє зберіганню в експлуатації властивостей матеріалів, що забезпечують зносостійкість виробу, можливість застосування хімічної чистки, прання, прасування при догляді за виробом. Вони визначають стійкість розмірів і форми виробу, а також властивостей матеріалів та їх художньо-колеристичного оформлення до дії хімічності, прання, прасування [1].

Основними показниками, обов'язковими для всіх видів швейних виробів, є: відповідність основному функціональному призначенню; можливість хімічної чистки, прання, прасування; відповідність виробу сучасному напрямку моди; рівень обробки та оздоблення виробу; чіткість і виразність виконання товарних знаків і ярликів.

По якості швейні вироби повинні відповідати вимогам стандартів, технічних вимог та описів. Стандарти розробляються на окремі види готових швейних виробів та на близькі за призначенням та виробничими особливостями групи товарів.

Сертифікація швейних виробів, як і інших товарів, є своєрідною гарантією споживачеві, що запропонований йому той чи інший швейний виріб відповідає існуючим вимогам нормативної документації та має заданий рівень якості.

Введення державної системи сертифікації в нашій країні зумовлено рядом причин, основними з яких слід вважати: підвищення вимог до якості продукції в умовах ринкових відносин; значне розширення імпорто-експортних операцій; загострення конкуренції на ринках збуту. Сертифікація продукції стає невід'ємною частиною будь-якої інфраструктури з управління якістю в ринковій економіці, а сертифікат – основним критерієм оцінювання на внутрішньому і особливо зовнішньому ринку.

Сертифікат відповідності на швейні вироби видається після:

- проведення лабораторного визначення тих показників, які передбачені у відповідних стандартах для оцінювання якості цих виробів;
- атестації стану виробництва швейних виробів;
- узагальнення результатів подальшого інспекційного контролю рівня якості продукції та стану виробництва [4, с.333].

У процесі атестації виробництва органом сертифікації дається офіційний висновок про наявність необхідних умов для вироблення високоякісної продукції на швейному підприємстві. Особлива увага під час атестації виробництва приділяється сертифікації систем якості продукції, яка найбільш повно дозволяє прогнозувати стабільність виробництва. Сертифікацію систем якості проводять на їх відповідність вимогам міжнародних стандартів серії 9000, європейських стандартів серії 2900 або національних стандартів, розроблених на основі цих систем. Однак в умовах постійного оновлення асортименту швейних виробів у процесі сертифікації все частіше віддають перевагу сертифікату на систему якості, а не сертифікату відповідності окремих видів виробів.

Обов'язкова сертифікація швейних виробів проводиться на їх відповідність вимогам чинних законодавчих актів України й обов'язкових вимог нормативних документів, які діють на території України. Держстандартом періодично затверджується перелік продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації на території України. Під час обов'язкової сертифікації швейних виробів насамперед перевіряють відповідність їх тим вимогам, які гарантують безпеку для життя, здоров'я та майна людини, а також охорону навколишнього природного середовища у процесі виробництва, експлуатації, зберігання й утилізації цих виробів. Йдеться про наявність у виробах токсичних, алергічних, радіоактивних, пожежонебезпечних та інших небажаних сировинних компонентів.

Добровільна сертифікація продукції в системі УкрСЕПРО проводиться на відповідність вимогам, які в нормативній документації не віднесені до обов'язкових. Однак при цьому перевіряється відповідність і тим вимогам, які регламентуються, і для обов'язкової сертифікації. Добровільна сертифікація швейних виробів, як правило, проводиться з метою рекламування їх споживчих властивостей, освоєння нових ринків збуту, формування та підтримання іміджу окремих підприємств та фірм, а також коли цього вимагають умови контракту [4, с.332].

Отже, ми можемо зробити висновок, що швейні вироби повинні відповідати всім вимогам стандарту, а також показникам якості, адже саме від цих показників залежатиме якість, безпечність та конкурентоспроможність даної продукції.

Список використаних джерел:

1. Власова А.В. Основи товарознавства непродовольчих товарів: навчальний посібник / А.В. Власова. – К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.
2. Доманцевич Р.І. Основи стандартизації, метрології та управління якістю: / підручник Р.І. Доманцевич, І.С. Полікарпов, Б.П. Яцишин. – К.: НМЦ, 2000. – 219 с.
3. Михайлов В.І. Непродовольчі товари: підручник / В. І. Михайлов, Т.Г. Глушкова, О.І. Зельніченко. – К.: Книга, 2005. – 556 с.
4. Циганчук О.В. Проблеми та перспективи покращення сфери сертифікації та стандартизації в Україні. / О.В. Циганчук // Збірник студентських наукових праць. – 2010. – №6. – С. 332-334.

Уляна Мендришора,

Наук. кер. – Хотинь Л.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

В даній статті розглянуто основні методи оцінки показників якості та перевірки кондитерських виробів. Ознайомлено з проведенням контролю якості та системою контролю якості продукції кондитерських виробів.

Кондитерська галузь – це одна з найбільш розвинених галузей харчової промисловості України, яка має досить позитивну динаміку, навіть в умовах нестабільної економіки в країні. Ринок кондитерських товарів є ринком, який активно розвивається, завдяки провідним технологіям та можливостям виходу на міжнародний ринок товарів. Все це допомагає підвищувати виробникам якість кондитерських товарів.

Українська кондитерська промисловість вже довела свою конкурентоздатність на внутрішньому та зовнішньому ринках, адже продукція цієї галузі відповідає європейським показникам якості. На даний момент, ринок кондитерських товарів України нічим не відрізняється від ринку закордонних виробників і намагається прирівнятися до нього, оскільки вітчизняні виробники пропонують найрізноманітніший асортимент кондитерських виробів, який перевищує 2000 найменувань різних видів. Зараз імпортні вироби займають незначну частку українського ринку – і це при тому, що часто у вітчизняних компаніях не вистачає коштів на модернізацію обладнання, але для покращення свого виробництва, великі підприємства вже запровадили систему якості за версією ISO 9001:2000. На провідних кондитерських фабриках вже встановлені найсучасніші виробничі лінії та проведено повну модернізацію виробництва. Дана галузь розвивається в умовах жорсткої внутрішньої і зовнішньої конкуренції, що сприяє постійному вдосконаленню управлінських процесів та забезпеченню високих світових стандартів якості виробленої продукції [1, с. 150].

Кондитерські вироби є важливою складовою групи харчових продуктів, адже споживаються майже усім населенням України. Кондитерські вироби відрізняються між собою за складом та споживчими властивостями продукту, але вони є необхідними в раціоні людини, а також завдяки різним смаковим властивостям користуються високим попитом [2, с. 615].

Вагомий внесок у дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку економічної ефективності виробництва продукції та оцінки якості кондитерських виробів в Україні зробили такі вітчизняні вчені, як Сирохман В.І., Лебединець В.Т., Лозова Т.М., Назаренко В.О., Юдічева О.Л., Жук В.А., Лисюк Г.М. та ін.

Метою дослідження є визначення показників якості товарів кондитерської галузі та ознайомлення з системою контролю якості.

Якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції, які надають їй здатність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби. Якість продукції тісно пов'язана з споживною вартістю – здатністю товару задовольняти певні потреби. Вона характеризує міру споживчої вартості, ступінь її придатності і корисності, тобто кількісне задоволення суспільної потреби у продукції.

Якість продукції, ступінь її придатності задовольняти потреби споживачів оцінюються системою показників. Вони являють собою кількісну характеристику споживчих властивостей продукції. Їх кількість залежить від призначення. Розрізняють одиничні, комплексні та інтегральні показники. Одиничний показник якості відноситься тільки до одного зі споживчих властивостей продукції. Комплексний показник характеризує кілька властивостей продукції. Так, комплексний показник якості продуктів харчування враховує такі властивості, як смак, аромат, структуру, консистенцію, колір, зовнішній вигляд, форму та інше, і визначається шляхом експертної оцінки кожної властивості і коефіцієнтів його вагомості. Інтегральний показник якості продукції відображає відношення корисного ефекту від її експлуатації або споживання до сумарних витрат на її створення і експлуатацію або споживання [3, с. 176].

Кількісні значення показників якості продукції визначаються такими групами методів:

- експериментальними – базуються на застосуванні технічних засобів і дозволяють оцінити якість продукції найбільш об'єктивно;
- органолептичними – засновані на аналізі сприйняття органів чуття – зору, нюху, слуху, дотику, смаку. Точність і достовірність такого аналізу залежать від кваліфікації, навичок і здатності осіб, що визначають якість цими методами. Вони широко застосовуються для визначення показників якості кондитерських виробів.
- соціологічними – на основі збору і аналізу думок фактичних або можливих споживачів;
- експертними – на основі рішень, що приймаються групою фахівців-експертів.

Широко використовуються показники технологічності, що характеризують ефективність конструктивно-технічних рішень при виготовленні продукції, наприклад показники збірності, питомої трудомісткості, матеріаломісткості та інших.

Останнім часом широко застосовуються показники стандартизації і уніфікації, що характеризують кількісні вираження ступеня використання у виробі стандартизованих та уніфікованих деталей, складових, а також патентно-правові показники, що відображають ступінь патентного захисту виробів в Україні та за кордоном, їх патентну чистоту.

Оцінка рівня якості продукції необхідна для планування найбільш ефективних напрямків поліпшення якості, для розробки стратегії утримання і розширення товарного ринку, що випускається.

Якість кондитерських виробів є одним з найважливіших засобів конкурентної боротьби, завоювання й утримання позицій на ринку. Тому підприємства приділяють особливу увагу забезпеченню високої якості товарів, установлюючи контроль на всіх стадіях виробничого процесу, починаючи з контролю якості використовуваних сировини і матеріалів і закінчуючи визначенням відповідності випущеного продукту технічним характеристикам і параметрам не тільки в ході його використання. В умовах становлення ринкової економіки боротьба за споживача на внутрішньому і зовнішньому ринках вимагає створення і виробництва конкурентноспроможних товарів. Якість виступає як головний фактор конкурентноспроможності товару, складаючи його «стрижень», основу [3, с. 174].

Приймання кондитерських виробів і цукру на складі або в магазині здійснюється на підставі супровідних документів про якість і кількість. Перевірити кожну упаковку неможливо, тому після встановлення однорідності партії з неї вибирають середній зразок, який за якістю повинен бути ідентичний всієї партії товару. Показники якості середнього зразка поширюються на всю партію. Для складання середнього зразка відбирають продукт з такої кількості одиниць упаковки, щоб якість відповідала партії, використовуючи для цього закони математичної статистики (коефіцієнт варіації) [4, с.443].

Для перевірки маркування та стану тари робиться випадкова вибірка. Випробування якості вважаються задовільними, якщо кількість транспортної тари у вибірці, що не відповідає встановленим вимогам, менше або дорівнює прийнятному числу. Партія не підлягає прийманню, якщо вона більше або дорівнює бракувальному числу.

За органолептичної оцінки якості виробів звертають увагу на якість укладання, насипання, загортання, форму, колір, стан поверхні, смак і запах та відповідно відхилення від нормативів. Для багатьох виробів (гігроскопічних, тих, до складу яких входить жир) важлива герметичність упаковки, продуктів у обгортці – якість загортання. Окремо враховують кількість розгорнутих або напіврозгорнутих виробів.

Розгорнуті вироби оглядають у добре освітленому приміщенні, звертають увагу на наявність деформованих, надломлених, битих, з тріщинами, з неглазурованою поверхнею, враховують рівномірність забарвлення, стан поверхні

(липкість, сухість). Під час визначення смаку і запаху звертають увагу, чи не мають вироби неприємного або стороннього присмаку і запаху, надмірного запаху ароматизаторів та ін. [1, с. 573].

Кондитерські вироби являють собою харчові продукти з високою концентрацією сухих речовин, які містять цукор, жир, білки, крохмаль. В основному вони мають солодкий смак, складним ароматом, красивим зовнішнім виглядом і високою калорійністю.

Цукор є чистий вуглевод – сахарозу. Промисловість випускає цукор-пісок та цукор-рафінад. Для визначення показників якості кондитерських виробів і цукру використовують органолептичний (суб'єктивний) та інструментальний (об'єктивний) методи. У переважній більшості випадків використовується органолептичний метод.

Органолептичний метод – це фізіологічний процес, в якому в якості вимірювального приладу використовуються органи чуття людини. За допомогою органів почуттів визначають колір, смак, запах, консистенцію, зовнішній вигляд, температуру продукту. Органолептичну оцінку проводять методом дегустації. Органолептичний метод простий і зручний, дозволяє при невеликих витратах часу охарактеризувати якість товару. Точність визначення якості залежить від кваліфікації дегустаторів і методів математично-статистичної обробки результатів аналізу.

Смак продукту за допомогою почуттів людини визначається за допомогою смакового апарату. Смачні кондитерські вироби дають відчуття гармонійного, приємного відчуття. Запах – відчуття, сприймання органами нюху. Колір продукту залежить від здатності відбивати чи пропускати світловий промінь різної довжини. Смак і запах цукру перевіряють у сухому вигляді або у водному розчині. Щоб надати кондитерських виробів певного, природного та привабливого кольору виробники використовують різноманітну палітру барвників. Найбільш часто вони є синтетичними. При створенні екологічно чистих кондитерських виробів слід застосовувати натуральні барвники, які в даний час використовуються дуже мало. Органами зору визначають не тільки колір кондитерських виробів, а й їх форму, зовнішній вигляд. Органами дотику визначають температуру, структуру, ступінь подрібнення і консистенцію продукту. Консистенція – важливий показник якості. Наприклад, небажана липкість поверхні карамелі [2, с. 616].

Дегустація та її результати залежать від тренування органів чуття, дотримання умов дегустації. Не можна курити, вживати пахучі продукти, у тому числі одеколон.

Аромат і смак багатьох кондитерських виробів значною мірою зумовлений наявністю ароматичних сполук і добавок у вигляді коньяку, вин, лікерів тощо. Як експрес-метод визначення вмісту коньяку або міцних вин (за спиртом) у виробках пропонують використовувати колориметричний метод за кольоровою реакцією відгону з церій-амоній нітратом [5, с. 138].

Розглянемо деякі методики визначення показників якості кондитерських виробів. Деякими авторами розроблена балова шкала оцінки якості цукерок, яка дозволяє отримати комплексну уяву про сенсорні характеристики зразків, диференціювати їх за рівнем якості, виявити вплив окремих компонентів сировини, строків зберігання на якість.

Для сенсорної оцінки відбирають типовий шоколад, що має постійний склад і незмінну форму. Рекомендується за один раз оцінювати не більше трьох проб, щоб не спотворити вражень. Ідеальний варіантом можна вважати такий, коли продукт проходить весь шлях – від губ, через рот і горловину, тим самим задіявши всі смакові точки. Какао-масло оцінюють з температурою 43,3°C і в кількості близько 28 г. Більшість дегустаторів його не ковтають, а випльовують. Побічні смакові відчуття можна виявити, якщо пропустити повітря через рот після випльовування. Між пробами бажано сполоскати рот. Рідкий шоколад беруть на язик за температури 43,3°C, якщо оцінюють кілька проб із бобів різного походження, то переходять від найбільш м'якого смаку до більш інтенсивного.

Також розроблено спосіб оцінки якості продукції шоколадно-цукеркового виробництва за мікробіологічними показниками. На поживні середовища наносять розведення дослідних проб, які інкубують за температури 24-36°C протягом 24-120 год. У дослідних пробах виявляють наявність мікроорганізмів одночасно за п'ятьма мікробіологічними показниками: мезофільні аеробні і факультативно-анаеробні мікроорганізми (МАФAM), споріві аеробні бактерії (САБ), бактерії групи кишкової палички (БГКП), дріжджові організми і плісняві гриби. Підраховують кількість мікроорганізмів у дослідних пробах за кожним мікробіологічним показником, а з врахуванням кількості мікроорганізмів встановлюють у кожному показнику три рівні вмісту мікроорганізмів, перший з яких складає до 5,0-10 КУО, на г, другий – від 5,0-10 до 5,0-104 КУО, на г, третій понад 5,0-104 КУО, на г. За комплексом виявлених рівнів виявлення мікроорганізмів судять про якість дослідної продукції.

Розроблена ще методика визначення яєчних продуктів у борошняних кондитерських виробках. Відомі чисельні аналітичні методи для визначення частки яєчних добавок у харчових продуктах, але всі ці методи базуються на кількісному визначенні основних складових жовтка або білка [3, с. 575].

Отже, підсумувавши вище сказане, можна зробити висновок про те, що кондитерські товари займають важливе місце в сфері торгівлі. Сьогодні ринок кондитерських виробів в Україні досить потужний. Підприємства приділяють особливу увагу для покращення якості кондитерських виробів, використовуючи при цьому найновітніші методи оцінки якості на всіх стадіях виробництва та запроваджуючи системи якості за версією ISO 9001: 2000. Якість виступає як головний фактор конкурентоспроможності товару, адже допомагає завоювати та утримувати позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Сирохман І.В., Лозова Т.М. Товарознавство цукру, меду, кондитерських виробів. [Текст]: підручник / І.В. Сирохман, Т.М. Лозова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 616 с.
2. Сирохман В.І. Асортимент і якість кондитерських виробів. [Текст]: навч. посібник / І. В. Сирохман, В. Т. Лебединець. – Київ : ЦУЛ, 2009. – 636 с.
3. Назаренко В.О., Юдічева О.Л., Жук В. А., Формування якості товарів. Частина 1. [Текст]: навч. посібник / В.О. Назаренко, О.Л. Юдічева, В.А. Жук. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 386 с.
4. Лисюк Г.М. Технологія борошняних кондитерських і хлібобулочних виробів [Текст]: навч. посібник / Г.М. Лисюк. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009 – 464 с.
5. Сирохман І. В. Товарознавство продовольчих товарів. [Текст]: підручник / І. В. Сирохман. – Київ : Знання, 2012. – 471 с.

Анастасія Прокопюк,

Наук. кер. – Хотинь Л.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

БЕЗПЕЧНІСТЬ ПЛОДОВО-ОВОЧЕВИХ КОНСЕРВІВ

В даній статті розглянуто основні показники оцінки якості для перевірки плодово-овочевих консервів. Ознайомлено з проведенням контролю якості та з основними вимогами щодо виробництва продукції.

Проблема здорового харчування людей уже протягом багатьох десятиріч залишається однією з найактуальніших. Останніми роками спостерігається різке зниження калорійності продуктів споживання, зменшення в них протеїнів, жирів, вітамінів, вуглеводів. Тому плодоовочеконсервна промисловість є тією галуззю в якій велика увага повинна приділятися якості продукції.

Консерви – це цінний харчовий продукт. У них майже повністю зберігаються смакові і ароматичні речовини, при правильному приготуванні добре зберігається вітамін С. Консерви не містять неїстівних частин, а додавання олії, цукру або томатного соусу підвищує їх поживність. Тому консерви володіють високою енергетичною цінністю.

Проблеми та перспективи розвитку плодово-овочевої консервації в Україні та світі у своїх працях досліджували такі вчені як: Кукін О.М., Писаренко В.В., Саблук П.Т. та інші.

Багато видів плодів і овочів є швидкопсувними продуктами, тривале зберігання яких можливе тільки за допомогою різних методів консервування. У той же час при консервуванні в більшій чи меншій мірі змінюються початкові властивості свіжої сировини, внаслідок чого продукти переробки плодів і овочів набувають нових властивостей. Змінюються органолептичні властивості і харчова цінність як за рахунок часткового руйнування речовин сировини, так і застосовуваних добавок (цукрів, кислот, вітамінів, спецій), а також утворення нових речовин (кислот, меланоїдів та ін). Основною метою переробки фруктів та овочів є вироблення харчових продуктів з тривалим збереженням їх харчових і смакових властивостей. На формування їх якості впливають такі чинники: вид і якість сировини, її цільове призначення, спосіб консервування, технологія виготовлення, особливості пакування. Якість готової продукції значною мірою залежить від якості овочів та фруктів, їх технологічних властивостей, особливостей хімічного складу не тільки виду сировини, а їх ботанічного сорту. Важливі властивості як основної так і додаткової сировини та добавок. В сучасному консервному виробництві використовують спеціальні поліпшувачі, консерванти, які мають суттєвий вплив на якість готової продукції та безпечність її споживання.

Висока біологічна цінність, прийнятний смак, збудливий апетит, аромат роблять плоди та овочі обов'язковою складовою частиною щоденного раціону людини. Необхідні біологічно активні речовини містяться в плодах і овочах у легкозасвоюваній формі, а вживання в сирому вигляді робить можливим повністю використовувати вітаміни, мікроелементи, ферментні речовини які містяться в них.

Консервне виробництво, як і будь-яке виробництво товарів знаходиться в постійному вирішенні питань придбання ресурсів, переробки, реалізації готової продукції і розрахунків. Ресурси – це сировина, комплектуючі матеріали, паливо, електрична енергія, вода, пара та інші, що купуються сьогодні по наближеним до світових цінам. Переробка ресурсів і перетворення в готову продукцію здійснюється на техніці і за технологією аж ніяк не світового рівня. Навіть якщо підприємства купують сучасні консервні лінії, при цьому підготовчі і збутові операції залишають найчастіше по традиційному сценарію – переважають ручні роботи, то в результаті кінцева продукція з ресурсів придбаних за світовими цінами, коштує дорожче, ніж імпортовані аналоги.

Загалом ринок плодовоовочевої консервованої продукції України чітко структурований і контролюється крупними компаніями. Половина його розподілена між великими вітчизняними та іноземними виробниками, які виготовляють продукцію під торговими марками Верес, Чумак, Ніжин, Bonduelle (Франція) Feinkost, DittmanN (Німеччина), Oscar (Китай) і мають можливість переробляти власну сировину та вести власну маркетингову політику [1].

Безпечність плодовоовочевих консервів включає їх мікробіологічну нешкідливість, вміст токсичних елементів, радіонуклідів, нітратів тощо. Консервування харчових продуктів за принципом абіозу (відсутність ознак життя будь-яких мікроорганізмів) передбачає стерилізацію – знищення всіх організмів і агентів небажаної мікрофлори (бактерій, пріонів, вірусів), здатних до розповсюдження в харчових продуктах або біологічних середовищах. Термін зберігання консервів основним чином залежить від їх мікробіологічної стабільності, яка забезпечується саме стерильністю. Так, стерилізовані консерви можуть зберігатися за кімнатних умов у середньому два та більше років, оскільки збудники псування знищуються, а герметичність тари запобігає повторному забрудненню [2].

При виробництві консервів стерилізація – це вид термічної обробки, яка передбачає досягнення температури всередині продукту від 95 °C і вище, залежно від виду консервів і їхнього рН середовища, і забезпечує загибель небажаної мікрофлори. Стерилізація слабокислих консервів (рН > 4.2 – овочевих, рибних, м'ясних) відбувається при 112–120 °C, кислих (рН < 4.2 – овочевих, фруктових) – при 100 °C і нижче. Така термічна обробка консервів забезпечує повну загибель нетермостійкої безспорової мікрофлори й зменшує число спороутворювальних мікроорганізмів до певного заданого рівня, достатнього для запобігання псуванню продукту за відповідних температур зберігання, та гарантує безпечність консервів за мікробіологічними показниками. Чим вища температура стерилізації, тим вищий ступінь летальності мікроорганізмів. Однак при цьому продукт зазнає суттєвих втрат своїх корисних і натуральних властивостей.

Вміст токсичних мінеральних елементів, радіонуклідів і нітратів у готовій консервованій продукції здебільшого залежить від ступеня забруднення сировини. Різні плоди й овочі не однаково накопичують контаміанти – залежно від ботанічного сорту й ґрунту, на якому їх було вирощено. Ці показники нормуються чинною нормативною документацією на плодовоовочеві консерви та медико-біологічними нормами.

Параметри теплової обробки визначаються й розраховуються залежно від виду, ботанічного сорту, ступеню стиглості, агротехнічних умов вирощування та збирання плодів і овочів, фізико-хімічних показників сировини (зовнішнього вигляду, пружності м'якуша плодової частини, масової частки й активності води, значення рН-середовища, титрованої кислотності, активності ферментів, рівня накопичення контамінантів із ґрунту тощо), виду та об'єму тари, теплового обладнання переробних ліній. При цьому основною характеристикою готових консервів є рівень їх активної кислотності (рН).

Одним із найважливіших показників норми для всіх видів консервованої продукції є зовнішній вид. Цей показник включає в себе: форму, колір, прозорість, блиск. Для квашених та маринованих плодів, компотів показник «зовнішній вигляд» доповнюється специфічним показником «стан заливки». Помутніння дисперсних систем продуктів перероблення плодів та овочів, які за вимогами стандартів повинні бути прозорими, може свідчити про початок погіршення їхньої якості. Дійсно, помутніння є складним процесом, який може охоплювати як мікробіологічну складову, так і стан всієї дисперсної системи. Для консервованих продуктів із плодів і ягід (зокрема, компотів), а також із овочів (маринадів) жорсткі режими термообробки призводять до розварювання сировини, що негативно впливає на зовнішній вид товару.

При розварюванні плодів та овочів речовини дисперсної фази частково переходять у заливку, підвищуючи її природну мутність. Для непрозорих систем – неосвітлені соки та нектари – мутність може бути об'єктивним показником присутності дисперсної фази. Прозорість заливки фруктових та овочевих консервів, прозорість освітлених соків, мутність неосвітлених соків визначають органолептично, що є недостатньо достовірним методом і не дозволяє врахувати кількісну складову показників [3].

Таким чином, для подальшого розвитку плодоовочевої консервної промисловості потрібно дотримуватися правил виробництва, досліджувати ринок, періодично оновлювати свій асортимент та використовувати продукцію лише високої якості. На нашу думку у найближчій перспективі галузь буде розвиватися інтенсивним шляхом. Насамперед потрібно дотримуватися безпечності продукції, а саме перевіряти такі показники, як вид і якість сировини, зовнішній вигляд, технологія виготовлення, вміст мікробіологічних речовин тощо.

Список використаних джерел:

1. Кучеренко Р. А. Проблеми та перспективи розвитку плодоовочевих консервних підприємств Черкащини / Р.А. Кучеренко – 2010.
2. Орлова Н., Казаченко С., Кузьменко І. Безпечність овочево-фруктових консервів / Н.Орлова, С.Казаченко, І. Кузьменко // Товари і ринки. – 2013. – № 2. – с. 162-168.
3. Бочарова О. Експрес-методи оцінювання якості плодової продукції / О. Бочарова, І. Боброва, Ю. Галюрова // якість продукції та послуг. – 2013. – №4. – с. 53-56.
4. Кузьменко І. Тенденції розвитку ринку консервованої плодоовочевої продукції України / І. Кузьменко // Товари і ринки – 2012. – с. 30-36.

Ірина Савчук,

Наук. кер. – Гончарова О.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

СУЧАСНИЙ РИНОК СПОЖИВЧОЇ ТАРИ Й УПАКОВКИ В УКРАЇНІ

В статті розглядаються проблемні питання щодо забезпечення якості / екологічності споживчої тари і упаковки на вітчизняному ринку, вивчення сучасного ринку пакувальних матеріалів, які відзначаються відповідною якістю і нешкідливістю для споживачів, безпечністю та екологічністю щодо навколишнього середовища, обґрунтування перспектив щодо посилення цінності відповідної продукції та інших споживчих переваг.

Упаковка є невід'ємною частиною продовольчих і непродовольчих товарів. Вона забезпечує їх збереження, дотримання санітарних і естетичних вимог, норм, зручність продажу й користування, сприяє конкурентоспроможності продукції, захищає права товаровиробника і споживача на ринку.

Сучасна упаковка є обов'язковим компонентом розвинутого промислового виробництва. Під упаковкою розуміють засіб чи комплекс засобів, які забезпечують захист продукції від пошкодження, втрат, впливу навколишнього середовища, забруднення, а також сприяють процесу її реалізації [1, с. 97]. Основним елементом упаковки є тара, яка має важливе значення для наступного просування продукції до ринку. Дослідження показали, що головними функціями упаковки є:

- захист товарів від впливу зовнішнього середовища;
- забезпечення зручності транспортування;
- сприяння виробництву;
- забезпечення споживача інформацією;
- збережуваність товарів;
- реклама товару.

У наш час існує величезна кількість матеріалів, які використовуються у виробництві споживчої тари. Це обумовлено тим, що той чи інший матеріал має як переваги, так і недоліки, які можуть проявлятися під час виготовлення з них споживчої тари. Найбільш поширені такі матеріали для виготовлення тари: папір, картон, скло, кераміка, деревина, пластичні маси. Найбільшу питому вагу займає використання картонно-паперових матеріалів 36%, незначно менше у порівнянні полімерні матеріали 34%, використання металевих матеріалів від загальної кількості сягає тільки 17%, невелику частку обсягу займає скляні матеріали (10%), та інші матеріали (3%) (рис.1).

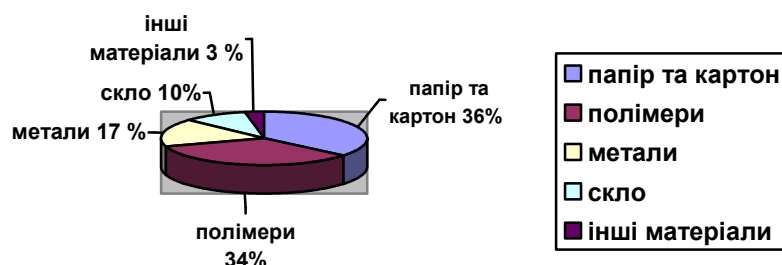

Рис. 1. Структура використання упаковочних матеріалів у світовому об'ємі

Підприємствами - виробниками різних країн виробляється та використовується велика кількість різноманітних типів та конструкцій упаковки. В зв'язку з цим існує багато різних класифікацій тари й упаковки, зокрема: за функціональним призначенням, застосованими матеріалами, за розмірами, за кратністю використання, за об'ємом реалізованої продукції тощо [1, с. 98].

Проблемні питання щодо тари та упаковки на даний час набуло великої актуальності і їхнє вирішення повинно базуватись як на досвіді розвинених країн світу, так і на результатах вивчення стану та перспектив розвитку

вітчизняного ринку в цілому. Перш за все виробникам тари та упаковки потрібно зосереджувати увагу на вирішенні таких глобальних проблем, як охорона навколишнього середовища, утилізація пакувальних виробів, повторна переробка відходів.

Зазначена проблематика розглядається у працях значної кількості науковців, зокрема: Толочко В. М. розглянув сучасний стан та проблеми тари і упаковки у фармацевтичній галузі, підняв питання вдосконалення тари й упаковки з метою покращення і збереження споживчих якостей тароматеріалів; Куделіна Г.М. вивчала ринок споживчої тари з картону і паперу в Україні, так як для нашої держави необхідно впроваджувати та в подальшому розповсюджувати виготовлення безпечної споживчої тари, здійснювати розробки щодо вдосконалення технологічного процесу виробництва даних матеріалів; Сірик Т.А. пропонує ширше використання скляної тари, адже це один із перспективних видів багаторазової, зокрема екологічної упаковки; Мосталигіна Е.Е. досліджує біорозпаді полімерні матеріали для упаковки споживчих товарів, які успішно можуть замінити синтетичні пластмаси задля збереження екологічної ситуації.

Метою нашого дослідження є вивчення сучасного ринку пакувальних матеріалів, які відзначаються відповідною якістю і нешкідливістю для споживачів, безпечністю та екологічністю щодо навколишнього середовища, обґрунтування перспектив щодо посилення цінності відповідної продукції та інших споживчих переваг. У зв'язку з надмірним забрудненням та неекологічністю використання сучасних пакувальних матеріалів Україна утворює великий об'єм відходів, що забруднює навколишнє середовище. Підтвердженням цього є статистичні дані. Так, за 2012 рік об'єм відходів склав 452094,9 тис. тон, у 2013 році даний показник склав 449041,4 тис.тон. Якщо порівняти даний показник з показниками 2005 року - 2613,2 тис. тон., ми можемо зробити висновок, що об'єм відходів зріс в 2012 році в 171 раз та в 2013 році в 173 рази. Тому ми розглядаємо такі тароматеріали, як картон, папір, скло, а також пластмаси на основі природних полімерів, що на нашу думку є особливо безпечними і перспективними видами на сьогоднішній день.

Розвиток целюлозно-паперової промисловості і ринку картонно-паперової продукції є одним із найважливіших напрямків вдосконалення даної галузі, створення високорентабельних видів продукції пакувальних матеріалів, а також різноманітних видів тари упаковки для задоволення потреб внутрішнього споживчого ринку високоякісними видами.

Серед різноманіття видів картонно-паперової продукції особливе місце займають паперові пакети, картонні коробки та ящики з гофрокартону, які широко використовуються для упаковки і транспортування хімічних, харчових і фармацевтичних товарів, продукції сільськогосподарських підприємств та виробників побутової хімії. При цьому близько половини обсягу світового виробництва паперу та картону припадає на виготовлення гофрованих матеріалів (35 %) і картону для упаковки

На даний час основною сировиною вітчизняних картонно-паперових підприємств є макулатура (більше 90 % від загальної потреби щодо волокнистих напівфабрикатів), що впливає на асортимент виробленої продукції. Виробництво картону і паперу для гофрокартону сьогодні становить близько 55 % від усіх видів паперу та картону, вироблюваних в Україні [2, с. 13].

Перевагами цього виду упаковки є висока якість матеріалів та їхня екологічна безпека, мінімізація розмірів, яскравість упаковки, її обробка. Одним з напрямків розвитку споживчої тари з паперу та картону в Україні останнім часом стали пакети та мішки, використання яких дає можливість конкурувати з поліетиленовими пакетами за рахунок їхнього довго тривалого розкладання.

На українському ринку виробників споживчої упаковки з картону працюють більше 60, як дрібних, так і великих. Близько 50 % споживчої тари з паперу та картону експортується за межі України. Імпорт цього виду тари становить 7-8 тис. т. на рік, з них близько 64 % імпортується з країн Європи та 30 % – з Російської Федерації [2, с. 15].

З метою поліпшення екологічної ситуації необхідно розвивати виробництво скляної тари. Скляна тара як один із найкращих видів багаторазової упаковки має всі можливості в перспективі замінити інші види пакувальних матеріалів, тим самим поліпшити становище з побутовими відходами та екологічну ситуацію в цілому по Україні.

Скляною тарою називають групу скляного посуду, яка призначена для фасування, транспортування, зберігання і використання при споживанні різних продуктів і напоїв. За призначенням поділяють на пляшки для харчових продуктів, банки для харчових продуктів, пляшки і банки для дитячого харчування, пляшки і банки для товарів побутової хімії, банки і флакони для парфумерно-косметичної продукції, тару для лікарських засобів. Розрізняють три основних типи ємностей, що виготовляються зі скла, такі як, обплетені бутлі, фляги, пляшки і банки, флакони і ампули [3, с. 15]. На сьогоднішній день на території України лідерами з виробництва є ВАТ «Ветропак Гостомельський склозавод», ЗАТ «Вольногорське скло», ЗАТ «Saint-GobainЗоря» та ВАТ «Київський склотарний завод».

Незважаючи на жорстку конкуренцію з полімерними матеріалами, упаковка зі скла, як і раніше, має добрий попит на українському ринку. У першу чергу це пов'язано з тим, що скло зберігає незмінний смак і запобігає впливу зовнішніх факторів на продукт. Використовуючи ці результати, багато європейських компаній знаходять скло як кращий матеріал для просування бренду на ринку, обґрунтовуючи це тим, що він є екологічно чистим і безпечним матеріалом, що піддається переробці.

Відмова від полімерної продукції в пакувальному секторі на сьогоднішній день не є можливою. Перш за все, це обґрунтовано тим, що пластмасам характерна низька вартість, практичність і відмінні експлуатаційні властивості. Крім цього, полімерні матеріали володіють чудовими декоративними ознаками, технологічністю, високими бар'єрними характеристиками та хімічної інертністю до дії агресивних середовищ, що розширює їх використання в якості ефективних пакувальних матеріалів. Тому численні дослідження по всьому світу спрямовані на надання полімерним пакувальним матеріалом властивостей біорозпаду.

Згідно з європейськими стандартами до біорозпадних матеріалів відносяться матеріали, здатні руйнуватися мікроорганізмами за наявності кисню, води, мінеральних солей чи у відсутності кисню, метана, мінеральних солей в умовах компостування. Біорозпадний матеріал повинен зберігати свої експлуатаційні властивості тільки в період використання даного предмета, при попаданні в компост здійснюється його розкладання під дією факторів навколишнього середовища (вологи, температури, кисню, ферментів мікроорганізмів тощо). Мікробіологічне розкладання полімерного матеріалу проходить у 2 етапа: спочатку відбувається розпад матеріала під дією ферментів мікроорганізмів, а далі асимілюються мікроорганізмами [4, с. 42].

На світовому ринку упаковки група біорозпадних пластмас на основі природних полімерів представлена матеріалами Novon, Bioras, Bioceta, Bioflex. Лідирує на ринку біорозпадних полімерів матеріали на основі крохмалю, крім того виготовляються матеріали із модифікованої целюлози, пектина, хітина та іншої природної сировини [4, с. 44]. Створення біорозпадних полімерних матеріалів є пріоритетним напрямком, реалізація якого дозволить мінімізувати забруднення навколишнього середовища полімерними відходами.

Таким чином, з нашого дослідження можна зробити висновок, що таропакувальна індустрія сьогодні - це високоавтоматизоване виробництво сучасних художньо оформлених, оригінальних упаковок, розробка і впровадження нових технологій та матеріалів і нам, як споживачам потрібно обирати пакувальні матеріали, які перевірені світовою спільнотою, забезпечують захист навколишнього середовища, безпеку населення зокрема. Такі матеріали як дерево, скло, картон, папір вважаються традиційними матеріалами, зростаюча недостача цих традиційних матеріалів змушує задуматися про необхідність додаткових зусиль з боку промисловості в економії пакувальних матеріалів саме тому розробляються науковцями технологічні методи для створення нових безпечних тароматеріалів.

Список використаних джерел:

1. Толочко В. М. Сучасний стан та проблеми тари і упаковки у фармацевтичній галузі / В.М Толочко, О.А. Друговіна, М.В. Зарічкова // Менеджмент і маркетинг. – 2012. – №2. – с. 97-99.
2. Куделіна Г.М. Ринок споживчої тари з картону і паперу в Україні та можливі методи його структурування / Г. М. Куделіна // . – 2013. – с. 10-19.
3. Сірик Т.А. Скляна тара – один із перспективних видів багаторазової упаковки / Т.А. Сірик // Вісник СумДУ. Серія Економіка . – 2013. – №3. – с. 49-57.
4. Мостальгіна Е.Е. Биоразлагаемые полимерные материалы для упаковки потребительских товаров упаковки / Е.Е. Мостальгіна // Качество и безопасность . – 2013. – №7. – с. 41-47.
5. Державна Служба Статистики України / Статистичний щорічник України за 2013 рік . – К., 2014. – 534 с.

Ірина Савчук,

Наук. кер. – Хотинь Л.В.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В даній статті розглядаються питання якості й безпечності харчових продуктів, вивчаються проблеми та способи вдосконалення їх шляхом організації належного контролю, впровадження міжнародних систем якості.

У сучасних умовах особливої актуальності набули проблеми продовольчої безпеки країни, серед яких однією із найважливіших є виробництво продуктів харчування, що задовольняли б вимоги показників якості й безпечності. Загальновідомо, що вирішення продовольчої проблеми залежить не тільки від кількісного забезпечення населення продуктами харчування, але великою мірою від їх якості. Нині ця проблема під пильним контролем, адже від безпечності та якості продуктів харчування в значній мірі залежить життя і здоров'я людей.

Безпечність харчового продукту – це стан харчового продукту, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами або технічними регламентами, забезпечує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням [1].

Проблеми безпечності і якості харчових продуктів можна сформулювати з таких обґрунтувань:

- організація контролю за якістю і безпечністю продукції;
- відсутність відповідності міжнародним стандартам і принципам;
- забезпечення підприємств харчової промисловості екологічно чистою сировиною;
- застарілість матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств.

Дані питання розглядали такі вітчизняні науковці: Анищенко І. та Т. Рудик розглядають вирішення проблем безпечності харчових продуктів на основі принципів HACCP; В. Дружок та О. Федак досліджують вплив впровадження систем управління якістю (СУЯ) як шлях підвищення рівня конкурентоспроможності та забезпечення розвитку виробництва; О.В. Мишко пропонує сертифікацію продукції, як чинник формування якості та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Для зниження рівня ризику випуску неякісної та небезпечної продукції, недопущення погіршення здоров'я у споживачів та екологічної ситуації, необхідно розглянути систему сертифікації продукції і виробництва, методичні засади формування національної системи технічного регулювання у сфері якості й безпечності, організацію належного контролю за якістю і безпечністю продукції, тому завданням нашої статті є вищезазначені питання.

Метою нашої роботи є визначення основних проблем якості та безпеки харчових продуктів, а також пошук шляхів їх вирішення.

Система продовольчої безпеки держави повинна будуватися на принципах самозабезпеченості, незалежності, стабільності, доступності продовольства для населення. Досягнення необхідної якості продуктів харчування потребує відповідних умов виробництва, врахування впливу різних факторів на забезпечення та поліпшення якості, а також на продовольчу безпеку.

В Україні харчова продукція виробляється за державними стандартами України (ДСТУ), чинних міждержавних стандартів (ГОСТів) та технічних умов України (ТУУ). Значна частина національних стандартів гармонізована з міжнародними та європейськими вимогами: у галузях харчової промисловості – понад 30%, а у галузях сільського господарства – майже половина. Одночасно з дією державних стандартів на харчову продукцію використовується значна кількість технічних умов (ТУ). Нагляд за дотриманням безпеки продуктів харчування, який полягає у створенні відповідних організаційних, економічних та правових норм, повинні здійснювати державні органи

Споживачі та державні органи контролю приділяють увагу проблемам гарантування виробником якості та безпечності готової продукції та методологіям, що дозволяють систематизувати й регламентувати проведення робіт у даній галузі. Дана інформація стає все більш доступною, завдяки чому підвищується споживча культура та інтерес споживачів до діяльності підприємств у сфері якості та безпечності. Тому важливим етапом для вдосконалення якості харчових продуктів на підприємстві є розробка і впровадження системи якості на підприємстві, яка б відповідала міжнародним стандартам і принципам.

Міжнародний досвід свідчить про те, що необхідним інструментом, який гарантує відповідність якості продукції вимогам нормативно-технічної документації (НТД), являється сертифікація. Сертифікація являється дуже ефективним способом розвитку торгово-економічних зв'язків країни, просування продукції підприємств на зовнішній і внутрішній ринок збуту, а також закріплення їх на достатньо довгий період часу.

У системі УкрСЕПРО проводиться обов'язкова та добровільна сертифікація продукції, процесів чи послуг. Встановлюється обов'язковість проведення сертифікації згідно з переліком продукції, яка має важливе народногосподарське значення, вплив на загальний стан здоров'я населення, безпеку навколишнього середовища. Добровільна сертифікація в системі УкрСЕПРО проводиться на відповідність вимогам, що не віднесені до обов'язкових, при цьому встановлюється відповідність продукції всім обов'язковим вимогам, якщо такі існують. Українські товари для того, щоб потрапити на той чи інший ринок, повинні відповідати техрегламентам, які діють на цій території [4, с.69].

Проведення робіт з добровільної сертифікації суттєво підвищить конкурентоспроможність сертифікованої продукції, дозволить виробникові ефективніше здійснювати експортно-імпорتنі операції, активніше проводити просування продукцію на ринку України.

Реалізація курсу нашої країни на європейську інтеграцію вимагає від вітчизняних підприємств застосування сучасних інструментів управління якістю, адже без їх упровадження неможливо знайти торгових партнерів, завоювати міжнародні ринки збуту і бути на них конкурентоспроможними. Ефективне управління якістю є важливою передумовою успіху підприємства на всіх життєвих циклах і головним інструментом конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Тому проблема підвищення якості та безпечності продукції є актуальною для всіх підприємств будь-якої країни.

Впровадження системи управління якістю (СУЯ) забезпечує високий рівень задоволення потреб і очікувань споживачів на відповідну продукцію. Підприємство може досягти успіху за умови, якщо якість забезпечуватиметься на кожній стадії життєвого циклу продукції, починаючи від проектування і закупівлі сировини, закінчуючи випуском готової продукції.

Система управління якістю надає гарантію, що якість виготовленої продукції є стабільною, дозволяє контролювати і мінімізувати ризики, пов'язані з виробництвом, підвищує продуктивність і якість праці, приносить кінцевий результат - задоволення вимоги споживачів, виконує вимоги законодавства, а також вимоги, установлені у межах самої організації [3, с. 52].

Система НАССР акцентує увагу безпосередньо на процесному контролі параметрів здійснення технологічного процесу та оцінці сировини й матеріалів, що використовуються для виготовлення харчового продукту, а також упроваджує стратегію гарантій його безпеки [2, с.81]. Система управління якістю на основі принципів НАССР застосовується на різних підприємствах харчової промисловості, що покращує імідж виробника, а також підвищує попит у споживачів. Система НАССР ґрунтується на трьох ознаках: законодавчі вимоги до забезпечення харчових продуктів, глибокий науковий підхід до ухвалення рішень, контроль за виконанням законодавчих вимог.

Використання досвіду інших країн дозволить удосконалити державну систему контролю якості та безпеки харчових продуктів, усунути невідповідності вимог до якості, що забезпечить просування вітчизняних товарів на міжнародний ринок, а також покращить здоров'я та якість життя українського населення.

Щоб запобігти негативним наслідкам, в багатьох розвинутих країнах світу набуває поширення та актуальності система екологічно чистого сільського господарства, виробництва харчових продуктів, яка набула назву IFOAM.

Система IFOAM – це міжнародна сертифікаційна система, яка охоплює всі етапи виробництва харчових продуктів, починаючи від сировини до готового продукту, включаючи упаковку. Система IFOAM базується на трьох основних принципах: охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я людей, справедлива конкуренція [5, с. 157].

Можна сказати, що якість та безпечність продукції є одним із найважливіших факторів успішної діяльності будь-якого підприємства. На сьогоднішній день вимоги щодо показників якості стали вищими, адже споживач бажає не тільки якісно харчуватись, але й бути впевненим, що продукти харчування не зашкодять здоров'ю. Ці обставини змушують розвинуті країни шукати нові форми управління безпечністю харчових продуктів.

Отже, виробництво високоякісних та екологічно безпечних продуктів харчування потребує ефективного динамічного розвитку галузей харчової та переробної промисловості. Для забезпечення якості та безпечності харчової продукції потрібно: організувати контроль за якістю і безпечністю продукції; запустити нові інноваційні технології світового рівня для виробництва продукції високої якості; впровадити відповідні системи якості на підприємстві, щоб відповідали вимогам міжнародних стандартів і принципів; оновити матеріально-технічні бази підприємств; забезпечити систематичні перевірки якості та безпечності підприємств.

Список використаних джерел:

1. ЗУ Про безпечність харчових продуктів (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 19, ст. 98) Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 3 лютого 2011 року № 2973-VI. Режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>
2. Анищенко І. Безпечність харчових продуктів на основі принципів НАССР: проблеми та шляхи їх вирішення / І. Анищенко, Т. Рудик // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2009. – №1. – с. 35–39.
3. Друзюк В. Система управління якістю – інвестиція в майбутнє вирішення / В. Друзюк, О. Федак // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2009. – №2. – с. 50–54.
4. Мишко О. В. Сертифікація продукції як чинник конкурентоспроможності підприємства / О.В. Мишко // Якість та безпечність харчових продуктів. – 2010 - с. 69-72
5. Пчелянська Г.О. Безпека та якість продовольчих товарів: міжнародний аспект / Г.О. Пчелянська // Серія: Економічні науки. – 2012. - № 3. – с. 156-161

Ярослава Ярмолук,

Наук. кер. – Гончарова О.М.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

АНАЛІЗ, СПОЖИВЧІ ПЕРЕВАГИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ВЗУТТЯ НА УКРАЇНІ

У статті розглянуто потенціал та можливості України в сфері виробництва взуття. Проаналізовано динаміку продажу вітчизняних взуттєвих виробів на ринку та діяльність основних товаровиробників. Метою статті є об'єктивне дослідження конкурентоспроможності галузі взуттєвого виробництва в Україні, перспективи її розвитку цієї сфери, аналіз проблем. На основі даного дослідження запропоновано варіанти покращення становища взуттєвої галузі.

На сучасному етапі проблеми та перспективи розвитку взуттєвої галузі України цікавлять як аналітиків, так і товароведів, тому що в умовах сучасної ринкової економіки виробники взуття на Україні відчувають неабияку конкуренцію з боку зарубіжних виробників, які заповнюють певну нішу вітчизняного ринку. Прогрес виробництва прямо залежить від швидкості реагування підприємств на виникаючі проблеми. Правильною політикою підприємства є випуск взуття невеликими партіями з частою зміною його асортименту, що не завжди виконується.

Однією з найбільших проблем виробників є неврахування інтересів певних груп споживачів під час розробки та виробництва взуття.

Завдання виробника в умовах сучасності полягає в зацікавленні та спонуканні споживача до покупки саме його товару.

Дослідження споживчих переваг на українському ринку взуття набуває актуальності, тому що постійно зростає попит та затребуваність споживачів у якісному вітчизняному взутті.

Проаналізуємо споживчі переваги та сучасний стан технології виготовлення взуття в Україні для подальшого прогнозування та розвитку ринку вітчизняного взуття.

Загальний обсяг виробництва вітчизняного ринку взуття у кількісному виразі становить 30,5 млн. пар за 2013 рік[4]. Ринок України має потенціал, але він не використовується наповну та значно відстає від європейських країн. Середній показник споживання взуття на одну людину в Україні складає 2,7 пари, в той час, коли у Західній Європі – 6-8 пар. Виробничий потенціал використовується лише на 10-15%.

Динаміку виробництва взуття в Україні ми можемо розглянути на діаграмі на рис. 1.

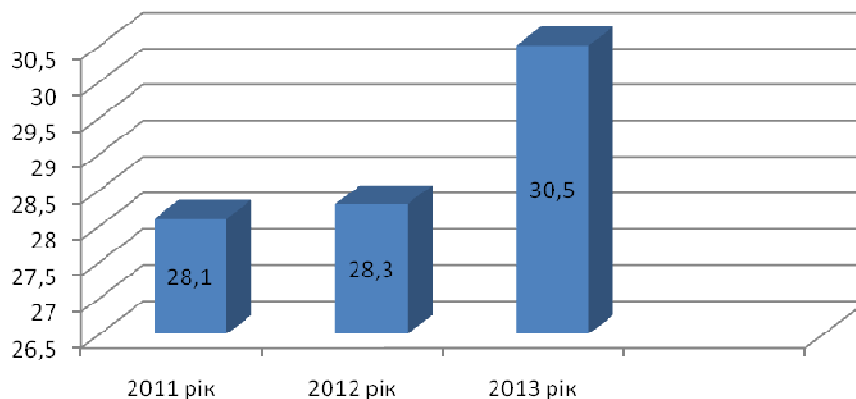

Рис. 1. Виробництво взуття в Україні за 2011-2013 рр. (млн. пар)

Проаналізувавши дані Держкомстату за 2011-2013 рр., ми можемо спостерігати тенденцію до збільшення виробництва взуття[4].

В 2012 р. виробництво взуття збільшилось з 28,1млн. пар до 28,3млн.пар, збільшення виробництва склало 0,2 млн. пар або 0,7%. В 2013 році виробництво продовжувало зростати: з 28,3млн. пар до 30,5 млн. пар, що становило 2,2 млн. пар або 7,2%.

Отже, проаналізувавши тенденцію виготовлення взуття на території України, можна спостерігати збільшення обсягу виробництва, зокрема в 2013 році на 7,2% в порівнянні з попереднім роком.

Галузь легкої промисловості України налічує 10 тис. підприємств, з яких 1, 5 тис. спеціалізується на виготовленні шкіряного взуття. Основоположними осередками взуттєвої індустрії є Харків, Донецьк, Дніпропетровськ, Житомир, Львів, Кременчук, Кривий Ріг та м. Бровари Київської області, де виготовляють близько 20% вітчизняного взуття.

Але галузь має певні проблеми, основними з яких є:

- Відсутність або недостатня кількість сировини та клеїв для виробництва взуття.
- Застаріле обладнання, яке погано функціонує, тому за добу вітчизняні працівники можуть виготовляти 2-3 пари взуття, що становить незначну кількість, в той час як за кордоном ця цифра становить 7-10 пар.
- Недостатня кількість кваліфікованих у цій сфері кадрів [7].

Високе оподаткування виробництва, недосконала система просування на ринку вітчизняного виробника, відсутність реакції підприємств на потреби споживача та відносно низька якість і спричиняють низьку конкурентоспроможність на ринку.

Укрметрестандарт на протязі 2013 року провів перевірку, під час якої виявилось, що кожна друга пара взуття вітчизняного виробництва не відповідає стандартам якості та кількість скарг на якість вітчизняного взуття перевищує в рази імпортного.

Для українського ринку взуття товарами конкурентами є дешеві та низькоякісні турецькі та китайські товари, які ввозяться на територію країни для контрабанди або тіньового продажу[3].

Причиною усіх проблем ринку взуття є невідповідність вимогам споживача, що прямо пропорційно залежить від неефективного впровадження та використання маркетингової політики на підприємстві.

Ефективним способом підвищення конкурентоспроможності взуття вітчизняного виробництва являється розробка нових моделей взуття з урахуванням потреб усіх категорій споживачів та швидке оновлення асортименту згідно з сезонними та актуальними тенденціями.

Найголовнішим учасником на ринку являється споживач, котрий хоче отримувати достовірну інформацію. Тому поглиблення вивчення переваг певних груп споживачів, а також прискорення оновлення асортименту за рахунок бази отриманих даних, збереження та підвищення ефективності є актуальним на даному етапі [5].

Найбільший соціальний ефект отримують підприємства, у яких діяльність спрямована на забезпечення безпечності життя та здоров'я споживачів, охорону навколишнього середовища, тобто ця діяльність спрямована на підвищення рівня задоволеності потреб споживачів.

Якщо виражати соціальну ефективність економічними показниками, то отримуємо соціально-економічний ефект, задоволення якого можна визначити як досягнення соціальних ефектів під час виконання взуттям своїх функцій з мінімальними затратами коштів [1].

Фахівці стверджують, що інформація, яка застерігає підприємство від неточних оцінок, ризиків і невиправданих витрат, найкращим чином отримується за допомогою соціологічних досліджень. Тому вони є елементом систематичного збирання для подальшого аналізу та прийняття обґрунтованих рішень [2].

Згідно з даними Державної митної служби України обсяг імпорту гумового взуття на сьогодні набагато перевищує експорт (табл. 1).

Таблиця 1

Експорт / імпорт взуття за країнами світу за січень 2015 року на прикладі 6401000000 водонепроникного взуття з підошвою і верхом з гуми або пластмаси, який не прикріплюється до підошви і не з'єднується з нею ні нитковим, ні шпильковим, ні гвіздковим, ні гвинтовим, ні будь-яким іншим подібним способом

Найменування	Одиниця виміру	Експорт		Імпорт	
		Кількість	Вартість, тис.дол.США	Кількість	Вартість, тис.дол.США
ВСЬОГО	кг	15858,9	81,4	30620,6	131,5
	пар	12300,0		20491,0	
I. КРАЇНИ СНД	кг	-	-	11495,1	26,2
	пар			5303,0	
РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ	кг	-	-	11495,1	26,2
	пар			5303,0	
II. ІНШІ КРАЇНИ СВІТУ	кг	15858,9	81,4	19125,5	105,3
	пар	12300,0		15188,0	
ЄВРОПА	кг	15849,5	81,2	-	-
	пар	12300,0			

Проаналізувавши обсяг експорту та імпорту водонепроникного взуття з підошвою і верхом з гуми або пластмаси, який не прикріплюється до підошви і не з'єднується з нею ні нитковим, ні шпильковим, ні гвіздковим, ні гвинтовим, ні будь-яким іншим подібним способом в Україні, можна сказати, що обсяг експорту в загальному становить 81,4 тис.дол. США, обсяг імпорту 131,5 тис. дол. США. З цих даних можна зробити висновок, що сальдо ринку гумового взуття від'ємне та різниця складає 50,1 тис. дол. США [6].

Проаналізуємо динаміку структури експорту-імпорту взуттєвих товарів за місяцями у 2013 році (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка структури експорту-імпорту взуттєвих товарів у 2013 році (млн. дол. США)

	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Всього												
експорт	5004,8	5110,5	5124,5	5771,7	4906,9	4796,9	5203,8	5198,8	5164,7	5582	5567,1	5889
імпорт	5130,8	6278,8	6512,3	6651,8	5053,8	5338,3	6821,4	6861,2	7534,5	7334,8	6418,7	7050,4
взуття												
експорт	13,3	17,4	16,8	17,9	12,7	12,4	17,4	15,8	18	18,2	16,9	14,8
імпорт	65,6	111,1	106,8	59,7	29,6	26,8	81,8	90,9	76	56	24,9	30,7

Проаналізувавши дані таблиці, можна побачити динаміку структури експорту та імпорту товарів у 2013 році за місяцями. У структурі експорту спостерігається нестабільна динаміка на протязі усього періоду, чергування зменшення та збільшення кількості продажу взуття. Найбільше експортованих товарів спостерігалось у жовтні 2013 року – 18,2 млн. дол. США, найменше у червні - 12,4 млн. дол. США. У структурі імпорту взуттєвих виробів у 2013 році найбільша частка імпортованих товарів припадає на лютий і складає 111,1 млн. дол. США, найменша у листопаді і становить 24, 9 млн. дол. США [6].

Розглянемо обсяги експорту та імпорту взуття за січень 2015 року (табл. 3).

Таблиця 3

Товарна структура зовнішньої торгівлі за січень 2015 року

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис.дол. США	у % до січня 2014 р.	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до січня 2014 р.	у % до загального обсягу
Усього	2984241	68,8	100	3009268	66,6	100
у тому числі						
XII. Взуття, головні убори, парасольки	11882,4	71,1	0,4	19968,7	43,8	0,7
64 взуття	11595,5	72,4	0,4	18453,4	42,4	0,6

Аналізуючи товарну структуру зовнішньої торгівлі, а саме експорт взуття, ми бачимо, що він складає незначну частку, 0,4% або в грошовому виразі 11595,5 тис. дол. США. Імпорт взуття займає 0,6% загального обсягу імпорту країни та становить 18453,4 млн. дол. США. Імпорт значно перевищує обсяги експорту, а отже сальдо від'ємне, тому вітчизняні підприємства повинні збільшувати та покращувати виробництво для того, щоб змінити цю тенденцію.

На вітчизняному ринку виділяють дві форми взуттєвих магазинів. Перший базується на самостійному виборі споживачем бажаного товару, другий на індивідуальному обслуговуванні. Розміщення товарів відповідно до певної системи викладки: брендової, стильової, кольористики, цінової та за розмірними групами. Провідними торговельними мережами в Україні є Інтертоп, Монарх, Respect Carlo Pasolinіта інші, де для приваблення споживачів застосовують дисконтні програми знижок. Взуттєвий бізнес є одним з найперспективніших, тому динаміка розвитку світової взуттєвої промисловості визначається такими особливостями[6]:

- Укрупнення та об'єднання взуттєвих підприємств за їхніми спеціалізаціями під впливом глобалізації
- Зміна спрямування інвестицій з розвинених країн в країни та регіони з більш дешевою робочою силою (Китай, В'єтнам)
- Переміщення основного випуску спортивного та масового взуття в країни Азії та Америки, а якісного шкіряного в Німеччину, Іспанію, Італію.

Отже, з усього вище сказаного можна зробити такі висновки:

1. Вітчизняний ринок взуття поступово відновлюється після економічної кризи, що негативно вплинула на його розвиток та функціонування.

2. Взуттєвий ринок має деякі проблеми, а саме відсутність власної сировини, застаріле обладнання, недосконала система співпраці з споживачами.

Проблеми розвитку ринку взуття на Україні тісно пов'язані з економічною нестабільністю в країні, політичною ситуацією та нестабільним курсом валют. Саме тому необхідні відповідні політичні рішення та удосконалення системи виробництва.

Список використаних джерел:

1. Версан В. Стандарти ИСО серия 9000: закономерности развития / В. Версан // Стандарты и качество. – 2008. – №1. – С. 37-39.
2. Гаркавенко С.С. Споживчыпереваги на українському ринку взуття / С.С. Гаркавенко // Легка промисловість. – 1997. – №4. – С.55-56.
3. Козарь О.П., Катрич В.М. Аналіз споживчих переваг на українському ринку взуття / О.П. Козарь, В.М. Катрич //Товарознавство та інновації. – 2012. – №4. – С. 62-73.
4. Обсяги імпорту та експорту – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Попович Н. І. Роль і місце міжнародного технічного регулювання у вітчизняному товарознавстві. Повідомлення 1. Роль міжнародного технічного регулювання у вітчизняному товарознавстві / Н. І. Попович, М. С. Беднарчук, Н. І. Доманцевич // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – № 3. – С. 116-121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknutd_2013_3_22.pdf
6. Статистичний збірник „Регіони України” / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осаулен-ко. Ч. I, 2012. – Київ, 2013. – 345 с.
7. Черняк Л., Піркович К. Тенденції розвитку ринку взуття в Україні/ Л. Черняк. К.Піркович// Товари і ринки. – 2011. – № 1. – С. 77-82.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Окреслено причини порушення авторських прав в мережі Інтернет, розглянуто практику застосування ліцензій Creative Commons для захисту авторських прав в мережі Інтернет та проблеми їх застосування в Україні.

Результатом науково-технічної революції ХХ століття став бурхливий розвиток інформаційно телекомунікаційних технологій, що дозволяють забезпечити широкий доступ до інформаційних ресурсів через мережу Інтернет. Завдяки ж тому, що Інтернет став повсякденним засобом передачі інформації будь-якого характеру, доступним кожному, хто має комп'ютер, результати інтелектуальної діяльності миттєво доводяться до широкого загалу. Це породжує проблему захисту авторських прав на твори, які розміщуються в мережі.

Проблеми правового регулювання відносин, що виникають в зв'язку з використанням мережі Інтернет та розміщення творів в мережі Інтернет існує вже кілька років, але спеціальної літератури з цього питання дуже мало. В більшості вона представлена статтями в періодичних виданнях та матеріалах розміщених у самій мережі Інтернет. Серед науковців, що досліджували цю проблему потрібно виділити праці О.Жилінкова, Т.В.Рудник, А.В.Кирилук та ін.

Метою даної статті є дослідження проблеми захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет.

В наш час Інтернет став головним засобом розповсюдження різноманітної інформації в глобальних масштабах. Ця інформація передається Інтернетом переважно у вигляді творів, які підлягають охороні авторським правом будь-якої з країн Бернського Союзу нарівні з творами, закріпленими в більш традиційних формах, за умови відповідності встановленим законодавством країни критеріям охорони, незалежно від виконання яких-небудь формальностей та факту опублікування.

Об'єктами захисту авторських прав в Інтернеті може бути: доменне ім'я, зміст і дизайн веб-сторінки, відео та аудіо файли, графічні елементи, посилання, оригінальні авторські тексти та інші унікальні елементи [5, с.74]. А головною проблемою захисту прав інтелектуальної власності в мережі є екстериторіальність, що призводить до неможливості чітко визначити юрисдикцію держави, яка б піклувалася, гарантувала і захищала право інтелектуальної власності, а також ініціатива в маніпулюванні об'єктами інтелектуальної власності в мережі належить не автору (власнику авторських прав), а користувачу, до того ж абсолютно анонімною. Досить поширеною причиною порушення авторських прав в Інтернеті є відсутність відомостей про те, кому саме належать права інтелектуальної власності на певний об'єкт. Але навіть якщо власник прав на твір є відомим, буває досить важко знайти цю особу для укладення договору про використання об'єкту. Цей фактор здебільшого є визначальним для цілком добросовісних користувачів при вирішенні питання про дотримання авторських прав. Іншими словами, поширеною причиною порушення авторських прав в Інтернеті є складний порядок взаємодії між суб'єктами авторських правовідносин. Для того, щоб зробити використання результатів творчої праці вигідним для правовласників та для користувачів, необхідно розробити гнучку систему взаємодії цих суб'єктів за умов дотримання норм законодавства.

Сьогодні в Україні, як і в багатьох країнах світу, діє режим, за яким усі авторські права захищені. Для цього у світі використовуються так звані ліцензії Creative розроблені організацією Creative Commons, які передбачають право авторів дозволити іншим безоплатно поширювати власні твори при дотриманні ряду умов [3, с.82].

Отже, проблема захисту авторських прав в мережі Інтернет є надзвичайно актуальною. І в багатьох випадках громадяни, які не мають наміру порушувати авторські права стикаються з неможливістю знаходження автора. Тому існують розроблені ліцензії, які полегшують користування об'єктами інтелектуальної власності.

Правовласник розміщує на творах, що знаходяться в Інтернеті, позначку (дві літери С у колі, схожі на знак охорони авторського права ©) про можливість використання цих об'єктів певними способами, передбаченими у спеціальних ліцензіях. Тобто, коли потенційний користувач бачить цю позначку разом із твором, він може відразу зрозуміти, чи може він використати об'єкт, та яким саме чином він може це зробити, уникаючи при цьому вчинення правопорушення.

Ліцензії Creative Commons дуже зручні для фотографій, малюнків, коротких текстів, так як вони не вимагають поширення разом з твором супровідного тексту з умовами ліцензії, достатньо літерного коду з базових елементів. Вони містять як короткий опис, що пояснює істотні умови максимально доступною мовою, так і докладний вивірений юристами текст у формі ліцензії, відповідний законодавству про авторське право. Перша версія ліцензій була випущена американською некомерційною організацією Creative Commons 16 грудня 2002. В з тих пір, за найскромнішими оцінками, станом на грудень 2010 року по різним ліцензіям Creative Commons поширюється більше 400 мільйонів творів (причому в них частка вільного контенту весь час збільшується і досягла 40% [4, с. 120]).

Отже, організація Creative Commons розробила спеціальні ліцензії, які являються добровільними, але значно полегшують розповсюдження творів третіми особами у визначених рамках дозволеного.

В наш час виділяють шість типів таких ліцензій:

1. Attribution CC BY (атрибуція - вказівки авторства). Це найбільш дозвоільна з усіх пропонованих ліцензій. Приєднавшись до цього договору, користувач набуває право копіювати, поширювати, передавати іншим особам вказаний твір, створювати похідні від цього твору у цілях пристосування до власних задач і навіть використовувати твір в особистих цілях, але з обов'язковою умовою - вказувати ім'я автора.

2. Attribution - ShareAlike (атрибуція - зі збереженням умов) CC BY-SA. Дана ліцензія дає такий же перелік прав, що і попередня, але, крім вказівки авторства, вимагає від користувача в разі зміни твору, використання його в якості основи для іншого, поширювати новий твір тільки на тих же умовах і за тією ж ліцензією, що і перший твір.

3. Attribution - No Derivs (атрибуція - без похідних творів) CC BY-ND. Дана ліцензія надає ліцензіату право копіювати, поширювати, передавати іншим особам, використовувати в комерційних цілях об'єкт авторського права за умови зазначення імені автора. При цій ліцензії права перетворювати авторський твір ліцензіат не має.

4. Attribution - NonCommercial (атрибуція - некомерційне використання) CC BY-NC. Зазначена ліцензія надає дозвіл ліцензіату на копіювання, розповсюдження, передачу твору іншим особам, його зміну, пристосування з власними завданнями, але забороняє комерційне використання твору. ім'я автора теж обов'язкове для вказівки.

5. Attribution - NonCommercial - ShareAlike (атрибуція - некомерційне використання - зі збереженням умов) CC BY-NC-SA. За умовами ліцензії дозволяється, при вказівці авторства, копіювати поширювати і передавати твір іншим

особам, змінювати його (створювати похідні твори), але тільки якщо результат буде поширений по такій чи подібній ліцензії. забороняється використовувати твір у комерційних цілях.

6. Attribution - NonCommercial - NoDerivs (атрибуція - некомерційне використання - без похідних можливостей). зазначена ліцензія містить найбільшу кількість заборон. За допомогою цієї ліцензії можна тільки поширювати, копіювати, передавати іншим особам твір із зазначенням авторства [6].

Отже, існує низка ліцензій, що попереджує порушення авторських прав. Тож якщо слідувати інструкціям та використовувати твір в межах допустимого, то не будуть зафіксовані ніякі правопорушення.

Кожна з вищенаведених ліцензій працює в усьому світі і триває протягом строку дії авторського права на твір. У разі надання ліцензії на використання твору, правовласник бере на себе обов'язок не застосовувати технологічні засоби обмеження доступу інших людей до твору [3, с.82].

Що стосується законодавства України, то згідно ст. 1108 ЦК - суб'єкт інтелектуальної власності може передавати майнові права шляхом видачі ліцензії на використання об'єкта інтелектуальної власності [1]. Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності).

Враховуючи все вищезазначене, ліцензії Creative Commons суперечать українському законодавству, насамперед, у зв'язку з тим, що передача майнових прав здійснюється за авторським договором, який полягає тільки в письмовій формі при наявності підпису, а ці ліцензії не передбачають механізму підписання. Таким чином, згадані ліцензії на даний момент законом розглядаються як нікчемні, що є основною перешкодою для їх використання в Україні.

Організація Creative Commons сприяє правовій та лінгвістичній адаптації основних ліцензій Creative Commons до місцевого законодавства в тих країнах, де це необхідно. Для цього вона виробляє адаптацію термінології під законодавство конкретної країни. Наразі і в Україні триває процес адаптації ліцензій CC до національного законодавства, ця робота розпочалася в вересні 2009 р [4, с. 121].

Нажаль, в Україні вищеперелічені ліцензії не мають сили, тому це ускладнює превентивні процеси порушень авторських прав в мережі Інтернет. Але, можливо, скоро вони таки будуть впроваджені, оскільки процес їхньої адаптації до національного законодавства вже розпочався.

Що стосується захисту порушених прав у мережі, то згідно українського законодавства, у разі порушення авторських прав, особа може звернутися до уповноваженого органу або до суду за їх захистом. Верховний Суд України звернув увагу на те, що якщо у зв'язку з розміщенням творів в мережі Інтернет порушуються майнові права суб'єкта авторського права, то це дає підстави для судового захисту авторського права.

Щодо способів цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав, то вони встановлені ст. 52 Закону України "Про авторське право та суміжні права". Серед них, зокрема, такі: звернення до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право і (або) суміжні права; подачі позову про відшкодування моральної шкоди, матеріальної шкоди або виплаті компенсації; вимога, в тому числі в судовому порядку; публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушеннях авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень і т.п. [2].

Тож, згідно діючого українського законодавства всі порушення авторських прав розглядаються уповноваженим органом, або через суд. Розгляд відбувається опираючись на Закон України "Про авторське право та суміжні права" у встановленому порядку.

У разі, якщо спір вирішується судом, останній повинен встановити, чи знаходиться веб-сайт і розміщена на ньому інформація в розпорядженні особи, якій пред'явлено позовні вимоги, а також чим підтверджується факт порушення ним авторського права. Дані про власника веб-сайту можуть бути витребувані відповідно до положень ЦПК у адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв і адрес українського сегмента мережі Інтернет.

Підсумовуючи, хочу сказати, що застосування в Україні ліцензій Creative Commons є дуже перспективним, зважаючи на зручність і простоту їх укладання, завдяки чому вони набули поширення у світі. Але для цього потрібні зміни в діюче законодавство України. Сьогодні ж проблема реалізації та захисту права інтелектуальної власності в Україні була і залишається невирішеною. І тим складніше стає ситуація, чим швидше кроком йдуть вперед інформаційне суспільство та науково-технічний прогрес. Необхідні нові способи вирішення цієї проблеми. Одним з способів вирішення цього питання може стати створення всесвітньої бази даних, що дозволить різним країнам використовувати єдину пошукову стратегію та обмінюватися інформацією. Над такою системою вже працюють патентні відомства США, Японії та ряду країн Європи. Це дасть можливість автору у випадку виникнення суперечки підтвердити свої права на твір.

Список використаних джерел:

1. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV//Відомості Верховної Ради. - 2003.- NN 40-44.- ст. 356.
2. Закон України Про авторське право та суміжні права [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
3. Жилінкова О. Реалізація прав інтелектуальної власності в Інтернеті за допомогою ліцензій Creative commons / О. Жилінкова // Юридичний журнал.- 2011.-№2.-С. 81
4. Кирилюк А.В. Особливості розміщених в інтернеті творів як предмета авторського права / А.В. Кирилюк // Часопис цивілістики. - 2012.-№13.-С.120.
5. Рудник Т. В. Деякі проблеми питання захисту авторського права в Україні / Т. В. Рудник // Юридичний вісник. -2009. -№1. -С. 74
6. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://creativecommons.org/about/licenses>

Надія Івасенко,

Наук. кер. – Федорук А. Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Чернівці

НАБУТТЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИНАХОДИ

У даній статті розглянуто умови, які дозволяють винахіднику отримати патент, що захищає винахід. Також визначено поняття майнових прав інтелектуальної власності на патент та встановлено способи та методи передачі даних прав.

В сучасних умовах зростання значення технологій майже для всіх процесів питання охорони результатів інтелектуальної діяльності набувають особливого значення. При цьому слід звернути увагу, що більшість нових технологій та об'єктів промислової власності розроблюється саме в ході трудових правовідносин, саме тому винаходи та захист прав на них набуває все більшого значення. Доцільність зазначеного дослідження також обґрунтовується недостатністю наукового опрацювання сучасних проблем правового захисту винаходів.

Промислова власність передбачає охорону винаходів за допомогою патентів. Винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він відповідає таким вимогам закону до нього: є новим, містить винахідницький рівень, є придатним для промислового використання. Новизна винаходу визначається у світовому масштабі. Винахід визначається новим, якщо його суть невідома з сучасного рівня техніки. Згідно із чинним законодавством України об'єктом винаходу є продукт, а саме: пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини, і процес, який може включати процес, прийом, спосіб, застосування продукту чи процесу.

Поряд із авторським правом та суміжними правами до інтелектуальної власності відноситься і право промислової власності, найпоширенішими об'єктами якого є винахід, корисна модель і промисловий зразок. Правову базу права промислової власності становлять ЦК України, Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., Закон України «Про власність», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та інші.

Питаннями дослідження та розробки окремих положень про винаходи займалися такі науковці і практики, як: Дубинський М., Крайнева П., Білоусова В., Роботягова Л., Дятлик І., Богуславський М., Святоцький О., Цибульова П., Шишка Р., Воронова Я., Андрощука Г., Соловйова В. та інші.

Метою даного дослідження виступає визначення можливості передачі та набуття прав інтелектуальної власності на винаходи.

Предметом дослідження є процес передачі прав інтелектуальної власності на винаходи.

Об'єктом дослідження є можливі способи та засоби набуття прав інтелектуальної власності на винаходи.

Поняття майнового права визначено ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Воно визначає, що майнові права – це будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності, а також інші специфічні права та правові вимоги.

Винахід – технічне рішення, яке є новим та містить винахідницький рівень, є корисним у господарській діяльності, може бути практично застосоване.

Немайновим правом інтелектуальної власності винахідника, що є автором винаходу є право авторства, яке є невід'ємним та охороняється безстроково. Також винахідник має право на присвоєння власного імені створеного винаходу чи корисної моделі [3, ст.28].

Отже, стає зрозумілим, що немайнове право інтелектуальної власності на винахід не передається разом з майновими правами, що можуть бути передані. Немайнові права у даному випадку залишаються невід'ємною частиною прав винахідника та їх захист здійснюється законодавчо на постійній основі.

Майновими правами інтелектуальної власності на винахід згідно ст. 464 ЦК України є:

1) право на використання винаходу;

2) виключне право дозволяти використання винаходу (видавати ліцензії);

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, у тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом, зокрема, право передавати належні права іншим особам.

Майнові права інтелектуальної власності на винахід виникають з моменту, наступного за датою їх державної реєстрації та за умови підтримання їх чинності відповідно до закону. Майнові права інтелектуальної власності на винахід належать власнику згідно з патентом, якщо інше не передбачено законом чи договором. Термін чинності виключних прав інтелектуальної власності на винахід становить 20 років згідно ЦК України від дати подання заявки на винахід, зберігаючи при цьому за винахідником право продовження даного терміну згідно законодавства [2, ст.490].

Тож, майнові права на винахід закріплюються за їх власником за допомогою патенту, який видається Патентним відомством та сприяє захисту прав винахідника на даний винахід. При цьому майнові права на винахід будуть виникати з моменту видачі даним відомством патенту. Майнові права, що закріплюються за власником патенту можуть бути передані у вигляді передачі виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід іншій особі на певний строк і за певну вигоду для винахідника, що є власником патенту.

Використанням винаходу визнаються: а) виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), використання такої продукції, пропонування її для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, ввезення та введення в цивільний оборот або зберігання такого продукту для визначених цілей; б) використання процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, при умові, що особа, яка пропонує даний процес, володіє інформацією про те, що його використання заборонене без згоди власника патенту або це і так є очевидним, виходячи з обставин.

Неправомірне використання винаходу, привласнення авторства на нього чи інше умисне порушення права на цей об'єкт, що спричинило завдання матеріальної шкоди у значному розмірі, караються штрафом у розмірі від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян чи виправними роботами на термін до двох років, чи позбавленням волі на цей самий строк, з конфіскацією та знищенням даного продукту та оснащення і матеріалів, що використовувались для його виготовлення [2, ст.491].

Отже, права інтелектуальної власності на винахід захищаються законодавством у даній сфері, зокрема Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а їх порушення передбачає настання для правопорушника відповідальності відповідно до вчиненого ним правопорушення та понесених збитків особою, права якої захищені патентом на даних винахід.

Договір про передачу виключних майнових прав на винахід і ліцензійний договір будуть дійсними при умові, якщо вони укладені у письмовій формі і підписані сторонами. У даному випадку факт передання майнових прав на запатентований винахід підлягає обов'язковій державній реєстрації, що здійснюється згідно заяви однієї із сторін ліцензійного договору у порядку, що встановлений законом.

Відповідно до ст. 1113 ЦК: згідно договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, одна сторона – особа, що володіє виключними майновими правами передає другій стороні частково або у повному обсязі дані права згідно закону та на визначених договором умовах.

Укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не буде впливати на ліцензійні договори, що були укладені раніше [5, с.54].

Таким чином, передача виключних майнових прав має здійснюватися у письмовій формі за допомогою договору, що містить істотні умови, які задовольняють обидві сторони договору. При цьому, раніше укладені ліцензійні договори щодо використання винаходу іншими особами будуть дійсними та залишаться без змін.

Умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які погіршують становище винахідника відповідного об'єкта або його спадкоємців у порівнянні зі становищем, передбаченим законами, а також обмежують право винахідника на створення інших об'єктів, є нікчемними.

Передача майнових прав суб'єктів авторського права здійснюється повністю чи частково на основі авторського договору. Майнові права, які передаються за авторським договором, мають бути чітко прописані у ньому, в іншому випадку, майнові права, які не зазначені у авторському договорі як такі, що відчужуються, будуть вважатися непередаваними. Умови передання майнових прав інтелектуальної власності мають бути визначені договором, що укладається. Обов'язково зазначається те, які саме майнові права передаються. Як правило, передача майнових прав інтелектуальної власності здійснюється на підставі ліцензійного договору [5, с.55].

Отже, перелік всіх майнових прав, що передаються винахідником, прописуються обов'язково у договорі, інакше вони не будуть передані. При цьому передаватися майнові права можуть як у повному, так і у частковому обсязі за погодженням сторін та рішенням винахідника.

З приводу надання дозволу на використання цих об'єктів (ліцензії на використання), то відповідно до статті 1114 ЦК України такі ліцензії не передбачають обов'язкової державної реєстрації. Державна реєстрація таких об'єктів здійснюється на вимогу ліцензіара чи ліцензіата у порядку, що встановлений законами. Не може здійснювати вплив відсутність державної реєстрації на чинність прав, наданих ліцензією чи іншим договором, інших прав на відповідний об'єкт інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права.

Згідно ст. 1108 ЦК особа, що володіє виключним правом дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі патентного права, може надавати іншій особі письмове повноваження, що дасть право їй на використання даного об'єкта у певній визначеній сфері (ліцензію на використання об'єкта патентного права).

Ліцензія на використання об'єкта патентного права може оформлятися як окремий документ чи як складова частини ліцензійного договору. Ліцензія на використання об'єкта патентного права буває виключною, одиничною чи невиключною. Щодо виключної ліцензії, то її видають лише одному ліцензіату і вона виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта патентного права у сфері, яка обмежується даною ліцензією, та надання ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Одинична ліцензія може видаватися лише одному ліцензіату і вона виключає можливість передання ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта патентного права у сфері, яка обмежується даною ліцензією, але не виключає можливості використання самим ліцензіаром цього об'єкта у визначеній сфері. Щодо невиключної ліцензії, то вона не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, яка обмежується даною ліцензією, та надання іншим особам ліцензій на право використання цього об'єкта у визначеній сфері [6, с.182].

Таким чином, існує три види ліцензій, кожна з яких включає в себе різний обсяг повноважень та прав, які можуть передаватися ліцензіаром ліцензіату. Також при письмовому погодженні ліцензіара ліцензіатом можуть передаватися іншій особі права на використання об'єкта прав інтелектуальної власності.

Згідно ст. 1109 ЦК України, у випадках, що передбачені ліцензійним договором, може укладатися субліцензійний договір, згідно якого ліцензіат надає іншій особі – субліцензіату, субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У такому випадку відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не передбачено ліцензійним договором.

Предметом ліцензійного договору не можуть виступати права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не набули чинності. Ліцензійний договір укладається на строк, передбачений договором, що повинен закінчуватися не пізніше закінчення строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності.

Отже, першою умовою для передачі майнових прав інтелектуальної власності на винахід є наявність запатентованого винаходу, що містить необхідні для патентування ознаки, а саме: новизну, винахідницький рівень, здатність бути використаним у виробництві. Набуття майнових прав інтелектуальної власності на винахід може здійснюватися шляхом їх передачі від власника немайнових прав інтелектуальної власності (винахідника) або власника майнових прав, якій володіє відповідними повноваженнями для передачі даних прав. У наш час для України особливо актуальними стають питання захисту прав інтелектуальної власності, збільшення у даній сфері власного законодавства та прийняття міжнародних конвенцій та договорів, оскільки для соціально-економічного розвитку нашої країни при зростанні ролі інтелектуальної діяльності необхідна відповідна законодавча охорона інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — К. : Юрінком, 1996 р.
2. Цивільний Кодекс України № 435-IV (зі змінами і доповненнями) від 16.01.2003 р.
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 3687-XII (зі змінами і доповненнями) від 15.12.1993 р.
4. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» № 2658-III (зі змінами і доповненнями) від 12.07.2001 р.
5. Дубинський М. С. Роздуми про розвиток інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 2013. - № 4. – с. 53-57.
6. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: Учебник. – К., 2005 – 396 с.

Мар'яна Красноголовець,

Наук. кер. – Федорук А.Л.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розглянуто основні проблеми аспектів у сфері правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Інтелектуальна власність, що охороняється зараз у більшості країн світу, в сучасних умовах є однією з найпотужніших стимуляторів прогресу у всіх галузях розвитку суспільства.

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий за останні роки у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, в Україні, на думку міжнародних експертів, її недосконалість все ще є одним з чинників, який перешкоджає створенню ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Метою роботи є розгляд основних проблемних аспектів у сфері правового механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Вивченням даного питання займаються багато українських вчених і дослідників такі як, Сіденко В., Мельник О., Бернатович О., Хрустальова В., Дубинський М. та інші.

Так, за даними Українського центру економічних і політичних досліджень ім. А. Разумкова (УЦЕПД) серед проблем охорони інтелектуальної власності в Україні найбільш серйозними є такі: охорона комп'ютерних програм і баз даних (відзначили 65% опитаних УЦЕПД), захист від недобросовісної конкуренції (55,6%), охорона знаків для товарів і послуг (52, 1%), охорона виробників аудіовізуальної продукції (50%) [1, с. 63].

Посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні пов'язано з приведенням законодавства України у відповідність із законодавством ЄС відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (1629-15), затвердженої Законом України від 18 березня 2004 року.

Так, в Україні в необхідній мірі не забезпечений захист біотехнологічних винаходів, строки охорони прав інтелектуальної власності на певні об'єкти (промислові зразки, сорти рослин тощо) не відповідають належним строкам в ЄС, цивільно-правові та митні засоби захисту потребують удосконалення в відповідно до вимог Директиви ЄС 2004/48 / ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та Регламенту ЄС 1383/2003 від 22 липня 2003 року про митних заходи щодо товарів, які викликають підозри в порушенні прав інтелектуальної власності, та заходів, які повинні прийматися до товарів, щодо яких виявлено порушення таких прав [3, с. 68].

Неналежний контроль за чинним законодавством спричинює до проблем у діяльності організацій спільного керівництва правами авторів, виконавців, виробників фонограм, які відповідно до світового досвіду повинні відігравати визначальну роль у забезпеченні захисту авторського права і суміжних прав. Не укладаються належні договори між організаціями колективного управління згідно із Законом України "Про авторське право і суміжні права" [2, ст. 49], а в разі укладання таких договорів часто маємо неналежне виконання їх умов. Деякими організаціями довільно визначаються ставки винагороди, що сплачуються користувачами об'єктів суміжних прав без вимоги належної звітності всупереч вимогам зазначеного Закону та постанов Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 71 та № 72.

Потребує вдосконалення законодавство України щодо охорони промислових зразків та корисних моделей. Є випадки отримання охоронних документів на промислові зразки, корисні моделі, товарні знаки, винаходи, об'єкти авторського права, права на які належать іншим особам. Зазначене призвело до звуження митного контролю товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності: під час прийняття Верховною Радою України 16 листопада 2006 Закону України "Про внесення змін до Митного кодексу України" (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України) були виключені з митного контролю такі об'єкти, як корисні моделі, винаходи, промислові зразки, що не узгоджується з положеннями Регламенту ЄС 1383/2003 [2, ст. 15].

Також потребує вдосконалення правова охорона службової конфіденційної інформації, комерційної таємниці, "ноу-хау". Слід на законодавчому рівні чітко визначити вимоги за договорами франчайзингу.

Крім того, законодавством належним чином не регулюється питання захисту фірмових найменувань, вартісної оцінки майнових прав інтелектуальної власності, їх відображення в бухгалтерському обліку. Не визначений також порядок охорони прав на раціоналізаторські пропозиції, породи тварин, а також на фольклор, народні художні промисли, традиційні знання тощо

Основною проблемою правовласників є відсутність якісних документів, які підтверджують наявність, приналежність і використання інтелектуальної власності без порушення інтелектуальних прав. Ця проблема вирішується застосуванням стандартизованої технології професійного менеджменту інтелектуальної власності (ПМІВ), якості інтелектуальних активів (майнових інтелектуальних прав) господарюючих суб'єктів та організаційно-методичної підтримки інвестиційної, підприємницької, договірної, фінансово-господарської, податкової, арбітражної практики правовласників.

Потребує більш чіткого врегулювання механізм використання об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи об'єкти, створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та інших централізованих коштів. Це перш за все вплине на цивілізоване формування ринку інтелектуальних здобутків [3, с. 69].

Патентування не гарантує монополії на технологію і відсутності ризиків міграції фахівців. Патент легко оспорити, відкликати або «перефарбувати» і у нього короткий термін дії. Патент не охороняє творів, програм для ЕОМ, баз даних, топологій інтегральних мікросхем і ноу-хау, яке є тільки способом використання інтелектуальної власності в режимі конфіденційності інформації. Інтелектуальні права щодо інтегрованих у твори технічних і художньо-конструкторських рішень з'являються раніше оформлення патентів і це може бути використано для їх обтяжень або для захисту від їх подальшого патентування конкурентами.

Вартісна оцінка інтелектуальної власності (майнових інтелектуальних прав) без об'єктивного підтвердження її існування - гроші на вітер. Оцінка обов'язкова відносно інтелектуальної складової статутного капіталу, але не застосовна до обліку нематеріальних активів - облік нематеріальних активів здійснюється тільки за фактичними витратами на створення або придбання інтелектуальних активів. Звіт про оцінку не є підтвердженням наявності, використання інтелектуальної власності без порушень інтелектуальних прав та відсутності обтяжень.

Аналіз показує, що дотримання положень законів України у сфері інтелектуальної власності в Україні залишається на недостатньому рівні.

Ситуація, яка спостерігається на сьогоднішній день в Україні, показує, що піратство зробило практично безкоштовним користування продуктами чужої інтелектуальної власності - програмами, фільмами, книгами, фонограмами, - і в цих умовах стали практично порожніми ринкові ніші, призначені для національного інтелектуального виробництва [4, с. 5].

Проблема, перш за все полягає в тому, що в Україні на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень законодавства у сфері права інтелектуальної власності та стану його правозастосування.

Також потребує вдосконалення координація міністерств з підготовки проєктів нормативно-правових актів. Це, зокрема, стосується повільної реалізації Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", підготовки підзаконних актів щодо вартісної оцінки та бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів.

Міністерства із запізненням реагують на неузгодженість положень вітчизняних законів, проблеми їх застосування. Це стосується законів щодо промислових зразків, товарних знаків, діяльності організацій колективного управління і т.п.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається досить високим. А це є підставою для звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, особливо щодо аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Потрібно забезпечити більш ефективний захист прав на результати наукових досліджень від їх несанкціонованого використання та інших прав інтелектуальної власності, таких як: привласнення результатів наукової праці в формі фіктивного "співавторства"; публікація працівниками державних структур від свого імені результатів, що містяться в науково аналітичних матеріалах, поданих підпорядкованими організаціями; передача (експорт) інтелектуальних здобутків, створених за державні кошти, за межі України; відтворення результатів наукових робіт без посилання на авторів або несанкціонована їх публікація тощо.

До чільних питань організації та забезпечення ефективного функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні можна віднести припинення дії рішень уряду щодо скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Потребує вдосконалення порядок судового розгляду спорів щодо прав інтелектуальної власності. Необхідне прийняття подальших кроків у напрямі спеціалізації суддів з розгляду справ із зазначених питань. У зв'язку з цим існує потреба у вирішенні питання щодо належного визначення юрисдикції судів стосовно порядку розгляду справ відповідної категорії [4, с. 6].

Низькі стандарти захисту інтелектуальної власності в Україні значною мірою визначаються браком кваліфікованих фахівців у цій сфері, оскільки вона вимагає досить великого обсягу специфічних знань. На жаль, лише з 2000 р. в цьому питанні стали з'являтися деякі позитивні зрушення. Але й сьогодні потужність освітньої системи низька й не може задовольнити попит на фахівців цього профілю [4, с. 7].

Ще однією проблемою в Україні є також недооцінка в суспільстві значимості захисту прав інтелектуальної власності. Таке явище значною мірою є результатом культурно-моральної спадщини минулого, коли в суспільстві переважала державна власність на результат творчості, а результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися надбанням усього народу. Це, насамперед, означає, що деформація правових понять у значної частини громадян схвалюється невибагливістю їх вимог до якості пропозиції, що є нормою для малозабезпечених верств населення.

Безперечно, створена нормативно-правова база в цілому вирішує питання, пов'язані з наданням захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, пов'язаних з їх використанням. Разом з цим цілий ряд положень у правовому аспекті чинного цивільного законодавства ще не врегульовано.

В даний час існує досить широке коло спеціальних законів з охорони окремих об'єктів інтелектуальної власності. Однак для вдосконалення діючої нормативно-правової бази необхідна розробка і прийняття окремих законодавчих актів по таких об'єктах: географічні позначення, комерційна таємниця, породи тварин, біотехнології, репрографія, техніка зв'язку. Необхідною є також розробка положення (національного стандарту) оцінки нематеріальних активів, у тому числі прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Отже, можна зробити висновок, що подальше вдосконалення законодавства в сфері інтелектуальної власності, а найголовніше - дотримання цього законодавства є однією з пріоритетних задач всіх органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Дубинський М. Роздуми про розвиток інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 2013. - № 4. – с.62-65
2. Закон України „Про авторське право і суміжні права” В редакції Закону № 2627-III (2627-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 43, ст.214
3. Капіца Ю. Напрями адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу // Право України.- 2012.- № 1.- С.66-70.
4. Паладій М. Совершенствование национального законодательства в сфере интеллектуальной собственности // Интеллектуальная собственность .- 2005 .- № 1 .- С. 4-8

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ВИПУСК XVII

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
58002, м. Чернівці, Центральна площа, 7

Відповідальні за випуск: *Кравчук Р.В.*
Галамашевич С.О.

Комп'ютерна верстка та макетування *Галамашевич С.О.*
Макет обкладинки *Галамашевич С.О.*

Підписано до друку 15.05.2015
Тираж 20.

Віддруковано ПП Глібка О.В.
(0372) 585-454; (0372) 585-196